

1917—1922

A MAGYAR
INTERNACIONALISTÁK
A NAGY OKTÓBERI
SZOCIALISTA
FORRADALOMBAN
ÉS A POLGÁRHÁBORÚBAN

A MAGYAR INTERNACIONALISTÁK
A NAGY OKTÓBERI SZOCIALISTA
FORRADALOMBAN
ÉS A POLGÁRHÁBORÚBAN
(1917 – 1922)

Dokumentumgyűjtemény

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

1967

VLADYIMIR ILJICS LENIN

KUN BÉLA

I. kötet

AZ OROSZORSZÁGI MAGYAR HADIFOGLYOK FORRADALMI MOZGALMA

(1917—1922)

A KÖTETET ÖSSZEÁLLÍTOTTÁK:

Milei György,

Rjabuhina, O. Sz.,

Józsa Antal,

Csizsova, L. M.,

Bélay Vilmos,

Jakovlev, L. I.,

Kondratyev, V. A.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom valóra váltotta a dolgozók évszázados reményeit, véget vetett az ember ember által való kizsákmányolásának, mindennemű társadalmi és nemzeti elnyomásnak, megvalósította a szocializmus, a béke, az egyenlőség és a népek közötti barátság magasztos eszméit. Az októberi forradalom fordulópontot jelentett a nemzetközi munkásmozgalom történetében. fokozta a munkásosztály harckészséget és szervezettségét, erősítette a dolgozók nemzetközi szolidaritását.

Október napjai, ahogyan John Reed találóan mondta, megrengették az egész világot. Nem véletlen tehát, hogy a fiatal szovjetköztársasággal szemben felsorakoztak a földesurak és a tőkésék, a cári tábornokok és az imperialista hatalmak kormányai. Ám kudarccal végződtek a világreakciónak mindazok a kísérletei, amelyekkel visszafelé akarták forgatni a történelem kerekét, mert „A régi világgal, a nemzeti elnyomás, a nemzeti viszálykodás vagy a nemzeti elkülönülés világgával a munkások szembeállítják az új világot, a valamennyi nemzet dolgozói közötti egység világát, amelyben egyetlen kiváltságnak sincs helye, és az ember az embert nem nyomja el a legcsekélyebb mértékben sem.”¹

A szovjet nép az intervenciósok és a fehérgárdisták felett aratott győzelmét elsősorban társadalmi-gazdasági rendszerének köszönhette, amely a munkások és parasztok szilárd szövetségén és a népek barátságán alapul. A belső és a külső ellenforradalom elleni harcban született és erősödött meg a munkásosztály és a parasztság politikai és katonai szövetsége. A múltban elnyomott nemzetek dolgozói saját tapasztalataik révén győződtek meg arról, hogy a szovjethatalom az egyetlen szilárd garanciája a népek valódi szabadságának és nemzeti függetlenségének. A polgárháború idején a Vörös Hadsereg soraiban vállvetve küzdöttek a különböző nemzetiségű dolgozók, itt fonódott szorosra szövetségük.

Ahhoz, hogy a szovjet állami és társadalmi rend győztesen kerüljön ki a véres polgárháborúból, a külföldi katonai intervenció elleni harcból, jelentékeny mértékben hozzájárultak más országok dolgozói, akik szolidaritást vállaltak az orosz proletárforradalommal. 1917-ben és a következő években Európa-szerte lendületet vett és kiszélesedett a forradalmi mozgalom, számos országban kommunista pártok jöttek létre, 1919-ben Magyarországon és Bajorországban kikiáltották a tanácsköztársaságot. Ezek az események gyengítették az imperialista hatalmakat, csökkentették a fiatal szovjetországra kifejtett nyomásukat.

A dolgozók nemzetközi szolidaritása különösen kézzelfoghatóan mutatkozott meg abban, hogy az akkoriban Oroszországban tartózkodó menekültek és hadifoglyok közül sokan közvetlen támogatást nyújtottak a szocialista forradalom önvédelmi harcában.

¹ *Lenin Művei*. 19. köt. Szikra 1955. 75. old.

A különböző országokból származó és különböző nemzetiségű internacionalista harcosok kis részét alkották a sokmillió Vörös Hadseregnek, de a szocializmus ügye iránti odaadásukkal, áldozatkészségükkel kivívták minden haladó ember tiszteletét és elismerését. A Szovjetunióban a belső és külső ellenforradalom szétzúzásában vállalt szerepüket méltóképpen értékeli a történelem is.

Az internacionalisták egyik nagy osztagát azok a magyar dolgozók alkották, akik hadifoglyokként kerültek Oroszországba, s akiknek mozgalma összeforrt azzal a küzdelemmel, amelyet Oroszország és más országok sokmillió tömege vívtak a régi világ erői ellen, a szocializmus győzelméért.

Az oroszországi szocialista forradalom támogatására kibontakozott nemzetközi proletárszolidaritás, s ezen belül a magyar internacionalisták mozgalmanak története, aktualitásánál és történelmi jelentőségénél fogva, joggal váltja ki a szovjet és a magyar dolgozók növekvő érdeklődését. Jelen gyűjteményünk ezt az érdeklődést kívánja kielégíteni.

*

A magyar internacionalisták mozgalmanak története az 1914–1918-as években lezajlott első világháborúval kezdődik.

Az imperialista körök által kirobbantott első világháború súlyos nélkülözéseket, szenvedést okozott a népeknek, milliók életét oltotta ki. Egyszermind halatlanul kiélezte az osztályellentéteket, s leleplezte a vagyonos osztályok hatalmi politikájának bűnös, rabló jellegét.

Mint ismeretes, a világháború elején a szociáldemokrata pártok vezetői átálltak a burzsoázia táborába, s elárulták a munkásosztály érdekeit. Csak a bolsevikok pártja és néhány európai ország következetes forradalmárai maradtak hívek a proletár internacionalizmus elveihez, tartottak ki a háború és béke kérdésében a forradalmi marxizmus elvei mellett s álltak a sűrűsödő forradalmi megmozdulások élére.

Lenin, a bolsevikok vezetője, lankadatlan harcot vívott a burzsoá nacionalizmus ellen, leleplezte annak reakciós lényegét, azt, hogy megosztja és szétforgácsolja a munkásokat „... a legtetszetősebb és legszebb hangzású ürügyekkel...”.^{1/a} Lenin a burzsoá nacionalizmussal a proletár internacionalizmust szegte szembe. „Burzsoá nacionalizmus és proletár internacionalizmus – ez két kibékíthetetlenül ellenséges jelszó, amelyek megfelelnek az egész tőkés világ két nagy osztálytáborának és két politikát (sőt: két világszemléletet) fejeznek ki a nemzeti kérdésben.”^{1/b}

Lenin, továbbfejlesztve az új történelmi feltételek között Marxnak és Engelsnek a proletár internacionalizmussal kapcsolatos gondolatait, rámutatott, hogy az imperializmus korszakában a dolgozók társadalmi és nemzeti felszabadulásáért vívott harc csak akkor lehet sikeres, ha ezt a küzdelmet valamennyi ország munkásai egységben és szövetségben vívják.

^{1/a} Lenin Művei. 20. köt. Szikra 1955. 292. old.

^{1/b} Lenin Művei. 20. köt. 11. old.

Az internacionálisizmus hatotta át a bolsevik pártnak a háború és béke kérdésével kapcsolatos programját is. Ez a program a tömegeknek közvetlen és érthető jelszavakat adott, amelyek megfeleltek a szocialista forradalom előkészítésével és véghezvitelével kapcsolatos feladatoknak. A bolsevik párt síkra szállt az imperialista háborúnak polgárháborúvá változtatásáért, a forradalmi internacionalisták háború elleni egyesítéséért, szövetségéért, a demokratikus békéért, amelynek kivívása a saját reakciós kormányok megdöntése révén, forradalmi úton érhető el.

A bolsevik párt, miközben a háború, a béke és a forradalom kérdéseivel kapcsolatos programját ismertette, egyben leleplezte a szocialsovinisztaikat, az imperializmus közvetlen székértelőit, s a pacifistákat, akik csak fecsegnek a békéről.

Számos nyugati munkáspártban a balszárnyhoz tartozó internacionalista szocialisták szolidaritást vállaltak az imperialista háború ellen síkra szálló bolsevik párttal és orosz munkásosztállyal. A háború éveiben, a növekvő szenvedések láttán nemcsak Oroszországban, hanem más országokban is észrevehetően ritkultak a „végső győzelemig folyó honvédő háború” híveinek sorai. Lenin és a bolsevikok eszméi is egyre inkább megnyerték a dolgozókat.

A bolsevik párt és Lenin különösen nagy jelentőséget tulajdonított a hadseregben belül folyó forradalmi agitációnak és propagandának. A bolsevikok megmagyarázták a katonák tömegeinek a világháború osztálylényegét, népellenes, rabló jellegét. A háborúellenes hangulat egyik érzékelhető megnyilvánulása volt a katonák lövészárok-barátkozása.

A frontokon már 1914 végétől kezdve megfigyelhető volt a katonák spontán barátkozása. Az OSZDM(b)P külföldi szekciónak 1915 február–márciusában Bernben tartott értekezletének Lenin által fogalmazott határozata leszögezte, hogy az imperialista háború polgárháborúvá való átváltoztatásának egyik első lépéseként „... elő kell segíteni a hadviselő nemzetek katonáinak barátkozását a lövészárokban és általában a hadszíntereken...”²

A bolsevikok a lövészárok-barátkozásban a testvérháborúba kényszerített különböző nemzetiségű dolgozók osztályszolidaritása megnyilvánulásának egyik formáját látták. Lenin ezt így fejezte ki: „... A lövészárok-barátkozás a *tömegek* forradalmi kezdeményezése, az elnyomott osztályok lelkiismeretének, elméjének, bátorságának felébredése, más szóval a szocialista proletárforradalomhoz vezető lépések láncának egyik szeme.”³

A rendelkezésre álló dokumentumok tanúsága szerint már 1915, majd 1916 tavaszán testvéri találkozókra került sor a fronton harcoló orosz és magyar katonák között.

1916-ban a keleti fronton a manőverező háborút állóháború váltotta fel. A frontvonal megmerevedett, s ez kedvező feltételeket teremtett a hadviselő nemzetek katonáinak lövészárok-barátkozásához. A februári polgári demokratikus forradalom után az orosz-osztrák-magyar-német frontokon tömegmére-

² Lenin Művei. 21. köt. Szikra 1951. 153. old.

³ Lenin Művei. 24. köt. Szikra 1952. 324–325. old.

tüvé vált a közeledés, amely az októberi forradalom idején abban a mértékben, amilyenben a tűzvonalban levő orosz katonai alakulatok elismerték a szovjethatalmat, részleges fegyverszüneti egyezményeket is eredményezett.

A frontbarátkozások emlékei a hadifoglyok jelentékeny részében a fogságban is tovább éltek. Az Osztrák–Magyar Monarchia fogságába került cári katonák egy része megtalálta a közös nyelvet a magyar dolgozó néppel. A bolsevik orosz hadifoglyok szoros kapcsolatot létesítettek a háború s a kizsákmányolás ellen küzdő magyar forradalmi csoportokkal. Oroszországban ez a folyamat a bolsevikok befolyása alatt még gyorsabban haladt előre, s a magyar hadifoglyok egyre nagyobb tömegét ragadta magával.

Az orosz fogságba esett hadifoglyok számáról pontosan ellenőrzött adatok nem állnak rendelkezésünkre. Az eddig feltárt adatok szerint 1917-ig bezárólag összesen több mint kétmillió hadifogoly élt Oroszországban. Ezek közül mintegy 500 000 volt magyar nemzetiségű. A magyarok alkották az orosz hadifogságban a legnépesebb nemzetiségi csoportot.

A cárizmus nagyjából ugyanazt a politikát folytatta a hadifoglyokkal szemben, mint a központi hatalmak az orosz hadsereg fogságba esett katonáival: a hadifoglyok helyzetét (elhelyezését, ellátását, munkába állítását stb.) szabályozó nemzetközi egyezményeket, mindenekelőtt a hágai egyezményt, amely már eleve kiváltságokat biztosított a tiszteknek, leginkább csak a tisztek esetében tartották be. A hadifogoly legénység pedig a féktelen kizsákmányolás és harácsolás áldozata lett. Ugyanakkor politikai és katonai céljaiknak megfelelően, mesterségesen szították a nemzeti ellentéteket, és gyűlölködést. A cári hatóságok például már a hadifoglyok csoportosításánál és elhelyezésénél megpróbálták elkülöníteni az Osztrák–Magyar Monarchiából odakerült elnyomott, többségükben szláv nemzetiségű hadifoglyokat, s szembeállítani őket az osztrákokkal és a magyarokkal. Az utóbbiakat elsősorban a birodalom távoli vidékeire irányították: Turkesztánba, Szibériába, Távol-Keletre. A cseh, a szlovák, a horvát, a szerb és a román foglyok többségét Oroszország európai részén helyezték el, s igyekeztek önkéntes osztagokat szervezni belőlük a központi hatalmak ellen. Ezeket az osztagokat polgári nacionalista politikusok irányították, akiknek tevékenysége nehezítette, gátolta e hadifoglyok közeledését a forradalmi mozgalomhoz, a bolsevikokhoz.

A magyar hadifoglyok körében nem alakult ki antantbarát mozgalom. Ezért a cári hatóságok semmiféle nyílt politikai szervezkedést, propagandát nem engedélyeztek közöttük, kedvezményeket nem adtak nekik. Ez ugyan sok hátránnyal járt, de az, hogy nyílt polgári-nacionalista agitációval sem befolyásolhatták őket, később szabadabb utat hagyott a forradalmi eszmék és szervezkedés számára.

A hadifoglyokat táborokban helyezték el. A tiszteket külön, az uráli, szibériai és távol-keleti laktanyák egészségesebb helyiségeiben, viszonylag kényelmesen, a közkatonákat többnyire barakkokban, földkunyhókban, hallatlan zsúfoltságban, gyakran a legelemibb egészségügyi feltételek híján. A szűkös élelmezés, a ruhánumú pótlásának elmaradása a szokatlan éghajlati viszonyok között azt eredményezte, hogy a járványoknak és az éhínségnek tízezrével estek áldozatul a hadi-

fogoly közkatonák. A tisztek többsége közönyösen szemlélte a hadifogoly katonák szenvedéseit, s legfeljebb helyenként adománygyűjtéssel, jótékonykodással nyugtatták meg saját lelkiismeretüket. Hathatós segítséget azonban nem nyújtottak.

A hadifogoly tisztek és a legénység feltűnően különböző helyzete, a tisztek önzése és nemtörődömsége kiélezte az ellentéteket a közkatonák és a tisztek között. Ez az ellentét mintegy a hazai, antagonisztikus osztályellentétek folytatása volt, amelyek a háborús szenvedések, a fogság megpróbáltatásai következtében elmélyültek, felszínre törtek, s később, a hadifoglyok haladó, szocialista elemeinek és főként az orosz forradalmaknak a hatására, mind szélesebb körben váltak tudatossá.

Az, hogy otthonról, a hazából hathatós segítség nem érkezett, s az, hogy tisztjeik különleges bánásmódban részesültek, mindinkább szembefordította a hadifogolytömegeket az otthoni uralkodó osztályokkal, „az urakkal” – akik a háborúba küldték és a fogságban magukra hagyták őket. A magyar hadifoglyok elkeseredését fokozta, hogy az osztrák és főként a német foglyok ellátását, érdekvédelmét jobban, hathatósabban biztosították kormányaik.

A soknemzetiségű Magyarország ebben az időben Oroszországhoz hasonlóan agrárország volt. Ismeretes, hogy Lenin már 1913-ban utalt arra, hogy Magyarország nemcsak földrajzilag áll legközelebb Oroszországhoz, hanem – mint írja – „a reakciós földbirtokosok mindenhatósága tekintetében is, akik óriási kiterjedésű földbirtokaikat átmentették a középkorból”.⁴ Ez a körülmény rányomta bélyegét az ország egész gazdasági, társadalmi, politikai életére. A milliók földtelensége, az ipari fejlődés korlátozottsága, a munkanélküliség, a mintegy kétmillió ember kivándorlása az országból, a nyomor és a reménytelenség, a nép döntő többségét érintő politikai jogtalanság, a nemzetiségek elnyomása, fokozott kizsákmányolása, valamint a növekvő számú munkásság embertelen munkakörülményei vezettek a világháború előtt a néptömegek ki-kirobbanó elégedetlenségéhez. A századfordulót megelőző és az azt követő évtizedekben lezajlott földmunkásmozgalmak, aratósztrájkok, a szocializmus eszméinek elterjedése a munkások között, az erősödő munkásszervezetek, a gazdasági és az egyre gyakoribbá váló, mind nagyobb tömegeket megmozgató politikai sztrájkok, tüntetések, az 1912. május 23-i budapesti barikádharok jelzik a magyar munkások és parasztok újat akarását, meg-megújuló harci elszántságát. Ezek az „otthoni emlékek” kísérték a magyar katonákat a frontra s a hadifogságba.

A magyar hadifoglyok nagy többsége a parasztság soraiból került ki. Igen jelentős részük a forradalmi hagyományokat őrző aprárproletár volt. Szép számmal voltak közöttük ipari munkások is, köztük otthoni arányukat meghaladó számban a munkásmozgalom aktív résztvevői. (Jancsik Ferenc, Vántus Károly, Hochfelder Lipót, Karikás Frigyes, Rabinovics József és sokan mások.)

A hadifogságba esett fiatal tartalékos tisztek között számos haladó gondolkodású, sőt a munkásmozgalommal is kapcsolatban levő értelmiségi volt. (Kun

⁴ Lenin Művei. 19. köt. 305. old.

Béla, Ligeti Károly, Szamuely Tibor, Pór Ernő, Münnich Ferenc, Dukesz Artúr, Ember Lajos és mások.)

Az opportunisták politikát megvalósító magyar szociáldemokrata vezetők közül egyetlen egy sem esett fogságba, s minthogy a jobboldali szociáldemokratákat többnyire felmentették a frontszolgálat alól, a hadifogságban túlsúlyba kerültek a párt radikálisabb elemei, akikben a háború és a hadifogság tapasztalatai csak mélyítették szocialista meggyőződésüket, amely azután az oroszországi forradalmak és a bolsevikok hatására még szilárdabbá, még határozottabbá vált.

A hadifogolytáborokban az otthoni munkásmozgalom résztvevőinek vezetésével már 1915–1916-ban kis marxista körök alakultak. Tagjaik felvilágosították a foglyokat a háború okairól, a hazai társadalmi és politikai viszonyokról, a szocializmusról, szót emeltek a sovinizmus ellen és a munkások, a dolgozók internationalista szolidaritása mellett. Ilyen körök működtek a skotovói, szretyenszki, taskenti, számarkandi, orenburgi, ivanovo-voznyeszenszki, szerpuhovi, a Don melletti Rosztovban levő hadifogolytáborokban és másutt. E csoportok nem ritkán nemzetiségi összetételüket tekintve is internacionalisták voltak. Tagjainak felkészültségét, aktivitását tekintve kiemelkedik a tomszki csoport, amelynek élén 1916 közepétől a hazai szociáldemokrata mozgalom fiatal, tehetséges baloldali vezető egyénisége, Kun Béla állt. A csoporthoz tartoztak: Seidler Ernő, Münnich Ferenc, Reiner Károly, Jaross Béla, Szilágyi Imre, Rabinovics József és mások, köztük több osztrák is.

A táborokban a forradalmi csoportok összeütközésbe kerültek a hivatásos tisztek vezetése alatt álló táborparancsnokságokkal, később a táborbizottságokkal. Ezek a tisztek a hadifogságban is a hazai militarista rend, fegyelem és szellem fenntartására törekedtek. Ők voltak a nacionalista, sovinizsista, monarchista nézetek legfőbb hordozói és terjesztői. Ilyen irányban tevékenykedtek az ugyancsak tisztek által létrehozott kulturális szervezetek, vallási csoportosulások is. A tisztek kezében mindenkor erős fegyver volt a hazai megtorlással való fenyegetés.

Az oroszországi férfilakosság mozgósítása, a fokozódó munkaerőhiány arra készítette az orosz hatóságokat, hogy a hadifoglyokat is bevonják a mezőgazdasági és ipari termelésbe, a kommunális munkába, a bányászatba, a vasút- és csatornaépítésbe stb. Eleinte csak a cseh, a szlovák, a lengyel, a szerb, a horvát, később a német, az osztrák és a magyar foglyokat is munkába állították. Ezzel a foglyok nagy része kiszabadult a tisztek és altisztek hatása alól, a hadifogolytábor izoláltságából.

Különösen sok hadifogoly dolgozott a Donyec-medencében, Dél-Oroszország mezőgazdaságában, az Urálban, a moszkvai ipari körzetben, a murmanszki és más vasútvonalak építésén. 1917 áprilisáig több mint másfél millió foglyot alkalmaztak a termelőmunkában. Köztük, most már az európai Oroszországban is, százezrével voltak magyar munkások és parasztok, akik együtt dolgozva az orosz munkásokkal és parasztokkal, egyre gyakrabban lelték meg a közös nyelvet, mindinkább felismerték osztályérdekeik azonosságát. A hadifogolytáborokba addig csak szórványos hírek szivárogtak be az orosz dolgozóknak a cárizmus, a földesurak és tőkésék ellen vívott harcáról. A hadifoglyok most már nemcsak

szemtanúi, hanem olykor aktív résztvevői is voltak e harcnak. A hadifoglyok a katonai fegyelem szabályai szerint voltak kötelesek dolgozni. Mégis gyakran megtagadták a munkát, ha a fellendülő sztrájkmozgalmak idején sztrájktrórként próbálták felhasználni őket. A bolsevik munkások és a legöntudatosabb hadifoglyok között kapcsolat és együttműködés alakult ki. Ennek eredményeként, például a taganrogi vasgyárban 1916 januárjában kitört nagy sztrájk során a válalatlánál dolgozó magyar hadifoglyok is csatlakoztak a sztrájkoló orosz munkásokhoz.⁵ Hasonló megmozdulások zajlottak le más városokban és üzemekben, a donyeci és az uráli bányákban, a vasútépítéseken és másutt. A hadifogly munkások – elsősorban a szervezett munkások – hamar felismerték az orosz munkások követeléseinek jogosságát. Az érdekközösség tudata és a közös munka megerősítette az orosz és a hadifogly magyar munkásokban a nemzetközi szolidaritás érzését. A bolsevikok hirdették, hogy az orosz munkásoknak össze kell fogniuk a külföldi, hadifogly munkásokkal a közös ellenség, a cári önkényuralom és a tőkés kizsákmányolás ellen, a kenyérért és a békéért vívott harcban.

A mezőgazdaságban dolgozó hadifoglyok is közelebb kerültek az orosz szegényparasztokhoz; a közös munka révén közülük mind többen megértették, hogy sorsuk, érdekeik és céljaik közösek.

*

1917 februárjában Oroszországban polgári demokratikus forradalom zajlott le. A munkások és parasztok megdöntötték a gyűlölt cárizmust, és azt remélték, hogy most már vége lesz a világháborúnak, lesz kenyér, föld és szabadság. A februári forradalom előtt és alatt lezajlott sztrájkokban és tüntetéseken az orosz munkások között több városban (Moszkvában, Tverben, Ivanovo-Voznyeszszkben, Permben, Kazanyban, a Don melletti Rosztovban) ott voltak a hadifogly munkások, köztük a magyarok kisebb csoportjai is.

Az oroszországi polgári demokratikus forradalom győzelmét a magyar hadifoglyok túlnyomó többsége örömmel fogadta. Hoosszú, keserves szenvedéseik után most abban reménykedtek, hogy a hadviselő felek békét kötnek, és ők visszatérhetnek hazájukba. A forradalmi beállítottságú hadifoglyok az OSZDM(b)P Központi Bizottságához, a helyi pártszervezetekhez, vagy a munkások és parasztok szovjetjeihez intézett leveleikben üdvözölték Oroszország népeinek bátor harcát, s kifejezték azt az óhajukat, hogy részt vehessenek ebben a küzdelemben. Az ő hangulatukat fejezte ki Kun Béla, a tomszki hadifogolytáborból 1917 április elején a tomszki szociáldemokrata pártbizottság elnökéhez írt levelében, amelyben egyebek között ezt olvassuk:

„... Mint a Magyarországi Szociáldemokrata Párt erdélyi bizottságának tagja és a proletariátus aktív harcosa (akit a körülmények Tomszkba vetettek), köszöntöm önt s önnel együtt a győzelmes orosz szociáldemokráciát, köszöntöm a proletariátus nemzetközi szolidaritása jegyében . . . Feszülten várom azt a napot, ami-

⁵ CVIA. f. 2000. op. 2. d. 35. II. 52–54. – Lásd N. A. Popov: Revoljucionnije vizstuplenija vojennoplennih v Rosszii (A hadifoglyok forradalmi fellépései Oroszországban). Voproszi Isztorii, 1963. 2. sz. 78. old.

kor együtt folytathatjuk közös ügyünket: a világ proletárjainak felszabadítását; amikor a szociáldemokrácia, teljesítve a világ proletariátusának történelmi hivatását, diadalra viszi a világ felszabadításának nagy ügyét . . ." (Lásd a 2. sz. dokumentumot.)

De ekkor még sem Oroszország népeinek, sem a hadifoglyoknak a reményei nem válhattak valóra. A szovjetek mellett a mensevikek és az eszerek segítségével létrejött a burzsoá ideiglenes kormány, s a saját kezébe vette az államigazgatást. Sem az ideiglenes kormánynak, sem a szemben álló imperialista tömbök – az antant és a központi hatalmak – vezető köreinek nem az volt a célja, hogy eleget tegyenek a népek óhajainak. Folytatták a háborút és a maguk forradalomellenes politikáját.

A dolgozó tömegek érdekeit egyetlen párt, a bolsevikok pártja képviselte következetesen. Az illegalitásból kilépő bolsevikok döntő rohamra készítették elő a tömegeket a régi világ ellen. A háborúból való kijutásnak, a társadalom szocialista átalakításának programja – amelyet a bolsevikok Lenin Áprilisi Tézisei alapján hirdettek meg – egyre erősebb visszhangra talált a tömegek között, s az események viharos fejlődése teljes mértékben igazolta e program helyességét.

A bolsevikok pártja volt Oroszországban az egyetlen olyan párt, amely a proletár internacionalizmus elveinek talaján állva, kész volt védelmezni a hadifoglyok érdekeit. A hadifogoly munkásokban és parasztokban az osztálytestvéreket, a szocialista forradalom leendő katonáit, e forradalom sajátos tartalékát látta. A párt itt is Lenin útmutatásait követte, aki többek között a „Levelek a távolból” című ismert írásában (az egyik 1917 márciusi levélben) a forradalom szövetségeseiről szólva megállapította, hogy „. . . az orosz proletariátus szövetségese minden hadviselő ország és általában minden ország proletariátusa”.⁶ „A fogságban sínylő elvtársakhoz” című felhívása pedig,⁷ szellemét tekintve, voltaképpen nemcsak a Németországban és Ausztria–Magyarországon levő orosz hadifoglyokhoz szólt, hanem megszabta a bolsevik pártnak a központi hatalmak Oroszországban levő hadifogoly katonái körében végzendő munkája világos irányvonalát is. A bolsevikoknak a hadifoglyokkal kapcsolatos politikáját a „Pravda” 1917. június 3-i (16-i) számában megjelent cikk fejtette ki részletesen. A cikkből kiderül, hogy a bolsevik párt Központi Bizottságának irodája már 1917 márciusában azzal a javaslattal fordult a Petrográdi Szovjet Végrehajtó Bizottságához, hogy fogjanak hozzá az Oroszországban levő hadifoglyok helyzetének tisztázásához. Ez a felhívás az akkori osztály-erőviszonyok között nem vezetett eredményre. A bolsevikok azonban feladatul tűzték helyi szervezeteik elé, hogy igyekezzenek a szovjetek segítségével könnyíteni a hadifoglyok helyzetén. El kell érni – írták –, „hogy elvtársainkat ne tizedelje az éhség, a kimerültség, a skorbut . . . Azt a körülményt, hogy Oroszországban százezrével tartózkodnak a központi hatalmak proletárjai, arra kell felhasználnunk, hogy megerősítsük hozzájuk fűződő békekapcsolatainkat, pártkapcsolatainkat, hogy ápoljuk a munkás szolidaritás érzé-

⁶ Lenin Művei. 23. köt. Szikra 1951. 334. old.

⁷ Lenin Művei. 23. köt. 372–378. old.

sét, közös ellenségünk, a világ imperialistái elleni egységünket . . .” (Lásd a 9. sz. dokumentumot.)

A hadifoglyok problémájának illetén kezelése természetesen befolyásolta, hogy melyik oldalra áll majd a hadifoglyok többsége. A hadifoglyok orientálódására még ennél is jobban hatott, hogy sokuk számára mind rokonszenvesebbé vált a bolsevikok békepolitikája.

Természetesen nem minden magyar hadifogoly ismerte meg azonnal a bolsevikok politikáját, sőt még csak többségük sem. A februárt követő hónapokban ennek a politikának ott voltak látható eredményei, ahol a bolsevikok jelentékeny befolyással rendelkeztek a szovjetekben. Mégis, a magyar hadifoglyok élenjáró képviselői egyre gyakrabban keresték és találták meg az utat a bolsevikokhoz.

Közvetlenül a februári forradalom győzelme után, rövid időre és távolról sem mindenütt, megjavult a hadifoglyok helyzete. Szabadabban mozoghattak, az orosz munkásokkal együtt jobb bért, kedvezőbb munkafeltételeket vívtak ki maguknak. Több városban a szocialista hadifoglyok illegális csoportjai féllégálisan, sőt helyenként legálisan dolgozhattak, tagjaik száma, befolyásuk nőtt. A vállalatoknál, üzemekben dolgozó hadifoglyok az orosz munkásokkal együtt vettek részt a tömeggyűléseken, a sztrájkokban, a május 1-i felvonuláson, az ideiglenes kormány háborús politikája ellen irányuló júniusi tüntetéseken. Ebben az időben léptek be a bolsevik párt soraiba Kun Béla, Münnich Ferenc, Pór Ernő, Gavró Lajos és mások.

A hadifoglyoknak az orosz néptömegekhez való közeledése nem illett bele az ideiglenes kormány terveibe. A fronton új támadásra készülődtek. Ezzel kapcsolatban a polgári, sőt még a mensevik sajtóban is tudatos hajsza indult, elsősorban a német, az osztrák és a magyar hadifoglyok ellen, pogromokat próbáltak rendezni. A bolsevikok elleni leplezetlen terror így szorosan együtt járt a sovinszta indulatok felszításával, aminek nem ritkán a hadifoglyok estek áldozatul.

A hecckampánnyal párhuzamosan az ideiglenes kormány erőfeszítéseket tett, hogy a szláv, a román és az olasz hadifoglyok egy részét nacionalista jelszavakkal a háború folytatására buzdítsa, maga mellé állítsa és az ellenforradalom sajátos tartalékává tegye. Ez a politika, mint ismeretes, az antanthatalmak tevékeny közreműködésével ért is el bizonyos eredményeket. Igaz, az ideiglenes kormány már nem tudta saját megmentésére felhasználni a csehszlovák, szerb, román, olasz és más katonai alakulatokat, amelyeknek csak egy része vált a szovjetellenes erők egyik támaszává.

A hadifoglyok többségét nem sikerült megnyerni a háborús, nacionalista politikának. Ellenkezőleg. A békereményekben csatlakozott hadifoglyok egyre inkább az ideiglenes kormány ellen hangolódtak. Növekedett azoknak az öntudatos magyar hadifoglyoknak a száma is, akik egyesével vagy kisebb csoportokban csatlakoztak a bolsevikokhoz, és beléptek a Vörös Gárdába. A folyamat elsősorban az iparban és a bányákban dolgozó hadifoglyok körében indult meg. Több táborban is erősödött a forradalmi erjedés. A forradalom hulláma elérte a mezőgazdaságban dolgozó hadifoglyokat is. Az orosz parasztság viharra erősödő földkövetelő és földfoglaló mozgalma kinyitotta az ő szemüket is. Talán az ő esetük

példázza a legvilágosabban, hogy a magyar hadifoglyok tömeges közeledését a bolsevikokhoz *mindenekelőtt* otthoni társadalmi helyzetük határozta meg. A hasonló otthoni problémáik megoldásának útjait, lehetőségeit fedezték fel Oroszországban. Részletes elemzést is helyettesít e kérdésben Ligeti Károly néhány találó sora, amelyeket Omszkból írt 1917. szeptember 11-én (augusztus 29.): „Az orosz forradalmat a mi véreink közül legtisztábban a magyar paraszt érti meg. Ő föl tudja fogni egész mélységében és forradalmi nagyságában azt a lépést, amit az orosz paraszt tesz, amikor önkezeivel ácsolt ügyetlen »szazsen« (öl) fájával kimegy csapatostul a határba és elméri egymás között a bárói, grófi, hercegi és papi földeket. Az évszázadok óta tartó földért való véres küzdelemnek csendőrszorongók alá szorított harcosa, a magyar paraszt ökölbe szorított kézzel, kitágult, véres, lángoló szemekkel nézi a földmérő muzsikokat – és haza gondol, haza gondol . . .” (Lásd a 12. sz. dokumentumot.)

*

1917 októberében, amikor Oroszország munkásai és parasztjai Lenin felhívására fegyverrel a kézben véghezvitték a szocialista forradalmat, a felkelők sorai-
ban találjuk a külföldi vörös gárdistákat is. Számos magyar volt köztük, akik bátran harcoltak az ellenforradalmi erők ellen Moszkvában, Petrográdon, Tverben, Kijevben, Kurszkban, Penzában, Kazanyban, a Don melletti Rosztovban, Taskentban, több uráli városban, a Donyec-medencében, Kubanyban, Szibériában, például Irkutzkban és a Távols-Keleten. 1917 novembere és 1918 januárja között összesen mintegy 40 városban vettek részt magyar hadifoglyok a helyi szovjethatalom létrehozásáért és megerősítéséért vívott első fegyveres harcokban. Számuk egy-egy helyen általában néhány fő volt, ritkábban néhány tucatnyi. Voltak azonban helységek ahol a hadifoglyok százával csatlakoztak a szovjethatalom harcosaihoz, így a Donyec-medencéhez, a Kubán és a Don melletti Rosztov körzetéhez tartozó városokban és falvakban. Számuk elenyésző volt az oroszországi munkások és a katonák milliói mellett. Fontos volt azonban részvételük erkölcsi és politikai szempontból, mert egyrészt aláhúzta a forradalom nemzetközi jelentőségét, dokumentálta a külföldi proletariátus együttérzését, másrészt e harcokban kovácsolódtak ki az internacionalisták mozgalmának kezdeményezői, későbbi vezetői, s itt szereztek egész életükre szóló tapasztalatokat.

A hadifoglyok zöme lelkesen üdvözölte a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelmét. Október előtt a bolsevikoknak a békével és a hadifoglyok helyzetének javításával kapcsolatos programja, most október után pedig e program megvalósítása vonzotta mágneses erővel a hadifogoly munkásokat és parasztokat. Az ideiglenes kormány megdöntése, a szovjethatalom első dekrétumai (a békéről, a földről, a termelés ellenőrzéséről) és az első munkás-paraszt kormánynak, a Népbiztosok Tanácsának megalakítása lelkes visszhangra találtak a Szovjet-Oroszországban levő magyar munkások és parasztok körében. A békedekrétum szövegét magyar nyelven már 1917 novemberében sok ezer példányban terjesztették röplapon a magyar hadifoglyok és a fronton levő katonák között. A szov-

jet kormánynak a gyűlölt háború beszüntetése, a fegyverszünet és a béke megkötése érdekében tett határozott lépései és első eredményei vonzották a forradalom legelső heteiben a hadifoglyokat a Vörös Gárda soraiba és az internacionalista szocialista szervezetekbe.

Az 1917 novembertől 1918 januárig alakult internacionalista csapatok sok esetben nem voltak hosszú életűek. Az internacionalista vörösgárdisták jó része – különösen Oroszország európai részeiből –, amint helyreállt a rend s lehetőség nyílt rá, hazautazott. A nyugati határoktól távoleső körzetekben azonban, például Szibériában, az osztagok fennmaradtak, megerősödtek. Jelentőségük és létszámuk az orosz vörösgárdista osztagokkal együtt akkor nőtt meg, amikor gyors ütemben kezdtek leszerelni a régi orosz hadsereg alakulatait, és fokozódott az intervenció veszélye.

Az októberi forradalom győzelme gyökeres változást hozott a hadifoglyok életében. A forradalom, a proletár internacionalizmus elveihez híven, megvalósította azokat az elképzeléseket, amelyeket a bolsevikok még október előtt dolgoztak ki, megszüntette a táborok börtönrendszerét, az erőszakot és a kizsákmányolást. A hadifoglyok ugyanolyan bért kaptak munkájukért, mint az orosz munkások. Mindenütt érvényt szereztek a nyolcórás munkaidőről szóló törvénynek. A szovjet kormány külön szervezet alakított a hadifoglyok körében végzendő munka céljára, az Összoroszági Központi Végrehajtó Bizottság Összoroszági Hadifogoly Irodáját (1918 áprilisától: Centroplenbezs), amely mindent latba vetett a hadifoglyok helyzetének javítása, majd később hazaküldésük érdekében.

A bolsevikok a nép soraiból való hadifoglyokat a világimperializmus elleni küzdelem leendő harcosainak, a forradalmi Oroszország őszinte barátainak tekintették. A hadifoglyok „azzal, hogy szolidárisnak nyilvánítják magukat a forradalmi Oroszország békeprogramjával, óriási szolgálatot tesznek az általános, demokratikus és igazságos béke megkötése ügyének... Erejükhöz mérten ők is közelebb hozzák azt a pillanatot, amikor hazájuk dolgozó tömegeinek soraiban harcba mehetnek az életüket tönkretévő imperializmus ellen, a szocializmusért és a népek testvériségéért” – írta 1917 decemberében az „Izvesztyija VCIK” című lap. (Lásd a 24. sz. dokumentumot.) A magyar és más nemzetiségű internacionalisták mozgalmának egész története bebizonyította a bolsevik párt hadifogoly-politikájának helyességét.

A szocialista hadifoglyok csoportjai és körei most már nyíltan működtek. A bolsevikok segítségével hozzáfogtak szervezeteik megalakításához és a széles körű agitációhoz. Igyekeztek megértetni a hadifoglyok tömegeivel október eszméit, a bolsevikok politikáját. A mozgalom néhány hónap alatt jelentős méreteket öltött. Mindenütt, ahol nagyobb tömegű hadifogoly volt együtt, többnyire egymástól függetlenül, önállóan megalakultak a külföldi munkások és parasztok – nevükben és célkitűzéseikben sokféle – nemzetközi szociáldemokrata szervezetei, szövetségei, tanácsai. De mindannyian egységesen támogatták a szovjethatalmat és béketörekvéseit.

Tomszkban és a közeli városokban nagyarányú szervező munkát fejtett ki a magyar bolsevikok csoportja, Kun Béla, Münnich Ferenc és mások vezetésével.

1917. december 3-án (16-án) nagygyűlést tartottak a moszkvai és Moszkva melletti táborokban levő hadifoglyok. Felszólították a nemzetközi proletariátust, nyújtson támogatást az oroszországi szocialista forradalomnak. 1917. december 17-én (30-án) Petrográdon hatalmas tüntetés zajlott le a béke és a népek közötti barátság jelszavával. A tüntetők ujjongva üdvözölték a nemzetközi proletariátusnak az utcán menetelő képviselőit, a hadifoglyokat.

Már 1917 decemberében megalakult a moszkvai katonai körzet internacionalista szociáldemokrata hadifoglyainak bizottsága, amelyet 200 küldött választott meg, majdnem 20 000 hadifogoly képviselésében. A küldöttek egyértelműen a bolsevikok mellé álltak és határozatukban leszögezték: „A moszkvai körzet hadifoglyainak küldöttközgyűlése üdvözli az OSZDMP politikáját. Ez a párt a háború kitörésének pillanatától kezdve az internacionalizmus álláspontján állt, most pedig minden erejét arra összpontosítja, hogy véget vessen a rettenetes világháborúnak, s harcol az internacionalizmus diadaláért. A gyűlés mély hálájáról biztosítja a Népbiztosok Tanácsát, amiért demokratikus békekötésre szólította fel a hadviselő feleket . . .”⁸

Valamivel később hasonló szervezetek keletkeztek Petrográdon is, majd Omszkban (Ligeti Károly vezetésével), Jekatyerinburgban (Pór Ernő részvételével), Tverben, Szamarában, Rosztovban, Csitában, Irkutschkban és számos más városban. A szervezetek megalakulását kimondó gyűléseken és megbeszéléseken a hadifoglyok egyöntetűen üdvözölték az orosz proletárforradalmat, kijelentették, hogy készek támogatni és követni példáját saját hazájukban. Egyben követelték a központi hatalmak kormányaitól, hogy fogadják el a szovjet kormánynak a hadisarc és annexiók nélküli békére vonatkozó méltányos javaslatát.

Ebben az időben az internacionalisták szervezetei magyarokat, osztrákokat, németeket, cseheket, szlovákokat, románokat, szerbeket, horvátokat tömörítettek. Taglétszámuk hamarosan több helyütt sok száz, néhány helyen pedig egy-két ezer főt is elért. A magyar tagok száma sok esetben, különösen Szibériában, nagyobb volt mint a többi nemzetiségé.

1918 elején Petrográdra érkezett Kun Béla. Itt megismerkedett Leninnel és a forradalom más vezetőivel. Ekkor kezdődött lázas tevékenysége annak érdekében, hogy tömörítse és mozgósítsa a magyar és más internacionalista erőket. Ettől kezdve rendszeresen cikkeket írt a „Pravda”, valamint a „Die Fackel” és a „Der Völkerfriede” című lapokba nemzetközi és magyar vonatkozású kérdésekről. Hamarosan a nemzetközi munkásmozgalom egyik neves alakjává vált.

A Külügyi Népbiztosság nemzetközi propagandaosztálya segítségével 1917. december 14-én (27-én) jelent meg a „Nemzetközi Szocialista” című magyar nyelvű forradalmi újság. Szerkesztését, Petrográdra érkezése után, Kun Béla irányította. A lap, amelyet elsősorban az osztrák–magyar hadsereg Ukrajnában, Lengyelországban és Romániában állomásozó egységeinek magyar katonái körében terjesz-

⁸ Izvesztijja Moszkovszkovo Szovjeta rabocsih i szoldatszkih gyeputatov. 1917. december 23.

tettek, de eljuttott a hadifoglyokhoz is, részletesen beszámolt az 1917 decemberében Breszt-Litovszkban megindult béketárgyalások menetéről. A magyar hadifoglyok, amint az leveleikből, gyűléseik határozataiból kiviláglik, élénk figyelemmel kísérték a tárgyalásokat.

1918 elején már más orosz városokban is megjelentek magyar nyelvű lapok: Omszkban februárban a „Forradalom” Ligeti Károly szerkesztésében, valamivel később Szamarában az „Ébredés”, Penzában a „Világszabadság”, Tomszkban a „Népszava”, Irkutzkban a „Világszabadság”.

*

Január 15-én (28-án) jelent meg Lenin aláírásával a Népbiztosok Tanácsának a Munkás-Paraszt Vörös Hadsereg létrehozásáról szóló dekrétuma. Gyűjteményünk dokumentumanyaga meggyőzően bizonyítja, hogy a magyar hadifoglyok tekintélyes hányada kész volt nemcsak szavakkal, hanem tettekkel is, fegyverrel a kézben a fiatal szovjethatalom mellé állni. Sok ezren fejezték ki készségüket, hogy fegyverrel a kézben hajlandók támogatni a Lenin elnökletével működő Népbiztosok Tanácsát. Kezdetben csak kis részük felfegyverzésére került sor, zömüket a szovjet kormány, a helyi szovjetek és pártszervek olyan tartaléknak tekintették, amelyre az imperialista hatalmak fokozódó intervenciója, a belső ellenforradalmi erők aktivizálódása esetén bizton számíthatnak.

Hamarosan szükségessé is vált az internacionalista hadifoglyok mozgósítása. 1918. február 18-án a német imperialisták, felrúgva a Breszt-Litovszkban aláírt fegyverszüneti szerződést, megtámadták a régi hadsereg leszerelése következtében védtelenné vált szovjetországot. Néhány nappal később Szovjet-Ukrajnában megkezdődött az osztrák–magyar csapatok intervenciója is.

A szovjetkörtársaság kormánya megrázó felhívásban szólította polgárait a szocialista haza védelmére. Szinte órák, napok alatt szervezték meg a Vörös Hadsereg alakulatait.

1918. február 23-án a „Nemzetközi Szocialista” című lap hasábjain a magyar hadifoglyok forradalmi bizottsága is fegyverbe szólította a munkásság és parasztság soraiból kikerült hadifoglyokat. „Be mindenki a forradalmi magyar hadseregbe – hangzik többek között a felhívás –, forradalmi magyar csapatok állítsák meg útkjában a rablók siserahadát . . .

Jertek testvéreink a mi Vörös Hadseregünkbe, megmenteni az orosz forradalmat, megkezdeni fegyverrel a kézben a magyar munkások, magyar parasztok felszabadítását!” (Lásd a 276. sz. dokumentumot.)

A breszti béketárgyalásokon Németország és az Osztrák–Magyar Monarchia imperialista kormányainak képviselői békeszólamoktól hemzsegő beszédeket mondtak. Sok egyszerű hadifogoly készpénznek vette ezt a farizeuskodást, s ezért mélységes csalódást okozott nekik, hogy a fegyverszünetet saját kormányuk rúgta fel, s ezzel bizonytalanná tették a közelinek vélt hazatérésüket. Érthető, hogy elkeseredésük és haragjuk a központi hatalmak imperialistái ellen fordult. Érzelmeknek és elszántságuknak viharos gyűléseken és tüntetéseken adtak hangot

Petrográdon, Moszkvában, Szerpuhovban, Kosztromában, Ogyesszában, Omszkbán, Tomszkbán és más városokban.

A „Nemzetközi Szocialista” felhívása nyomán megalakult egy magyar internacionalista osztag, amely Kun Béla és Pór Ernő vezetésével részt vett Narvánál az orosz forradalom bölcsőjének, Petrográdnak védelmében.

Tudunk arról, hogy Ogyesszában, Herszonban, Kijevben és Ukrajna más városaiban is léptek be magyar hadifoglyok a szovjet egységekbe, s harcoltak saját imperialistáik, a Habsburg-monarchia és Németország megszálló csapatai ellen. (Lásd a 277–280. sz. dokumentumot.)

A moszkvai internacionalisták agitátorokat küldtek a frontra. A támadás hírére meggyorsult az internacionalista osztagok szervezése Moszkvában, Omszkbán, Tomszkbán és más városokban.⁹

A magyar, osztrák, német internacionalisták intenzívebb katonai szervezkedése tehát a saját imperialistáik elleni harcban kezdődött.

Ez a tény ékes cáfolata a korabeli antantdiplomácia azon állításának, hogy a német vezérkar a hadifoglyok segítségével akarta elfoglalni a szibériai vasútvonalat, s hogy az internacionalisták szervezése és felfegyverzése ezzel lett volna kapcsolatos. E képtelen állítást világgá kürtölték, hogy ezzel előkészítsék saját országuk közvéleményét a Szovjet-Oroszország ellen irányuló intervencióra. Így történt, hogy a japán és amerikai imperialisták az állítólagos német veszélyre való hivatkozással tették partra Távól-Keleten csapataikat.¹⁰

A valóságban a központi hatalmak többször és erélyesen tiltakoztak a magyar, a német és az osztrák hadifoglyok forradalmi szervezkedése, felfegyverzése, az internacionalista csapatok alakítása ellen. (Lásd a 71. sz. dokumentumot.) Ez erősen gátolta 1918 tavaszán a szovjethatalom védelmére kész internacionalisták felfegyverzését. Csak azok számára vált lehetővé a Vörös Hadsereg soraiba való belépés, akik előzőleg megszerezték az orosz állampolgárságot.

A szovjet kormány 1918. március 3-án rendkívül súlyos feltételekkel volt kénytelen békeszerződést kötni Németországgal és Ausztria–Magyarországgal. A békekötés lélegzétvételi szünetet, s ezzel életheletőséget biztosított az első lépéseit tevő munkás-paraszt állam számára.

⁹ Az internacionalisták katonai alakulatokba való szervezését, e munka sokrétűségét forrásgyűjteményünk csak részben tudja bemutatni. Úgyszólván alig maradtak fenn dokumentumok a hadifoglyoknak a vörösgárdista osztagokba történt belépéséről. Erről sok esetben csak az 1918 folyamán Magyarországra hazatérő tisztek jelentéseiből, valamint a résztvevők később keletkezett visszaemlékezéseiből tudunk. A munkás vörösgárdákba belépő hadifoglyok gyakran nem alkottak különálló csoportot, azokkal az orosz munkásokkal harcoltak együtt, azokkal a gyárban, a bányában is együtt dolgoztak. Sok magyar internacionalista lépett be a szerveződő Vörös Hadsereg olyan alakulataiba is, amelyekben Szovjet-Oroszország fiai voltak többségben. Az antanthatalmak és a központi hatalmak diplomáciai nyomása is arra kényszerítette a Vörös Hadsereg szervezőit, hogy kimondottan internacionalista egységeket csak korlátozott számban állítsanak fel.

¹⁰ Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, 1918. Russia, Washington 1931. II. köt. 262–263. old. – Az antantdiplomácia és sajtó állításainak alaptalanságát kimutatta George Kennan professzor is, aki egy időben az Egyesült Államok moszkvai követe volt. (George F. Kennan, Soviet-American Relations. 1917–1920. Russia Leaves the War, Princeton, New Jersey 1956. 283. old.)

A béke új helyzetet teremtett az internacionalista mozgalomban is. A békeszerződés mindkét felet kötelezte, hogy szervezeten fogjon hozzá a hadifoglyok repatriálásához, s hogy tartózkodjék a másik fél kormánya és állami, illetve katonai intézményei ellen irányuló mindennemű agitációtól és propagandától. A német és az osztrák–magyar kormány és képviselőik éppen erre hivatkozva követelték ismételt a hadifoglyok körében folyó forradalmi propaganda beszüntetését, az internacionalisták lefegyverzését. A szovjet kormányservek eleget tettek a békefeltételeknek. Leállították a hadifoglyok körében általuk folytatott agitációs munkát. Megszűnt a „Nemzetközi Szocialista” című lap is, amely addig a Külügyi Népbiztosság támogatásával jelent meg. Ugyanakkor a szovjet kormány a béketárgyalásokon állhatatosan védelmezte a hadifoglyoknak a szabad politikai szervezkedéshez való jogát és azt a saját területén megvalósította.

A következő hónapokban megkezdődött a hadifoglyok szervezett, tömeges hazaszállítása Oroszországból. Ám már előbb és közben is folyt a hadifoglyok szervezeten, meglehetősen tömeges, spontán hazaözozlése.

A magyar és más nemzetiségű külföldi kommunista internacionalisták meggyőződésükhöz híven, folytatni akarták a hadifoglyok körében a szocialista eszmék terjesztését, nem akarták letenni a fegyvert, amelyet a forradalom védelmére vettek kézbe. Tudták, hogy a hadifoglyok tömeges hazaindítása felelősségteljes feladatot ró rájuk: megértetni velük a háború okait, megmutatni nekik a béke kivívásához, a jobb, emberibb élethez vezető utat.

Ezért a forradalmár hadifoglyok, hogy ne kerüljenek összeütközésbe a békefeltételekkel, politikai menedékjogot kértek és kaptak. Létrehozták saját szervezeteiket. Ezt a lépést az internacionalista mozgalom növekedése is indokolta. Szerinte Szovjet-Oroszországban gombamódra szaporodtak a hadifoglyok forradalmi szervezetei és a nemzetközi osztagok. Olyan szervezeteket kellett tehát létrehozni, amelyek át tudják fogni az egész mozgalmat és gondoskodni tudnak arról, hogy a különböző nemzetiségű hadifoglyok körében Szovjet-Oroszország egész területén meginduljon az anyanyelven folyó széles körű agitációs munka. Napirendre került a nemzetiségek szerinti kommunista csoportok létrehozása, valamint a forradalmi érzelmű hadifoglytömegek összefogására alkalmas szervezetek kiépítése.

A szervezeti feladatok megvalósítása útján nagy lépést tett előre Németország, Ausztria–Magyarország és Bulgária hadifogly internacionalista szociáldemokratáinak tanácskozása, amely a moszkvai hadifogly bizottság kezdeményezésére 1918. március 14-én ült össze Moszkvában. A tanácskozás úgy döntött, hogy 1918 áprilisára összehívja Moszkvába a forradalmár hadifoglyok összorosországi kongresszusát. Szó volt a kommunista csoportok létrehozásáról is.¹¹

1918. március 24-én alakult meg az első magyar kommunista szervezet, az OK(b)P KB magyar kommunista csoportja. Megalakításában és további munkájában – a központban és vidéken egyaránt – főleg azok a magyar hadifoglyok vettek részt, akik már otthon, a háború előtt aktív szereplői voltak a munkás-

¹¹ CGAOR SZSZSZR. f. 3333. op. 19. d. 1. l. 151.

mozgalomnak, majd Oroszországban megismerkedtek a leninizmussal, megértették annak jelentőségét, elsajátították legfontosabb tanításait, s ezek tevékeny hívei, propagandistái és megvalósítói lettek. A csoport elnöke Kun Béla, ismertebb tagjai Pór Ernő, Szamuely Tibor, Rudnyánszky Endre, Iványi János, Jancsik Ferenc, Karikás Frigyes és mások voltak.

A magyar csoport elfogadta az OK(b)P elméleti és gyakorlati platformját, célul tűzte ki a kommunizmus eszméinek terjesztését és a reformizmus elleni harcot. A volt hadifogoly magyar kommunisták szovjet-oroszországi tevékenységük folyamán két szorosan összefüggő feladatot tartottak szem előtt: 1. elősegíteni a forradalmi munkásmozgalom fejlődését Magyarországon; 2. tőlük telhetően kivenni részüket a szovjet népnek a külső és belső ellenség ellen vívott harcából.

A csoport 1918 folyamán óriási munkát végzett annak érdekében, hogy a lenini tanítások, a proletárforradalom eszméi elterjedjenek a magyar hadifoglyok körében. 1918 őszéig, a központi moszkvai csoporton kívül, az európai Oroszország minden jelentős városában, ahol nagyobb számú hadifogoly élt, megalakult a magyar kommunisták csoportja (Asztrahany, Kurszk, Orel, Perm, Szamara, Szaratov, Szimbirszk, Tambov, Voronyezs, Rjazany, Szerpuhov, Caricin, Tver, Kazany, Jekatyerinburg, Nyizsnij-Novgorod stb.). A csoportok több száz magyar kommunistát egyesítettek. Más szervezeti alapon is alakultak külföldi kommunista szervezetek Szibéria és Turkesztán sok városában, amelyek több ezer magyar kommunistát tömörítettek soraikban.

1918. április 3-tól kezdve, hetenként kétszer, 15–20 000 példányban megjelent a magyar csoport „Szociális Forradalom” című lapja.

1918 folyamán Szovjet-Oroszország területén még 12 városban adtak ki különböző magyar nyelvű újságokat. A csoport kiadta magyar nyelven Marx és Engels művét, „A Kommunista Párt kiáltványá”-t. Első ízben jelentek meg magyarul Lenin és más bolsevik vezetők munkái. Napvilágot látott a magyar csoport vezetőinek néhány írása is. Fontos esemény volt Kun Béla „Mit akarnak a kommunisták?” című írásának megjelenése, amelyben első ízben fejtette ki, népszerű formában, magyar nyelven a lenini eszméket, a magyar dolgozók előtt álló feladatokkal összefüggésben.

A magyar csoport iskolát is szervezett, ahol 1918 folyamán több mint száz agítátort képeztek ki, hogy szervező, felvilágosító munkát végezzenek a hadifoglyok, az internacionalista vöröskatonák, továbbá az Ukrajnában állomásozó osztrák-magyar megszálló csapatok körében.

A magyar kommunisták rendszeresen gyűlést tartottak a hazainduló hadifoglyok között. Nem utolsósorban a magyar nyelvű felvilágosító munkának köszönhető, hogy a magyar hadifoglyok mind jobban megértették az oroszországi szocialista forradalom eseményeit és tanulságait.

A hadifoglyok körében végzett politikai munka szempontjából igen nagy jelentősége volt az internacionalista hadifoglyok összoroszországi kongresszusának, amely 1918. április 14-től 18-ig ülésezett Moszkvában. Munkájában több mint 200 küldött vett részt, az Urálból, Nyugat-Szibériából, Oroszország központi vidékeiről, Ukrajnából és a Kaukázusból, több százezer különböző nemzetiségű ha-

dfifogoly képviselőtében. Különösen sok volt a magyar hadifogolyküldött, ők képviselték a szervezett hadifoglyok jelentékeny részét. A magyar kommunista csoport sokat fáradozott a kongresszus előkészítése és lebonyolítása érdekében. A kongresszus munkájában a küldötteken kívül részt vettek az OK(b)P, a Moszkvai Szovjet, a Vörös Hadsereg, a lengyel kommunisták képviselői és mások.

A kongresszus különösen nagy figyelmet szentelt az internacionalista alakulatok megszervezésével kapcsolatos kérdéseknek, s annak a problémának, hogy milyen módszerekkel terjesszék a hadifoglyok, különösen a hazaindulók körében a forradalom eszméit. A kongresszus felszólította a hazatérőket, hogy a fegyvert, amelyet majd a kezükbe adnak, hogy folytassák az imperialista háborút az olasz vagy a francia frontokon, használják fel a saját felszabadításukra. „... Fordítsd a fegyvereidet azok ellen, akik miatt szenvedtél, akik miatt véreztél: a háború hiénái, az imperialista rablóbanda ellen... Hazatérő hadifogoly munkások, parasztlak! Legyetek előharcosai a proletárok nemzetközi szociális forradalmának...” – hangzott a felhívás. (Lásd a 70. sz. dokumentumot.)¹²

A küldöttek tiltakoztak a Németországban és Ausztria–Magyarországon levő orosz hadifoglyokkal szemben alkalmazott durva bánásmód ellen, és követelték helyzetük megjavítását.

A kongresszus elhatározta, hogy Külföldi Munkások és Parasztlak Nemzetközi Forradalmi Szocialista Szervezete elnevezéssel megalakítja a hadifoglyok országos szervezetét. Megválasztották a szervezet Központi Végrehajtó Bizottságát (CIK), amelybe valamennyi nemzetiség képviselői bekerültek, köztük a magyar Jancsik Ferenc és Vántus Károly, a német Franz Waltz, a román Mihail Guiu, a jugoszláv Ivan Strebencić, a cseh Richard Reuter, a bolgár Georgi Mihajlov (Dobrev) és a lengyel Stanisław Barczyński.¹³ A bizottság vezetésével – 1918 szeptemberi adatok szerint – 55 helyi hadifogly-szervezet tömörült, amelyeknek összesen több mint 100 000 tagjuk volt, ebből legalább 40 000 a magyar.¹⁴

A moszkvai kongresszussal egyidőben zajlott le Irkutzkban a közép- és kelet-szibériai hadifoglyok kongresszusa, amely megalakította Szibéria Külföldi Munkásainak Kommunista (Szociáldemokrata) Pártját, kidolgozta programját és szervezeti szabályzatát, határozatot hozott egy német és egy magyar nyelvű lap kiadásáról (utóbbit „Világforradalom” címmel), és Központi Végrehajtó Bizottságot választott. A bizottságnak a magyar kommunisták közül Fichter Imre, Fried Dezső és Ember Lajos lett a tagja. Az elfogadott szervezeti szabályzat külön leszögezte, hogy a párt tagjának kötelessége védelmezni az orosz forradalmat, „szükség esetén fegyverrel is”.¹⁵ Az ellenforradalmi erők elleni harcok idején a Köz-

¹² 1918 folyamán, október végéig bezárólag, több mint 300 000 hadifogly tért haza Oroszországból, a soknemzetiségű Magyarországra. Otthon sokan közülük bekapcsolódtak – gyakran kezdeményezőként – a mind nagyobb hullámokat vető forradalmi mozgalmakba, annak ellenére, hogy az Osztrák–Magyar Monarchia állami és katonai szervei igyekeztek minden eszközzel elejét venni ennek a folyamatnak: különleges karantén-táborokat állítottak fel, „hazafias agitációt” szerveztek, büntetőzáslóaljakat alakítottak.

¹³ CGAOR Moszkov. obl. f. 66. op. 3. d. 1201. l. 116.

¹⁴ CGAOR SZSZSZR. f. 3333. op. 19. d. 1. l. 251.

¹⁵ Világforradalom (Irkutzk), 1918. május 15. 1. sz.

ponti Végrehajtó Bizottság több ezer hadifoglyot mozgósított a szovjethatalom védelmére.

Valamivel később hadifogoly-kongresszusok zajlottak le Szamarában, Jekatyerinburgban és más városokban is. Ezeknek az volt a céljuk, hogy helyileg érvényt szerezzenek a moszkvai kongresszus határozatainak.

1918 áprilisában és májusában megalakultak az OK(b)P más külföldi csoportjai is (német, román, jugoszláv, csehszlovák stb.). Munkájuk irányítására és koordinálására 1918 májusában Moszkvában az OK(b)P Központi Bizottsága mellett megalakították a Külföldi Csoportok Központi Föderációját. Elnökévé Kun Bélát, a magyar csoport nagy tekintélyű vezetőjét választották. A föderáció megalakítása voltaképpen egy lépést jelentett a III., a Kommunista Internacionálé létrehozása felé.

1918 nyarán számos városban alakultak helyi nemzeti csoportok, amelyek szintén föderációkban tömörültek. A Központi Föderáció befolyása, elsősorban természetesen az európai Oroszországban gyorsan növekedett. Szorosan együttműködött a Külföldi Munkások és Parasztok Nemzetközi Forradalmi Szocialista Szervezetének Központi Végrehajtó Bizottságával egészen 1918 szeptemberéig, amikor is az utóbbi szervezet megszűnt. Erre az időre ugyanis a repatriálás következtében erősen csökkent a hadifoglyok száma, az OK(b)P Külföldi Csoportjainak Föderációja pedig kiterjesztette tevékenységi körét.

A föderáció vezetésével nagyarányú agitációs, propaganda- és szervezőmunka bontakozott ki. 1918 tavaszától Moszkvában összesen hat – magyar, német, cseh és egyéb nyelveken megjelenő – lap kiadását szervezte meg. Ezek a lapok elérték a százezres példányszámot, és elterjedtek az egész országban.

A bolsevik párt és Lenin nagyon fontosnak tartotta az internacionalisták, a külföldi kommunisták körében végzett munkát. Lenin többször fogadta az internacionalistákat, köztük Kun Bélát, Szamuely Tibort és másokat. Ezekben a találkozásokon, ahogy maga Vlagyimir Iljics beszámol róla, „... a kommunizmusról és a kommunista forradalomról...” beszélgettek.¹⁶ Egy ilyen találkozást Kun Béla is leír Szamuely Tiborról szóló cikkében.¹⁷ A külföldi internacionalisták között nagy munkát végzett J. M. Szverdlov, az Összoroszági Végrehajtó Bizottság elnöke, az OK(b)P KB titkára. Jelentős szerepet játszottak ebben a vonatkozásban a bolsevik párt olyan kiemelkedő vezetői, mint Sz. M. Kirov Asztrahanyban, V. V. Kujbisev a Volga mentén, P. P. Posztisev és M. V. Frunze a keleti fronton és Turkesztánban, J. J. Bograd Szibériában és mások.

Lenin 1919-ben, a párt Központi Bizottságának a VIII. kongresszus elé terjesztett beszámolójában igen nagyra értékelte a külföldi csoportok munkáját: „Meg kell mondanom, hogy ezekből kirajzolódik az igazi alapja annak, amit a III. Internacionálé érdekében tettünk... – mondotta. – Propagandát és agitációt folytattunk az Oroszországban tartózkodó külföldiek között és egész sor külföldi csoportot szerveztünk. Ezeknek a csoportoknak elég jelentős számú tagját teljes

¹⁶ *Lenin Művei*. 29. köt. Szikra 1953. 242. old.

¹⁷ Kun Béla: Emlékezés Szamuely Tiborra. *Kun Béla: Válogatott írások és beszédek*. II. köt. Kossuth Könyvkiadó 1966. 237. old.

egészsében beavattuk a fő politikai tervekbe és az általános politikai feladatokba olyan értelemben, hogy megismertettük velük a vezérvonalakat. Azokból a hadseregekből, amelyeket az imperialisták kizárólag saját érdekükben létesítettek, több százezer hadifogoly ment vissza Magyarországra, Németországra, Ausztriába és munkájuk eredményeképpen a bolsevizmus bacilusai teljesen elárasztották ezeket az országokat.”¹⁸

Az egyik első nagyszabású akció, amelynek megszervezésében a föderáció és a kommunista csoportok nagy szerepet játszottak, a világproletariátus szolidaritási napjának, május 1-nek a megünneplése volt. Szovjet-Oroszország dolgozói első ízben ünnepelték ezt a napot szabadon, munkás-paraszt államban. Az országszerte lezajlott ünnepélyes, hatalmas felvonulásokon a hadifoglyok is részt vettek. Lelkes hangulatukat jól tükrözi a Penzában megjelenő „Világszabadság”-nak az ünnepről szóló tudósítása: „Aki részt vett a penzai külföldi proletárok lelkes demonstrációjában, aki látta a kipirult, lelkes arcokat, aki látta ennek a tömegnek elszánt, forradalmi lelkesedését, annak a lelkében e napnak örök emléke marad. És annak a lelkében az a szent meggyőződés él; hogy 1919. május 1-én a budai királyi palota ormán a mi győzelmes vörös lobogónk fogja hirdetni a III. Internacionálé győzelmét.”¹⁹ A cikk szerzője nem tévedett: próféta szavak voltak ezek.

*

A Breszt-Litovszkban aláírt békediktátum biztosította lélegzetvételi szünet, amelyet a Vörös Hadsereg szervezésére és erősítésére lehetett kihasználni, nem sokáig tartott.

A szovjethatalom vidéken is megszilárdult, csak Dél-Oroszországban folytak említésre méltó harcok Kornijlov, Alekszejev és Krasznov tábornokok tisztí és kozák alakulatai, és az Urál déli részén Dutov atamán bandái ellen.

Az imperialista hatalmak egyike sem nyugodott bele, hogy Oroszországban a dolgozó parasztsággal szövetséges munkásosztály vette kezébe a hatalmat.

A német csapatok megszállták Litvániát, Lettországot, Észtországot, Nyugat-Beloruszsiát, az osztrák–magyar hadsereggel együtt pedig Ukrajnát. Német és török csapatok vonultak be Grúziába. A központi hatalmak Ukrajnában, Dél-Oroszországban és a Kaukázusban a szélsőséges monarchista, valamint a nacionalista ellenforradalmi áramlatokat, szervezeteket támogatták.

Oroszország kiválása a háborús koalícióból az antanthatalmakat kedvezőtlen helyzetbe hozta, mert így a központi hatalmak nagyobb erőt tudtak a francia, az olasz és a balkáni arcvonalra összpontosítani. Ezért az antant főleg azokat az ellenforradalmi erőket támogatta Oroszországban, melyek hajlandóknak mutatkoztak a németek elleni háború továbbfolytatására. Egyelőre kisebb erőkkel ugyan, de 1918 április elején megkezdődött az antanthatalmak nyílt intervenciója is a Távolszelel, majd Murmanszkban és Arhangelszkben folytatódott. Előzőleg

¹⁸ *Lenin Művei*. 29. köt. 155–156. old.

¹⁹ *Világszabadság* (Penza), 1918. május 12. 5. sz.

azonban már támogatták a szovjethatalom megdöntésére irányuló szervezkedéseket is. Miután a szovjetek a Távól-Keleten és Kelet-Szibériában kezükbe vették a hatalmat, az ellenforradalmi elemek gyűjtőhelye Mandzsúria lett. 1918 elejétől kezdve a japán militaristák támogatásával keleten Szemjonov, Gamov és Kalmikov atamánok zsoldosainak betörései nyugtalanították a lakosságot.

Kezdetben a helyi szovjetek fegyveres ereje szállt szembe a betörő bandákkal. A frontra vonuló orosz vörösgárdistákhoz szép számmal csatlakoztak internacionalisták, köztük nagy számban magyarok. A veszélyre való tekintettel megerősítették a táborőrsegeket, amelyek az orosz hadsereg leszerelése következtében már internacionalista hadifoglyokból álltak. Ezek a táborőrsegek alkották a csitai, az irkutszki, a blagovescsenszki, vlagyivosztoki, tomszki, omszki stb. osztagok magját, melyek a Bajkálon túli front kötelékében, Szergej Lazo parancsnoksága alatt sikeresen harcoltak. 1918 júliusáig a front csapatai szétzúzták Szemjonov bandáit, s az atamán Mandzsúriában keresett menedéket.

Az internacionalisták – köztük több száz magyar – részt vettek 1918 tavaszán az Orenburg, Troick, Kraszno-Ufimszk és Cseljabinszk körzetében a Dutov bandái ellen vívott harcokban, melyek szintén a szovjet csapatok győzelmével végződtek. Itt említjük meg, hogy a polgárháború alatt a reakciós és nacionalista beállítottságú magyar tisztek és legénység között elenyészően csekély volt azoknak a száma, akik az antant támogatását élvező ellenforradalmi alakulatokba léptek. Éppen itt, az Urál déli lejtőin történt meg, hogy a magyar internacionalisták saját honfitársaikkal, a troicki táborból Dutovhoz csatlakozott magyar ellenforradalmi tisztekkel kerültek szembe.

Az antant nem nyugodott bele a kudarcba s 1918 májusában fokozta erőfeszítéseit a szovjethatalom megdöntésére. 1918 május végén kirobbant a Penzától Vlagyivosztokig, a kulcsfontosságú transzszibériai vasúton, a vonal egész hosszában szétszórta levő vasúti szerelvényeken keletre tartó csehszlovák hadtest lázadása. A hadtest 1915–1917 folyamán alakult meg Oroszországban csehszlovák burzsoá nacionalisták vezetésével. Az utóbbiak nem ismerték el a breszt-litovszki békeszerződést, s ezért a hadtestet a francia vezérkar rendelkezésére bocsátották. Tervbe vették továbbá a hadtest elszállítását Oroszországból, de az antant képviselői úgy döntöttek, hogy a csehszlovák egységeket a szovjethatalom elleni harcra használják fel.

Előre kidolgozott terv szerint a május 26-át követő napokban a csehszlovák ezredek, a helyi ellenforradalmi erőkkel szorosán együttműködve, Penzától Irkutzkig hatalmukba kerítették a transzszibériai vasútvonal egyes szakaszait.

A szovjetellenes intervenció és a polgárháború új szakaszhoz érkezett. A Vörös Hadsereg szervezése még folyt, a csapatok mozgósítása, összpontosítása időt vett igénybe, s az ellenforradalmárok éppen ezt a kritikus időszakot akarták felhasználni arra, hogy halálos csapást mérjenek az első munkás-paraszt államra.

Tekintettel a fenyegető veszélyre, a szovjet kormány a Vörös Hadsereg önkéntes alapon való kiegészítéséről áttért a dolgozó osztályok általános hadkötelezettségének a bevezetésére. Az Oroszországi Szovjetek Központi Végrehajtó Bizottsága május 29-én kelt dekrétumában elrendelte a leginkább veszélyeztetett körze-

tekben és a munkásmozgalom központjában a munkások és a szegényparasztnak mozgósítását.

Az OK(b)P magyar csoportja – a csehszlovák, a német, a román, a jugoszláv csoporttal együtt – fokozott erőfeszítéseket tett az internacionalista alakulatok szervezésére. A „Szociális Forradalom” hasábjain Kun Béla és Szamuely Tibor szenvedélyes hangú cikkekben hívta fel a hadifoglyokat a szovjetköztársaság támogatására. 1918. június 16-án az OK(b)P Külföldi Csoportjainak Föderációja hasonló felhívást intézett az Oroszország területén tartózkodó külföldi állampolgárokhoz. 1918 júniusában megalakult a Nemzetközi Vörös Hadsereg Szervező Bizottsága, amelynek összefüggő levéltári anyaga sajnos nem maradt fenn. Tudjuk azonban, hogy a bizottság munkájában Szamuely Tibornak kiemelkedő szerepe volt.

A csehszlovák légionisták első csapásával szemben a helyi vörösgárdista-alakulatok, a riadóztatott munkások és a helyben levő internacionalista csapatok kísérelték meg az ellenállást. A Volga menti, uráli városok egész sorában – Cseljabinszkban, Jekatyerinburgban, Szimbirszkben, Szamarában, Penzában, Szizranyban, Zlatousztban és más városokban a támadó ellenforradalmi erőkkel vívott egyenlőtlen küzdelemben sok magyar internacionalista vesztette életét.

A Volga mentén és az Urál középső vidékén 1918 nyarán kialakult a keleti front, amely a szovjetköztársaság védelme szempontjából kulcsfontosságúvá vált. A Volga mentén kibontakozó harcok színhelyére a munkás- és lett ezredekkel együtt érkeztek az internacionalista zászlóaljok és ezredek, köztük az 1. (később 216.) internacionalista ezred a cseh internacionalista, Jaroslav Častek parancsnoksága alatt, akinek helyettese a magyar Varga Gyula András volt.

Az Ob folyón Münnich Ferenc parancsnoksága alatt Tomszkból hajón visszavonuló internacionalisták és a Jekatyerinburgban hadifoglyokból szervezett alakulatok alkották a magvát a keleti front északi szárnyán harcoló 3. hadsereg internacionalista alakulatainak. Ide érkezett a Moszkvában és környékén szervezett, internacionalistákból álló osztagokkal Kun Béla is, aki a liszvai frontszakasz katonai tanácsának lett tagja, s személyesen részt vett a harcokban.

A hadműveletek úgy alakultak, hogy a Szibériában elszigetelten küzdő szovjet erőknek a forradalom központjából lehetetlen volt közvetlen segítséget nyújtani. A helyi pártszervezeteket és szovjeteket a munkásságon kívül a még ott tartózkodó nagyszámú hadifogoly támogatta.

Az ellenforradalmárok lezárták a vasúti közlekedést, meggátolták a hadifoglyok hazautazását, keresztülhúzva ezzel legfőbb vágyuk közeli teljesedésének reményét. Ahol megkaparintották a hatalmat, ott eltörölték a hadifogoly legénységnek az októberi forradalom után nyújtott kedvezményeket, visszakényszerítették őket a fogolytábor drótkerítése mögé, a hadifogoly tiszteknek visszaadták a cári időben élvezett előjogokat, melyeket a hadifogoly forradalmi szervezetek a táborokban megnyirbáltak.

A történelem ironiája, hogy a sovinszta beállítottágú magyar tisztek az általuk megvetett cseh burzsoá nacionalistáktól várták és nyerték vissza privilégiumaikat. Sovinszta érzéseiket legyőzte közös osztályérdekeik felismerése.

A még szovjet kezben levő szibériai városokban az internacionalista szervezettek felhívására a hadifoglyok tömegei fogtak fegyvert. A táborokban védelmi osztagok alakultak, melyek nem tartoztak sem a Vörös Hadsereg, sem a Vörös Gárda kötelékébe. Ezeket ideiglenes jelleggel szervezték, az ellenforradalmi lázadás leveréséig. (Lásd a 370. sz. dokumentumot.) A harcok folyamán azonban e védelmi osztagok tekintélyes része beolvadt a Vörös Hadsereg soraiba.

A szibériai vasút mentén folyó harcok, melyek 1918 május–szeptember között megakadályozták a csehszlovák hadtest alakulatainak egyesülését, lehetetlenné tették a hadtest Omszktól keletre levő ezredeinek az uráli harcokba való bekapcsolódását, lekötötték a Vlagyivosztokban partra szállt japán, amerikai, francia és angol erőket és az itt bevetett orosz ellenforradalmi alakulatokat. Ezzel nem kismértékben járultak hozzá ahhoz, hogy a szovjet kormánynak éppen ebben a kritikus időszakban kellő ideje maradt a Vörös Hadsereg megerősítéséhez.

Az omszki szovjet fegyveres erői, melyeknek kötelékébe tartozott Ligeti Károly internacionalista osztaga is, 1918 május végén, június elején önfeláldozó harcokkal késleltették a cseh csapatok egyesülését.

Omszktól keletre az ellenállást a Központi Szibériai Szovjet (Centroszibir) szervezte. A helyi munkásságon kívül támaszkodott a hazatérésüket váró s ezért a szibériai vasútvonal mentén összpontosuló hadifoglyok közül azokra, akik késznek mutatkoztak fegyvert fogni a szovjethatalom védelmére.

Közép- és Kelet-Szibériában, valamint a Távols-Keleten az internacionalista alakulatok szervezésében a magyarok közül nagy munkát végeztek: Fried Dezső, Lányi Imre, Liszkay Lajos, Balló Gáspár, Müller Armand és sokan mások.

Az internacionalista alakulatoknak fontos szerepük volt a Bajkál-tó partján 1918 június végétől augusztus közepéig lezajlott védelmi harcokban, valamint a vlagyivosztoki szovjet megdöntése után június végén kialakult ún. távol-keleti usszuri fronton.

Szergej Lazo, aki 1918-ban a kelet-szibériai szovjet csapatok egyik szervezője volt, elismeréssel nyilatkozott a magyar internacionalisták erényeiről: „... Jól harcolnak a nemzetköziek – jelentette ki egy katonai tanácskozáson. – Túlnyomó többségük magyar (80–85⁰/₀), a többiek osztrákok, németek. Ti tudjátok, én híve vagyok annak, hogy velünk együtt harcoljanak, ez adja soraink nemzetközi jellegét. Mindannyian, mint volt katonák, harci tapasztalattal rendelkeznek. A harcban lelkesek, lendületesen küzdenek. Hűek a forradalomhoz . . .”²⁰

Az elszigetelten küzdő kelet-szibériai és távol-keleti szovjet csapatok helyzete egyre kedvezőtlenebb lett. A japánok augusztus folyamán újabb csapatokat vetettek harcba, amerikai, angol és francia alakulatok szálltak partra Vlagyivosztokban. A túlerő 1918 szeptemberében elfojtotta a szovjetek hatalmát. Szibériában a külföldi intervenciók kreatúrái, eszerek és mensevikek kerültek hatalomra, majd Kolcsak admirális vezetésével monarchista, ellenforradalmi kormány alakult.

²⁰ Szergej Lazo: Voszpominanyija i dokumenti. (Visszaemlékezések és dokumentumok). OGIZ, Moszkva 1938. 33. old.

A bajkái és az usszuri fronton harcoló internacionalisták tekintélyes része el-
esett. Az életben maradottak vagy a tajgába vonultak vissza, vagy a fehérek fog-
ságába kerültek. Az utóbbiak közül az ellenforradalmárok sokat kivégeztek.

Másképpen alakult a Vörös Hadsereg fő erőitől elvágott orenburgi és troicki
internationalisták sorsa. Egy részük Orenburgból szovjet Közép-Ázsiába vonult
vissza, és a turkesztáni szovjet seregeket erősítette. Más részük az N. D. Kasirin
és V. K. Bljüher parancsnoksága alatt álló partizánhadsereghez csatlakozott, a
troicki osztag egyik zászlóalját alkotta, s részt vett az ellenforradalmárok hátában
1918 szeptemberéig végrehajtott rendkívül nehéz, de sikeres hadjáratban. Bljü-
hert e ragyogó fegyvertényért elsőnek tüntették ki a Vörös Zászló Renddel.

1918 nyarán és őszén a német imperializmus segítségét élvező Krasznov tábor-
nok és az antanthatalmagnál kilincselő Gyenyikin tábornok Caricin körzetében
egyesülni kívánt a szibériai ellenforradalmi erőkkel, hogy így Közép-Oroszország
iparvidékétől elvágják a mintegy 100 000 főt kitevő észak-kaukázusi szovjet
csapatokat, az Asztrahanyból a Kaspi-tengeren Turkesztánba vezető útvonalat, s
nem utolsósorban a dél-oroszországi gabonatermő vidékeket és olajforrásokat.

Caricin körzetének védelme hadászati jelentőségre tett szert. Szeptember köze-
pén létrejött a déli front.

Caricin és Asztrahany az internacionalisták dél-oroszországi politikai és kato-
nai szervezésének központjaivá váltak. Ide érkeztek, itt kaptak beosztást azok a
századok, zászlóaljak, amelyeket Közép-Oroszországból a Nemzetközi Vörös
Hadsereg Szervező Bizottsága küldött erősítésként a frontra. Az egyik zászlóalj,
melyet Moszkvában szerveztek, s a parancsnoka Wienermann Lajos jászberényi
bádogoslegény volt, 1918 júliusában indult a frontra és Novouzenszk körzetében
került bevetésre. Az Asztrahanyból küldött erősítésekkel a zászlóaljból ezred lett,
s Wienermann kinevezték az internacionalista ezred, majd dandár parancsno-
kának. Rábízták a keleti front déli szárnyán az alekszandrov-gáji frontszakasz
védelmét. Csapatai szeptember-október folyamán, Csapajev egységeivel együtt-
működve, jelentős sikereket értek el, több várost felszabadítottak. Wienermann
hősiességéről, bátorságáról legendák keltek szárnyra. A csatamezőn esett el 1918
októberében. Holttestét Moszkvába szállították, s a Vörös téren temették el ka-
tonai pompával. Halála után az általa szervezett és vezetett internacionalista lö-
vész- és lovasezredek az ő nevét viselték, s Görbe István parancsnoksága alatt
még hónapokig vívtak véres csatákat a fehérkozákok ellen.

Asztrahanyban Gavró Lajos, Sugár Jenő, Pados István, Dömök Lajos, Kovács
Imre, Eröss Miklós és mások részvételével több internacionalista alakulatot szer-
veztek, köztük egy ezredet is, amely részt vett az uráli kozákok, valamint az
észak-kaukázusi arcvonalon Bicserahov erői ellen vívott harcokban. Amikor
Bicserahov Dageszstanban garázdálkodó bandái 1918 őszén ostrom alá vették
Petrovskot, a város munkásaival és parasztjaival együtt küzdött 80 magyar inter-
nationalista tüzer és géppuskás. Az ellenség támadását többször visszaverték, de
végül mind egy szálig életüket áldozták a munkások hatalmáért.²¹

²¹ Szociális Forradalom (Moszkva), 1918. október 12.

A déli front csapatainak soraiban több internacionalista alegység és egység harcolt. Összetételüket tekintve, a magyarok mellett szép számmal találhatunk a fennmaradt névsorokban cseh, szlovák, délszláv, német, kínai és más nemzetiségű vöröskatonákat.²²

Gyűjteményünk második kötetében publikálunk dokumentumokat a déli front 16. lövészadosztályának állományába tartozó 2. internacionalista lövészezred hadműveleti irataiból. A hadosztály parancsnoka a polgárháború egyik neves hőse, V. I. Kikvidze volt.

A magyar internacionalisták kivették részüket a hátszágban fel-fellobbanó ellenforradalmi lázadások leveréséből; 1918 áprilisában az anarchisták felszámolásában, július elején a moszkvai eszerlázadás leverésében és a keleti front főparancsnoka, a baloldali eszer Muravjov által vezetett szimbirszki ellenforradalmi fordulat elfojtásában tűntek ki. Ott találjuk őket Jaroszlavban, Livenben és más helységekben, ahol a szovjet kormány erői az ellenforradalmi lázadókkal harcban álltak.

*

1918 október–novemberére Ausztria–Magyarországon forradalmi helyzet alakult ki, amely végül a néptömegek forradalmába torkolt. A négyesztendős háború teljesen kimerítette a Monarchia lakosságát és anyagi erőforrásait. Ehhez járultak a fegyveres erőknél a frontokon elszenvedett vereségei. Ausztria–Magyarországot, a népek e börtönét, egyre jobban marcangolta a nemzeti gyűlölködés. A népek önálló életre törekedtek. A munkásoknak, parasztoknak és katonáknak elégük volt a háborúból, amely annyi áldozatot követelt tőlük és oly sok szenvedést zúdított rájuk. Az elégedetlenség az uralkodó osztályokra nézve egyre fenyegetőbb méreteket és formákat öltött. Az osztrák–magyar hadseregben egyre sűrűbben mutatkoztak a bomlás jelei. A menetzászlóaljokban, egy-egy helyőrségben, a flottában lázadások törtek ki. A katonák tömegesen dezertáltak. Egész alakulatok tagadták meg a frontra indulást. Mindebben nagy szerepet játszottak a Szovjet-Oroszországból hazatérő hadifoglyok, akikből menetzászlóaljakat alakítottak, hogy újra a frontra küldjék őket. Ők azonban nem akartak többé harcolni az uralkodó osztályok érdekeiért. Az orosz munkások és katonák példáját követték, s a hadseregen belüli megmozdulások kezdeményezőivé váltak.

Magyarországon, Oroszországhoz hasonlóan, az élet a polgári demokratikus átalakulás célkitűzései mellett, napirendre tűzte a szocialista forradalmat is. A háború a végsőkig kiélezte a magyar társadalom valamennyi ellentmondását, s a munkástömegek már a szocializmus megvalósításában keresték a megoldást.

A munkásosztály elégedetlensége már 1917-ben tömeggyűlésekben, sztrájkokban, tüntetéseken nyilvánult meg. Az oroszországi proletárforradalom nagy lökést adott a magyar munkásmozgalomnak. 1918 januárjában és júniusában hatalmas, országos politikai tömegsztrájkok zajlottak le. Ezekben több mint fél-

²² Az álnevek elterjedt használata, amit a hazai megtorlás elkerülése indokolt, nagyon megnehezíti a rendelkezésre álló forrásanyag alapján a tényleges nemzetiségi összetétel megállapítását.

millió munkás vett részt. A tüntetők egyik jelszava: „Cselekedjünk mi is oroszul!” – mutatta a proletariátus törekvéseinek célját. Az ország egyetlen munkáspártja, a Magyarországi Szociáldemokrata Párt képtelennek bizonyult arra, hogy élére álljon a proletariátus forradalmi harcának, hogy előkészítse a munkásságot a forradalomra. Igaz, a háborús évek előrehaladtával a munkásosztály nyomására az SZDP vezetősége tartózkodott a háborús kormány nyílt támogatásától, de megalkuvó politikájával valójában továbbra is azt segítette, mert gátolta, fékezte a forradalmi mozgalom fejlődését, leszerelte a munkások általános sztrájkjait. A munkásmozgalom azonban a háború elleni harc során kialakította a forradalmi irányzatokat: a baloldali szociáldemokrata csoportok és a forradalmi szocialisták a munkások forradalmi megmozdulásainak élén haladtak. Ideológiailag és szervezetileg azonban még gyengék voltak ahhoz, hogy szilárdan és határozottan kezükbe vegyék a munkásmozgalom vezetését.

Az 1918 októberi magyar polgári demokratikus forradalom viharoként, a munkások, katonák és parasztok elemi erejű megmozdulásának eredményeként győzött. Polgári demokrata és szociáldemokrata koalíciós kormány került hatalomra, amely felemás intézkedéseivel nem elégíthette ki a széles néptömegek követeléseit, nem teremthette meg a feltételeket a magyar társadalom gyorsabb fejlődése számára. A kormány a roskadozó burzsoá rendszert támogatta, olyan időben, amikor a történelem e rendszer felszámolását és új, szocialista renddel való felváltását tűzte napirendre. A magyar munkásosztály az orosz proletárforradalom lelkesítő példájának hatására éppen azt várta pártjától, az SZDP-től, hogy a hatalom részeseként szocialista irányt ad a fejlődésnek. E párt vezetői azonban nem ismerték fel és tagadták a szocialista átalakulás lehetőségét. Ezért nem tudták és nem is akarták érvényre juttatni a munkásosztály és az egész magyar társadalom érdekeit.

Az OK(b)P magyar kommunista csoportjának vezetői, élükön Kun Bélával, a bolsevizmus elméletének fényénél felismerték, hogy az imperializmus viszonyai között Magyarországon is megértek a társadalom szocialista átalakításának feltételei. A magyar kommunisták magukévá tették a leninizmus alaptételeit az imperializmusról, a szocialista forradalomról, a proletariátus diktatúrájáról, a munkásosztálynak és a parasztságnak a proletár hegemonia jegyében való szövetségéről. Felismerték, hogy ezek az eszmék a magyar társadalom legfontosabb problémáinak megoldásához is megadják a kulcsot. Ezért kötelességüknek tekintették, hogy a lenini tanításokat széles körben népszerűsítsék a magyar hadifoglyok között, és bevonják őket a magyar munkásmozgalomba. A hadifogoly magyar kommunisták 1918 folyamán éberan figyelték a távolból a magyar munkásmozgalom eseményeit, forradalmi nekilendüléseit és megtorpanásait. Leleplezték a reformista szociáldemokrata vezérek megalkuvását. Az események hatására mind szilárdan meggyőződtek arról, hogy a munkásmozgalom minden egészséges, forradalmi elemének, csoportjának bevonásával meg kell teremteni a magyar munkásosztály új, forradalmi pártját, hogy a magyar proletariátus csak ebben az esetben készülhet fel történelmi küldetésének betöltésére, a szocialista forradalom megvalósítására.

1918 október végén és november első napjaiban, amikor összeomlott az Osztrák–Magyar Monarchia és győzelmet aratott a polgári demokratikus forradalom, az OK(b)P magyar csoportjának vezetői felismerték, hogy az adott helyzetben nem szabad tovább halogatni a forradalmi elméletre támaszkodó, forradalmi politikát megvalósító munkáspárt létrehozását. A volt magyar hadifogoly kommunisták Moszkvában, 1918. október 24-én és november 4-én értekezletet tartottak. A résztvevők egyhangúlag a Kommunisták Magyarországi Pártjának megalakítása mellett foglaltak állást, és úgy döntöttek, hogy Magyarországra küldik a csoport tagjainak többségét, kivéve természetesen azokat, akik még a Vörös Hadsereg soraiban harcolnak. 1918 végén–1919 elején a magyar kommunista csoport 80 vezetője tért haza, közöttük Kun Béla, Pór Ernő, Szamuely Tibor, Vántus Károly, Jancsik Ferenc, Rabinovics József, Seidler Ernő, Kellner Sándor, Münnich Ferenc, Karikás Frigyes, Mészáros Gábor és még sok más elvtárs, akik a magyar kommunista mozgalom kiemelkedő vezetői lettek. Különösen nagy szerepet játszott Kun Béla, aki az orosz forradalom idején széles körű tapasztalatokra és elméleti ismeretekre tett szert, és képes volt arra, hogy meggyőzze, magával ragadja és a proletariátus ügyéért harcra szervezze az embereket. E kommunista csoport kezdeményezésére, a baloldali szociáldemokraták és a forradalmi szocialisták számos képviselőjével együtt – akik szintén felismerték az új, forradalmi párt szükségességét – 1918. november 24-én megalakult a Kommunisták Magyarországi Pártja. Létrejött a párt, amely rohamra szervezte és vezette a proletariátust a régi, kizsákmányoló polgári rend ellen, a munkáshatalomért, a Magyar Tanácsköztársaságért. A magyar munkásmozgalom történetében a néphatalomért vívott forradalmi harc új szakasza kezdődött.

A magyar kommunista csoport Oroszországban maradt tagjai az OK(b)P segítségével folytatták munkájukat a hadifoglyok és internacionalista vöröskatonák körében. 1918 végén–1919 elején tevékenységük fő jelszava volt: „Mindenkinek a magyar forradalmi frontra!” Ennek szellemében nagy erőfeszítéseket tettek azért, hogy a nemzetközi alakulatokhoz nem csatlakozott magyar hadifoglyok tízezrei mielőbb haza induljanak. Velük együtt sok kommunista is (a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltásáig összesen körülbelül 300) hazatért. A magyar csoport számos helyi szervezete megszűnt, mert tagjainak többsége hazautazott Magyarországra.

1918 novemberétől a hadifoglyok Oroszország-szerte gyűléseket tartottak. Ezen szolidaritásukat nyilvánították az orosz, a magyar és a német forradalommal. A Moszkvában székelő császári és királyi osztrák–magyar hadifogolyügyi misszió munkatársait elkergették. Ennek a szervnek a funkcióit ekkor a Külföldi Munkás-Paraszt Küldöttek Osztrák–Magyar Tanácsa vette át. A tanács oly nagy befolyásra tett szert, hogy még az akkori magyar polgári-szociáldemokrata kormány is kénytelen volt elismerni. A tanács főleg a hadifoglyok jóléti kérdéseivel és hazaszállításukkal foglalkozott. Szoros szervezeti és eszmei kapcsolatot tartott a magyar és a német kommunista csoport vezetésével és a Külföldi Csoportok Föderációjával.

Továbbra is megjelent a magyar csoport lapja, a „Szociális Forradalom”, újabb röplapok, politikai ismeretterjesztő füzetek hagyták el a nyomdát. Mindezek nagy

figyelmet szenteltek az otthoni helyzetnek, a Kommunisták Magyarországi Pártja tevékenységének.

A magyar csoport tevékenyen részt vett a Kommunista Internacionálé megalakításának előkészítésében. Vezetői (részben már a KMP képviselőjében) részt vettek a III., a Kommunista Internacionálé első alapító kongresszusának munkájában.

A magyar csoport változatlanul egyik legfontosabb kötelességének tekintette, hogy mozgósítsa a magyar hadifoglyokat a Vörös Hadseregbe, s elősegítse a meglévő nemzetközi alakulatoknál az internacionalista, a harci szellem fenntartását, erősítését.

Az ausztriai és a magyarországi polgári demokratikus forradalom hírére elemi erővel terjedt a hazatérés láza az internacionalista vöröskatonák között is. Ez nem kevés gondot okozott az OK(b)P külföldi csoportjainak és a szovjet katonai vezetésnek. Ekkor a középparasztság soraiban már megtörtént a fordulat a szovjet-hatalom aktív támogatásának irányában, ami a Vörös Hadsereg számbeli és politikai megerősödését eredményezte. Így kezdetben a frontparancsnokságok, majd 1919 januárjában a Köztársaság Forradalmi Katonai Tanácsa is lehetővé tették, hogy a hathónapos szolgálatot vállalt internacionalista vöröskatonák szolgálati idejük lejárta után leszerelhessenek (Lásd a 300. sz. dokumentumot.) és más hadifoglyokkal együtt visszatérhessenek hazájukba. A hadifoglyok tömeges hazatérésevel az európai Oroszországban szűkült az a hadifogoly bázis, amelyre támaszkodva ki lehetett egészíteni az internacionalista alakulatok sorait. Az ellenforradalmi erők által megszállt uráli, szibériai, turkesztáni és észak-kaukázusi területeken rekedt hadifogoly legénység azonban továbbra is az előrenyomuló Vörös Hadsereg és a Kolcsak hátszögében harcoló partizánalakulatok egyik nem elhanyagolható tartalékát alkotta.

A Vörös Hadsereg 1918 végi és 1919 eleji győzelmes előnyomulása alkalmával a fehérek rémuralma alól felszabadult hadifoglyok tömegesen csatlakoztak az internacionalista alakulatokhoz. Varga Gyula 216. sz. ezrede is nagyrészt közülük töltötte fel sorait. Az ezred G. Gaj 24. vashadosztályának kötelékében harcolt, amely 1918 októberétől 1919 januárjáig mintegy 70 000 km² területről verte ki a fehéreket, s részt vett az Orenburg felszabadítására irányuló hadműveletekben. Ezzel – rövid időre ugyan – megnyitották az utat az eddig elszigetelten harcoló Szovjet-Turkesztán felé.

1918 őszén a szovjetköztársaság katonai helyzete jelentősen megváltozott. A központi hatalmak veresége, s az antant győzelme megszüntette a két imperialista koalíciót lekötő háborút. Az antant ezentúl katonai erejének nagyobb részét a szovjet-hatalom megdöntését célzó tervek megvalósítására használhatta fel. Törökország kapitulálása után a Fekete-tengerre behatolt antanthajóhad csapatokat tett partra Novorosszijszkban, Szevasztopolban és Ogyesszában, amelyek felváltották az osztrák–magyar és német megszálló csapatokat Ukrajnában. Az OK(b)P külföldi csoportjai jelentős támogatást nyújtottak az ukrán kommunistáknak a megszálló csapatok közötti felvilágosító és forradalmi szervező munkában. Agitátorokat küldtek, akik életük kockáztatásával terjesztették a német és az osztrák–

magyar csapatok katonái között a forradalmi eszméket. Az eredmény nem is maradt el. 1918 október végén Ogyesszában, novemberben Proszkurovban és más városokban a katonák fellázadtak, több helyütt tanácsokat alakítottak, felvették a kapcsolatot a helyi bolsevik szervezetekkel és az ukrán partizánokkal. A forradalmi erjedés az osztrák–magyar csapatok körében volt a legmélyebb. Ezért siettettek parancsnokaik a kivonásukat a megszállt területről, ami 1918 végéig meg is történt. A németek viszont az antant hozzájárulásával még 1919 tavaszáig, csökkentett létszámmal ugyan, de szovjet földön maradtak. A szovjet-ukrán partizán-, majd reguláris egységek azonban már 1918 végétől megkezdték a német csapatok kiszorítását Ukrajnából.

Az antanthatalmak fokozódó intervenciójával szemben nagy támogatást jelentettek a Németországban és Magyarországon kibontakozó forradalmak, valamint a szinte valamennyi tőkésországban egyre erősödő szolidaritási mozgalom, amely az „El a kezekkel Szovjet-Oroszországtól” jelszót tűzte zászlajára.

Az antanthatalmak ukrajnai intervenciója, az internacionalista vöröskatonák törekvése, hogy hazájukhoz közelebb eső fronton harcoljanak, ahol közvetlenebb támogatást nyújthatnak a hazai forradalmi mozgalomnak, s egyben a hazatérésre is nagyobb esélyek nyílnak, nem kis szerepet játszott abban, hogy az OK(b)P Külföldi Csoportjainak Föderációja már 1918 október végétől szorgalmazta az internacionalista vöröskatonák Ukrajnába történő összpontosítását. Az összpontosítás végrehajtását és az internacionalista alakulatok szervezését 1919 elején a Köztársaság Forradalmi Katonai Tanácsa Jaroslav Častek cseh forradalmárra bízta. Az ő parancsnoksága alatt alakult meg 1919 április elején a Nemzetközi Vörös Hadsereget Szervező Parancsnokság, amely felváltotta az addig működő Munkás-Paraszt Vörös Hadsereg Internacionalista Csoportjait Szervező Bizottságot.

Az ukrán Vörös Hadsereg soraiban, annak megalakulásától kezdve harcoltak magyar internacionalisták. A 2. ukrán szovjet hadosztály kötelékében küzdött Harkov felszabadításáért a moszkvai internacionalista zászlóalj, amely 1918 decemberében érkezett a harctérre. Az 1. ukrán szovjet hadosztály a magyar Lakatos István parancsnoksága alatt Kijev irányában nyomult előre. A hadosztály egységeit az ukrán nép hősei, N. A. Scsorsz és V. N. Bozsenko vezették. Kijevet a szovjet csapatok 1919. február 5-én szabadították fel. Másnap Kijev város helyőrségének parancsnokává Lakatos Istvánt nevezték ki.

A petljuristáktól felszabadított Poltavában alakult meg Fekete Rudolf parancsnoksága alatt az ún. poltavai román–magyar internacionalista ezred, amely Kijev felszabadulása után Nyugat-Ukrajnában harcolt.

*

A Magyar Tanácsköztársaság kikiáltásának híre örömet és lelkesedést keltett a világ haladó erői körében. Szovjet-Oroszország dolgozói, köztük az internacionalisták is, gyűléseket tartottak, üdvözölték és segítőkészségükről biztosították az új, testvéri Tanácsköztársaságot. Az a tény, hogy a nemzetközi porondon meg-

jelent a Magyar Tanácsköztársaság és bejelentette, hogy Szovjet-Oroszország és Ukrajna szövetségesének tekinti magát, megváltoztatta a még szovjet területen levő állampolgárok jogi helyzetét. Amikor a Magyar Tanácsköztársaság az imperialista antanthatalmak csatlósai támadásának elhárítása céljából minden erejét megfeszítette, a magyar tanácskormány, a proletár internacionalizmus elveit követve, Kun Béla aláírásával 1919 májusában parancsot adott ki, amellyel mozgósította az Oroszország és Ukrajna területén tartózkodó 18 és 45 év közötti magyar dolgozókat.²³ (Lásd a 316. sz. dokumentumot.)

A magyar tanácskormány elrendelte, hogy minden munkás és paraszt hadifogoly jelentkezzen szolgálattételre Szovjet-Oroszország és Ukrajna erre kijelölt szerveinél. A parancs lelkes visszhangra talált. A következő hónapokban gyors ütemben nőtt az orosz és az ukrán Vörös Hadsereg Ukrajnában állomásozó nemzetközi alakulatainak létszáma. A magyar internacionalisták csatasorba állásának egyik fő motívuma az volt, hogy mihelyt erre lehetőség nyílik, otthon akarták folytatni az osztályellenség ellen Oroszországban már megkezdett harcot. Többségük megértette, hogy amíg a kolcsakista és más fehérgárdisták ellen harcolnak, ugyanúgy védelmezik a Magyar Tanácsköztársaságot, mint ahogyan a magyar Vörös Hadseregnek az egykori orosz hadifoglyok soraiból kikerült katonái magyar földön szolgálják Szovjet-Oroszország ügyének védelmét.

A keleti front és a turkesztáni front csapatainak soraiban harcoló magyar vöröskatonák közül is sokan szerették volna már otthon védelmezni a Magyar Tanácsköztársaságot. Ez késztette Szovjet-Oroszország kormányát arra, hogy felhívást intézzen a magyar vöröskatonákhoz: „A ti helyetek, magyar elvtársak, az orosz vörös fronton van, a Kazanyba, Szamarába és az Urálba vezető utakon, hogy szétfúzhassuk a fehérbandákat.” Lenin is kifejezte azt a meggyőződését, hogy a magyar proletariátus Oroszországba szakadt tagjai a végső győzelemig harcolnak a fronton az orosz ellenforradalom ellen.²⁴

A turkesztáni és a keleti fronton harcoló magyar kommunisták azonban ezt csak nehezen tudták megmagyarázni az internacionalistáknak, akik már évek óta vágyakoztak haza, s otthon szerettek volna részt venni az új, szocialista rend megteremtésében. Nehéz volt maradni azoknak is, akik megértették, hogy erre szükség van. Éppen ezért tisztelet és dicsőség illeti őket önfeláldozásukért, azért a hősiességért, amellyel a kis Magyarország határaitól sok ezer kilométernyire a dolgozó osztályok közös ügyéért, a szocializmusért véreztek.

A tanács hatalom magyarországi győzelme után tárgyalások indultak meg, hogy összehangolják a magyar, az ukrán és az orosz-szovjet fegyveres erők hadműveleteit. Szamuely Tibor népbiztos a magyar kormány képviselőjében Kijevbe repült, majd Moszkvába utazott, és tárgyalásokat folytatott Leninnel, Antonov-Ovszenkóval és Podvojszkijjal, valamint más szovjet politikai és katonai vezetőkkel. Szovjet-Oroszország és Szovjet-Ukrajna segítsége az antant ellenforradalmi erőinek gyűrűjében levő Tanács-Magyarország számára létkérdés volt.

²³ A mozgósítási parancs a Magyar Tanácsköztársaság fennállása idején volt érvényben.

²⁴ CGASZA. f. 33 988. op. 1. d. 33. l. 14.

A keleti front és a déli front csapatai ekkor súlyos harcban álltak Kolcsak és Gyenyikin seregeivel. 1919 nyarától kezdve az antant maximális támogatását élvező, Moszkva felé törő Gyenyikin tábornok csapatai a szovjethatalom létét fenyegették. A szovjet kormány nehéz katonai helyzete ellenére mégis mindent megtett, hogy érezhető segítséget nyújthasson a Magyar Tanácsköztársaságnak. A Magyarországhoz legközelebb eső ukrán front parancsnoka, Antonov-Ovszenko 1919 április elején egy hadműveleti tervet dolgoztatott ki törzsével, és az erre vonatkozó parancsokat is kiadta. Sajnos, e terv megvalósítását keresztülhúzta a 6. ukrán szovjet hadosztály eszer parancsnokának, Grigorjevnek a vezetésével 1919. május 7-én kirobbant lázadás. A szovjet csapatok a pártszervezetek aktív közreműködésével május végén a lázadást elfojtották, de közben a lengyel burzsoá csapatok Franciaországból erősítést kaptak és megszállták majdnem egész Galíciát, a román királyi csapatok pedig benyomultak Bukovinába. Ukrajnában Petljura nacionalista csapatai kaptak új erőre. Tanács-Magyarország és Szovjet-Ukrajna elszigetelődtek egymástól. A gyűrü áttöréséhez szükséges igen nagy erők bevetésére azonban csak a keleti és a déli front veszélyes meggyengítése árán kerülhetett volna sor. Ezért a Magyar Tanácsköztársaság megsegítése érdekében a szovjet hadvezetés erőteljesen szorgalmazta az internacionalisták szervezését. A Častek vezetése alatt álló Nemzetközi Vörös Hadsereget Szervező Parancsnokság 1919 júniusában Nyiznyij-Novgorodból Kijevbe, az ukrán front körzetébe tette át tevékenységének központját. A parancsnokság munkájában jelentős szerepet töltött be a magyarok közül Varga Gyula, mint a parancsnokság titkára, továbbá Lipsitz Ernő, Papp József, Lukács József, Garasin Rudolf, Gyuricza Mátyás és mások. Az Ukrán Hadügyi Népbiztosság mellett, Boskovits Gyula vezetésével rövid ideig szintén működött egy párhuzamos, internacionalista csoportot szervező parancsnokság. Ogyesszában és Kijevben egy-egy internacionalista hadosztály felállítását tervezték. A viszonylag kis embertartalék – a Szibériában rekedt hadifogolytömegek felszabadítása ekkor még nem történt meg – a magyar és a szlovák tanácskormány mozgósítási parancsa ellenére sem tette lehetővé, hogy az internacionalistákból egy dandárnál több egységet szervezzenek. A dandárt, melynek első parancsnokává Jaroslav Časteket nevezték ki, 1919. július 14-én a nyugati front XII. hadserege alá rendelték. A dandár kötelékébe tartozó ezredek már június végétől kezdve súlyos harcokat vívtak a Kijev felé törő ellenforradalmi erőkkel. A dandár Kijev feladása után a csernyigovi seregcsoport kötelékében többek között részt vett az Osztyor városért folyó harcokban.

Különös figyelmet érdemelnek Gavró Lajos 3. (519) internacionalista lövész-ezredének tettei. Az ezred vöröskatonái sikeres harcaikkal nagymértékben öregbítették az internacionalisták hírnevét. Kijev eleste után az ezred az ellenforradalmárok hátában sikeres portyákat hajtott végre, s amikor később megindult a Vörös Hadsereg ellentámadása, az előrenyomuló szovjet csapatok soraiban ott volt Gavró ezrede is, amely részt vett Kijev felszabadításában. Az ezredet Vörös Zászlóval, parancsnokát, Gavró Lajost pedig Vörös Zászló Érdemrenddel tüntették ki.

Az 1. internacionalista lövészdandáron és a 3. internacionalista lövészezreden

kívül még több nemzetközi ezred és zászlóalj harcolt a déli front és a nyugati front állományában, közöttük volt az 1. internacionalista önálló lovasezred is, melynek hadműveleti iratait az eddigi kutatás még nem tudta feltárni. Az ezred parancsnokai között találjuk Garasin Rudolfort, Gyuricza Mátyást, Horváth Istvánt és Papp Józsefet.

Az első magyar szocialista állam megsegítésére alakult egységekbe szép számmal jelentkeztek csehek, románok, délszlávok, németek, lengyelek, kínaiak és más nemzetiségű internacionalisták.

Amikor a nemzetközi alakulatokat Ukrajnában vonták össze, a magyar kommunista csoport (a továbbra is működő föderációval együtt) Kijevbe helyezte át működésének központját. Május végén megalakult az UK(b)P magyar csoportja. Lázás munka kezdődött az internacionalisták körében, akik az orosz és az ukrán alakulatokkal együtt készülődtek, hogy áttörjék az ellenséges gyűrűt, amely elválasztotta őket a Magyar Tanácsköztársaságtól. A csoport kiadta a „Vörös Újság” című lapot, amelyben közölték a magyar tanácskormány mozgósítási parancsát, a Kijeven át Leninhez utazó Szamuely Tibor kiáltványát és sok más cikket, közleményt a magyarországi és a szovjet-oroszországi helyzetről. Kedvező hírek érkeztek a keleti fronton Kolcsak felett aratott győzeletről, a magyar Vörös Hadseregnek az északi fronton elért sikereiről. Hamarosan jöttek azonban rossz hírek is: a Gyenyikin csapataival folytatott harcokban a Vörös Hadsereg átmenetileg vereséget szenvedett, egész Ukrajnában romlott a katonai helyzet, s ami a magyar internacionalistákat a legsúlyosabban érintette: a magyar kommünt leverték. Sokan elvesztették hitüket, meginogtak.

A magyar kommunista internacionalistáknak nem csekély érdemük volt abban, hogy az internacionalista harcosok többsége a súlyos csapás után hamar felocsúdott, s még nagyobb odaadással védelmezte a munkások és parasztok első hazáját a külső és belső ellenséggel szemben.

1919 végére a nemzetközi alakulatok jelentékeny része elvázott a Gyenyikin és Petljura ellen vívott harcokban. Át kellett szervezni és fel kellett tölteni ezeket a csapatokat. Amikor a fegyérgárdisták elfoglalták Kijevet, a Nemzetközi Vörös Hadsereget Szervező Parancsnokságot – amely rövid időre beszüntette működését – Szerpuhov városába evakuálták, ahol egy internacionalista hadtest szervezése kezdődött. A Köztársaság Forradalmi Katonai Tanácsa 1919. szeptember 30-án kelt parancsával az internacionalista egységek szervezését az OK(b)P Külföldi Csoportjai Föderációjának katonai bizottságára bízta.

A frontról átszervezésre kivont internacionalista alakulatokat, és az újonnan jelentkező volt hadifoglyokat a katonai bizottság 1919 ősztől kezdve az OSZSZSZK 5. tartalékhadsergének a rendelkezésére Kazanyba irányította. Ez a Volga-parti tatár város majdnem egy évig volt az internacionalista alakulatok szervezésének és kiképzésének a központja.

1919 augusztusától a magyar kommunista csoport ismét Moszkvában dolgozott. Augusztus 6-án tartott ülésén határozatot hozott a Magyarországi Forradalmi Bizottság megalakításáról. A bizottság a magyar tanácskormánynak, a KMP Központi Bizottságának, a Központi Bizottság Külföldi Irodájának tagjaiból és

más kommunistákból állt. A Magyarországi Forradalmi Bizottság a megdöntött Magyar Tanácsköztársaság emigráns kormányának tekintette magát, és azt a feladatot tűzte maga elé, hogy minden erejével küzd a második magyar proletárdiktatúráért, a széttűzött pártszervezetek illegális újjászervezéséért, gondoskodik az Ausztriába emigrált és a Magyarországon bebörtönzött magyar kommunistákról stb. Rövid időre (1919 augusztus–szeptember) a bizottság kezében összpontosult az internacionalista alakulatok szervezésével kapcsolatos munka is. Tevékenységét 1920 elején szüntette be.

Az OK(b)P magyar csoportja egyik igen fontos feladatának tekintette, hogy a széttűzött KMP sorait minél több, a polgárháborúban megedződött párttaggal erősítse. „A magyar proletariátus súlyos, véres veresége után reánk hárult az a feladat, hogy kiegészítsük a magyar munkásosztály élenjáró sorait, a magyarországi proletármozgalomnak új kádereket, önfeláldozó és öntudatos munkásokat adjunk” – állapítja meg a magyar csoport 1919. évi tevékenységéről szóló beszámoló. (Lásd a 173. sz. dokumentumot.) Közben azonban a csoport egyetlen pillanatra sem feledkezett meg arról, hogy magában Szovjet-Oroszországban is segíteni kell a harcot az ellenforradalom és a gazdasági bomlás ellen.

Már 1919 augusztusában megjelent Moszkvában a magyar kommunisták új hetilapja, a „Vörös Újság”. A lap címe is mutatja, hogy azt a munkát kívánta folytatni, amelyet a Kommunisták Magyarországi Pártjának központi lapja, a „Vörös Újság” megkezdett. Szeptemberben ismét megnyílt a moszkvai magyar pártiskola, amely már az év végéig 36 agitátort képezett ki. Egy részüket Magyarországra küldték illegális munkára, másik részük Szovjet-Oroszország különböző városaiba, a nemzetközi alakulatokhoz került pártmunkára.

E munka fontosságát növelte az is, hogy 1919 végén és 1920 elején a Vörös Hadsereg sikeres hadműveletei következtében újabb és újabb városok szabadultak fel Dél-Oroszországban, a Kaukázusban, az Urálban, Szibériában, később a Távolszelesten, és helyreállt a kapcsolat a sokáig elszigetelt Turkesztánnal. Mindezek a helyeken felszabadult az 1918-as ellenforradalmi lázadások következtében ott rekedt mintegy 150 000 magyar hadifogoly is.

Szibériában 1918 nyarán-őszén a fehérek tömegesen, könyörtelenül leszámoltak a szovjethatalom híveivel. A fennmaradt kevés számú dokumentum bizonyítja, hogy százával vetették börtönbe, kínozták meg, lötték agyon az elfogott magyar kommunistákat, internacionalistákat – köztük a sebesülten elfogott, hosszú ideig börtönben tartott Ligeti Károlyt is. A szibériai fehérterror magyar áldozatainak száma több ezerre tehető. A hadifoglyok tízezres tömegei ismét a cári időkre emlékeztető elbánás alá kerültek a táborokban és a munkahelyeken. A hőn várt, és 1918-ban megkezdődött hazautazást a szibériai ellenforradalom évekkal elhalasztotta. Mindez hallatlan elkeseredést, sokakban azonban elszántságot váltott ki.

A magyar kommunista internacionalisták a fehérterror ellenére tevékenyen részt vettek a bolsevik párt illegális tevékenységében és a partizánmozgalomban. A kolcsakistáknak különösen sok gondot okozott az omszki illegális magyar bolsevik szervezet, amelynek több mint 300 tagja volt. A szervezet munkáját Somogyi József és Radó Ödön irányította. Az illegálásban dolgozó magyarok az

orosz bolsevikokkal és más internacionalistákkal együtt részt vettek az omszki munkásoknak a Kolcsak-rendszer elleni három felkelésének előkészítésében és végrehajtásában. (1918. december 22., 1919. február 1. és 1919. november 14.)

Pataki Ferenc, akit forradalmi tevékenysége miatt 1918 nyarán Krasznnojarszkban börtönbe zártak, és 1919-ben partizánok szabadították ki a kolcsakisták „halálvonatából”, a cseremhovói szénmedence partizánmozgalmának volt a vezetője, majd a felszabadított területen a forradalmi bizottság elnöke lett.

1919-ben széles körű földalatti kommunista mozgalom bontakozott ki a krasznnojarszki hadifogolytáborban. Tagjai agitációt folytattak a hadifoglyok között, lapokat adtak ki, kapcsolatot létesítettek a városban működő illegális bolsevik szervezetekkel, segítették a bebörtönzötteket, a fölkelő katonákat stb. Az ellenforradalmárok felfedték a szervezetet és vezetőit – Dukesz Artúrt, Forgács Dezsőt, Ludvig Kálmánt és másokat – 1919. augusztus 1-én agyonlőtték.

Amint a gyűjtemény dokumentumai is tanúsítják, a magyar kommunisták másutt is részt vettek a szibériai bolsevikok illegális harcában, így Barnaulban, Irkutszkban, Tomszkban, Csitában, Blagovescsenszkben, Habarovszkban, Vlagyivosztkban és más városokban.

A magyar internacionalisták hőiesen küzdöttek a szibériai partizánegységekben. 1918 nyarának végén, a szovjethatalom megdöntése után, több magyar internacionalista osztag a tajgába húzódott és a helyi lakossággal együtt itt vívott partizánharcot az intervenciók és a fehérgárdisták ellen. Sok magyar internacionalista vesztette életét az intervenciók csapatai elleni harcokban. Köztük volt Fichter Imre, a szibériai külföldi kommunisták pártjának elnöke, Ember Lajos, az irkutszki „Világforradalom” című lap szerkesztője. Magyar internacionalisták is harcoltak a polgárháború legendás hőseinek vöröspartizán osztagaiban Szergej Lazo, Kalandarasvili, Scsetyinkin, és Kravcsenko, Mamontov és Gromov parancsnoksága alatt. Csak az altaji partizánalakulatokban 7000 külföldi internacionalista küzdött. Ezeknek jelentős része magyar volt. A partizánseregek hatalmas területeket, számos várost (Barnaul, Krasznnojarszk, Irkutszk stb.) felszabadítottak, akadályozták, majd lehetetlenné tették a Kolcsak-seregek utánpótlását, később a menekülését. A felszabadító partizánerek soraiban küzdő magyar internacionalisták élén olyan kitűnő szervezők és parancsnokok álltak, mint Fried Dezső, Kapitány Gyula, Kendra András, Müller Armand, Müller Ernő, Zalka Máté és sokan mások.

A felszabadított szibériai városokban a magyar illegális kommunisták és partizánok kezdeményezésére, a helyi bolsevik szervezetek segítségével nagyarányú szervező munka indult a magyar hadifoglyok körében. Ezrével léptek be a Vörös Hadseregbe, hogy feltöltsék azoknak az internacionalista alakulatoknak a sorait, amelyek az 5. hadsereg kötelékében vettek részt Szibéria felszabadításában. Omszkban több internacionalista alakulatot szerveztek, amelyek a Vörös Hadsereggel nyomultak tovább keletre, belső karhatalmi feladatokat oldottak meg. Egy részük később a lengyel és a Vrangel-fronton került bevetésre.

1920. január 13-án V. I. Lenin az 5. hadsereg Forradalmi Katonai Tanácsához intézett táviratában hozzájárult, hogy a magyar és a német internacionalisták-

ból egy hadosztályt állítsanak fel Irkutszkban. (Lásd a 343. sz. dokumentumot.) A hadosztály első nemzetközi ezrede Krasznojarszkban és Acinszkban alakult meg, Varga István parancsnoksága alatt. Az ezrednek jutott osztályrészül, hogy a szovjetköztársaság aranykészletét, melyet a partizánseregek szereztek vissza a fehérektől, Kazanyba kísérje.

A magyar internacionalisták jelentős szerepet játszottak a szovjethatalom védelmében Közép-Ázsiában, amely 1918 elejétől szinte állandóan Szovjet-Oroszországtól elszakítva harcolt a fehérkozákok és burzsoá földesúri nacionalista bandák gyűrűjében. Ezeket az erőket angol intervenciók támogatták. Súlyos és bonyolult helyzet alakult ki. Annak idején a cárizmus, az őslakosság esetleges felkelésétől féltve, nem vezette be az általános hadkötelezettséget. Ennek következtében Turkesztánban az orosz telepeseken kívül nagyon kevés volt a katonaviselt férfi. A szovjethatalomért küzdve, menet közben kellett megszervezni és kiképezni az üzbég, kirgiz, türkmén, kazah, tadzsik szegényparasztokat, akik készek voltak életüket áldozni a munkás-paraszt hatalomért.

A bekerített Turkesztán hosszú ideig nem kaphatott segítséget a központi ipari körzetekből. A polgárháború kiéleződésének első időszakában, 1918 második és 1919 első felében a felfegyverzett internacionalista hadifoglyok a különböző vállalatoknál dolgozó orosz és ukrán munkásokkal vállatve álltak ellent az ellenforradalom és az angol intervenciók nyomásának. A turkesztáni Vörös Hadserg állományának jelentős részét internacionalisták alkották.

A magyaroknak csak egy egészen elenyésző része csatlakozott az ellenforradalmi „baszmacs” bandákhoz és az angol intervenciókhoz.

1918 közepén és második felében a helyi bolsevik szervezetek segítségével több városban (Taskentben, Szamarkandban, Kokandban, Csardzsouban, Kaganban stb.) megalakultak a külföldi internacionalisták közös kommunista szervezetei. 1918 augusztusában hívták életre a Külföldi Munkás-Paraszt Kommunista Párt ideiglenes határterületi bizottságát, amely a külföldi forradalmárok mozgalmának vezetője lett. Ugyanez év decemberében a kommunista szervezetek a Turkesztáni Autonóm Szovjet Köztársaság Külföldi Munkás-Paraszt Kommunista Pártjában egyesültek. A párt szervezeti szabályzatában külön pont szögezte le, hogy a párt minden tagja egyidejűleg katona is, és köteles fegyverrel a kézben védelmezni a szovjetköztársaságot az ellenforradalommal és az anarchiával szemben. Nagyszabású nevelő munkát végzett a magyar kommunisták „Világszabadság” című lapja, amely Taskentben jelent meg.

Számos magyar hadifogly dolgozott a népgazdaság különböző ágaiban, sőt többen közülük vezető tisztséget töltöttek be. Az Oroszország központi részeitől elszakított Turkesztánban harc közben kellett létrehozni az önálló hadiipart. A termelésben dolgozó internacionalisták ezrével éltek úgy együtt a helyi munkásokkal, hogy állandóan kezük ügyében volt a puska, s az első parancsszóra hadba vonultak, a harci feladat teljesítése után pedig visszatértek munkájukhoz.

Gyűjteményünk dokumentumai alapján nyomon tudjuk követni, hogyan szerveződtek meg a nemzetközi egységek és alegységek az aktyubinszki és ashabadi fronton, a Fergana völgyében, Szemirecsjében.

Nagy és dicsőséges harci utat tett meg az I. turkesztáni nemzetközi ezred és a 3. nemzetközi ezred, amelyek előbb Közép-Ázsiában és Észak-Kaukázusban, majd pedig Ukrajnában küzdöttek. Ezeket az ezredeket az ellenforradalom elleni önfeláldozó harcukért a Vörös Zászló Renddel tüntették ki. Az internacionalisták harcoltak Frunze seregében, részt vállaltak Buhara és Hiva felszabadításában. A turkesztáni internacionalisták magyar szervezői és parancsnokai közül Béres János, Bocz Károly, Gábor József, Székely József, Sziklai Sándor, Teichner Zsigmond, Vrabcz Miklós és mások nevét együtt emlegetik a közép-ázsiai szovjet köztársaságok más polgárháborús hőseivel.

Amikor a Vörös Hadsereg felszabadította Szibériát, sok tízezer magyar hadifogoly is visszanyerte szabadságát. A bolsevikok segítségével számos városban – kezdetben egymástól függetlenül – újra megalakultak a külföldi, köztük a magyar munkások és parasztok önálló kommunista szervezetei. Később a központból kiküldött agitátorok helyreállították velük, valamint a turkesztáni szervezetekkel a kapcsolatot, és megkezdték az egységes szervező és politikai nevelő munkát. E téren nagy szerepet játszott az OK(b)P magyar agitációs és propagandaosztályainak I. országos értekezlete, amely 1920. március 22–23-án zajlott le. Munkájában Szovjet-Oroszország területéről 19 magyar kommunista szervezet küldöttei vettek részt. A küldöttek 1161 magyar kommunistát és 2600 tagjelöltet képviseltek. A szibériai szervezetek egy része, valamint a turkesztániak még nem vettek részt a tanácskozáson.

Az OK(b)P 1919 decemberében elfogadott szervezeti szabályzata értelmében az értekezlet határozatot hozott, hogy a Szovjet-Oroszország területén levő összes nemzetiségi, tehát a magyar kommunista szervezeteket is egységesen át kell alakítani az OK(b)P kormányzósági és városi szervezeteinek keretében működő agitációs és propagandaosztályokká. A munka egységes irányítására megválasztották a magyar agit.-prop. osztályok Központi Irodáját, mint az OK(b)P Központi Bizottságának alárendelt szervet. Ezzel megszűnt az OK(b)P magyar csoportja, majd később a Központi Bizottság mellett működő Külföldi Csoportok Föderációja is. Az intézkedés révén a magyar kommunisták szervezetei szerves részeivé váltak az OK(b)P szervezeteinek. A következő hónapokban mindenütt, ahol nagyobb tömegben voltak magyar kommunista hadifoglyok, megalakultak a magyar agitációs és propagandaosztályok (szekciók).

*

Kolcsak és Gyenyikin csapatainak leverése után a szovjetország csupán mintegy háromhónapos lélegzétvételi szünethez jutott. 1920. április 25-én az antant-hatalmak kezdeményezésére és támogatásával a burzsoá-földesúri lengyel kormány csapatai támadást indítottak Szovjet-Oroszország ellen. A támadás fő iránya Ukrajna volt. A lengyel csapatok elfoglalták Kijevet, de támadásuk május 14-én Kijev–Jampol vonalon megtört a Vörös Hadsereg ellenállásán.

Lenin vezetésével az OK(b)P újra harcba szólította a szovjet dolgozókat. Az OK(b)P nemzetiségi osztályai, így a magyar csoport is fokozta toborzó tevékeny-

ségét a Turkesztánból és Szibériából nyugati irányban hazatérő hadifoglyok között. A lengyel támadás ismét lehetetlenné tette a hadifoglyok zavartalan hazautazását. A hívó szóra számosan közülük fegyvert ragadtak. A keleten felszabadult, valamint a Kazanyban szervezés alatt álló internacionalista alakulatokat a lengyel arcvonalra irányították.

A Belorusszia területén harcoló nyugati front és az ukrán földön küzdő délnyugati front csapatait a Vörös Hadsereg legedzettebb alakulataival erősítették meg: a 25. Csapajev-hadosztállal, G. I. Kotovszkij lovasdandárjával és Sz. M. Bugyonnij 1. lovashadseregével, melyeknek állományában számos magyar internacionalista is harcolt.

A szovjet délnyugati front csapatai május 26-án lendültek ellentámadásba. Az 1. lovashadsereg, áttörve az ellenség védelmét, délről a Kijevet megszálló 3. lengyel hadsereg hátába került. Ugyanakkor a 12. hadsereg erői átkeltek a Dnyeperen, és északról karolták át a lengyelek kijevi csoportosulását. A 3. lengyel hadsereg megsemmisült, s június 12-én Kijev felszabadult. Ebben a ragyogó hadműveletben a 12. hadsereg 24. lövészhadosztályának állományában részt vett a 216. internacionalista lövészezred, amelyet május folyamán a lengyel arcvonalra vezényeltek. Az ezredet 1920 júliusában és augusztus elején hadműveletileg ideiglenesen a legendás hírű 1. lovashadseregnek rendelték alá.

Gyűjteményünkben közöljük az 58. lövészhadosztály állományába tartozó 519-es internacionalista ezred, majd a 173. dandár parancsnokának, Gavró Lajosnak hadműveleti parancsait. Az ezred nem kis érdemeket szerzett a 3. lengyel hadsereg bekerítésében és szétzúzásában, Kijev felszabadításában, majd a front csapatainak nyugati irányú sikeres előrenyomulásában. Ennek elismerését jelentette a Gavró mellére tűzött második Vörös Zászló Rend.

Július 4-én Tuhacsevszkij parancsnoksága alatt megindult a nyugati front csapatainak nagyarányú támadása is. A szovjet csapatok augusztus elején Varsóhoz közeledtek. Európában a burzsoáziát rémület fogta el. Ekkor ajánlotta fel segítségét Horthy Miklós ellenforradalmi kormánya a lengyel burzsoáziának, azaz a hátsó gondolattal, hogy a lengyelek segítségével maga is fegyverhez jut, és a bolsevizmus elleni védekezés címén megszállhatja majd Kárpát-Ukrajnát. Magyar ellenforradalmi tisztiek indultak Lengyelországba. Tekintélyes részük a Vörös Hadsereg soraiban harcoló néhány ezer magyar internacionalista erkölcsi erejének megtörésén munkálkodott. Röplapokat írtak és ezeket a lengyel vezérkar és Vrangel által rendelkezésükre bocsátott repülőgépekről terjesztették.²⁵ Propagandájuk többnyire kudarcot vallott. A lengyel arcvonalra vezényelt internacionalisták, értesülve Horthy magyarországi véres terrorjáról, égtek a vágtyól, hogy míelőbb szembe kerüljenek, és leszámoljanak a hazai ellenforradalmárokkal.

Varsó előterében a Vörös Hadsereg támadása nem járt eredménnyel, s a lengyelek augusztus 17-én indított ellentámadása a szovjet csapatokat visszavetette. Ebben a bonyolult és nehéz helyzetben Gavró dandárja megőrizte harcképességét és aktív védelmi harcot folytatott.

²⁵ HIL. Magyar HM. szállítás vezetője. Varsó 1920. 240–243. fol.

1920. június 6-án, amikor a Vörös Hadsereg Kijev körzetében harcban állt a lengyel burzsoá csapatokkal, Vrangel tábornok a Krím-félszigetről indított támadást. Hadseregét a nyugati imperialista hatalmak a legkorszerűbb harci felszereléssel látták el.

Az OK(b)P Központi Bizottsága 1920. augusztus 2-án elhatározta, hogy Vrangellel szemben jelentős erőket összpontosítanak, és létrehozzák a déli frontot. A front parancsnokává M. V. Frunzét nevezték ki. A déli front Forradalmi Katonai Tanácsának egyik tagjául Sz. I. Guszevet, másik tagjául október 1-én Kun Bélát nevezték ki. Kun röviddel azelőtt szabadult ki az osztrák internálásból, ahová a Magyar Tanácsköztársaság megdöntése után került.

M. V. Frunze, a kiváló szovjet hadvezér oldalán Kun Béla tevékenyen részt vett Vrangel szétzúzásának megszervezésében. Különös figyelmet fordított – mint a publikált dokumentumokból is kitűnik – az internacionalista alakulatok szervezésére. Nagy személyes bátorságról tett tanúságot, amikor fegyvertelenül elment Mahno, az anarchista vezér táborába, hogy tárgyaljon vele.²⁶ Sikerült ideiglenes egyezséget kötnie, s Mahno egy időre beszüntette a Vörös Hadsereg csapatai elleni harcot, készen mutatkozott fellépni Vrangel ellen.

A Vrangel-rontra több internacionalista alakulat érkezett. E. Kuželo, cseh kommunistát október elején Kun Béla megbízta, hogy a déli front körzetében egy internacionalista lövészdandárt szervezzon.

A déli front csapatainak soraiban harcoló internacionalista alakulatok összetételéről még nem sikerült pontos képet alkotnunk. Kétségtelen azonban, hogy a kahovkai hídfő körüli harcokban, Vrangel csapatainak Észak-Tauriában történt szétzúzásában, a krími erődítmények elfoglalásában szép számmal vettek részt magyar internacionalisták, köztük Zalka Máté is. Sokan névtelenül porladnak a Törökárók előtti tömegsírokban.

Krím felszabadítása után mintegy két hónapig Kun Béla a Krími Forradalmi Bizottság elnöki teendőit látta el, s nagy érdemeket szerzett a szovjethatalom kiépítésében és megszilárdításában.

*

Amikor 1920. szeptember 26–29-én lezajlott a Szovjet-Oroszország területén működő magyar szekciók második országos értekezlete, a küldöttek már 76 magyar agitációs és propagandaosztályról adtak számot. Ezeknek 2240 tagja és 1152 tagjelöltje volt.²⁷ A Szovjet-Oroszország területén működő magyar kommunista szervezetek történetében először fordult elő, hogy ezek a szervezetek egységes elv szerint épültek ki, alulról felfelé. Röviddel az értekezlet előtt Kun Bélával az élen a KMP Központi Bizottságának és a Magyar Tanácsköztársaság egykori kormányának több tagja is bekapcsolódhatott a munkába. Így a magyar osztályok tagjai a bolsevik párt tapasztalatain kívül a magyar kommün tanulságaival is megismerkedhettek.

²⁶ Sz. M. *Bugyonnij*: Barátunk, Kun Béla. Magyar Nemzet, 1966. február 20.

²⁷ Az OKP magyar agitációs osztályainak II. összoroszországi értekezlete (1920. szeptember 26–29. Moszkvában). Moszkva 1920. OKP magyar agit. oszt. Központi Irodája kiadása. 21. old.

A magyar szekciók második értekezlete két határozatot hozott: „Közvetlen feladataink Szovjet-Oroszországban”, és „Tézisek az OK(b)P-hez tartozó magyar szekciók tagjainak magyarországi feladatairól”. (Lásd a 228. sz. dokumentumot.)

A magyar szekciók második értekezletének határozatai céltudatosabbá, egységesebbé és hatékonyabbá tették a magyar kommunisták munkáját, közelebb vették őket Szovjet-Oroszország mindennapi életéhez, alaposabbá tették felkészülésüket a hazatérésre. A határozatokat, mint a gyűjteményben közölt dokumentumok is mutatják, megtárgyalták a területi, kormányzósági és városi magyar szervezetek is.

A gyűjteményben közzétett dokumentumok meggyőzően bizonyítják, milyen önfeláldozóan vettek részt a magyar szekciók tagjai, és a velük együttérzők a kommunista szombatokon, többek között a nevezetes 1920. május 1-i összoroszországi kommunista szombaton, a vasutak újjáépítésében, az ország szénellátásában, s az éhezők megsegítésében.

Az 1920–1921-re vonatkozó dokumentumokból kirajzolódik az a nagyarányú politikai nevelő munka, amelyet a magyar agitációs és propagandaosztályok helyi szekciói, kormányzósági irodái és Központi Irodája végeztek. A központi moszkvai iskolában 1920 folyamán hét agitátortanfolyamon, összesen 282 hallgató végzett. Ezenkívül agitátoriskola működött Omszkban, Novonyikolajevszkben, Irkutszkban, Taskentben, Krasznnojarszkban, Kazanyban. Ezekben sok száz magyar kommunista és pártonkívüli is elsajátította a marxizmus–leninizmus alapjait.

Ilyen módon 1920–1921-ben összesen több ezer magyar kommunista és internacionalista harcos az OK(b)P-ban, a szovjet szervezetekben vagy a Vörös Hadsereg alakulatainál elsajátított tapasztalatokon kívül még anyanyelvén is szerzett politikai ismereteket. Ez nagy szerepet játszott a kommunista mozgalom új kádereinek és a pártonkívüli magyar vöröskatonák, valamint a hazakészülő magyar hadifoglyok nevelésében.

A széles körűen kibontakozó pártoktatást az is elősegítette, hogy kiadták magyarul Lenin munkáit, az OK(b)P programját, „A kommunizmus ábécéje” című tankönyvet és a magyar kommunista vezetők több írását. Moszkván kívül Omszkban, Taskentben, Irkutszkban, Jekatyerinburgban, Novonyikolajevszkben, Barnaulban és más városokban is jelentek meg magyar nyelvű újságok.

A többnyire csak sorkiképzésben részesült magyar internacionalisták a polgárháború frontjain harc közben győződtek meg arról, hogy mennyire szükséges a katonai ismeretek magasabb fokon való elsajátítása. Számosan jelentkeztek a Vörös Hadsereg parancsnokképző tanfolyamaira, de – mivel az oktatás orosz nyelven folyt – komoly nehézségekkel küzdöttek. Taskentben a szovjet katonai szervek 1919 decemberében hozzájárultak, hogy a V. I. Lenin nevét viselő katonai instruktorképző iskolán magyar részleget állítsanak fel. 1920 elején Omszkban nyílt magyar nyelvű parancsnokképző tanfolyam, amely 1920 júniusától Moszkvában, a gyalogsági parancsnokképző kurzuson folytatódott. A hallgatók egy részét a Vrangel-frontra, másik részét Bakuba, az 1920 nyarán megnyílt magyar vörösparancsnok-képző iskolára vezényelték. Ezen iskolák munkájában kiemelkedő szerepe volt Kapitány Gyulának, az osztrák–magyar hadsereg egykori

vezérkari tisztjének, a szibériai partizánharcok résztvevőjének. Előadott, szervezett, szabályzatokat írt, melyek nyomtatásban is megjelentek, s a magyar internacionalisták iskolán kívüli katonai kiképzésének is fontos forrásaivá váltak.

A bakui iskola hallgatói fegyverrel a kézben támogatták az örmény forradalmat és 1921 februárjában részt vettek Grúzia fővárosának, Tbiliszinnek felszabadításában.

Harcólva tanultak a taskenti internacionalisták is. 1920 augusztusának végén kimentek a frontra, hogy segítsék a buharai dolgozók felkelését az angol imperialisták támogatását élvező emír feudális-rabszolgatartó uralma ellen.

1920 ősztől Moszkvában megnyílt a II. vörösparancsnok-képző iskola, amelynek hallgatói 1921-ben a tambovi kormányzóságban harcoltak Antonov bandái ellen.

1921 elején a bakui iskolát Felsőfokú Különleges Katonai Iskolává szervezték át. Az év második felében az iskola Petrográdra költözött, ahol 1922 őszéig állt fenn. Hallgatói közül a Vörös Hadseregnek olyan megbecsült parancsnokai kerültek ki, mint Lówy Gyula, aki a Hadügyi Népbizottságon felelős pozíciókat töltött be, Ince Béni, aki évekig Rosztov város helyőrségének volt a parancsnoka és sokan mások.

Számos dokumentum, visszaemlékezés tanúskodik arról, hogy a magyar internacionalisták hőiesen helytálltak a belső karhatalmi alakulatok soraiban. Harcoltak a helyi ellenforradalmi bandák ellen, többek között Tulában, Ufában, Tyumenyben, Acsinszkban, Verhnyeugyinszkban, a távoli Jakutszkban és Irkutszkban, Ukrajnában – Petljura és Mahno bandái –, Turkesztánban az ellenforradalmi baszmacs-mozgalom ellen. Kelet-Szibériában védték a Távolszéli Köztársaság határait Ungern-Sternberg báró csapatainak Mongóliából kiinduló betöréseitől. A betöréseknek a Távolszéli Köztársaság Népi Forradalmi Hadserege, a szovjet csapatok és a Mongol Néphadsereg felszabadító hadműveletei vetettek véget. 1921. július 6-án felszabadították Mongólia fővárosát, Urgát (Ulan-Bator). A szovjet csapatok soraiban magyar internacionalisták is harcoltak, akik közül néhányan, mint Radnóti Andor orvos, segítséget nyújtottak a mongol nép forradalmi kormányának az ország újjáépítésében.

A belső karhatalmi alakulatok közül kitűnt a Varga Gyula András parancsnoksága alatt harcoló 108. (77., később 149.) karhatalmi lövészdandár. A dandár 1920–1921 folyamán a Volga mentén vívott kemény harcokat az elszaporodott bandák és kuláklázadások ellen.

1920 második felében a szovjet és a magyar kormány tárgyalásainak eredményeképpen újra megkezdődött a hadifoglyok cseréje, repatriálása. Az látszott legkevésbé kockázatosnak, ha a kommunisták és a leszerelt magyar vöröskatonák a hadifoglyok utolsó hazatérő tömegével együtt utaznak. De így-is volt mitől tartaniuk. A horthysta kormány nagy apparátussal készülődött a kommunista és a velük szimpatizáló hadifoglyok fogadására. Az országban uralkodó fehérterror halállal és börtönnel fenyegette a Kommunista Párt tagjait, a polgárháború volt résztvevőit. A magyar szekciók Központi Irodája, a KMP Központi Bizottságával egyetértésben, mégis úgy döntött, hogy mozgósítja a magyar párttagokat és

hazairányítja őket illegális munkára. Ebben a döntésben a hadifogolycsere nyújtotta viszonylag kedvező lehetőségen kívül az is közrejátszott, hogy a forradalmi mozgalom új fellendülését várták Európában.

A magyar kommunisták ezrei a politikai iskolákon erőltetett ütemben készültek az előttük álló nehéz és veszélyes munkára. Egy jelentéktelen kisebbségtől eltekintve, a várható veszedelmek ellenére, bátran vállalták a párt által rájuk bízott feladatot.

1920 október elejétől kezdve a következő év végéig körülbelül háromezer kommunista tért haza Magyarországra. Ugyanezen idő alatt nagyszámú magyar vöröskatonát is repatriáltak, akiket a Forradalmi Katonatanács 1921. április 20-i 907. sz. parancsa alapján szereltek le. (Lásd a 349. sz. dokumentumot.) A Központi Iroda mellett bizottságot alakítottak a leszerelt vöröskatonák ügyeinek intézésére. Ez 1921 április végéig hatezer harcost küldött haza, akiknek nagyobb része „... Kolcsak idejében partizáncsapatokban harcolt az ellenforradalom ellen, másik része pedig lent a Vrangel-fronton aratott győzelmet orosz testvéreivel együtt az antant bérencein”. (Lásd a 253. sz. dokumentumot.)

Pontos adatunk nincs még arról, hogy összesen hány kommunista és vöröskatonát tért haza Magyarországra az 1920–1921-es mozgósítás eredményeképpen. A rendelkezésre álló adatokból azonban kitűnik, hogy jelentékeny erőről volt szó, amely kedvező feltételek esetén nagy segítséget nyújthatott volna a harcoló magyar proletariátusnak. A remények azonban csak részben váltak valóra. Az európai forradalmi mozgalom – mint ismeretes – ezekben az években nem öltött olyan méreteket, hogy befolyásolhatta volna a magyarországi helyzetet. A hazatért kommunisták nagy része nem tudott bekapcsolódni az illegális munkába. A horthysta hatóságok sokukat azonnal elfogták, internálták. Nem keveset közülük megölték vagy megnyomorítottak. Majdnem valamennyiüket a legszigorúbb rendőri, csendőri felügyelet alá helyezték. Mégis sokan bekapcsolódtak a KMP munkájába. Orosz Nándor, Müller Ernő, Gosztola István, Gógös Ignác, Hunya István és mások jelentékeny szerepet játszottak az illegális pártszervezetek helyreállításában és újjászervezésében. Többen, főként vidéken, önállóan fogtak hozzá pártszervezetek alakításához. Sokan bekapcsolódtak a legális munkásmozgalomba, a szakszervezetek, az SZDP és az MSZMP munkájába. Többségüknek nem sikerült kapcsolatot teremteni vagy tartani a KMP-vel, de hívek maradtak a szocializmus eszméihez. Környezetükben ébren tartották és terjesztették a forradalmi eszméket, hirdették a Szovjet-Oroszországgal való barátságot. Számszerűen föl nem mért, de aligha lebecsülhető az ő szerepük azon aktív forradalmárok nevelésében, akik 1944–1945-ben szerte az országban talpra ugrottak és új irányban indították meg az életet hazánkban. A felszabadulás napjaiban ezer meg ezer kommunista és vöröskatonát – akik annak idején Oroszországban vettek részt a szovjethatalomért vívott harcokban –, az elsők között léptek be a Magyar Kommunista Párt soraiba, sok helyütt ők kezdeményezték a néphatalom helyi szerveinek magalakítását.

A volt magyar hadifogoly kommunisták többségének repatriálásával fölöslegessé váltak az OK(b)P magyar szervezetei. 1921 folyamán sorra megszűntek a

helyi és kormányzósági magyar szekciók. A magyar agitációs és propagandaosztályoknak az OK(b)P Központi Bizottsága mellett működő Központi Irodája 1921. szeptember 29-i határozatával feloszlatta önmagát. A magyar kommunisták, a Magyar Tanácsköztársaság Szovjet-Oroszországban élő emigránsaival együtt, közvetlenül az OK(b)P megfelelő helyi szervezeteinek tagjai lettek. A munka frontján mint egyszerű munkások és vezetők, mint vöröskatonák és parancsnokok segítették a szocializmus építését a Szovjetunióban, s ezzel hazájuk, Magyarország felszabadítását is szolgálták.

Lenin pártjának magyar neveltjeit ott találjuk 1919 után a fasiszta rend ellen küzdő illegális KMP soraiban, Csehszlovákia, Románia, Jugoszlávia és számos más ország kommunista mozgalmaiban, a spanyol polgárháború frontjain harcoló internacionalista brigádokban, a második világháború idején a szovjet hadsereg soraiban. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom magyar katonái, akik megérték a felszabadulást, 1945 után a szabad, szocialista Magyarország építését vezető kommunisták soraiban dolgoztak. 1956-ban ősz fejjel is kivették részüket a szocializmus vívmányainak fegyveres védelméből. A veterán harcosok ma is köztiszteletben álló tagjai a magyar kommunisták családjának.

A Szovjetunió Kommunista Pártja és a szovjet kormány már több ízben tanújelét adta annak, hogy megbecsüli a polgárháború magyar veterán harcosait. Többen közülük a legmagasabb szovjet kitüntetések is megkapták: Kun Béla, Gavró Lajos, Fekete Rudolf, Nagy István, Nemes József, Zalka Máté, Garasin Rudolf és mások a Vörös Zászló Érdemrendet, dr. Münnich Ferenc pedig a Lenin-rendet.

Penzában, Szimbirszkben, Krasznojarszkban, Mahacskalában, Blagoveszenszkben, Troickban, Kinben, Tomszkban, Omszkban, Habarovszkban és számos más városban és helységben hősi emlékművek, emléktáblák hirdetik az internacionalisták hősiességét. A kitüntetések, az internacionalisták tiszteletére emelt emlékművek, sírjaik gondozása csak külső jelei annak, hogy a szovjet nép mennyi szeretettel ápolja az idegen betolakodók és a belső ellenforradalmárok ellen vívott harc mezején a közös ügyért, a szocializmusért vérüket hullató magyarok emlékét.

*

Amikor a magyar internacionalisták hősi tetteiről beszélünk, mindenképpen felvetődik a kérdés: összesen mennyi volt október és a polgárháború magyar harcosainak a száma.

Erre vonatkozóan csak egyes részadatok állnak rendelkezésünkre. Így például tudjuk, hogy a Vörös Hadsereg nemzetközi egységeiben 1918 szeptemberében a frontokon több mint 50 000 külföldi katona és parancsnok harcolt. (Lásd a 115. sz. dokumentumot.) Korabeli adatok szerint ezeknek mintegy 60%-a volt magyar. Tudni kell azonban, hogy 1918 szeptemberéig sok ezer internacionalista vörösgárdista, vöröskatona, rövidebb-hosszabb szolgálat után a hazatérő hadifoglyok százezreivel együtt visszautazott hazájába, s hogy több frontszakasz adatait nem vehették figyelembe. Szeptemberre Szibériában az internacionalista

osztagok zömét megsemmisítették. A fenti számban nem foglaltatnak benne a különféle rendfenntartó, élelemszerző csapatokban szolgáló internacionalisták sem. Az 1918 szeptemberi adat természetesen kiegészül még az 1918 végén, 1919-ben, 1920-ban, 1921-ben Oroszország központi és déli részein, Ukrajnában, a felszabaduló Volga mentén, az Urálban, Szibériában, Távolskeleten és Turkesztánban a Vörös Hadseregbe, a belső rendfenntartó osztagokba, a partizánseregekbe belépett hadifoglyok számával. De még megközelítően pontos összesítő adatok sem állnak rendelkezésünkre, így csupán az 1930-as években végzett becslésekre támaszkodhatunk. Ezek szerint 1917–1922 között a polgárháború egész ideje alatt, a legkülönbözőbb frontokon, a különféle szovjet fegyveres alakulatokban, egyénekenként rövidebb-hosszabb ideig, összesen mintegy 85–100 000 volt hadifogoly magyar internacionalista állt csatasorba a szovjetek hatalmáért, a szocializmus győzelméért.

*

A dolgozók nemzetközi szolidaritását tanúsító dokumentumok közzétételének igen nagy jelentősége van, különösen most, amikor az imperializmus ideológusai és védelmezői újra meg újra megpróbálják meghamisítani a Nagy Októberi Szocialista Forradalom történetét, el akarják torzítani a népek nemzetközi együttműködésének történetét, és gyengíteni akarják ezt az együttműködést a jelenben; amikor a kommunista mozgalmon belül is vannak olyan erők, amelyek nem értik meg, hogy az imperializmus elleni harcban az összes forradalmi erő nemzetközi egységére és együttműködésére van szükség. Most, amikor a Szovjetunió és Magyarország népeinek baráti kapcsolatai és kölcsönös együttműködése az élet minden területén fejlődik és erősödik, e dokumentumgyűjtemény közzététele tovább mélyítheti az együvé tartozás tudatát azzal, hogy megmutatja a két nép barátságának egyik, eddig részletesen még kevésbé ismertett, de mély gyökerét.

Szovjet-Oroszország népei a világtörténelemben először vívták ki és a több éves polgárháborúban minden belső és külső támadóval szemben, óriási áldozatok árán, hősi küzdelemben megvédték a munkások és parasztok hatalmát. Az új, kizsákmányolástól mentes szocialista társadalom felépítéséhez vezető első lépésével a szovjet nép mérhetetlen szolgálatot tett a nemzetközi munkásmozgalom és az emberi haladás ügyének. Érthető, hogy a dolgozó emberek – mindegyikük a kommunisták – a világ minden országában elismeréssel és tisztelettel adóznak az úttörő, és azóta is a nemzetközi haladás élen járó szovjet népnek.

Az októberi vívmányok védelméért folytatott hősi harc történetébe a szovjet népek mellett, szerény hozzájárulásként ragyogó lapokat írtak azok a magyar, cseh, szlovák, délszláv, bolgár, kínai, román, finn, lengyel, német és más nemzetiségű dolgozók, akik azokban az időkben Oroszország területén tartózkodtak.

Gyűjteményünkben több száz dokumentum világosan bizonyítja, hogy az internacionalisták, s köztük a magyarok, szabad elhatározásukból, sokan meggyőződésből, mások osztályösztonüktől, ismét mások az októberi forradalom után elnyert szabadságjoguk megvédésének, a béke, a hazatérés meggyorsításának reményétől vezetve léptek a Vörös Hadsereg soraiba. Ezt az internacionalisták

tollából kikerült számos dokumentumon kívül nem egy, ellenséges forrásból származó dokumentum is elismeri. A közel százezer magyar internacionalista részvétele a világtörténelem fordulópontját jelentő csatákban ragyogó fejezete a magyar nép történetének, s egyben a szovjet és a magyar nép barátságának egyik legszebb internacionalista hagyománya és forrása. Erre utal az SZKP Központi Bizottságának az MSZMP IX. kongresszusához intézett üzenete, amely leszögezi, hogy „a szovjet és magyar népet a proletár nemzetköziség elvein, a sorsuk közösségén, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom tüzeiben született fegyverbarátságon alapuló testvériség szoros kötelékei fűzik egymáshoz”.²⁸

A világháborúban meggyötört magyar hazafiak tízezeinek részvétele az első győzelmes munkás-paraszt hatalom megvédéséért és megszilárdításáért folyó harcban – tömeges népszavazás volt a szocializmus ügye mellett. Ezek a hazafiak szóból, írásból, példából, sokan pedig szívük és elméjük legbensőbb parancsára megértették, hogy a maguk szabadságát és békéjét, a maguk földjét és kenyereit védik, amikor a fehér banditák és a külföldi imperialista betolakodók ellen fegyverrel és munkával egyaránt győzelemre segítik a Nagy Októberi Szocialista Forradalomban születő új világot.

Tettük – a hazájukat igazán szerető hazafiak tette volt. Azoké, akik megértették vagy megéreztek, hogy a magyar nép tartós felemelkedése csak más haladó népekkel, mindenekelőtt a fiatal szovjethatalommal való testvéri összefogás útján érhető el. Ez a felismerés hatotta át azokat a százezreket és milliőkat is, akik idehaza 1918-ban és 1919-ben harcra keltek a régi rend megdöntéséért, az új, szocialista Magyarország megteremtéséért.

A magyar internacionalisták – mint más népek fiai is – Szovjet-Oroszország népeit abban a meggyőződésben segítették, hogy ezzel saját hazájuk, saját népük felszabadulását is elősegítik. Tudatában voltak annak, hogy a győzelmes szocializmus hazája a magyar dolgozó népnek barátja, segítője lesz. A történelem őket igazolta. Ezért, amikor a magyar internacionalisták tevékenységét bemutató dokumentumokat lapozgatjuk, önkéntelenül eszünkbe jutnak azok az orosz hadifoglyok, akik 1919-ben a magyar Vörös Hadsereg soraiban küzdöttek, azoknak a szovjet katonáknak a hősiessége, hallatlan véráldozata, akik 1944–1945-ben a hitleri és magyar fasiszták igája alól szabadították fel Magyarországot, és akik 1956-ban testvéri segítséget nyújtottak a magyar népnek a szocialista vívmányok megvédéséért vívott harcában. A magyar nép mélységes hálája övezi a szabadságáért harcolt szovjet hősök emlékét, ugyanúgy, ahogy a szovjet nép emlékezetében is elevenen él a magyar internacionalisták segítsége, amelyet az orosz munkásoknak és parasztoknak a szovjethatalomért vívott harcához nyújtottak. A közös forradalmi hagyományok, az elesett hősök kiontott vére az együvé tartozás szétéphetetlen szálaival kötik össze népeinket.

*

²⁸ Népszabadság, 1966. november 30.

Ebben a gyűjteményben, amelyet az olvasó szíves figyelmébe ajánlunk, olyan iratokat közlünk, amelyekből meggyőzően kiviláglik a magyar dolgozók szolidaritása Szovjet-Oroszország munkásaival és parasztjaival a Nagy Októberi Szocialista Forradalom és az oroszországi polgárháború időszakában.

Amint a gyűjtemény anyagából kitűnik, a szovjethatalomért vívott harcban nemcsak magyar, hanem más nemzetiségű dolgozók is részt vettek. A könyv címe: „A magyar internacionalisták a Nagy Októberi Szocialista Forradalomban és a polgárháborúban” – mégis pontosan fedi tartalmát, mert a kiválogatott okmányok és anyagok elsősorban ezzel kapcsolatosak. Más országok dolgozóiról szóló iratok csak annyiban szerepelnek a gyűjteményben, amennyiben ettől a témától elválaszthatatlanok.

A gyűjtemény összeállításánál a feltáró munka eddig elért eredményeiből indultunk ki. Az internacionalista alakulatok és pártszervezetek dokumentumai csak töredékesen maradtak fenn, felkutatásuk és összegyűjtésük még nem nevezhető befejezettnek. Gyűjteményünkbe a feltárt anyagok egy kis töredékét, a legjellemzőbbeket vettük fel, melyek betekintést engednek a magyar internacionalista hadifoglyok politikai mozgalmának, katonai tevékenységének történetébe anélkül, hogy forrásközlésünk a témát részleteiben kimerítené. A közölt dokumentumok nagy része eddig a kutatók előtt is ismeretlen volt, különösen áll ez a magyar történészekre, akik először juthatnak hozzá nyomtatásban a témára vonatkozó összefüggő forrásanyaghoz.

A jelen dokumentumgyűjtemény lényegileg azt a kutatómunkát kívánja folytatni, amely Makszim Gorkij, a nagy orosz proletáriró kezdeményezésére és vezetésével indult el. Javaslatára az SZK(b)P Központi Bizottsága 1931. július 30-án határozatot hozott arról, hogy ki kell dolgozni mintegy 15–16 kötetben a polgárháború történetét.²⁹ Egy kötetnek a szovjet fegyveres erők soraiban harcoló internacionalisták történetével kellett volna foglalkoznia.

A dolgozók proletárszolidaritásával kapcsolatos problémák, ezeken belül a magyar internacionalisták mozgalmának kérdései a kommunista párt és a szovjet állam kiemelkedő vezetőinek írásaiban és beszédeiben, elsősorban V. I. Lenin útmutató megnyilatkozásaiban, továbbá I. M. Szverdlov, M. I. Kalinyin, V. V. Kujbisev, Sz. M. Kirov, M. V. Frunze beszédeiben is hangot kaptak. Az olvasó gazdag anyagot találhat Kun Béla és Szamuely Tibor cikkeiben, a magyar kommunista csoportok lapjaiban, továbbá Sipek Antal, Ivan Uljanov, Fried Dezső, Farkas Gábor és mások munkáiban.³⁰

1932-ben napvilágot látott Szamuely Tibor cikkgyűjteménye Kun Béla előszavával.³¹ A kötet értékes adatokat tartalmaz arra vonatkozólag, hogy hogyan öltött formát az oroszországi magyar hadifoglyok forradalmi mozgalma, és hogyan vettek részt az internacionalisták a szovjethatalom védelmében. A magyar kommunista emigránsok 1929-től 1937-ig Moszkvában megjelenő lapja, a „Sarló és

²⁹ Pravda, 1931. július 31.

³⁰ Lásd az irodalomjegyzéket.

³¹ *Szamuely Tibor*: Riadó. Moszkva–Leningrád 1933. A Szovjetunióban élő külföldi munkások kiadványállalata.

„Kalapács”, több mint száz visszaemlékezést és cikket közölt az internacionalista mozgalom egykori résztvevőinek tollából (többek között Varga Gyula, Münnich Ferenc, Gavró Lajos, Szamuely György, Rabinovics József, Karl Toman és mások írásai).

Az internacionalisták néhány vezetőjének, köztük Kun Bélának megrágalmazása évekre visszavetette a téma már megindult marxista irányú kutatását és feldolgozását. A sokoldalú elemző tevékenységet – átmenetileg – sommás, egyoldalú, az internacionalisták szerepét lebecsülő értékelések váltották fel.

Az SZKP XX. kongresszusa után azonban észrevehetően megélnékült a kutatómunka, hogy fényt derítsen azokra a dicsőséges napokra, amikor a szovjet és a magyar dolgozók vállvetve küzdöttek az októberi forradalom barikádjain és a polgárháború frontjain. Az ötvenes évek közepétől kezdve magyar és szovjet történészek sorra publikálták kutatásaik újabb eredményeit, s addig ismeretlen dokumentumokat.

Szovjet történészek, így L. Jakovlev, F. Jermolajeva, A. Klevanszkij, V. Kolmogorov, V. Kondratyev, V. Kopilov, A. Matvejev, I. Matvejev, I. Ocsak, J. Scserbakov, I. Szologubov, M. Csugunov, V. Usztyinov, A. Manuszevics, N. Szubajev, L. Zsarov és mások monográfiákat, tudományos és népszerű cikkeket írtak a külföldi dolgozók, köztük a volt magyar hadifoglyok szolidaritási mozgalmának kérdéseiről. A magyar történészek közül Milei György, Józsa Antal, Györkei Jenő, Zsilák András, Sziklai Sándor és Sziklai Sándorné, valamint mások foglalkoztak számos, e témába vágó kérdéssel, többek között azzal, hogy hogyan alakultak meg és hogyan működtek Szovjet-Oroszország területén a magyar kommunisták szervezetei, s hogyan harcoltak a magyar vörösgárdisták és internacionalista vöröskatonák.³²

Két dokumentumgyűjtemény különösen kiválik új anyagával és magas tudományos színvonalával. Az egyik 1957-ben, a Szovjetunióban jelent meg: „Bojevoje szodruzsesztvo trudjascsihszja zarubezsnih sztran sz narodami Szovjetszkoi Roszszii (1917–1922)” (A külföldi dolgozók harci együttműködése Szovjet-Oroszország népeivel) címmel, a másik pedig 1957-ben Budapesten látott napvilágot (majd két évvel később Moszkvában orosz nyelven is): „A magyar internacionalisták a Nagy Októberi Szocialista Forradalomban”.

A magyar hadifoglyok kommunista mozgalmáról sok dokumentumot tett közzé különböző gyűjteményekben és folyóiratában a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága mellett működő Párttörténeti Intézet. A kutatók és az olvasók széles köre számára értékes forrást nyújtanak Kun Béla és Ligeti Károly cikkgyűjteményei, amelyek az utóbbi években láttak napvilágot Magyarországon.³³ Tartalmát és tudományos apparátusát tekintve kiválik ezek közül Kun Béla írásainak és beszédeinek 1966-ban megjelent gyűjteménye, melyet Vass Henrik vezetésével készítettek elő kiadásra.

A polgári történetírás igen sokat foglalkozott ezzel a témával. Magyarországon

³² Lásd az irodalomjegyzéket.

³³ Lásd az irodalomjegyzéket.

ebben a tárgykörben 1919 és 1945 között vagy negyven, zömében szépirodalmi és memoár jellegű könyv és füzet jelent meg, de jellegénél és tartalmánál fogva ezek közül csak néhány tarthat számot a kutatók érdeklődésére.³⁴ Közülük a legfigyelemreméltóbb a „Hadifogoly magyarok története” című kétkötetes mű, amelyet egy polgári írókból és történészekből álló munkaközösség (Zilahy Lajos, Pilch Jenő, Baja Benedek, Lukinich Imre) jelentetett meg Budapesten 1930-ban. A második kötet (588 old.) kizárólag az oroszországi hadifoglyokkal foglalkozik. A könyv korabeli forrásokon alapul, ezeknek kiválogatása és felhasználása azonban rendkívül tendenciózusan történt. A szerzők elsősorban volt tiszték emlékiratait és naplóit, továbbá a Szovjet-Oroszországgal ellenségesen szemben álló kormányok és szervezetek ügynökeinek jelentéseit és egyéb iratait vették alapul. Ezek az anyagok természetesen meghamisítva tükrözik az októberi forradalom eseményeit és a magyar internacionalistáknak a forradalom védelmében való részvételét. A szovjet forrásokat csak részben vették figyelembe, lényegében a számukra hozzáférhető sajtó részbeni felhasználására korlátozódtak.

*

A szovjet és magyar történészek az ötvenes évek közepétől kezdve intenzív munkát végeztek, hogy felkutassák a magyar internacionalistáknak az októberi forradalomban és a Szovjetunió polgárháborújában való részvételével kapcsolatos anyagokat.

Az eltelt idő alatt óriási mennyiségű dokumentumanyagot tanulmányoztak át a Szovjetunió, Magyarország és más európai országok levéltáraiban, könyvtáraiban, múzeumaiban és személyi gyűjteményeiben. A Szovjetunióban kutatómunkát végeztek az SZKP Központi Bizottsága mellett működő Marxizmus–Leninizmus Intézet Központi Pártarchívumában (CPA IML), a Szovjet Hadsereg Központi Állami Levéltárában (CGASZA), az Októberi Forradalom Központi Állami Levéltárában (CGAOR), a Szovjetunió Állami Forradalmi Múzeumában, a Központi Állami Hadtörténeti Levéltárban, valamennyi állami köztársasági levéltárban, továbbá több mint 40 határterületi és területi párt- és állami levéltárban.

A Magyar Népköztársaság területén feldolgozták a szóban forgó téma szempontjából az MSZMP Központi Bizottságának Párttörténeti Intézetében, a Magyar Néphadsereg Hadtörténeti Intézete Levéltárában, a Magyar Országos Levéltárban és valamennyi területi levéltárban és múzeumban levő anyagot. Ezenkívül Bécsben, az Osztrák–Magyar Monarchia egykori fővárosában, valamint Prágában is tártunk fel a téma szempontjából értékes dokumentumokat. Az internacionalisták 1917–1922 közötti szovjet-oroszországi tevékenységére vonatkozó dokumentumok általában különböző gyűjteményekben, levéltárakban, városokban és országokban, egyéb anyagok tömegében elszórva hevertek. Kivételt csak az OK(b)P Külföldi Csoportjainak Föderációjára vonatkozó anyagok képeztek:

³⁴ Lásd az irodalomjegyzéket.

ezeket az SZKP Központi Bizottsága mellett működő Marxizmus–Leninizmus Intézet Központi Pártarchívumában őrizték. Ezenkívül rendelkezésre állt néhány, a Vörös Hadsereg nemzetközi alakulataival kapcsolatos kisebb gyűjtemény, továbbá a Szovjetunióban élő internacionalistákra vonatkozó ama gyűjtemény, amelyet a harmincas évek elején internacionalisták visszaemlékezéseiből állítottak össze. Az utóbbit jelenleg a Szovjet Hadsereg Központi Állami Levéltárában őrzik.

Az elmúlt években az SZKP KB mellett működő Marxizmus–Leninizmus Intézet Központi Pártarchívumában, a Szovjetunió Minisztertanácsának Levéltári Főigazgatóságán, az MSZMP KB Párttörténeti Intézetének Archívumában és a Magyar Néphadsereg Hadtörténeti Intézetében jelentős mennyiségű levéltári és sajtóanyag gyűlt össze. Ez szolgált e gyűjtemény alapjául.

A feltárt forrásanyagok közül első helyen említendők az internacionalizmusról szóló marxi–lenini tanítás fejlődését tükröző dokumentumok, a bolsevik párt, a szovjet kormány, a helyi pártszervek és az államhatalmi szervek tevékenységével összefüggő iratok. Ide tartozik az OK(b)P külföldi csoportjainak, a központi, helyi pártszervek és pártcsoportok tevékenységére vonatkozó anyag. A források fontos csoportját alkotják azok az újságok és rölapok, melyeket elsősorban a magyar kommunisták szervezetei jelentettek meg 1917 és 1922 között Szovjet-Oroszország több vidékén.

Nagy helyet foglalnak el a Vörös Hadsereg főparancsnokságának, továbbá egyes alakulatainak és alegységeinek katonai és párttevékenységével kapcsolatos iratai.

Külön csoportot alkotnak a források között azok a dokumentumok, amelyeket az ellenséges tábor képviselői állítottak össze. Ezeket a szovjethatalommal és az internacionalizmussal szemben ellenséges érzelmekkel áthatva fogalmazták. Néhányat közülük, a téma sokoldalúbb megvilágítása céljából, gyűjteményünkbe is felvettünk.

A jelen időpontig több ezer, a gyűjtemény témájához kapcsolódó dokumentumot sikerült felkutatni.

A gyűjtemény anyagának feltárása érdekében végzett széles körű munka ellenére mindeddig nem sikerült korabeli iratokat találnunk számos olyan eseménnyel és ténnyel kapcsolatban, amelyek a visszaemlékezésekből és egyéb irodalmi forrásokból ismertek. Így például nem találtuk meg a déli front nemzetközi alakulatainak hadműveleti iratait, vagy olyan dokumentumokat, amelyek képet nyújtanának arról, hogy Oroszország különböző városaiban és vidékein miként vettek részt az internacionalisták az 1917 októberi–decemberi eseményekben. A magyar kommunista csoportok újságjai és rölapjai is elég hiányosan maradtak fenn.

A gyűjtemény I–II. kötetében összesen 731 dokumentumot közlünk. A felkutatott anyag többi részét a jegyzetekben és a tudományos apparátus összeállításánál használtuk fel.

A szerkesztők igyekeztek elkerülni, hogy az utóbbi tíz év folyamán már közölt dokumentumokat felvegyék a gyűjteménybe, s csak a fontos elvi jelentőségű dokumentumok esetében tettek kivételt. Figyelembe vették emellett, hogy a Szov-

jetunióban összehasonlíthatatlanul több forráshivány jelent meg az októberi forradalom történetéről, s ezen belül az internacionalisták tevékenységéről, mint Magyarországon (ahol viszont szintén publikáltak olyan anyagokat, melyek az orosz olvasó számára maradtak hozzáférhetetlenek). Ezért elsősorban a II. kötet magyar, illetve orosz nyelvű kiadásában a könnyen hozzáférhető dokumentumokat csak regestában közöljük, attól függően, hogy a Szovjetunióban vagy Magyarországon megjelentek-e már. A szovjet és a magyar olvasók igényeinek figyelembevételével némileg eltérő jegyzetelést alkalmaztunk a két kiadásban.

Eltekintettünk azoknak a fontos, a magyar kommunisták elméleti fejlődését dokumentáló munkáknak, propagandafüzeteknek felvételétől, melyeket az OK(b)P magyar csoportja adott ki. Ezeknek jelentős része magyarul és oroszul is megjelent Kun Béla válogatott írásainak gyűjteményében.

A szerkesztő bizottság a gyűjtemény összeállítása során figyelmet szentelt az időszaki sajtóban közölt anyagoknak. Ehhez a forrásanyaghoz tartoznak azok az orosz, magyar és német nyelvű újságok, amelyek abban az időben Szovjet-Oroszország kormányzóságaiban és több városában jelentek meg. Ezek a lapok (különösen a magyar nyelvűek) ma már bibliográfiai ritkaságok és joggal tekinthetők ősforrásnak.

Az azonos tartalmú iratokat, továbbá egyes eredeti anyagok másolatait és különböző változatait gyűjteményünkbe nem vettük fel.

A kiáltványok, felhívások, cikkek, határozatok tömegéből csak azokat választottuk ki, amelyek nagy hatással voltak az internacionalistákra, és konkrét intézkedéseket vontak maguk után. Kihagytunk a gyűjteményből a magyar internacionalistákra vonatkozó számos kimutatást, névsorokat, személyi levelezéseket stb. Az ilyen természetű források adatait a névmutatókban hasznosítottuk.

A forradalom és a proletár internacionalizmus ellenségeinek táborából származó tendenciózus anyagokat megfelelő kritikával, többnyire a jegyzetekben és a gyűjtemény tudományos apparátusának összeállításánál használtuk fel.

Az iratok kiválogatása során ügyeltünk a megbízhatóságra és a szöveghűsége. Ha a szöveg több változatban állt rendelkezésre, mindig az eredetit vagy a hitelesített másolatot választottuk. Figyelembe kellett azt is venni, hogy az anyag jelentékeny részét eredetileg magyar vagy német nyelven írt, fogalmazott iratok alkotják, s ezeknek orosz fordítása stilisztikailag némileg eltér az eredetitől. Ahol az eredeti szöveg is rendelkezésre állt, a legjobb minőségű, ellenőrzött fordítás szolgált a közlés alapjául. Sajnos azonban az eredeti iratok nagy része elveszett, némelyiket pedig még nem sikerült felkutatni. Számos dokumentumot a magyar internacionalisták írtak, orosz nyelven. Ezek tele vannak a külföldiekre jellemző nyelvtani hibákkal, helytelen szóképzésekkel stb. Ezért a közlés során az ilyen szövegek leghomályosabb részeit ki kellett javítanunk. Az orosz város- és egyéb tulajdonnevek pontos írásmódját, valamint a nyilvánvaló nyelvtani hibák korrekcióját külön magyarázat, szöveg alatti jegyzetek nélkül hajtottuk végre. Hasonlóan jártunk el a hibás magyarsággal írt szövegek esetében is, ügyelve arra, hogy a kiigazítás ne változtassa meg a mondat értelmét. Külön problémát okozott a cirillbetűs szövegekben a magyar nevek átírása. Ahol nyilvánvaló elírásról volt

szó, kiigazítottuk, s csak akkor jeleztük az elírást, ha a név kibetűzésénél kétségek merültek fel.

Az iratok archeográfiai feldolgozása során a dokumentumok kiadásának szabályairól szóló két ismert munkát használtunk fel vezérfonalul: „A szovjet korszak dokumentumainak kiadási szabályai” (Moszkva 1960.), „Írányelvek a polgárháborús időszak dokumentumainak archeográfiai előkészítéséhez” (Moszkva 1959.).

Egyes dokumentumok – elsősorban parancsok és jegyzőkönyvek – aláírását nem tudtuk kibetűzni. Ilyen esetekben csak az aláíró személy tisztségét adtuk meg.

A szövegben alkalmazott rövidítésekre vonatkozólag külön mutatót csatoltunk a gyűjteményhez.

A legendában a levéltárak és a múzeumok elnevezését, az iratok jelzeteit a magyar és a szovjet kiadásban eredeti nyelven közöltük. A magyar nyelvű kiadásban számos iratnál az MSZMP KB Párttörténeti Intézete Archívuma filmtárának jelzetét adtuk meg. (PI Archívum. F. 966.) Az eredeti iratokat a moszkvai Központi Pártarchívum őrzi, ahol a legutóbbi időben rendezték és jelzettel látták el az anyagot. Az orosz nyelvű kiadásban már csak ezzel a jelzettel szerepelnek. (CPA f. 549.). A magyar kiadás a legendában jelzi a levéltári irat eredeti nyelvét, ha nem magyarul íródott.

A dokumentumok egy részét kivonatosan közöljük. Ezekből csak olyan szövegrészeket hagytunk ki, amelyek kívül esnek a gyűjtemény tematikájának keretein, vagy más, a gyűjteményben szereplő anyagok tartalmát ismétlik. Jegyzetben külön nem utaltunk erre. Ezekben az esetekben az illető dokumentumnak ilyen címet adtunk: „A... parancsból”, „A... jegyzőkönyvből” stb. Ha a dokumentum már régebben megjelent, a gyűjteményben csak az irat címét közöljük és hivatkozunk a nyomtatott forrásra.

A forráskiadvány anyagát két kötetre osztottuk. Az első kötet a szocialista, kommunista hadifoglyok szervezeteinek megalakulásával, tevékenységével foglalkozik 1917 februártól 1921 végéig. E kötet fejezeteit és azokon belül az egyes dokumentumokat is szigorú kronológiai rendbe soroltuk. A második kötet, amely az elsőnek szerves folytatása, a Vörös Gárda, a Vörös Hadsereg, a belső karhatalom azon internacionalista egységeinek és alegységeinek szervezését, harci tevékenységét mutatja be 1918 januárjától a polgárháború befejezéséig, amelyekben jelentősebb számban szolgáltak magyarok. E kötet felépítése bizonyos mértékben eltér az elsőtől. A szerkesztők igyekeztek az egyes alakulatokról szóló dokumentumokat lehetőleg összefüggéseikben közölni. Ezért a fejezetek tematikus, területi elv szerint, frontonként alakultak ki, az alfejezetek alakulatok, illetve témák szerint tagolódnak. Ezekben belül, néhány eltérés kivételével, a dokumentumok időrendi sorrendben következnek egymás után.

A gyűjtemény végén a már említett kommentárokon, rövidítésjegyzéken és névmutatón kívül közöljük a felhasznált levéltári gyűjtemények jegyzékét, a felhasznált (orosz, magyar és más nyelvű) újságok és időszaki kiadványok jegyzékét, a gyűjtemény tematikájával kapcsolatos tudományos munkák és publikációk biblio-

gráfiáját, a földrajzi nevek mutatóját, továbbá csatoltunk több korabeli fénykép-felvételt és térképvázlatot.

A gyűjtemény előkészítésében (az okmányok felkutatásában és kiválogatásában, archeográfiai előkészítésében) a következő tudományos munkatársak vettek részt: szovjet részről L. M. Csizsova (az SZKP Központi Bizottsága Marxizmus–Leninizmus Intézete), O. Sz. Rjabuhina, A. A. Hodak és L. I. Jakovlev (A Szovjetunió Minisztertanácsa Levéltári Főigazgatósága); magyar részről Milei György (MSZMP Központi Bizottságának Párttörténeti Intézete); Józsa Antal (Magyar Néphadsereg Hadtörténelmi Intézete) és Bélay Vilmos (Magyar Országos Levéltár).

A dokumentumok feltárásában szovjet részről részt vettek: L. D. Alekszejeva, L. D. Zsarov, I. N. Pilnyik, V. I. Szubotyina-Arisztova, magyar részről: Böhm Jakab, Dezsényi Miklós, Gazsi József, Györkei Jenő, Kóti János, Kun József, Szekeres József, Sziklai Sándorné.

A tudományos apparátus összeállítását szovjet részről: F. G. Kiszjeljov, R. J. Civlina, magyar részről: Györkei Jenő, Schiller Dénesné, Szűts Pálné, Vajda Alajos, Benkő József végezte. A térképvázlatokat Vajda Alajos és Miczek György állította össze.

A magyar szövegek oroszra fordításában részt vett V. P. Guszëv, Czinkóczy Botondné, a németről oroszra fordításban V. N. Borovaja, V. V. Szirotyina, N. Sz. Jakovleva, az orosz, illetve német nyelvről magyarra fordítás Józsa Péter munkája.

Az előszót a szerkesztő bizottság megbízásából és közreműködésével L. I. Jakovlev, Milei György és Józsa Antal írta.

A szerkesztő bizottság ezúton mond köszönetet a Szovjetunió párt- és állami levéltárai, a magyar országos és területi levéltárak, az ausztriai Haus-, Hof- und Staatsarchiv, valamint Kriegsarchiv, a prágai Vojenský Historický Archiv dolgozóinak a gyűjtemény anyagainak feltárásához nyújtott segítségért.

I. F E J E Z E T

A magyar hadifoglyok helyzete

az 1917 februári forradalom után,

és az oroszországi dolgozók

forradalmi harcával való szolidaritásuk erősödése

(1917 április–október)

Lenin „A proletariátus feladatai a jelenlegi forradalomban”
című tézisei

1917. április 4–5 (17–18)

1. A háború tekintetében az az álláspontunk, hogy mivel a háború Oroszország részéről Lvov és társai új kormánya alatt is feltétlenül imperialista rablóháború marad, mégpedig e kormány kapitalista jellegénél fogva – a legcsekélyebb engedmény sem tehető a „forradalmi honvédelem” javára.

Forradalmi háborúhoz, amely valóban igazolja a forradalmi honvédelmet, az öntudatos proletariátus csak a következő feltételekkel járulhat hozzá: *a)* ha a hatalom a proletariátus és a hozzá csatlakozó szegényparaszt rétegek kezébe megy át; *b)* ha valóban, nem pedig csak szavakban, lemondanak minden annexióról; *c)* ha valóban teljesen szakítanak minden tőkés érdekekkel.

Tekintettel arra, hogy a forradalmi honvédelem tömegekből való híveinek széles rétegei kétségtelenül jóhiszeműek; a háborút csak szükségszerűségből, nem pedig hódítások kedvéért ismerik el, és tekintettel arra, hogy a burzsoázia félrevezeti őket – különösen alaposan, kitartóan és türelmesen kell nekik megmagyarázni tévedésüket, meg kell magyarázni a tőke és az imperialista háború közötti elválaszthatatlan összefüggést, be kell bizonyítani, hogy *lehetetlen* a háborút igazán demokratikus, nem erőszakos békével befejezni – a tőke megdöntése nélkül.

Meg kell szervezni ennek a nézetnek legszegényebb körű propagandáját a harcoló hadsereg körében.

Lövészárok-barátkozás.

2. A mai oroszországi helyzet sajtószerevése az, hogy *átmenet* a forradalom első szakaszából, amely a proletariátus kellő tudatosságának és szervezettségének hiányában a burzsoázia kezébe adta a hatalmat, annak *második* szakaszába, amely a proletariátusnak és a parasztság legszegényebb rétegeinek kezébe kell hogy adja a hatalmat.

Ezt az átmenetet egyrészt a legteljesebb legalitás (Oroszország *ez idő szerint* a világon valamennyi hadviselő ország között a legszabadabb ország), másrészt az jellemzi, hogy a tömegekkel szemben nem alkalmaznak erőszakot és végül, hogy ezek a tömegek a kapitalistáknak, a béke és a szocializmus legádázabb ellenségeinek kormányával szemben hiszékeny és nem öntudatos magatartást tanúsítanak.

Ez a sajtószerevés azt követeli tőlünk, hogy alkalmazkodni tudjunk a pártmunka

különleges feltételeihez, amelyet a proletariátus hallatlanul nagy, politikai életre éppen hogy felébredt tömegeinek körében kell végeznünk.

3. Semmiféle támogatást az ideiglenes kormánynak; meg kell magyarázni, hogy az ideiglenes kormány minden ígérete, különösen az az ígérete, hogy lemond az annexiókról, teljesen hazug. Az ideiglenes kormány leleplezése, ahelyett a megengedhetetlen, illúziókat keltő „követelés” helyett, hogy *ez* a kormány, a tőkésék kormánya, *ne legyen többé* imperialista kormány.

4. Annak a ténynek elismerése, hogy pártunk a munkásküldöttek szovjetjeiben legtöbbször kisebbségben, mégpedig egyelőre gyenge kisebbségben van a burzsoázia befolyása alatt álló és ezt a befolyást a proletariátusra átvivő *valamennyi* kispolgári elem *blokkjával* szemben, amely a népi szocialistáktól és szocialforradalmároktól egészen a szervező bizottságig (Csheidze, Cereteli és mások), Szytyeklovig stb., stb. terjed.

A tömegek felvilágosítása arról, hogy a munkásküldöttek szovjetje a forradalmi kormány *egyetlen lehetséges* formája s ezért mindaddig, amíg *ez* a kormány enged a burzsoázia befolyásának, a mi feladatunk csakis a szovjetek taktikai tévedéseinek türelmes, rendszeres, kitartó és különösen a tömegek gyakorlati szükségleteihez alkalmazkodó *megmagyarázása* lehet.

Amíg kisebbségben vagyunk, a hibák bírálatának és megvilágításának munkáját végezzük, de ugyanakkor hirdetjük, hogy az egész államhatalomnak a munkásküldöttek szovjetjei kezébe kell átmennie, hogy a tömegek a tapasztalatok útján szabaduljanak meg tévedéseiktől.

5. Nem parlamentáris köztársaság – a munkásküldöttek szovjetjeitől ehhez visszatérni hátrafelé tett lépés volna –, hanem a munkás-, béres- és parasztküldöttek országszerte alulról fölfelé felépített szovjetjeinek köztársasága.

A rendőrség, a hadsereg és a hivatalnoki kar megszüntetése.¹

Valamennyi hivatalnoknak – akiket egytől egyig választani kell és akiknek bármikor leválthatóknak kell lenniük – egy jó munkás átlagos bérét nem meghaladó díjazása.

6. Az aprárprogramban a súlypontot a béresküldöttek szovjetjeire kell helyezni.

Minden földesúri föld elkobzása.

Minden földet nacionalizálni kell az országban, a földdel való rendelkezés joga a béres- és parasztküldöttek helyi szovjetjeit illeti meg. A szegényparaszt-küldöttek szovjetjeinek különválasztása. Mintagazdaság létesítése minden nagybirtokból (a helyi és egyéb viszonyoknak, valamint a helyi hatóságok határozatainak megfelelően, körülbelül 100-tól 300 gyeszjatyináig terjedő nagyságban), a béresküldöttek ellenőrzésével és a köz számlájára.

7. Az ország valamennyi bankjának haladéktalan egybeolvasztása egyetlen nemzeti bankká, amely fölött a munkásküldöttek szovjetje gyakorolja az ellenőrzést.

8. *Közvetlen* feladatunk nem a szocializmus „bevezetése”, hanem csak a javak

¹ Vagyis a nép általános felfegyverzése az állandó hadsereg helyett.

társadalmi termelésének és elosztásának a munkásküldöttek szovjetjei által történő ellenőrzésére való azonnali áttérés.

9. Pártfeladatok:

a) azonnali pártkongresszus;

b) a pártprogram megváltoztatása, a legfontosabb:

1. az imperializmusról és az imperialista háborúról,

2. az államhoz való viszonyról és a *mi* követelésünk: a „kommün-állam”,¹

3. az elavult minimális program módosítása;

c) a párt nevének megváltoztatása.²

10. Az Internacionálé megújítása.

Forradalmi Internacionálé, a *szociálsoviniszták* és a „centrum”³ ellen irányuló Internacionálé alapításának kezdeményezése.

Lenin Művei. 24 köt. Szikra 1952. 3–6. old.

2

Kun Béla levele az OSZDMP tomszki bizottságának

1917. április 12 (25)

Az OSZDMP helyi szervezetének elnöke a következő német nyelvű levelet kapta az egyik magyar hadifogoly katonatisztól:

Eltárs!

Az orosz–japán háború idején fiatal szociáldemokrata voltam, s az amszterdami nemzetközi szociáldemokrata kongresszuson⁴ láttam, amikor két elvtársunk, Plehanov és Katajama összeölelkezett, ezzel bizonyítva, hogy a szociáldemokrácia nemzetközi szolidaritását vérontással sem fojthatják el.

Lehet, hogy az emberiség nagy katasztrófája, a világháború meggyengítette a nemzetközi szolidaritást, de semmilyen körülmények sem tudták azt megsemmisíteni.

¹ Vagyis olyan állam, amelyre a párizsi kommün szolgáltatót mintát.

² A szociáldemokrácia hivatalos vezetői világszerte elárulták a szocializmust, amennyiben átmentek a burzsoázia táborába (vagy „honvédők”, vagy ingadozó „kautskysták” lettek), ezért a „szociáldemokrácia” helyett a kommunista párt nevet kell fölvenni.

³ „Centrum”-nak a nemzetközi szociáldemokrata mozgalomban azt az irányzatot nevezik, amely a soviniszták („honvédők”) és az internacionalisták között ingadozik, nevezetesen: Kautsky és társai Németországban, Longuet és társai Franciaországban, Cscheidze és társai Oroszországban, Turati és társai Olaszországban, MacDonald és társai Angliában stb. (Lásd Lenin: A proletariátus feladatai a jelenlegi forradalomban. *Lenin Művei.* 24. köt. 6. old. jegyzetben.)

⁴ A II. Internacionálé 1904-i amszterdami kongresszusáról van szó.

Mint a Magyarországi Szociáldemokrata Párt erdélyi bizottságának¹ tagja és a proletariátus aktív harcosa (akit a körülmények Tomszkba vetettek) köszöntöm önt és önnel együtt a győzelmes orosz szociáldemokráciát, köszöntöm a proletariátus nemzetközi szolidaritása jegyében.

Örömmel és irigykedve nézem a forradalom örvendetes és csodálatos vívmányait, és feszülten várom azt a napot, amikor együtt folytathatjuk közös ügyünket: a világ proletárjainak felszabadítását; amikor a szociáldemokrácia, teljesítve a világ proletariátusának történelmi hivatását, diadalra viszi a világ felszabadításának nagy ügyét.

Fel akarom használni a szabadság napjait, hogy ha csak írásban is, de üdvözöljem önt, a tomszki szociáldemokrata szervezet elnök elvtársát és az orosz elvtársakat.

Végtelenül boldog lennék, ha személyesen üdvözölhetném önt, vagy valakit a kevésbé elfoglalt elvtársak közül (az új városi kórházban, ahol kezelés miatt tartózkodom). Éljen a nemzetközi szociáldemokrácia, éljen a forradalom!

Szociáldemokrata üdvözlettel:

Kun Béla

a Kolozsvári (Magyarország) Munkásbiztosító
Pénztár elnöke, jelenleg hadifogoly katonatiszt

Nasa Zsizny (Tomszk), 1917. április 12.

Közlí: Párttörténeti Közlemények, 1962. I. sz. 110. old.;

Kun Béla: Válogatott írások és beszédek. I. köt. Kossuth Könyvkiadó 1966. 39–40. old.

3

Ligeti Károly beszéde az ivanovo-voznjeszenszki május 1-i gyűlésen²

1917. április 18 (május 1)

Elvtársak!

Üdvözlöm önöket az osztrák–magyar hadifoglyok nevében és annak a magyar szociáldemokrata lapnak a nevében, amelynek munkatársa voltam.

Elvtársak! Május 1-et az egész világ proletárjai a béke és a nemzetközi testvériség napjaként ünneplik. Mellükön vörös szalag, szívükben vörös álom.

¹ Erdélyben, amely 1918-ig a soknemzetiségű magyar királysághoz tartozott, a Magyarországi Szociáldemokrata Párt szervezetei működtek. A párt egyik kolozsvári (Cluj) szervezetének vezetője volt Kun Béla.

² Sipos Ferenc, a tüntetés egyik résztvevője, magyar hadifogoly, így emlékezik vissza erre az eseményre:

„Május 1-én a mi indítványunkra az ezredbizottság beleegyezett, hogy a munkásünnepet az orosz munkássággal együtt ünnepeljük. Nagy volt az orosz munkások között a lelkesedés, mikor

Ma ezt a napot magasztosabb érzésekkel ünnepeljük, mint valaha. A vértől és a szenvedésektől kimerült emberiségnek ma talpra kell állnia. El kell dobnia a testvérgyilkos fegyvert, ki kell irtania az ellenségeskedés és a gyűlölet magvait, s az embereknek kezét kell nyújtaniuk egymásnak a vér és a könnyek tengerei fölött, s testvéri ölelésben borulni össze.

Eltársak! Mi láng- és vértengeren át kerültünk ide, és itt a foglyok keserves életét éljük. Május 1. egy napra kinyitja börtönünk ajtajait és újra meggyújtja a nemzetközi testvériség oltárán azt a szent lángot, amelyet nem a mi kezünk oltott el. Azért jöttünk, hogy elmondjuk önöknek, hogy a mi lelkünk is el van telve ennek a napnak a boldogságával, hogy együtt érzünk azzal a néppel, amely megmutatta az emberiségnek, milyen úton lehet eljutni abba a ragyogó jövőbe, ahol nem lesznek háborúk, nem fog patakokban folyni az ártatlan vér, nem lesznek kétségbeesett özvegyek és árvák, hanem az emberek testvéries egyetértésben élnek és dolgoznak majd. Testvéri jobunkat nyújtjuk a forradalmi orosz népnek.

Ez a nép megmutatta, hogy nem tűri tovább a zsarnokság jármát, és azt sem engedi, hogy a szíveket gyűlölettel sötétítsék el. A történelem lapjai dicsőséggel fognak megemlékezni az orosz nép hőstettéről. Békét a világnak! Ezt írjuk május 1-i jelszó gyanánt forradalmi lobogónkra.

Testvéri ölelést a gyilkolás helyett, nemzetközi egységet a népek kiirtása helyett.

Eltársak! Csak egy napig lehetünk önök között, hogy elhítsük a testvériség virágait, a proletariátus ünnepén. Azután ismét visszatérünk hallgatag laktnyáinkba, ahol álmódzva várjuk azt a pillanatot, amikor leomlanak a minket elválasztó hegyek. Eltársak! Engedjék meg, hogy tanuljunk önöktől, engedjék meg, hogy beszívjuk a forradalom viharos levegőjét, melyben újjászületik a proletariátus eszméje, a forradalmi szocializmus. A francia forradalom csak a burzsoáziát szabadította fel, az orosz forradalom ellenben valamennyi nép forradalmának kezdete, ezért nem lehet ellensége a rabságban sínylődő népeknek, hanem meghozza a békét és a testvériséget minden dolgozónak.

Eltársak! A forradalom tüze keletről nyugatra száll, s meg fogja hozni a felszabadulást minden népnek.

Hadd vigyük hát magunkkal ennek a forradalomnak a szellemét, tűzpiros zász-

a szószerke – hordó a Városház téren – léptünk Kollmann, Faludi, én és Ligeti, valamint egy-néhány magyar elvtárs, akiknek nevét elfelejtettem. Habár az oroszok a mi szónoklatunkból keveset értettek, de mégis nagyon meghatotta őket ez az internacionalista demonstráció... Ez után az ünnepség után Ivanovo-Voznyeszenszkben nem volt többé hadifogoly, mehetett mindenki oda, ahova akart, csak a tiszték maradtak őrizet alatt. Az orosz ezred fokozatosan felbomlott, tömegesen mentek haza a katonák. Az a század, amelynek a hadifoglyokat kellett volna őriznie, nekem és Kollmann-nak átadta az összes fegyvereket és ellógott haza... Később... őrséget szerveztünk a hadiraktárak őrzésére, az állomás, a kórház védelmére.” (Sipos Ferenc: Hadifoglyok a vörös „Manchester”-ben. Sarló és Kalapács. 1932. 5. sz. 47–48. old.)

Tomszkban Kun Béla, Münnich Ferenc és mások mondtak beszédet a május 1-i nagygyűlésen. (PI Archivum. HI 5/2.) A hadifoglyok több oroszországi városban részt vettek a május 1-i tüntetéseken és gyűléseken, így például Jaroszlaviban, a Don melletti Rosztovban, Irkutszkban stb. Lásd többek között a 6. és 7. sz. dokumentumot.

laját a távoli nyugatra. Ezt kívánjuk, ez a mi reménységünk, hiszünk benne, hiszünk a proletariátus nagyszerű győzelmében.

Éljen a népek nemzetközi szolidaritása! Éljen a nemzetközi forradalmi szocializmus!

Izvesztyija Ivanovo-Voznyeszenszkovo Szovjeta Rabocsih i Szoldatskih Gyeputatov,
1917. május 10 (23).

4

Kun Béla cikke a februári forradalomról a „Novaja Zsizny” című tomszki lapban

1917. április 22 (május 5)

Egy elvtárs, aki idegen országban szolgálja a világ proletárai felszabadításának ügyét, a következőket írja nekünk az orosz forradalommal kapcsolatos benyomásairól:

... Európa nyugati részének általában és különösen a nyugat-európai munkáspártoknak érdekük, nagyon nagy érdekük, hogy az orosz forradalmi párt győzzön és a cári abszolútizmus megbukjon. „Európa – mondja Engels az orosz cárizmus külpolitikájáról 1889-ben írt tanulmányában – mint valami lejtőn, növekvő sebességgel csúszik lefelé a világháború örvénye felé, amely sohasem látott kiterjedésű és hevességű lesz. Csak egy dolog állíthatja meg: a rendszerváltozás Oroszországban. Az, hogy ez néhány év alatt be kell hogy következék, nem kétséges. Bárcsak jökor jönne még ahhoz, hogy a különben elkerülhetlent elkerüljük.”¹

Az elkerülhetlen megtörtént, de azután végbement Oroszországban az államrend megváltozása is: a forradalom. Értékesebb és szebb ajándékot soha, egyetlen nép sem adott a szenvedő emberiségnek. Az orosz forradalom messzire hangzóan parancsolja a borzalmas mézárulás beszüntetését, és akkor szétoszlik a véres köd – mely a kiömlött embervér tengeréből emelkedik fel és *mindent* eltakar Nyugat-Európa népeinek *tekintete* elől.

Én, aki az orosz elvtársaktól távol dolgoztam a közös ügyért, de velük együtt szívtam magamba annak a Nyugatnak levegőjét, ahol a szociáldemokrácia nagy eszméi megszülettek, az új nagy orosz forradalom fényénél megértettem: „Ex oriente lux.” („Keletről jön a fény.”)

Nehéz lenne leírni azokat az érzéseket, melyek eltöltik egy idegen ország szociáldemokratáját, amikor közvetlen közletről érinti a forradalom szele. Mindig mélyen szerettük az orosz forradalmi proletárt, sok tanítónk került ki az orosz proletárharcosok soraiból. Amikor hozzám – aki az oroszországi állapotokról tá-

¹ Mint ismeretes, az első világháború fő oka az angol és a német imperializmus ellentéte volt, nem pedig Oroszország politikája (bár ez is hozzájárult a háború kitöréséhez). Kun Béla itt, a korabeli szociáldemokrata felfogás szellemében, hivatkozik Engelsnek harminc évvel korábban írt szavaira.

jékoztalan voltam – eljutottak az első hírek a forradalomról, eleinte aggodalmak és kételyek ébredtek bennem.

A marxista – hasonlóan a vegyészhez – mindig az összes társadalmi jelenségek elemzésére törekszik, és én kerestem azokat az erőket, amelyek szétzúzták a cári önkényuralmat. Semmi kétség nem fért ahhoz, hogy ezeknek az erőknek nagy része a proletariátushoz tartozik, de bennem az a félelem támadt, hátha csak egy kitorés ez, lehetséges, hogy idő előtti kitorés, egyike azoknak, amelyek – mint Csernisevskij írja egyik tanulmányában az orosz parasztságról – előfordulnak minden nép életében.

Most, a tudnivágyó marxista kétkedése ellenére érzem, hogy mindez nem csupán ideiglenes megjelenése volt a munkásosztály erőinek, hogy a munkásosztály erősen tart mindent a kezében. A munkássajtó hozzám eljutott hangjaiból, az egyre fokozódó szervezői munkából ítélve látom, hogy a forradalom nem drámai hatásokból áll, nem az eksztázis gyümölcse, melyre a kiábrándulás érzése következhet, hanem hogy a proletariátus rányomta bélyegét a forradalomra, melyre vonatkozóan Marx a következő klasszikus szavakat mondja:

„A proletariátus forradalmi önmagukra vonatkoztatják saját kritikájukat . . . visszatérnek kiindulópontjaikhoz . . . könyörtelenül kinevetik az összes felemás, gyenge és szárnalmas első vállalkozásaikat . . . mindaddig, amíg olyan helyzet jön létre, amelytől visszafelé út már nem vezet.”

Az ilyen forradalom nemcsak egy nép ügye, nem csupán egy ország szerencséjének és szabadságának forrása, ez olyan hatalmas folyam, melynek át kell törnie egész Európán, míg beleömlik az egész emberiség szabadságának hatalmas, szent óceánjába.

Kun Béla

magyar szociáldemokrata

Novaja Zsizny (Tomszk), 1917. április 22

Közli: Párttörténeti Közlemények, 1962. 1. sz. 111–112. old.

5

*A hadifoglyok képviselőjének beszéde
Jaroszlavl város munkásküldöttei szovjetjének ülésén*

1917. április 22 (május 5)

Drága orosz testvéreink!

Mi, német és ausztriai¹ hadifoglyok, szívünk mélyéből jövő rokonszenvünket fejezzük ki, s teljes sikert kívánunk önöknek ügyükben. Kedves testvéreink! Hála

¹ Az „avsztrijcskije”, „avsztrijci” (ausztriai, osztrákok) kifejezés a korabeli orosz sajtóban és a köznyelvben legtöbbször az osztrák–magyar hadseregből való katonákat, ill. hadifoglyokat jelentette nemzetiségre való tekintet nélkül. Például Jaroszlavlban is jelentős számú magyar hadifogoly élt, s vett részt a szocialista hadifoglyok munkájában.

és dicsőség drága testvéreinknek, azoknak a forradalmároknak, akik vérüket ontották Moszkva és Petrográd utcáin. Kedves testvéreink, ezért a nagy ügyért kell a vérünket ontani, nem a háborúban. A háborút a kapitalisták robbantották ki, nem a proletárok. Le a háborúval, le a testvérgyilkossággal, le a militarizmussal! Éljen a szabadság és a béke az egész földön! Befejezésül a mi harci jelszavunkat mondom önöknek: „Világ proletárjai, egyesüljete!”

Usztanovlenyje Szovjetszkoj vlasztyi v Jaroszlavszkoj gubernnyii

(A szovjethatalom létrehozása Jaroszlavl kormányzóságban). Jaroszlavl. Kn. Iz-vo. 1957. 78–79. old.

6

A „Vperjod” című lap közleménye a dél-uráli gyárakban dolgozó hadifoglyoknak május 1. megünneplésében való részvételéről

1917. április 22–26 (május 5–9)

Az asiak, kéz a kézben a világ proletárjaival, szintén seregszemlévé tették május 1-et (április 18-at),¹ és ezt a nagy napot tüntetésekkel ünnepelték meg, végigvonulva Asi utcáin. Az ünneplésben hadifoglyok is részt vettek. Az ünnep hangulata rendkívül emelkedett volt. A tüntetésen több mint 2000 ember vett részt. Sok beszéd hangzott el, amelyek főleg május 1. és az Internacionálé jelentőségét világították meg. A tüntetés négy óra hosszat tartott, és a tumanovi munkásküldöttek szovjetje elnökének zárószavával ért véget, aki is nagy örömét fejezte ki afelett, hogy a munkások egyesülnek, és nagy meglepéssel nyugtázta a hadifoglyokkal folyó barátkozást.

*

Szatka a régi időszámítás szerint április 18-án megülte május 1-et, a proletár-ünnepet. Bár a gyár majdnem teljes üzemmel dolgozott, az ünnepségen mégis több ezer munkás jelent meg. A gyárban dolgozó hadifoglyok kijelentették, hogy május 1. a proletariátus ünnepe, az Internacionálé ünnepe, s minthogy ki akarják fejezni szolidaritásukat az orosz proletariátussal, ők, a hadifoglyok részt kívánnak venni a május 1-i ünnepségen. Kérésüket nem utasították vissza, s a hadifoglyok saját zenekarukkal meg is jelentek az ünnepségen, az Internacionálé és a szociáldemokrácia lobogója alatt. Az ünnepség megható képet nyújtott. Végig az egész menet alatt, a felvonulók forradalmi dalokat énekeltek, beszédeket mondtak, öszeülelkeztek Kelet és Nyugat fiai, akiket tegnap még a tőke halálos csatába küldött egymás ellen. Az emberektől feketéllő Szatkát láthatatlan szálak kötötték össze a távoli fronttal. Egész bensejükkel megértették, milyen ostobaság a

¹ 1917-ben Oroszországban május 1-et már az új időszámítás szerint ünnepelték (a régi időszámítás szerint április 18-án).

messzeségben folyó öldöklés. Látták vörös zászlók alatt a hadifoglyokat, s habár tudták, hogy ezek a messzi ellenségtől valók, nem éreztek szívükben sem haragot, sem bosszúvágyat, hanem a népek közötti szeretet és testvériség magasztos perceit élték át.

Ha nézed a proletároknak ezt a tengerét, ha hallod jelszavait és éljenkiáltásait, azt gondolod magadban, hogy a népek közötti béke álma, ha ma nem, hát holnap valósággá válik, s az lesz majd, amit a munkás akar.

Vperjod (Ufa), 1917. április 22., április 26

7

*A „Proletarij” című lap tudósítása
a hadifoglyok május 1-i moszkvai tüntetéséről*

1917. április 27 (május 10)

Amikor a Butir kerületben véget ért a május 1-i ünnepség, a menet egy része elindult a Petrovskij parki gyűlésre. A Butir-sorompónál a Vladikin vasúti műhelyekben dolgozó hadifoglyok csatlakoztak a felvonuláshoz, mintegy 500 fő. Egyetlen zászlót vittek ezzel a felírással: „Világ proletárjai, egyesüljete!” A Petrovskij parki gyűlés lelkes hangulatban folyt le. A szónokok oroszul, lengyelül, csehül és magyarul beszéltek. Némelyik beszédet ott helyben lefordították. A beszédek között az emberek orosz, lengyel, cseh és más forradalmi dalokat énekeltek.

A hadifoglyok a gyűlés végeztével így szóltak: ha hazamegyünk, megcsináljuk otthon ugyanazt, amit ti itt. Így hát ugyanazon a napon, amelyen Miljukov közvettette a háborúnak a végső győzelemig való folytatásáról szóló jegyzékét, Moszkva egyik távoli külvárosában megvalósult a népek testvériségének eszméje.

Proletarij (Moszkva), 1917. április 27 (május 10)

A Michelson-féle szudzsenszki bányákban dolgozó hadifoglyok bizottságának levele a munkás- és katonaküldöttek szovjetjének a szocializmusért harcoló orosz proletariátus iránti szolidaritásról¹

1917. június 2 (15)

Mi, az L. A. Michelson-féle szudzsenszki bányákban dolgozó hadifoglyok egyenlő munkáért az orosz munkás elvtársakkal egyenlő bért követelünk. Az orosz proletariátussal szolidárisan megyünk előre és harcolunk a közös célért, a szocializmusért, és minden vonalon tiltakozunk minden olyan kísérlet ellen, hogy egyenlőtlenséget és viszályt keltsenek a munkások egységes családjának tagjai között.

Mínthogy az orosz elvtársak most súlyos gazdasági válságban vannak, mi, ha az oroszokkal egyenlő bért kapunk, a keresetünkől fölajánlunk egy részt, éspedig:

100 rubelig 7⁰/₀-ot;

175 rubelig 10⁰/₀-ot;

efölött 15⁰/₀-ot.

Az így keletkező összeget a következőképpen osztjuk el:

30⁰/₀-ot a helybeli katonák családjainak;

30⁰/₀-ot a helybeli munkások sztrájkalapjába;

20⁰/₀-ot a Németországban, Ausztriában és Magyarországon levő orosz hadifoglyoknak;

10⁰/₀-ot a szudzsenszki bányák munkás- és katonaküldöttei szovjetjének;

10⁰/₀-ot a helyi könyvtárnak.

Helyi hadifoglybizottság

M. Bernstein elnök, Totisz titkár

Borba za vlaszty Szovjetov v Tomszkoj gubernyii

(Harc a tanácsok hatalmáért a tomszki kormányzóságban), 1917–1919. Tomszk 1957. 68. old.

¹ Ez az okmány annak a harcnak a folyamán keletkezett, amely 1917 március végén bontakozott ki L. A. Michelson, a szudzsenszki szénbányák tulajdonosa és a bányászok között, akiknek 20⁰/₀-át hadifoglyok, valamint kínai és koreai munkások alkották. A bányászok követelték a munkafeltételek és lakásviszonyok megjavítását, a nyolcórás munkaidő bevezetését, a pénzbüntetések megszüntetését, a munkabér emelését, s a hadifoglyok és az orosz munkások béreinek egy szintre hozását. A harc 1917 júniusáig tartott, és részleges eredményekhez vezetett, nagy visszhangot keltett Oroszország haladó közvéleményében. (Lásd erről részletesen: A. Klevanszkij: „Vojennoplennije centralnih gyerzsav v carszkoj i revoljucionnoj Rosszii” [„A központi hatalmak hadifoglyai a cári és a forradalmi Oroszországban”] című cikkét, az „Intyernacionaliszti v bojah za vlaszty Szovjetov” [„Az internacionalisták harcban a szovjetek hatalmáért”] című cikkgyűjteményben, Mislz, Moszkva, 1965. 40–45. old., továbbá az „Usztanovlenyije Szovjetszkoj vlasztyi v Kuzbassze” [„A szovjethatalom megteremtése a Kuznyeck-medencében”] című dokumentumgyűjteményt. Kemerov. Kn. Iz-vo. 1957. 12., 15., 16., 18., 20., 21., 22. stb. sz. dok.)

A bányákban viszonylag sok hadifogly érzett együtt a bolsevikokkal, sokan közülük beléptek a bolsevik pártszervezetekbe. 1917. december 1-én a szudzsenszki bányák bolsevik pártszervezetének 375 tagjából 100 volt a hadifogly, az anzserszki bányákban pedig a 700 párttagból 200 volt a hadifogly. („Borba za vlaszty Szovjetov v Tomszkoj gubernyii” [Harc a tanácsok hatalmáért a tomszki kormányzóságban]. 1917–1919. gg. Tomszk 1957. 172. old.)

A. Kollontaj cikke a „Pravdá”-ban
a bolsevik pártnak az Oroszországban levő hadifoglyokkal kapcsolatos
politikájáról

1917. június 3 (16)

„Kerülő úton” levelet kaptunk egy német szocialista elvtársnőtől. Aki írta, tipikus képviselője annak a sok százezer asszonynak, akinek szívét e háborús évek alatt bánattal és aggodalommal töltötte el hadifogoly fiának, férjének a sorsa.

A levél írója reménykedik, hogy a „szabad Oroszországban” az orosz szocialdemokrata munkások és munkásnők igyekeznek könnyíteni az orosz imperialisták foglyainak, a német, osztrák, bolgár, török katonáknak a sorsán, megvédik őket a milicista büntetőosztágok korbácsától (az olvasó bizonyára emlékszik a pirjatyini komisszár hőstettére),¹ az éhezéstől, a kényszermunka rettenetétől.

Az elvtársnő férje, egy német katona, 1915 február óta sínylődik orosz fogságban. Hónapokig nem kapott róla semmi hírt. Elesett? Megsebesült? Fogságba került? Végül 1915 nyarán rövid értesítést hozott a posta, amelyen idegen kéz írásával ott állt az ilyen és ilyen nevű hadifogoly címe: Oroszország egyik távoli, északi kormányzósága. De még ez a nyúl farknyi hír is boldogságot jelentett az asszonynak. Most már végre levelet küldhetett fogoly férjének, sőt pénzt is, nehéz proletár munkával megkeresett filléreket.

A pénz sokáig vándorolt erre-arra, majd ismeretlen okokból visszakerült a feladóhoz. Vajon eljutottak-e a levelek? Nem lehessen tudni. Az asszony két év alatt mindössze három lapot kapott fogoly férjétől, aki újra meg újra könyörögve ismételte: küldj pénzt, nagyon kérlek! Összeszorult a szíve, valahányszor elővasta az ismétlődő kérést: azt jelentette, hogy a pénz, amit oly gondosan postára tett, valahol kóborol, de nem érte el a célt.

Majd 1916 telén kórházi értesítés érkezett: az ilyen és ilyen számú hadifogoly skorbutban megbetegedett, és kórházban fekszik. A skorbut az éhezés és a kimerültség következménye. Vagyis az orosz fogságban levők ugyanúgy éheznek, mint a német fogságban levők?

Amíg Oroszország a cári önkény igája alatt nyögött, amíg az orosz szocialisták maguk is az orosz imperialisták foglyai voltak, s börtönökben vagy Szibériában éltek, a lövészárkok túlsó oldalán levő proletárok nem is vártak más sorsot az Oroszországban levő hadifoglyoknak. De ím, Oroszországon végigsöpört a forra-

¹ M. Szrobanszkij pirjatyini komisszárról van szó, aki a mezőgazdasági munkákban foglalkoztatott hadifoglyokra vonatkozó szigorú büntetőparancsairól vált hírhedtté.

A parancs értelmében „a munkától vonakodó hadifoglyot a legkegyetlenebb büntetésnek kell alávetni, majd a legnehezebb munkára küldeni. Haladéktalanul büntetőosztágokat kell szervezni milicistákból, ezeket ki kell vezényelni azokba az uradalmakba és parasztagazdaságokba, ahol a hadifoglyok megtagadják a munkát, s ott az ilyen hadifoglyokkal szemben a legnagyobb szigorral kell eljárni, a korbácsolástól sem riadva vissza.” (Szocial-demokrat, 1917. május 20 [június 2].)

dalmi napok tisztító vihara, s új reménység éledt a katonák hozzátartozóinak, a német, osztrák, bolgár munkásnőknek a szívében. Vajon az „új Oroszországban”, ahol a Szovjetek nyíltan hangoztatják, hogy készek békejobbot nyújtani a világ proletárjainak, ahol „szocialisták” ülnek a miniszteri székekben, semmi sem történik a hadifogoly katonák sorsának könnyítésére? Hiszen Oroszországban jó néhány elvtárs, szocialista van a hadifoglyok között! . . . A német imperialisták érdekében küldték őket a vágóhídra, s most az orosz imperialisták érdekében tartják őket fogságban. Mindent elvettek tőlük, ami az embernek drága: a szabadságot, a más emberekkel való érintkezést, a kedvelt munkát, a családot . . . „Ellenségeink, az ellenséggel csak így lehet bánni!” – rikácsol a burzsoázia. „Testvéreink ők, és csak közös ellenségeink, a tőkésék gonosz ellenséges erői küldték őket, akárcsak minket, a halálmezőre. Az ellenséges ország katonájának besorozott munkások ugyanúgy a család és az erőszak áldozatai, mint mi, orosz katonák” – így kell felelnünk a burzsoáziának!

Két és fél hónap telt el azóta, hogy Oroszország szabad ország lett. De mit tettek nálunk a hadifogoly német, osztrák, magyar, török, bolgár katonák sorsának enyhítésére?

Azt mondják: a mi orosz foglyainknak Németországban még rosszabb a sorsuk! De az, aki így beszél és ezen az alapon fölöslegesnek tartja, hogy könnyítsünk a nálunk, Oroszországban levő hadifoglyok sorsán, hibásan gondolkodik. Vajon nem világos-e, hogy az Oroszországban levő hadifoglyok helyzetének javulása azonnal maga után vonja német fogságban sínylődő testvéreink helyzetének javulását? S vajon nem nyilvánvaló-e, hogy ez a lépés megfosztja a német kormányt az Oroszország elleni agitáció egyik legfontosabb eszközétől: megszünteti a német népben azt az orosz nép elleni felháborodást, amelyet a hadifoglyoknak a régi, cári rendszer alatt elszenvedett testi és erkölcsi szenvedései keltettek benne?

Elsőnek a mi pártunk kezdett törődni az orosz imperialisták markába került hadifogoly katonák sorsával. A KB irodája már március végén javasolta a Petrográdi Szovjet Végrehajtó Bizottságának, hogy azonnal fogjunk hozzá az Oroszországban levő hadifoglyok helyzetének felderítéséhez és sorsuk megkönnyítéséhez. A javaslat* leszögezte, hogy minden lépés, amely előmozdítja a hadviselő felek munkásdemokráciája közötti kölcsönös bizalom helyreállítását, közelebb hozza a béketárgyalások óráját, s a hadifoglyok sorsának enyhítését szolgáló intézkedés méltó lenne az új, demokratikus Oroszországhoz, amely szakított a cári önkényuralom Oroszországának barbár hagyományaival, s ország-világ előtt példát mutatna arra a magasrendű humanizmusra, amelyre csak a forradalmi munkás-paraszt demokrácia képes.

A Végrehajtó Bizottság különbizottságot delegált a hadifoglyok sorsának tisztázására, de a VB átszervezése és az osztályok megalakítása után a dolog teljesen elsovadt. Pedig a tűzvonaltól másikkal szembe fordított oldalán levő elvtársaink nem szavakat, hanem tetteket várnak tőlünk a testvéri, elvtársi szolidaritás terén, nem szabad megcsalni őket várakozásukban; közös munkás ügyünk érdekében harcolni kell az

* A javaslat szövegét mindeddig nem sikerült megtalálni. – Szerk.

elnyomó, erőszakos és kegyetlen katonai törvények ellen, amelyek a szabad Oroszországban rabságban tartják pártbeli elvtársainkat, a hadifogoly proletárokat.

Az első, amit megtehetünk és meg is kell tennünk, hogy pártszervezeteink révén és a szovjetek segítségével igyekezzünk felderíteni a hadifoglyok helyzetét a „szabad Oroszországban”. Az egész összegyűjtött anyagot föltétlenül közzé kell tenni a lapokban.

Másodszor azt kell elérni, hogy a szovjetek beavatkozzanak azon a területen – a katonai hatóságoknak a hadifoglyokhoz való viszonya terén –, ahol a katonai önkény és a militarista kegyetlenség mind ez ideig ellenőrizetlenül garázdálkodott. A szovjeteknek követelniük kell különféle intézkedéseket, amelyek könnyítenek fogoly elvtársaink sorsán. El kell érni, hogy a foglyokat ne vezényeljék kimerítő, erejükön felüli munkára, el kell érni, hogy elvtársainkat ne tizedelje az éhség, a kimerültség, a skorbut. Védelmet kell az azt a jogukat, hogy híreket kapjanak hazulról és hozzájussanak azokhoz a szegényes garasokhoz, amelyeket hozzátartozóik szeretete és gondoskodása indított útnak a távoli fogságba.

Meg kell szervezni azt is, hogy a foglyok rendszeresen szocialista irodalomhoz jussanak, sőt esetleg külön lapokat kellene létrehozni az ő részvételükkel.

Azt a körülményt, hogy Oroszországban százezrével tartózkodnak a központi hatalmak proletárai, arra kell felhasználnunk, hogy megerősítsük hozzájuk fűződő békekapcsolatainkat, pártkapcsolatainkat, hogy ápoljuk a munkás szolidaritás érzését, közös ellenségünk, a világ imperialistái elleni egységünket.

Az orosz munkások és munkásnők tettekkel mutassák meg, hogy az erőszak, az elnyomás, a kegyetlenség mindig gyűlöletes előttük, bárkitől induljon is ki: akár a német tábornoktól, akár az ideiglenes kormány szolgájától.

Az Oroszországban levő hadifogoly proletárok sorsának enyhítéséért vívott harc egy láncszem a hadviselő országok munkásai közötti kölcsönös bizalom helyreállítása útján, egy lépés a világ munkásai közötti szolidaritás megerősítése útján, amelyet megbontott a háború.

Pravda (Petrograd), 1917. június 3 (16).

*A „Znamja Revoljucii” tudósítása a szibériai hadifogolygyűlésekről,
amelyeken a Németországban és Ausztria–Magyarországon levő
orosz hadifoglyok helyzetének javítását követelték*

1917. június 4 (17)

Három héttel ezelőtt Grigorjev vezérőrnagy, az omszki katonai körzet csapatainak parancsnoka parancsot adott ki,* amely egyebek között azt a kijelentést tartalmazta, hogy ha a legközelebbi időben nem fognak megjavulni az osztrák–német fogságban levő katonáink életviszonyai, kénytelen lesz hatálytalanítani azokat a kedvezményeket és szabadságjogokat, amelyeket a Tomszkban élő hadifoglyok élveznek a forradalom óta.

Grigorjev kérte a hadifoglyokat, hogy leveleikben tájékoztassák hozzátartozóikat és ismerőseiket életviszonyaikról; a német, az osztrák, a bolgár és a török foglyok kérjék leveleikben hozzátartozóikat, vegyék rá kormányaikat, hogy javítsanak az orosz foglyok életviszonyain.

Grigorjev parancsa megtette hatását. A hadifoglyok Grigorjev parancsának végrehajtására a legmegfelelőbb utat választották: gyűléseket tartanak, s azokon határozatokat hoznak.

Május 20-án és 28-án tartottak gyűlést a hadifoglyok, s a következő határozatot hozták:

„Oroszországban arról értesültünk, hogy a fogságban levő orosz harcosok helyzete nap mint nap romlik. E szerencsétlenek közül sokan önkezükkel vetettek véget életüknek a hiányos táplálkozás, a betegségek és az embertelen bánásmód miatt.

Oroszország katonai hatóságai már hozzánk, hadifoglyokhoz fordultak, azzal a figyelmeztetéssel, hogy velünk is ugyanígy fognak eljárni ők.

Életviszonyaink Oroszországban jelenleg igen kedvezőek. Táplálékunk, lábbedlink és ruházatunk ugyanaz, mint az oroszoké. Gyárakban dolgozunk, és méltányos javadalmazásban részesülünk.

Lelkünk mélyéből tiltakozunk kormányaink eljárása ellen, és követeljük, hogy az orosz hadifoglyoknak biztosítsanak ugyanolyan életet, mint az ország lakosainak, és hogy ugyanolyan emberségesen bánjanak velük, mint velünk Oroszországban.”

Ezt a határozatot a menekültügyi igazgatóság üzemében dolgozó 23 hadifogoly és a tomszki Borisz Fukszman börtényben dolgozó 34 hadifogoly írta alá.

Az aláírt határozatot átadták a hadifoglyok ügyeivel foglalkozó tomszki járási katonai megbízottnak.

Az alább idézendő levélből megtudjuk, hogyan fogadták Grigorjev parancsát a bányákban dolgozó hadifoglyok.

* A parancsot nem sikerült megtalálni. – Szerk.

A hadifoglyok között.

A Michelson-féle szudzsenszki bányákban dolgozó hadifoglyok közgyűlésén, a szomszédos anzserszki bányában dolgozó hadifoglyok küldötteinek jelenlétében, ez év május 28-án az alábbi határozat született tiltakozásul a német, az osztrák és a török kormánynak az orosz hadifoglyokkal való kegyetlen bánásmódja miatt. Úgy döntöttek, hogy a határozatot megküldik a stockholmi nemzetközi szocialista konferenciának.¹

Idézzük a határozat szövegét: „Mi, az osztrák–magyar és a német hadsereg hadifoglyai, akik L. A. Michelson bányáiban és az anzserszki állami bányákban dolgozunk, forró üdvözetünket küldjük Stockholmba szocialista elvtársainknak, és kérjük, tolmácsolják kormányainknak erőteljes tiltakozásunkat az osztrák–német és török fogságban levő orosz elvtársainkkal szemben tanúsított embertelen bánásmódjuk miatt. Az orosz munkás elvtársak, akik itt, hazájukban a jobb életért küzdenek, nekünk hadifoglyoknak is kategórikusan ugyanilyen életfeltételeket követelnek. Ezért erélyesen követeljük kormányainktól, hogy a hazánkban levő orosz hadifogly elvtársainkkal ugyanúgy bánjanak, ahogyan velünk bánnak itt az orosz elvtársak. Éljen az Internacionálé! Az osztrák–német hadsereg 1400 hadifoglya.”

Mint értesültünk, ugyanezek a hadifoglyok már intézkedtek, hogy a bányákban szerzett keresetük egy bizonyos százalékát felajánlják az Ausztriában és Németországban fogságban levő orosz elvtársak javára.* Az osztrák–német hadsereg hadifoglyai az így összegyűlt pénzt a Petrográdi Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetje közvetítésével kívánják eljuttatni az orosz hadsereg hadifoglyainak. Ebben a tényben beszédesen nyilatkozik meg a munkások nemzetközi szolidaritása. Az eset fényesen bizonyítja a hadviselő államok néptömegeinek igazi törekvéseit. Keresve sem találhatnánk csattanósabb cáfolatot a burzsoá lapok és a körülöttük nyüzsgő, tisztesség ne essék szólván, „forradalmi demokratikus” talpnyalók aljas, rágalmazó kirohanásaira.

Oroszország proletariátusa és forradalmi parasztsága most a saját szemével győződhet meg arról, kik a nép igazi ellenségei, kik akarják ezt a véres háborút.

Znamja Revoljucii (Tomszk), 1917. június 4 (17)

¹ A hadviselő és semleges államok szocialista pártjainak nemzetközi konferenciájáról van szó, melynek összehívását a skandináv és a holland szocialisták kezdeményezték. A konferencia a békekötés kérdésével foglalkozott volna, de nem jött létre. Oroszországban a konferencia előkészítésében a Petrográdi Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjének eszer-mensevik végrehajtó bizottsága lépett fel kezdeményezőleg.

A bolsevikok a konferencia ellen foglaltak állást, mert a szocialista kongresszus leple alatt itt arra történt volt kísérlet, hogy érvényre juttassák a német imperializmusnak imperialista béke megkötését célzó irányvonalát. A hadifoglyok nemigen voltak tisztában a készülő konferencia valódi jellegével.

* Lásd a 8. sz. dokumentumot. – Szerk.

*Tudósítás a Cuszov-gyári munkások 1917. június 18-i,
az ideiglenes kormány népellenes politikája ellen tiltakozó tüntetéséről,
amelyen hadifoglyok is részt vettek¹*

1917. június 29 (július 12)

*... Ez év június 18-án 2 órakor a Cuszov-gyárban az Uráli Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetje Végrehajtó Bizottsága, a munkás- és katonaküldöttek helyi szovjetje, a szocialista pártok pártbizottságai és a vasutasszervezet megbízottainak jelenlétében megkezdődött a tüntetés. A fúvószenekar eljátszotta a szabadság himnuszát, majd a verőfényben magasra emelkedtek a vörös zászlók ilyen feliratokkal: „Éljen az alkotmányozó gyűlés, a demokratikus köztársaság, a szocializmus!”, „Világ proletárjai, egyesüljetek!”, „Minden hatalmat a munkás- és katonaküldöttek szovjetjeinek!”, „Föld és szabadság!”, „Éljen a III. Internacionálé!” Az emelvényre lépő szónokok mind azt hangoztatták, hogy szorosan a szovjetek köré kell tömörülni és mindnyájunknak össze kell fogni, ha el akarjuk érni a zászlókra írt célokat. Ezenkívül elmagyarázták a forradalmi Oroszországban uralkodó helyzetet és sok más kérdést.

Az internacionalista szociáldemokrata párt² részéről Baranov elvtárs szólalt fel, a bolsevikok részéről Sljapin és Szivkov elvtárs, az egyesülő mensevikektől Petrov elvtárs, a forradalmi szocialistáktól³ Zsukov, Panov és Panova elvtárs, az

¹ Az I. összoroszországi szovjetkongresszus határozata értelmében június 18-án Petrográdon és Oroszország más városaiban tüntetéseket rendeztek. A kongresszus eszer-mensevik többsége arra számított, hogy ezeket majd felhasználhatja az ideiglenes kormány politikájának támogatására. A tüntetők túlnyomó többsége azonban, főleg Petrográdon, a bolsevikok forradalmi jelszavai alatt vonult fel, tanúsítva, hogy a dolgozó tömegek körében nő a bolsevik párt tekintélye és befolyása.

² Az internacionalista szociáldemokraták vagy internacionalista mensevikek a mensevik párt egyik csekély létszámú szárnyát alkották, amely az első világháború alatt következtelen internacionalista állásponton állt. Legkiemelkedőbb képviselői L. Martov, J. Larin és A. Martyinov voltak. 1917 április-júniusában az internacionalista mensevikek kiadták a havonta megjelenő „Internacionálé” című lapot.

Az internacionalista mensevikek bírálták a szociálszoviniztákat, de nem merték elszánni magukat a szervezeti szakításra, s a főbb pontokban elleneztek a bolsevik pártnak a háborúval, a békével és a forradalommal kapcsolatos lenini taktikáját.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme után az internacionalista mensevikek egy része a szovjethatalom nyílt ellenségeihez csatlakozott, és külföldre emigrált. Másik részük elismerte a szovjethatalmat és bekapcsolódott a szovjet intézmények munkájába. A csoport néhány képviselője belépett a bolsevik pártba. – (Lásd *Lenin Összes Művei*. 34. köt. Moszkva 1962. 490–491. old., jegyzetek. [Oroszul])

³ Forradalmi szocialisták (eszerek): orosz kispolgári párt. 1901–1902 fordulóján keletkezett különböző narodnyik csoportok és körök (Forradalmi Szocialisták Szövetsége, Forradalmi Szocialista Párt stb.) egyesüléséből. Az első világháború alatt az eszerek többsége a szociálszovinizmus álláspontjára helyezkedett.

Az 1917 februári polgári demokratikus forradalom után az eszerek a mensevikekkel együtt az

* Itt és a továbbiakban elhagytunk olyan szövegrészeket, amelyek nem kapcsolatosak gyűjteményünk témájával.

Uráli Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjének Végrehajtó Bizottsága nevében Geraszimov elvtárs, ezenkívül beszédet mondtak a munkás- és katonaküldöttek helyi szovjetjének képviselői is.

Több helyütt katona elvtársak is felszólaltak, mind a flottától, mind a hadse-
regtől. Majdnem az egész Csuszov-gyár részt vett a tüntetésen, legalább 7000
ember, ezenkívül osztrák és német hadifoglyok is, zászlaikon ilyen feliratokkal:
„Éljen az Internacionálé és a Szociáldemokrata Munkáspárt!” A hadifoglyok
szónoka a háborúról és a közeli békéről beszélt. A gyári iskola udvarán Geraszi-
mov elvtárs is beszélt a közelebbi békéről, s a világ proletárjainak tömörülését hir-
dette. Beszédét a hadifoglyok hatalmas „Hurrá!”-kiáltással fogadták . . .

Izvesztyija Uralszkovo Szovjeta Rabocsih i Szoldatszkih Gyeputatov (Perm),
1917. június 29 (július 12)

12

*Ligeti Károly levele Bresztovszky Edének Magyarországra arról,
hogy milyen hatást gyakorolnak az oroszországi forradalmi események
a magyar hadifoglyokra*

Omszk

1917. augusztus 29 (szeptember 11)

Kedves elvtárs!

Az orosz forradalmat a mi véreink közül legtisztábban a magyar paraszt érti
meg. Ő föl tudja fogni egész mélységében és forradalmi nagyságában azt a lé-
pést, amit az orosz paraszt tesz, amikor önkezevel ácsolt ügyetlen „szazsen” (öl)
fájával kimegy csapatostul a határba, és elméri egymás között a bárói, grófi, her-
cegi és papi földeket. Az évszázadok óta tartó földért való véres küzdelemnek
csendőrszuronyok alá szorított harcosa, a magyar paraszt, ökölbe szorított kézzel,
kitágult, véres, lángoló szemekkel nézi a földmérő muzsikokat – és haza gon-
dol, haza gondol . . .

Ligeti

ellenforradalmi, burzsoá-földesúri ideiglenes kormány fő támaszát alkották, a párt vezetői (Ak-
szentyev, Kerenszkij, Csernov) részt vettek a kormányban. Az eszer párt megvonta támogatását a
parasztoknak a földesúri földbirtoklás megszüntetésére vonatkozó követelésétől, s a földesúri
földtulajdon fenntartása mellett szállt síkra. Az ideiglenes kormány eszer miniszterei büntető-
osztagokat küldtek a földesúri földeket elfoglaló parasztok ellen.

Az eszer párton belül kialakult balszárny 1917 november végén megalakította az önálló balol-
dali eszer pártot.

Az eszerek a külföldi katonai intervenció és a polgárháború alatt ellenforradalmi aknamunkát
folytattak, tevékenyen támogatták az intervenciósokat és a fehérgárdistákat, ellenforradalmi
összeesküvésekben vettek részt, terrorakciókat szerveztek a szovjet kormány és a kommunista
párt vezetői ellen. A polgárháború után az eszerek folytatták ellenséges tevékenységüket az orszá-
gon belül és a fehérgárdista emigráció körében. – (Lásd *Lenin Összes Művei*. 35. köt. Moszkva
1962. 446–447. old., jegyzetek. [oroszul].)

Kedves elvtárs!

Mi nem reméljük többé a békés és vidám hazamenetelt. Mindig mélyebb hit és meggyőződés bennünk az, hogy csak tűzön és véren keresztül – keresztül a bariádokon – érünk haza. Az örök szolgaság és az örök béke és szabadság közötti élethalálharcról van szó. Ezt tudja itt minden muzsik, s ezért felkészül tízéves háborúra Európa minden imperialista és kapitalista hatalma ellen, az európai barbarizmus ellen. Vajon rájönnek-e erre és megértik ezt, fognak-e segíteni Európa forradalmárai a muzsiknak?

Öleli elvtársa
Ligeti

Omszk

1917. augusztus 29 (szeptember 11)

Kedves elvtársam!

Kelet adta és fogja adni mindig az új lelket a világnak. Aki a vén és rothadó, cinikus és lelketlen Európában hiába kereste a megváltó igaz szót, amely szeretetet, igazságot, békét és szabadságot ad minden testvérembernek a földön – az itten a muzsik rongyai mögött levő szívben megtalálja azt. Röviden le fogok írni egy mesét, amit egy Amúr vidéki analfabéta muzsik mesélt el. A következő két lapon csak ez a mese lesz.¹

Sokszor öleli
Ligeti

HLL. Filmtár. 33. dob.

Közlő: *Ligeti Károly* Válogatott írásai. Budapest 1957. 71–72. old.

13

*Melcher volt hadifogoly alezredes jelentése
Kun Béla és más internacionalisták forradalmi tevékenységéről²*

Mähr. Schönberg

1917. szeptember 20 (október 3)

95. K. u. k. gyalogezred.

A belső parancs értelmében jelentem:

Az orosz forradalom után a „Szibirszkaja Zsizny” című tomszki lapban³ meg-

¹ A címzett közlése szerint az említett két levelezőlap közül csak az egyiket kapta meg.

² Melcher alezredes jelentését csatolták a Kun Béla forradalmi tevékenységével kapcsolatban tett nyomozási indítvány anyagaihoz.

³ A „Szibirszkaja Zsizny” Tomszkban megjelenő polgári lap volt; tevékenyen támogatta a burzsoá ideiglenes kormányt.

jelent egy cikk arról, hogy egy magyar tiszt a következő tartalmú levelet adta át a lap szerkesztőségének: Már az orosz–japán háborúban is Oroszország és Japán szocialistái – itt neveket említenek, amelyeket elfelejtettem – állítólag *megölelték és megcsókolták egymást, amikor a szocialista kongresszuson találkoztak.*

Már ez is mutatja, úgymond, hogy minden ország szocialistái testvérek, s nem hadakozniuk kell egymás ellen, hanem érvényesíteniük érdekeiket az uralkodó osztállyal szemben, és Oroszországot csak üdvözölni lehet, amiért ez itt sikerült.¹

Ez természetesen csak nagyjából adja vissza a tartalmat, szó szerint már nem emlékszem rá.

Amikor érdeklődtem e magyar tiszt után, Gerendás-Glas zászlós és Vanyek főhadnagy – utóbbi a 2. lövészezredtől – Kun Béla zászlóst jelölte meg a levél szerzőjeként.

Amikor a kórházból a tiszti táborba költöztem, Plank ezredes tomszki táborparancsnokot, a 11. K. u. k. dragonyosezred parancsnokát, aki hadifogolyként Tomszkban tartózkodik, tájékoztattam erről az ügyről.

Plank ezredes ekkor közölte velem, hogy a szocialista május-ünnepen is *részt vettek tisztek és Kun Béla zászlós is beszélt.*²

A beszéd irányzata és tartalma nem ismeretes előttem.

Ferdinand Melcher
alezredes

HIL. – Szegedi Hadbírószág. – Ü. i. 1329/1918. – 338. fasc. – Gépírásos másolat. (Németül.)

¹ Kun Bélának arról a leveléről van szó, amely a „Nasa Zsizny” című lap 1917. április 12-i, 8. számában jelent meg. Lásd a 2. sz. dokumentumot.

² A fogságból 1918-ban hazatért Kegler százados vallomása szerint „a tomszki tiszti táborban egy idő múlva romlani kezdett a tisztek és a vezetőség közötti fegyelmezett viszony egy fiatal tisztekből, zászlósokból és karpaszományosokból álló csoport miatt, amely már a forradalom kezdetekor csatlakozott a szocialista irányzatokhoz.

Ezek a tisztek nyíltan megünnepelték május 1-et, s az egyik zászlós, Kun Béla nevezetű, szocialista, forradalmi szellemű beszédet mondott a téren. Ez a szocialista csoport hetenként egyszer propagandagyűlést szervezett, s felszólította a közkatonákat, hogy vegyenek részt ezeken. Mihelyt láthatóvá vált, hogy ez a csoport hazafiatlan nézetekre hajlik, a táborban levő tisztek elhatározták, hogy bojkottálni fogják nevezett tiszteket. Senki sem érintkezett velük, s ezért azzal a kérelemmel fordultak az orosz parancsnoksághoz, hogy a táborból a városba költözhessenek, amit meg is engedtek nekik.” (HIL HM 1918. eln. I. a osztály I. tétel 391 alap és 8447.) 1917 október elején Kun Béla, Seidler Ernő, Reiner Károly, Münnich Ferenc, Jaross Béla, Szilágyi Imre és mások a helyi bolsevikok segítségével lakást kaptak Tomszkban.

II. FEJEZET

**A magyar internacionalisták részvétele a szovjethatalom győzelméért
és megszilárdításáért vívott harcban.**

A magyar hadifoglyok politikai aktivitásának fejlődése.

**A magyar kommunista csoport megalakulása
az OK(b)P Központi Bizottsága mellett
(1917 október–1918 április)**

*A Petrográdi Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetje mellett működő
Forradalmi Katonai Bizottság felhívása
Oroszország polgáraihoz a szocialista forradalom győzelméről*

Petrográd

1917. október 25 (november 7)

Oroszország Polgáraihoz!

Az ideiglenes kormány meg van döntve. Az államhatalom a petrográdi proletariátus és helyőrség élén álló Forradalmi Katonai Bizottság kezébe ment át, amely a Munkás- és Katonaküldöttek Petrográdi Szovjetjének szerve.

Az ügy, amelyért a nép harcolt: a demokratikus béke haladéktalan felajánlása, a földesúri földtulajdon megszüntetése, a termelés munkásellenőrzése, szovjet kormány alakítása – biztosítva van.

Éljen a munkások, katonák és parasztok forradalma!

*A Munkás- és Katonaküldöttek Petrográdi Szovjetje
mellett működő Forradalmi Katonai Bizottság*

Rabocsij i Szoldat, 1917. október 25 (november 7)

Közl.: *Lenin Művei*. 26. köt. Szikra 1952. 234. old.

A II. oroszországi szovjetkongresszus dekrétuma a békéről

1917. október 26 (november 8)

A munkás- és parasztkormány, melyet az október 24–25-i forradalom hozott létre, s amely a munkás-, katonai- és parasztküldöttek szovjetjeire támaszkodik, valamennyi hadviselő népnek és kormányainak azt javasolja, hogy haladéktalanul kezdjenek tárgyalásokat az igazságos, demokratikus békéről.

Igazságos vagy demokratikus békének, mely után minden hadviselő országban a háborútól kimerült, elgyötört és megkínzott munkásság és más dolgozó osztályok túlnyomó többsége sóvárog, s amelyet az orosz munkások és parasztok a cári monarchia megdöntése után a leghatározottabban és a legállhatatosabban köve-

teltek – ilyen békének a kormány az annexiók (vagyis idegen területek erőszakos elfoglalása, idegen népek erőszakos bekebelezése) és hadisarc nélküli azonnali békét tekinti.

Ilyen béke haladéktalan megkötését javasolja Oroszország kormánya valamennyi hadviselő népnek és egyúttal kifejezi azt a készséget, hogy azonnal, a legcsekélyebb halogatás nélkül minden döntő lépést megtesz addig is, amíg az ilyen béke valamennyi feltételét minden ország és minden nemzet népképviselőinek teljhatalmú testülete véglegesen megerősíti.

Idegen területek annexióján vagy elfoglalásán a kormány általában a demokrácia és különösen a dolgozó osztályok jogérzetének megfelelően egy kis vagy gyenge népnek valamely nagy vagy erős állammal való minden néven nevezendő egyesítését érti olyan esetekben, amikor ez a nép nem fejezte ki pontosan, világosan és önként beleegyezését vagy kívánságát, függetlenül attól, mikor ment végbe ez az erőszakos egyesítés, függetlenül továbbá attól, mennyire fejlett vagy elmaradott az erőszakosan beolvasztott vagy erőszakosan az illető állam határain belül visszatartott nemzet. Függetlenül végül attól is, hogy Európában vagy távoli tengerentúli országokban él-e ez a nemzet.

Ha valamely nemzetet erőszakosan visszatartanak egy bizonyos állam határai között, ha ennek a nemzetnek, kifejezett kívánsága ellenére – mindegy, hogy a sajtóban, népgyűléseken, pártok határozataiban, vagy a nemzeti elnyomatás elleni lázongásokban és felkelésekben jut-e kifejezésre ez a kívánság –, nem adják meg azt a jogot, hogy szabad népszavazással, az annectáló vagy általában az erősebb nemzet csapatainak teljes kivonása mellett, a legkisebb kényszer nélkül döntsön államformájáról, akkor az ilyen egyesítés – annexió, vagyis hódítás és erőszak.

A kormány az emberiség elleni legnagyobb gonosztettnek tartja ennek a háborúnak folytatását, amely azért folyik, hogyan osszák fel az erős és gazdag nemzetek között az általuk meghódított gyenge népeket, és ünnepélyesen kijelenti, hogy eltökélt szándéka haladéktalanul aláírni egy olyan béke feltételeit, amely ezt a háborút a fentebb megjelölt és kivétel nélkül minden nép számára egyaránt igazságos feltételek alapján megszünteti.

A kormány egyben kijelenti, hogy a fenti békefeltételeket egyáltalán nem tekintti ultimátumszerűeknek, vagyis hajlandó megvizsgálni minden más békefeltételt is, csupán ahhoz ragaszkodik, hogy előterjesztésük bármelyik hadviselő fél részéről a lehető leggyorsabban történjék és teljesen világos legyen, feltétlenül zárjon minden kétértelműséget és minden titkot a békefeltételek felajánlása során.

A titkos diplomáciát a kormány megszünteti és a maga részéről annak a határozott szándékának ad kifejezést, hogy minden tárgyalást teljesen nyíltan az egész nép előtt folytat, és hogy haladéktalanul hozzáfog a földbirtokosok és tőkéskek kormánya által 1917 februártól október 25-éig jóváhagyott vagy megkötött titkos szerződések teljes nyilvánosságra hozásához. E titkos szerződések egész tartalmát, amennyiben az, mint a legtöbb esetben történt, arra irányult, hogy az orosz földbirtokosoknak és kapitalistáknak előnyöket és kiváltságokat nyújtson, hogy megtartsa vagy növelje a nagyoroszok annectált területeit, a kormány feltétlenül és azonnali hatállyal semmisnek nyilvánítja.

Amikor a kormány valamennyi ország kormányához és népéhez azzal a javaslattal fordul, hogy haladéktalanul kezdjék meg a nyilvános béketárgyalásokat, a maga részéről kijelenti, hogy kész ezeket a tárgyalásokat akár írásos érintkezés, akár táviró, akár a különböző országok képviselői közti tárgyalások útján, vagy az ilyen képviselők értekezletén folytatni. Az ilyen tárgyalások megkönnyítése céljából a kormány kijelöli teljhatalmú képviselőjét a semleges országokban.

A kormány valamennyi hadviselő ország kormányának és népének azt javasolja, hogy kössenek haladéktalanul fegyverszünetet, s a maga részéről kívánatosnak tartja, hogy a fegyverszünet legalább három hónapra, vagyis olyan időtartamra kössék meg, amelynek folyamán teljes mértékben lehetséges részint az, hogy a háborúba bevont vagy a háborúban való részvételre kényszerített kivétel nélkül valamennyi nép vagy nemzet képviselőjének részvételével megtartott béketárgyalások befejeződjenek, részint pedig az, hogy valamennyi ország népképviselőinek teljhatalmú testületeit a békefeltételek végleges jóváhagyása céljából összehívják.

Amikor Oroszország ideiglenes munkás- és parasztkormánya valamennyi hadviselő ország kormányához és népéhez ezzel a békeajánlattal fordul, különösen az emberiség három legelőrehaladottabb nemzete, a mostani háborúban részt vevő három legnagyobb állam: Anglia, Franciaország és Németország öntudatos munkásaihoz is fordul. Ezeknek az országoknak munkásai a haladás és a szocializmus ügyének a legnagyobb szolgálatokat tették: ilyen a chartista mozgalom nagyszerű példaadása Angliában, ilyen a francia proletariátus által megvívott számos világtörténelmi jelentőségű forradalom, végül, ilyen a német proletár tömegszervezetek megteremtése a németországi kivételes törvények ellen folytatott hősiességben és az egész világ munkásai számára példaadó, hosszú, kitartó, fegyelmezett munkában. A proletariátus hősiességének és történelmi alkotóerejének mindegyik példájában mi zálogát látjuk annak, hogy a nevezett országok munkásai megértik a most rájuk háruló feladatokat, az emberiségnek a háború borzalmaitól és következményeitől való megszabadításában rejlő feladatot, hogy ezek a munkások minden irányú, határozott, odaadó és erőteljes tevékenységükkel segítenek majd nekünk sikeresen tető alá hozni a béke ügyét, s egyszersmind a dolgozó és kizsákmányolt néptömegek minden rabság és minden kizsákmányolás alól való felszabadításának ügyét.

Lenin Művei. 26. köt. Szikra 1952. 247–250. old.

*A szovjet kormány rádiógramja
Ausztria–Magyarország kormányának a fegyverszünetről*

1917. november 18 (december 1)

A Népbiztosok Tanácsa megkapta Ausztria–Magyarország külügyminiszterének rádiótáviratát,¹ amely közli, hogy Ausztria–Magyarország kormánya november 19-én (december 2-án) kész megkezdeni a fegyverszüneti tárgyalásokat az orosz forradalom békeprogramja alapján: annexiók és hadisarc nélkül, a nemzeti önrendelkezési jog biztosításával. Ezt a rádiótáviratot haladéktalanul tudomására hozzuk az orosz népnek, valamint a szövetséges népeknek és kormányaiknak.

A Népbiztosok Tanácsa el fogja küldeni delegációját annak a megállapodásnak megfelelően, amelyet a köztársasági hadsereg legfelsőbb főparancsnokának képviselői és a német seregek főparancsnokágának képviselői kötöttek.²

L. Trockij
külügyi népbiztos

Izvesztyija (Petrograd), 1917. november 18

¹ Ausztria–Magyarország itt említett rádiógramja, amelyet 1917. november 18-án (december 1-én) tettek közzé, közölte, hogy a kormány „... megkapta a Népbiztosok Tanácsának ez év november 15-i (28-i) rádiótáviratát, amelyben az orosz kormány késznek nyilatkozik, hogy tárgyalásokat kezdjen a fegyverszünetről és az általános békekötésről.

A leendő fegyverszünetnek és békeszerződésnek azok az orosz kormány által nyilvánosságra hozott alapjai, amelyekre az Orosz Köztársaság kormánya ellenjavaslatokat kér, az osztrák–magyar kormány véleménye szerint megfelelő alapot képeznek e tárgyalások számára. Az osztrák–magyar kormány késznek nyilatkozik megkezdeni az orosz kormány által javasolt tárgyalásokat az azonnali fegyverszünetről és az általános békéről és elküldeni képviselőit a november 19-én (december 2-án) kezdődő tárgyalásokra” (Izvesztyija VCIK, 1917. november 18.).

² Minthogy az antantországok nem vettek tudomást Szovjet-Oroszországnak az általános demokratikus béke megkötésére vonatkozó ismételt javaslatairól, a szovjet kormány kénytelen volt megkezdeni a tárgyalásokat a négyes szövetség országaival, azaz Németországgal, Ausztria–Magyarországgal, Törökországgal és Bulgáriával.

E lépés alkalmával az osztrák–magyar uralkodó körök, akárcsak német kollégáik, egyáltalán nem mondtak le hódító terveikről, hanem arra számítottak, hogyha békét kötnek Oroszországgal, megjavítják országuk gazdasági és politikai helyzetét, s elejét veszik mind a hátszágban, mind a fronton a forradalmi megmozdulásoknak. Mint ahogyan O. Czernin osztrák külügyminiszter is kénytelen volt beismerni egyik 1917. november 17-i levelében, ha módjukban volna, hogy „... a szóban forgó országot ne csak a békekötéshez vezessék el, hanem a törvényes rend visszaállításához is, akkor nem volna szabad tárgyalásokba bocsátkozni ezekkel az emberekkel, hanem egyszerűen el kellene menni Pétervárra és ott helyreállítani a rendet, de ilyen erővel nem rendelkezünk, ezért saját megmentésünkre mielőbb el kell érnünk a békét”. (O. Czernin: V dnyi mirovoj vojni. Moszkva–Petrograd 1932 g. 236. old.; O. Czernin: Im Weltkrieg, Ullstein D. Co. Berlin und Wien 1919. 299. old.)

*A Kremencsugi Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjének határozata
a hadifoglyok körében végzendő politikai munkáról¹*

1917. november 25 (december 8)*

A Kremencsugi Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetje 1917. november 25-én a következő határozatot hozta a hadifoglyokról:

A hadifoglyok többsége munkás és paraszt. A legközelebbi jövőben hazatérnek, s otthon meg kell ismertetniük elvtársaikkal a Nagy Orosz Forradalom céljait és feladatait, helyesen kell tájékoztatniuk őket az oroszországi ügyekről, s meg kell cáfolniuk azokat a forradalmi mozgalommal kapcsolatos rágalmatokat, amelyeket a burzsoázia a külföldi néptömegek körében kétségkívül terjeszteni próbál sajtója révén. Feladatunk olyan embereket toborozni e foglyok körében, akik képesek arra, hogy betöltsék otthon a szociális forradalom eszméi hordozóinak szerepét,² terjesszék ezeket az eszméket, amelyeket ma Oroszország munkássága és szegényparasztsága hirdet.

Evégett azonnal meg kell kezdeni a szervező munkát a foglyok körében, meg kell nekik magyarázni feladatainkat, és be kell vonni őket forradalmi szerveinkbe, hogy alaposan megismerkedjenek azok tevékenységével.

Elnök (aláírás)**

Armija i flot rabocsej i kresztyanszkaj Rosszii (Petrograd), 1917. december 14

¹ Kremencsug a kijevi katonai körzethez tartozott, ahol a körzet egykori főhadiszállásának adatai szerint 406 078 hadifogoly tartózkodott. (Rosszija v mirovoj vojnye 1914–1918 godov, v cifrah [Oroszország az 1914–1918-i világháborúban, számokban]. Moszkva 1925. 41. old.)

² Egy 1917. december 14-i jegyzőkönyvben, amelyet a frontvonalon át visszaszökött hadifoglyok kihallgatásáról vettek föl, a következőket olvassuk: „Az osztrák–magyar hadifoglyok Dél-Oroszország egész területén szét vannak szórva, s gyakori jelenség, hogy behatoltak köreikbe a szocialista eszmék. A háború után nehéz lesz bírni ezekkel az elemekkel.” (Kriegsarchiv. Wien. Neue Feldakten, K. u. k. Op. Armeekommando. fasc. 516. fol. 35. Protokoll . . . 14. XII. 19.)

* A határozat meghozatalának kelte. – Szerk.

** Így áll a szövegben. – Szerk.

*Ligeti Károly levele a „Népszava” szerkesztőségéhez
az októberi forradalomnak a hadifoglyokra gyakorolt hatásáról¹*

Omszk

1917. december 5 (18)

Kedves Elvtársak! A hidegszívű és lelki Szibériában nincs már olyan hideg: a szívek és lelkek pirossága új világot alkot a száműzetés és fehér gyász hazájából. A forradalmi testvériség összekovácsolja észak, kelet, dél és nyugat fiait, akik a fehér pusztákon összetalálkoztak. Innen, e nagy föld belsejéből az élet és igazság újraszületett forradalmárijai mennek haza – új és igazi emberhazát teremteni. Olvastuk a párt felhívását,² mely az orosz kormány békeajánlatának kommentárja volt, s egyúttal lángoló csatakiáltás. Szívvel-lélekkel együtt vagyunk önökkel – s együtt leszünk a barikádokon.

Elvtársi üdv.
Ligeti Károly

Kézírásos levelezőlap. – PI Archivum. 659. f. 1918. 3. ő. e.

Közl.: A magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai.
5. köt. Budapest 1956. 97. old.

19

*Az omszki magyar hadifoglyok üdvözlik
és testvéri szolidaritásukról biztosítják a szovjet kormányt*

Omszk

1917. december 8 (21)

Elvtársak!

Üdvözljük önöket az Omszkban tartózkodó magyar hadifogoly munkások és parasztok nevében. Gratulálunk önöknek dicső győzelmükhöz.

Elvtársak! Mi még a velünk szemben rendkívül ellenségesen érző megdöntött rendszer idején kerültünk ide, úgyhogy csak azt a gyűlöletet érezhettük az orosz nép iránt, amelyet még a mi elnyomóink plántáltak a szívünkbe. Most azonban

¹ A levél nem jelent meg a „Népszavá”-ban.

² Az MSZDP vezetősége a „Népszava” 1917. november 11-i hasábjain úgy nyilatkozott a szovjet kormány békejavaslatával kapcsolatban, hogy az orosz kormány békeprogramját „saját programjának ismeri el, s kész minden erejével harcolni azonnali megvalósításáért”. Ezeket az elvtársias ígéreteket azonban semmiféle döntő lépés nem követte részéről. A „forradalmi” nyilatkozattal viszont sikerült egy időre félrevezetni nemcsak a Budapesttől több ezer kilométerre levő Ligetit, hanem jelentős munkástömegeket is, amelyek a bátor szavakon túl határozott tetteket vártak egyetlen munkáspártjuktól.

éppen szenvedéseink révén már megértettük az orosz nép győzelmének jelentőségét, s szívünkben szeretet és együttérzés foglalta el a gyűlölet helyét. Megismerkedtünk azokkal az eszményekkel, amelyekért az egész világdemokrácia küzd, a demokrácia, amelynek fel kell szabadítania az emberiséget a kapitalisták, földesurak, bankárok és császárok igája alól.

A körünkben dolgozó szocialista testvéreink oktató szavai ezután már nem hiába hangzanak el. Felkészítenek minket arra, hogy forradalmi harcot vívhasunk közös ellenségeink ellen.

Eltársak, mi az orosz forradalom szövetségesei lettünk, és most együtt megyünk önökkel. Többé nem engedjük, hogy kizsákmányolóink becsapjanak minket. Ez azonban még kevés.

Eltársak, a mi közös szent ügyünk nagy lelki erőfeszítést igényel. Segítsenek, hogy mi, hadifoglyok, szabadon tanulhassunk és egymást is taníthassuk. Adjanak jogot, hogy szabadon szervezhessünk gyűléseket és sajtót. Adják meg nekünk azt a polgárjogot, amelyet ezer éven át nem adtak meg nekünk a grófok, papok, hercegek és királyok.

Éljen a szabad orosz nép!

Éljen a munkások és parasztok világforradalma!

Éljen a magyar forradalom!

A magyar hadifoglyok nevében: *Devecska Kálmán* (nyomdász), *Fodor József*, *Ulmann Miklós*, *Porkoláb Imre*, *Wendinger Nándor*, *Ligeti Károly* (hadifogoly tiszt, szociáldemokrata, újságíró), *Hmitán József* (tanító), *Ferzen* (honvéd), *Vig Ferenc*, *Katona Dezső*, *Albert*, *Schwarz Mihály*.

Revoljucionnaja Míszl (Omszk), 1917. december 22 (1918. január 4)

*Az Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottság,
a Petrográdi Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetje
és más forradalmi szervezetek felbívása a világ dolgozóiboz,
hogy harcoljanak a békéért és a népek önrendelkezési jogáért¹*

1917. december 8 (21)

Oroszország dolgozó tömegeinek felkelése eltávolította a hatalomból a burzoá imperialistákat és szolgálkat, s megteremtette a Népbiztosok Tanácsának kormányát. Oroszország munkásainak, katonáinak és parasztjainak kormánya valamennyi hadviselő félnek azt javasolta, hogy kössenek az összes frontokon általános fegyverszünetet, s kezdjenek tárgyalásokat az általános demokratikus békéről. December 2-án találkoztak Oroszország és a központi hatalmak képviselői. Az orosz demokrácia delegációja kötelességének tekintette, hogy legelőször is tudomására hozza a központi hatalmak képviselőinek, hogy célja nem a külön fegyverszünet és a különbéke, hanem általános béke az orosz forradalom által meghirdetett elvek alapján. Evégett az orosz küldöttek azt javasolták a központi hatalmaknak, hogy forduljanak az értekezleten jelen nem levő összes hadviselő kormányhatalmakhoz,* és szólítsák fel őket egyenesen fegyverszünet kötésére. Az orosz küldöttek egyben feltételül szabták, hogy a központi hatalmak fegyveres erőit a fegyverszünet alatt ne lehessen átdobni az orosz frontról a nyugati frontra. December 4-én létrejött a fegyverszünet. Az orosz delegáció feltételeit elfogadták.

A munkások, parasztok és katonák egyesített ülése minden erejével támogatja a munkás-paraszt kormánynak ezt a politikáját, mert ez utat nyit az általános békéhez.

Az egyesített ülés hozzátok fordul, Németország munkásai. Nektek, akiktől ugyanolyan idegenek a német imperializmus rabló céljai, mint tőlünk az orosz imperializmus hódító törekvései, nektek minden eszközzel támogatnotok kell az orosz népnek az igazságos általános békéért vívott harcát. Vajon csak azért harcolnátok, hogy ne a Visztulánál, hanem az Isarnál haljatok meg?

A városban és a falun, a gyárakban és a bányákban a legaktívabban harcolnotok kell a békéért, és meg kell akadályoznotok, hogy az imperialisták megghiúsítsák az elkezdett tárgyalásokat. Ne mondják nekünk a ti uraitok, hogy csak a háború győzelmes folytatásával kényszeríthetitek békekötésre Franciaország és

¹ Az egyesített ülés, amely a felhívást elfogadta, 1917. december 8-án (21-én) zajlott le. Jelen volt a Népbiztosok Tanácsa, az Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottság, a II. oroszországi parasztküldött kongresszus, a petrográdi és a körzeti munkás- és katonaküldöttek szovjetjei, továbbá képviseltették magukat az ezredbizottságok, az OSZD(b)MP Központi Bizottsága és petrográdi bizottsága, a gyári-üzemi központ, a szakszervezetek stb. (Izvesztyija, 1917. december 8. és 9.)

* Így áll a szövegben. – Szerk.

Anglia kormányát. Tudjátok, hogy Anglia, Franciaország és az Egyesült Államok imperialistái ugyanezt mondják a saját népeiknek. Már három esztendeje ömlik a népek vére az összes frontokon, de sem a győzelmek, sem a vereségek nem hozták közelebb az áhított béke óráját. Csak a népek akarata kényszerítheti a világ imperialistáit, hogy demokratikus békét kössenek.

Franciaország, Anglia, Olaszország munkásai, a vérben ázó Szerbia, a kifosztott Belgium népei! Ti is fel kell hogy emeljétek szavakat. Hadd tudják meg kormányaitok, hogy nem akartok tovább vért ontani a tőletek idegen rabló célokért. Mi, Oroszország dolgozó tömegeinek képviselői, egyedül nem hozhatjuk meg nektek az általános békét. Követelnetek kell, hogy a ti kormányaitok is vegyenek részt a tárgyalásokon.

Am még ez sem elég. Nekünk nem kell olyan béke, amely szentesítené a régi igazságtalanságokat, új láncokat kovácsolna és a dolgozók vállára hárítaná a háború terheit. A népek békéjét, a demokrácia békéjét akarjuk, igazságos békét. Ilyen béke azonban csak akkor lesz, ha feltételeit a világ népei diktálják forradalmi harcukkal, ha nemcsak Oroszország, hanem valamennyi többi ország is nem a tőke és a militarizmus képviselőit, hanem a népek képviselőit küldi el a békekonferenciára.

A munkás-, paraszt- és katonaküldöttek egyesített ülése sok millió dolgozó nevében harcba hív titeket, világ munkásai, az általános fegyverszünetért, az általános békéért, az annexiók és hadisarc nélküli békéért, a népek önrendelkezési joga alapján!

Éljen a munkások, katonák és parasztok nemzetközi forradalmi harca! Éljen a szocializmus!

*A Munkás-, Paraszt- és Katonaküldöttek
Összoroszországi Végrebajtó Bizottsága, az
összoroszországi parasztkongresszus, a Petrográdi Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetje, a Vörös Gárda főhadiszállása, a szak-szervezetek, az üzemi bizottságok és az ezredbizottságok képviselői, a munkás- és katonaküldöttek körzeti szovjetjei*

Izvesztyija (Petrográd), 1917. december 9

Megjelent: Dokumenti vnyesnyej polityiki SZSZSZR

(A Szovjetunió külpolitikájának dokumentumai). 1. köt. Moszkva 1957. 58–59. old.

Az „Armija i flot rabocsej i kresztyanszkoi Rosszii” című lap
felszólítja a frontkatonákat,

hogy vigyék ki a frontra a békedekrétum idegen nyelven kinyomtatott példányait
és terjesszék azokat az ellenfél csapatai körében¹

1917. december 13 (26)

A frontra induló elvtársak a Szmolnij-intézetben (fszt. 4.) kaphatják meg a békedekrétumot németül, törökül, magyarul, lengyelül és más nyelveken.

Armija i flot rabocsej i kresztyanszkoi Rosszii (Petrograd), 1917. december 13

A „Nemzetközi Szocialista” című lap tudósítása
a hadifoglyok december 3-án (16-án) Moszkvában lezajlott nagygyűléséről

Petrográd

1917. december 14 (27)

December 16-án (az orosz időszámítás szerint december 3-án) szokatlan vendégek jelentek meg Moszkva szívében a Bolsája Dmitrovkában levő egykori Nemesek Társasága (Blagorodnoje Szobranjije) nagytermében.² Ahol a régi, for-

¹ A békedekrétumot Petrográdon tartózkodó hadifoglyok fordították le magyar nyelvre. Sok ezer rölapot nyomtattak belőle, s a fronton a magyar katonák körében terjesztették. A Szovjetunió és Magyarország levéltárai és múzeumai őriznek néhány példányt ebből a rölapból.

² A moszkvai internacionalista hadifogly-szervezet 1917. december 17-én (30-án) alakult meg, a Drezda Szállóban rendezett 200 főnyi küldöttgyűlésen. Jelen voltak a moszkvai bolsevikok képviselői is. A szervezet a moszkvai katonai körzet szociáldemokrata internacionalista hadifoglyainak szövetsége nevet vette fel. Jóváhagyták a szervezeti szabályzatot, amelynek értelmében „a szövetség tagja lehet minden hadifogly, aki elismeri az Internacionálé programját”.

A szervezet kimondta, hogy célja „mindenre kiterjedő szellemi és anyagi támogatást nyújtani tagjainak, amennyire ez az adott körülmények között lehetséges. A cél elérésére szóbeli és írásos agitációt kell folytatni”. (Szocial-demokrat, 1917. december 17. és 30.)

Ebben az a szövetséghez tartozók többségében uralkodó nézet tükröződött vissza, hogy fő feladatuk a hadifoglyok gazdasági érdekeinek védelme és érvényesítése.

Később, a hadifogly-kongresszus előkészítése idején emiatt nézeteltérések keletkeztek a szövetségben a szervezet jellegéről. Egyesek a szovjetekhez hasonló szervezet létrehozása mellett törtek lándzsát, mások azt vallották, hogy külföldi kommunistá csoportokat kell alakítani a bolsevik párton belül.

A gyűlés megválasztotta a szövetség bizottságát, élén Ebenholz osztrák szocialistával; tagja lett a bizottságnak a magyar Jancsik Ferenc is, aki 1905 óta vett részt a munkásmozgalomban.

A hadifoglyok körében folytatandó agitáció céljára külön csoportot alakítottak, amelybe magyar részről Szamuely Tibor és Holländer Sándor került be.

A bizottság tagjai és az agitátorok nagyarányú tevékenységbe fogtak, s munkájuk nyomán

radalom előtti világban orosz előkelőségek gyülekeztek össze, ezúttal, két-három év, vagy még hosszabb idő hadifogságban eltöltött szenvedéseitől és hányattatásaitól megviselt, kopott és hiányos egyenruhákban az osztrák–magyar és német hadsereg hadifoglyai tárták fel szabadon és bátor szóval panaszaikat és akaratukat. Ezerkétszáz hadifogoly jött össze az első hívó szóra és adott kifejezést azoknak az érzelmeknek, amelyek a szenvedők és elnyomottak lelkét az orosz proletárforradalom diadala után megragadják.

Az októberi orosz forradalom után szabadon lélegeztek fel a hadifoglyok is és ezt a szabadságot nem egy helyen arra használták fel, hogy a kapitalizmus elleni küzdelemre egyesítsék az elnyomottak egy új, a háborúban született osztályát, a hadifoglyokat. Moszkvában, Szerpuhovban helyi jellegű szervezetek alakultak a hadifoglyok körében és ezekből a szervezetekből indult ki a gondolat, hogy Moszkvában szélesebb körű munkásságra alakíttassék meg ilyen szervezet. E szervezkedés alapvetője volt a moszkvai hadifogolygyűlés.

Moszkvából, a környéken levő gyárvárosokból, és a moszkvai és tveri kormányzóságok különböző helyeiről jöttek el kisebb-nagyobb csoportokban a hadifogoly munkástelepek képviselői és küldöttei, hogy megvitassák érdekeiket és tenni-valóikat. A gyűlést a munkások és katonák kiküldötteinek moszkvai tanácsa nemcsak előmozdította, hanem arra megbízott képviselőit is elküldte, hogy ezzel is kifejezést adjon annak az érzésének, hogy a magyar, a német, a román, a lengyel stb. hadifogoly többé nem rab, üldözött és gyűlölt ellenség Oroszországban, hanem szabad és igazi proletártestvér.

A gyűlést az összehívó hadifoglyok egyike vezette. Elsőnek a lengyel szocialista szervezet nevében Prochnjak elvtárs üdvözölte az eddigi elnyomásból és szolgásgból felszabaduló hadifoglyokat. Utána a moszkvai munkás- és katonakiküldöttek tanácsának nevében Sklovszkij elvtárs, a moszkvai városi közigazgatás egyik forradalmi vezetője beszélt. Mindenekelőtt beszámolt általánosságban a világháború helyzetéről és rámutatott arra, hogy ezt a háborút minden ország kapitalistái, hatalmas és nagy urai a saját érdekeik javára és egyenesen a nép érdekei ellen kezdték és folytatják még ma is. A népet mindenütt félrevezették, amikor különböző hazug jelszavakkal belevitték a rabló célokat szolgáló háborúba, amelyben milliószámra véreztek el az emberek, nem szabadságért, függetlenségért, jogért, hanem a milliomosok önző érdekeiért. Nagy felelősség terheli a szocialista pártokat is, amelyek szintén szolgálatába szegődtek a nemzetközi imperializmusnak és nem világosították fel a népet a háború igazi jellegéről. Csak egyesek, kis csoportok tették meg ezt a kötelességet és ezek közé tartozott az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt – az úgynevezett bolsevik párt –, amely a háború kezdetétől fogva harcolt a háború ellen és most, amikor az októ-

több orosz városban, így Tverben, Szerpuhovban, Orelban, Ivanovo-Voznyeszenszkben, Tulában, Jaroszlavban stb. is megalakult a hadifogoly-szervezet.

1918. április 18-án a hadifogoly-kongresszus megválasztotta a külföldi munkások és parasztok nemzetközi szocialista szervezetének országos központi végrehajtó bizottságát. Ekkor a moszkvai katonai körzet szociáldemokrata internacionalista hadifogoly-bizottsága a párhuzamosság elkerülése végett megszűnt. (CPA IML. f. 17. op. II. d. 3. II. III. i. ob.)

beri forradalommal uralomra jutott, első kötelességének tartotta, hogy megte-remtse a békét. A kapitalisták és imperialisták még mindig erősek Európában, és ellenségei minden igazságos és tisztességes békének. Az, hogy az orosz földműves-, munkás- és katonakormány megkötötte a fegyverszünetet a központi hatalmakkal, ez még nem jelenti a biztos és általános, de különösen nem a tartós békét. Ezért a békéért még küzdeni kell. Küzdeni kell minden proletárnak és küzdenie kell azért is, mert ilyen általános küzdelem vezetheti csak sikerre a szociális forradalmat.

A hadifoglyok nagy tetszéssel hallgatták végig a beszédet. Ezután Grebelszkaja elvtárs német nyelven méltatta az orosz szociális forradalom jelentőségét és mutatott rá annak szükségességére, hogy a hadifoglyok, akik maguk is proletárok, kivegyék részüket a nemzetközi proletariátus küzdelméből a nemzetközi imperializmus és a tőke nemzetközi szervezete ellen.

Egymást követték ezután a különböző nyelvű felszólalások a hadifoglyok köréből. Ebenholz elvtárs német nyelven festette le a hadifoglyok helyzetét. Kijelentette, hogy a szervezkedés az egyedüli mód, amellyel a hadifoglyok elnyomott és annyit szenvedett tömege, itt a hadifogságban érvényesítheti emberi jogait, amelyeknek megvédését a kapitalisták kormánya teljesen elfeledte. A hadifoglyoknak nemcsak a testi szenvedésekben volt része, hanem lelki szenvedéseit és egész helyzetét még súlyosította az, hogy az orosz polgárok sokszor a foglyokkal éreztették azt a keserűséget, amelyet az a bánásmód, az az embertelenség szült, amellyel a mi kapitalista kormányaink a nálunk levő hadifoglyokkal bántak. A hadifoglyok most nyíltan meg kell hogy mondják orosz proletártestvéreiknek, hogy ez a bánásmód nem a német kultúra tette volt, mert a német kultúra nem a Hindenburgok kultúrája, hanem az a kultúra, amelyért ma is börtönben ül Liebknecht. Ha a hadifoglyok hazamennek, számadásra hívják fel a sok kiontott vérért, millió elpusztított emberéletért, ezért az egész szegényteljes háborúért a kapitalista és imperialista kormányokat.

Viharzó tapsal szakították félbe többször is a gyűjtő hatású beszédet a gyűlés résztvevői. Majd Rudnyánszky elvtárs szólalt fel magyar nyelven. Az orosz proletárok – mondotta – már elnyerték a kárpótlást a vérért és áldozatokért, amelyet ez a háború követelt. Kivívták – nem azt, amit a kapitalisták akartak elérni –, hanem kivívták azt, hogy a földművesnek földje van, a munkást nem tartja többé olcsón bérelt rabnak a tőke, az uralom a néphez került, az egész társadalmi, állami és katonai élet demokratikussá, szocializálttá lett. A magyar földművesnek éppúgy megvan a joga a földhöz, a magyar munkásnak és proletárnak szintúgy az élet és kormányzási rendszer szociálissá tételéhez. Az utat, amely ezekhez a jogokhoz vezet, megmutatta az orosz proletárság.

Kalaus elvtárs cseh nyelven adott kifejezést a szocialista cseh hadifoglyok azon nézetének, hogy a nemzetiségi harcokat és ellentéteket a militarista és kapitalista rendszer teremti és szítja, és ezért le kell számolni egyszer s mindenkorra ezzel a rendszerrel.

Román, lengyel és orosz nyelvű felszólalások után a gyűlés egyhangúlag elhatározta, hogy megalakítja a hadifoglyok moszkvai szervezetét és egyhangú lelke-

sedéssel elfogadta a következő határozati javaslatot, amelyet a gyűlésen részt vevő nemzetiségek anyanyelvén felolvastak.

A hadifoglyok gyűlése – így szól a határozati javaslat –, amelyet Moszkvában a volt nemeselek gyülekezete házában december 16 (3-án) tartottak, a következőket állapítja meg:

1. Ez a véres, pusztító, Európát szerencsétlenségbe sodró és millió meg millió emberéletet felemészítő háború az imperialisták háborúja. Régen előkészítették ezt és folytatják még ma is a kapitalisták csoportjának érdekeiért, a munkások és földművesek széles néprétegeinek érdekei ellenére.

2. A különböző országok kormányainak és burzsoáziájának nyilatkozatai arról, mintha ez a háború nemzeti függetlenségért, jogért és igazságért, a kis nemzetek szabadságáért, a demokrácia védelmében stb. folyrna, nyilvánvaló megcsalása a népnek, mert éppen ellenkezőleg: ezt a háborút idegen nemzetek leigázásáért, rabló célokért, az elnyomott munkásosztályok még nagyobb kizsákmányolásáért folytatják.

3. A legnagyobb sajnálatra Európa szocialista pártjai a háború pillanatában általában a hatalmon levő opportunistákhoz csatlakoztak. Ahelyett hogy felvilágosították volna a néptömegeket a háború igazi jellegéről, leleplezték volna kormányaik és burzsoáziájuk népcsalását és hazugságait, ahelyett készséges fegyvereknek bizonyultak az uralkodó pártok kezében. A polgárháború jelszava helyett, amelyet a szocializmus teóriája és gyakorlata parancsolt nekik, a polgári béke jelszavát kiáltották ki, és megszavazva a háborús hiteleket, elfogadva a miniszteri székeket, lehetőséget adtak arra, hogy ez a nép ellen való háború a mai napig is folyhasson.

4. Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt (bolsevikek) a háború kezdete óta helyes véleményt adott erről a háborúról és férfias küzdelmet folytatott saját imperialistái és saját kormánya ellen. Az orosz forradalom volt az első és a legerősebb tiltakozása a népnek a jelenlegi civilizációellenes és kalandor háború ellen.

5. A gyűlés testvéri üdvözlését és meleg rokonszenvét küldi a forradalmi orosz demokráciának, egyben a Népbiztosok Tanácsának, mint a szabadság rendíthetetlen és félelem nélküli harcosainak, úgyszintén a proletárság más férfias harcosai, aminők Karl Liebknecht, Friedrich Adler, Mac Clean és mások, akik jelenleg Németország, Anglia, Olaszország, Franciaország és Ausztria–Magyarország börtöneiben szenvednek.

6. Ugyanekkor a gyűlés megállapítja, hogy *a*) az orosz munkások és katonák küzdelme a békéért hamarosan sikertelenségre vezet, ha egyedülálló marad és nem kap támogatást más országok proletárjaitól, *b*) ameddig kapitalista rendszer létezik, a háborúk lehetősége sem szűnik meg, *c*) a jelenlegi történelmi időpontban a békéért való küzdelem csakis és egyedül a kapitalista termelési rendszer és a kizsákmányolóknak a kizsákmányoltak feletti uralma ellen folytatott harc formájában vezethető.

7. A gyűlés felhívja katoná-, munkás- és földművestestvéreit a harc vonal túlsó

oldalán, hogy forradalmi küzdelmükkel támogassák a nagy orosz forradalmat és annak jelszavait:

Éljen a béke! Éljen a népek testvérisége! Éljen az elnyomottak küzdelme az elnyomók ellen! Éljen a szocializmus!

Végül a gyűlés tiltakozását fejezte ki azon embertelen bánásmód ellen, amelyben orosz hadifoglyoknak nálunk része van, és ami csak súlyosbítja az itt élő hadifoglyok helyzetét.

Nemzetközi Szocialista (Pétervár), 1917. december 14 (27). 4. old.

23

*A „Nemzetközi Szocialista” című lap szerkesztőségi felhívása
a magyar dolgozókhöz, hogy szervezkedjenek és induljanak harcba
a békéért és Magyarország szocialista átalakításáért*

Petrográd

1917. december 14 (27)

Elvtársak! Testvérek! Magyar munkások, földművesek és katonák!

A borzalmas háború negyedik évének küszöbét átlépve, megnyílt előttünk a békéhez vezető út. Ezt az utat az orosz proletártestvérek győzelmes forradalma nyitotta meg. Az orosz munkások, katonák és földművesek szociális forradalma módot ad arra, hogy annyi hosszú hónap után félretehessék végre a gyilkoló szerzőket a lövészárkok lakói, módot ad arra is, hogy végre szabadon lélegezzenek fel a hazájuktól elszakított hadifoglyok is. Első szabad lélegzetvételünk, első sóhajtásunk az öldöklés kényszerétől való szabadulás után legyen kiáltás a jövő szabadságáért!

Testvérek! A becsületes, tartós és igazságos békéért minden eddig elnyomott, elnémitott lénynek fel kell emelnie szavát, akarnia és követelnie kell ezt a békét. A forradalmi népkormány megtette a maga lépéseit az ilyen béke felé, de ne gondolja közülünk senki, hogy tétlenül, ölbe tett, vagy éppen az imperialisták parancsait váróan, felfegyverzett kézzel bevárhatja, amíg a békét kiharcolták neki mások. Nem! Ezért a békéért küzdenie kell minden elnyomottnak, minden proletárnak.

És ha ez a béke megjött: követelnie kell minden ország munkásainak, földműveseinek, elnyomott osztályainak a bérét, kárpótlását, eredményét ennek a gyűlöletes háborúnak, amelyet a dúsgazdagok uralkodó osztálya zúdított reánk, megsokszorozva az amúgy is szenvedő milliók szenvedéseit. Eredménye kell hogy legyen a kiontott vértengernek, és ez az eredmény legyen a kapitalisták láncába vert milliók szabadulása! Kárpótlás kell a lövészárkokban, fogolytáborokban elvesztegetett évekért, és ez a kárpótlás csak a kiváltságos jogok eltörlése lehet, jog,

kenyér és emberi egyenlő élet. Bér kell azért, hogy megtartottuk a haza földjét – másoknak, és ez a bér az, hogy a tízezer holdasok, százezer holdasok földje jusson a fölösleges fényűzésben élők kezéből azokéba, akik ezt a földet művelik, a földéhesek, a földnélküliek kezébe! És bizonyosság, megnyugvás kell, hogy holnapután nem jön ismét ilyen népirtó, eszeveszett háború. Ilyen bizonyosságot pedig egyedül, csupán az ad, ha a hatalom a kapitalista és imperialista csoportoktól magának a népnek a kezébe jut, ha államvezetésben, közigazgatásban, pénzügyekben, egyszóval az egész életberendezkedésben a parancsoló népuralom érvényesül.

Ezek a nagy feladatok kell hogy a láncoktól szabadulás első pillanatában megmozdítsák a munkáskezeket. A béke jön: de tudjátok-e, ki hozza ezt a békét? Az orosz szociális forradalom! A béke jön: de tudjátok-e, mit ér el a békével együtt az orosz proletár? A földműves birtokába veszi a földet, a munkás ellenőrző ura lesz a gyárnak, a nép szava a parancs, melyre mindenki hallgat.

Ha a tartós békét akarjuk, ha ezután helyes, igazságos, fejlődő szociális életet akarunk élni otthon, nekünk is erőseknek, összetartóknak kell lennünk, mert erősek és összetartók azok, akik elnyomtak eddig, akik háborúba hajtottak, akik kizsákmányoltak. Szervezni kell erőinket mindenütt, már most, a békéért sóvárgó lövészárkok mélyén és itt, az idegen földön, az orosz proletártestvérek diadalának fényénél.

Testvéreink a fronton és otthon, testvéreink a fogságban! Készüljete fel a jövő nagyszerű munkájára, sorakozzatok itt és ott az új néphadseregbe, a szociális, szabad Magyarország minden proletárral testvérrien együtt küzdő harcosai közé! Két nagy néphadsereg lesz ez: az, amely odahaza áll és az, amely a fogságból tér haza a nagy leszámolásra!

Nemzetközi Szocialista (Pétervár), 1917. december 14 (27). 1. old.

24

*Az „Izvesztyija VCIK” cikke
az Oroszországban levő hadifoglyok helyzetéről, és feladataikról
a világ dolgozóinak összefogásáért vívott harcban*

1917. december 15 (28)

Közeleg a béke órája. Három és fél esztendei bűnös mészárlás után felvirrad az új élet hajnala. Hallatszik már a közelgő vihar mennydörgése: a proletariátus háborúra indul az imperializmus ellen, amelyet a történelem arra ítelt, hogy eltűnjön a föld színéről.

Közeleg az óra, amikor megszabadul az a sok millió hadifogoly, aki a hadviselő államok koncentrációs táboraiiban sínylődik, aki oly hosszú ideje van már távol kedves lakóhelyétől, szeretteitől.

A lapok többször megírták, milyen szomorú helyzetben vannak Oroszország és a szövetséges országok hadifoglyai Németországban, Ausztriában, Törökországban. Ám nálunk, Oroszországban sem volt könnyebb a négyes szövetség hadifoglyainak helyzete.¹ A cárizmus idején a cári hóhérok kínozták őket, az orosz reakció ügynökei nemegyszer rájuk uszították a csöcseléket, s e pogromok száz meg száz ártatlan áldozatot követeltek.

Helyzetük a cárizmus megdöntése után sem javult.² A Kerenszkij–Tyerescsenko-kormány,³ hason csúszva a szövetséges országok imperialistái előtt, a „végső győzelemig való háborúra” vett irányt, s ezt a bűnös politikáját ravaszul az igazságos békéről szóló hazug frázisokkal leplezte. A háború folytatása érdekében a kadetok és a szociálpatrióták egyaránt szították a tömegekben a nacionalizmust, s ennek áldozatai megint csak a hadifoglyok voltak. Kerenszkij és Tyerescsenko kormányzása idején Permben, Vjatszkaiban és más kormányzóságokban több hadifogoly-ellenes pogrom és hecc fordult elő.

Az októberi felkelés és a szovjet kormány hatalomra jutása, amely új korszakot nyitott Oroszország és más országok életében, a hadifoglyok helyzetét is megváltoztatta. A békedekrétum, a fegyverszüneti és a béketárgyalások az első lépést jelentették megszabadulásuk felé.⁴ Közeleg hazatérésük órája, amikor majd hozzá

¹ Németország, Ausztria–Magyarország, Bulgária és Törökország, azaz a központi hatalmak katonai szövetsége.

² Gyökeres változások valóban nem történtek a hadifoglyok helyzetében. De közvetlenül a februári forradalom után, különösen ahol erősek voltak a bolsevikok, bizonyos mértékig javult a helyzet. Több helyütt szabad polgároknak nyilvánították őket, jogot kaptak arra, hogy kíséret nélkül szabadon mozogjanak a város területén, munkaidejüket és munkabérüket az orosz munkások munkaidejének és munkabérének megfelelően szabályozták. Ám az ideiglenes kormánynek a háború folytatására irányuló politikája mindezt hamarosan semmivé tette.

³ Az ideiglenes kormányról van szó, amelynek elnöke 1917. július 24-től (augusztus 6-tól) kezdve Kerenszkij volt, külügyminisztere pedig M. I. Tyerescsenko nagytökés. Mindketten addig is tagjai voltak az ideiglenes kormánynek; Kerenszkij mint hadügy- és tengerészetügyi miniszter, Tyerescsenko mint pénzügyminiszter.

⁴ A fegyverszüneti szerződés kiegészítése előírta, hogy a felek tegyék meg haladéktalanul „az összes szükséges intézkedéseket a hadifoglyok helyzetének javítására”. (Dokumenty vnyesnyej polityiki SZSZSR. 1. köt. Moszkva 1957. 52. old.) Ezen az alapon nyílt meg Petrográdon december második felében a hadifogolyügyi értekezlet. A szovjet kormány azonban, amely példát akart mutatni a hadifoglyokkal való emberséges bánásmódra, még a tárgyalások megkezdése előtt, december 6-án (19-én) rendeletet hozott a Novgorod kormányzóság borovicsi járásában levő hadifoglyok helyzetének könnyítéséről. A rendelet értelmében minden hadifoglyot mentesítettek a kényszermunka alól és munkájukért a szabadon szegődött orosz munkásokkal egyenlő bért biztosítottak. Joguk volt szervezeteket alakítani és megbízottakat választani a hatóságokkal való érintkezésre. Kötelezően biztosították minden hadifogolynak a 24 órás vasárnapi pihenőidőt. (Izvesztyija, Szocial-demokrat, 1917. december 6.)

Szovjet-Oroszország kormánya ebből az alkalomból kijelentette, hogy „az Orosz Köztársaság kész kiterjeszteni ezt az intézkedést minden hadifoglyra a kölcsönösség alapján, vagyis ha testvéreinkkel, a fogságban sínylődő orosz állampolgárokkal szemben ugyanezeket a normákat érvényesítik”. Ezt Breszt-Litovszkban közölték Németország és Ausztria–Magyarország képviselőivel, rádiótávírat útján pedig az egész világ tudomására hozták. (Izvesztyija, 1917. december 12.) A központi hatalmak részéről azonban nem történtek megfelelő intézkedések. Ennek ellenére a fenti intézkedéseket fokozatosan, a helyi tanácsok révén végrehajtották Szovjet-Oroszország egész területén.

kell fogniuk, hogy teljesítsék polgári kötelességüket azzal a sok millió honfitársukkal szemben, akik nem koncentrációs táborokban, hanem szabadon sínylődnek az imperializmus igája alatt, saját belső ellenségeik, a földesurak és a tőkésök igája alatt.

A szovjethatalom megteremtése Oroszországban, a földről, továbbá a termelés ellenőrzéséről szóló dekrétum megmutatta nekik, mi az ő polgári kötelességük, megmutatta nekik az elnyomók alóli felszabadulás útját. A hadifoglyok túlnyomó többsége ártatlan áldozat, akit saját imperialistáik csaptak be és taszítottak a háborúba. S az októberi felkelés és az orosz forradalmi kormány politikája közelebb hozta őket Oroszország dolgozó tömegeihez; a felkelés és a forradalom politikája lelkes visszhangra talált szívükben.

Ez természetesen csapás a négyes szövetség imperialistáira.

De az orosz imperialisták, a feketeszázások, a kadetek és szociálpatrióta lakájaik már régóta ugyancsak nyugtalanul tekintgetnek a hadifoglyokra. Az utóbbi időben a feketeszázás sajtó, a „Vek”, a „Volja naroda”, meg a többi ilyen típusú lap csak úgy szórja a rágalmakat és inszinuációkat, hogy a hadifoglyok ellen hangolja az orosz közvéleményt.

Homlokegyenest ellenkezik ezzel az a mód, ahogyan az orosz forradalmi demokraták viseltetnek a hadifoglyokkal szemben. Világos, hogy a hadifoglyok sorsa és az az új helyzet, amelybe a legutóbbi időben kerültek, kedvez annak, hogy harcosok nevelődjenek közülük balsorsuk okozója, a világimperializmus ellen, s a forradalmi Oroszország őszinte barátáivá váljanak.

S azoknak a hadifoglyoknak, akik már megértették annak a pillanatnak a nagyságát, amelyet most Oroszország átél, már most hozzá kell fogniuk osztálykötelességük teljesítéséhez.

Azzal, hogy szolidárisnak nyilvánítják magukat a forradalmi Oroszország békeprogramjával, óriási szolgálatot tesznek az általános, demokratikus és igazságos béke megkötése ügyének.

Ezzel a maguk obulusával is hozzájárulnak ahhoz a harchoz, amelyet otthon már megkezdtek honfitársaik.

Erejükhez mérten ők is közelebb hozzák azt a pillanatot, amikor hazájuk dolgozó tömegeinek soraiban harcba mehetnek az életüket tönkretevő imperializmus ellen, a szocializmusért és a népek testvériségéért.

A négyes szövetség nyilvánosságra hozta a békefeltételeket. Ez azt mutatja, hogy ennek a tábornak az imperialistái már az engedmények útjára léptek. Annál erősebben hallatszik a hadifoglyok hangja.

Minden orosz szocialista csak őszinte támogatásáról és testvéri együttérzéséről biztosíthatja őket.

Izvesztija VCIK (Petrográd), 1917. december 15

A moszkvai katonai körzet helyettes parancsnokának nyilatkozata arról, hogy a hadifoglyoknak jogot ad a szakmai és politikai szervezkedésre

Moszkva

1917. december 15 (28)

Amióta az országban a munkásosztály és a forradalmi parasztság kezébe került a hatalom, Oroszország kormánya nemzeti, vallási stb. különbségre való tekintet nélkül védelmezi az egész világ elnyomottjait. Csakis a munkásosztály és a forradalmi parasztság hatalma lehet olyan hatalom, amelyik zászlaja alá hívja az egész világ munkásait, katonáit és parasztjait. Ezért emel szót és küzd a Népbiztosok Tanácsa a nemzeti önrendelkezés szabadságáért, minden nép elnyomott osztályának életre ébredéséért és kibontakozásáért.

Kiindulva ezekből az elvekből, amelyeket a munkások és parasztok véres harcban vívtak ki, a moszkvai körzet forradalmi vezérkara, mint a szovjethatalom része, a Népbiztosok Tanácsával teljes egyetértésben egyik közvetlen feladatuként a hadifoglyok sorsának könnyítését tűzte napirendre.

Ezt azonban nem valamilyen filantrópia jegyében, nem az erősnek a gyengével szemben gyakorolt kegyeként kell megvalósítani, hanem úgy, hogy magukat a katonai mundérba bújtatott hadifogoly paraszt- és munkástömegeket serkentjük öntevékenységre. Ezért, figyelembe véve, hogy a legrövidebb időn belül szabályozni fogják a hadifoglyok normális helyzetét, már most megparancsolom a körzet egész területén levő olyan intézményeknek és vállalatoknak, amelyek hadifoglyokat foglalkoztatnak, mindazoknak az egységeknek, amelyek hadifoglyokat őriznek, hogy ne gördítsenek semmiféle akadályt a hadifoglyok szakmai és politikai szervezkedése elé, ne akadályozzák, hogy a hadifoglyok az orosz forradalmi hadseregben szerveződő bizottságokhoz hasonló, gazdasági funkciókkal rendelkező bizottságokat és szervezeteket alakítsanak.

Ideje tettekkel megmutatni, hogy a háborút a nemzetközi tőke ragadozói viselték, s azt az egész dolgozó emberiség, minden ország munkásai, katonái és parasztjai egyformán gyűlölik.

A moszkvai katonai körzet csapatainak
helyettes parancsnoka
Arószev

CGVIA SZSZSZR. f. 13 613. op. 1. d. 11. ll. 6. i ob. – Nyomtatott plakát. (Oroszul.)

*A „Nemzetközi Szocialista” című lap közleménye arról,
hogy Petrográdon 1917. december 16-án (29-én) megalakult
a hadifoglyok szervezete*

1917. december 19 (január 1)*

Szombaton¹ déli egy órakeres lefolyású gyűlés keretében megalakult a hadifoglyok pétervári szervezete is, amely arra van hivatva, hogy betöltse a központi összekapcsoló szerv szerepét a már megalakult vagy még a jövőben létesítendő hadifogly-szervezetek között. A gyűlés emlékeztetéssé teszi a pétervári hadifoglyok számára a december 16-át, mert hiszen – mint azt maguk a megjelent hadifoglyok közül többen elmondották: ez a nap volt az első, amelyen szabadon mehettek végig Pétervár utcáin.

A hadifoglyok eme első szabad napján a cirkusz tágas és hatalmas helyiségében összegyűlt hadifoglyokat, akik között voltak németek Ausztriából, Németországból, továbbá csehek, magyarok, románok, lengyelek és délszlávok, a munkás- és katonatanácsok központi végrehajtó bizottsága nevében Werbo elvtárs, aki a gyűlést megnyitotta, orosz nyelvű beszédében mint igazi és szeretettel látott testvéreket üdvözölte. Minden orosz proletárnak kötelessége, mondotta, hogy barátsággal fogadja a foglyokat, akik, íme részt kérnek a szociális forradalom munkájából. A megnyitó beszédet a gyűlés iránt nagy érdeklődést tanúsító orosz közönség a foglyok mellett rendezett ovációkkal fogadta.

A gyűlést vezető hadifogly elvtárs, Rudnyánszky, elsősorban a már megalakult moszkvai szervezet nevében köszöntötte az egybegyűlteket, majd rámutatott arra, hogy a szabad Oroszországban ma szabadabbak a hadifoglyok, mint talán otthon lehetnének és szabadon elmondhatják véleményüket a háborúról. Ezt a szabadságot fel kell használni arra, hogy példát véve az orosz néptől, megbeszéljék a jövő feladatait és megszerezzék helyzetük jobbátételét a hadifoglyok.

Az elnöklő elvtárs magyar beszédében a hadifoglyok elhagyatott sorsát vázolta. Odahaza a kapitalista kormány csak addig törődött velük, amíg bennünk ágyú-töltelék látott, „emberanyagot”. Azután, a fogságban elpusztulhatott a fogoly akár a Murman vasútnál,² akár egyebütt. Most a háború vége felé egyszerre

¹ Megállapítást nyert, hogy a nagygyűlés 1917. december 16-án (29-én), szombaton zajlott le.

² A murmanszki vasútépítésen kb. 70–80 000 hadifogly dolgozott. Ezeknek nagy része magyar volt. A hadifoglyok a zord és számukra szokatlan éghajlati viszonyok között, a rendkívül rossz táplálkozás és az elemi egészségügyi feltételek hiánya miatt stb. tömegesen betegedtek meg skorbutban és más betegségekben, és elpusztultak. Az orosz munkássajtó állandóan szót emelt az építkezésen uralkodó embertelen viszonyok miatt. 1917 közepe táján a munka lényegében megszűnt, s a hadifoglyokat Dél- vagy Nyugat-Szibériába irányították, ahol rendelkezésre álltak az eltartásukhoz szükséges élelmiszerkészletek.

* A felhívást a „Nemzetközi Szocialista” dátum nélküli különkiadása közölte, amely 1918 első napján jelent meg.

eszébe jut az otthoni nagyuraknak a hadifogoly is. Amint ezt a budapesti Lloyd¹ írja: december elején a Magyar Vöröskereszt egylet ülésén grófnék és bárónék szörnyen sajnálkoztak a szegény hadifoglyok sorsán, és elhatározták, hogy segíteni fognak elsősorban is a – tisztí táborok sorsán. Kell-e mondani még, hogy mit várhat, milyen segítséget remélhet a hadifogoly ezektől a méltóságáktól!

Radošević elvtárs délszláv nyelven hívta fel a foglyokat a közös ellenség: a burzsoázia elleni küzdelemre, és arra, hogy különbéke esetén ne hagyják magukat a francia, angol és olasz proletártestvérek ellen hajszozni. Finikstein elvtárs lengyelül, majd a cseh szociáldemokraták oroszországi lapjának, a „Svobodá”-nak hadifogoly-szerkesztője, Beneš elvtárs cseh nyelven mondott beszédet. Bujor elvtárs a román ajkú hadifoglyokhoz intézett lelkesítő beszédet. Több lengyel, cseh, szerb és horvát felszólalás után egy osztrák–német és egy germán fogoly elvtárs lépett az emelvényre, és rövid szavakkal biztosította az ez iránt aggódókat, hogy a német ajkú hadifoglyok teljes mértékben egyetértenek e gyűlés céljával és szolidárisak a többi nemzetiségű elvtársakkal, és megteszik a kötelességüket, ha arra eljön az idő.

Befejezésül Reinstein elvtárs, a nemzetközi forradalmi propaganda kommisszária adott nagy hatású német és orosz nyelvű beszédben képet arról, hogy mily bűnösök a háború felidézésében az összes kapitalista kormányok, mennyire egyformák „a kis nemzetek védői”; Anglia, amely elnyomta az íreket, Indiát, Amerika, amely borzalmas barbársággal igazta le a Fillipini szigetek népét, a Monarchia, amely éppúgy egész sereg kis népet tart járomban, mint tartott a cári Oroszország. A bűn közös, mert közös az okozója: az imperialista és kapitalista rendszer. Ez ellen kell harcolni . . . * annak a nézetének ad kifejezést, hogy ebben a harcban minden proletár együtt lesz, ott lesznek a hadifoglyok is és nem akad köztük egy sem, aki árulója lenne az elnyomottak, a proletárok szent, nagy és közös harcának.

Az osztrák–magyar és német hadsereg hadifoglyainak meetingje 1917. december 16-án (29-én) Pétervárott a Cirk Modern helyiségében a következő határozati javaslatot fogadta el:²

A negyedik évét töltő borzalmas háború alatt először jutunk hozzá, hogy szabadon és függetlenül elmondhassuk nézetünket erről a bűnös vérontásról. Ez a háború minden ország imperialista és kapitalista érdekcsoportjainak versengéséből született; hódító és fosztogató érdekért folyt, az elnyomottak még tökéletesebb elnyomásának, a kizsákmányoltak még kegyetlenebb kizsákmányolásának titkos céljával. Vakmerő és szégyenletes félrevezetése volt a népeknek mindaz, amit kormányaik és vezetőik mind a mai napig hangoztattak, hogy a háború csak egy napig is nemzeti függetlenségért, szabadságért, önvédelemből vagy éppenséggel megtámadott kisebb nemzetek megvédésének erkölcsi kötelességéből folyt volna.

¹ A „Pester Lloyd” a kormány napilapja volt, amely Budapesten jelent meg német nyelven.

² Az itt publikált határozatot egyhangúlag fogadták el és többször is közzétették különböző napilapokban, így például 1917. december 30-án szamarai szovjet „Szoldat, Rabocsij i Kresztjanyin” című lapjában.

* Egy mondat olvashatatlan.

E háború igazi céljait a kormányok az első naptól kezdve igen jól tudták, és éppen ezért felidézésében és folytatásában egyaránt bűnösök a letört cári önkényuralom, a még virágzó német feudális zsarnokság, a magyar-osztrák álalkotmányos monarchia rendszer, vagy a köztársasági mezbe burkolt francia és amerikai pénzcászárságok.

Kisebbségben volt, bátor szocialista csoportok kezdettől fogva minden országban tiltakoztak e rablóhadjárat ellen, és igyekeztek felvilágosítani az elárult, megcsalt és könyörtelenül vágóhídra hurcolt népet arról, hogy mi történik valóságban. Első sikere a tiltakozásoknak a háború harmadik évében az orosz forradalom kitörése volt. E forradalomban végül az októberi változással az igazi népakarat került hatalomra és ez a népakarat már eddig is megteremtette az egyenes, nyílt és nem szuronyok százezreivel, hanem az erkölcsi erőre támaszkodó szilárdsággal a becsületes, igazságos békéhez vezető utat.

A hadifoglyok gyűlése üdvözlí szívből jövő meleg, őszinte lelkesedéssel a népet felszabadító, a vak szemeket megvilágosító orosz népforradalmat, annak törhetetlen vezetőit, a népkomisszárok tanácsát, és biztosítja a forradalmi Oroszországot a hadifogságban élő proletárok minden percben tettere kész támogatásáról.

A gyűlés ugyanis azon a meggyőződésen van, hogy 1. a béke ügyét csak a kapitalista rendszernek minden országban való teljes letörése biztosíthatja, 2. hogy az orosz szociális forradalom valamennyi proletár közös ügye, annak sikertelensége a proletárok és a szocializmus közös veresége, 3. hogy azok az eredmények és célok, amelyek az orosz szociális forradalmat karakterizálják, eléggé meggyőzők, hogy a háborúra következő általános csapásokból, a nép jogos uralmának biztosítására az egyedüli út a szociális forradalom.

A gyűlés éppen ezért felhívja az Oroszországban élő hadifogoly elvtársakat és felszólítja az otthon levő, egyenruhát viselő és polgári sorban élő testvéreket, hogy félretéve a kapitalista rendszer által mesterségesen szított, táplált és alattomosan nagyra növelt nemzetiségi és nyelvi viszályokat, egyesüljön minden elnyomott, szegény, munkás és földműves ezekkel a követelésekkel:

Követeljük a becsületes, igazságos népbékét.

Követeljük az általános lefegyverzést és nemzetközi döntő-békebíráskodást.

Követeljük a népek testvériségét.

Követeljük az elnyomottak elszánt harcát az elnyomók ellen.

Éljen a szociális világforradalom!

Nemzetközi Szocialista (Pétervár), különkiadás [1918. január 1]

*Részlet az Omszki Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetje
elnökségének üléséről készült jegyzőkönyvből
a magyar szociáldemokraták ideiglenes pártbizottságának megalakításáról*

1917. december 31 (1918. január 13)

Meghallgattuk:

Határozat:

A magyar szociáldemokrata (bolsevik) hadifoglyok kérelmét, hogy saját pártbizottságot alakíthassanak.

Az ideiglenes pártbizottság megalakításával kapcsolatos kérelmet teljesíteni kell.

Javasoljuk, hogy a bizottság pénzellátásának kérdésével forduljanak a bolsevik szociáldemokrata bizottsághoz.

A szovjet elnöke
A. Ivanov titkár

GAOO. f. 662. op. 1. d. 16. l. 32. – Gépírásos másolat. (Oroszul.)

*Glósz Pálnak, a volt I. honvéd gyalogezred önkéntes tizedesének nyilatkozata
arról, hogy megszakítja kapcsolatait az omszki táborban levő tisztekkel
és belép a Szociáldemokrata Pártba*

Omszk

Legkorábban 1917. december 31 (1918. január 13)

A mai napon a magyar Szociáldemokrata Párt¹ vezetőségével folytatott tárgyalásom eredményeként közlöm önökkel, hogy a párt programját elveimmel teljesen összeegyeztethetőnek találtam és mint ilyen szent kötelességemnek tartom azok sorába lépni, kik a militarizmus és a ma még fennálló korhadt társadalmi rend ledöntéséért küzdenek.

¹ A Magyarországi Szociáldemokrata Munkás Párt omszki szervezetéről van szó, amelyet az Omszkban élő magyar szociáldemokrata internacionalista hadifoglyok alakítottak meg. A szervezet hamarosan felismerte az MSZDMP politikájának opportunizmusát, és szakított vele. Ekkor nevet is változtatott: 1918. március 10-től a külföldi proletárok szociáldemokrata munkáspártjának magyar csoportja, 1918. május 1-től pedig a külföldi proletárok kommunista munkáspártjának magyar–román csoportja elnevezést vette fel. A szervezet fennállásának legelső napjától kezdve szorosan együttműködött az omszki bolsevik szervezettel. [Lásd Forradalom (Omszk), 1918. február 10.; március 10.; május 1.]

Búcszóul utoljára figyelmeztetnem kell önöket, hogy még ma van idő a gondolkodásra – gondolkozzanak egy kissé és önök intellektuel egyének, önök maguktól rájönnek arra, hogy a proletarizmus jelen forradalmát csak siker kísérheti. S hogy mi lesz akkor önökkel, azt mondanom sem kell – elsöpri az ár, mint elsöpörte Miklós cárt és pribékjeit.

Önöknek, a magyar nép intellektueljeinek kötelességük a fejlődés munkájában aktív részt venniük és korántse gondoljanak arra, hogy passzív résistance-szal mi megelégszünk.

Meggyőződésemet követve bejelentem, hogy önökkel minden közösséget megszakítok addig, míg önök elleneinknek tekinthetők.

Glósz Pál

volt m. kir. I. h. gy. e.-beli önk. tizedes

HIL. I. világháború iratai. 3389. cs. 35. pall. 13/a. i.

29

*Ligeti Károly „Foglyok” (Plennije) című cikke
a „Revoljucionnaja Miszt” című lapban*

1918. január 9 (22)

Így történt, ahogyan várható volt. A munkás-paraszt kormány nem tarthatta a hadifogoly katonákat ugyanolyan körülmények között, mint előbb a cári, majd a burzsoá kormány. Nem tarthatja őket rabságban, mert ez nyilvánvalóan ellentmondana az Internacionálé elveinek.

A világ dolgozói társadalmi helyzetüknél fogva testvérek. Csak közösen harcolhatnak az egész emberiség kizsákmányolói ellen, csak közös harccal semmisíthetik meg a tőkés jármot és vívhatják ki a népek igazi szabadságát.

Az emberiség elnyomói, akik a profitért és még nagyobb meggazdagodásukért szítják a háborút, szörnyű, testvérgyilkos mézárulásba kergették a dolgozókat.

A „fegyveres béke” éve, a fokozódó militarizmus, az Internacionálé gyengesége és határozatlansága megtették a magukét: az osztályegység tudata elhomályosult a világ proletárjaiban, s patakokban folyt a testvéri vér, majd aranyá változva ömlött a bankárok kasszáiba.

S még sokáig tartott volna mindez, ha Oroszországban be nem következik a forradalom, amely már a legelső napokban harcba szólította a világ elnyomottjait a rettenetes háborút felidéző bűnösök ellen.

Háborút a háború ellen – hirdette az orosz forradalom, s ezzel világméreteken felélesztette az osztályharcot. Ezt ösztönösen azok a proletártömegek is megértették, amelyek hadifoglyokként tartózkodnak Oroszországban. Arról az ujjongásról, amelyet a március 14-i kiáltvány keltett a fogoly proletárok körében, csak

azoknak lehet fogalmuk, akik ott voltak közöttük.¹ Az orosz munkások forradalmi szándéka rettegéssel töltötte el a burzsoázia kormányát, s minden eszközzel igyekezett megakadályozni, hogy a foglyokat is áthassa ez a forradalmi szellem, s ezzel hozzájáruljanak a világforradalom fejlődéséhez. Sok fogoly, éppen azok, akik ösztönösen érezték az orosz forradalom roppant jelentőségét, képtelenek voltak megérteni az orosz „forradalmi” kormány sérelmes intézkedéseit; ez a kormány ugyanis nem javította a hadifoglyok helyzetét, hanem még azokat a könnyítéseket is hatálytalanította, amelyeket a lelkesedés mámorában maga a nép biztosított nekik.

De telt az idő, s a második forradalom megnyitotta az elnyomott osztályok harcának országútját. Az Internacionálé – a népek testvérisége – hatalmas, legyőzhetetlen erőként magasodik fel a forradalmi Oroszország óriási térségein. A népek, amelyek eddig egymást irtották, közös harcra egyesülnek, hogy a világon mindenütt szabadságot hozzanak a raboknak.

A foglyok is szervezkednek, hogy Oroszország hős proletariátusával együtt harcra induljanak saját népük és minden más nép elnyomói ellen. Most már tudják, hogy csak az oroszországi forradalom hatékony, elszánt támogatása vezethet el minden nép felszabadulásához.

A foglyok szervezkednek, hogy ne kizsákmányolók engedelmes rabjaiként térjenek majd haza, hanem harcosokként, akik engesztelhetetlenek és könyörtelenek lesznek. A nyugati országok hatalmasai rettegve figyelik az emelkedő vörös áradatot, amely egész Európát is előntéssel fenyegeti, máris törik a fejüket, hogyan emelhetnének gátat a tomboló tengerártnak, de hiábavaló minden erőlködésük! Az áradat el fog söpörni útjából minden gátat, minden akadályt, s magával hozza Kelet magasztos álmát, az emberiség felszabadítását.

Ligeti Károly

Revoljucionnaja Miszl (Omszk), 1918. január 9

30

*A „Revoljucionnaja Miszl” című lap közleménye
az omszki magyar hadifoglyok 1918. január 8-i (21-i) gyűléséről
és arról a határozatukról, hogy megvédik a szovjet hatalmat*

1918. január 16 (29)

Január 8-án közgyűlést tartott az omszki magyar hadifoglyok szervezete. A gyűlésen a magyarul tudó románok is részt vettek. Összesen majdnem 300 ember volt jelen.

¹ A Petrográdi Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjének 1917. március 14-i kiáltványáról van szó, amely felhívta a világ népeit, hogy szervezkedjenek közös harcra a háború beszüntetéséért.

Az Oroszországi Szociáldemokrata (bolsevik) Munkáspárt omszki bizottsága nevében Grigorjev elvtárs üdvözölte az összegyűlt magyar és román munkásokat és parasztokat. Felszólította őket, hogy szervezkedjenek harcra a világimperializmus ellen. Hosszú beszédet mondott Ligeti elvtárs. Rámutatott, milyen nagy jelentőségű az orosz forradalom, amely rést ütött a világkapitalizmus falán, s kifejtette, hogy a világ munkásainak támogatniuk kell ezt a forradalmat. Felszólalt a Szociáldemokrata Munkáspárt német szervezetének képviselője is.

A gyűlés egyhangúlag a következő határozatot hozta: „Nagyon jól tudjuk, hogy ezt a háborút a világ urai kezdték a rabló, ragadozó osztályok érdekében, hogy még jobban leigázzák a népeket, hogy még jobban, korlátlanul kifoszthassák őket.

Ezért követeljük Ausztria–Magyarország kormányától, hogy azonnal hagyja abba a háborút, és kösse meg az annexiók és hadisarc nélküli békét, mert az annexió és a hadisarc új, még szörnyűbb háború ürügyévé válhat.

A leghatározottabban tiltakozunk a német és az osztrák–magyar kapitalisták kapzsi, ragadozó tervei ellen. Véres kezüket a leigázott Lengyelország, Livónia és Kurland földjeiért nyújtogatják, veszélyeztetve ezzel a becsületes, demokratikus békét.¹

Felháborodottan tiltakozunk az ellen, hogy fivéreinket és apáinkat újra rettenetes vérfürdőbe taszítsák.

Elég a könnyekből! Elég a vérből és a szenvedésből! Az árvák és özvegyek gyászatától elfeketült Magyarország békét követel, mi a fehér Szibériában a haragtól elfeketülve követeljük a békét.

Olyan békét követelünk, amelyben nem lesznek sem győzők, sem legyőzöttek, s amelynek révén minden nép, vagyis Magyarország minden népe is önkormányzathoz jut.

Megvetésünkkel sújtva a német és osztrák–magyar kapitalistákat, tiltakozunk az orosz forradalom ellen irányuló terveik ellen, amelyeket közösen szőnek egész Európa burzsoáziájával.

Az oroszországi forradalom lényegét tekintve a munkások és parasztok forradalma, a népek harca a tőke igája ellen, harc az aranyborjú jármától való megszabadulásért, ezért mi munkás és paraszt hadifoglyok a végsőkig védelmezni fogjuk, hiszen a forradalom dicső harcosai értünk is ontották a vérüket. Igen, védelmezni fogjuk, mert az orosz forradalom bukásával örökre elveszne az emberiség felszabadításának ügye, mert akkor a mindenható imperializmus vérbe fojtaná Európa elgyötört, megkínzott népeinek elkerülhetetlenül bekövetkező forradalmait.

Demokratikus békét követelünk Magyarország kormányától, amely köznevetiségre nevezi magát demokratikusnak, ha nem akarja, hogy mi, hadifoglyok, nemzeti különbségre való tekintet nélkül fegyverrel a kézben mehessünk haza, s Ma-

¹ A német delegáció a breszt-litovszki béketárgyalásokon önrendelkezési jogot követelt Lengyelország, Livónia és Kurland népeinek. E mögött valójában a németeknek az a szándéka húzódott meg, hogy rátegyék a kezüket ezekre a területekre.

gyarország népeinek ezeréves elnyomóit lekergezzük Magyarország véres, kimerült, általuk kifosztott testéről.

Éljen a népek testvérisége!

Éljen a világforradalom!

Éljen a magyar forradalom!”

Somlay József, a gyűlés elnöke

Vujovics titkár

Kertész László mint ellenjegyző

Revolucionnaja Miszl (Omszk), 1918. január 16 (29)

31

*A szibirszki hadifoglyok képviselőinek tanácskozása
elhatározza az internacionalista-szocialisták szövetségének megalakítását*

1918. január 26 (február 8)

Mi, alulírott hadifoglyok, bajtársaink képviselőiben elhatároztuk, hogy megalakítjuk a szibirszki ideiglenes hadifogoly-szövetséget, avégett, hogy nemzetközi propagandát szervezzen és folytasson a Szibirszk kormányzásban élő katonai és polgári foglyok körében, továbbá, hogy védje a katonai és polgári foglyok gazdasági érdekeit, s delegálja képviselőit a Szibirszki Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjébe.

A csehszlovákok képviselőiben: Jan Vyborny, Jan Konecky*

A germán-németek képviselőiben: Weber

Az osztrák-németek képviselőiben: Gurka, Iv. Plschak**

A magyarok képviselőiben: Nagy Lajos***

Elnökké választjuk Iv. Weber elvtársat, elnökhelyettessé Iv. Plschak elvtársat, titkárrá Jan Vyborny elvtársat.

Ivan Weber, Jan Vyborny, Gurka.^o

CPA IML. f. 17. op. 11. d. 317. ll. i ob. – Kézírásos tisztazat. (Oroszul.)

* Két további aláírás olvashatatlan.

** Egy további aláírás olvashatatlan.

*** Két további aláírás olvashatatlan.

^o További négy aláírás olvashatatlan.

*Részlet a Barnauli Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetje
Végrehajtó Bizottságának üléséről készült jegyzőkönyvből;
a hadifoglyok megszervezéséről*

1918. január 27 (február 9)

Meghallgattuk:

10. a hadifoglyokkal kapcsolatos kérdést.

Határozat:

Valamennyi magyar szocialistát külön csoportba tömörítünk, és külön igazolványokkal látjuk el őket, amelyeket a munkás- és katonaküldöttek szovjetjében kell nyilvántartásba venni. Ugyanígy kell eljárni a szovjet énekkarban részt vevő csehekkel is. Ezt az intézkedést a helyőrségi bizottságnak kell végrehajtania . . .

Kazakov elnök

Peskov titkár

Jelkovic, Bojarincev tagok

CGAOR SZSZSZR. f. 393. op. 3. d. 41. l. 24. i ob. – Gépírásos hitelesített másolat. (Oroszul.)

*A „Forradalom” szerkesztősége üdvözlí
az Omszki Munkás-, Katona- és Parasztküldöttek Szovjetjét*

Omszk

1918. január 28 (február 10)

Elvtársak!

„Forradalom” című lapunk első számában önöknek küldjük forró üdvözetünket. Mi, nyugat-európai proletárok, csatlakozunk az orosz forradalmi néphez, az összes elnyomottak felszabadításáért vívott szent küzdelméhez. Csatlakozunk önökhöz, ott leszünk a forradalom vártáján, s ha kell, védelmezni fogjuk minden ellenséggel szemben, legyen az Vilmos vagy Károly.* Mélységesen átérezzük, hogy az orosz forradalom elbukásával elbukna az egész proletariátus, és ezért életünket is odaadjuk érte, ha kell.

Éljen a népek testvérisége! Éljen a proletár világforradalom!

A „Forradalom” szerkesztősége

Forradalom (Omszk), 1918. február 10

Közli: Vengerszkije internacionaliszi v Velikoj Oktjabrskoj Szocialiszticeszkoy Revoljucii
Moszkva 1959. 104. old.

* Vilmos német császárról és Károly osztrák császárról, magyar királyról van szó.

*A „Der Völkerfrieden” tudósítása
a tveri osztrák–magyar és német hadifoglyok 1918. január 1-én (14-én)
az imperialista háború ellen rendezett tömeggyűléséről*

Petrográd

1918. január 30 (február 12)

1918. január 1-én Tverben tömeggyűlést tartottak az osztrák–magyar és a német hadifoglyok. A Népház nagyterme zsúfolásig megtelt hadifoglyokkal. A nagy hideg ellenére távoli vidékekről is sokan eljöttek, hogy tiltakozhassanak az imperialista háború ellen.

A megjelent orosz vendégek is élénk érdeklődést tanúsítottak a hadifoglyok szervezete iránt.

Miután a jelenlevők állva végighallgatták az Internacionálét, a gyűlést megnyitották. Ebenholz elvtárs (Moszkva) hosszú beszédben üdvözölte az orosz vendégeket. Rámutatott, hogy csak a világ proletárjainak közös munkája viheti sikerre az orosz nép által hősiesen megkezdett szabadságharcot, és hogy ezért az orosz proletariátussal vállvetve kell részt venni a demokratikus békéért vívott harcban.

A gyűlés elnöke ugyanebben a szellemben üdvözölte a hadifoglyokat németül, Aradi elvtárs pedig (Moszkva) oroszul.

A napirend ismertetése után több hadifogly mondott beszédet. Németül, magyarul, lengyelül, csehül, illetve oroszul mutattak rá a háború valódi okaira, s kifejtették, hogy a háború csak akkor érhet véget, ha minden nemzet meg fogja érteni, hogy csak játékszerek saját imperialistáik kezében, s ha a lövészárkokban fekvő katonák fegyvereiket, amelyeket egymás ellen emeltek, valódi ellenségeik, a kapitalisták ellen fordítják.

A Tveri Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjének bizottsága nevében Baklajev elvtárs felszólítja a hadifoglyokat, hogy amikor hazatérnek, emlékezzenek az orosz forradalomra, az orosz proletariátust pedig felhívja, ne ellenséget lásson többé a hadifoglyokban, hanem a népek becsületéért és szabadságáért küzdő harcostársakat.

A szónokok közül különösen élénk taps köszöntötte Ebenholz elvtársat (Moszkva), Baklajev elvtársat (a Tveri Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjének képviselőjét), Aradi elvtársat (Moszkva), Lipka elvtársat (Tver), Csuvara elvtársat (Tver), és Tarajov elvtársat, orosz katonát.

Aradi elvtárs ezután a gyűlés elé terjesztette az alábbi határozati javaslatot, amelyet nagy taps és lelkesedés közepette egyhangúlag elfogadtak:

„Fronton levő testvéreink!

A tőkésék, a kizsákmányolók, akik mások verejtékéből élnek, számtalan áldozatuk véréből újabb vagyonokat akartak harácsolni, és kirobbantották a háborút. Rövid lejáratra és gyors zsákmányra számítottak, de mindenfelé felébredt a mo-

hóság, és fellángolt a világháború, amely így a fejük fölé nőtt. A tőkések millió és millió proletárt, mérhetetlen mennyiségű aranyat és anyagi javakat pusztítottak el, anélkül, hogy akár halvány reményük lehetne a veszteségek helyrehozására, és éppen ezért nem tudják befejezni sem a háborút. Félnek a néptömegek ítélőszékétől. Oroszország népei már lerázták magukról ezt az ígát. Megálljt parancsoltak a frontokon folyó vérontásnak, és megsemmisítették országukban a kapitalizmus hatalmát. Az orosz nép megmutatta a világnak, hogyan lehet és kell véget vetni az értelmetlen és bűnös háborúnak.

Döntsetek meg tőkéseitek uralmát, és meg fog valósulni a népek közötti örök béke. Az orosz forradalom a maga részéről befejezte a háborút. Csakhogy titeket otthon nem fognak hazaküldeni, hanem újra katonaruhákba bújtatnak és új frontokra vezényelnek, hogy tovább öljetek és haljatok a kapitalizmusért. A győzelemig kell majd harcolnotok, azaz a végtelenségig. Közben szakadatlanul nőni fognak a hadihitelek milliárdjai, s kamataikat gyermekeinknek kell majd megfizetni.

Ez lesz a tőkések hadisarca.

Gyermekeinknek azért kell majd fizetni, mert apáik utolsó csepp vérükig harcoltak a kapitalizmusért. Ezt akarjátok? Nem, ezt nem akarhatjátok.

Ezért nálunk is meg kell dönteni a kapitalisták hatalmát. Az egész világon meg kell buknia ennek a hatalomnak. Kezünkbe kell venni a hatalmat, hogy sorsunkat magunk intézhessük. Új világot kell teremtenünk, ahol már csak szégyenletes emlék lesz a gyilkosság, a fegyveres rablás. Új világot kell teremtenünk a népek egyesülése, a munkáshatalom alapján.

Hogy elvégezhesétek ezt a nehéz feladatot, már most szervezkednetek kell, mint ahogyan mi is tesszük itt a hadifogságban. Szilárd, öntudatos, forradalmi szervezeteket kell létrehoznotok. Forradalmi hadseregként térünk majd haza veletek együtt, hogy egyetlen csapással megsemmisítsük a tőkés hatalmat.

Fronton levő testvéreink, sínylődő proletárok, egyesüljete!

Éljen a szociális világforradalom!

Éljen a népek közötti örök béke!

Éljen a dolgozók hatalma!"

Der Völkerfrieden (Petrográd), 1918. január 30 (február 12)

*Tudósítás a cseljabinszki internacionalista hadifoglyok
szociáldemokrata szervezetének
1918. január 28-án (február 10-én) történt megalakulásáról*

1918. január 31 (február 13)

Január 28-án a Népházban népes gyűlést tartottak a magyar és szláv hadifoglyok. A katonai klubban ugyanilyen gyűlést tartottak a németek és osztrák-németek.

A gyűlések a következő kérdéseket tárgyalták: 1. meg kell szervezni a foglyok körében a szociáldemokrata internacionalista csoportot; 2. vezetőséget kell választani.

A hadifoglyok szervezete mellett és ellen több szónok mondott beszédet. A foglyok szervezetének ellenzői azt mondták, hogyha az orosz munkásszervezetek internacionalisták, akkor nem szabad kizárniuk a munkából a fogoly munkásokat. Mások azt mondták, hogy az Oroszországban kialakult politikai helyzet minden állampolgártól, mind maguktól az oroszoktól, mind a foglyoktól hősi állampolgári állhatatosságot követel.

Miután minden oldalról megvitatták a kérdést, mindkét gyűlés a következő programot fogadta el:

1. Cseljabinszkban meg kell szervezni a szociáldemokrata internacionalista csoportot.
2. A csoportnak minden hadifogoly tagja lehet.
3. A szervezet célja: *a)* tagjai gazdasági érdekeinek védelme; *b)* az osztályöntudat emelése; *c)* kölcsönös jogsegély stb.
4. A szervezet a kiadásainak fedezéséhez szükséges pénzt kizárólag tagjainak önkéntes hozzájárulásából fogja előteremteni.
5. A szervezet vezetősége elnökből, társelnökből, titkárból, titkárhelyettesből, pénztárosból és két revizorból áll.
6. A szervezet feloszlása esetén a fennmaradó pénzt szétosztják a szervezet összes tagjai között.

A gyűléseken sok német és magyar nyelvű, internacionalista irányzatú újságot adtak el.

Izvesztyija Cseljabinszkovo Szovjeta Kresztyanszkij, Rabocsij i Szoldatszkih Gyeputatov,
1918. január 31

*A Magyar Szociáldemokrata Munkáspárt omszki szervezetének közgyűlése
az Omszki Munkás- és Katonaküldöttek Tanácsa magyar tagjainak
megválasztása tárgyában*

JEGYZŐKÖNYV

1918. február 17

A választók teljes száma: a) 867 hadifogoly.

A gyűlésen jelen volt 612 fő.

Elnökölt Rabinovics József.

Titkár Vitreih Jenő.

A szovjet tagjai:

Párttagság:

Jelöltek:

1. Ligeti Károly
2. Rabinovics József
3. Somlay József

Internacionalista Szociáldemok-
rata (bolsevik) Munkáspárt

Az Omszki Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjének újonnan megválasztott tagjai:

Szám	Név	Igennel szavazott	Tartó- kodott	Foglalkozás	Párttagság
	Tagok:				
1.	Ligeti Károly	egyhangúlag			
2.	Rabinovics József	egyhangúlag			
3.	Somlay József	egyhangúlag			

A gyűlésen felolvasták a munkás- és katonaküldöttek szovjetjének újraválasztásával és a szovjet tagjának kötelességeivel kapcsolatos utasítást, amelyet a szovjet újonnan választott tagjai tudomásul vettek és aláírtak.

Rabinovics József, a gyűlés elnöke
Vitreih Jenő titkár

GAOO. f. 662. op. 1. d. 98. l. 15. – Gépirásos tisztázat. (Oroszul.)

*A „Nemzetközi Szocialista” című lap közleménye arról,
hogy 1917. február 17-én Petrográdon megalakult
a hadifoglyok forradalmi központja
és más helyeken is internacionalista szervezetek keletkeznek*

Petrográd

1918. február 19

Vasárnap, február 17-én alakították meg a ma Péterváron tartózkodó hadifoglyok formában* a hadifoglyok szervezetét, mint hadifoglyok szociáldemokrata forradalmi központját. Az alakulás azon a nagygyűlésen történt, amelyet a foglyok rendeztek a munka- és parasztházban, ahol a pétervári átmeneti foglyotáborokból és kórházakból mintegy kétezer fogoly vett részt, magyarok, németek, románok, csehek, szlávok, lengyelek, akik valamennyien lelkesedéssel csatlakoztak a mozgalomhoz. Az az elkeseredés, amelyet a breszt-litovszki eredmény, a központi hatalmak hódító politikájának következtében még mindig késlekedő béke csak fokoz, éppúgy kifejezésre jutott, mint a világosan látása annak, hogy béke, kenyér és szabadság csak akkor lesz, ha az elnyomottak, akikhez a foglyok is tartoznak, kezükbe veszik a hatalmat.

A gyűlést Petrov elvtárs nyitotta meg az orosz munkástanácsok központi végrehajtó bizottsága nevében és a vezetést a foglyok sorából választott elnököknek Rudnyánszky és Knoflicsek elvtársaknak [adta át]. Radek Károly, a breszt-litovszki békeküldöttség tagja német beszédben ismertette nagy hatással a béketárgyalások meghíúsulásának okait és az egész nagy harcot a proletárorszályok és a nemzetközi szervezett kapitalizmus között. Kun Béla elvtárs magyar nyelven hívta fel szervezkedésre a foglyokat. Petrov-Gellrich Irma németül, Beneš cseh nyelven, Radošević horvátul, Delianu románul mondott hasonló beszédet, végül pedig az orosz katoná elvtársak nevében Uljanov beszélt.

A gyűlés elhatározta, hogy Németország és az Osztrák–Magyar Monarchia valamennyi népének hadifoglyai sorából választott szociáldemokrata forradalmi központot alakít, amelynek feladatává teszi, az Oroszországban már megalakult hadifogly forradalmi szervezeteknek az orosz munkás- és parasztforradalom, valamint a német és osztrák–magyar szociális forradalom érdekében haladéktalan munkára egyesítését. A gyűlés ezután megválasztotta a forradalmi hadifogly központot, amelyben minden nemzetiség képviselve van.

A hadifoglyok gyűlése Uljanov elvtárs ajánlatára a következő határozati javaslatot fogadta el egyhangú lelkesedéssel:

„Németország, Ausztria–Magyarország stb. hadifogly katonái üdvözlik a szabad Oroszország munkás- és parasztkormányát. Egyesítjük szavunkat az orosz munkások, parasztek és katonák szavával, és felhívjuk az egész proletárvilágot,

* Eredetiben így.

hogy kövessék az internacionalizmusnak az orosz proletárok által kibontott zászlaját. A nemzetközi és forradalmi Oroszországgal együtt követeljük ennek a véres és kapitalista érdekekért folytatott háborúnak befejezését, felhívjuk a fiaikat vesztett szerencsétlen anyákat, férjeiktől megfosztott özvegyeket, az apátlanná tett árvákat, akiket mind a véres háború taszított szerencsétlenségbe, hogy támogassák az orosz forradalmat.

Az orosz munkáskormány már hazaengedte a katonákat. Az orosz népkormány nem hajlandó tovább vért ontani a háborúban, és mi, hadifoglyok, ugyanezt követeljük a mi kormányainktól.

Felhívjuk katonatestvéreinket Németországban és az Osztrák–Magyar Monarchiában, hogy szabadítsák ki magukat Vilmos és Károly császárok tábornokainak és tisztjeinek és a kapitalizmus összes szolgáinak igája alól. Felhívjuk valamennyiüket a proletárok felszabadításáért való küzdelemre.

Éljen a nemzetközi forradalom! Éljen a szocializmus!"¹

Nemzetközi Szocialista (Pétervár), 1918. február 19. 2. old.

*Reiner Károly cikke a „Znamja Revoljucii” című lapban
a tomszki hadifoglyok forradalmi mozgalmáról
s a német és osztrák–magyar imperialista követelések elleni
tiltakozásukról*

1918. február 19

„Európa növekvő sebességgel robotog lefelé a lejtőn, s egy soha nem látott méretű és példátlan vadságú világháborúhoz közeledik. Ezt a mozgást csak egy-
valami állíthatja meg, egy oroszországi rendszerváltozás. Afelől nincs kétség, hogy
ez bizonyos idő múlva bekövetkezik. Adja isten, hogy ez előbb megtörténjen,
mintsem az elkövetkeznék, ami e fordulat nélkül elkerülhetetlen.”²

Engels ezeket a klasszikus sorokat 24 évvel a világháború előtt írta le.

¹ A határozat megjelent a „Pravda” 1918. február 19-i, 29. számában is, továbbá az „Izvesztyija” 1918. február 22-i, 31. számában, a következő szerkesztéségi megjegyzéssel: „Kérünk minden szocialista újságot, vegye át ezt a határozatot, nyomtassa ki külön rölapokon is (németül, lengyelül) és terjessze a hadifoglyok között. A szovjeteknek javasoljuk, szervezzenek hadifoglygyűléseket, szavaztassák meg a határozatot, hogy ezzel támogassák a petrográdi forradalmár hadifoglyokat és forradalmi bizottságukat.”

² Lásd a 4. sz. dokumentum jegyzetét. Kun Béla és Reiner Károly is valószínűleg Engels „Az orosz cárizmus külpolitikája” című írásának valamilyen német kiadását használta, de a szöveget nem egészen egyformán fordították oroszra.

Az elkerülhetetlen bekövetkezett. A „soha nem látott méretű és példátlan vadságú” háború még mindig tart, nap mint nap szedi újabb áldozatait, de Oroszországban is megbukott a régi rendszer, s még maradványait is elsöpörte a forradalom vihara.

Ha az orosz forradalom előbb tör ki, meggátolhatta volna a háború kitörését, most viszont, hogy a háború közben tört ki, mindenképpen világforradalomra kell vezetnie. A háborúk mindig fordulatokat hoztak, s terjesztették a forradalmi eszméket. Azok az okok, amelyek az orosz forradalmat előidéztek, minden hadviselő országban fennállnak. Azonos okoknak azonos okozatokat kell kiváltaniuk. Az orosz (októberi) forradalom vonzó példa gyanánt szolgál az egész világ munkásai és parasztjai számára. Kirántja őket abból a közönyből, amellyel eddig viselték jármukat, s amelynek a tőkésék elsősorban köszönhették uralmukat. A néptömegek a tőkés termelés világában eddig csak azt látták, hogy ők a jelenlegi rendszer áldozatait, de most az orosz forradalom öntudatra ébreszti őket.

Világháború – világforradalom! Más kiút nincs. Ez az események természetes menete. Összeomlanak a roskatag bálványok, s romjaikon új világ születik, a proletariátus világa. Így válik az orosz forradalom minden proletár, minden elnyomott közügyévé.

Az orosz októberi forradalom a hadifogoly munkásokra és parasztokra is jótékony hatást gyakorolt, megváltoztatta őket. A militarizmus megfosztotta volt őket szabad akaratuktól. Ezek az emberek most magukhoz térnek, és maguk kívánják intézni a sorsukat. Az Osztrák–Magyar Monarchia különböző nemzetiségeihez tartozó hadifoglyok, akiket otthon egymás ellen uszítottak, hogy szükség esetén felhasználhassák őket egymás ellen, kezdenek ráébredni, hogy a nemzeti viszálykodás csak eszköz a mostani rendszer fenntartására. Belátják hibájukat, és kezet nyújtanak egymásnak. Látják, hogy együtt szenvednek, hogy valamennyiüket egyformán elnyomják, hogy közös a céljuk és közös az ellenségük. A közös cél elérésére szociáldemokrata szervezetekben tömörülnek a közös ellenség ellen, hogy összpontosítsák erőiket és felkészüljenek a kapitalizmussal való végső leszámolásra.

Amikor a Tomszkban tartózkodó hadifogoly munkások és parasztok két héttel ezelőtt szervezetben egyesültek, első dolgukként, folyó hó* 28-án déli 2 órakor, a béke kérdésével kapcsolatos álláspontjukat szögezték le. A szociáldemokrata hadifoglyok az új színház épületében gyűltek össze. Több mint 2000 különböző nemzetiségű hadifogoly volt jelen. A gyűlés elnöke Bencel-Strečka volt (cseh), jegyzője Szilágyi Imre (magyar).

Az első szónok magyar hadifogoly volt, e sorok írója. A háború okairól beszélt, és rámutatott, hogy ez a háború burzsoá háború, de a kiömlő vér proletárvér. A proletariátusnak nem lehet közös ügye a burzsoáziával.

A központi hatalmak burzsoáziájának győzelme újabb bilincseket jelent a proletariátusnak, veresége viszont megszüli a reváns gondolatát, amely a mostani háború megismétlődésére vezethet.

* 1918. január. – Szerk.

A proletárok érdekének kizárólag az orosz forradalmi szociáldemokrácia békeformulája felel meg: „annexiók és hadisarc nélküli békét a népek önrendelkezése alapján”.

A következő szónok Max Jung osztrák hadifogoly volt. Rámutatott, milyen kettős játékot űz a breszt-litovszki német delegáció.¹ „A néptömegeket – mondotta – be lehet csapni, de nem sokáig.” Felszólította az egybegyülteket, foglaljanak állást a népek önrendelkezése alapján, annexiók és hadisarc nélkül kötendő béke mellett.

Ugyanebben a szellemben beszélt Foral Viktor (cseh hadifogoly) is.

Ezután magyarul, németül és csehül felolvasták az alábbi határozatot, amelyet el fogunk küldeni a breszt-litovszki német és osztrák–magyar delegációnak.

„Mi, Tomszkban tartózkodó hadifogoly munkások és parasztok, követeljük az összes hadműveletek azonnali beszüntetését és a haladéktalan békét az orosz forradalmi szociáldemokrácia platformja alapján: annexiók és hadisarc nélküli béke a népek önrendelkezése alapján. Csak az ilyen béke felel meg az egész emberiség érdekeinek, mert nem válik újabb háborúk forrásává. Kijelentjük, hogy minden másfajta béke, amely erőszakos annexiókon és más népek kifosztásán alapul, merénylet az egész emberiség demokráciája ellen.

Minket, hadifogoly munkásokat és parasztokat is megérintett a nagy idők szele. Nem akarunk többé ölni, és áldozatok sem akarunk lenni többé. Demokratikus békét és szabadságot akarunk, hogy az emberiségnek ez a mostani örülete meg ne ismétlődhessen.

Ti, akiknek döntő szavatok van a béke kérdésében, hallgassatok a mi véleményünkre, mert annak, hogy a békét mikor kötik meg és milyen feltételek mellett, döntő hatása lesz politikai viselkedésünkre.”

A gyűlés általános kézfelemeléssel, óriási lelkesedéssel fogadta el a határozatot.

A határozat elfogadása után Ruben elvtárs a Tomszki Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetje nevében üdvözölte az egybegyülteket, s felszólította a hadifogoly elvtársakat, kövessék az oroszok példáját. Beszélt még Geraszimov, Fjodorovics és Jatkevics elvtárs.

¹ A négyes szövetség delegációja látszólag elfogadta azt a szovjet javaslatot, hogy kössék meg haladéktalanul az általános békét „erőszakos területcsatolások és hadisarc nélkül”, de ezt az állásfoglalását gyakorlatilag semmivé tette egy kikötés, amely a német delegáció 1917. december 12-i (25-i) nyilatkozatában hangzott el. Kuhlmann, a delegáció vezetője ugyanis kijelentette, hogy „az orosz delegáció javaslata csak abban az esetben lenne megvalósítható, ha a háborúban részt vevő összes hatalmak kivétel és fenntartás nélkül meghatározott időn belül a leghatározottabb formában köteleznék magukat a minden népre nézve közös feltételek betartására”. (Mirnie peregovori v Breszt–Litovszke [A breszt-litovszki béketárgyalások]. 1. köt. Moszkva 1920. 9–10. old.)

Mínthogy azonban a háború főbb résztvevői közül egyik sem kapcsolódott be a béketárgyalásokba, ez lehetővé tette a négyes szövetség hatalmainak, hogy a december 27-i (január 9-i) ülésen nyíltan kijelentsék: megtagadják az „annexiók és hadisarc nélküli béke” szovjet formulájának elfogadását, majd pedig azt is, hogy a német delegáció január 5-én (18-án) ultimátumszerűen egy több mint 150 000 km² nagyságú terület elcsatolását követelje Oroszországtól. Az ultimátum benyújtása azt mutarta, hogy Oroszországot legyőzött országának tekintik, amit Hoffmann tábornoknak, a német delegáció egyik tagjának következő cinikus kijelentése is bizonyított: „A győzelmes német csapatok orosz területen tartózkodnak.” (Ugyanott.)

A gyűlés öt óraker ért véget. A hadifoglyok ugyanolyan rendezetten vonultak haza, mint ahogyan idejöttek, ezzel is bizonyítva, hogy a szociáldemokraták felügyelet nélkül is tudnak úgy viselkedni, ahogyan ez a szervezett proletariátushoz illik.

Amikor a háború kitört, amikor a proletárokat katonaruhába öltöztették és egymást öldökölni küldték, a kapitalisták elégedetten dörzsölték a kezüket: szétzúzták a proletariátus Internacionáléját, meghalt a forradalom. A kapitalistáknak azonban most keservesen csalódnuk kell.

A forradalom nem halt meg, és nem pusztult el az Internacionálé sem. A forradalom ott lappang minden proletár szívében. Most az orosz forradalom új életre keltette és megerősítette a proletárok nemzetközi összetartását. A forradalom él, és farkasszemet néz a tőkessel. A forradalom elevenebb, mint az emberiség történetében valaha. Alapjaiban rázkódtatja meg az egész földet, romba dönti a régi rothadt világot, és győzelemre viszi a proletárság vörös zászlaját.

Dr. Reiner Károly (magyar szociáldemokrata)

Znamja Revoljucii (Tomszk), 1918. február 19

39

*A „Pravda” tudósítása a petrográdi hadifoglyok gyűléséről,
amelyen a fegyverszünetnek Németország részéről történt megsértése miatt
tiltakoztak¹*

1918. február 21

Délután négy óraker a város különböző részeiből vörös zászlók alatt, énekelve érkeztek a hadifoglyok a Lityeinij utca és a Kirocsnaja utca sarkán levő Munkás-Paraszt Házba. Öt órára számos német, osztrák, cseh és magyar hadifogoly gyűlt össze a nagyteremben, hogy tiltakozzék a német-osztrák imperializmusnak Szovjet-Oroszország szocialista területe, elsősorban a vörös Petrográd ellen indított hadjárata miatt. A hadifoglyok igen nyomott hangulatban érkeztek. Ha az ember levert arcukat nézte, azt gondolhatta, hogy a forradalom semmiképpen sem várhat aktív segítséget tőlük most, amikor közvetlenül fenyegetik a ragadozók. De beszédeikből – többek között az egyik német katona szenvedélyes hangú felszólalásából – és határozatukból, amelyet mind a 600 jelenlevő elfogadott, kiderült, hogy készek fegyverrel védelmezni a forradalmat, azt a proletariátus közügyének tekintik. A hadifoglyok teljesen tisztában voltak vele, hogy a

¹ A gyűlés 1918. február 20-án folyt le. (Lásd Rabocse-kresztyanszkaja Gazeta, 1918. február 26., továbbá Nemzetközi Szocialista, 1918. február 23.)

proletár Oroszország minden lehető megtegy a béke érdekében. Tudták, hogy a véres kezű császár az orosz burzsoázia megsegítésére emelte fel a furkósbotját. Hadd tudják meg a német imperialista urak és orosz burzsoá kollégáik, hogy Oroszország proletariátusa nincs egyedül. Válságos helyzetben bizton számíthat sok-sok ezer hadifogoly segítségére. A burzsoá bandák csak a proletárok hulláin keresztül vehetik be a forradalom vörös erődjait. De a helyzet most nem az, mint 1871-ben, a kommün idején. Ma más helyzetben, más feltételek között vagyunk, és tudjuk, hogy győzni fogunk.

A gyűlésen Rudnyánszky elvtárs (magyar) és Beneš elvtárs (cseh) elnökölt. Felszólalt Kosipar és Petrow elvtárs (a németektől), Kun Béla (a magyaroktól), Knofliček (a csehektől), Csuvara (a magyaroktól), Ragošević elvtárs (a horvátoktól).

Csuvara elvtárs a tveri hadifogoly-szervezet nevében lelkes és együttérző beszédet mondott; felszólította a hadifoglyokat, hogy fegyveresen keljenek a forradalom segítségére.

A gyűlés forradalmi dalok éneklésével és határozathozatallal ért véget:

A gyűlés kijelenti: „A német és osztrák-német imperializmus újabb támadása nemcsak a forradalmi Oroszország, hanem a világ proletárjainak közös ügye ellen is merényletet jelent. A szovjet köztársaság sorsa mindenekelőtt a legszorosabban összefügg az eljövendő proletár világforradalommal, ezért minden hadifogoly feladata és kötelessége, hogy minden erővel és minden lehetséges eszközzel védje ezt a köztársaságot mindenféle merénylettel szemben. A gyűlés felszólít minden hadifoglyot, hogy bocsássa erejét a forradalom rendelkezésére, szolgálja azt fegyverrel.

Éljen az összes proletárok közös harca az összes kapitalisták ellen!

Éljen a szociális világforradalom!

Le a véres kezű Vilmossal és Károllyal!

Pravda (Petrograd), 1918. február 21

40

*Az Acsinszki Munkásküldöttek Szovjetjének távirata
az OSZFSZK Népbiztosai Tanácsának arról,
hogy Acsinszkban létrehozták az osztrák, német és magyar katonaküldöttek
szovjetjét*

Acsinszk

1918. február 24

Az acsinszki hadifogolytáborban megalakult az osztrák, német, magyar katonák szovjetje. A gyűlés nagy lelkesedéssel folyt le.

Acsinszki szovjet

CGAOR SZSZSZR f. 130. op. 2. d. 733. l. 156. – Távirat.

Kivonat a moszkvai és Moszkva területe munkás-, katonai és parasztküldöttek szovjetje elnökségének a hadifoglyok agitációs osztagainak megszervezéséről szóló határozatából¹

1918. február 26

A hadifoglyosztatok megszervezéséről.

Németország támadása miatt szükséges:

1. Hogy a legsürgősebben tanácskozásra hívjuk össze a moszkvai katonai körzet vezérkarának és a szociáldemokrata internacionalista hadifoglyok bizottságának képviselőit, mert hadifoglyosztatokat kell szervezni, s azokat agitatori minőségben, valamint a német imperializmus elleni fegyveres bevetésre a frontra kell küldeni.²

2. Hogy megbízzuk a munkás- és katonaküldöttek szovjetjének agitációs osztályát a hadifoglyok agitációs osztagainak megszervezésével.

Titkár*

Határozat: az egyes agitátorokat vagy le kell nyomozni, vagy pedig a moszkvai pártbizottság vagy a baloldali eszerek ajánlása szükséges.

Jem. *Jaroszlavszkij*, a vezérkar tagja
Strodab titkár

CPA IML. f. 549. op. 1. d. 95. ll. 46 i ob. – Gépirásos tisztázat. (Oroszul.)

A. Bonde grófnak, a dán nagykövetség megbízottjának jelentése a petrográdi dán misszióhoz az omszki táborban levő forradalmi beállítottágú hadifoglyokról

Legkésőbb 1918 február**

Ma a tiszti bizottság felszólítására Gösta Cedergren úrral, a Svéd Vöröskezeszt megbízottjával felkerestem az omszki tábor. Az volt a célunk, hogy meg-

¹ A határozatot az 1918. február 21-i éjszakai ülésen fogadták el. A kivonatot megküldték a munkás- és katonaküldöttek szovjetje agitációs osztályának.

² Az agitációs osztagokba nemcsak a német, hanem a németül tudó magyar internacionalistákat is összeírták. Az első, 18 főből álló, önkéntes agitátorosztag március 3-án indult el a frontra. (CPA IML. f. 549. op. 1. d. 95. 1. 47.)

* Olvashatatlan aláírás.

** A dátumot a szomszédos okmányok alapján állapítottuk meg.

próbáljuk lefékezni a forradalmi elemeket, akiknek az utóbbi időben kifejtett propagandája már mély gyökereket eresztett és kb. 300 hadifoglyot a proletariátus nemzetközi zászlaja alá gyűjtött.

A főkolompos L I G E T I magyar zászlós, aki láthatólag orosz érdekekért és valószínűleg orosz pénzért is dolgozik.

Jelenlétem alatt több barakkban felhívást ragasztottak ki, amely a szokásos szocialista frázisokat tartalmazta. Egy német önkéntes leszakított egy ilyen felhívást, mire kb. 11 különböző nemzetiségű katona rárontott és alaposan megverte. Utána kényszerítették a komisszárt (értsd: táborparancsnokot), hogy csukassa sötétzárkába kenyéren és vízen. Ezek a katonák mindenkit meggátoltak, aki Hoffmannon segíteni akart.

Cedergren úr és én előbb a tiszti bizottságban, majd a legénységi bizottságban¹ értekezletet tartottunk, és megpróbáltuk megértetni a különböző nemzetek képviselőivel, hogy milyen bűnös ez az agitáció. Közöltük, hogyha ez folytatódik, megvonunk mindennemű támogatást, legyen az pénz vagy élelmiszer. A legénységi bizottság megígérte, hogy komolyan figyelmeztetni fogja bajtársait.

Közben a „forradalmárok” és még sokan összegyűltek a szomszédos teremben. Ligeti és társai gyűjtő hangú beszédeket mondtak, amelyeket minduntalan „éljen” vagy „nazdar” kiáltások és hasonló tetszésnyilvánítások szakítottak félbe. Cedergren úr és én átmentünk hozzájuk, hogy megpróbáljunk szót érteni *velük* is. Gyűrűbe zártak minket, és túl akarták harsogni szavainkat. Kezek emelkedtek felénk, öklök táncoltak a levegőben, aggasztóan közel a fejünkhöz. Zúgott körülöttünk a terem: „Le a semlegesekkel, akik ellopják a pénzünket, akik eltulajdonítják szeretetsomagjainkat, üssétek le őket, a katalaszkába* a fickókkal!” stb. Beláttuk, hogy itt semmi keresnivalónk, és teljes rendben visszavonultunk. Közöltük, hogy a jövőben tilos politikai célokra felhasználni az előadótermet, amely a Keresztyén Ifjúsági Egyesület pénzéből épült.

Érthető, hogy a forradalmi gondolatok éppen a hadifoglyok körében találtak ilyen kedvező talajra. Vigasztalan helyzetük, amelyben javulásra semmi remény, érthetővé és részben megbocsáthatóvá teszi a dolgot.**

(sign. A. Bonde)

HIL. I. világháborús iratai. 3389. cs. 65. pall. 5/a. sz. i. 1–2. fol. – Gépírásos másolat. (Németül.)

¹ A tiszti és a legénységi bizottságok, amelyek a tábor belső életének irányítására alakultak, ebben az időben a reakciós tisztek befolyása alatt álltak, akik ellensúlyként használták fel őket a hadifoglyok forradalmi mozgalmával szemben.

* Dutyiba, karcerba.

** Lásd a 47. sz. dokumentumhoz fűzött jegyzetet.

Tver

1918. március 7

A Tver kormányzósági forradalmi internacionalista hadifogoly-bizottság képviselőinek (küldötteinek) gyűlése, amely március 3-án zajlott le a bizottság épületében, szótöbbséggel csatlakozott a III. Internacionálé programjához.¹

Kimondták, hogy az Oroszországban levő hadifoglyoknak szent kötelességük minden erejükkel támogatni az októberi forradalmat, melynek az a rendeltetése, hogy kiszabadítsa a nemzetközi proletariátust a nagytőke karmaiból, az elviselhetetlen járómból.

A bizottság továbbá elhatározta, hogy intenzív agitációs munkát kezd a Vörös Hadseregbe való belépés érdekében, mert minden proletárnak természetes kötelessége, hogy fegyverrel harcoljon jogaiért.

A proletariátus csak nemzetközi összefogással veheti fel a harcot a nemzetközi nagytőke egyesült erői ellen.

A következő határozat került szavazásra és fogadtatott el:

1. Jelen gyűlés azoknak a határozatoknak az alapján áll, amelyeket az Oroszországban levő hadifoglyok forradalmi internacionalista szervezetének küldöttei hoztak moszkvai értekezletükön,² és elhatározza, hogy intenzív agitációs munkát kezd a Tver kormányzóságban levő hadifoglyok körében, hogy lépjenek be a Vörös Hadseregbe.

2. A Tver kormányzósági forradalmi internacionalista hadifogoly-bizottságnak erélyes munkát kell kifejeznie, hogy terjessze a forradalmi internacionalista szocialista eszméket a hadifoglyok körében. A hadifoglyoknak a Vörös Hadseregbe való belépése önkéntes legyen.

¹ Ebben az időben egyre időszerűbbé vált az új, Kommunista Internacionálé létrehozása. Ezért az internacionalista hadifoglyok élenjáró képviselői kötelességüknek tekintették, hogy harcoljanak a III. Internacionálé megalakításáért. Azok a külföldi kommunista csoportok, amelyek 1918 márciusától kezdve alakultak hadifogly kommunistákból az OK(b)P keretei között, mint azt Lenin megállapította, fontos szerepet tölthettek be a III. Internacionálé előkészítésében. (Lásd a 139. sz. dokumentumot.)

² A moszkvai katonai körzetben levő szociáldemokraták második küldöttgyűléséről van szó, amely 1918. február 24-én folyt le, 29 000 hadifogly képviselőjének részvételével. A gyűlés élesen elítélte a német csapatok hitszegő támadását, és „egyhangúlag kimondta, hogy a hadifoglyoknak aktívan részt kell venniük az orosz forradalom védelmében, s elhatározta, kiáltványban szólítja fel a hadifoglyokat, hogy jelentkezzenek a Vörös Hadseregbe”. (Izvesztijja, VCIK, 1918. február 27.)

Á moszkvai katonai körzet szociáldemokrata internacionalista hadifogly-bizottságát 1918. február 26-tól kezdve a moszkvai katonai körzet forradalmi hadifogly-bizottságának hívták. (CPA IML. f. 17. op. 11. d. 3. 1. 7. Lásd még: *Milei György: A magyar hadifoglyok kommunista szervezeteinek kialakulása és tevékenysége Szovjet-Oroszországban, 1917–1918.* Lásd Magyar–orosz történelmi kapcsolatok. Budapest 1956. 350–351. old.)

3. Az új bizottság tagjai csak olyan elvtársak lehetnek, akik szilárdan a III. Internacionálé programja alapján állnak.

4. A bizottságnak folytatnia kell munkáját a hadifoglyok helyzetének javítása érdekében.

Lipka elvtárs javaslatára a bizottság új nevet vesz föl: „Tver kormányzósági forradalmi internacionalista hadifogoly-bizottság.”¹

A választás megejtése után a bizottság tagjai a következők: tagok – Kraft Henrik, Gross Kristóf, Lipka János, Pirók György, Klement Lajos; ellenőrök – Kardos, Kaminszky Leó, Csuvara Mihály, Teleki Pál. Hadifogolyügyi biztossá Malter Naftáli elvtársat nevezték ki.

Az utolsó, „Bejelentések és különfélek” című napirendi pontot megvitatásra az újonnan választott bizottságnak adták át.

CPA INL. f. 549. op. 1. d. 94. l. 150. i. ob. – Kézírásos másolat. (Németül.)

44

*Czégely Istvánnak,
az izsevszki hadifogoly-szervezet elnökének levele
a „Nemzetközi Szocialista” című lap szerkesztőségéhez
csoportjukról és a kapcsolatok kiépítéséről*

Izsevszkij Zavod

1918. március 9

A „Nemzetközi Szocialista” I. év 6. sz. január 4-i számából² értesültem, hogy elvtársak érdeklődnek azoknak az elvtársaknak a hollétéről, kik otthon is foglalkoztak a szocializmussal, azaz részt vettek az általános munkásmozgalomban.

Én budapesti cipésmunkás vagyok, ott részt vettem a szakmozgalomban. A hatodik ker. (Szondy u. 62.) pártszervezetben aktív részt vettem, a „Népszava” és „Szocializmus”³ előfizetője és sajtóbizottsági tagja voltam. Itt azonban két hosszú éven keresztül a munkásmozgalomról álmodozva elcsigázott testtel csináltuk az izsevszk-galjami* iparvágányt. Most azonban hála a bolsevik elvtársaknak, lehetővé tették nekünk, szegény hadifoglyoknak is a szervezkedést. Mi itt dolgozunk az izsevszk-galjami vonalon 500-an.

A környéken még van vagy ezer különféle nemzetiségű. Mi itt már megalakí-

¹ A szervezet neve korábban – Hadifoglyok Szocialista Bizottsága volt. (Nemzetközi Szocialista [Pétervár]. 1918. február 19.)

² Itt inkább a lap második számáról van szó, amely 1918. január 3-án (1917. december 21-én) jelent meg. Ebben a szerkesztőség csakugyan felszólítja azokat a hadifoglyokat, akik otthon részt vettek a magyar munkásmozgalomban, hogy közöljék tartózkodási helyüket.

³ A „Szocializmus” az MSZDMP elméleti folyóirata volt.

* Az Izsevszk-Galjami közötti vasútvonalról van szó.

tottuk a szervezetet, csak nagyon nehezen megy, nincsen literatúránk, már próbáltuk orosz betűkkel, magyar és német értelemben,¹ de nem megy, nagyon megkérem a „Nemzetközi Szocialista” kiadóhivatalát, hogy nekünk több példányban lapot küldeni, mi bennünket mint előfizetőket bevenni, mivelhogy mi már egy kis alaptőkével rendelkezünk. A vezetőségünk hét tagból áll. Egy elnök (magyar), egy alelnök osztrák és egy magyar, egy jegyző, egy titkár, egy pénztárnok és egy ellenőr, az elnöki funkciót a magyar részről én töltöttem be.

Igen tisztelt elvtársak még egy kissé kérem a türelmüket egy kis, nem ilyen . . . * okmányba való dologról van szó. A dolog a következő:

Március 3-án reggel beállít hozzánk három nyugat-európai kinézetű, jobb külsejű bácsi, akiknek az egyikéről megtudták, hogy német generális, megnézte a működésünket, azt a megjegyzést tette, mi az, önök propagandát gyűjtenek a dinasztia ellen, az egyik elvtársunk kérdezte tőle, úgy lehet ennek valami utókövetkezménye, azt mondja, nincs kizárva, aztán előadta a dolgát, ők a svéd konzultól kiküldöttek voltak, akik utaznak a foglyokat gazdaságilag szervezni, az ő alapszabályuk szerint a vezetőségbe feltétlen egy tisztnek kell lenni, mi mondtuk neki, itt Oroszországban csak elvtársakról van szó, ők kértek bennünket, hogy egy tisztet hozassunk ide, ő átadott neki 1, azaz egyezernégyszáz rubelt azzal a megbízással, hogy ossza ki a foglyoknak. Egy tiszt úr kaphat száz rubelt, egy kadét 50, egy altiszt 30, egy közlegény 10-et. Én csak azt jegyzem meg, az a közlegény nem olyan éhes, nem olyan rongyos a *kedves* hazánk sorsát intéző nagyurak jóvoltából, mint a káplár úr.

Maradtam elvtársi üdvözléssel

Cégely István

CPA IML. f. 17. op. 11. d. 1. l. 103. i. ob. – Kézírásos levél.

45

*A moszkvai katonai körzet hadifogoly-bizottságának közleménye
a magyar hadifoglyok gyűléséről*

Moszkva

1918. március 13. előtt**

A szociáldemokrata internacionalista hadifoglyok forradalmi bizottsága

MEGHÍV

minden elvtársat az 1918. március 13-án, szerdán este hat óraker, a Povarszkaja utca 2. alatt (Szarjatyinszkij pereulok) tartandó gyűlésre.

¹ Az említett rölapot az izsevszki szociáldemokrata hadifogoly-bizottság adta ki németül, magyarul és oroszul. Első oldalát lásd: A magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai. 5. köt. Szikra 1956. 109. old.

* Egy szó olvashatatlan.

** A dátumot a dokumentum szövege alapján állapítottuk meg.

Magyar nyelvű előadás.

Kun Béla elvtárs. Téma: A béke és a magyar proletariátus forradalmi feladatai.

Kérjük a Moszkva környékén levő elvtársakat, hogy küldjék el képviselőiket. A bizottság kéri a vasutasokat, hogy legyenek segítségükre a vonatokon.

CPA IML. f. 17. op. 11. d. 3. l. 32. – Gépírásos másolat. (Oroszul.)

46

*A zlatouszti magyar hadifoglyok
levélben segítséget kérnek a moszkvai hadifogoly-bizottságtól
szervezetük megalakításához*

Zlatouszt

1918. március 17

Elvtársak!

Önökhöz fordulunk felvilágosításért, mi itt levő magyar hadifoglyok már többször fordultunk Pétervárra az „Internacional Socialist” lapért, de nem kaptunk semmit, vagy talán a levél nem megy, kérjük az elvtársakat az itt levő hadifoglyok nevében, hogy járjanak közbe a mi érdekünkben, hogy a lapot megkapjuk.

Elvtársak, kérünk felvilágosítást a szervezkedés megkezdéséről, mi ugyan az alulírottak agítalunk folyton a szervezkedésről, de nem tudjuk megkezdni.

Elvtársakat még felkérjük arról, hogy az esetleges szeparál béke megkötése esetén, mi, kik nem akarunk még egyszer a frontra menni, mihez tartsuk magunkat, mert eltökélt szándékunk nem hazamenni, erről levélbeli választ kérünk.

Adress*

Elvtársi tisztelettel
Arany Tóth Sándor
Márton Mihály

CPA IML. f. 17. op. 11. d. 1. ll. 174–175. – Kézírásos levél.

* A továbbiakban a levél szerzői közlik pontos címüket oroszul.

*Camitz ezredesnek, a dán misszió hadifogolyügyi megbízottjának jelentése
a pétervári dán követségnek
az omszki táborban levő magyar hadifoglyok forradalmi mozgalmáról*

Omszk

1918. március 20

Az itteni hadifogolytáborban uralkodó állapotokról, különösképpen a legénység körében folyó forradalmi mozgalomról a következőket kell jelentenem.

Amíg a Népbiztosok Tanácsa át nem vette a kormányhatalmat, a fenti mozgalom csak abban nyilvánult meg, hogy néhány, a táboron kívül foglalkoztatott hadifogoly részt vett forradalmi tüntetéseken és gyűléseken, de a táborban elhelyezett legénység itteni tudomás szerint ezeken nem vett részt.

Az októberi forradalom után, vagyis miután a kormányhatalom a munkás- és katonatanácsok kezébe került, észrevehető erjedés és titkos szervezkedés kezdődött a táborban elszállásolt hadifogoly legénység körében. Körülbelül ebben az időben jelent meg a táborban Ligeti Károly, az 1. m. kir. honvéd gyalogezred zászlósa, akit egy itt átutazott tiszti transzport kivetett magából beállítottsága miatt. Ez az ember gyűlölködő, a monarchia, a dinasztia, kiváltképpen azonban a tisztek ellen irányuló beszédet mondott a katonáknak. Ezeknek a beszédeknek és agitációknak a hatása eleinte különösen a magyar nemzetiségű rokkantaknál mutatkozik – élükön az I. hvd. gy. ezr. Oláh nevű egyéves önkéntesével –, majd fokozatosan cseh és német katonákra is áterjed. A tiszti táborba, főleg f. év január elején, a legkülönbözőbb fenyegető hírek érkeztek arról, hogy a legénység már megszerveződött, az egész tábor igazgatását át fogja venni, a tiszteket teljesen egyenlővé fogja tenni a legénységgel, el fogja venni pénzüket és ruhájukat. Egyre szaporodnak az olyan hírek, hogy a legénység fegyverkezik és éjszakai rajtaütést készít elő a tiszti tábor ellen, úgyhogy a tisztek óvintézkedésekre kényserülnek.

Egy f. év januári napon a már említett Oláh önkéntes egy másik magyar rokkant társaságában megjelenik az egyik magyar tiszti barakkban és a legocsmányabb hangon szidalmazni kezdi az ott jelenlevő tiszteket. A tisztek előbb a legnagyobb önmegtadással, önuralommal, becsületérzésüket is elfojtva kísérelték meg, hogy jó szóval bírják rá a két embert büntetendő fellépésük beszüntetésére, ám hasztalanul. Végül is tettelegességhez folyamodtak, hogy megőrizhessék az orosz hatóságok és lakosság előtt a k. u. k. hadsereg tekintélyét.

Az eset nyomán a legénység egyre agresszívabb lett. Február 20-án a már hetek óta bevont orosz őrszemek helyett a hadifoglyok közül állítottak őrszemeket, bár az orosz őrszakasz még a táborban maradt. F. év február 22-én megjelenik a már említett Ligeti zászlós egy orosz komisszár és egy öttagú hadifogolypatrul kíséretében, és közli a tisztekkal, hogy a szervezett legénység kollégiumot választott,

amely az egész tiszti és legénységi tábor igazgatását átvette;¹ az orosz komisszár felszólítja a tiszteket, hogy minden tekintetben vessék alá magukat a kollégium rendelkezéseinek, és semmilyen lépést ne tegyenek ellene. Kékesi főhadnagyot (31. hvd. gy. ezr.) – aki a patrul megjelenése feletti érthető felháborodásában néhány élesebb megjegyzésre ragadtatta magát – letartóztatják, a „kollégium bírósága” elé állítják, és csak háromnapos fogság után bocsátják szabadon. 12 tiszteket, akik a táborban még mindig jelenlevő orosz örkülönítmény engedélyével a városban tartózkodtak, ugyanezen a napon a hadifogoly patrulok az orosz publikum szeme láttára letartóztatnak. Őket is forradalmi törvényszék elé állítják, és csak másnap bocsátják szabadon. Emiatt az eljárás miatt a tiszti tábor képviselői a kir. dán és svéd megbízottakkal közös, erélyes tiltakozást jelentenek be az illetékes orosz hatóságnál, de mint mindig, eredménytelenül. Ellenkezőleg, az agitáció fokozódik.

Az új folyamán feltörik a tiszti szórakozóhelyiséget (kantint), öfelségének, az osztrák császárnak és magyar királynak ott levő képét eltávolítják, s azt a már több ízben említett Oláh önkéntes megsemmisíti.

Ez idő tájt jelenik meg a magyar szervezet Ligeti zászlós által szerkesztett „Forradalom”* című magyar nyelvű lapja, majd ezt néhány hét múlva a német nyelvű „Wahrheit” követi. Mindkét lap célja felheccelni a legénységet a dinasztia és a tisztek ellen, toborzás a Vörös Gárdába és hasonlók. A leggyűlölködőbb cikkeket Ligeti és Oláh írja.

F. év február 22-én az orosz őrszakasz elhagyja a tábort, s azt Ruzicska szakaszvezető, hadifogoly komisszár veszi át. A tisztekkel közlik, hogy mostantól fogva csak a komisszár által kiállított eltávozási lapok birtokában mehetnek ki a városba, a fürdőbe stb.

F. év II. 23-án letartóztatják Stowasser hadnagyot, mert amikor megjelent a tiszti táborban egy osztrák hadifogoly, aki a sapkáján vörös kokárdát viselt az öfelsége nevének kezdőbetűivel ellátott sapkarózsa helyett, a hadnagy levette ezt

¹ Az észak- és közép-oroszországi élelmezési viszonyok romlásával nagyszámú hadifoglyot Szibériába evakuáltak, s ez túlszűfolttságot eredményezett a szibériai táborokban, súlyosan lerontotta a hadifoglyok helyzetét, elsősorban a közkonatónakét, a tiszti táborok létszáma ugyanis alig változott.

Ezt még E. Netterström, a Dán Vöröskereszt képviselője is kénytelen volt elismerni. Leírása szerint a közkonatónak túlszűfolt barakkokban éltek, piszokban, takarók nélkül, hiányos ruházatban. A tiszti barakkokban jók voltak az életviszonyok, még szórakozási helyiségeik is voltak, miközben a közkonatónak pusztultak a rettenetes zsűfolttságban, az elemi létfeltételek hiánya miatt. (HIL. I. világháború gy. 3412. cs. B. i. 29/17.; 3389. cs. 65. pall. 5.; HM 1918. eln. 1. a. oszt. 6. kútfő, I. tétel 414. 610 alap és iktató sz.) Megjegyzendő, hogyha a hadifoglyok a Dán és a Svéd Vöröskereszt segítségével valamilyen nyomorúságos segítséghez jutottak kormányaiktól, ennek legnagyobb részét mindig a tisztek kapták.

Ennek tudható be, hogy az internacionalisták elkobozták a fölösleges helyiségeket, a fölösleges féléhőneműt, felsőruhát és pénzt, és átadták a közkonatónaknak.

Gustav Rasmussen dán megbízott kénytelen volt elismerni, hogy az internacionalisták vezetése alatt álló tábor-kollégium rendet teremtett a táborban, eljárta a spekulánsok, tolvajok és egyéb sötét elemek ellen. A kollégium a tisztek által kapott pénzt egyenlően szétosztotta a közkonatónak és a tisztek között. (Hadifogoly magyarok története. II. köt. Athenaeum, Budapest 1930. 334. old.)

* Lásd a 33. sz. dokumentumot.

a kokárdát. Ez alkalommal valamennyi tisztet, a vezérkari tiszteket is beleértve, saját felfegyverzett embereik az udvarra hajtották, és szembesítették a vörös kokárda leszakítójával. A tárgyalás hosszabb ideig tartott meglehetősen hidegben, és csak előrehaladott időpontban lett vége.

F. év II. 24-én az orosz körzeti tanács megbízottja Kubalek hadifogoly komiszszár (k. u. k. 54. gy. ezr.) jelenlétében értésére adja a tiszteknek, hogy mostantól fogva teljesen egyenlőnek kell tekinteniük magukat a legénységgel, s valamennyi fogoly érdekeit a legénységi kollégium fogja képviselni. Habár a kir. dán és svéd megbízottak ez irányban kifogást emeltek, a tiszteket nem fogják bevonni ennek a kollégiumnak az üléseibe.

F. év II. 27-től kezdve tisztek csak egy fegyveres hadifogoly kíséretében mehetnek ki a városba, ami által erkölcsileg lehetetlenné vált számukra, hogy bármilyen bevásárlást, fürdőt stb. eszközöljenek.

II. 28-án Ligeti zászlós írásos parancsban közli a rangidős tiszttel, hogy négy tiszti barakkot ki kell üríteni. A tiszteket azon nyomban a megmaradt barakkokban zsúfolják össze, hármásával-négyesével egy fekvőhelyen.

F. év III. 7-én egy hadifogoly patrul, egy tiszt után kutatva, szidalmazni kezd tiszteket. Kotzig honvéd főhadnagy megtiltja a barakkjában levő uraknak a patrullal való érintkezést. Letartóztatják és három napra bezárják. Ugyanezen a napon Kohn hadifogoly a tiszti kázinóban újonnan érkezett katonákat toboroz a szervezetbe.

F. év III. 8-án egy orosz bizottság körülbelül 100 főnyi hadifogoly-fedezettel megjelenik a tiszti barakkokban, s fegyverek után kutatva holmivizsgálatnak és testi motozásnak veti alá a tiszteket. Ennek során a fedezet tagjai órákat és készpénzt vesznek magukhoz.

F. év III. 13-án újabb tiszti barakkot ürítenek ki, és a tiszteket a kázinóban helyezik el, ami ezentúl kizárja a tisztek mindennemű szórakozását, s az amúgy is nyomorúságos szállást még elviselhetetlenebbé teszi.

F. év III. 17-én Fodor rokkant, aki már eddig is ismételten kitűnt a tisztek gúnyolásában és provokálásában, gyalázni kezdi Frech birodalmi német hadnagyot, akit ezután ok nélkül elzárnak három napra.

F. év III. 19-én egy tisztjelölt eltávolítja a korcsolyapályán felvont forradalmi zászlót. Válaszul a szervezett legénység vörös zászlót von fel a tiszti pavilonra, miközben a Marseillaise-t éneklik cseh nyelven, és üdvölvéseket adnak le fegyvereikből.

Csak nagy vonalakban vázoltuk az eseményeket. Mint az a fentiekből világosan kitűnik, az itteni táborban levő tisztek helyzete egyre tarthatatlanabb és vigasztalanabb. Eltekintve a testi szenvedéstől, amelyet a fürdési, a mozgási, a szórakozási lehetőség hiánya okoz a tiszteknek, eltekintve a fenyegető egészségügyi helyzettől – ha megindul a tavaszi olvadás, ebben a zsúfoltságban járványok leselkednek rájuk, s e tekintetben a legkezdetlegesebb ellenszerekkel sem rendelkeznek –, mindentől eltekintve, a tiszteket lépten-nyomon a legbrutálisabb módon gúnyolják ki és bántják meg legszentebb érzelmeikben, lojalitásukban, becsületfogalmaikban, fegyelmükben.

A tiszti testület tekintélyének, egészségének, a hadsereg biztonságának érdekei és a monarchia általános érdekei sürgős beavatkozást követelnek. A helyzetet csak az segíthet, ha a lehető leghamarabb feloszlatják az itteni tiszti tábor, vagyis föltétlenül elszállítják a tiszteket. Amíg a rendes szállítás el nem kezdődik, olyan állapotok keletkezhetnek, amelyekért senki sem vállalhatja a felelősséget. Ha a tisztek továbbra is ebben a táborban maradnak vagy éppenséggel újabb tiszti ke-
retek érkeznek, ez beláthatatlan következményekkel járhat.

Tekintettel egyfelől az itt uralkodó kedvező ellátási és szállítási viszonyokra, másfelől a legénység körében veszedelmesen és fenyegetően terjedő anarchista mozgalomra,¹ sürgetően kérjük a mielőbbi föltétlen elszállítást.

Az azonnali elszállítás a jelenlegi viszonyok között lehetséges, tekintet nélkül az ellátásra és az egyéb szükségleti szempontokra.

Camitz ezredes

HIL. I. világháború iratai. 3389. cs. 35. pall. II. sz. i. 1-2. fol. – Kézírásos tiszttáza. (Németül.)

48

*A „Szoldat, Rabocsij i Kresztyanyin” című lap közleménye arról,
hogy Szamarában 1918. március 19-én megjelent
az „Ébredés” című magyar nyelvű lap*

1918. március 21

Március 19-én megjelent az „Ébredés” című lap első száma.² Az újságot a helybeli magyar internacionalista hadifoglyok szerkesztik magyar nyelven.

A lap megjelenítése nagy nehézségekbe ütközött, mert a magyar internacionalistáknak abszolúte semmiféle anyagi eszközök nem állnak a rendelkezésére. Ezenkívül nehézségek voltak a nyomással, a papírral kapcsolatban stb.

Sehol másutt nincs ilyen újság, amelyet a szamarai internacionalista hadifogly-szervezet jelentetett meg. Az „Ébredés” következő száma vasárnap hagyja el a sajtót.

Szoldat, Rabocsij i Kresztyanyin (Szamara), 1918. március 21

¹ A szerző így nevezi a forradalmi mozgalmat.

² Az „Ébredés” első számát mindeddig nem sikerült megtalálni.

*A magyar kommunista csoport levele
az OK(b)P Központi Bizottságához a csoport megalakulásáról*

Moszkva

1918. március 25

Kedves Elvtársak!

Az önök tudomására hozzuk, hogy ez év március 24-én megalakítottuk a magyar kommunista csoportot. A csoport elméletileg és gyakorlatilag az Orosz Kommunista (bolsevik) Párt platformján áll. – Elfogadjuk azt a programot, amelyet a legutóbbi pártkongresszus kollégiuma kidolgozott.¹

A csoport – a Központi Bizottság segítségével – hetenként kétszer megjelenő politikai és tudományos újságot ad ki „Szociális Forradalom” címmel.²

A lap célja a kommunista eszmék terjesztése a hadifoglyok között Oroszországban, és a proletárok és parasztok között Magyarországon – a szociális forradalmat segítő fegyveres felkelés érdekében. Ezért mi az újságot el akarjuk juttatni illegális úton Magyarországra és Amerikába, ahol több mint kétmillió magyar munkás él.

A szerkesztést háromtagú bizottság végzi.

A csoport agitátorképző tanfolyamokat rendez. – Az ez úton kiképzett elvtársakat megbízottakként Magyarországra akarjuk küldeni (illegális úton). Ezeknek a megbízottaknak ott kommunista szervezeteket kell létrehozniuk, amelyek kapcsolatot tartanak fenn az itt levő emigránsok és az ottani szociáldemokrata bal szárny között.

¹ Az OK(b)P VII. pártkongresszusáról van szó, amely Petrográdon ülésezett, 1918. március 6–8-án. Ez a kongresszus nem dolgozott ki új pártprogramot, hanem héttagú bizottságot választott a párt új programjának megszövegezésére. A program alapjául a Lenin által benyújtott tervezetet fogadták el.

² A „Szociális Forradalom” 1918. április 3-tól kezdve jelent meg. (Lásd az 55. sz. dokumentumot.) 15–20 000 példányban, éspedig 1918 novemberig hetenként kétszer, 1919 márciusig pedig hetenként egyszer. (Lásd erről 134. és 173. sz. dokumentumot.) Sajnos, távolról sem minden száma maradt fenn ennek a fontos lapnak, amely igen nagy szerepet játszott sok tízezer hadifogoly forradalmi nevelésében. De a megmaradt számokból is megállapítható, hogy a lap óriási munkát végzett a marxizmus terjesztése, a szociáldemokratizmus kritikája és a magyar proletariátus forradalmi taktikájának kidolgozása terén. Példaként csak a következő cikkeket említjük meg: „Mi az imperializmus?” (1918. április 3.), „Mi az állam?” (1918. április 17.), „A paraszt a forradalomban” (1918. április 27.), „A szakszervezetek és a magyar nemzetgazdaság” (1918. október 2.), „A monarchia szétesése” (1918. október 16.), „Elvégeztetett” (1918. október 23.), „Minden hatalmat a szovjeteknek” és „A bolsevikok ítélete” (1918. október 30.). E cikkek egy részét lásd A magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai. 5. köt. Szikra 1956, továbbá *Kun Béla*: Válogatott írások és beszédek. Kossuth Könyvkiadó 1966. Ez a kiadvány Kun Bélának a „Pravdá”-ban megjelent több cikkét is tartalmazza. Az OK(b)P magyar csoportjának ideológiai munkájára vonatkozólag részletesen lásd *Milei György*: A szovjet-oroszországi magyar kommunista hadifogoly-mozgalom eszmei arculatának néhány kérdése (1918). Párttörténeti Közlemények, 1956. 3. sz.

Magyar hadifoglyok szocialista csoportja a távol-keleti szkotovói táborban --- 1916.
Köztük: Jancsik Ferenc (1); Vántus Károly (2); Gisztl Pál (3); Maros Károly (4)

A szovjet kormány békejavaslata mellett tüntető magyar hadifoglyok Püeterváron --- 1917.
december 17-én

ЦЕНТРАЛЬНОМУ КОМИТЕТУ РУССКОЙ КОМУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ.

/Большевикова!.-

Дорогие Товарищи.

Доводим до Вашего сведения, что 24 сего Марта мы создали коммунистическую венгерскую группу.- Группа теоретически и ~~пра~~к-тически стоит на платформе Русской Коммунистической Партии/большевикова!.- Мы признаем программу выработанную коллегией повсед-няго партийного собрания.-

Группа издает - при помощи Ц.К -два раза в неделю газету под названием " Социальная революция " политического и научного содержания.-

Цель газеты распространение коммунистических идей среди военнослужащих в России и пролетариев и крестьян в Венгрии, в интересах социальной революции при помощи вооруженного вос-стания.- Для этого мы хотим доставлять газету иллегальным путем в Венгрию и Америку, где живут более 2 миллионны венгерских рабочих.-

Редакция производится коллегией в состав 3 человек.-

Группа устраивает агитаторские курсы.- Такими путем здесь подготовленных товарищей мы хотим отправить в качестве эмиссаров в Венгрии/иллегальным путем!.- Эти эмиссары должны создать там коммунистическую организацию, поддерживая связь с оста-ющимися здесь группами эмигрантов и тамшними левыми крылом социал демократической партии.-

Просим признания нашей группы Русской Коммунистической Партией в рамках организационного устава.-

С товарищеским приветом

Председатель группы
Генрих Кук

Секретарь группы
Эрнст Тоф

1. oldal

VILÁGFORRADALOM

1917. március 12.

NEPSZAVA

Világ proletárisz egyesületei! — Пролетарият не е само съюзостроител!

FORRADALOM

Világ proletárisz egyesületei! — Пролетариат не е само съюзостроител!

MÁRCIUSI

ЗА СВОБОДУ

1. SZERZŐSÉG

FOR THE FREEDOM

EBREDES

ПРО-БУЖДЕНИЕ

FORRADALMÁR.

Мартендик а мислараг

NEMZETKÖZI

SZOCIALISTA

КОММУНИСТИЧЕСКА ПАРТИЯ

ТАРАРАТ А ПРОЛЕТАРКЪ ИЛИКЪ

SZOCIÁLIS FORRADALOM

НИКАКЪ АЗЪ ГРОБОСЪЗЪ АЗЪ КОММУНИСТИКА ПАРТИЯ МАКЪ АЗЪ СЪЮЗЪ

Nem lesz béke! **Pokolba a burzsoázivál!**

Magyar kommunista hadifoglyok újságai 1917—1918

A szervezeti szabályzat keretei között kérjük csoportunk felvételét az Oroszországi Kommunista Pártba.¹

Elvtársi üdvözléssel:

Moszkva, 1918. március 23.

A csoport elnöke A csoport titkára
Kun Béla *Pór Ernő*

CPA IML. f. 17. op. 4. d. 97. l. 1. – Gépírásos tisztázat. (Oroszul.)

Közli: Párttörténeti Közlemények, 1958. 1. sz. 168. old.

50

*Hochfelder Lipótnak,
a Novocserkasszki Munkás- és Kozákküldöttek Szovjetje mellett működő
hadifogoly-iroda tagjának levele
a moszkvai hadifogoly-bizottsághoz a helybeli internacionalisták
forradalmi tevékenységéről*

Novocserkasszk

1918. március 28

Tisztelt elvtársak!

Fogadják elvtársi üdvözlésünket a most már felszabadult Kalegyin–Kornijlov-vidékről, a Don folyó mellett élő elvtársak tömegétől. Munkájukhoz sok sikert kívánunk. Különbéféle orosz lapokból értesültünk arról, hogy önök energikusan dolgoznak itt is, hadifogságban, a mi célunk eléréseért. Ugyane munkát, ha talán nem is olyan nagymértékben, kellő támogatás híján, itt is folytatjuk. Elég szép eredményeket értünk el. Saját kezünkbe vettük át minden hadifoglyot érintő ügyet. Elsősorban is, tartottunk több meetinget, melyeken a szocializmust, mint a holnap problémáját világítottuk be. Azonkívül az aktuális politikai helyzetről, az internacionalizmusról is tartottunk előadásokat. A meetingek szép sikerrel folytak le, nem tekintve egynéhány „hazaffyas” érzelmű honpolgárt, kik Tisza Pista-féle frázisoktól szabadulni nehezen tudnak, azokat természetesen alaposan lehurrogta a többség. Az itteni napilap mindig bőven ad helyt tudósítóinknak. Én állandó munkatársa vagyok e lapnak, mely lapunk hasábjain tárgyalom az állandóan aktuális politikai témákat, megvilágítva benne az ügyet, a mi álláspontunk szerint.

Hadifogolytestvéreinknek igyekszünk a szokatlanul alacsony munkánk* mellett megfelelő fizetést szerezni. A legtöbb hadifogoly már ma az általunk megállapított bérek mellett dolgozik. – Kezünkbe vettük a hadifoglyok postaügyét,

¹ Az OK(b)P KB 1918. április 11-i válaszelevele közölte, hogy nincs ellenvetése az ellen, hogy a magyar kommunista csoport „mint az orosz párt csoportja a párt szervezeti szabályzatának keretei között” tevékenységet folytasson, és jóváhagyta a csoport működési tervét. (CPA IML. f. 17. op. 4. d. 97. l. 6. Közli: Párttörténeti Közlemények, 1958. 1. sz. 173–174. old.)

* Kevés munkalehetőség utal.

postájukért érdeklődhettek nálunk minden egyes,* amennyiben mi vettük át a postától és ábécé szerint kiválasztva, egy, erre a célra elkészített szekrénybe kerül. Kézbesítetlen, öreg, a postán heverő csomagokat átvettük és hadifogolytársaink körében tartalmukat szétosztottuk. Azonkívül könyvtárt is rendeztünk be, hol társaink szabad idejükben olvashattak, ha nem is valami Kunfi- vagy Bebel-féle irodalmi munkákat, de könyvet. Ezek a könyvek valami koppenhágai vöröske-reszt egyesülettől jöttek. Munka és állás nélküli hadifoglyoknak elsősorban ellátást, lakást kérünk, s ha van foglalkozás, akkor elközzvetítjük. Egyszóval, amit muszáj megtenni, megteesszük. Nagy baj, hogy nincsen valami olyan olvasnivaló, ami magyar, német vagy cseh nyelven lenne kiadva. Ebben az ügyben kérem az önök szíves támogatását. Úgy tudom, hogy önök foglalkoznak, vagyis már a megvalósulás stádiuma felé. . .** ezt a kérdést. Ha Kun Béla elvtársról tudnak – úgy tudom, hogy ő önökkel dolgozik együtt, olvastam a múltkor cikkét –, adják át elvtársi üdvözetemet. Én magam az egri pártnál dolgoztam és Gyöngyösön párttitkároskodtam. A Heves megyei munkáspárt átszervezett „Egyesüljünk” című lapot¹ én szerkesztettem. Ezeket röviden írtam, alkalomadtán többet. Kérek útmutatást a további munkához.

Elvtársi üdvözlettel
Hochfelder Lipót
(Büro-Vojennoplennih)

CPA IML. f. 17. op. 11. d. 1. ll. 25. i ob. – Kézírási levél.

51

*A „Zabajkalszkij Rabocsij” című lap tudósítása
a március 25-én Csitában és március 26-án Pescsankában tartott
hadifogolygyűlésről*

1918. március 29

Hétfőn, március 25-én két órakor az Atamán téren gyűlést tartottak az osztrák, magyar és német hadifoglyok.

Több mint 500 fő gyűlt össze. Valószínűleg még többen lettek volna, ha a gyűlést nem olyan sietve szervezik és nem napközben tartják.

A szónoki emelvénnyről Bograd elvtárs, a Centroszibir*** képviselője üdvözölte az egybesereglett elvtársakat.

¹ Az MSZDP szervezeteiről és a helyi pártlapról van szó. Az „Egyesüljünk” című lap 1907 májusától kezdve hetenként jelent meg Gyöngyösön.

* Eredetiben így.

** Egy szó olvashatatlan.

*** Centralnij Iszpolnyityelnij Komityet Szovjetov Szibirii – Szibériai Szovjetek Központi Végrehajtó Bizottsága.

Rajta kívül még beszédet mondott a Centroszibir képviselőtében Jersov és Heitzmann elvtárs, továbbá Davidov elvtárs, Oroszország Szovjetjei Központi Végrehajtó Bizottságának tagja.

X elvtárs, magyar szociáldemokrata, német és magyar nyelven részletesen beszámolt a pillanatnyi helyzetről.

Éles elméjű beszéde, amely a hadifoglyok sorsáról folyó petrográdi tárgyalásokon részt vevő osztrák–magyar meghatalmazottak¹ szerepét leplezte le (ezek az urak, a stutzok meg a többiek, a kényszermunka bevezetését követelték a hadifoglyok számára), többször váltott ki harsogó nevetést az egybegyűltekből.

A gyűlés igen melegen fogadta az orosz szociáldemokrata elvtársak beszédeit, amelyeket azután Bograd elvtárs fordított le németre.

Befejezésül egyhangúlag a következő határozatot hozták:

„A Csitában március 25-én összegyűlt hadifoglyok tiltakoznak e rablőháború ellen, amely kizárólag a világburzsoázia érdekeit szolgálja.

Az orosz forradalom legutóbbi eseményei ezt elég kézzelfoghatóan mutatják.

A szétvert nagyorosz és ukrán burzsoázia a központi hatalmak imperialistáitól kér segítséget saját népei ellen, a szovjetek hatalma ellen.

Undorító folyamatnak vagyunk a tanúi: munkásainkat, parasztjainkat és katonáinkat az orosz ellenforradalom szolgálivá alacsonyítják le.

Szükségesnek tartjuk, hogy ezennel erélyesen tiltakozzunk saját imperialistáink e gyalázatos eljárása ellen.

Mi németek, osztrákok, magyarok, nem akarunk az orosz forradalom hóhérai lenni.

Az orosz munkások ügye a saját ügyünk.

Le a nemzetközi burzsoázia összeesküvésével!

Éljen a munkásosztály internacionáléja!

Éljen a világforradalom!”

Ugyanilyen hadifogolygyűlés folyt le Csita mellett, a pescsankai táborban.*

¹ A fegyverszüneti szerződés záradéka értelmében (lásd a 24. sz. dokumentumhoz fűzött 4. sz. jegyzetet) 1917. december 18-án (31-én) Petrográdon tárgyalások kezdődtek Szovjet-Oroszország, Németország és Ausztria–Magyarország képviselői között a polgári és katonai foglyok kicseréléséről s a hadifoglyok életviszonyainak javításáról mindkét félnél. Az orosz delegáció elnöke A. I. Dolivo-Dobrovolszkij volt, a német delegációé Mirbach gróf, Ausztria–Magyarországot Joseph von Hempel és Karl Stutz ezredes képviselte. December 20-án (január 2-án) a szovjet küldöttség a következő intézkedéseket javasolta a hadifoglyok helyzetének javítására: a szabad orosz munkásokéval egyenlő munkabér; nyolcórás munkaidő; a kényszermunka megszüntetése; a munkamegtagadás miatti büntetések megszüntetése; politikai és gazdasági önrendelkezési jog, jog a politikai gyűlések szervezéséhez és az azokon való részvételhez stb.

A német tőkésék, a porosz és magyar földesurak, akik nem akartak lemondani az orosz hadifoglyok olcsó munkaerejéről, elutasították ezeket a javaslatokat, és olyan jogi formulákat kerestek, amelyekkel igazolni lehet az orosz hadifoglyok kényszermunkáját. Németország és Ausztria–Magyarország küldöttsége főleg a tisztek érdekvédelmével törődött, igyekezett megvédeni azok jogait saját orosz fogságban levő közkatonáinak követeléseivel szemben. (Haus-, Hof- und Staatsarchiv. Wien. Ministerium des Äußern. Politisches Archiv. Liasse Krieg. 70/10. Karton rot. 1057. 60–61., 95., 102., 105–106., 120–122. fol. Lásd részletesen: *Józsa Antal*: Adalékok az oroszországi magyar hadifoglyok történetéhez. Hadtörténelmi Közlemények, 1963. 2. sz. 116–131. old.)

* Lásd a 84. sz. dokumentumot.

Ezt a második gyűlést március 26-án 3 órakor tartották.

Ugyanúgy, mint az első, nyílt téren, vörös zászlók alatt folyt le, mintegy 700-800 ember részvételével. A gyűlés végére a résztvevők száma némileg lecsökkent.

Két magyar szociáldemokrata, egy német szociáldemokrata, a Centroszibir részéről pedig Bograd elvtárs szólalt fel.

A gyűlésen jelenlevő elvtársak 600 szavazattal egyhangúlag elfogadták az első gyűlésével azonos határozatot.

Mindkét gyűlésen hat-hat küldöttet választottak a helyi szociáldemokrata internacionalista hadifogoly-bizottságba.

Zabajkalszkij Rabocsij (Csita), 1918. március 29

52

Az „Izvesztija VCIK” közleménye a moszkvai szociáldemokrata internacionalista hadifogoly-bizottság munkájáról

1918. március 30

Három hónappal ezelőtt a Guzson-gyárban kis kört alakítottak azok az osztrák és német hadifoglyok, akik a forradalmi internacionalista szociáldemokrácia platformján állnak. A kör célja az volt, hogy terjessze az internacionalizmus eszméit a hadifoglyok körében s szervezze a világ dolgozóit, hogy elősegítsék a világháború mielőbbi beszüntetését.

1917 december végén Moszkvában már le is zajlott az internacionalista hadifoglyok első küldöttgyűlése, amelyen körülbelül 200 küldött vett részt mintegy 20 000 hadifogoly képviselésében. A gyűlés saját kebeléből megválasztotta a moszkvai katonai körzet internacionalista hadifogoly-bizottságát.* A bizottság december 25-én nagy hadifogolygyűlést szervezett. A sokezres tömeg határozatban tiltakozott a német békefeltételek ellen. Január 9-én mintegy 2000 hadifogoly vett részt a Moszkvában rendezett tüntetésen.

Így hát az a kis internacionalista csoport, amely a szervezet első sejtjét alkotta, rövid idő alatt a sokszorosára nőtt, s február 24-én, a második küldöttgyűlésen** már mintegy 29 000 hadifogoly képviselői voltak jelen. A gyűlés időben véletlenül egybeesett a német ultimátummal és az új német támadással. Megalakult a szociáldemokrata internacionalista hadifoglyok forradalmi bizottsága,*** amely az orosz munkásokkal és a szovjet szervezetekkel karöltve szervezni kezdte az internacionalista katonai osztagokat, hogy fegyveresen szálljanak szembe a német ragadozókkal. A bizottság több osztagot alakított, amelyek csatlakoztak a Vörös

* Lásd a 22. sz. dokumentumot.

** Lásd a 43. sz. dokumentumhoz fűzött 2. sz. jegyzetet.

*** Lásd ugyanott.

Hadsereghez, és elindultak a frontra. Moszkvában 400 főnyi vörösgárdista-osztag keletkezett, amely még ma is működik. A német imperialista veszély pillanatában a cseh hadifogoly-szervezet, amely addig megalkuvó állásponton állt és nem csatlakozott a szociáldemokrata internacionalista bizottsághoz, becsülettel kitepte magát a megalkuvás hálójából, és csatlakozott a forradalmi hadifogoly-bizottsághoz. A román szervezet szintén csatlakozott a forradalmi bizottsághoz.

A szociáldemokrata internacionalista hadifogoly-szervezet most már Oroszországnak szinte minden városára kiterjesztette befolyását. Csak a moszkvai körzetben több mint 60 000 hadifogoly áll a szervezet befolyása alatt. A moszkvai körzeten kívül kapcsolatot tart a Nyizsnyij Novgorodban, Kosztromában, Perm-ben, Tambovban, Szaratovban, Asztrahanyban, Omszkban és más városokban levő hadifoglyokkal. A bizottság Oroszország minden sarkába elküldi propagandistáit, akik táborról táborra utaznak, felszólalnak a gyűléseken, és mindenütt hadifogoly-bizottságokat alakítanak a moszkvai mintájára. A moszkvai bizottság a következő nyelveken ad ki agitációs jellegű lapokat: németül, lengyelül, románul, magyarul,¹ csehül, szerb-horvátul és bolgárul. Külföldre is indulnak propagandista hadifogolycsoportok, hogy mindenütt hirdessék a nemzetek közötti burzsoá háború beszüntetését, és felkelésre szervezzék minden ország dolgozóit saját tőkés elnyomók ellen.

Április 15-re összehívták Moszkvába a szociális világforradalom platformját támogató internacionalista hadifoglyok első országos kongresszusát.

Izvesztyija VCIK (Moszkva), 1918. március 30

53

*A tveri hadifogoly-bizottság beszámolója
a kormányzósági hadifogoly-kongresszusról,
amely tiltakozott a német és osztrák–magyar kormánynál
az orosz hadifoglyokkal szemben tanúsított embertelen bánásmód ellen*

Tver

1918. március 31 után*

Ez év március 31-én a Vörös Hadsereg laktanyájában összeült a Tver kormányzósági szociáldemokrata internacionalista hadifogoly-szervezetek küldött-kongresszusa a következő napirenddel:

1. Beszámolók az általános helyzetről.
2. A bizottság további feladatai.
3. Folyó ügyek.

¹ Nincs adatunk arról, hogy a moszkvai szociáldemokrata internacionalista hadifogoly-bizottság ebben az időpontban magyar nyelvű lapot is megjelentetett volna.

* A dátumot a dokumentum szövege alapján állapítottuk meg.

Az általános helyzetről Kraft elvtárs számolt be németül és Gross elvtárs magyarul. A szónokok rámutattak, hogy most elsősorban a hadifoglyok hazatérésével kell foglalkozni. Először a rokkantakat és félrokkantakat cserélik ki, és csak azután az egészségeket. Minden szervezetnek azon kell lennie, hogy valódi forradalmárokká nevelje a hazainduló hadifoglyokat, s előkészítse őket a proletariátusnak hazájukban is várható felszabadító harcára.

A második napirendi pont előadója szintén Kraft és Gross elvtárs volt, németül, illetve magyarul. Elmondták: itt az ideje, hogy valamennyi szervezet valóban forradalmi álláspontra helyezkedjék. Napjainkban, amikor a nyugati fronton folyik a tömegmészárlás az imperializmus nagyobb dicsőségére és a tőke kielégíthetetlen éhségének csillapítására, különösen fontos felnyitni a proletariátus szemét, megmutatni neki valódi érdekeit, majd harcba vinni, hogy fegyveresen rázza le kízóinak véres jármát. Bosszút állunk a trónusokon ülő meg a fényes tábornoki egyenruhákban feszítő átkozott tömeggyilkosokon, bosszút a sok millió ártatlanul kioltott emberi életért. Ez a nemzetközi proletariátus szent kötelessége. Ezután elmondták, milyen szomorú állapotban érkeznek haza az orosz rokkantak Németországból, és beszámoltak az orosz nép emiatti jogos felháborodásáról. Egyhangúlag elfogadták az alábbi *tiltakozást* a német–osztrák–magyar hadifoglycseré-bizottság címére.

A Tver kormányzósági szervezett hadifoglyok küldöttkongresszusa, amely 1918. március 31-én ülésezett a Vörös Hadsereg laktanyájában, erélyesen tiltakozik a Németországban és Ausztria–Magyarországon levő hadifoglyokkal való embertelen bánásmód ellen. A szállítmányokkal ideérkező rokkant hadifoglyok állapota azt mutatja, hogy a német és az osztrák–magyar imperializmus túltette magát minden emberségen, kultúrán és civilizáción. A kongresszus arra a tényre alapozza tiltakozását, hogy az orosz népi kormány minden tekintetben megjavította a hadifoglyok életét, s követeli ugyanezt a német és osztrák–magyar fogságban sínylődők számára.

A 3. napirendi pont keretében különféle belső jellegű folyó ügyeket tárgyaltak. Ezután a kongresszus a munkás „Marseillaise” eléneklésével zárult.

CPA IML. f. 549. op. 1. d. 93. ll. 19. i ob. – Gépírásos másolat.

*A kommunista emigránsok
orenburgi nemzetközi bizottságának levele Leninhez
a bizottság megalakulásáról és tevékenységéről*

Orenburg

1918. április 1

Az orenburgi hadifogoly-bizottság nemzetközi bizottságot szervezett¹ a következő képviselőkől: az elnök orosz, az orenburgi kormányzósági végrehajtó bizottság képviselője, Pavel Szemjonovics Mihajlov kormányzósági biztos, társelnök Lederer elvtárs (cseh), titkár Lukács (magyar), pénztáros Wendruschek (német), ellenőrök: Aslender (román), Kowalczyk (lengyel), bizottsági tagok: Živković (horvát), Zubr (cseh), Jelenffy (magyar), Hauptmann (német).

Tekintettel arra, hogy a tiszti foglyok szabotálják szervezetünket, kértük az orenburgi kormányzósági végrehajtó bizottságot, hogy különítse el a tiszteket a hadifogoly katonáktól, és jogosítsa fel bizottságunkat, hogy felelősségre vonhassa a szervezetünket el nem ismerő hadifoglyokat, munkát pedig elsősorban szervezetünk tagjainak biztosítson.

A kormányzóság területére megbízottakat küldtünk szét, hogy megszervezzék a bizottságokat.

Orenburgban közel 4000 hadifogoly tartózkodik.

A kormányzósági végrehajtó bizottság elhatározta, hogy kiad nekik 20 puskát. A napokban megnyitjuk az ebédlőt, az asztalosműhelyt és a szabóműhelyt.

A kormányzósági bizottságtól kaptunk 5000 rubelt. Tevékenységünket egyáltalán senki sem akadályozza.

Több irodalmat kérünk különböző nyelveken.

*Mihajlov, a kommunista emigránsok
nemzetközi bizottságának elnöke
Lukács titkár*

Welt-Revolution – 100.

Szociális Forradalom – (2)00.

Prukopnik – 80. Foea Taranilor – 50.

Internacional – 50. Revoljucija – 50.²

CPA IML. f. 17. op. 11. d. 1. l. 79. i ob. – Gépírásos hitelesített másolat. (Oroszul.)

¹ A kommunista emigránsok orenburgi nemzetközi bizottsága 1918. március 29-én alakult meg a helyi hadifogoly-bizottság képviselőinek gyűlésén. A gyűlés jegyzőkönyvéből, amely az „Izvesztija Ornburszkovo gubernszkovo iszpolnyityelnovo komityeta” című lap 1918. március 31-i, 43. számában jelent meg, kiderül, hogy a bizottság mellett nemzetközi alakulat működött azzal a feladattal, hogy fenntartsa a rendet a vasútállomásokon.

² Az aláírást követő újságneveket és példányszámokat utólag, a moszkvai internacionalista hadifoglyok valamelyik képviselője írta az iratra, s azt jelzi, hogy a német, magyar, cseh, román stb. lapokból milyen mennyiséget küldenek Orenburgba.

*A magyar kommunista csoport „Szociális Forradalom” című lapja
első számának szerkesztőségi cikke a csoport céljairól*

Moszkva

1918. április 3

A „Szociális Forradalom” első számával a magyar kommunisták egy kis csoportja veszi föl a küzdelmet a nemzetközi szociális forradalomért. A harcot két front ellen folytatjuk egyidőben.

Küzdünk kíméletlenül, megalkuvás nélkül a proletárok és szegényparasztok közös elnyomója: a tőkéstermelésen alapuló társadalmi rendszer elpusztításáért. De nem lesz kíméletesebb a harcunk a hivatalos szociáldemokrata pártokkal szemben sem, amelyek a háború előtt és a háború folyamán elárulták a proletárok felszabadításának ügyét.

Szilárdan állunk az osztályharc alapján. Ennek felfüggeszhetőségét semmi körülmények között sem ismerjük el.

Valljuk a hamisítatlan forradalmi marxizmust. Ennek a tudománynak, a proletariátus osztályharca tudományos kifejezésének népszerű formában való terjesztése – úgy, hogy mindenki megértse – egyik fő célja az újságnak.

Célunk a proletárok és parasztok fegyveres felkelése az államhatalom elfoglalásáért; a szociális forradalom – de haladéktalanul.

Hirdetjük Marxnak és Engelsnek a „Kommunista Kiáltvány”-ban írott szavaival:

„A kommunisták gyalázatnak tartják céljaik és törekvéseik eltitkolását. Nyíltan hirdetik, hogy céljaikat csak minden létező társadalmi rendnek erőszakos megdöntése útján érhetik el. Rettegjenek az uralkodó osztályok a kommunista forradalomtól. A proletárok csak láncukat veszíthetik el, cserébe nyerhetnek egy világot.

Világ proletárjai, egyesüljetek!”

Szociális Forradalom (Moszkva), 1918. április 3.

Közli: A magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai. 5. köt. 105. old.

*Az OK(b)P magyar csoportjának levele munkaprogramjáról
az OK(b)P Központi Bizottságához*

Moszkva

1918. április 4

Tisztelt Elvtársak!

Hivatkozással Szverdlov elvtárssal¹ folytatott személyes megbeszélésünkre, a következőkben ismertetjük az Oroszországi Kommunista Párt magyar csoportjának akcióprogramját:

I

Mínthogy mi az Oroszországi Kommunista Párt elméleti álláspontján állunk, feleslegesnek tartjuk, hogy forradalmi céljainkról általában beszéljünk.

A magyarországi forradalmi mozgalomnak jelenlegi helyzetében olyan szervezetre van szüksége, mint amilyen a bolsevikoknak a forradalom előtt volt, s mínthogy mi a bolsevikok szervezetének történetét pontosan ismerjük, célunk az, hogy annak munkamódszereit alkalmazzuk.

Erőinkről még nem tudunk pontos információt adni, mert összeköttetéseink még nem tökéletesek, de a legközelebbi napokban harminc, agitációra képes elvtársra számíthatunk.

A szerkesztőségi munkálatok szigorúan marxista szellemben folynak, és színvonaluk olyan, hogy felvehetjük a harcot a magyar szociáldemokratákkal.

II

KONKRÉT FELADATAINK ÉS TERVEINK

1. A „Szociális Forradalom” című újság kiadása, amely – mindaddig, amíg Oroszországban nagyszámú hadifogoly tartózkodik – hetenként kétszer, később hetenként egyszer jelenik meg.²

Az újság csak kis részben információs, elsősorban agitációs jellegű forradalmi lap, a marxizmus népszerű módon való terjesztése érdekében, amely a legélesebben bírálja a magyar szociáldemokrata vezetők politikáját.

Számolva a magyarországi forradalmi tényezőkkel, a lap feladata a magyarországi proletariátus forradalmi taktikája vázlatának kidolgozása, különös tekintettel az agrárkérdésre.

Csatoljuk lapunk első számát.

2. Mínthogy a Magyarországi Szociáldemokrata Párt a marxista irodalom terjesztését teljesen elhanyagolta, kettőzött erővel kell gondoskodnunk megfelelő brosrák kiadásáról.

¹ J. M. Szverdlov mint az OK(b)P KB titkára sokat foglalkozott ebben az időben a magyar kommunisták ügyeivel. Fontos szerepet játszott az OK(b)P magyar csoportjának megalakításában is.

² Lásd a 49. sz. dokumentum 2. jegyzetét.

„Kommunista Könyvtár” címmel brosúrasorozatot szándékozunk kiadni.¹ Az első füzetekben a következő kérdéseket dolgozzuk fel: 1. Mit akarnak a kommunisták? – 2. Lenin: „Polgárháború és forradalom.” – 3. Imperializmus és háború. – 4. A magyarországi forradalmi erők és a proletariátus diktatúrája. – 5. A „Kommunista Kiáltvány”. – 6. Az agrárkérdés.

Az eredeti brosúrák téziseit kinyomtatás előtt minden alkalommal a Központi Bizottság elé terjesztjük, általában Buharin elvtárs közreműködése biztosítva van.²

3. Egyik legfontosabb feladatunk az agitátortanfolyamok szervezése. – Az első ilyen tanfolyam „Az imperializmus és a proletárdiktatúra” kérdéséről már megkezdődött. Célunk, hogy ezt a tanfolyamot oly módon kiszélesítsük, hogy azon az Oroszország különböző városaiból visszamaradni akaró alkalmas elemek részt vegyenek. A kiképzett agitátorok részben Oroszországban maradnak, és pedig ott, ahol sok a magyarul beszélő hadifogoly, részben illegális úton Magyarországra mennek.

4. Egyesíteni szándékozunk az Oroszországban levő magyarországi kommunista elemeket; e célból a legközelebbi napokban néhány elvtárs idején Szibériából, mi viszont azt akarjuk, hogy az agitációra és az újság terjesztésére alkalmas elvtársak a következő helységekben telepedjenek le: Szamara, Orel, Tver, Kurszk, Rjazan, Tula, Vologda, és általában ott, ahol hadifoglyok nagy tömegével átutaznak.

5. Mi azokat a magyarországi hadifogoly proletárokat akarjuk egyesíteni, akik a Vörös Hadseregben szolgálnak, természetesen főként azokat, akik oda *meggyőződésből*, nem pedig megélhetésük érdekében léptek be. Ez a következő okból igen fontos: agitációs alanyokat és alkalmas eszközöket nyerünk az újság eladása és terjesztése s a magyarországi proletárforradalom és fegyveres felkelés előkészítése érdekében.

Megjegyezzük, hogy elméletileg és taktikailag együttműködünk a csehszlovák kommunista csoporttal, és ugyanígy együttműködünk majd a megalakuló német és román kommunista csoporttal is.

III

MÁGYARORSZÁGI MUNKÁNK PROGRAMJA

1. Az újság becsempészése Ukrajnán, Bulgárián vagy Románián át. E célból egy teljesen megbízható, mindenre kész elvtárs áll rendelkezésünkre.

2. A magyarországi baloldali frakcióval való kapcsolat megszervezése (Szabó Ervin, Alpári), akik már kiléptek a pártból, és a pártszakadás támogatása.

¹ A „Kommunista Könyvtár” című brosúrasorozaton kívül meg kell említeni a „Forradalmi Írások” című brosúrasorozatot is. A kiadás körülményeit és a megjelent brosúrák listáját lásd részletesen a 134. és 173. sz. dokumentumban.

² N. I. Buharin ebben az időben valóban nagy segítséget nyújtott a magyar csoportnak. A csoportban azonban ugyanekkor hibás nézetek terjedtek el a párt szerepéről, a párt és a szovjetek viszonyáról stb., s ezek később, a Tanácsköztársaság idején sok nehézséget okoztak a magyar forradalmi mozgalomnak.

3. Összeköttetés Amerikával. Ott már Tarcai elvtárs, aki annak idején kilépett a Magyarországi Szociáldemokrata Pártból és oda emigrált – velünk azonos irányban dolgozik. Ez azért rendkívüli jelentőségű, mert Amerikában körülbelül kétmillió magyarul beszélő proletár él.¹

4. A kapcsolat létesítése céljából összeköttetésbe szándékozunk lépni Platten, Grinslund, Pannekock elvtárssal, és ezen az úton is kísérletet teszünk újságunk becsempészésére.

5. Forradalmi propaganda az osztrák–magyar hadseregben az újság terjesztése útján, és elvtársaink segítségével katonaszervezetek megteremtése útján.

IV

Jelenleg a következő anyagi eszközök állnak rendelkezésünkre:

1. Pártadó, de ez az összeg említésre sem érdemes.

2. Azok az összegek, amelyek az újság előfizetéséből és eladásából befolytak, ezekre azonban a megdrágult szállítás miatt aligha lehet számítani. Ezekből az összegekből akarjuk azoknak az elvtársaknak megélhetését biztosítani, akik a vidéki városokban megalakítandó csoportokban az agitációs munkát végzik.

3. A CIK*-tól Uljanov elvtárs útján kapunk:

a) az újság készpénzkiadásainak fedezésére havonta 1200 rubelt,

b) öt elvtárs fizetése á 400 rubel, összesen 2000 rubel, akik az újság szerkesztését, szétküldését és a szervezési ügyeket intézik.

Kérésünk az Oroszországi Kommunista Párt (bolsevikok) Központi Bizottságához a következő:

1. A II. pont alatt felsorolt brosrák kiadási költségeinek fedezése.

Általában azonban az a kérésünk, hogy a CIK által számunkra engedélyezett anyagi eszközöket nekünk az OKP (bolsevikok) útján utalják át.

2. Napidíjak az utazó agitátorok részére.

3. A kiküldöttek kiadásainak fedezése. A legalkalmasabb (legaktuálisabb) egy kiküldött küldése egy orosz elvtárs társaságában, Ukrajnán át az Osztrák–Magyar Monarchia határára. Stockholmra vonatkozólag egyelőre csak azt kérjük, hogy ismertessék szervezetünket a párt külföldi külügyi képviselőjével.

Ami Amerikát illeti, arra még visszatérünk.

Kérünk ajánlólevelet az ukrainai, lehetőleg a kijevi bolsevik szervezethez.

4. Hogy agitátortanfolyamainkat kiszélesíthessük, kérjük lehetővé tenni számunkra, hogy kb. 20 elvtárs Moszkvában a katonai ellátással azonos elhelyezést kapjon, minthogy ezeket vidéki munkahelyükről emeljük ki, és nekik más munkalehetőséget teremteni nem tudunk.

5. Hogy a brosrák kinyomtatása lehetővé váljon, kérjük, adjanak utasítást az Izvesztyija Nyomda biztosának, valamint kérjük betűkészletünk megfelelő (rekvizálás útján történő) kiegészítését.

¹ A magyar kivándorlókról van szó. Mint ismeretes, Magyarországon a századforduló időszakában óriási méreteket öltött a tengerentúlra irányuló kivándorlás. 1899-től 1913-ig Magyarországról (Horvátországot nem számítva) majdnem kétmillió ember vándorolt ki.

* Centralnij Iszpolnyityelnij Komitetet – Központi Végrehajtó Bizottság.

Kérjük, hogy az Oroszországi Kommunista Párt írásban ismerje el csoportunkat, mert ezzel az elnevezéssel sok visszaélés történik, és ez a visszás állapot még csak rosszabbodik.

Kérünk ajánlóleveleket agitátoraink számára is.

VII

Végül érintjük még a hadifogoly-szervezetekkel kapcsolatos állásfoglalásunkat is.

Ezeknek a szervezeteknek, amelyek magukat nemzetközinek vagy nemzetközi szociáldemokratának nevezik, minden válogatás nélkül mindenki tagja lehet, sok helyen – ugyanúgy, mint a szakegyleteknél – az a szokás, hogy minden egyes hadifogoly köteles belépni a szervezetbe, mert különben kidobják munkahelyéről. Ezek a szervezetek a hadifoglyok gazdasági kérdéseivel foglalkoznak, és segítenek a szovjet szerveknek a hadifoglyokra vonatkozó rendelkezések végrehajtásában.

Nem akarunk itt azokról a tapasztalatainkról beszélni, amelyeket alkalmunk volt szerezni e hadifogoly-szervezetek vezetőinek és tagjainak forradalmi felfogásáról, de feltétlenül szükségesnek tartjuk annak kijelentését, hogy ezek munkájával és tevékenységével kapcsolatban semmiféle felelősséget nem vállalunk magunkra. Tesszük pedig ezt azért, mert bennünket – akik ismerjük az ügyeket – az elfogadott határozati javaslatok nem téveszthetnek meg, és nagyon jól tudjuk, hogy ezekben a szervezetekben az ellenforradalmi elemektől kezdve mindenki ott van.¹

Mi ezt a formát, amely a legjobb esetben is egy széles körű munkásszervezet kiépítéséhez vezethet, nem tartjuk célravezetőnek, alkalmasnak csak az olyan szervezeteket tartjuk, amelyen a bolsevikoknak a forradalom előtt volt. Tagjaink természetesen részt vesznek a hadifoglyok forradalmi ügyeiben, újságunk terjesztésére felhasználjuk a hadifogoly-szervezeteket, de csoportunk kollektívan nem lép be ezekbe, még akkor sem, ha ezek a „nemzetközi szociáldemokrata” elnevezés helyett a „kommunista” nevet veszik fel.

Elvtársi üdvözléssel

Kun Béla elnök

Pór E. titkár

CPA IML. f. 17. op. 1. inform. otgyel. ed. hr. 86. – Tisztázat. (Németül.)

Az irathoz csatolt lapon CK (Centralnij Komitet – Központi Bizottság) megjegyzés található.

Közli: Párttörténeti Közlemények, 1958. 1. sz. 169–173. old.

¹ A forradalmi hadifogoly-szervezetek negatív vonásai itt erősen túlzottak. E szervezeteknek ugyanis nagy szerepük volt a hadifoglyok forradalmi elemeinek tömörítésében s a Vörös Hadseregbe való bevonásában. Ezek a tömegszervezetek sok helyütt (például Omszkban, Irkutszkban) a pártszervezetekkel azonosan fejlődtek. E dokumentum azt mutatja, hogy a magyar kommunisták ekkor még nem ismerték fel egészen, milyen a helyes viszony a kommunista párt és a tömegszervezetek között.

*A moszkvai katonai körzet
szociáldemokrata-internacionalista hadifogoly-bizottságának ajánlása
Moszkva város Rogozszkaja kerületének katonai bizottságához,
több elvtársnak a Vörös Hadseregbe való fölvételét illetőleg*

Moszkva

1918. április 6

Tisztelt elvtárs!

A szociáldemokrata-internacionalista hadifogoly-bizottság kéri önt, vegye fel a Vörös Hadseregbe a következő elvtársakat: Swoboda Ferencet, Tary Istvánt, Patscher Károlyt, Szerbszt Pávelt, Bálint Istvánt, Dovermann Ivánt, Blockmann Henriket, Stanisław Kujevskit.

A bizottság elnöke helyett
A bizottság titkára

CPA IML. f. 17. op. 11. d. 3. l. 95. – Gépírásos másolat. (Oroszul.)

58

*A „Világszabadság” című lap közleménye
belyi nemzetközi hadifogoly-csoportok és szervezetek keletkezéséről*

Penza

1918. április 7

Egész Oroszországban lázas munkával folyik a hadifoglyok szervezése.

A pétervári és moszkvai központi szervezeteken kívül a következő városokban működnek a hadifoglyok nemzetközi szocialista szervezetei:

Hadifoglyok nemzetközi bizottsága:

Jaroslavl, Progressz Szálloda.

Hadifoglyok szocialista bizottsága:

Tver, Nemzeti Ház.

Hadifogly munkáskiküldöttek tanácsa:

Szerpuhov, Moszkva kormányzóság.

Nemzetközi szociáldemokrata hadifoglyok szervezete:

Penza, Moszkovszkaja és Pretersenzkaja utca sarkán.

Balasov, Szaratov kormányzóság:

Hadifoglyok nemzetközi szervezete.

Kazany, nemzetközi szociáldemokrata hadifogly-szervezet.

Szamarában német, magyar* és horvát nyelvű lap jelent meg a szocialista hadifoglyok szervezetének kiadásában.

Omszokban magyar újságot** ad ki az ott élő magyar hadifoglyok szocialista csoportja.

Tulán két hónap óta működik már a hadifoglyok szervezete.

Kurszokban 3000 tagja van a hadifoglyok szocialista bizottságának. Harkovban február 28-án volt első alakuló gyűlése a szocialista hadifoglyoknak.

Magában a kijevi kormányzóságban 7 ujezdben működik a hadifoglyok szervezete.

A penzai kormányzóságban Gorodistye városban most létesül a hadifoglyok organizációja.

Puzajevkán száz hadifogly dolgozik és mind a száz szervezve van. Az inszári szervezet élén kilenc bolgár tiszt áll.

A novgorodi kormányzóságban Borovszk város mellett a borovszki tufatermelő társaság telepén dolgozó hadifoglyok, szám szerint 199 magyar, 40 német és 30 osztrák, megalakították a foglyok szocialista szervezetét, és megválasztották küldötteiket, három magyart, egy németet és egy osztrákot.

Ezek azok a hadifogly-szervezetek, amelyekkel lapunk összeköttetésben áll. A megállapodás szerint ma a pártnak Oroszországban közel 400 000 tagja van. A szervezet tagjainak száma napról napra nő – mert hadifoglytestvéreink lassan rájönnek annak a tudatára, hogy a mi szervezetünk célja egyedül a világ proletár népeinek felszabadítása.

A mi célunk a közös boldogság. A nemzetek barátsága – szabadsága, s a népjogok elérése.

A mi zászlónk tiszta, mocsoktalan. Aki a mi elveinket vallja, az velünk tart.

Éljen a Világszabadság!

Világszabadság (Penza), 1918. április 7. Foglyok szervezkedése.

59

*A „Znamja Revoljucii” című lap közleménye
a kazanyi hadifogly-szervezet bizottságának munkájáról*

Kazany

1918. április 7

Rendkívül figyelemre méltó az internacionalista pártokhoz tartozó hadifoglyok szervezete.

Egykori ellenségeinket még nem is olyan régen a fogolyélet minden terhe

* Az „Ébredés” című lapról van szó.

** A „Forradalom” című lapról van szó.

nyomta, hiszen el vannak szakítva földjeiktől, családjaiktól és gazdaságaiktól. De rájuk lövelltek az orosz forradalom meleg sugarai, s most ragyogó szervezetet alkotnak, amely kész a harcra az egész világ kapitalizmusa és burzsoá rendje ellen!

Csodálatos, hogy Oroszország, amelyet megviseltek a cárizmus és a kapitalizmus által rákényszerített háború szenvedései, amelyet a belső harc és a testvérgyilkos háború marcangolt, tönkretett a spekuláció és a gazdasági válság, mégis valamennyi európai állam közül elsőnek lép a nemzetközi érdekek útjára. Az elenségeskedésért, hűségésért és gyűlöletért testvéri szeretettel fizet, félretéve a szűk nemzeti érdekeket. Jelenleg az Orosz Köztársaság majdnem minden városában megalakultak már az internacionalista hadifoglyok szervezetei. Nálunk, Kazanyban is alakult ilyen szervezet a munkás-, katona- és parasztküldöttek szovjetjének engedélyével. Ebben a kazanyi szociál-internationalista párt legjobbjai vesznek részt. Hallgassuk meg, mit mond egy hadifogoly arról, hogy hogyan kezdődött bizottságuk tevékenysége. „Két évvel ezelőtt, amikor fogságba estünk, semmiféle szervezkedési jogunk nem volt, még csak nem is gondolhattunk ilyesmire. Szabadságunktól megfosztva, fokozatosan hasonultunk az orosz munkásemberhez, és vártuk a háború áhított végét, hogy hazatérhessünk. És egyszer csak felragyogott felettünk a boldogság sugara. Az októberi fordulat révén minden hatalom a nép képviselőinek, a katona-, munkás- és parasztküldöttek szovjetjeinek kezébe került, egyben a mi életviszonyaink is megjavultak.

Egy ízben – folytatja az elbeszélő – a napi munka után összegyűltünk az egyik teázóhelyiségben, és itt eszünkbe jutott, hogy valóra válhatnánk ősrégi álmunkat: egyesülünk az internacionalisták zászlaja alatt, szervezett egésszé tömörülünk a kapitalizmus, az imperializmus és a kizsákmányolás elleni világméretű harcra. Elhatároztuk, hogy a katona-, munkás- és parasztküldöttek szovjetjéhez fordulunk. Ott támogatásra találtunk, és szervezkedni kezdtünk.”¹

Apránként valamennyi nemzet hadifoglyai csatlakoztak: beléptek az osztrák-magyarok, a németek, a csehek, a szlovákok és a lengyelek.

Jelenleg a (hadifogoly-)bizottságnak 16 magyar, 10 német, 9 szláv tagja van. A bizottság elnöksége 11 tagú, mégpedig az elnök, annak munkatársai, a titkár és helyettese, a pénztáros, három ellenőr (egy-egy magyar, német és szláv), s a bizottság gazdasági intézője.

Vasárnap, március 31-én, a bizottság gyűlést tartott. Hoffmann elvtárs, az elnök üdvözlö az elvtársakat, és ismerteti a napirendet.

1. Apáthy elvtárs beszámolója a bizottság munkájáról.
2. A bizottság elnökének beszéde.
3. Pénztári jelentés a bizottság szükségleteire fordított kiadásokról.

¹ Az internacionalista hadifoglyok szervezete 1918 január elején jött létre. 1917. január 25-én a Kazanyi Munkás-, Katona- és Parasztküldöttek Szovjetje, válaszul a hadifogoly-szervezet nyilatkozatára, üdvözölte az internacionalista hadifoglyok szervezetét, és támogatásáról biztosította. (Znamja Revoljucii, 1918. január 27.). A kazanyi szovjet a továbbiakban is állandóan segítette a hadifogoly-szervezetet, amely 1700 tagot számlált. Ezeknek többsége magyar volt. (Lásd erről részletesen: *N. Szubajev: Inosztannije intyernacionalishti v Tatarii, 1917–1920* [Külföldi internacionalisták Tatárországban]; *Intyernacionalishti v bojah za vlaszty szovjetov* [Az internacionalisták a szovjetek hatalmáért vívott harcokban]. Miszl, Moszkva, 1965. 337–369. old.)

4. A bizottság új tagjainak megválasztása.

Elsőnek Apáthy elvtárs beszél. Elmondja, hogyan jött létre a bizottság, és az egész gyűlés nevében köszönetet mond a szovjet kormánynak, amiért támogatja ezeknek a hadifogoly-bizottságoknak a megszervezését, amelyekben mindenki kifejezést adhat nézeteinek, és valóra válthatja kívánságait a nemzetközi program terén.

– Azért léptünk erre az útra – mondja –, hogy harcoljunk minden nép érdekeiért, megjavítsuk minden ország és nemzetiség proletárjainak életét.

Ezután Apáthy elvtárs felkéri a bizottság tagjait, gyűljenek össze a következő vasárnapon, április 7-én, hogy megválasszák a küldötteket az internacionalista hadifoglyok moszkvai kongresszusára, amelyen az internacionalista platformon álló összes bizottságok delegátusai fognak összegyűlni.¹

Apáthy elvtárs után a bizottság elnöke, Hoffmann elvtárs emelkedik szólásra.

Hoffmann ismerteti a tagokkal a bizottság ügyeinek állását. Közli, hogy a napi munka miatt nem jut elég idő a szervezeti tevékenységre, ezért a szervezet ügyei lassan haladnak.

Ezután Hoffmann elvtárs beszámol a munkások szakmai szövetségében eltöltött idejéről, ahova a bizottság küldte volt. A gyűlés úgy döntött, kérést intéz a katonai-, munkás- és parasztküldöttek szovjetjéhez, hogy minden olyan hadifogoly, aki tagja a szervezetnek, az orosz munkásokkal egyenlő javadalmazást kapjon, és ebből csak egy bizonyos százalékot vonjanak le a hadifoglyok szükségleteire. Hoffmann elvtárs egyben bejelentette, hogy új tagok léptek be a katonai kórházból, akik Szukonnaja szlobodában és Arszoje poljében laknak. Javasolja, hogy húsvét után rendezzenek műsoros estét a rokkantak és a betegek javára. Apáthy, illetve Hoffmann elvtárs beszédét ott helyben lefordítják németre, magyarra és szlovénra. Ezután a pénztáros beszámol a pénztár állásáról és a bizottság fennállásának két és fél hónapja alatti kiadásokról. A teljes bevétel 1132 rubel 62 kopejka volt, ebből kiadtak 737,62-t, maradt 395 rubel.

A pénztáros jelentését Apáthy elvtárs kiegészíti azzal a bejelentéssel, hogy a katonai-, munkás- és parasztküldöttek szovjetje megígérte, a szervezet kiadásai-ból 420 rubelt megtérít.

Ezután megválasztották az elnökség új tagjait, s az elnök beszédével véget ért a gyűlés.

Így élnek és dolgoznak hát hadifoglyaink, akiknek szívében az orosz forradalom felgyújtotta a proletariátusért való harc tüzét. Minden hadifogoly várja azt a pillanatot, amikor elvtársaival együtt megszervezi hazájában a kapitalizmus elleni kíméletlen harcot.

Nagy reményeket fűznek a küszöbönálló moszkvai hadifogoly-kongresszushoz. Azt várják, hogy ennek a kongresszusnak a révén valóra válthatják majd minden internacionalista régóta hön óhajtott vágyát; azt, hogy minden nép egyesüljön a földi munka szabad birodalmában.

Znamja Revoljucii (Kazany), 1918. április 7

¹ A moszkvai országos hadifogoly-kongresszusra 13 tagú küldöttséget választottak. Ebből 6 volt magyar, 2 német, 3 lengyel, 1 román és 1 ukrán. (Znamja Revoljucii, 1918. április 10.)

*Az országos hadifogoly-kongresszus szervező bizottságának távirata
az OK(b)P szimbirszki kormányzósági bizottságához
a kongresszusi küldöttek megválasztásának rendjéről*

Moszkva

1918. április 8

Moszkvában április 14-én vasárnap megkezdte munkáját az országos hadifogoly-kongresszus.¹ A szervező bizottság felhívja a szovjethatalom platformján álló hadifoglyokat, küldjék el delegátusukat. 100 fő egy küldöttet választ. A küldöttnak mandátumot kell kapnia a hadifogoly-szervezettől és igazolást a pártszervezettől. A küldöttek elszállásolásáról gondoskodunk. A bizottság címe: Moszkva, Szkobeljev tér, Drezda Szálló, 358. szoba.

Kérjük, hogy a fentieket tegyék közzé a sajtóban, s hozzák a bizottságok más hadifogoly-szervezetek tudomására.²

Gapov, hadifogolyügyi biztos

CPA IML. f. 17. op. 11. d. 320. l. 2. – Gépírásos hitelesített másolat. (Oroszul.)

¹ Az országos hadifogoly-kongresszus összehívását a német, osztrák, magyar, lengyel, cseh és más nemzetiségű szociáldemokrata internacionalisták értekezletén határozták el, amely 1918. március 14-én zajlott le Moszkvában 30 egynéhány fő részvételével. Munkájában az OK(b)P megbízottai is részt vettek. A magyar szocialista hadifoglyokat Kun Béla, Szamuely Tibor, Jancsik Ferenc és Rudnyánszky Endre képviselte, akiknek jelentős szerepük volt az értekezlet fő kérdéseivel kapcsolatos helyes irányvonal kidolgozásában, elsősorban azzal a kérdéssel kapcsolatban, hogy létre kellene hozni Szovjet-Oroszországban a külföldi munkások és parasztok kommunista szervezetét. Ennek vitája során nézeteltérések keletkeztek a létrehozandó szervezet jellegét illetően. Ahogyan később Kun Béla visszaemlékezett, „Kezdték kialakulni a frontok: ott a hadifogoly érdekképviselői szervek hívei, főleg a szociáldemokrata pártokkal szakítani nem akarók vezetése alatt – itt a kommunista forradalmi csoport, mely a hadifogoly-tömegszervezeteket elsősorban mint a kommunizmus iskoláját és az internacionalista vöröscsapatok gyűjtőmedencéjét tekintette, s elő akarta készíteni az Osztrák–Magyar Monarchiában megalakítandó, önálló kommunista pártok kádereit. A harc kilátásai ránk nézve nem voltak túlságosan kedvezőek. Nagy volt a békevágy a hadifoglyok körében, de még nagyobb volt a békeillúziók tömege. Haza, haza, nem kell többet fegyver – ez volt a hangulat igen széles tömegekben.” (Kun Béla: Emlékezés Szamuely Tiborra. Lásd *Kun Béla*: Válogatott írások és beszédek. II. köt. 235. old.) Az értekezleten részt vevő küldöttek többsége elfogadta a külföldi kommunista csoportok megalakítására vonatkozó javaslatot. Az értekezlet határozatainak végrehajtására három bizottságot választottak: szervező bizottságot, sajtóbizottságot és kongresszusi szervező bizottságot. (Pravda, 1918. március 17.; Az értekezletről részletesen lásd *I. Uljanov*: Oktjabrszkaja revolucija i vojennoplennije [Az októberi forradalom és a hadifoglyok]. Proletarszkaja Revolucija, 1929. 7. sz. 101. old.; *V. Kopilov*: Vszeroszsijszkij szjezd vojennoplennih szocialyemokratov-intyernacionalisztov [A szociáldemokrata-internationalista hadifoglyok országos kongresszusa]. Intyernacionalisztvi v bojah za vlaszty szovjetov. 75–76. old.; *Milei György*: A magyar hadifoglyok kommunista szervezetének kialakulása és tevékenysége Szovjet-Oroszországban, 1917–1918. Magyar–orosz történelmi kapcsolatok. 357–358. old.)

² A kongresszus összehívásáról szóló közlemény több lapban megjelent, így például az „Izvesztija VCIK” 1918. március 29-i számában.

*Az uráli Nemzetközi Szociáldemokrata Hadifoglyok Egyesületének megbízólevele
a moszkvai kongresszusra delegált 10 küldött részére*

Jekatyerinburg

1918. április 8

Az Uráli Nemzetközi Szociáldemokrata Hadifoglyok Egyesületének¹ 5000 főnyi tagsága 10 küldöttet delegál a moszkvai értekezletre, nevezetesen többségi szavazással a következő elvtársakat:

Duda Adolf német, Filter Otto német, Faragó István magyar, Wetterwald Stephan német, Lukasevics-Nagy Béla magyar, Lehnert József magyar, Kramer Ármin magyar, Pavlik Florian szláv, Wasserbauer Josef szláv, a kisebbség részéről Grün Josef (német) elvtársat.

Mindegyik küldött mandátuma 500 szavazatot képvisel. Az Urál területi értekezleten,* amely ezeket a küldötteket választotta, jelen voltak: Jekatyerinburg 20 küldött, éspedig Kálmán, Podevin, Post, Wirer, Duda, Grün, Bitz, Schreiber, Wachtelheim, Weinrob, Badiu, Zahár, Horváth, Faragó, Martinkowski, Buchband, Reitz, Simon, Trojan, Glück; Kusva: Kramberg, Wondrak, Uschel, Perlmutter, Dóczi; Alapajevszk: Eigel, Moses, Müller; Jegorsino: Marziona; Irbit: Wasserbauer, Fábián. Nyizsnij Tagil két elvtárs, Sadrinszk 3 elvtárs, Verhoturje 2 elvtárs, Jekatyerinburgból, mint fent jelezve, 3000 tag nevében 20 küldött, mivel elszállítás folytán 1000-rel kevesebben vannak, ezenkívül jelen voltak a Központi Bizottság tagjai.

A Központi Bizottság megbízásából

Otto Filter elnök

Titkár**

CPA IML. f. 549. op. 1. d. 99. l. 7. – Géprásos tisztázat. (Németül.)

¹ Az uráli szervezet hivatalos magyar neve Nemzetközi Szociáldemokrata Hadifoglyok Egyesülete az Urálban volt. Lásd a szervezet 1918. május 18–21-i konferenciájának magyar nyelvű jegyzőkönyvét. (CPA IML. f. 549. op. 1. d. 66. l. 16.)

* Lásd a 75. sz. dokumentumot.

** Olvashatatlan aláírás.

*A tocki hadifogoly-bizottság mandátuma
a moszkvai kongresszusra megválasztott két küldött részére*

Tock

1918. április 9

A tocki tábor nemzetközi szociáldemokrata hadifogoly-szervezete ezennel igazolja, hogy Müller Ferenc elvtársat és Szabó Ferenc elvtársat valóban megválasztotta az 1918. április 14-i országos hadifogoly-kongresszusra, s ezt hitelesíti a szervezet elnökének és titkárának aláírásával és a tocki tábor katonaküldöttei szovjetjének kincstári bélyegzőjével.

A szervezet elnöke*

Müller Ferenc titkár

A katonaküldöttek szovjetjének elnöke*

J. Brincov titkár

CPA IML. f. 549. op. 1. d. 99. l. 91. – Gépírásos tisztázat. (Oroszul.)

63

*A „Vlaszty truda” című lap közleménye arról,
hogy az I. omszki nemzetközi proletárosztag internationalistáinak
megadták az orosz állampolgárságot*

Irkutszk

1918. április 10

A Szibériai Munkás-, Katona-, Paraszt- és Kozákküldöttek Szovjetje Központi Végrehajtó Bizottságának plenumán 1918. március 28-án hozott határozat értelmében az I. omszki nemzetközi osztagot alkotó 409 volt hadifogoly külföldit a Szibériai Szovjet Köztársaság állampolgárának nyilvánították, s osztagukat „I. omszki nemzetközi proletárosztag” néven fölvettek a Vörös Hadseregbe.

Valamennyi fent nevezett elvtárs ettől a pillanattól fogva ugyanolyan jogokkal rendelkezik Szibéria területén, mint bármely orosz állampolgár.

Jogukban áll kérést intézni az Országos Belügyi Népbiztosság külföldi osztályához, hogy nyilvánítsa őket az Orosz Föderatív Szovjetköztársaság állampolgárainak.

N. Jakovlev elnök

V. Klipov titkár

Vlaszty Truda (Irkutszk), 1918. április 10

* Olvashatatlan aláírás.

*A tveri hadifogoly-bizottság megbízólevele Kun Bélának
a moszkvai országos hadifogoly-kongresszusra*

Tver

1918. április 12

Ezennel igazoljuk, hogy Kun Béla elvtársat megbíztuk, hogy küldöttként részt vegyen a régi Oroszország területén levő hadifoglyoknak f. hó 14-én nyíló kongresszusán.

*Heinrich Kraft
Hans Lipka*

CPA IML. f. 549. op. 1. d. 99. l. 83. – Kézírásos tisztázat. (Németül.)

*A tveri hadifogoly-bizottság megbízólevele Szamuely Tibornak
a moszkvai országos hadifogoly-kongresszusra*

Tver

1918. április 12

Ezennel igazoljuk, hogy Szamuely Tibor elvtársat megbíztuk, hogy küldöttként részt vegyen a régi Oroszország területén levő hadifoglyoknak f. hó 14-én nyíló kongresszusán.

*Heinrich Kraft
Hans Lipka*

CPA IML. f. 549. op. 1. d. 99. l. 86. – Kézírásos tisztázat. (Németül.)

*A Turkesztán határterületi Népbiztosok Tanácsának igazolása
egy hadifogolycsoport részére arról,
hogy joguk van szabadon letelepedni Turkesztán határterületen*

Taskent

1918. április 13

Ezennel igazoljuk, hogy Szikor Pál hadifogoly szabadon közlekedhet és tartózkodhat Turkesztán határterületen.

Ugyanez vonatkozik Török József-re, Dmtrij Hominra, Debpar Jánosra, Mos-

kovits Ignácra, Kelemen Györgyre, Stumper Jakabra, Thor Pálra, Galambos Mihályra, Ódri János Sándorra, Fleischer Arnoldra, Kossa Gáspárra, Kozma Gézára, Kovács Kirillre, Szeverényi Jánosra, Viry Konrádra, Nóti Istvánra, Sztanaszek Ferencre, Walzer Ivánra, Krasitz Józsefre, Wagner Istvánra, Malevszky Józsefre, Kardos Jakabra.*

CGA Uz. SZSZR. f. 25. op. 1. d. 134. l. 44. – Gépírásos másolat. (Oroszul.)

67

*A „Krasznojarszkij Rabocsij” című lap tudósítása
az osztrák, magyar és lengyel hadifoglyok 1918. március 19-i
verhnyeugyinszki gyűléséről*

Krasznojarszk

1918. április 13

Március 19-én, kedden másodszor is gyűlést tartottak a tüzeárlaktanyában elhelyezett hadifoglyok. Több mint száz ember seregett össze (ez aránylag kis tábor).

Felszólalt Bograd elvtárs, B. elvtárs németországi lengyel szociáldemokrata és N. elvtárs. (Előbbi németül, utóbbi magyarul beszélt.)

Valamennyi szónok ostorozta a háborút, a tőkés rendszer szülöttét.

Látható volt, hogy a hadifoglyok, akik a saját bőrükön tapasztalták a háború minden rémségét, a legteljesebb egyetértéssel hallgatták ezeket a beszédeket.

A magyar elvtársak ezen a gyűlésen is, akárcsak az eddigiekben, különösen együttérzők voltak. Amikor a magyar szociáldemokrata beszélt, a hallgatóság sorraiból felhangzó közbeküldésből látható volt, hogy közte és a szónok között szoros kontaktus van. A szónok minden sikerült megjegyzése azonnal hangos helyeslést váltott ki a jelenlevő magyar elvtársakból.

A saját kormányuknak a háborút elnyújtó bűnös politikája elleni viharos tiltakozásuk pedig azt mutatta, mennyire forradalmi beállítottságúak testvéreink az Internacionáléban, akiknek 1848-i forradalmát Nyikolaj Palkin csapatai fojtották el.¹

Bograd elvtárs zárószavában azokról a kilengésekről és különféle nemkívánatos jelenségekről beszélt, amelyek foltot ejtenek az orosz forradalom ragyogó arculatán.

¹ I. Miklós cárról van szó (1825–1855), aki Oroszországon belül és kívül egyaránt kíméletlenül lépett fel mindennemű forradalmi megmozdulással szemben. Az ő nevéhez fűződik a dekabrista felkelés elfojtása, az 1830–1831-es lengyel felkelés leverése és a magyar forradalom 1849-i szétzúzása.

* A fenti igazolásokat személy szerinti birtoklás és bemutatás végett kézhez kapták: Szikor Pál...” (utána még egy olvashatatlan aláírás).

Az orosz forradalom ellenségei kárörvendve hívják fel a figyelmet ezekre a sötét oldalakra, s magától a forradalomtól akarják elriasztani nyugat-európai testvéreinket.

Az elvtárs rámutatott, hogy mindezek a baklövések, hibák, visszaélések és egyebek az előző zsarnoki rendszer örökségéhez tartoznak. Bennük a mi múltunk jelentkezik, de egyáltalán nem az orosz forradalom jövője.

Minden forradalom együtt jár az ilyen átmeneti bomlással és káosszal.

A hadifoglyok zajos helyeslése mutatta, hogy teljesen egyetértenek a szónok által kifejtett gondolatokkal.

Krasznojarszkij Rabocsij (Krasznojarszk), 1918. április 13

68

*A Muromi Munkás-, Katona- és Parasztküldöttek Szovjetjének mandátuma
a moszkvai hadifogoly-kongresszus 10 küldötte részére*

Murom

1918. április 13

A Muromi Munkás-, Katona- és Parasztküldöttek Szovjetjének katonai nyilvántartási osztálya ezennel igazolja, hogy a túldalalon felsorolt 10 hadifogoly katonát valóban Moszkvába vezényelték az országos internacionalista hadifogoly-kongresszusra. A kongresszus befejeztével kötelesek visszatérni Muromba.

Az okmány hitelét aláírással és kincstári bélyegzővel bizonyítjuk.

A hadifoglyok névsora:

A csoport vezetője: Lindmann Mihály, továbbá Joan Petru, Sztefan Vaszilij, Petr Nikotin, Szabó György, Edersz Gábor, Bauer Károly, Cservenyi József, Bauer Antal, Jahn Ferenc.

A muromi járás hadügyi biztosa helyett*

A hadifoglyok parancsnoka: *Kuznyecov*

CPA IML. f. 549. op. 1. d. 99. l. 2. és ob. – Gépírásos tisztázat. (Oroszul.)

* Olvashatatlan aláírás.

A „Pravda” tudósítása
a moszkvai országos hadifogoly-kongresszus* küldötteinek gyűléséről

Moszkva

1918. április 16

A moszkvai katonai körzet szociáldemokrata-internacionalista hadifogoly-bizottsága összehívta a szovjethatalom mellett álló hadifoglyok összoroszországi kongresszusát. A kongresszus 1918. április 13-án¹ kezdte meg munkáját. Összesen 300 küldött jött össze több mint 200 000 szervezett hadifogoly képviselőiben.² Érkeztek küldöttek Kelet-Szibériából, a kubáni területről, a Kaukázusból stb. Április 14-én egy óraker a Politechnikai Múzeumban megkezdődött a nagyszabású gyűlés. A két hatalmas terem, a folyosók és az egész utca megtelt.

A nagygyűlést Ivan Uljanov beszéde nyitotta meg az orosz munkások és pa-

¹ Április 13-án már jelentős számú küldött volt együtt. A küldöttek ezen a napon előzetes üléseket tartottak, megbeszélték a kongresszus ügyrendjét és napirendjét, megválasztották a bizottságok tagjait, és kijelölték a különböző napirendi pontok előadóit.

Április 14-én a hadifoglyok nagygyűlést és tüntetést rendeztek.

Április 15-én ülést tartottak a nyelvi csoportok (magyarok, németek, csehek, jugoszlávok), megbeszézték a határozati javaslatokat és a kiáltványokat.

Április 16-án hivatalosan megnyit a kongresszus, 18-án pedig befejezte munkáját. A kongresszus előkészítését és munkáját részletesen lásd magyarul: *Milei György*: A magyar hadifoglyok kommunista szervezeteinek kialakulása és tevékenysége Szovjet-Oroszországban, 1917–1918. Lásd magyar–orosz történelmi kapcsolatok. 363–368. old.; oroszul: *V. Kopilov*: Vszerosszjiskij szjezd vojennoplennih szocial-gyemokratov-intyernacionalisztov. Intyernacionalishti v bojah za vlaszty Szovjetov. Míszl, Moszkva 1965. 66–89. old.

² A küldöttek számára és az általuk képviselt szervezett hadifoglyok számára vonatkozó adatok eltérnek egymástól. A szovjet időszaki sajtó más kiadványai is több százezer hadifoglyról írtak. (Bednota, 1918. április 17., Izvesztyija VCIK, 1918. április 19. stb.). Rabinovics József, aki részt vett a kongresszuson és vezető szerepet játszott munkájában, a „Forradalom” című lap 1918. május 1-i számában közlésezi a mandátumvizsgáló bizottság adatait (a bizottság élén Kellner Sándor, a szaratovi hadifogoly-szervezet küldötte állott). Eszerint 400 küldött vett részt a kongresszuson, de mandátuma csak 201-nek volt. Ez utóbbiak tekinthetők hivatalos küldötteknek. Ugyane közlemény szerint a küldöttek 52 426 szervezett hadifoglyot képviseltek. Ugyanő, e szám másik cikkében (lásd a 80. sz. dokumentumot) a küldötteket százezer szervezett szociáldemokrata képviselőjeként említi. *Jakovlev*: Intyernacionalnaja szolidarnoszty trugyacsishszja zarubezsnih sztran sz narodami Szovjetszkoj Rossziji 1917–1922. [A külföldi dolgozók nemzetközi szolidaritása Szovjet-Oroszország népeivel]. Nauka, Moszkva 1964. című könyvében (98. old.), bár nem magáról a küldöttek által képviselt hadifogoly-létszámról beszél, közli azoknak a szervezeteknek a számát (55) és taglétszámát (több, mint 100 000), amelyeknek tevékenységét a kongresszuson létrehozott szövetség, a külföldi munkások és parasztek nemzetközi szocialista szervezete központi végrehajtó bizottsága összefogta. (Lásd gyűjteményünk 115. sz. dokumentumát.) Ez utóbbi számok azonban 1918 szeptemberére vonatkoznak, amikor egyrészt több százezer hadifogly már elhagyta volt Oroszország területét, másrészt pedig jelentékeny szibériai hadifogolytömegeknek nem volt kapcsolatuk a központtal. Kopilov a már említett cikkben a kongresszuson megszavazott kiáltványra hivatkozik, amely a 100 000-es számot említi.

* A kongresszus előkészítéséről és lefolyásáról lásd a 60., 61., 62., 64., 65., 68., 72., 73. és 79. sz. dokumentumokat.

rasztokek nevében, akik már elkezdtek a burzsoázia elleni harcot, és azt majdnem végigvitték. Üdvözölte az összegyűlt nyugati proletárokat. Emlékeztetett arra, hogy az orosz proletárforradalom elpusztul, ha a nyugati testvérek nem sietnek segítségére. A nyugati proletároknak fel kell használniuk az orosz forradalom tapasztalatait, és megdöntve az imperialistákat, nem szabad megismételniük az itt elkövetett hibákat, nem szabad az álszocialistákat követniük. (*Közbekiáltás: „scheidemannisták, el a kezekkel!”*) Igen, elvtársak, helyesen mondták. Az összes árulóknak kiáltjuk: el a kezekkel a mi ügyünköt! A proletariátusnak meg kell értenie, hogy megmentése saját kezében van.

Utána a forradalmi kozákság képviselője szólalt fel: Eddig a kozákok sajátos helyzetben voltak, a cár hű rabjai voltak, s most a helyzet megváltozott, a dolgozó kozákság a nép oldalán áll, és csődöt mondtak a burzsoázia összes reményei. A kozákok csak a nép ügyéért fognak harcolni, és többet nem mennek sem az orosz, sem a nyugati proletártestvérek ellen.

Az OK(b)P mellett működő magyar csoport nevében Kun Béla elvtárs, a „Szociális Forradalom” című magyar újság szerkesztője szólalt fel. Beszédében felvette azt a kérdést, hogy mi a feladatuk a hadifoglyoknak hazájukba való visszatérésük után. Ez a feladat: segíteni azoknak, akik már ébrednek, vonzódnak a mozgalomhoz.

– Térjetekek vissza – mondtotta Kun Béla elvtárs –, és gyűjtsátok fel az egész országot egyik végétől a másikig, zúzzátok össze minden akadályt a leigázottak felszabadításának útján. Égessetekek hamuvá minden kastélyt, minden palotát, ahol felhalmozódik minden gazság, és ahonnan kiindul az ország nyomora és éhsége. Gyűjtsátok fel mindet, ahogy Dózsa György (a XVI. századbeli magyar parasztfelkelés vezére). Maradjon meg szívetekben az egész felgyülemlett gyűlölet, és tükröződjön vissza a tömeg felkelésében, mivel fegyveres felkelés nélkül semmit sem lehet tenni. (*Magyar felkiáltások: Éljen a forradalom!*)

Eltársak, ti itt éltekek. Láttátok az orosz forradalmat, a forradalom megmutatta mindannyioteknek, hogy a proletariátus megmentése saját kezében van. Ne ijesszenek meg bennetekek sem a főispánok, sem a rendőrfőnökök, csendőrök és rendőrök. (*Magyar felkiáltások: Le velük!*)

Otthon elkezdik majd nektek mondogatni, hogy veszélyben a haza, és elküldenek a francia vagy olasz frontra, vagy valahova a balkáni hegyekbe. Miért harcolnátok? A hazáért? De a proletariátusnak nincs hazája. Ez a burzsoázia hazája. És ennek a hazának a védelmére küldenek bennetekek. Fordítsátok fegyveretekek tisztjeitekek és tábornokaitok ellen, a paloták ellen. Legyen mindegyikötök az ezredében a forradalom tanítómestere. Mondjátok el testvéreiteknek, hogy mi történt itt, mondjátok el, hogy csak a forradalom menthet meg minket. (*Hosszan tartó taps.*)

Német nyelven Irma Hellrich–Petrova elvtársnő szólalt fel.

Nemrég orosz elvtársaink nem vehettek részt a mi németországi kongresszusainkon, mert a cári rendszer ezt nem engedte meg.

És most, most Németország és Ausztria–Magyarország proletariátusának saját

kongresszusa van Oroszországban. – Továbbiakban Petrova elvtársnő vázolja Oroszország és Németország mai helyzetét.

Oroszország befejezte a háborút, és azért fejezte be, mert a nép kívánta a háború végét, de nálunk még harcolnak a nyugati fronton, és addig fognak harcolni, amíg a proletariátus nem fordítja fegyverét az igazi ellenségei ellen.

Ti, különböző nemzetiségek képviselői, ahelyett, hogy egymás ellen fordulnátok, egyesítsétek erőteket ellenségeitek ellen. Sokan közületek otthon nem voltak szocialisták, de itt megértettétek, hogy mi a szocializmus.

Utána a Lengyel Kommunista Párt nevében Bronski elvtárs szólalt fel lengyelül, kifejezi azon meggyőződését, hogy nyugaton is elkerülhetetlen a közeli forradalom.

A Román Forradalmi Parasztpárt nevében Genegauriu elvtárs szólalt fel, azzal a felhívással, hogy hazájukban szervezzenek Vörös Hadsereget.

Az OK(b)P mellett működő cseh csoport nevében Beneš elvtárs szólalt fel cseh nyelven. A mi egyetlen menekvésünk a szocialista forradalomban rejlik. Mindenki keljen fel, hogy megbosszulja azokat a gonoszságokat, amelyeket ez a háború okozott. Védjétek meg a forradalmat minden imperialista ellen, bármilyenek is legyenek azok.

Ezután a Lett Kommunista Párt szónokai szólaltak fel, és az OK(b)P moszkvai kerületi bizottsága képviselői.

Utána a szónokok szerb, zsidó és bolgár nyelven szólaltak fel, aláhúzták a szociális forradalom fontosságát és szükségességét. Ezután a moszkvai internacionalista katonai körzet bizottsága javasolta a gyűlésnek a következő határozatot, amelyet egyhangúlag elfogadtak.

„A hadifoglyok oroszországi tömeggyűlése, amely április 14-én ült össze Moszkvában, kifejezi szolidaritását az orosz munkás-paraszt kormányval, és kifejezi legmélyebb felháborodását a reakciós imperialista banditák ellen, akik a szabad Oroszországra elviselhetetlenül nehéz békefeltételeket kényszerítettek rá, és még most is folytatják rablótámadásaikat orosz területek ellen.

Kijelentjük, szilárd elhatározásunk, hogy fegyveres felkelés formájában forradalmi harcot indítunk kormányaink ellen otthon, Németországban, Ausztriában, Magyarországon és Bulgáriában, és nem nyugszunk addig, míg meg nem döntjük a kapitalizmust, imperializmust és militarizmust, és ennek romjain fel nem építjük a szabad szovjet köztársaságokat.”

Ezt a határozatot a moszkvai katonai körzet szociáldemokrata-internationalista hadifoglyainak moszkvai bizottsága javasolta a nagygyűlésnek, amely egyhangúlag elfogadta azt.

Ezután az összes résztvevők sorakoztak és az Internacionálé hangjai mellett, vörös zászlókkal, nagyszerű menetben vonultak át a Színház téren a Vörös térre, hogy megkoszorúzzák az októberi forradalom orosz harcosainak sírját. Innen a menet, melynek eleje a Szkobolevszkaja téren volt, vége pedig az Iveyszkij kapunál, a Szovjetek Háza felé indult, ahol a zenekar az Internacionálét játszotta, utána Kolmann elvtárs a bizottság nevében bejelentette, hogy a német és az osztrák–magyar proletariátust az orosz forradalom hatalmas eszméje foglyul ej-

tette, és ez a breszti béke kijavításának zálogául szolgál. Azok a foglyok, akik visszatérnek hazájukba, átviszik az orosz forradalom tüzét, azok, akik itt maradnak, belépnek a nemzetközi szocialista hadseregbe, a burzsoázia végleges legyőzése érdekében.

Erre rövid üdvözetekkel válaszoltak az elvtársak a szovjettől, majd a tüntetők szétszéledtek a házakba.

Pravda, 1918. április 16. 73. sz.

Közl.: Magyar Internacionalisták a Nagy Októberi Szocialista Forradalomban.

Kossuth Könyvkiadó 1957. 79–81. old.

70

*Az oroszországi forradalmi hadifogoly-bizottság felhívása
a hazatérő hadifogoly munkásokhoz és parasztokhoz¹*

Moszkva

1918. április 18

A hazatérőkhöz!

Munkások és parasztok!

Százezernyi hadifogoly proletár és paraszt nevében szólnak hozzád, testvér. Hallgasd meg a szavukat, mielőtt átlépnéd annak az államnak a határát, melyet „hazának” neveztek, hogy megvédhessék saját rablóérdekeiket azok, akik szenvedéseidet, nyomorúságot okozták.

Rokkant tagokkal, bénuultan térsz otthonodba. Ez az otthon azelőtt is a nyomorúság tanyája volt, az ínség volt benne az állandó lakó. S még ezt is feldúlva találod bizonyára most, amikor fogságból, rabságból indulsz vissza.

Kik kergettek a halálba, az ínségbe, fogságba? Kiknek köszönheted, hogy nagy nehezen megmentett életedet esztendőkkal rövidítették meg? Volt időd gondolkozni rajta, volt időd elmélkedni fölötte s kinyílhatsz szemed azoknak láttán, amit a nagy orosz proletárforradalom tárt eléd.

Lehet-e még becsapni téged azzal, hogy a hazát védeni indulsz, amikor testvérgyilkolásra küldenek?

Lehet-e egyáltalán belekényszeríteni még a háborúba? Ha még nem nyílottak volna föl szemeid az orosz forradalom ragyogó világosságától, elmondjuk neked még egyszer.

Ez a háború nem a népek háborúja. Ezt a háborút a nagy rablóállamoknak az a törekvése okozta, hogy újra felosszák a már felosztott világot. A háború az imperialisták: a bankok útján egyesített tőkés háborúja, a világ politikai és

¹ A felhívást a moszkvai hadifogoly kongresszus utolsó napi ülése fogadta el 1918. április 18-án (Izvesztyija VCIK, 1918. április 21.), majd röplap formájában, különböző nyelveken, sok ezer példányban terjesztették a hazatérő hadifoglyok között.

gazdasági kizsákmányolásáért, az áru piacokért, a nyersanyagok forrásaiért, a tőke elhelyezéseért.

A háború az imperialista államok háborúja, azoké az államoké, amelyek mindegyike kivétel nélkül és kizárólag a proletárok: a munkások, a földtelen parasztok elnyomását, a kapitalisták által való kizsákmányolását szolgálja.

Ez az elnyomó, hódító, rablószervezet, mely békében és háborúban egyaránt bilincseket rakott kezedre-lábadra, lekötve tartott, hogy munkáltatóid hátadról nyúzhassák le a bőrt: ez az elnyomó, hódító, rablószervezet a te hazád?

Volt-e okod megvédeni ezt? Volt-e okod a tőkésékért, a kizsákmányolóiért véredek, életedet áldozni, szenvedni a szibériai hómezőkön, az Urál menti őserdőkben, elrothadni a Murman-vasúton, elnyomorodni a doni bányák fekete mélyén?

És van-e még okod elmenni a francia, az olasz, a balkáni harctérre tovább harcolni, tovább vérezni, szenvedni, életedet áldozni a hódítókért, a rablókért: az imperialista államért?

Mi szólunk hozzád, nem az elnyomói, nem a gyilkosaid. Nem azok, akik a halálba küldtek, nem azok, akik elhervasztották az asszonyt s lassú éhhalállal küldték a sírba gyermekeidet. Mi mondjuk nektek, hazamenőknek, tartsatok velünk. Mi mondjuk nektek.

Lázadjatok fel!

A fegyvert, mit kezedbe nyomnak a fegyelmező zászlóaljokban, használd fel a saját felszabadításodra.

Fordítsd a fegyvert azok ellen, akiknek tenyere égette arcodat: pofoztak, rúgtak, kikötettek és huszonötöt verettek reád. Fordítsd a fegyvereidet azok ellen, akik miatt szenvedtél, akik miatt véreztél: a háború hiénái, az imperialista rablóbanda ellen.

Lázadjatok fel!

Lázadástartokat ne hagyjátok elnyomni se fegyverrel, se szép szavak által. Vigyétek a forradalmat, a proletárok és parasztok forradalmát egészen a végig: a földnek, a gyárnak, a dolgozók társadalmának kezébe vételéig.

Ti lesztek újból a proletárok elnyomásának eszköze a vagyonosok államának kezében, ti lesztek a hadsereg.

Lázadjatok fel!

Vegyétek kezeitekbe az államhatalmat! Változtassátok át a vagyonos osztály uralmának eszközéből a burzsoázia elnyomásának eszközévé. Alkossátok meg a proletárdiktatúrát, hogy megszüntethesetek minden elnyomást, minden kizsákmányolást.

Munkás! Tiéd a gyár, paraszt, tiéd a föld. A gyárat, a földet elbitorolták előled a tőkésék: földesurak, bankárok, papok és mágnások. Vegyétek el tőlük!

Fel kell lázadnotok, különben a barbárságba süllyedés, új háborúk, végleges elnyomorodás vár reátok. Csak kettő között választhattok: *imperializmus vagy szociális forradalom.*

Ne lágyuljon el szívetek, ne engedjétek elhamvadni az izzó gyűlöletet. Tettekre készítő gyűlölettel gyűlöljétek.

Fegyverrel a kézben, izzó gyűlölettel a szívekben, lázadjatok fel. Pusztítsatok el mindent, ami felszabadulástok útjában áll. Ha nem ti pusztítjátok el őket, ők pusztítanak el benneteket.

Egy nagy erőlködés, forradalmi lendület, s tiétek minden hatalom. Tiétek lesz a föld, a gyár, tiétek lesz a jólét, a boldogság és a béke.

Csak az erőszak, a fegyveres felkelés, a szociális forradalom útja vezet ezekhez.

Hazatérő hadifogoly munkások, parasztok! Legyetek előharcosai a proletárok nemzetközi szociális forradalmának.

Lázadjatok fel!

Testvéri üdvözléssel:
A forradalmi bizottság

Muzej Revoljucii SZSZSZR. D - 413 - 15 E. - Nyomtatott röplap.

71

*Az osztrák-magyar kormány Hadügyminisztériumának memoranduma
Szovjet-Oroszországnak, amelyben követeli, hogy vessenek gátat
a hadifoglyok forradalmi mozgalmának¹*

Bécs

1918. április 19

Megbízható értesülések szerint Oroszország különböző hadifogolytáboraiiban bizottságok alakultak a hadifoglyok körében. Ezek igyekeznek egyenlő helyzetet teremteni a tisztek és a legénység számára. Ez Omszkban, Tomszkban és Jekatyerinburgban meg is valósult. Omszkban a bizottságok elhatározták, hogy megakadályozzák a hadifoglyok mielőbbi hazajutását és evégből fegyveres bandákkal

¹ 1918. április 19-én, Ausztria-Magyarország memorandumával egyidejűleg Németország is hasonló tartalmú jegyzéket adott át a szovjet kormánynak. A német kormány, a breszt-litovszki békeszerződés 2. cikkelyére hivatkozva, amelynek értelmében a szerződő felek kötelezték magukat, hogy tartózkodnak „a másik fél kormánya vagy állami és katonai intézményei elleni mindennemű agitációtól és propagandától” (Dokumenti vnyesnyej polityiki, 1. köt. Moszkva 1957. 121. old.) s a német hadifogoly tisztek jogai védelmének szükségességére hivatkozva, a következőt követelte: 1. haladéktalanul fegyverezzék le az Omszkban élő hadifoglyokat, s hagyjanak ott megbízható kormánycsapatokat, amelyek meg tudják akadályozni az ilyen esetek megismétlődését; 2. mindennél, elsősorban Omszkban és Jekatyerinburgban, adják át az egész táborigazgatást orosz szerveknek mindaddig, amíg hadifogoly-gondozó bizottságok meg nem érkeznek; 3. a német és az osztrák-magyar hadifoglyokat különítsék el; 4. helyezték vissza a tiszteket régi jogaikba; 5. az omszki pályaudvart foglalják el orosz kormánycsapatok, s ezek legyenek felelősek azért, hogy a Kelet- és Közép-Szibériából érkező hadifogly és polgári fogoly transzportok akadálytalanul továbbmehessenek; 6. tiltsák meg az olyan hadifogolygyűlések és -kongresszusok összehívását, amelyet éppen Moszkvában készülnek rendezni, azért, hogy akadálytalanul végre lehessen hajtani a hadifoglyok hazaszállítását. A német kormány haladéktalanul választ vár arra nézve, megtörtént-e

megszállják az ottani pályaudvart. E bandáknak a keletről Omszka érkező transzportok továbbutazását is meg kell akadályozniuk. Ezenkívül a hírek szerint Moszkvában ezekben a napokban összeül valamennyi körzet hadifoglyainak kongresszusa, amely előtt hasonló gondolatok megvalósítása lebeg.

A k. u. k. Hadügyminisztérium feltételezi, hogy ezek a visszaélések ismeretlenek a Népbizottság előtt és nem felelnek meg intencióinak. A k. u. k. Hadügyminisztérium kéri, haladéktalanul adjanak ki szigorú utasításokat, hogy a tiszteket helyezték vissza régi jogaikba, hogy a táborok igazgatása a nevezett helyeken újra megbízható orosz kezekbe kerüljön, és hogy az osztrák–magyar hadifoglyok ne vegyenek részt olyan rendezvényeken, amelyeknek célja a hazájukkal szembeni kötelességesség útjára terelni őket. A k. u. k. Hadügyminisztérium elvárja a másiktól, hogy tiszteletben tartsa az osztrák–magyar hadseregnél érvényes alapelveket és szokásokat, amint hogy fenti minisztérium sem kísérelte meg soha, hogy a monarchiában levő hadifogly oroszokat – akár közvetlenül, akár közvetve – hitszegésre bírja orosz hazájukkal szemben.

K. u. k. Hadügyminisztérium, Bécs

Kriegsarchiv, Wien. K. u. k. Kriegsministerium. Abt. 10/Kgf. № 31 420. 1918.
(13. fasc. 10/7. 7/315) HIL, Filmtár 482. dob. – Gépirásos másolat. (Németül.)

az alapvető visszasságok kiküszöbölése a Külügyminisztérium fenti követeléseinek értelmében. von der Busche [Izvesztija VCIK, 1918. április 20. Az okmány szövege megjelent: Papers Relating to the Foreign Relations of the United States. 1918. Russia [Az Egyesült Államok külkapcsolataira vonatkozó okmányok. 1918. Oroszország]. Volume 11. Washington 1932. 129–130. old.).

Április 21-i válaszejgyékében a szovjet kormány közölte, hogy április 20-án a Belügyi, a Külügyi és a Hadügyi Népbizottság parancsot adott ki, amely előírta a hivatalos szovjet intézményeknek a bresz-litovszki békeszerződés 2. cikkelyének szigorú teljesítését, a hadifoglyok táborokban tartására vonatkozó szabályok betartását összhangban a nemzetközi egyezményekkel, s a hadifoglyok lefegyverzését. A jegyzék egyben leszögezte, hogy a Vörös Hadseregbe csak olyan személyeket vesznek fel, akik felvették az orosz állampolgárságot. (CGVIA. f. 13600. op. 5. d. 2. l. 5; Izvesztija VCIK, 1918. április 21. és 23.) A szovjet kormány, amikor ezeket a parancsokat kiadta, a szocialista hadifoglyoknak nem tiltotta meg, hogy honfitársaik között forradalmi agitációt folytassanak, s nem fegyverezte le az internacionalistákat, akik tömegesen vették fel a szovjet állampolgárságot (ezzel jogilag megszűntek hadifoglyok s német, illetve osztrák–magyar alattvalók lenni) – mert harcolni akartak a dolgozók közös, nemzetközi ügyéért, a munkás-paraszt hatalom, a szovjethatalom erősítéséért.

*Az országos hadifogoly-kongresszus levele
a Munkás- és Parasztküldöttek Szovjetjei Központi Végrehajtó Bizottságának
arról, hogy a kongresszus megválasztotta
a külföldi dolgozók nemzetközi szocialista szervezetének
Országos Központi Végrehajtó Bizottságát*

Moszkva

1918. április 19

Április 14-től 18-ig, a Nemesi Gyűlés Házában ülésezett a szociáldemokrata internacionalista hadifoglyok kongresszusa.

A kongresszus az új szervezetnek, amelyet meghatározott platform alapján, szigorú szervezési elvek szerint kell létrehozni, a következő nevet adta: Külföldi Munkások és Parasztok Nemzetközi Forradalmi Szocialista Szervezete.

A kongresszus a jelölő bizottság javaslatára a következő kilenc elvtárs személyében egyhangúlag megválasztotta e szervezet Országos Központi Végrehajtó Bizottságát:

1. Karl Toman (német), 2. Jancsik Ferenc (magyar), 3. Franz Waltz (német), 4. Vántus Károly (magyar), 5. Mihai Guiu (román), 6. Richard Reuter (cseh), 7. Ivan Strebenić (délszláv), 8. Georgi Mihajlov (bolgár), 9. Stanisław Barczynski (lengyel).

Alulírottak kéri, hogy ezek az elvtársak részesüljenek ugyanabban a legteljesebb bizalomban, amelyet a kongresszus tanúsított irántuk.

Władisław Vetter, a kongresszus elnöke.

Karl Krause, a kongresszus titkára.

Kohn Gábor, a kongresszus tolmácsa.

Majthényi János, a kongresszus jegyzője.

Az OK(b)P magyar kommunista csoportja, Kun Béla elnök, Pór Ernő titkár.

Az OK̄(b)P cseh kommunista csoportja, Rusavsky.

Az OK(b)P román kommunista csoportja, A. N. Genegariu.

CGAOR. f. 1235. op. 93. d. 22. ll. 210. i ob. Gépírásos tisztázat. (Oroszul.)

*A „Petrogradszkaja Pravda” közleménye
a moszkvai országos hadifogoly-kongresszus munkájáról**

Petrográd

1918. április 23

Moszkva, április 22 (PTA). A moszkvai országos hadifogoly-kongresszus több beszámoló meghallgatása után a következő határozatot hozta: „Az Oroszországi Szocialista Szovjetköztársaság szabad területén tartózkodó külföldi munkások és parasztok kijelentik, hogy élnek a szabadsággal, és forradalmi szocialista propagandát fognak folytatni osztály-bajtársaik körében, hogy előkészítsék őket az elnyomók és kizsákmányolók elleni harcra minden országban, s üdvözlik minden országnak a mi platformunkon álló proletárjait. Felhívjuk a központi hatalmak proletárjait, kövessék harcos elvtársainkat, Liebknechtet és Friedrich Adlert, és felszólítjuk őket, vigyék végig ezt a harcot. Direktívánk a kommunista platform: a proletárnak nincs hazája, nincs mit elvenni tőle, mert nincstelen. A harcban csak láncait veszítheti, cserébe egy egész világot nyerhet. Meggyőződésünk, hogy az imperialisták és kapitalisták tiltakozása és ellenakciója csak azt eredményezi, hogy az osztályharcot még nagyobb eréllyel vívjuk majd, s a szocialista forradalom, amely megdönti a fennálló osztályuralmat, romjain megteremti az új, szocialista társadalmat.”

A kongresszus ezenkívül elhatározta, hogy kiáltvánnyal fordul a hazatérő hadifogolyokhoz: „Hadifogoly testvér – hangzik a kiáltvány –, csinálj forradalmat! A fegyvert, amelyet a zászlóaljokban majd a kezedbe adnak, használd fel saját felszabadításodra, fordítsd fegyvered azok ellen, akik szenvedéseid okozták, a háború hiénái ellen, a ragadozó imperialista banda ellen. Hazatérő hadifogoly munkások és parasztok, legyetek a szocialista forradalom és a proletárok úttörői! Előre, fegyveres felkelésre!”¹

Utána Tver terület** küldöttének javaslatára a következő határozatot hozták: „A hadifogoly-kongresszus erélyesen tiltakozik a Németországban és Ausztria–Magyarországon levő orosz hadifoglyokkal való embertelen bánásmód ellen. Az ideérkező rokkantak állapota azt mutatja, hogy a német és osztrák–magyar imperialisták a hadifoglyokkal való bánásmódban túltették magukat a kultúra elemi követelményein. Ezt különösen súlyosbítja az a tény, hogy az Oroszországban levő hadifoglyok helyzete most jelentékenyen megjavult, s ugyanilyen javulást követelünk a Németországban és Ausztria–Magyarországon levő orosz hadifoglyok részére.”

¹ A lap által idézett szöveg a kiáltvány egyik része szabad fordításban. Teljes szövegét lásd a 70. sz. dokumentumban.

* Lásd még 60., 61., 62., 64., 65., 68., 70., 72. és 80. sz. dokumentumokat.

** A szövegben „Tverszkoi oblasztyi” helyett csak „Tverszkoi” áll. A javítást a „Pravda” 1918. április 21-i számának a hadifogoly-kongresszusról szóló közleménye alapján eszközöltük.

A kongresszus a „Marseillaise” hangjai mellett zárult, ilyen felkiáltások közepette: „Éljen a III. Internacionálé! Éljen a világforradalom!”

Április 20-án ért véget a hadifoglyok moszkvai kongresszusa.¹ A kongresszus úgy döntött, hogy központosítani kell a hadifoglyok szervezetét, s abban minden nemzetiségnek képviselve kell lennie. A Központi Bizottságnak Moszkvában kell székelnie. Helyi viszonylatban alosztályokat kell szervezni az agitációs munka céljára. Moszkvában központi lerakatot hoznak létre az agitációs irodalom terjesztése végett.

Petrogradszkaja Pravda, 1918. április 28

*A „Znamja Revoljucii” című lap közleménye
a Szretyenszkben levő hadifoglyok 1918. március 31-i nagygyűléséről*

Tomszk

1918. április 24

Vasárnap, március 31-én Szretyenszkben nagygyűlés volt a hadifoglyok helyi színházában.

A gyűlés déli 1 órakor kezdődött, közel 600 hallgató részvételével. Zsúfolásig telt a terem.

A németül és magyarul beszélő szónokok felszólalásait a gyűlésen jelenlévő elvtársak nagy tetszéssel fogadták.

Felszólalt G. elvtárs, a berjozovi hadifoglyok képviselője, Bograd elvtárs a Centroszibir nevében és Pivovarov elvtárs a helyi bolsevikok képviselőjében.

Utóbbi oroszul beszélt, de szónoklatát, amelyet a hadifoglyok sorsával való őszinte együttérzés hatott át, a jelenlévők, hogy úgy mondjuk, ösztönösen megértették, és élénk helyesléssel fogadták.

A beszédek elhangzása után G. elvtárs éles hangú határozati javaslatot terjesztett be a központi hatalmak ragadozó politikája ellen.

A határozatot egyhangúlag elfogadták. Idézzük szövegét: „A Szretyenszkben összegyűlt hadifoglyok tiltakoznak a nemzetközi burzsoázia érdekében folyó rablőháború ellen.

Azt, hogy a háború a burzsoázia érdekében folyik, kézzelfoghatóan bizonyítják az orosz forradalom legutóbbi eseményei.

A szétvert nagyorosz és kisorosz burzsoázia az imperialista központi hatalmaktól kér segítséget a saját népe ellen, a szovjetek hatalma ellen.

Így tanúi lehetünk annak az undorító látványnak, ahogyan munkásainkat, pa-

¹ A kongresszus 1918. április 18-án fejezte be munkáját. Lásd erről többek között az országos hadifogly-kongresszus elnökségének a Moszkvai Szovjet Végrehajtó Bizottsághoz intézett 1918. április 19-i levelét. (72. sz. dokumentum.)

rasztjainkat és katonáinkat az orosz ellenforradalom közönséges szolgálainak szerepére alacsonyítják le.

Saját imperialistáink e gyalázatos eljárása ellen mi itt a legerélyesebben tiltakozunk.

Mi, német, osztrák, magyar stb. munkások, a központi hatalmak alattvalói, nem akarunk az orosz forradalom hóhérai lenni.

Az orosz munkások ügye a saját ügyünk.

Le a nemzetközi burzsoázia összeesküvésével!

Éljen a nemzetközi munkásosztály!

Éljen a nemzetközi forradalom!

Znamja Revoljucii (Tomszk), 1918. április 24

75

*Tudósítás az uráli Nemzetközi Szociáldemokrata Hadifoglyok Egyesülete
1918. április 7-8-án
Jekatyerinburgban tartott első területi értekezletéről**

Jekatyerinburg

1918. április 25

Az elnöklő Otto Filter elvtárs este kilenc órakor megnyitja az ülést.

Jelen vannak a Központi Bizottság tagjai: Filter, Grenberz, Horovics József, Horovics Róbert, Feder, Bruck, Lukasevics, Eichenholz, Urian, Schlesinger, Walter gyorsíró, vendégként Szimasko hadifogolyügyi biztos, titkára, Schwarz, Hazan elvtárs a f[orradalmi] munkáspárttól** és Pavlik elvtárs, a központi bizottságtól.

A helyi osztályok és csoportok képviselőiben jelen volt:

Jekatyerinburg: Kálmán, Podevin, Post, Wirer, Duda, Grün, Bitz, Schreiber, Wachtelheim, Weinrob, Badiu, Zahar, Horváth, Faragó, Martinkowski, Buchband-Reitz, Simon, Trojan. A szervezet 3000 tagját és az ott élő többi 2000 embert 20 küldött képviselte.

Kusva: Kramberg, Vondrák, Uschel, Perlmutter, Dóczi. A 2000 hadifogolyból 515 szervezett.

Alapajevszk: Eigel, Müller. 430 hadifogolyból 280 szervezett.

Jegorsino: Marziona, Lorenz. A 700 hadifogolyból 300 szervezett.

Irbít: Wasserbauer, Fábián. A 2367 hadifogolyból 700 szervezett.

Nyizsnijj Tagil: Berndt, Engelbert, Bäcker. A 230 hadifogolyból 37 szervezett.

* A tudósítás egykorú német nyelvű publikáció fordítása. Az eredeti német szöveg nem áll rendelkezésünkre.

** Az „Uralszkij Rabocsij” 1918. április 19-i számának az értekezlet munkájáról szóló közleményéből kiderül, hogy Hazan elvtárs az Oroszországi Kommunista Pártot képviselte.

Sadrinszk: Wreyg, Michalek, Sagrubelli. A 2900 hadifogolyból 350 szervezett.
Verhoturje: Zeno Novotny, Christian Rotenberg. A 2300 hadifogolyból 50 szervezett.

Nagyezsgyinszk: a küldött elkésett. A 2500 hadifogolyból 50 szervezett.

Cseljabinszk: a küldött elkésett. A 2000 hadifogolyból 780 szervezett.

Kin: küldött nem jött. 150 szervezett hadifogoly.

Kungur: 3000 hadifogoly, a szervezettek száma nem ismeretes.

Karabas: 500 hadifogoly, ebből 50 szervezett.

Kistim: 160* hadifogoly, ebből 50 szervezett.

Összesen tehát 21 537 hadifogoly közül 6312 a szervezett.

Az értekezlet egyhangúlag elfogadja a következő napirendet:

1. A küldöttek, a pénztáros és a revizorok jelentései.

2. Grün elvtárs előadói beszéde: „Feladataink.”

3. Választás.

4. Folyó ügyek:

1. ponthoz. A küldöttek jelentése.

1. ponthoz. Semmler pénztáros jelentése február és március hónapról.

1. ponthoz. Bitz és Badiu, revizorok jelentése.

Wrieg Depo** azt javasolja, hogy a helyi részlegek és csoportok havonta tegyenek jelentést. A javaslatot egyhangúlag elfogadják.

Szavazásra teszik azt a javaslatot, hogy a helyi részlegek és csoportok elszámolását visszatérítsék és szétosszák. A javaslatot egyhangúlag elfogadják.

Az alapajevszki részlegnek Eigel elvtárs révén.

A kusvai részlegnek Vondrák elvtárs révén.

Az irbiti részlegnek Wasserbauer elvtárs révén.

A sadrinszki részlegnek Michalek elvtárs révén.

A cseljabinszki részlegnek Buchband elvtárs révén.

A nagyezsgyinszki részlegnek Grün elvtárs révén.

A Nyizsnyij Tagil-i részlegnek Karl Berndt elvtárs révén.

2. ponthoz.

Grün elvtárs felolvassa a szervezet alapszabályzatát.

Erről vitát nyitnak, s mellette, illetve ellene felszólal Pavlik, Eigel, Kálmán, Lukasevics, Podevin, Perlmutter, Duda, Vondrák, Pavlik, Semmler, Vig, Buchband, Grün, Eigel, Lehnert, Rotenberg, Bruck, Wachtelheim, Szimasko, Weiner, Pavlik és Hazan elvtárs.

Grünberg elvtárs javasolja a vita lezárását. A javaslatot egyhangúlag elfogadják.

Grün elvtárs előadó beszédének szervezeti szabályzatát*** szavazásra bocsátják, s azt a többség 33 szavazattal 6 ellenében elutasítja.¹

¹ Előadói beszédében Grün elvtárs a következőképpen határozta meg a szocialista internacio-

* Az „Uralszkij Rabocsij” 1918. április 19-i száma szerint Kistimben 100 hadifogoly volt.

** Így áll a szövegben.

*** Így áll a szövegben.

Pavlik elvtárs határozati javaslatát Duda elvtárs módosításaival 33 szavazattal 6 ellenében elfogadják.

Elfogadják a szervezeti szabályzat 5. és 6. pontját:

5. pont. A felvilágosító munkát az összes nyelveken előállított újságok, broszúrák és röplapok tömeges terjesztésével kell biztosítani. Ezek tartalmazzanak gazdag és ügyesen összeválogatott tényanyagot. Egyidejűleg szóbeli agitációt is kell folytatni a hadifoglyok között valamennyi fontos gócponton.

6. pont. A központban napilapot kell létrehozni vagy legalábbis hetenként el kell látni tudósításokkal a területen megjelenő összes lapokat, azoknak pedig a központba kell beküldeniük tudósításaikat.

Egyhangúlag elfogadják azt a javaslatot, hogy a küldöttek útiköltségét az agitációs alpból fedezzék. Pénzhiány miatt elutasítják a sadrinszki szervezet pénztámogatásra vonatkozó kérelmét.

Duda elvtársnak Pavlik elvtárs határozati javaslatával kapcsolatos módosítását 33 szavazattal, 3 ellenében, 2 tartózkodással elfogadják.

3. pont. Választások.

A Központi Bizottság azt javasolja, hogy 5000 tagot véve alapul, 500 tag után válasszanak egy küldöttet.

A javaslatot egyhangúlag elfogadják.

Elhatározzák, hogy 5 tagot egyhangúlag választanak meg, akik közül egy magyar–német, két magyar és két szláv.

A moszkvai értekezlet küldöttéül a németek közül Duda, Grün, Wetterwald és Filter elvtársat, a magyar–németek közül Faragót, a magyarok közül Lukasevics, Lehnert, Kramer elvtársat, a szlávok közül pedig Pavlik és Wasserbauer elvtársat választották meg.*

Egyhangúlag úgy határoztak, hogy a Központi Bizottság megválasztását a következő közgyűlésre halasztják.

Folyó ügyek.

Perlmutter elvtárs kéri a Moszkvába utazó küldötteket, hogy szerezzenek broszúrákat és újságokat.

Eigel elvtárs azt kéri, hogyha lesznek újságok, nagy mennyiségben lássák el velük a helyi részlegeket.

Az elnök déli 12 órakor berekeszti az ülést.

Többségi határozat születik az uráli szociáldemokrata-internacionalista hadifoglyok legközelebbi feladataival kapcsolatban.

„Az Urál terület küldöttei az április 7–8-i értekezleten helyesnek ismerték el a bolsevik taktikát, és elhatározták, hogy bajtársaikat és a párttagokat minden kö-

nalista szervezet fő feladatát: „tervszerű felvilágosító munkát kell folytatni a hadifoglyok körében, elő kell készíteni őket a hazatérésre, meg kell tanítani őket arra, hogy fegyelmezett és áldozatkész tagjai legyenek az Internacionálénak”. (Uralszkij Rabocsij, 1918. április 19.) A létrehozandó szervezet jellegének és céljainak ez a fajta meghatározása hosszas vitát váltott ki, s a többség elvetette a határozati javaslatot.

* Lásd a 61. sz. dokumentumot. *Faragót ott magyarként említik.*

rülmények között felvilágosítják és a kommunisták pártjának szellemében vezetik.”

Szavazáskor ezt a határozatot 33 szavazattal fogadják el 6 ellenében.

Kiegészítés a határozathoz: „A szociáldemokrata hadifoglyok szervezete feltétlenül a »hamisítatlan szocialista Internacionálé« álláspontján áll, amely kizárja a kompromisszumot a munkásosztállyal ellenségesen szemben álló mai uralkodó osztály lakájaival és cinkosaival. Ezt az álláspontunkat igazolja mind a világháború büntette, mind az oroszországi bolsevikok nagyszerű, győzelmes taktikája. Ezen az alapon a szervezet kijelenti: nem lehetséges választás a szocialista Internacionálé végső céljának elérését szolgáló eszközök között, nem lehet kétség, s a szervezet minden tagja kész kommunista propagandát folytatni és készül a harcra.

Szakadatlan felvilágosító munkát kell folytatni a szocialista Internacionálé kérdéseivel kapcsolatban, amíg a szervezet tagjai még fogságban vannak, és ezt a munkát a hazatérés után is folytatni kell a munkásnép között.”

A határozatot és a javaslatot átadták a moszkvai értekezlet küldötteinek mint vezérfonalat.

Uralszkij Rabocsij (Jekatyerinburg), 1918. április 25.

76

*Jelentés a külföldi munkások és parasztok
nemzetközi szocialista szervezete központi végrehajtó bizottságának
1918. április 18. és 25. közötti tevékenységéről*

Moszkva

1918. április 26

A kongresszus befejezése után a megválasztott KVB (melynek tagjai Toman, Reuter, Jancsik, Mihajlov, Guiu, Waltz, Vántus, Barczynski és Strebenič elvtárs) főleg a tartományi* bizottságokkal kapcsolatos szervezeti kérdésekkel foglalkozott. A KVB négy ülést tartott (április 19-én, 20-án, 23-án és 25-én), s azokon a következő határozatokat hozta.

1. Az agitáció kérdéseiről.

Figyelembe véve, hogy a jelen pillanatban a hadifogolycseré keretében megindult tömeges hazatérés nagy lehetőségeket nyújt a nagyobb vasútállomásokon való sikeres agitációra, a KVB-nak el kell érnie valamennyi tartományi bizottságnál, hogy rövid időn belül agitátorokat küldjenek ezekre a vasúti gócpontokra, ahol a hadifoglyok áthaladnak. Ezek az agitátorok állandó jelleggel tevékenykedjenek. Táviratilag kérjenek a KVB-től nagy mennyiségű irodalmat.

* Így áll a szövegben.

2. Az irodalom terjesztése.

Hogy mindenki, aki idegen nyelveket tud, megismerkedhessen a volt hadifoglyok körében folyó forradalmi mozgalommal, a KVB elhatározta, hogy az egész meglévő irodalmat kiadja nyilvános árusításra a moszkvai újságoskioszkoknak és pályaudvaroknak. Minden szerkesztőségben „sajtótámogatási alapot” létesítünk önkéntes adományokból.

3. A Vörös Hadsereggel kapcsolatos kérdésekről.

Figyelembe véve, hogy a szovjethatalom nehéz helyzetbe került a hadifoglyok körében folyó propaganda támogatása miatt, a KVB tartózkodni fog a Vörös Hadsereg érdekében történő mindennemű nyilvános fellépéstől, hogy elkerülje az újabb bonyodalmakat. A KVB hivatalosan úgy fog szerepelni, mint a hadifoglyok anyagi segélyezését szolgáló központi szerv, abban az értelemben, hogy igyekszik javítani a hadifoglyok helyzetén oly módon, hogy ilyen és hasonló esetekben szervezeten kérelemmel fordul a különböző intézményekhez, továbbá mint olyan szerv, amely ellenőrzi a Vörös kereszt révén érkező adományok szétosztását, és mint olyan szerv, amely lebonyolítja a hazával folyó levelezést stb.

Ami azonban az illegális munkát illeti, a KVB erélyesen támogatni fogja irodalommal, propagandával a Vörös Hadseregnek egykori hadifoglyokból álló összes alakulatait, főleg pedig a legszigorúbban ellenőrizni fogja a Vörös Hadsereg mindazon alakulatainak és agitátorainak tevékenységét, amelyek egykori hadifoglyokból állnak, illetve akik hadifoglyok voltak.

A kongresszus zárt ülésén megalakult a „központi kollégium a nemzetközi proletárhadsereg megszervezésére”. Ezt azzal bízták meg, hogy készítsen tervet egy kizárólag hadifoglyokból álló külön Vörös Hadsereg felállítására. A kollégiumnak a KVB-val közvetlen, de illegális kapcsolatban kell dolgoznia, és tevékenységéről részletesen be kell számolnia a KVB-nak. A KVB összekötőként kooptálta Melcher elvtársat a központi kollégium részéről.

4. A munkatársak nyilvántartása.

A KVB-nak fel kell kérnie minden szervezetet, hogy a munkatársaknak az illegális tevékenység keretében való megfelelő ellenőrzése és nyilvántartása végett, mindig közöljék a KVB-val, mikor, kinek és mire adtak hadifogoly-megbízást vagy -igazolást.

Ez azért szükséges, mert az utóbbi időben gyakran előfordul, hogy hadifoglyok, akiknek tevékenységéről senki sem tud semmit, megbízást, és olykor elég széles körű felhatalmazást mutatnak fel. Minden hadifoglytól, aki csak egy kicsit gyanúsnak látszik, azonnal vissza kell venni a megbízást, és az elvétel okát megjelölve, vissza kell küldeni annak a szervezetnek, amelyik kiadta.

5. Anyagi támogatás kérése.

Az agitációs irodalomhoz stb. szükséges pénz előteremtésével kapcsolatos rendkívüli nehézségek miatt a KVB-nak meggyőzően kérnie kell a legfelsőbb szervezetet, hogy rendezzék a szervezet anyagi támogatását, mert a jelenlegi helyzetben a KVB úgy látja, hogy a ráháruló nagy feladatok megoldása lehetetlenség.

Jelentés: a központi végrehajtó bizottság elhatározta, hogy hetenként írásban egész tevékenységéről tájékoztatja az Oroszországi Kommunista Munkáspárt

A „Szociális Forradalom” cikke leleplezi az Oroszországban levő hadifoglyok forradalmi mozgalmának jellegével kapcsolatos burzsoá propagandát

Moszkva

1918. április 27

Megírtuk múlt számunkban, hogy a német kormány tiltakozó jegyzéket intézett Oroszországhoz a hadifoglyok közötti agitáció, a foglyok felfegyverzése és hasonló ügyek tárgyában. (Aki a hadifoglyok hangulatával és a közöttük levő mozgalommal tisztában van, annak pillanatig sem jut eszébe azzal foglalkozni, hogy ezt az agitációt be lehessen tiltani. A fogságban annyit szenvedett német, osztrák, magyar stb. proletárokat nem kell fölizgatni, közöttük nem lehet mesterségesen hangulatot csinálni, mert ezek a tömegek felébredtek, maguk látják meg szenvedéseik igazi okát és maguktól fordulnak haragjukkal a kizsákmányolók, elnyomók, halálba hajszolók ellen.)

Igen jól tudta ezt a német kormány is, amelyet kémszolgálat a foglyok hangulatáról állandóan informált. Annyira jól tudta ezt, hogy hisztérikus sietséggel a neveltségesség határáig menő óvóintézkedéseket tett az elkeseredetten hazatérő fogolytömegek féken tartására. Azt tehát igen jól tudták, hogy nem orosz agitáció az, ami forradalmi hangulatúvá teszi a foglyokat. Abban sem lehetett kétségük, hogy a szabad Oroszország még csak meg sem kísérelheti azt, amire különben a teljes rendőri zsarnokság is képtelen lenne: elfojtani, megtiltani egy mozgalmat, Küllmann, Czernin, von Busche egész egyszerűen reá akartak ijeszteni a nagyhangú jegyzékkel azokra a fogolytömegekre, amelyekben még teljesen ki nem forrott, határozottá nem alakult az általános forradalmi elkeseredettség. „Le kell fegyverezni a foglyokat.” „Táborba kell zárni valamennyit.” „El kell különíteni a jó germánt a férges osztrák–magyartól.” „Be kell szüntetni minden agitációt” – így mennydörgött az ijesztésre szánt német jegyzék.

Az orosz népkormány cseppet sem ijedt meg. Válaszában egyszerűen közölte, hogy a külügyi, belügyi és hadügyi népkommisszárusok milyen rendeleteket adtak ki. E rendelkezések minden orosz állami intézménynek értésére adják, hogy a békeszerződés szerint nekik – az oroszoknak – tilos agitációt folytatni a központi hatalmak állami rendje ellen. A hadügyi kommisszárusok rendelete szól arról is,

* Hiányzik az aláírás.

hogya volnának felfegyverzett foglyok, azokat azonnal fegyverezzék le, a Vörös Hadseregbe pedig csak az orosz polgárjoggal bírókat vegyék fel¹ és senki ne akadályozza meg a Szibériában levő foglyok hazaszállítását. Ezzel az ügy be van fejezve a kormány részéről.

De nem ijedtek meg a hadifoglyok sem, akiknek pedig az ijesztés tulajdonképpen szánva volt. Aki a hadifoglyok közt a német imperializmus, az osztrák zsarnokság, a magyar mágnás-bankár fosztogató rendszer ellen „izgatott”, annak nem szól von Busche jegyzéke és az orosz komisszárusok figyelmeztetése. Ezek nem oroszok, hanem magukból a foglyok sorából támadtak elő és támadnak elő százával, és nem is izgatnak, mert az izgatás munkáját elvégzi helyettük maga az otthoni kormány. Ugyanez a kormány, amelynek tábornokai isten nevében azt a boldogságot helyezik a kipihent foglyok elé, hogy menjenek vérüket ontani ismét a harctérre; az a kormány, amely ily egyenesen rábiztatja a honvággyal teli foglyokat is arra, hogy továbbra itt maradjanak és mennél hosszabb ideig ne igyekezzenek kijutni Szibériából. És a lefegyverzés? Ugyan ki próbálná meg kivenni a proletár, az öntudatra ébredt munkás és paraszt kezéből azt a fegyvert, amelyet elnyomói, adáz ellenségei, vérszopó zsarnokai ellen fogott!? A foglyok közt nincs felfegyverzett, nincs is kit lefegyverezni. Aki fegyvert fogott, az nem fogoly, az külföldi proletár és éppoly szabad ember, mint akármelyik orosz munkás és orosz paraszt.

Megijedni nem fog tehát senki. Ezt az agitációt, ezt a hangulatot, amely egyre jobban, erősebben lengi át a fogoly proletárokat, már nem lehet megszüntetni, nem lehet visszajeszteni, nem lehet visszafojtani. Ez már a vihar kezdete. A viharé, amely elsepri a jegyzéket író, tilalmakat küldöző kapitalistákat.

Szociális Forradalom (Moszkva), 1918. április 27. 4. old.

¹ Az Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottság 1918. április 1-én rendeletben rögzítette az orosz állampolgári jogok elnyerésének feltételeit. A rendelet első pontja többek között így hangzott:

„Az Orosz Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság területén élő minden külföldi elnyerheti az orosz állampolgárságot.”

„Az orosz állampolgárságot elnyerni kívánó külföldi megfelelő nyilatkozatot tesz a tartózkodási helye szerinti helyi munkás-, katona-, paraszt- és kozákküldöttek szovjetjében. Meg kell jelölnie foglalkozását és közölnie kell, nem folyt-e ellene bírói eljárás köztörvényes bűncselekmény miatt, s ha igen, akkor milyen ügyben . . .” (Izvesztijja VCIK, 1918. április 5.)

A szovjet kormánynak ez a dekrétuma lehetővé tette, hogy a hadifoglyok tömegesen kérjék a szovjet állampolgárságot, s így teljesen törvényesen lépjenek be a Vörös Hadseregbe.

*Tudósítás a „Vlaszty Truda” című lapban a szibériai
internacionalista hadifoglyok irkutszki kongresszusának munkájáról*

Irkutszk

1918. április 28

Mint azt lapunk olvasói már tudják,¹ április 15-én Irkutszkban 60 küldött részvételével összeült a szibériai forradalmi internacionalista hadifogly-szervezetek kongresszusa.²

A kongresszuson Bograd és Izakszon elvtárs is részt vett az Oroszországi Kommunista Párt irkutszki szervezetének képviselőjében; mindketten tanácskozási és szavazati jogot is kaptak.

A kongresszus elnökévé Fichter elvtárs magyar szociáldemokratát, a krasznojarszki internacionalista hadifoglyok képviselőjét, első titkárává Singer elvtárs osztrák szociáldemokratát, a habarovszki internacionalista hadifoglyok képviselőjét választották.

A kongresszus 11 napon át ülésezett, s csak csütörtökön, április 25-én fejezte be munkáját.

Az alábbiakban köztudomásra hozzuk munkájának eredményeit.

A külföldi munkások nemzetközi forradalmi szervezeteit egyetlen gondolat vezérelte, az, hogy kötelességük támogatni az orosz forradalmat, az orosz proletariátust, az orosz kommunizmust, mind gazdasági, mind katonai tekintetben.

Egyik kérdés vitája során sem tévesztették szem elől, hogy az orosz proletárforradalom, az orosz szovjet kormány még nem elég szilárd. Ezért a külföldi proletariátusnak szent kötelessége, hogy mindenét, még életét is kockára tegye az orosz munkásköztársaság érdekében. S e tekintetben az internacionalista hadifoglyokat nemcsak a teljes egyenjogúságért érzett hála vezérli, hanem sokkal inkább az a szempont, hogy az orosz forradalom a világproletariátus világforradalmának bázisa.

Az orosz forradalom végleges győzelme egyben az európai, a világforradalom

¹ A „Vlaszty Truda” 1918. április 20-i száma rövid hírben közölte a kongresszus megnyitását.

² A kongresszuson a kelet-szibériai hadifoglyok képviselői vettek részt Acinszkból, Krasznojarszkból, Kanszkból, Irkutszkból, Nyizsnye Ugyinszkból, Csitából, Szretjenszkből, Habarovszkból, Blagovesczenszkből stb.; Nyugat-Szibériából csak Tomszk képviseltette magát, mert a többi küldött a moszkvai kongresszusra utazott. Összesen 57 küldött volt jelen 19 helyről. A kongresszus megnyitása előtt, április 14-én délben nagygyűlés zajlott le 500 hadifogly részvételével. A kongresszus napirendjén a következő pontok szerepeltek: 1. helyi beszámoló; 2. egyöntetű viszony kialakítása a szovjetek és a hadifoglyok között; 3. az internacionalista hadifogly-szervezetek Vörös Hadsereghez való viszonyának rendezése; 4. szervezés és agitáció a hadifoglyok körében, s az internacionalista szervezetek és a kívülálló csoportok és kasztok (értelmiségiek, tisztek stb.) viszonyának rendezése; 5. a hazatérés, és viszonyunk ehhez a kérdéshez; 6. viszonyunk a Vörös kereszt képviselőihez; 7. az oroszországi kommunista állam megszilárdítása és a hadifoglyok ezzel kapcsolatos szerepe; 8. a központi hadifogly-szervezet megalakítása, ennek feladatai és kötelességei. (Vlaszty Truda, 1918. április 20.)

győzelmet is jelenti. Ezzel szemben az előbbi veresége az utóbbi vereségét is maga után vonná.

Ezért a kongresszusi küldöttek elhatározták, hogy felhívással fordulnak proletártestvéreikhez: „Támogassátok minden erőttel, fizikai és szellemi munkátokkal az orosz kommunizmust. Tegyetek meg minden töletek telhetőt, hogy elősegítsétek az orosz szovjet kormány tartós győzelmét!

Lépjétek be a Vörös Hadsereg soraiba, amely most az orosz burzsoázia ellen harcol, s amelynek a külföldi kapitalizmussal és imperializmussal való összecsapásra is fel kell készülnie.

Gyülekezzetek az orosz, a világforradalom vörös zászlaja alá! A világforradalmon át a világbékéhez!

Tegnap merőben idegen érdekekért ontottátok a véretek és viseltetek el válogatott szenvedéseket. Ezért nem fogtok ingadozni, ha a saját érdekeitekért kell harcba menni, az orosz és vele együtt a világforradalom ügyéért. Előttünk a nagy cél, a magasztos küzdelem, a dicső győzelem!”

A kongresszus a nemzetközi beállítottságú munkások (egykori hadifoglyok) egységes szervezetének megteremtését tekintette legfontosabb gyakorlati feladatának.

Évégett irkutszki székhellyel megválasztotta a szibériai központi végrehajtó bizottságot.

Ennek a bizottságnak szoros kapcsolatot kell tartania az internacionalista hadifoglyok moszkvai Országos Központi Végrehajtó Bizottságával.

Ez a bizottság, amely most az egykori hadifoglyok legfelsőbb politikai és közgazgatási fóruma, végső soron párthatóság is.

Tagjai Fichter, Schwabenhausen, Singer, Fried, Ungar, Kappeler és Ember elvtárs. Ezek közül hárman osztrák szociáldemokraták, hárman magyar szociáldemokraták, egy pedig német szociáldemokrata.

A szibériai internacionalista hadifoglyok központi bizottsága már megkezdte munkáját. Egy német és egy magyar nyelvű lapot jelentet meg.

A két lap valószínűleg hetenként kétszer, 10–10 000 példányban fog megjelenni.

A kongresszus a politikai munkára vonatkozólag külön programot dolgozott ki, amely egy elméleti* és egy gyakorlati részből áll.¹ A program, amelyet a kongresszus egyhangúlag fogadott el záróülésén, a külföldi munkások valamennyi helyi szervezetének vezérfonalául szolgál.

A program biztosítja az egységes taktikát nagy ügyünknek, a világ elnyomottjai felszabadításának szolgálatában.

A kongresszus befejeztével Fichter elvtárs mondott valódi forradalmi lelkesedéstől áthatott záróbeszédet.

¹ A „Gyakorlati pártprogram” a szervezet alapszabályzata volt, amely meghatározta a szervezet nevét: Szibéria Külföldi Munkásainak Kommunista (Szociáldemokrata) Pártja. A felvételhez két párttag ajánlása kellett. A párttag kötelességei között szerepelt, hogy támogassa az orosz forradalmat, „szükség esetén fegyverrel is”. (Világforradalom [Irkutszk], 1918. május 15.)

* Lásd a 87. sz. dokumentumot.

Ezután az egész kongresszus állva élékelte a munkás Marseillaise-t.

Pénteken, április 25-én a küldöttek hazautaztak, hogy haladéktalanul munkához fogjanak a helyi szervezetekben a jelszó jegyében: „A világorradalmon át a világbékéhez.”

Georg Kappeler, a szibériai internacionalista hadifoglyok központi végrehajtó bizottságának tagja

Vlaszty Truda (Irkutsk), 1918. április 28

79

*A „Welt-Revolution” című lap közleménye
a rosztov-na-donui és a tomszki hadifogoly-szervezet megalakulásáról
és tevékenységéről*

Moszkva

1918. április 29

**A szociáldemokrata internacionalista hadifoglyok
szervezetének fejlődése Rosztov-na-Donuban**

Rosztov-na-Donuban a hadifoglyok már 1917 március első napjaiban megkezdtek politikai tevékenységüket. Egy gyűlésen, amelyet a februári forradalom nagyszerű óráiban hívtak össze, Hilbert Melcher elvtárs ismertette a hadifoglyokkal a szociáldemokrata pártprogramot, s felszólította az osztályöntudatosakat, lépjenek be a nagy mozgalomba, s az orosz proletariátussal szolidárisan harcoljanak tovább az eszményi célokért, a világ dolgozóinak felszabadításáért.

Ezután megalakult a szervezet, amelyhez rövid idő alatt 420 hadifogoly munkás csatlakozott, s amely „hadifogolycsoport” néven illeszkedett be az Oroszországi Szociáldemokrata (bolsevik) Munkáspártba, ezzel már a kezdet kezdetén leszögezve politikai álláspontját. A fiatal szervezet 1917. május 1-én lépett először a nyilvánosság elé, több mint 2000 hadifogoly élén, akik a környék összes falvaiból sereglettek egybe, hogy lobogó zászlók alatt adják tudtul szolidaritásukat az orosz proletariátusnak.

Felejtetetlen benyomást tett ránk a hadifoglyoknak ez a nagyszabású tüntetése. Nem lehet elfelejteni, ahogyan ezek az elfelejtett, jogfosztott emberek, nyomorúságos ruháikban, sápadt, beesett arccal – szemükben, arcuk ráncaiban annyi fájdalom, annyi mérhetetlen szenvedés nyomaival –, a Marseillaise hangjai mellett szilárd, eltökélt léptekkel követték az orosz munkások hosszú, tarka menetét, s a szent meggyőződés izzó hevületében, valahányszor szembetalálkoztak egy másik csoporttal vagy valaki elkiáltott egy forradalmi jelszót, lelkes hurrában törtek ki. Valami örömteljes érzés járta át minden proletár keblét, hiszen ebben a testvéri, egyöntetű menetelésben, ebben az ünnepi ujjongásban ott rejlett a bizo-

nyosság magva, eljövendő nagy dolgok záloga... A bizottság, amelyben valamennyi nemzetiség képviseltette magát, lankadatlanul építette a szervezetet. Gyűlés gyűlést követett, a felvilágosító munka egyre szélesebb kereteket öltött; ám bármennyire igyekezett is a szervezet, hogy anyagilag is javítsa a hadifoglyok helyzetét az orosz munkásokéval egyenlő bér elérésével, s így megszüntesse azt a szerencsétlen állapotot, amely az elvtársakkal újra meg újra érezte „fogoly” voltukat – mindezek a kísérletek kudarcot vallottak az akkori szovjetben túlsúlyban levő jobboldali „szocialista” csoportok szűkkeblű politikája miatt.

Mialatt éppen ebben az időben a leghevesebb pártharc folyt a baloldali szocialisták és a megalkuvók között, a szervezet, amely a bolsevikok melletti eltökélt állásfoglalásával sok ellenséget szerzett magának, számos nehézségbe ütközött. A szervezet ekkor még alig négy hónapja állt fenn, s helyzete lassanként egyenesen katasztrófálissá vált.

A szervezet legtevékenyebb tagjait úgy távolították el, hogy mezőgazdasági munkára vezényelték; majdnem teljesen felszámolták a gyülekezési szabadságot; végül letartóztatták Melcher elvtársat, és sorozatos kellemetlenkedések után már-már hadbíróság elé állították kémkedés vádjával. Mindez végzetes következményekkel járt a reményteljes fiatal szervezetre nézve.¹

Most nehéz időszak következett, teli megpróbáltatásokkal és keserű csalódásokkal.

Franz Wager elvtárs azonban, akinek hajszál híján sikerült megmenekülnie az üldözők kezeiből, összegyűjtötte a szétszórt elvtársakat, s ők, nem törődve azzal, hogy milyen nagy veszély fenyegeti őket a legvégsőkre is elszánt ellenfél részéről, töretlenül folytatták a munkát a régi szellemben.

A rosztovi decemberi felkelés már megmutatta, hogy munkájuk nem volt hiábavaló. Elvtársaink az orosz munkásokkal vállalva, lelkesedéstől fűtve harcoltak a barikádokon Kalegjin Novocserkasszkból érkezett bandái ellen. Hősiesséssel védelmezték a forradalmat, míg végül az óriási túlerő elnyomta őket, s meg kellett hátrálniuk a szabadság gyilkosai előtt.²

¹ A rosztovi szociáldemokrata hadifogoly-szervezet szoros kapcsolatot tartott fenn a rosztovi bolsevikokkal, s ez felkeltette iránta a forradalom ellenségeinek gyűlöletét. Az ellenséges felderítő szolgálat, miután megszerezte a rosztovi szovjet eszer-mensevik többségének támogatását, kémkedéssel vádolta meg H. Melchert, a szervezet vezetőjét, letartóztatta, s kozák hatóságok felügyeletére bízva, Urjupinszk sztanyicára száműzte, ahol „kényszermunkára ítélt fegyencként bántak vele” (Borba za vlaszty szovjetov na Donu. 1917–1920. gg. [Harc a szovjethatalomért a Donnál], Szb. dok. Rosztov-na-Donu 1957. 85–86. old. Részletesen lásd Sz. Strigynic: „Iz isztorii revoljucionno dvizsenijja szregij nyemeckih vojennoplennih v Rosszii nakanunye Oktyabrszkoj revoljucijii” [„Az oroszországi német hadifoglyok körében az októberi forradalom előtt folyó forradalmi mozgalom történetéhez”], az „Internacionalisztij v bojah za vlaszty Szovjetov” [„Az internacionalisták a szovjethatalomért vívott harcokban”] című cikkgyűjteményben. Moszkva 1965. 114–115. old.)

² Rosztovban november 26-án (december 9-én) a bolsevikok vezetésével a rosztovi proletariátus fegyveres harcot indított a kalegjinisták ellen. November 28-án (december 11-én) a vörösgárdisták kiverték Rosztovból a fehérbanditákat. A tisztí osztagok azonban már november 29-én (december 12-én) megkezdték ellentámadásukat Rosztov ellen. December 2-án (15-én) Rosztovot a Vörös Gárda harcosainak minden bátorsága és hősiessége ellenére fel kellett adni. (Oktyabrszkaja re-

Ebben a kétségbeesett, ádáz harcban ötvenhárom derék elvtársunk halt hősi halált 1917. december 12-én Rosztov barikádjain.

Dicsőség, örök dicsőség emléküknél!

Kalegyin vadállati dühtől tomboló junckerjei és zsoldosai iszonyú vérfürdőt rendeztek a teljesen védtelen hadifoglyok között. A legcsekélyebb gyanú, hogy valaki akár csak rokonszenvezik a proletariátussal, már egyet jelentett a halálos ítélettel.

Ebben a tekintetben különösen kiváltak a cseh burzsoázia hívei, a druzsiniszta, akik több ízben is a legfortélyosabb módon próbálták felderíteni a december elején börtönéből kiszabadított Melcher elvtárs tartózkodási helyét. Nap mint nap nagyobb lett a nyomás, nappal az utcán mutatkozni olyan veszélyeket jelentett, hogy egyetlen elvtársunk sem kockáztathatta meg rejtekhelyének elhagyását, míg végül számunkra is ütött a szabadulás órája.

1918. február 23-án a győzelmes szovjet hadsereg Sziversz elvtárs vezetésével – akihez a Donyec-medence északi részének széntermelő vidékeiről százával csatlakoztak a hadifoglyok – bevonult Rosztov-na-Donuba. A győzteseket az immár másodszer, most azonban végérvényesen felszabadított proletariátus határtalan örömmujongása köszöntötte.¹

Itt volt a pillanat, hogy újra legálissá váljon a pártmunka, amely oly hosszú ideje konspirációban folyt. A szervezet azonnal gyűlést hívott össze, amelyen a felszabadító hadsereg hős vezetője, Sziversz elvtárs is jelen volt vezérkarával. A zsúfolt teremben mozdulni sem lehetett. Több lelkes üdvözlő beszéd után, tomboló tetszésnyilvánítás közepette fogadták el azt a határozatot, hogy a békés propagandáról át kell térni az osztályellenségeink elleni könyörtelen irtóháborúra, azok teljes és tökéletes megsemmisítéséig. Rövid idő alatt felállítottak egy Vörös Gárda egységet. 70 tagja mindjárt csatlakozott a Novocserkasszk irányában

voljucija na Donu. Szb. sztatyej [Az októberi forradalom a Donnál. Cikkgyűjtemény]. Rosztov-na-Donu 1957. 189–190. old.)

Több tucat osztrák–magyar és német hadifogoly küzdött a vörösgárdisták soraiban. Az osztrák–magyar hadifoglyok ezenkívül Petrográdon, Moszkvában, Kazanyban, Kijevben, Taskentban, Kosztromában, Irkutszkban, Ogyesszában, Orenburgban, Jekatyerinoszlavlban s több más városban és településen is részt vettek a bolsevikok oldalán a fegyveres harcban. Az elhunyt Varga Gyula altábornagy kutatásai szerint a magyar hadifoglyok 16 orosz városban vettek részt a fegyveres felkelésben (*Győrkei Jenő–Józsa Antal*: Adalékok a magyar internacionalisták történetéhez. Hadtörténelmi Közlemények, 1957. 3–4. sz. 28–31. old.; HIL I. világháborús gy. 3389/1. cs. 85. pall. – AOK Nr. 1378/1918; Kriegsarchiv. Wien. Neue Feldakten. K. u. k. Op. Armeekommando. fasc. 516. fol. 72., 279., 269. HIL. Filmtár, 519. dob. – AOK op. Abt. fasc. 650. Nachrichten . . . Nr. 10. vom. 18/3. 1918.; – *Pető Sándor*: Kazanyi október. Sarló és Kalapács, 1931. 2. sz. 42. old. – CGASZA f. 28 361. op. 2. d. 51. 1. 12. stb.).

¹ Lenin február 23-án V. A. Antonov-Ovszejenko népbiztosnak, a dél-oroszországi csapatok akkori parancsnokának küldött táviratában követelte, hogy még aznap vegye be Rosztovot (*Lenin*: Vojennaja perepiszka 1917–1920. [Hadi levelezés]. Vojenizdat, Moszkva 1957. 29. old.). A várost a szovjet csapatok február 24-én éjszaka be is vették.

A hadifogoly vörösgárdisták, akik Sziversz hadseregének soraiban részt vettek a város elfoglalásában, a győzelem után többségükben szétszéledtek, s csak néhányan maradtak a Vörös Hadseregben. (A résztvevők szóbeli közlése alapján.)

továbbnyomuló kormánycsapatokhoz, a többiek pedig a helyszínen maradtak, hogy végérvényesen elfojtsák az ellenforradalmat.

Jelenleg jól kiépített szervezet működik Rosztov-na-Donuban. Nemcsak a hadifoglyok szellemi felvilágosításáról gondoskodik, hanem ezen túlmenően egyik legelső kötelességének tekinti, hogy a hadifoglyok mindaddig elviselhetetlen életviszonyait emberhez méltó helyzettel cserélje fel.

Elmondtuk egy szervezet történetét, amely egyetlen rövid esztendő alatt megismerte a politikai harc valamennyi árnyoldalát, amelynek tagjai börtönfalak mögött ültek, barikádokon harcoltak, s amely most, miután minden nehézséget kiállt, ezzel a lelkes kiáltással lép elétek, hadifogly testvérek:

Egyesüljetek, világ proletárjai, a nagy, a szent ügyért, a szabadságért, egyenlőségért és testvériségért.

A szociáldemokrata internacionalista
hadifoglyok rosztovi bizottsága.

Johann Lettner titkár

A tomszki szervezet tudósítása.

Az agitáció 1917 októberében kezdődött, de a városban foglalkoztatott hadifoglyokra szorítkozott, mert a Kerenszkij-kormány a legkülönbözőbb akadályokat gördítette a táboron belüli nagyobb méretű agitáció útjába. A burzsoá köztársaság bukása után hozzáfogtunk a táborban levő tömegek felvilágosításához, és jó eredményeket értünk el. Januárban megalakítottuk a szervezetet, s egyidejűleg az andzserszki és szudzszenszki szénbányákban levő hadifoglyok szervezéséhez is hozzáfogtunk. A tomszki szervezetet Tomszk terület központjának szántuk, az újonnan létesített szervezeteket pedig helyi csoportoknak. Utóbbiaknak anyagilag kellett támogatniuk a központot, a központ viszont irodalommal és agitátorokkal látta el a helyi csoportokat. Munkánkat nagyon megnehezítette a fogoly tisztek ellenagitációja és az orosz táborparancsnokság ellenséges magatartása, de az orosz elvtársak mindent elkövettek helyzetünk megkönnyítésére...* az addigi orosz parancsnokságot leváltották, és újat iktattak be, amelynek feladatkörébe ezentúl csak a gazdasági ügyek tartoztak (az ellátásról való gondoskodás). A tábor belső életét tekintve teljes önkormányzatot kaptunk. A mi szovjetünk és az orosz elvtársak között egy komisszár biztosítja a kapcsolatot, aki állandóan részt vesz üléseinken. Március elején ideérkezett a svéd delegátus, és ekkor a már említett elemek részéről hallatlan erejű ellenagitáció indult. Ennek révén a szervezet – nagy szerencséjére – elvesztette azokat az elemeket, akik csak azért léptek be, hogy személyes előnyöket szerezzenek. Most 1200 tagunk van. Ebből 800 dolgozik a városban és 400 van a táborban.

A hadifoglyküldöttek tanácsának öt szekciója van: agitáció, jóléti ügyek, munkaigazolás, Vörös Gárda és forradalmi törvényszék. A svéd küldött irodájában tanácsunk egyik tagja dolgozik, és felügyel a küldött tevékenységére. Az agitációs szekció munkájában természetesen mindnyájan részt veszünk. A Vörös Gárda 145 főből áll, ki akarjuk egészíteni 200-ra. Ez az aktív szolgálattelvők

* Két sor nem olvasható.

száma. Ezenkívül előirányoztunk egy kb. 800 főnyi tartalékot, amely szükség esetén mozgósítható. Az irodalom- és broszúrahiány is közrejátszik abban, hogy szervezetünk, amely tulajdonképpen nagyon erős lehetne, viszonylag olyan gyenge. Reméljük, hogy az új KB változást hoz ezen a téren . . .*

Welt-Revolution (Moszkva), 1918. április 29.

80

*Rabinovits József cikke a „Forradalom”-ban
a moszkvai országos hadifogoly-kongresszus munkájáról*

Omszk

1918. május 1

Moszkvában április 14–18-án az orosz birodalom minden részéből százezer szervezett szociáldemokrata hadifogoly képviselőjében 256 delegátus jött össze tanácskozásra.

A proletárok küldöttei, összetörve az utazás fáradsalmaitól, 5 napon át tanácskoztak a hadifogoly proletárok ügyeiről. A küldöttek egy része 10–12 napig utazott, míg ide ért. Jöttek, nem tekintve a fáradságot, nélkülözést – jöttek, hajtva a meggyőződés erejétől, részt venni a szociáldemokrata hadifogolyok tanácskozásán, beszámolni az eddigi működésükről, a forradalmi készségről. Eljöttek, hogy újabb anyagot, új erőt merítsenek a további küzdelemre.

*

Hadifogolyok országos kongresszusa!

Ez megint valami, ami a történelemben nem volt, amit az orosz forradalom vetett felszínre.

A cárizmus idején még megvetett és gyűlölt „ellenség” az, aki nem is olyan régen konvoj nélkül még az utcára sem mehetett – ma 10 napi utat szabadon tesz meg, országos kongresszust tart, több joggal és szabadsággal bír, mint a vérevel áztatott szülőföldjén.

Az úgynevezett „ellenség” otthon a „hazájában” kivételes törvények alatt áll, de az „ellenség” forradalmi köztársaságában beszélhet, írhat, csinálhat, amit akar. Amott a tőkésék, az imperialisták maguk hozta törvényei nyomják el – itt a népszabadság mindenkire kiterjedő jogait élvezi. Amott a gyülekezés rendőrhöz és szolgabíróhoz van kötve, itt, az „ellenség”, a hadifogolyok küldöttei, a volt nemesek házáat kapták a tanácskozás helyiségéül.

Ezúttal nem a zsarnokok üzentek a márványoszlopos, nehéz szőnyeggel, bőrfotelekkel felszerelt palotából a proletárságnak.

* Továbbiakban a lap rövid hírt közöl az áprilisi irkutszki hadifogoly-kongresszusról. Erről részletesen lásd a 78. sz. dokumentumot.

Ezúttal a proletárküldöttek fordultak forradalmi üzenettel a világ kizsákmányolóihoz:

„Elég volt! A rászédett, a megcsalt milliók kimondták az ítéletet, jön a leszámolás! El kell pusztulnotok valamennyiőtöknek, kik évezredekig kizsákmányoltatok bennünket. Jön, jön a leszámolás!”

Hogy így lesz, erről a kongresszus adott bizonylatot. Csak látni kellett a küldöttek beszámolóját az országszerte uralkodó forradalmi hangulatról, hogy a kishitűek kétsége is eloszoljon.

Izzó, kiolthatatlan gyűlölet ég a megcsalt milliók lelkében. Ki gondol most a békére, a nyugalomra?

Mireánk, a hadifogságban tartózkodó proletárookra – mondotta az egyik kiküldött – a megkötött béke csak kezdetét jelenti a harcnak. A véres kezű uralkodók és imperialista rablókalandorok tervezgethetnek a foglyoknak a francia vagy az olasz–angol frontra való küldéséről, küldhetnek az orosz népkormánynak tiltakozásokat a foglyok szervezkedési szabadsága ellen, parancsokat a hadifogolyagítátorok letartóztatására – nem fognak menekülni, de még csak nem is hosszabbítják meg átkos uralmukat. A hitvány telhetetlenségük által felidézett háború lesz a haláluk. Maguk ásták meg a saját vermüket.

*

A kongresszus legfontosabb pontja a jövőbeni agitáció módjának megbeszélése volt.

A kongresszus kötelességévé teszi minden proletárnak, erejét, tebenségét a szociális forradalom érdekeinek szentelni, minden rendelkezésünkre álló eszközzel kell ezt a célt szolgálnunk. Forradalmi gondolatainknak el kell jutniuk minden irányba, a legkisebb faluba is.

Embertől emberhez kell mennünk.

Fáradhatatlanul, meg nem szűnő agitációval, gyűléseken, előadásokon, csak az elkerülhetetlen világforradalomról kell beszélnünk. Rendelkezésünkre áll a sajtó, újsággal, röpiratokkal, felhívásokkal kell felkeresnünk a proletárokat.

Itt nincs cenzúra, itt nem kell félnünk az elkobzástól. Nyíltan, szabadon kell megírunk minden gondolatunkat, minden akaratunkat. A tömegek félelme, kétségletlensége sem lehet ok a hang mérséklésére. A négyesztendős háború mindenkit előkészített. Szóban, írásban, mindenképpen csak egy célt: a fegyveres felkelést, a szociális forradalmat kell szolgálnunk.

*

A hadifoglyok küldöttei tisztában vannak a forradalmi hadsereg feladatával is. A Vörös Hadsereg kettős célt szolgál. Egyrészt – megvédeni az orosz forradalmi köztársaságot a hatalmát visszaszerezni akaró hitvány ellenforradalmi banda ellen – másrészt egyesíteni hadi erőnket, hogy kellő pillanatban hazamehessünk, a forradalmat otthon előkészítő proletártestvéreink segítségére. Ebben a hadseregben csak meggyőződött forradalmároknak van helyük.

Nem a tömegagitációban magával ragadott, vagy az éhség, a nyomorúság által kergetett jelentkezőkre van ott szükség.

A Vörös Hadsereg támasza legyen az ifjú forradalmi orosz köztársaságnak s avantgarde-ja (előharcosa) a küszöbönálló szociális forradalomnak.

*

A kongresszus megállapodott az egyesület címének a kérdésében is. Az egyesület címe: A külföldi nemzetközi szocialista munkások és parasztok forradalmi egyesülete.

Ebbe az egyesületbe kell tömöríteniünk minden hadifogoly proletárt.

A kommunista nevet a kongresszus mellőzte. A kommunista nevet csak a politikai párt viseli, melynek célja egyesíteni mindazokat a szellemi harcosokat, kik egész tehetségüket a kommunista program megvalósításának szolgálatába bocsátják. A kommunista párt az emigránsok, az agitátorok kis csoportjából fog állani, akik szellemi irányítói lesznek az európai szociális forradalomnak.

*

A kongresszus foglalkozott a hadifoglyok honosításának kérdésével is. A hazamenés vagy itt maradás mindenkinek szabad elhatározásától függ. A forradalom érdekében áll, hogy a nagy tömegek hazamenjenek. Akik azért maradnak itt, mert nem akarnak a fogságból a rabságba jutni, akik nem akarják felváltani az orosz forradalom által nyújtott szabadságot az imperializmus szolgátságával, azoknak az a feladata, hogy lankadatlan erővel szolgálják a forradalom ügyét. Röpiratoknak, újságoknak és könyveknek az ország határán túlra való juttatásával kell terjeszteniük a kommunizmus eszméjét.

*

A kongresszus által kiküldött forradalmi bizottság szózatall fordul a hazatérőkhöz, melyben felhívja a proletárságot kötelességének teljesítésére. A hadifoglyoknak tudniuk kell, hogy mi vár rájuk otthon. Gondoskodni kell arról, hogy ez a felhívás eljusson nemzetiségi különbség nélkül minden hadifogolyhoz.

Az orosz birodalomban tartózkodó hadifoglyok kongresszusa 5 napig tanácskozott. A jövő történetírója úgy fog róla megemlékezni, mint egy világtörténelmi eseményről, mint a 3-ik, az igazi Internacionálé első megnyilvánulásáról.

Proletártestvérek!

Egész Európának szuronyok alatt nyögő proletariátusa tekint felétek e percben.

Az orosz forradalom hőseinek minden bizodalma tibennetek van!

Proletárok, teljesítsétek történelmi hivatástokat!

Rabinovits József

Forradalom (Omszk), 1918. május 1. *Rabinovits József*: A mi kongresszusunk.

A „Szociális Forradalom” felhívása május 1. alkalmából¹

Moszkva

1918. május 1

Proletárok!

Különös szerencsében van részetek!

Amit elvárásoltak előletek a legtávolabbi jövődő ködös messzeségébe, mint valóságot élitek át.

Már nemcsak megszülettek nyomorúságtoknak, elnyomatástoknak: a tőkés termelési rendnek sírásói, de már hantolják is rá a földet az Oroszországi Szocialista Szövetségi Szovjetköztársaság területén. Az elnyomott proletariátus uralkodó osztállyá szerveződött, elfoglalta a burzsoázia elnyomó szervezetét, az államot.

Ami előttetek áll most, nem más, mint a vagyontalanok, a felfegyverzett proletariátus uralma a vagyonosok fölött: *a proletárdiktatúra*.

A mai május elsején nem felszabadulást váró rabszolgák oszlopai vonulnak fel Oroszországban, hanem az elnyomatásból kiemelkedett proletariátus, mely egyik kezét a régi elnyomók, a kizsákmányolók: *a burzsoázia nyakán tartja*, másik kezével építi, emeli a magasba *a társadalom gazdaságának szociális szervezetét*.

Ami szemetek közé vágta a régi társadalom korhadt épületéből a roncsok szilánkjait: az *a kommunista forradalom*.

Ha jajszavakat hall fületek, ez már nem a korbács alatt kinlódó rabszolga nyögése, nem a proletáré, kinek csontjáig hatolt már a kapitalista nyüzökése, ez a jajszó a vajúdásé, *melyből megszületik a mi jövődönk: a szocializmus*.

A proletariátus, elfoglalván a saját elnyomatásának eszközét: az *államot*, arra használja most föl politikai uralmát, hogy *kiragadja a burzsoázia kezéből a kizsákmányolás alapját: a tőkét*.

Ingyen nem adják, véren kell megvásárolni. Proletárvér árán, de a burzsoákén is. Erőszakkal védik a kizsákmányolást, erőszakkal kell belenyúlni a magántulajdon rendjébe. *Erőszakra erőszak: ez a polgárháború*. Nem testvérháború, de kibékíthetetlen ellenségek élethalálharca.

Ha a polgárháborúban értékek mennek tönkre, életek vesznek el, behull a vérrel áztatott porba, amit szentnek hittetek elnyomóitok szavára, gondolatok előharcosainknak, tanítómestereinknek, Marxnak és Engelsnek írására:

A kommunista forradalom a leggyökeresebb szakítás a hagyományos tulajdonviszonyokkal; nem csoda, ha útjában a leggyökeresebben szakít hagyományos eszmékkal.

¹ Az Oroszországban levő hadifoglyok Szovjet-Oroszország számos városában az orosz proletariátussal együtt vettek részt május 1. megünneplésében.

Így például a moszkvai május 1-i tüntetésen részt vett 2000 hadifogoly és egy internacionalista osztag (Pravda, 1918. május 3.), Omszkban 12 000 hadifogoly (Forradalom [Omszk], 1918. május 12.) és így tovább. A Penzában levő hadifoglyoknak a május 1-i ünnepen való részvételére vonatkozólag lásd a 85. sz. dokumentumot.

Boldog, aki megérhette a szocializmus szülőföldjén: az Oroszországi Szocialista Szovjetköztársaság területén a sóvárgó, az alulról felfelé vergődve küzdő május 1-ék után az első diadalmas május 1-ét, amikor *egy ország* proletariátusa immár felülről küzd, diadalmasan harcol immár az alatt vergődő elnyomókkal.

Egy ország proletariátusa: *előharcosa az egész világnak.*

A „kommunizmus kísértete” innét indul most útjára „bejárni Európát”, és az imperialista „Európa minden hatalma szent üldözésre egyesült” újból, távol keletről messze nyugatig a kísértet ellen.

A *világtöke* áll szemben a saját elnyomóinak nyakára lépő orosz proletárokkal, a *világimperializmus* akarja rátenni az igát újból az orosz munkásokra, melyet az októberi forradalom merész lendületével leráztak magukról.

Maradhat-e még tétlen a világ proletariátusa?

Állhat-e még továbbra is értelmetlenül a jellel szemben, melyet megadott egy ország proletariátusa?

A mai május 1. már kétféle proletariátusra tekint le. Egyik a felszabadult, diadalmas munkásság, kezében a hatalommal, a másik: a leláncolt rabszolgahad, melyet a korbács űz, hajt be a forradalomba.

Mi boldogok, akik előharcosai lehetünk orosz testvéreinkkel a kommunista forradalomnak, tudjuk, hogy itt az idő, amikor *a proletariátus újból nemzetközi lesz*, valóban nemzetközi, amilyenné csak a harc, a nemzetközi forradalom teheti.

Lánccsörgés hangzik egész Európából; ez azt jelenti: a proletariátus észrevette már láncait s tudja is, hogy csak láncai vannak.

Még egy május 1. S a bilincsek már régen a porban. Előttünk az új világ; a szükségszerűség birodalma helyett a szabadság országa.

A világosságnál, mit az orosz proletárforradalom gyújtott, látjuk a III. kommunista forradalom Internacionáléjának születését, az ige testet öltését.

Világ proletárjai, egyesüljetek!

Forradalmi május hajnalán testvéri üdvözetünk minden proletárhoz.

A „Szociális Forradalom”
szerkesztősége

Szociális Forradalom (Moszkva), 1918. május 1. Proletárok!

*Az osztrák–magyar Hadügyminisztérium körlevele
az Oroszországban élő hadifoglyok forradalmi mozgalmáról
és a bolsevizmus elleni harc módszereiről*

Bécs

1918. május 7

A hadifogolytáborokban folyó bolsevista propagandának
és a foglyok hazatérésekor jelentkező következményeinek leküzdéséhez

... 1. Az oroszok még a régi rendszerben elkezdték az aknamunkát a hadifoglyok között, s körükben a különböző nemzetiségeknél jó talajra talált a bolsevista propaganda, aminek föltétlenül károsan kellett kihatnia a hazatérő legénység egy részére. Így az osztrák–magyar katonákat a birodalmi németek ellen uszították, gyűlölködést támasztottak osztrákok és magyarok között, s kiváltságos helyzetet biztosítottak a szlávoknak. A tiszték és a legénység teljes elkülönítése, a tisztelés megtiltása, továbbá a legénységnek az engedelmesség és a fegyelem megtagadására való felszólítása már 1915–1916-ban bomlásra vezetett. Különösen élesen jelentkezik a nemzeti áramlat és gyűlölködés az elzász-lotaringiaiaknál.¹

2. Az emberek teljesen dezorientáltak kormányuk cselekedeteit és hazájuk tetteit illetően, s minthogy állandóan orosz laptudósításokat olvasnak, tudatosan félre lehet őket vezetni a háború céljaival és okaival kapcsolatban.

3. Az embereket érthető módon elkésérette az a nézet, hogy hazájuk semmit sem vagy nagyon keveset tett a hadifoglyokért.² Nem tudják, hogy a dolgok nagyon is gyakran csak az orosz hatóságok lelkiismeretlensége miatt alakultak így.

4. A hadifogoly katonák részint igen rosszul tápláltak, szegények, híjával vannak fehérműnek és ruházatnak, részint elkényeztették őket a hadifogságban kapott túl magas munkabérek.

5. A propaganda a forradalom kitörése óta különösen a bolsevikok kormányra kerülésével kapott erőre, s az utóbbi időben Németország idevonatkozó békefeltételei ellenére is tovább növekszik. Gyűlések, amelyekre a foglyokat is meghívták, röplapok, sőt német újságok, amelyeket német bolsevikok szerkesztenek és a „Fackel” módjára³ jelentetnek meg, valamint az orosz katonák rossz példája meg-

¹ Azokról a hadifoglyokról van szó, akik az 1870–1871-i francia–porosz háború eredményeképpen Németországhoz csatolt Elzász-Lotaringiából származtak. A terület lakosai szerettek volna visszakerülni Franciaországhoz, ezért szembefordultak a központi hatalmakkal és az antantot támogatták. Helyenként szabadcsapatokat is alakítottak.

² Ausztria–Magyarország valóban nyomorúságos segítséget nyújtott a hadifoglyoknak: az osztrák–magyar hadifoglyok mindössze 14,8 százalékát kapták annak a pénzsegélynek, amelyben a német kormány részesítette Oroszországban levő hadifoglyait. (Józsa Antal: Adalékok az oroszországi magyar hadifoglyok történetéhez. Hadtörténelmi Közlemények, 1961. 2. sz. 669. old.)

³ A „Die Fackel”, amely 1917. december 6-tól (19-től) 15-ig (28-ig) jelent meg Petrográdon, a

tették a magukét azon a téren, hogy a hadifogoly katonák hozzáférhetővé válnak a bolsevik propaganda számára. A propaganda céljára külön agitátorok érkeztek Pétervárról, akik gyűléseket rendeztek a táborokban, és forradalmi jellegű beszédeket mondtak a katonáknak. Ez az áramlat európai Oroszországban kezdődött a szláv hadifoglyok körében, de most már majdnem valamennyi táborra átterjedt. Jellemző, hogy ennek az aknamunkának a következményeként a hadifogoly katonák körében tiltakozások születtek saját kormányaik cselekedetei, nemkülönben a szövetségesek legutóbbi oroszországi lépései ellen. E nagyarányú, kedvező feltételeken nyugvó, de szerencsére nem eléggé szervezett propaganda ellen saját kormányaink semmit sem vagy nagyon keveset tettek annak érdekében, hogy megmutassák az embereknek a helyes utat. Az, hogy ezt a hadifogoly tiszték tegyék meg, többé-kevésbé lehetetlen volt. A tiszteknek ez igen sokszor szándékában sem volt, mert el akarták kerülni a súlyos incidenseket. Figyelemre méltó a Svéd Vöröskereszt erélyes ténykedése. Néhány hadifogoly tiszttel összefogva minden tőle telhetőt megtett és megtesz ennek az áramlatnak az ellensúlyozására.¹ Meg kell említeni, hogy a különböző táborokban természetesen a viszonyok is különbözők.

A szabadon dolgozók többnyire csatlakoztak munkásszövetségekhez, helyesebben többnyire meg kellett ezt tenniük bolsevik orosz munkások utasítására, akik ugyanis sürgették a bérkérdés stb. rendezését. Nyilvánvaló, hogy az uralkodó áramlat leginkább ezeket a városokban dolgozó hadifogoly katonákat fertőzte meg, akik szinte teljesen kikerültek a táborbizottságok és vöröskereszt-bizottságok befolyása alól. Ezek az emberek majdnem minden megmozdulásban részt vettek, és gyakran például még vörös kokárdákat is viseltek. Ezek azok, akik bevitték a csírákat a táborokba, ahol az utóbbi időben még a Vörös Gárdához hasonló formájú testületek is alakultak. Ezeket az oroszok fel is fegyverezték. Ezeknek az alakulatoknak több esetben, mint például Irkutszkban, csak a raktárak őrzését kell ellátniuk, és nem öltöztek politikai jelleget.

Más táborokban, mint például Szretzenszkben, a jelek szerint kellemetlenebb volt az ilyesfajta Vörös Gárdák rendeltetése, amennyiben itt előfordult, hogy a hadifogoly tiszteknél saját legénységük fegyveres házkutatásokat rendezett, pénzt kobzott el tőlük, és kilengésekre is sor került. Az egyre rosszabbodó ellátási viszonyok is közrejátszanak abban, hogy az emberek hangulata elromlott. Nagy szerepe van az emberek ostobaságának is: a pillanatnyi szabadság és büntetlenség érzetében, sokszor az oroszok előtti téves szégyenkezésükben is vetemedtek

népbiztosok munkás-paraszt kormányának német nyelvű lapja volt. A lapot főleg a fronton levő német és osztrák katonák körében terjesztették.

¹ A Svéd és a Dán Vöröskereszt képviselői úgy látták, hogy a forradalmi mozgalomnak az Oroszországban levő hadifoglyok körében való terjedése ellen többek között úgy lehet harcolni, ha meggyorsítják a hadifogolycserét, vagyis nemcsak a katonákat, hanem a bolsevikokkal rokon-szervező tiszteket is minél hamarabb hazaküldik. Ezt mutatja az a követelésük, hogy Ausztria-Magyarország minél előbb ratifikálja a breszt-litovszki békeszerződést, s ezzel tegye lehetővé a hadifogoly-megbízottak Oroszországba utazását. (HIL I. világháborús gy. 3389. cs. 3. pall. 1-2. l.; Kriegsarchiv. Wien. Kriegsministerium. Abt. 10/Kgf. 1918. 34 160.)

ilyen durvaságokra a saját tisztjeikkel szemben. A hazatérő orosz katonák gyakran elvették a hadifogoly katonáktól a munkahelyet, s ezzel embereink a drágaság következtében súlyos helyzetbe kerültek. Ebben a helyzetben talált talajra a bolsevik toborzás, a bolsevikoknak ugyanis saját pozíciójuk védelméhez túl kevés emberük volt. Sok hadifogoly katona hallgatott a toborzókra, mert csábította őket a havi 200 rubel ígérete, sőt, Moszkvában az utcai harcok idején a napi 200 rubel.¹ Némelyek azért mentek, mert tetszett nekik, hogy nyilvánosan elpáholhassák az oroszokat² (hadifoglyok saját kijelentése), némelyek szociáldemokrata meggyőződésből.

Azok az agitátorok, akik maguk is hadifoglyok voltak – és azok ma is –, táborról táborra utaznak az orosz hatóságok védelme alatt. Ezek többnyire értelmiségi elemek, akik egyéb bűncselekmények miatt amúgy sem akarnak visszatérni hazájukba. A hadifogoly tisztek valamennyiüket ismerik név szerint. A propagandaeszközök (röpiratok) az alábbi célokat követik:

1. Felvilágosítani a hadifoglyokat a szocializmus céljáról.
2. Harcba vinni a nemzetközi proletariátust az imperializmus, a militarizmus és a kapitalizmus ellen.
3. Felvilágosítani a hadifoglyokat az osztrák–magyar és a német birodalmi kormánynak a többi nép ellen és a saját népei ellen elkövetett bűneiről.
4. Anarchista alapelvek.
5. Felhívás forradalomra a hazatérés után.

Azt, hogy ez a bujtogatás nem volt eredménytelen, mutatják az alábbiak:

1. Testületek alakulása a táborokban.
2. A legénység kihívó viselkedése a tisztekkel szemben.
3. Gyűlések, amelyeken forradalmi beszédek hangzanak el.
4. A szociáldemokrata katonák felfegyverzése és a tisztek lefokozása.
5. Katonák több esetben követelik a tisztek zsoldjának megvonását és tisztek számára legénységi ellátás bevezetését.

Példaként felhozhatjuk, hogy Szimbirszkben 1917-ben egy karácsonyi gyűlés alkalmával a katonák beszédeket mondtak a kormányok és a háború ellen, és a gyűlés végén elénekelték a Marseillaise-t. A birodalmi német hadifoglyok általában véve semlegesen viselkedtek, hála a derék altisztek munkájának. Ha azonban birodalmi német agitátorok jelentek meg, az ő munkájuk különösen áldatlan kö-

¹ Az internacionalista hadifoglyok, akárcsak az orosz vörösgárdisták, ugyanúgy munkabért kaptak, mint a vállalatoknál dolgozó munkások. A gárdisták munkabére a helyi körülményektől függően változott. A hadügyi népbiztos 1918. április 3-i, 250. sz. parancsa értelmében a Vörös Hadsereg önkéntesei teljes ellátást és havi 50 rubel fizetést kaptak az államtól. A családosok ezenkívül még 100 rubelt is kaptak családjuk eltartására. A körlevél a vörösgárdistáknak fizetett havi illetményt napi illetményként tünteti fel, ezzel akarván kompromittálni az internacionalistákat.

² Amikor az internacionalistákat kérdőre vonták volt tisztjeik, hogy miért léptek be a Vörös Gárdába és a Vörös Hadseregbe, azok okosan azt felelték, hogy tábornokaik és tisztjeik azért küldték őket, hogy üssék az oroszokat a fronton, s most ezt folytatják, csak éppen az orosz kapitalistákat és földesurakat ütik. (HIL HM. eln. 1. a. oszt. 1918. I. tétel. 591. alap. sz. 24301. ikt. sz.)

vetkezmenyekkel járt. Ezek többnyire lengyelek, elzász-lotaringiaiak, továbbá az iparvidékekről való emberek voltak. Az osztrák–magyar elemek között főleg a magyarok jöttek mozgásba és magától értetődően a szlávok. A hírek szerint a már megalakult bizottságok vezetői között zászlósokat és tisztjelölteket is találunk,¹ akik kapcsolatban állnak az orosz hatóságokkal. Ez anomáliák első következményeként megnehezült a svéd, a dán és a tábori bizottságoknak az ellátással, valamint a rendezett evakuálás biztosításával kapcsolatos munkája. Nyilvánvaló ugyan, hogy a hadifogolycsere alkalmával a katonák nagy része mindent el fog felejtani afeletti örömeiben, hogy vége a gyűlölt fogságnak, és boldog lesz, hogy otthon van, de mégis lesznek közöttük olyan elemek, akik magukkal hozzák az Oroszországban uralkodó nézeteket, és ártalmára lehetnek kormányuknak. *Gyors, energikus, nagyszabású akcióra van szükség a kormányok részéről.* Ennek azonban kívülről kell indulnia, mert a tiszték és a táborparancsnokok kezében nincsenek ilyen erőteljes eszközök. A tapasztalatok alapján a következőket javasoljuk ennek az akciónak a keretében:

1. Ki kell választani energikus, oroszul tudó tiszteket (idősebb főhadnagyokat, századosokat, őrnagyokat), s körzetekre osztva Oroszországot és Szibériát, ezeket a tiszteket kellő mennyiségű pénzzel ellátva, el kell küldeni a táborokba, hogy kioktassák az embereket. Még tisztázandó, hogy ez hivatalosan is megvalósítható-e valamilyen ürüggyel, vagy csak nem hivatalosan.

2. Föltétlenül szükséges, hogy világos felhatalmazással rendelkező tiszteket osszunk be azokhoz a bizottságokhoz,² amelyek a transzportok bevagonírozása és ellátása céljából indulnak Oroszországba. Ilyen tiszteket szükség esetén a hadifoglyok közül is válogathatunk.

3. Az 1. pontban említett tiszteket a táborokban bajtársak vagy táborbizottságok várják, akik, ill. amelyek segítségükre lehetnek munkájukban. Nevezettek szükség esetén helyeket is megjelölhetnek, ahol a szóban forgó tiszték biztonságos és védett szállást kaphatnak. A tapasztalat azt mutatja, hogy azokban a táborokban, ahol pillanatnyilag még nem működnek ilyen bizottságok, *igen hamar* megalakíthatók.

4. Haladéktalanul brosúrákat kell kiadni nagy példányszámban, amelyek a hazatérő hadifoglyokat felvilágosítják a háborúról, annak céljairól, okairól, eredményeiről s a háború után várható előnyökről. Ezenkívül kívánatos, hogy brosúrákat adjunk ki a *segélybizottságoknak* a háború alatt a nép és a munkások érdekében végzett munkájáról.

5. Kampányt kell indítani a napilapokban a széles néptömegek felvilágosítására.

¹ A tisztjelölt olyan katona, aki még nem kapta meg a tiszti kinevezést, de közép- vagy felsőfokú iskolai végzettséggel rendelkezik. Zubbonya ujján karpaszományt viselt, s a közkatonákkal szemben kiváltságokban részesült. Katonai kiképzése befejeztével a tisztjelölt tartalékos tiszt lett.

² Az osztrák–magyar hadifogolycsere-bizottságokról van szó.

A hivatalos delegáció 1918. július 5-én érkezett Oroszországba. Addig ezzel az ügygel Raabl doktor, a Hadügyminisztériumnak a dán nagykövetség mellett működő megbízottja és Marschesetti százados foglalkozott. Ők 1918 április második felében érkeztek Petrográdra.

6. A karanténben töltött időt fel kell használni az emberek erélyes felvilágosítására és az említett eszmék elleni harcra.

7. A hadifogoly-transzportoknak teljesen katonai jelleget kell adni, mint a csapatszállításoknál.

8. A *svéd bizottságok* eredményes tevékenysége, valamint az a bizalom, amellyel a hadifogoly tisztek e bizottságok iránt viseltetnek, kívánatosá teszi, hogy e bizottságok a visszaszállítás alkalmával ne csak megmaradjanak funkcióikban, hanem a *kormányok támogatását* is élvezzék.

9. Utasításokat kell adni a táborparancsnokoknak és tiszteknek és (hivatalos hangú) leiratokat a katonáknak.

10. A határ átlépésekor azonnal le kell tartóztatni a hadifogoly tisztek által *ismert szószólókat és agitátorokat* és azokat az embereket, akik súlyos bűncselekményeket követtek el.

A helyzetet nem ítéltük meg sem optimisztikusan, sem pesszimisztikusan, de természetesen, mint már említettük, a különböző táborokban különböző a helyzet. A hadifogoly tisztek előtt csak az világos, hogy valaminek okvetlenül történnie kell, mert a mozgalom nagy, és a bolsevista eszmék által meg rontott emberek szempontjából is erélyes és céltudatos akcióra van szükség, hiszen a hosszú hadifogság, a sok gyötrődés, betegség, szervezetlenség és félrevezetés bátortalanná és kedvetlenné tette az embereket.¹

Kriegsarchiv. Wien. K. u. k. Kriegsministerium. Abt. 10/Kgf. 1918. № 34867/1918. (13. fasc. 10/7. 7/321) HIL Filmtár. 482. dob. – Gépirásos tisztaát. (Németül.)

¹ Az osztrák–magyar kormányköröket már 1917-től kezdve nyugtalanította az Oroszországból hazatérő hadifoglyokkal szemben tanúsítandó magatartás kérdése. Szurmay tábornok, honvédelmi miniszter a hadifogolycseré kérdésével kapcsolatban december 29-én Bécsben lezajlott haditanács jegyzőkönyvére ceruzával a következő széljegyzetet írta: „... nincsen megemlítve, hogyan bánjunk saját katonáinkkal a fegyelem szempontjából (ha 4 hét alatt szélnek eresztjük őket, megfertőzzük az egész országot)”. (*Józsa Antal*: Adalékok az oroszországi magyar hadifoglyok történetéhez. Hadtörténelmi Közlemények, 1963. 2. sz. 114. old.)

Ezért Ausztria–Magyarország polgári és katonai hatóságai már 1917 végétől kezdve több intézkedést tettek annak érdekében, hogy gátolják a forradalmi eszméknek a Szovjet-Oroszországból hazatérő hadifoglyok által történő terjesztését. Így például az Osztrák–Magyar Hadügyminisztérium 1918. január 28-i titkos parancsa felhívta a figyelmet arra, hogy fokozni kell a katonák körében a „hazafias szellemű” nevelőmunkát, erősíteni kell a katonák levelezésének cenzúráját stb.

A Hadügyminisztérium megparancsolta, hogy a hazatérő hadifoglyokat két hétig tartsák karanténban és négy hétig oktassák. Végig a frontvonal mentén, Lengyelország, Nyugat-Ukrajna és Erdély területén átmeneti táborokat állítottak fel, s itt politikai vizsgálatnak vetették alá a hadifoglyokat. A Habsburg-monarchia szempontjából „megbízhatatlan” elemeket – vagyis azokat, akik antantbarát burzsoá-nacionalista mozgalmakban vettek részt és a forradalmár internacionalistákat – büntetőtáborokba küldték, és pedig a magyar alattvalókat Kenyérmezőre, az osztrákokat pedig Mosonba (Wieselburg). Az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlásáig az Oroszországból hazatért 660 000 hadifogoly közül 10 000 minősült „megbízhatatlannak” és „veszélyesnek” (*Max Ronge*: Kriegs- und Industrie-Spionage [Hadi- és ipari kémkedés]. Amatheia Verlag, Wien 1930. 329. old. Részletesen lásd *Józsa Antal*: A breszt-litovszki béketárgyalások és a hadifogolycseré. Hadtörténelmi Közlemények, 1963. 2. sz. 279. old.).

A volt vörösgárdistákat és vöröskatonákat többségükben a tartalék zászlóaljokhoz vezényelték a többiekkel együtt, s csak az agitátorokat és hivatásos forradalmárokat tartották vissza. 1918 augusztusától kezdve azonban, titkos ügynökök felügyelete alatt, ezek is visszatértek a harcoló

Részlet az orosz fogságból hazatért Schweitzer István főhadnagy vallomásából az Oroszországban levő magyar hadifoglyok forradalmi tevékenységéről

Szeged

1918. május 9

1. Milyen körülmények folytán jutott fogságba?

Przemyslben, 1915. március 22-én a vár átadása következtében.

2. Mit tapasztalt hadifogságban léte alatt a hadifoglyokkal való bánásmód és a hadsereg államellenes érzelmű tagjainak magatartása tekintetében?

Általában rossz, helyenként tűrhető. Az Oroszország legtöbb helyén beállott élelmezési krízis a hadifoglyokat a lehető legsúlyosabban érinti, az emberek a legtöbb helyen éheznek. Ezen körülmény, párosulva a nemzetközi szociáldemokrata párthoz tartozó hadifoglyok izgatásával, oka annak, hogy az utóbbi időben az orosz Vörös Gárdába (hadseregbe) belépők száma rohamosan emelkedik. Ott ugyanis teljes ellátás és ruházat mellett még havi 50–150 rubelt is kapnak. Bere-zovkán (Transbajkalban) szintén van egy „nemzetközi szocialista hadifogly-bizottság”, kiknek vezető emberei a következő hadifoglyok: Novotny (azt hiszem Karl) osztrák, Reizner osztrák, osztrák képviselő fia, Migray budapesti lakatos-mester, magyar, Perrey magyar. A hadifoglyoknak mintegy 10⁰/₀-a tartozik máris a „nemzetközi szociáldemokrata pártba” és egyesek beclése szerint 1918 március végéig kb. 60 000 osztrák–magyar hadifogly lépett be a Vörös Gárdába.¹ Ezek között a „magyar elem erősen képviselve van . . .”

7. Van-e még előadni valója?

A 2. pontban felsoroltak kívánatosná tennék, hogy Oroszországban levő összes hadifoglyainkat a lehető legrövidebb idő alatt (néhány hónap) kicseréljük, mert

katonai alakulatokhoz. (A magyar hadifoglyok hazatérése Szovjet-Oroszországból. Közlik: *Józsa Antal-Gazsi József: A magyar hadifoglyok hazatérése Szovjet-Oroszországból. Hadtörténeti Okmánytár. Hadtörténelmi Közlemények, 1961. 2. sz. 847–849. old.*)

1918. február 28-án a magyar belügyminiszter a Minisztertanács ülésén megállapította, hogy a hadifoglyok Oroszországból folyó hazaérkezésével megnövekedett a forradalmi elemek száma, s ezért követelte a csendőrség és a rendőrség létszámának növelését, aminek eleget is tettek. (Lásd erre vonatkozólag a megfelelő okmányokat „A magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai” című gyűjteményben. 5. köt. 161–167. old. stb.)

Hiába volt azonban minden intézkedés, a háború ötödik esztendejében több katonai alakulatnál fegyveres megmozdulások következtek be. A katonák megmozdulásait sok esetben olyan volt hadifoglyok kezdeményezték és vezették, akiket hazatérésük után újra katonai szolgálatra hívtak be. (Lásd a fenti kiadvány számos okmányát, továbbá a jelen gyűjteményben a 103. sz. dokumentumot.)

¹ Nem áll rendelkezésünkre pontos adat arra vonatkozólag, hogy hány osztrák–magyar hadifogly lépett be a Vörös Gárdába. Mindamelllett a szerző által közölt adatok nem teljesen alaptalanok, ha számításba vesszük az összes nemzetiségekhez tartozó vörösgárdistákat, köztük a Habsburg-monarchiából származó osztrákokat és szlávokat is.

* A továbbiakból elhagytuk a 3–6. pontokat, amelyek a témához nem tartozó adatokat tartalmaznak.

ellenkező esetben félt, hogy a 2. pontban felsorolt okok, azaz: éhezés és izgatás következtében – a „Vörös Gárdába (hadseregbe)” belépők száma rohamosan emelkedni fog. Ezt elősegíti még azon körülmény, hogy a hadifoglyok legénység között el van terjedve a hír, miszerint a Monarchia fél a bolsevik eszméktől és ezért az összes hadifoglyokat Oroszországban sorsukra hagyja és nem cseréli ki őket. Ily hírek természetesen a deprimált hadifoglytömegben sok hívőre találnak, ezek „államuk” által „cserbenhagyva” érezvén magukat, szintén a „Vörös Gárdában” keresnek menedéket.

Ha tehát a kicserélés technikai vagy egyéb okokból a fenti időben nem lehetséges, úgy célszerű volna a hadifoglyokat legalábbis fölvilágosítani, hogy feltétlenül ki lesznek cserélve és a késedelem okát velük közölni.

Schweitzer István s. k.
vk. főhadnagy

HIL. I. világháborús gy. Hadifoglyok vallomások. 3409. cs. B. i. 29/sch-16.
(Hadügyi Népbiztosság 10. oszt. 412.904/1. a.-1919. szám.) – Gépirásos másolat.

84

J. Bograd cikke a szibériai hadifoglyoknak az orosz forradalmat támogató megmozdulásairól

Krasznojarszk

1918. május 11

Mint ismeretes, a szociáldemokrata internacionalista hadifoglyok irkutszki kongresszusát* nagyarányú szóbeli és írásos agitációs munka előzte meg mind-azokban a táborokban és városokban, ahol külföldi elvtársaink tartózkodnak.

Igy például gyűlés volt Irkutszkban február 25-én. Ezen majdnem 1000 hadifogly vett részt. A gyűlés utcai tüntetéssel ért véget. Gyűlés volt február 28-án az Irkutszk melletti katonai településen (600 fő), a Verhnyeugyinszk melletti Berzovka állomáson levő táborban március 18-án (500 fő), a Verhnyeugyinszk közelében levő tüzérségi parkban március 19-én (majdnem 100 fő),** Csitában a főtéren március 25-én (majdnem 600 fő), a Csita melletti Peszcsanka állomáson levő táborban március 26-án (közel 800 fő),*** a Szretyenszk melletti katonai településen március 31-én (400 fő)° Csitában április 2-án másodszer is a régi Népházban (majdnem 500 fő),°° s az Irkutszk melletti katonai településen április 11-én (több mint 1000 fő).

Az utolsónak említett nagygyűlést az előzőktől eltérően szervezték.

* Lásd a 78., 87. sz. dokumentumot.

** Lásd a 67. sz. dokumentumot.

*** Lásd az 51. sz. dokumentumot.

° Lásd a 74. sz. dokumentumot.

°° Lásd Vlaszty truda (Irkutszk), 1918. április 7.

Általában valamennyi gyűlésen német és magyar nyelvű szónoklat is elhangzott.

Mindazok, akik a kettő közül valamelyik nyelvet nem ismerték, kénytelenek voltak végighallgatni a számukra érthetetlen beszédet, és türelmesen megvárni azt a szónokot, amelyik anyanyelvükön szól hozzájuk.

Ez a megoldás fölöslegesen elnyújtotta a gyűléseket és kifárasztotta a hallgatóságot.

Hogy ezen változtassunk, az április 11-i gyűlést a következőképpen szerveztük meg: 12 órára a magyarokat hívtuk össze, 1-re a szláv (cseh, szlovák, lengyel, ruszin) hadifoglyokat, 2-re pedig az osztrák- és germán-németeket.

A harmadik gyűlésen egyébként jelentős számú magyar is részt vett, a magyarok többsége ugyanis, ha nem is beszél, de legalábbis ért németül.

Mindezek a gyűlések kétségbevonhatatlanul bizonyították, hogy a hadifoglyok rendkívül hálás talajt jelentenek az agitációs munka számára.

Az orosz munkás-paraszt forradalom kétségkívül népszerű a hadifoglyok proletár rétegeiben.

Nagy kár, hogy külföldi elvtársaink nem tudnak oroszul, s ezért sok minden abból, ami körülöttük zajlik, hozzáférhetetlen marad számukra.

Az orosz forradalom bomlasztólag hat erre az eddig formálisan egységes közegre.

A tisztikar és az önkéntesek burzsoá elemei határozottan ellenforradalmi érzelműek, és ádáz agitációt folytatnak ebben a szellemben. Mindenáron szeretnék eltántorítani a közkatonákat attól, hogy együttérzésüket nyilvánítsák a kapitalista járom és a katonai vakfegyelem alól végleg felszabadulni akaró orosz munkásokkal és katonákkal.

Az Irkutszk melletti katonai településen az április 28-i gyűlésen egy osztrák hadnagy nagyon finoman és behízeltgő modorban szót emelt a hadifoglyok körében folyó agitáció ellen, azzal érvelve, hogy ez szakadást visz a hadifoglyok soraiba, holott ott teljes egységnek kell uralkodnia.

A háború, úgymond, azoknak a népeknek a fennmaradásáért folyik, amelyeknek központi monarchiáit létében fenyegeti az angol-francia koalíció a maga szövetségeseivel.

Az osztrák hadnagy kijelentette, hogy ő a vélemény szabadság híve, még a katonákra is kiterjeszti azt, de mekkora volt a zavara, amikor egyik alárendeltje, élve parancsnokának szíves engedelmével, nyilvánosan közölte, hogy ő szociáldemokrata, de ezt félelemből mindeddig gondosan titkolta.

Ugyanez az osztrák katona elmondta a gyűlésnek, hogy ez a liberális hadnagy a gyakorlatban hogyan valósítja meg a vélemény szabadságot.

Amikor az omszki internacionalista hadifoglyok által szerkesztett újságok érkeztek a táborba, a tiszt úr egyszerűen elkobozta ezt a káros irodalmat, hogy meggátolja a fertőzés továbbterjedését.

A Verhnyeugyinszk melletti Peszcsanka állomáson levő táborban a parancsnok atyák még ennél is aktívabb ellenforradalmi politikát folytattak.

Itt március 26-án a hadifoglyok gyűlést tartottak és határozatukban meg-

bélyegezték az oroszországi ellenforradalmat aktívan támogató központi hatalmak politikáját.

A német és osztrák offizier és unteroffizier urakat felháborította ez a határozat, és elkezdtek aláírásokat gyűjteni. Felszólították azokat, akik nem értenek egyet az elfogadott bolsevik határozattal, hogy jelentsék ezt ki írásos formában, és írja alá a nevét.

A közkatonáknak azt mondták, hogy otthon rengeteg bajuk lesz az ilyen forradalmi határozatok támogatásából: a börtönbüntetés még a legenyhébb lesz azon intézkedések közül, amelyeket a német és az osztrák–magyar kormány elkerülhetetlenül foganatosítani fog, hogy csírájában fojtsa el a fertőzést.

Így a tisztek, az alárendeltjeik lelkiismeretére gyakorolt nyomással megghiúsították a pescsankai táborban április 3-ra összehívott második hadifogolygyűlést.

Amikor G. elvtárs, magyar szociáldemokrata odaérkezett, csak az ügyhöz hű elvtársaknak egy kis csoportját találta. A többiek annyira megijedtek az otthoni megtorlástól, hogy egyáltalán meg sem jelentek.

Az Irkutszk melletti katonai településen április 11-én tartott gyűlésen jelentékeny számban altisztek és értelmiségi önkéntesek is megjelentek, mert meg akarták akadályozni, hogy a gyámságuk alatt álló katonák az agitátorok befolyása alatt a forradalom végzetes útjára lépjenek.

Amikor a gyűlés vezetői azt javasolták a hadifoglyoknak, hogy válasszanak küldötteket a kongresszusra, egyik ellenfelünk azt indítványozta, tegyék fel szavazásra azt a kérdést, hogy egyáltalán óhajt-e ez a gyűlés küldötteket választani az internacionalista hadifoglyok kongresszusára, vagy sem.

A szavazást megejtették, a kongresszuson való részvétel hívei némi többséget kaptak. Ekkor az ellenzék hangadói azt ajánlották híveiknek, hogy hagyják el a gyűlést. A jelenlevők nagy része tolongva elindult a kijárat felé s magával vitte a határozatlanok és ingadozók egy részét is.

A megmaradók két küldöttet választottak a kongresszusra.

Az orosz forradalom továbbra is kifejti a maga bomlasztó hatását, a dicső osztálybéke egyre inkább a múlt ködébe vész.

Rabocse-kresztyanszkaja Gazeta (Krasznojarszk), 1918. május 11

*A „Világszabadság” közleménye
a penzai hadifoglyoknak a május 1-i ünnepen való részvételéről*

Penza

1918. május 12

Penza forradalmi pompájában ünnepelte május elsejét. Az egész város vörös lobogódszt öltött.

Pártszervezetünk az orosz elvtársakkal együtt ünnepelte e nagy napot. Reggel

nyolc óraker gyülekeztek a szervezeti helyiség előtt a párttagok, akikhez csatlakozott a lágerben lakó hadifoglyok közel 800 főből álló csapata. Magyar, német, cseh, román és horvát feliratú vörös zászlók alatt a Marseillaise és az Internacionálé eléneklésével, a legnagyobb rendben vonult fel a Szovjet téren felállított Marx-szobor elé a külföldi proletárok hatalmas tömege.

Obstetter, Ferschitz és Márkus elvtársak beszéltek e nagy nap jelentőségéről orosz, német és magyar nyelven.

A Marx-szobor előtt lezajlott ünnepély után a menet a Moszkovszkaján át a Zöld térre vonult.

Büszkén, forradalmi tüsszel a lelkünkben vonultunk vörös lobogónk alatt. „Éljen a proletárdiktatúra!” „Éljen a szociális forradalom!” „Le a véres kezű Vilmos és Károly császárokkal” mennydörögte a tömeg szüntelenül.

Aki részt vett a penzai külföldi proletárok lelkes demonstrációjában, aki látta a kipirult lelkes arcokat, aki látta ennek a tömegnek elszánt, forradalmi lelkeseését, annak a lelkében e napnak örök emléke marad. És annak a lelkében az a szent meggyőződés él, hogy 1919. május 1-én a budai királyi palota ormán a mi győzelmes vörös lobogónk fogja hirdetni a III. Internacionálé győzelmét.

Világ szabadság (Penza), 1918. május 12. Május 1

*Ember Lajos „Miért nevezzük magunkat kommunistáknak?”
című cikke a „Világforradalom”-ban¹*

Irkutszk

1918. május 15

Levetettük a szociáldemokrata nevet; nehéz dolog volt, de meg kellett lennie és megtettük. Nehéz volt lemondani erről a névről azért, mert évtizedeken át harcoltunk ez alatt a név alatt a társadalmi forradalomért; mert évtizedeken át megszokta a munkásság ez alatt a név alatt keresni mindazokat, akik az ő céljukért küzdenek, akik fel akarják szabadítani a munkást, és embert akarnak csinálni belőle.

A Szociáldemokrata Párt forradalmi munkáspárt volt és lassanként mi lett belőle? Egy sem forradalmi, se nem munkáspárt, amely sokat ugatott és keveset harapott. Nem a munkásság tehetett róla (vagy legalábbis nem főképpen a munkásság), hanem a „vezetők”, akiket jogosabban félrevezetőknek lehetne nevezni. Ezeknek nagyobb része álmosította, rothasztotta, polgáriasította lassan a pártot. Szép lassan, belső aknamunkával leszerelték a munkásság forradalmi erőit: azt az

¹ A cikk az irkutszki hadifogoly-kongresszusnak azzal a határozatával kapcsolatban íródott, hogy a Szibériában levő forradalmár hadifoglyok szervezete felveszi a Szibéria Külföldi Munkásainak Kommunista (Szociáldemokrata) Pártja nevet.

erőt, amely az egyetlen alapunk, amelyre minden jövő reményünket építjük. Lassan, egyenként belecsempészték az uralkodó osztályok hazugságait a szocialista tanok helyére, a szociáldemokrácia neve alá.

Mit mondanak a szocializmus eszméire a gróf urak, a pénzarisztokraták és a lakájok, az úri és szolgálai lelkek, hogy minden örökké így maradjon, ahogy van; a munkás maradjon rabszolga és az úr kezében korbács legyen; mit mondanak ezek róla? Azt mondják, hogy a szocializmus eszméi gyönyörű szépek, de nem jött még el az idejük. Majd! Majd úgy ezer év múlva lehet róluk beszélni. És mit mondtak a mi ügynevezett szocialistáink, a cs. és kir. szociáldemokraták, a párt rothasztó része? Körülbelül ugyanazt, valamivel óvatosabban körülírva. Hogy a szocializmus célja nem érhető el forradalom, hanem csupán lassú, magától jövő fejlődés által. Ez volt az első leszereltető polgári hazugság, amit becsempészték.

Hanem ez még nem hozta létre a becsületes szocialisták elszakadását ezektől a szociáldemokratáktól. De meghozta – és ahol még nem hozta meg, meg fogja hozni a szakítást az a vérlázító, gyalázatos, nyílt árulás, amelyet a háború elején a szociáldemokraták elkövettek. Ledobták a proletár álarcot, a nemzetközi testvériség álarcát és odaálltak nyíltan azokhoz, akik korbáccsal a kezükben és mérges hazugságokkal a szájukon hajtják vérpadra a népet, a munkást és a parasztot, a dolgozókat, az elnyomottakat, az elbutítottakat.

Szociáldemokraták voltak azok, akik kezét szorítottak a császárral, testvéri szövetséget kötöttek a nyúzókkal, a császárokkal, mágnásokkal, tőkésekkel, a hazafiakkal – a mi proletártestvéreink ellen – és magunk ellen.

Szociáldemokraták voltak azok, akik elégették a vörös zászlót és biztattak, hogy menjünk, haljunk meg az urak hazájáért. Haljunk meg az Esterházyak, a Károlyiak, a Tiszák, a püspökök százezer holdjaiért. A hazáért. Haljunk meg azért, hogy a Hitelbank nagyobb osztalékot fizethessen a részvényeseinek, hogy a tőkés egymillió helyett ezután másfél milliót keressen, mert így gazdagodik a haza. Szociáldemokrataéknak muszáj volt megvédelmezni ezt a hazát.

A szociáldemokraták megszavaztak minden katonai kiadást: olyan iszonyú összegeket, amely elég lett volna egy egész új világ berendezésére. Nagy önfeláldozó lelkesedéssel segítették odadobni egymás után a milliárdokat, a dolgozó és szenvedő nép verejtékéből, véréből kifacsart milliárdokat. Igaz, hogy a munkásság ez alkalommal maga kapta meg munkájának gyümölcsét; ha srapnel és puszkagolyó formájában is; ha a fejébe és a szívébe kapta is, de ő kapta.

Szociáldemokrataéknak nevezték és nevezik magukat ma is azok, akik eladták a hívő és bízó munkásságot a hóhéroknak, a hadseregnek.

Azelőtt mi is szociáldemokrataéknak neveztük magunkat, de nevezhetjük magunkat tovább is így?

Nem a név ellen van kifogásunk. Olyan mindegy volna a név! Az a fontos, ki és mi van alatta! Jól van, legyenek ők a szociáldemokraták. De akkor mi nem vagyunk azok. Minekünk egymáshoz semmi közünk, miért legyen és hogyan lehetne közös nevünk? Miért csinálhassák ők a mi becsületes, forradalmi munkánk cégtáblája alatt az ő üzletüket? Miért kelljen az ő gyalázatoságuk miatt nekünk pirulni.

Nem engedjük magunkat belerántani az ő erkölcsi csődjükbe, csupán egy közös név miatt! Minket ne tévesszenek össze ezekkel az emberekkel! Nekünk akár milyen nevet lehet viselni, csak ezt nem, amelyet ők úgy bepiszkítottak, a szociáldemokrata nevet!

Az új névért nem kellett messze menni. Sőt a név: kommunista, nem is új, csak visszatértünk az eredeti nevünkhöz. A program, amelyet a forradalmi proletárpártok hetven év óta követnek – tehát a Szociáldemokrata Párt is, az elrothadás előtt, – Marx Kommunista Kiáltványára van felépítve: „A Kommunista Párt kiáltványa”-ra.

A mi pártunk nem új párt. A kommunista pártok programja: keresztülvinni azt, amiről a Szociáldemokrata Párt társalogni szokott: amíg végre erről is le nem szokott.

A Kommunista Párt programja: a forradalom által megnyitni az utat a szabad társadalom felépítéséhez, a munkástársadalomhoz.

e. l.

[Ember Lajos]

Világforradalom (Irkutzsk), 1918. május 15

87

*A külföldi munkások nemzetközi szervezeteinek
szibériai kongresszusán elfogadott pártprogram*

Irkutzsk

1918. május 15

Szibéria külföldi munkásai nemzetközi (szocdem) szervezeteinek Irkutzskban 1918. április 15-én egybegyűlt küldöttei a következő pártprogramot emelték határozattá:

A háború megkezdésének tényével megszűnt a második Internacionálé. A hadviselő államok szoc. pártjai nem szálltak síkra a háború ellen, s egyrészt figyelmen kívül hagyták a nemzetközi kongresszusok határozatait, másrészt mivel az egyes pártprogramok nem tartalmaztak kielégítő rendelkezéseket, sőt a nacionális pánik szuggesztíója béklyóiban a burzsoázia eszközévé lettek, védelmi harcra felszólíttatván, beszüntették az osztályharcot, és megszavazták a hadikölcsönt. A harc folyama a szocialisták egy részét eszméletre hozta. Állandóan növekvő ellenzéki kisebbségek állást foglaltak a háború folytatása ellen és céljaikat a zimmerwaldi és kienthali kongresszusokon¹ megállapították. Mi, Szibéria külföldi munkásai elítéljük a szocialisták többségének e politikáját. A mi nézetünk az, hogy minden háborút minden körülmények közt és minden eszközzel meg kell

¹ Az internacionalisták kétszer tartottak nemzetközi konferenciát: Zimmerwaldban 1915. szeptember 5–8-án és Kienthalban 1916. április 24–30-án.

akadályozni. Mi tisztán látjuk, hogy a háború nem a kis nemzetek felszabadítását célozza, nem a demokráciát és nem a militarizmus letörését szolgálja, ellenkezőleg: a nemzetiségi kérdéseket még jobban összekuszálta és megsokasította, az emberi jogokat lábbal tiporta, és az egész államgépezetet maga alá rendelő katonai diktatúrát állított fel. Jelen háború igazi célja oly fogyasztási piacok meghódítása, melyekbe a kapitalizmus nyomában szükségképpen fellépő túltermelés levezetendő volna. Az uralkodó osztály nem képes állandó békét kötni. Ezen osztály diplomáciája által megkötött béke csak látszólagos, amely újabb, a technika előrehaladása folytán a mostaninál fokozottabb mértékben pusztító konfliktusokat provokáló tényezők százait hordja méhében.

Minden állami és nemzeti határokon felülemelkedve, csak a proletariátus tud egyesülni békére vágó akaratban. Ezért a világ proletárságának akarata és feladata, forradalom útján a hatalmat kezébe venni, s így a világ számára tartós békét biztosítani. A Harmadik Internacionálé nem lehet a lehetőség Internacionáléja, hanem kell hogy a megvalósítás Internacionáléja legyen.

A burzsoázia nem képes minden nemzeti kérdést és konfliktust megoldani. Ezért legközelebbi célunk egy kommunista alapokon nyugvó államszövetség, amelyhez mint magasabb fok: az összes szabad népek szövetsége jöjjön, amely az egész világot felöleli.

A burzsoáziának a hatalomban való részvételét teljesen kizáró tanácskormány (szovjet)-rendszer a legalkalmasabb eszköz arra, hogy a kommunista szövetség felállíthatassék és megerősíttessék, amint ezt az orosz forradalom példája mutatja. Csak világforgóadalom adhatja a tanácskormány kezébe a hatalmat.

A technika óriási mértékben fokozta a hadieszközöket. Az egész világ produktív erői a rombolás eszközeül használatnak fel. Az emberiség kultúrája veszélyben van. Az uralkodó osztály remeg a bekövetkezendő ítélettől, amelynek a bírái minden államnak a háborúban életben maradt proletárai lesznek. Ezért nem meri az uralkodó osztály befejezni a háborút, és a tömegeket tovább a vágóhidra hajtja. A proletárságot tehát maga a fejlődés folyamata alternatíva elé állítja: vagy elvérezni a telhetetlen burzsoázia céljaiért, vagy felkeléssel – amely fegyvereit a külső, csak látszólagos ellenség helyett a belső valóságos ellenség ellen fordítja – az imperialista klikk uralmát megdönteni, s ezáltal a rögtöni békét létrehozni.

50 év szociálpolitikai öröksége egy csapással megsemmisítettett.¹ Ezen katasztrofához éhség és drágaság járult minden államban. Óriási kölcsönöket vettek fel hadicélokra mindenütt. A népvagyon legnagyobb része egynéhány hadseregszállító zsákmánya lett. A frontról hazaérkező proletárookra súlyos adók várnak, amelyek a proletárok létfeltételeit az 50 évvel ezelőttinél súlyosabbá teszik. Csak egy, az összes kölcsönöket eltörölő forradalom mentheti meg a proletárságot évszázadokkal ezelőtti szolgásgától.

Az uralkodó osztály, hogy a népeket a nemzetiségi civódások kiaknázásával

¹ Azokról a jelentékeny vívmányokról van szó, amelyeket a munkásmozgalom számos országban a munkaidő csökkentése, a munkabér emelése, a munkásvédelmi, egészségvédelmi törvényhozás stb. terén ért el. A hadviselő országok burzsoáziája e vívmányok nagy részét már a háború elején felszámolta.

imperialista érdekeinek szolgálatába állítsa, nemcsak iskolák, az egyház és sajtó segítségével oktrojálta véleményét a népre, hanem szuronyokra és hadbíróságra támaszkodva, s a cenzúrát bevezetve, diktatúrát állított fel, amely minden ellenvéleményt kíméletlenül elfojtott és minden ellenmozgalmat súlyos börtönbüntetéssel letört vagy vérbe fojtott.

Lehullott a parlamentarizmusról a lepel, amely évszázadokon át eltakarta az igazi államformát. Állig fegyverben várja a burzsoázia a proletariátussal való leszámolás eldöntését. Az ellentétek a végletekig kiélesedtek. A háború elsöpörte a középosztályt. A jog- és vagyontalan tömegekkel szemben óriási gazdagság birtokosai állanak. Kiengesztelés lehetetlen. Ezért a proletárság célját egy világforradalomban látja, amely által a termelési eszközöket és a termőföldet birtokába veheti, s ezeket a dolgozó nép tulajdonává teheti.

Mi felismertük, hogy békebeli taktikánk nem volt megfelelő. Nem elégedhünk meg szociálpolitikai alamizsnákkal, amelyeket a parlamentarizmus évtizedeken át mézesmadzagként nyújtott. Nem várhatjuk meg ölbe tett kezekkel, míg a fejlődés a kommunizmust mint érett gyümölcsöt meghozza. Ezért minden körülmény közt, minden eszközzel keresztül akarjuk vinni a világforradalmat, mert elég érettnek tartjuk a proletárságot arra, hogy az uralmat kezébe vegye. Aztán a megszerzett hatalmat minden eszközzel meg akarjuk tartani azért, hogy a tőke diktatúrája helyébe a munkásság diktatúráját vezetjük be, amely a munkástömeget az uralomba bevonja.

A föderációs orosz szovjetköztársaság a külföldi munkásságot vendégszeretettel részesítette és neki az orosz munkásokkal teljes egyenjogúságot biztosított. A külföldi munkások az orosz forradalomban a világforradalom kiinduló pontját és az orosz szovjetköztársaságban a bekövetkezendő világforradalom támaszát látják, ezért készek a szovjetköztársaságot gazdaságilag minden eszközzel, a Vörös Hadseregbe való belépéssel megerősíteni; készek veszély esetén a legmeszszebbre menően megvédelmezni.

Szibéria külföldi munkásai avval a felhívással fordulnak bajtársaikhoz, hogy ébredjen tudatára mindenki annak, hogy hol van most a helye, és csatlakozzon a párthoz. Gyávaságnak és ingadozásnak most nincs helye! Aki életét ellenégeiért kockára tudta tenni, féltene életét adni saját érdekéért? Döntsük le a kapitalista diktatúrát, és emeljük helyébe a világ proletárjainak diktatúráját.

Világforradalom (Irkutszk), 1918. május 15

*A berezovkai internacionalista hadifogoly-bizottság levele
a „Szociális Forradalom”-nak a hadifoglyok forradalmi mozgalmáról*

Berezovka

1918. május 15

Tisztelt Szerkesztőség!

Berezovka Kelet-Szibéria legnagyobb fogolytáborainak egyike. Két város, nevezetesen: Irkutzk és Verhnyeugyinszk közt fekszik és a cárizmus korszakában katonai központosító hely volt. Ez idő szerint azonban csak néhány katonai személy tartózkodik a tábor egész területén, mégpedig egy polgári sorból kikerült katonai biztos, valamint egynéhány írnök, valamint raktáros.

A fogolyság száma: kb. 1600 tiszti és mintegy 4500 legénységi állománybeli személy. A tábor szociális élete múlt év december havában kezdődött meg. Néhány magyar s 2–3 osztrák elvtárs vette kezébe az ügyet, s óriási nehézségek leküzdése után engedélyt nyertek a nemzetközi fogoly szociális-demokrata párt zászlajának kibontására.

A zászlóbontás óriási kavarodást, fejvesztést okozott a vörös téglás épületekben: tudniillik a tiszti táborban. Rögvest összeültek a pléhgallérosok, s rendeletet bocsátottak ki a legénységhez, amelyből a szokásos fenyegetéseket – természetesen nem hagyták ki. Megtiltották a legénységnek a „hazaáruló internacionalisták” által vezetett gyűlések látogatását, bűnrészeseknek nevezve azokat is, kik hallgatni mernek. De ez mit sem használt. Az óriási méretű színház legutolsó helyig megtelt, sőt számtalan hadifogoly kint szorult.¹

A népgyűlés célja volt: erélyes tiltakozás a háború folytatása ellen, békekötésért, annexió és kontribúció nélkül. Sok helyes szó esett ezen a gyűlésen, általános hozzájárulást keltve, azonban hiányoztak azon általános szempontok, amelyek egy célirányos működés kifejtésére szükségesek lettek volna. De nem is csoda! Önmagától keletkezett a szervezet, függetlenül külső befolyásoktól; hírek hasonló alapításokról addig nem érkeztek volt hozzánk. A fogolyság hangulata a hosszú, keserves szenvedéssel teli fogság, barakkélet által ügyünk részére kedvezővé volt téve; zászlóbontásunk a hermetice elzárt foglyokra óriási hatást gyakorolt. A katonai fegyelem hatása alatt kinevelt, a sokévi távollét által letargiába ringatott hadifoglyok érdeklődni kezdtek. A szocializmus általános beszéd tárgy lett, s ez sokat jelent. Egyszóval, a dolog megindult.

De közbejött 1918. évi február havában egy esemény, mely az eddigi munka eredményét romba döntötte:

A harctérről visszatért a verhnyeugyinszki első számú kozákezred. Ennek le-

¹ A gyűlést 1918. január 7-én hívta össze a szociáldemokrata internacionalista hadifoglyok szervező bizottsága. Céljaul azt tűzték ki, hogy nemzetiségre való tekintet nélkül kezdjék meg a szocialista hadifoglyok szervezését. (A magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai. 5. köt. 99. old.)

génysege főképp félvad mongolokból, burjátokból áll. Az ezred parancsnoka felkereste a párt vezetőit, s csodálkozásának adott kifejezést, hogy a fogoly tisztek Berezovkán még mindig teljes katonai pompában, aranycsillagos gallérokkal járnak-kelnek. Ez – úgymond – Oroszországban teljesen megszűnt. Az ezredparancsnok ajánlotta, hogy a tiszti táborot kutassuk ki okmányok, jegyzőkönyvek, s rejtett fegyverek miatt. Szemjonov ekkor kezdte ellenforradalmári működését, s az ezredparancsnok lehetségesnek tartotta az összeköttetést a fogoly tisztek és az ellenforradalmárok között. A vezető bizottság az indítványhoz hozzájárult, azonban a házkutatás előtt összehívta a bizalmi férfiakat, s ezt a tárgyat szavazás alá bocsátotta. A bizalmi férfiak a házkutatás ellen döntöttek. A bizottság erre a házkutatás visszavonása iránt intézkedett, de a kozákezred nem vette ezt tudomásul. Így tehát a kutatást megejtették a tagok részvétele mellett, akik ellenőrzés miatt az aktusnál jelen voltak. A dolog rendben folyt le. Számos jegyzőkönyvet, s néhány revolvert foglaltak le. Azonban egy Berezovkán és Ugyinszkban* működő, grasszáló katonákból, burját-kozákokból és elszabadult fegyencekből alakult rablóbanda betört a kutatás után 1–2 órára a tiszti táborba és raboltak . . .

Ezt az esetet busásan kiaknázták az antiszociális szelleműek, ellenagitáció folytatására, ami részben sikerült, dacára annak, hogy a vezetők teljesen tisztázhatták magukat. Időközben toborzások folytak a Vörös Hadseregbe való belépésre. Tagjaink közül kb. 250-en azonnal beiratkoztak, s így szervezetünk nagyon megfogyott.

1918. évi március havában a Szemjonov által veszélyeztetett Troickoszavszkából (a kínai határról) kb. 600 tiszttel érkezett Berezovkára. Sokan közülük forradalmi szellem által áthatva, amennyiben e táborban az egész tél folyamán erős agitáció lett folytatva. Öten azonnal csatlakoztak s kezükbe vették az újjászervezést, ami – kimondhatjuk – siker által lett koronázva. Tizennégy napi működésünk után kb. 700 tagot nyertünk, mégpedig az irkutszki program nyíltan kifejezett forradalmi tendenciájú pontozatai alapján. Követőink az osztályharcot jelentették ki jelszavukként. A tagok száma növekvőben van.

Egyidejűleg zászlót bontottunk a szomszédos kis verhnyeugyinszki parkban, ahol ugyancsak tiszti elvtársak vették kezükbe az ügyet. A tiszti táborból folyton, nap nap után történnek kilépések, s pártba való belépések. Sőt a török tisztikar köréből két megbízott nálunk járt, s részleteznünk kellett a marxista szocializmus tanait.

Működésünkről: Felállítottunk egy pártiskolát, mely máris működik, agitátorok képzésére. (E havi programunk túloldalt.)

A drágaság és élelmiszeruzsora ellensúlyozására központot létesítettünk, ár-szabályozó irányzattal. Sikeresen működik.

Munkaközvetítést szerveztünk a párttagok, szervezett munkások részére, s erélyes intézkedéseket alkalmazunk elhelyezésükre. A városokban dolgozó szervezetlen munkásokat a városból visszahívtuk, s e hét végéig saját embereinkkel helyettesítjük.

* Verhnyeugyinszkról van szó.

A „Szociális Forradalom” ide küldése rendkívül üdvösnek mutatkozik, mert megadja nekünk a szellemi irányt, s a szocialista felvilágosítást nagyban elősegíti.

Bár nagy nehézségekkel állunk szemben, célunktól, a magyar szociális forradalom előkészítésétől nem fogunk tágítani.

Pártiskolánk május havi programja:

Szerda: f. hó 15-én, előadó Lazarovits József: A „Kommunista Kiáltvány” magyarázata.

Szombat: f. hó 18-án, előadó Garai Ernő: A szocializmus fejlődése.

Hétfő: f. hó 20-án, előadó Schreiber Dezső: A szociális egyenlőség eszméjének analízise.

Szerda: f. hó 22-én, előadó Kiss János: Utópisztikus és tudományos szocializmus.

Szombat: f. hó 25-én, előadó Robitsek Ernő: A kapitalizmusról.

Elvtársi üdvözlettel!

Elnök: *Handler*

Titkár: *Garai Ernő*

PI Archivum F. 966/8. 123. ő. e. 1-2. l. és hátoldalak. – Kézírásos levél.

89

Az OK(b)P Asztrahany kormányzósági bizottsága mellett szervezett magyar csoport alakuló gyűlésének jegyzőkönyve

Asztrahany

1918. május 18

Jelen voltak:

Mondok János	Lipót Lajos	Kremnitzki Géza
Mikó József	Soós Gábor	Lödy László
Sugár Mór	Kállay Sándor	Hájbel Ferenc
Sugár Jenő	Nagy István	Fajcsák János
Dömök József	Dagics Ambrus	Paizs József
Csulits Márton	Rábel Lajos	Ágoston János
Szabó Sándor	Baka Ferenc	Nagy János elvtársak.

Tárgy:

Mondok elvtárs indítatva azon tényektől, hogy az egész orosz föld területén lakó összes hadifoglyok már szervezve vannak, hogy a szervezést már az itteni nagy proletárforradalom kitörése óta megkezdték és igen sok helyen már telje-

sen be is fejezték, elhatározta, hogy a fogolyszervezést Asztrahany város területén és az asztrahanyi guberniában meg fogja kezdeni azon legyőzhetetlen hittel, hogy az itteni fogoly bajtársak nem fognak elzárkózni segíteni őt munkájában, azon hittel, hogy a proletár foglyok meg fogják hallani hívó szavát és követni fogják őt azon az úton, amely egyedül helyes, nemcsak a magyar, hanem az egész világ proletárjai előtt. A magyar kommunista pártcsoport megszervezése nagyon nehéz munkának bizonyult. Heteken keresztül folyó munka gyümölcse volt, hogy – köszönet érte az elsőnek jelentkező elvtársak támogatásának – végre sikerült azt megalakítani. Különösen legyőzhetetlennek mutatkozott az a tény, hogy mi, akiknek soha nem volt megadva a mód a szervezkedésre, nem tudtuk, hol és hogy kezdjünk hozzá. Segítségünkre voltak ebben a munkában azon fogoly bajtársak, kik más városokban már szervezve vannak. Az ő nyomdokaikon haladva fogtunk mi is a munkához és szorosán, kart karba fűzve, vállvetett erővel sikerült is az alakuló gyűlést megtartani.

Az alakuló gyűlés eredménye:

Elnök: Mondok János elvtárs.

Titkár: Mikó József elvtárs.

Jegyző: Sugár Mór elvtárs.

Az elnökség tagjai: Sugár Jenő, Dömök József, Csulits Márton elvtársak.

Az egyhangúlag megválasztott pártvezetőség átvette a gyűlés további vezetését. Mondok elvtárs szívből jövő meleg szavakkal köszönetet mondott az egybegyűlt elvtársaknak bizalmukért, ígervén, hogy kötelezettségének teljes erejéből igyekezni fog megfelelni. Ugyanezt tették a pártvezetőség többi tagjai is.

Mondok elvtárs rövid szavakban ecsetelte a párt megalakulásának célját: az önkéntes magyar Vörös Hadsereg-osztag toborzását, a magyar kommunista pártcsoport kiszélesbítését és az asztrahanyi fogoly munkásszövetség megszervezését.

A párttagok ezt helybenhagyták azzal, hogy a kommunista pártcsoport kiszélesbítése és a fogoly munkásszövetség megszervezése a következő gyűlés tárgyát képezze, míg a magyar Vörös Hadsereg-osztag toborzása azonnal vegye kezdetét.

Mondok elvtárs a magyar Vörös Hadsereg-osztag toborzására és a feltételekre vonatkozó felvilágosítása után a magyar Vörös Hadsereg-osztagba forró lelkesedéssel beléptek: Mondok, Mikó, Sugár Mór és Jenő, Dömök és Csulits elvtársak, akik egyelőre még mint organizátor és agitátorok a Vörös Hadsereg kötelékén kívül szolgálnak az ügynek, s ha missziójukat befejezték, mint lelkes katonák fegyverrel a kezükben fognak igaz szolgálói lenni a legnemesebb ügynek: a proletárság felszabadításának.

Mint első fecskék, kik az igazi boldog melegséget hozzák magukkal, ugyanolyan biztató meleg egyszerű szavak kíséretében rakták le erős alapját a magyar Vörös Hadsereg-osztagnak: Szabó Sándor, Lipót Lajos, Lödy László, Soós Gábor, Kállay Sándor és Nagy István elvtársak, akik kijelentették, hogy ők azonnal belépnek a magyar Vörös Hadsereg-osztagba.

Az idő rövidsége miatt a gyűlés befejezését a jövő gyűlés idejének és tárgyának megállapítása képezte.

Egyhangúan elhatározott, hogy a legközelebbi gyűlés f. hó 20-án, hétfőn a volt 121-es kórház termében lesz megtartva este 6 órai kezdettel.*

A gyűlés tárgya:

- I. Mondok elvtárs megnyitó beszéde.
- II. Jegyzőkönyv felolvasása és hitelesítése.
- III. Sugár Jenő, Mikó, Dömök és Sugár Mór elvtársak beszédei.
- IV. A jövő gyűlés idejének és tárgyának megállapítása.
- V. Mondok elvtárs záróbeszéde.

Hitelesítjük:

Lödy László

Lipót Lajos

PI Archivum. F. 966/4. 55. ö. e. 1-2. l. – Gépírásos másolat.

90

*A „Welt-Revolution” című lap közleménye
a Nyizsnyij Novgorod-i hadifogoly-szervezet megalakulásáról
és tevékenységéről*

Moszkva

1918. május 23

1918. február 16-án néhány itteni elvtárs kezdeményezésére mintegy 800 külföldi munkás és paraszt részvételével gyűlés zajlott le a „Szabadságpalota” termében (Kreml). Négy előadó képviselte a moszkvai Központi Bizottságot. A gyűlés egyhangúlag a következő határozatot hozta:

„Mi, Nyizsnyij Novgorodban és környékén levő hadifoglyok örömmel üdvözljük az orosz népkormányt, amely véget vetett minden idők legvéresebb és legembertelenebb háborújának. Az egész világot felforgató korunkban ez a szocialista forradalom egyik leggyönyörűbb tette volt. Mi, hadifogoly proletárok, akiket érzelmeink ellenére, minden vallás parancsolatai ellenére, mindannak ellenére, amit szerintünk a kultúra és a civilizáció jelent, arra kényszerítettek, hogy minden időknél ebben a legundorítóbb háborújában elképzelhetetlen áldozatokat hozunk, a legerélyesebben és legnyomatékosabban tiltakozunk mindazon imperialista és kapitalista kormányok ellen, amelyek még most is, ebben a világtörténelmi pillanatban, amikor az egyetlen humánus kormány, az orosz *munkás-, katonai- és parasztküldöttek* kormánya, véget vetett a testvérgyilkosságnak, változatlanul azon igyekeznek, hogy egymás ellen uszítsák a világ szegény, leigázott, kiszípolozott proletárjait és kihasználják őket a saját érdekükben. Tiltakozunk a központi hatalmak kormányainak leplezetlen hitszegése ellen is, hiszen ezek annexió és hadisarc nélküli békét, demokratikus békét ígértek népeiknek és most sok millió hadisarcot akarnak kicsikarni.

* Az említett gyűlés jegyzőkönyve nem ismeretes.

Éljen a III. Internacionálé!

Éljen a szocialista világhorradalom!"

E gyűlést követően folyó év február 17-én előzetes megbeszélés zajlott le, amelyen megalakították a szervezetet és ideiglenes bizottságot választottak.

Számos elvtárs fáradhatatlan munkája jóvoltából már az első lépéseket is siker koronázta. Orosz kommunista (bolsevik) testvérpártunktól erkölcsi támogatást kaptunk. A megfelelő agitátorok hiánya azonban nagy nehézségeket okozott. Ez különösen a magyar nyelv tekintetében jelentkezett és jelentkezik. Ám a gátló körülmények ellenére állandóan emelkedett a taglétszám, hála az azonnal megindult buzgó felvilágosító munkának és szorgos toborzásnak, úgyhogy ma 894 tagunk van.

Az agitáció három módon folyt: *a)* nyilvános gyűléseken, *b)* agitátorok révén, *c)* a már szervezett tagjaink által választott bizalmi férfiak révén. A szervezetnek most 35 ilyen bizalmija van. Ők képezik a végrehajtó bizottságot, s az elnökkel, titkárral, pénztárossal, két jegyzővel és két revizorral együtt a bizottságot.

Ha a körülmények nem kívánják gyakrabban, a bizottság hetenként kétszer ülésezik, és elintézi a felgyűlt tennivalókat.

A március 10-i taggyűlés végleges bizottságot választott.

A szervezet a III. Internacionálé platformján, a Marx és Engels Kommunista Kialtványában megfogalmazott kommunista program alapján áll. Célul tűzte az agitációt és tevékeny közreműködést, hogy megkönnyítse a szocialista forradalmat a nyugat-európai államokban, az imperializmus és kapitalizmus megdöntését és a proletariátus diktatúrájának megteremtését. Egyben harcol mindazon szociáldemokraták ellen, akik a mensevikek, a Scheidemannok és Viktor Adlerok táborában vannak, mert bennük a proletariátus árulóit látja.

A szervezet támogatni és utolsó csepp véréig védelmezni fogja az orosz köztársaságot, mert meggyőződése, hogy ez az egyetlen igazi proletárkormány, s védelme és fennállása okvetlen szükséges ahhoz, hogy Nyugat-Európában győzelmesen megvalósuljon a szocialista forradalom.

Welt-Revolution (Moszkva), 1918. május 23

91

Az „Izvesztyija VCIK” közleménye

az 1918. május 24-én Moszkvában lezajlott magyar hadifogolygyűlésekről

Moszkva

1918. május 25

Május 23. nevezetes nap a magyar munkásság történetében.¹ Hat esztendővel ezelőtt Budapest munkásai ezen a napon kimentek az utcára, hogy általános vá-

¹ Az 1912. május 23-i budapesti munkástüntetésről, az ún. „véres csütörtökről” van szó.

lasztójogot követeljenek. A rendőrséggel lezajlott kisebb összetűzés nyomán hatalmas tüntetés bontakozott ki, amely csaknem forradalomba nőtt át.

Tegnap Moszkva különböző pontjain ezekről az eseményekről emlékeztek meg az összegyűlt magyar hadifoglyok.

Izvesztyija VCIK (Moszkva), 1918. május 25

92

*A „Pravda” közleménye
a moszkvai internacionalista hadifoglyok színházi előadásáról*

Moszkva

1918. május 29

Május 26-án a Nyikiti kapunál levő „Borba”-klubban német és magyar proletárok színházi előadást tartottak. Az előadásnak forradalmi eszméi jellege volt. Sok hadifoglyot lehetett látni a közönség soraiban. Az utolsó szünetben Berger elvtárs (németül) és Kun Béla elvtárs (magyarul) beszédet mondott a proletármozgalom jelenlegi helyzetéről. Beszéde végén mindkét szónok az érlelődő világforradalmat élte a hallgatóság helyeslése közepette.

Pravda (Moszkva), 1918. május 25

93

*Részlet Groó Gyula őrnagynak
az osztrák–magyar vezérkarhoz benyújtott jelentéséből,
amelyben beszámol a Tomszk melletti táborokban levő hadifoglyok
politikai mozgalmáról*

Zsolna

1918. június 4

Ad № 130 805 A. O. K. vezérkari főnöki parancs. A tomszki hadifogolytáborban uralkodó legfrissebb helyzetről jelentem a következőket. 1917 októberében néhány, a szocialista propagandához csatlakozott tiszt és tisztjelölt elhagyta a táborot, hogy agitációt folytassanak Kun Béla tart. zászlós (21. honv. gy. ezr.) vezetésével.

Fő gondjuk az volt, hogy bosszút álljanak rajtunk, tiszteken, amiért bojkottáltuk őket a táborban! A bojkottra az adott okot, hogy részt vettek különböző szocialista gyűléseken, például aktívan részt vettek a május 1-én rendezett szo-

cialista agitációban, továbbá a Friedrich Adler elítéltetése elleni tüntetésben!¹ A Vörös Gárda asszisztenciája mellett Marx-ünnepséget rendeztek a tiszti táborban.

Az orosz szovjet támogatta ezeknek a tiszteknek az agitációját!² Ebben az időben körülbelül 200-an³ (osztrákok, magyarok, németek) léptek be a Vörös Gárdába, jelentékeny számú, a városban lakó szervezett munkás belépett a szocialista szervezetbe. Alakítottak egy szocialista hadifogoly-szovjetet, s ennek tagjai közül néhányat az orosz szovjetbe is beválasztottak, azzal a céllal, hogy a hadifoglyok összes ügyeit intézzék! – A tiszteket egyenlővé tették a legénységgel; 1918. január 13-tól kezdve nem kaptunk illetményt, hanem csak legénységi ellátást...*

(Végül közlöm, hogy az alábbi tisztek és tisztjelöltek léptek be a szocialista szervezetbe: Max Jung tart. zászlós, 58. gy. ezr.; Seidler Ernő tart. fhdgy., 15. honv. gy. ezr.; dr. Münnich Ferenc tart. hdgy., 85. gy. ezr.; Jaross Béla tart. hdgy., 85. gy. ezr.; Szilágyi Imre hdgy., 5. honv. gy. ezr.; Kun Béla tart. zls., 21. honv. gy. ezr.; Wolfinger Pál tart. kadett, 85. gy. ezr.; Jeremiás Nándor tart. kadett, 5. honv. gy. ezr.; dr. Kaufmann Ármin tart. hdgy., 301. honv. gy. ezr.; dr. Reiner Károly tart. kadett, 68. gy. ezr.; Gárdi Gyula tart. zls., 5. honv. gy. ezr.; Georg Schmahlenberg tart. fhdgy., 16. hegyivadász zalj.; Freistadt Fülöp tart. hdgy., 71. gy. ezr.; Lőrinc Lajos tart. hdgy., 51. gy. ezr.; Nánássy János tart. zls., 21. honv. gy. ezr.; Márki Imre tart. tisztjelölt kadett, 23. honv. gy. ezr.; Lipsitz Ernő tart. kadett, 1. honv. gy. ezr.; Lányi Ferenc tart. kadett, 1. honv. gy. ezr.)

Groó őrnagy

HIL I. világháborús gy. 3389. cs. 17/18. pall. 11. i. – Kézírásos tiszttzat. (Németül.)

¹ Friedrich Adler 1916. október 21-én, a háború elleni tiltakozás jeléül agyonlőtte K. Stürgkh gróf osztrák miniszterelnököt. Ezért 1917-ben halálra, majd 1918-ban 18 évi börtönre ítélték.

² A hadifogságból hazatért Papp Kornél zászlós az alábbiakat közölte a tomszki hadifogoly-táborban kialakult forradalmi mozgalomról: „A helyi orosz hatóságok a kormány kezdeményezésére teljes támogatásban részesítették a mozgalmat, sőt, az összes hadifogolyügyek intézését átruházták annak vezetőire, és elismerték őket a hadifogolyküldöttek szovjetjének.” (HIL I. világháborús gy. 3389. cs. 17/18 pall. 20. l.)

³ Dzsida Aladár volt hadifogoly százados közlése szerint a 200 internacionalista vörösgárdistából 16 volt tiszt. (Ugyanott, 3389. cs. 17/18 pall. 13. i.)

* Itt olyan közlések következnek, amelyek nem tartoznak a gyűjtemény témájához.

III. FEJEZET

A magyar kommunisták szerepe
a hadifoglyok forradalmi nevelésében és mozgósításukban
a szovjethatalom védelmére
a külföldi intervenciósok és a belső ellenforradalmárok
támadásának kezdetén
(1918 május–október)

*Megbízólevél Veres Sándor és Clemens Dimter részére
külföldi önkénteseknek a Vörös Hadseregbe való toborzására
és agitációs munkára*

Caricin

1918. június 7

Alulírottak tanúsítják, hogy a dél-orosz köztársaságok biztosságának nemzetközi osztálya felhatalmazta az itt jelenlevő Veres Sándor és Clemens Dimter elvtársat, hogy agitációt folytassanak a hadifoglyok körében és önkénteseket toborozzanak közöttük a külföldi kommunisták zászlóaljaiba. Az osztály kéri valamennyi forradalmi intézményt és a vasúti szervezeteket, nyújtsanak korlátlan segítséget a fent nevezett elvtársaknak az önkéntesek Caricinba irányítása terén, bocsássanak rendelkezésükre kellő mennyiségű vasúti kocsit, és elégséges élelmszert Caricinig.

G. Melcher osztályvezető
Titkár*

CPA IML. f. 17. op. 11. d. 371. l. 4. – Gépírásos tisztazat. (Oroszul.)

*Közlemény az uráli Nemzetközi Szociáldemokrata Hadifoglyok Egyesületének
második területi értekezletéről¹*

Moszkva

1918. június 9

Május 18-tól 21-ig területi értekezletet tartottak a külföldi munkások és parasztok Jekatyerinburgban a következő napirenddel:

1. Az uráli központi bizottság és az egyes helyi bizottságok beszámolója a moszkvai országos kongresszusról.
2. A jelenlegi politikai helyzet.
3. Legközelebbi agitációs munkánk.
4. Szervezeti kérdések. (A szervezeti szabályzat módosítása.)

¹ Az értekezlet magyar nyelvű jegyzőkönyvét lásd CPA IML. f. 549. cp. 1. d. 66. ll. 16–19.

* Olvashatatlan aláírás.

5. A központi választmánynak és az országos szervezet képviselőinek újra-választása.

6. A Vörös Hadsereg.

7. Különfélék.

Az értekezlet a mandátumvizsgáló bizottság jelentése után 33 helyi küldött szavazati jogát ismerte el, akik 12 501 tagot képviseltek. Az értekezletet üdvözölte D. Hazau elvtársnő az uráli Oroszországi Kommunista Párt részéről, Kutzendorfer elvtárs Jekatyerinburgból a lengyelek kommunista pártja részéről, ezenkívül táviratok és üdvözlő levelek is érkeztek. Az értekezlet elfogadta az elnökség által előterjesztett napirendi és ügyrendi javaslatot. Tudomásul vette az elnökség beszámolóját és a pénzügyi beszámolót és felmentette az eddigi tisztségviselőket.

A délutáni ülésen az egyes csoportok számoltak be munkájukról, s több előadó említette, hogy az osztrák–magyar tisztek Dutov hadseregében és az ellenforradalom oldalán a szovjetek ellen harcoltak. Az osztrák–magyar tisztek különösen Troick városában folytattak fegyveres harcot a szovjetek ellen.¹

Az értekezlet második napján folytatódott a helyi csoportok beszámolója. Ennek végeztével az értekezlet a következő tartalmú határozatot fogadta el:

1. Némelyik helyi csoport beszámolójából kiderül, hogy a Svéd Vöröskereszt és a Dán Vöröskereszt igazságtalanul bonyolítja a hadi- és polgári foglyok cseréjét. Az értekezlet erélyesen tiltakozik az ellen, hogy a rokkant és beteg hadifoglyok helyett az egészségeseket szállítsák el; és felszólítja a helyi csoportok vezetőit, hogy a rendelkezésükre álló eszközökkel lépjenek fel ezeknek az intézményeknek az eljárása ellen, amelyeknek semlegeseknek kellene lenniük.

2. A szovjethatalom megszilárdítása érdekében és a szociális forradalom érdekében, amelynek az orosz forradalom megadta a lökést, az értekezlet elhatározza, hogy esetenként teljhatalommal ruházza fel a külföldi munkás-paraszt választmányokat, az orosz elvtársakkal együtt korlátozza a hadifogoly tisztek szabadságát és motozásokat eszközöl, hogy ne ismétlődhessenek meg többé olyan esetek, mint Troickban, ahol a burzsoázia felfegyverezte a tiszteket, s így azok ott harcolhattak Dutov és társai oldalán.

A beszámolókból az is kitűnik, hogy a Svéd Vöröskereszt és a Dán Vöröskereszt, annak ellenére, hogy semlegesnek vallja magát, beavatkozik a foglyok politikai életébe. Az értekezlet tiltakozik emiatt, felszólítja ezeket az intézményeket, maradjanak valóban semlegesek. Az értekezlet ezenkívül követeli, hogy az ellátási ügyeket adják a külföldi munkások és parasztok választmányainak.

Ezután Preobrazsenszkij elvtárs tartott külpolitikai előadást, amelyet az értekezlet nagy tetszéssel fogadott.

¹ A bécsi katonai levéltár anyagai is bizonyítják, hogy a troicki táborban levő osztrák–magyar tisztek részt vettek Dutov oldalán a szovjetek elleni harcban. (Kriegsarchiv. Wien. Gemeinsames Zentralnachweisbüro des Roten Kreuzes. Zensurabteilung. 1918. Abt. D. Res. Nr. 5115. fasc. 5917. fol. 29–30.)

Ez azonban egyáltalán nem általános jelenség, hanem ritka kivétel volt, mert az ellenforradalmi gondolkodású magyar tisztek zöme semleges álláspontra helyezkedett. Sem az antantbarát alakulatokba, sem a Vörös Hadseregbe nem léptek be, mert attól félték, hogy hazatérésük után emiatt hadbíróság elé állítanák őket.

Preobrazszenskij elvtársnak a jelenlegi helyzetről szóló beszámolója után az értekezlet a következő nyilatkozatot szavazta meg:

Az a rabló különbéke, amelyet a központi hatalmak imperialista kormányai rákényszerítettek az orosz munkás-paraszt tanácsok kormányára és amelyet ők maguk be sem tartottak, az orosz forradalom vívmányaival együtt az egész világ proletariátusának ügyét veszélyezteti, s minden nép osztályöntudatos forradalmárainak egyre sürgetőbb feladatává teszi azt a harcot, amelyet az orosz forradalom indított el „az annexiók és hadisarc nélküli, a népek szabad önrendelkezésén alapuló” demokratikus békéért. Ebben az értelemben a pillanat legfőbb parancsa: a lehető leghamarabb és legergikusabban megteremteni a Harmadik Internacionálét, amelynek az imperializmus és a kapitalizmus végleges legyőzését és megszüntetését kell eredményeznie. E téren nagy jelentőségű azoknak az orosz köztársaság területén levő volt hadifogoly külföldi munkásoknak és parasztnak a közreműködése, akiket sikerült megnyerni a nemzetközi osztályharc ügyének és erről felvilágosítani. Az értekezlet résztvevőit áthatja az a felismerés és eltökéltség, hogy e gondolatoktól még távol álló sorstársaikat meg kell nyerniük ennek az ügynek, azokat, akik már csatlakoztak, áldozatkészségre kell nevelni ennek szolgálatában, hogy támogassák az orosz forradalmat, hogy túlvigyék azt a határokon, s ezzel létrehozzák a szocializmus és a kommunizmus győzelmére a Harmadik Internacionálét.

A déli szünet után az értekezlet rátért a 3. pontra. Ennek során részletesen megtárgyalták a szervezéssel, agitációval stb. kapcsolatos összes feladatokat. Az előadó által előterjesztett határozati javaslatot szótöbbséggel elfogadták. Ezenkívül az előadó javaslatára elhatározták, hogy Jekatyerinburgban lapot adnak ki az Urál számára.

Harmadik nap. Az értekezlet az új szervezeti szabályzatról tárgyalt, s azt némi módosítással és kiegészítéssel elfogadta. Az uráli szervezet működési területét tizenkét körzetre osztották. Az Urál vezető szervebe hét elvtársat választottak be.¹

Az értekezlet a Harmadik Internacionálét éljenezve fejezte be munkáját.

Welt-Revolution (Moszkva), 1918. június 9

¹ A második ponttal kapcsolatos határozatot és az elfogadott szervezeti szabályzat szövegét lásd CPA IML. f. 549. op. 1. d. 6. ll. 1., 11.

Az értekezlet határozata értelmében a szervezet az Uráli Külföldi Munkás-Paraszt Kommunista Párt nevet vette fel (CPA IML. f. 549. op. 4. d. 185. 11. 1-2.)

*Az OK(b)P magyar csoportja engedélyt kér
az OSZFSZK Hadügyi és Tengerészetiügyi Népbiztosságtól
nemzetközi osztag szervezésére*

Moszkva

1918. június 10

Az OK(b)P magyar csoportja mai ülésén egyöntetű felindulásban* a következőt határozta el. Minthogy a proletárforradalom ügyének szolgálatát és az orosz szovjetköztársaságnak mindennemű külső és belső ellenségeivel szembeni védelmét tekinti első kötelességének, részt kíván venni a csehszlovák ellenforradalmárok elleni harcban, és mint kezdeményező csoport nemzetközi osztag megalakítását javasolja.

Évégett megbízta Szamuely Tibor, Rudnyánszky Endre és Jancsik Ferenc elvtársat, kérjenek felhatalmazást a Hadügyi Népbiztosságtól, hogy haladéktalanul megszervezhessék ezt az osztagot, s a Vörös Hadsereg külföldi proletárjaiból, újonnan csatlakozókból (akikhez lehetőleg a Moszkvában és az út menti többi városban levő orosz és lett vöröskatona elvtársak is csatlakozhassanak) osztagot alakíthassanak és azt a legrövidebb időn belül a frontra küldhessék a csehszlovák ellenforradalmárok ellen.

Az OK(b)P magyar csoportja a többi csoporttal együtt gondoskodik arról, hogy ehhez az osztaghoz agitáció útján újabb, rövid idő alatt útrakész kiegészítő alakulatokat szervezzen.

Kérjük önöket, hogy a sikeres és gyors munka érdekében biztosítsák a fent említett elvtársak részére a szükséges támogatást és adják meg nekik a felhatalmazást.¹

Elvtársi üdvözzel

*Kun Béla, az OK(b)P magyar csoportjának elnöke
Vántus Károly titkár*

CGASZA. f. 25883. op. 13. d. 12. l. 1. – Gépírásos tisztázat. (Oroszul.)

¹ A Hadügyi és Tengerészetiügyi Népbiztosság üdvözölte a magyar internacionalisták döntését, és utasítást adott, hogy Moszkva kerületi hadügyi biztosságain keresztül fogjanak hozzá a nemzetközi alakulatok szervezéséhez. A magyar csoport kezdeményezését magáévá tette a Külföldi Csoportok Föderációja.

1918 június közepére az OK(b)P Külföldi Csoportjai Föderációjának kezdeményezésére bizottság alakult az OK(b)P külföldi csoportjainak képviselőiből, amely a Vörös Hadsereg nemzetközi alakulatainak létrehozásával foglalkozott. Magyar részről Szamuely Tibor került be a bizottságba. Az első osztagok létrehozásáról, valamint a bizottság működéséről az első beszámolót lásd a II. köt. 285., 292., 293. sz. dokumentumaiban.

* Így áll a szövegben.

*A Külügyi Népbiztosság jegyzéke
az antantországok Moszkvában akkreditált képviselőihez
a csehszlovák lázadás ügyében*

Moszkva

1918. június 12

Június 4-én a négy hatalom – Anglia, Franciaország, Olaszország és az Észak-Amerikai Egyesült Államok – képviselői nyilatkozatot tettek előttünk a csehszlovákokkal kapcsolatban. Ebben rámutattak, hogyha a csehszlovákok lefegyverzése megtörténik, akkor ezt az említett kormányok ellenük irányuló barátságtalan aktusnak fogják tekinteni, mert a csehszlovák osztagok szövetséges erők, s az antanthatalmak gyámsága és gondoskodása alatt állanak.

A Külügyi Népbiztosságnak van szerencséje az alábbi magyarázatot adni ezzel a kérdéssel kapcsolatban.

A csehszlovákok lefegyverzése semmi esetre sem tekinthető barátságtalan aktusnak az antanthatalmakkal szemben. Ezt az eljárást elsősorban az teszi szükségessé, hogy Oroszország mint semleges állam nem tűrhet meg területén olyan fegyveres osztagokat, amelyek nem tartoznak a szovjetköztársaság hadseregéhez.

A csehszlovákok lefegyverzése érdekében tett erélyes és szigorú rendszabályokra azonban a közvetlen okot az ő saját cselekedeteik szolgáltatták.

Mielőtt még kitört volna Szibériában a mostani fegyveres ellenforradalmi lázadás – amely még mindig nincs elfojtva –, a csehszlovák osztagok egyáltalán nem vetették alá magukat a vasúti szabályzatoknak és a helyi szovjetszerveknek, dezorganizálták a vasúti közlekedést, különösen az élelmiszer-szállítást, fegyveresen élelmiszerraktárakat foglaltak el, bizonyos esetekben pedig erőszakos cselekményeket hajtottak végre az internacionalista szocialistákkal szemben. A szovjet kormány ennek ellenére békés kiutat keresett az egyre aggasztóbbá váló helyzetből, de a csehszlovákok egyre kihívóbb magatartása és a fegyveres előnyomulásuk nyomán keletkezett veszély arra kényszerítette, hogy meggyorsítsa a lefegyverzésükhöz szükséges intézkedések foganatosítását.

Mindamellet csak a csehszlovák osztagok nyílt fegyveres ellenforradalmi lázadása készítette a szovjet kormányt arra az elhatározásra, hogy a lázadók szigorú fegyveres leverésének útjára lép.

A csehszlovák lázadás május 26-án Cseljabinszkban kezdődött. A csehszlovákok elfoglalták a pályaudvart, megszállták a várost, kezükbe kerítették a fegyvereket, eltörölték a helyi hatóságokat, tagjaikat letartóztatták, s arra a felszólításra, hogy szüntessék be a garázdálkodást és tegyék le a fegyvert, válaszul tüzet nyitottak katonai alakulatainkra.

A lázadás tovább fejlődött, s a csehszlovákok elfoglalták Penzát, Szamarát, Novonyikolajevszket, Omszket és több más várost.

A csehszlovák lázadást mindenütt a szovjet hivatalnokok letartóztatása és

agyonlövétése kísérte, egyidejűleg pedig ellenforradalmi szervezetek keletkeztek, amelyek helyi kormányoknak nevezik magukat. A csehszlovákok mindenütt együttműködnek a fehérgárdistákkal és az ellenforradalmi orosz tisztkarral.

Több helyütt francia tisztek is vannak közöttük. Mindenütt, ahol a csehszlovák lázadás felülkerekedett, visszaállítják a Szovjet Munkás-Paraszt Köztársaság által megszüntetett intézményeket.

A kifejlődött események megmutatták, hogy itt a fehérgárdistáknak, a reakciós tisztkarnak és más ellenforradalmi elemeknek a szovjetköztársaság elleni lázadásával van dolgunk, amelyet a csehszlovák osztagok fegyveres erővel támogatnak, s amely erre az erőre támaszkodik.

A szovjet kormány a leghatározottabb intézkedéseket tette a csehszlovákok fegyveres leverésére és feltétlen lefegyverzésükre. A szovjet kormány nem lát semmiféle más kiutat.

A Külügyi Népbiztosság kifejezi azt a meggyőződését, hogy az antant négy hatalma a fent ismertetett tények után nem fogja barátságatlan aktusnak tekinteni a csehszlovák osztagok lefegyverzését, amelyeket ők a szövetségeseiknek és a gyámságuk alatt állónak minősítettek. Hanem ellenkezőleg, elismerik a szovjet kormány által a lázadókkal szemben foganatosított intézkedések szükségességét és célszerűségét. A Népbiztosság ezenkívül azt a reményét fejezi ki, hogy a négy antanthatalom késedelem nélkül el fogja ítélni a gyámsága alatt állónak elismert csehszlovák osztagokat fegyveres ellenforradalmi lázadásukért, amellyel leplezetlenül és a leghatározottabban beavatkoztak Oroszország belügyeibe.

Csicserin külügyi népbiztos

Dokumentum vnyesnyej polityiki SZSZSZR (A Szovjetunió külpolitikájának dokumentumai). Gyűjtemény. Moszkva. 1957. I. köt. 356–358. old.

98

*Az OK(b)P Külföldi Csoportjai Föderációjának felhívása
a külföldi dolgozókhoz:
keljenek a szovjetköztársaság védelmére¹*

Moszkva

1918. június 16*

Testvérek! Külföldi munkások és parasztok!

Halálos dőfés készül forradalmunk ellen, minden elnyomott és kizsákmányolt reménysége ellen, az orosz proletárforradalom ellen.

¹ Az OK(b)P Külföldi Csoportjai Föderációjának felhívása több nyelven jelent meg, röplapokon, falragaszokon és újságokban. Így 1918. július 21-én közzétették a „Petrogradszkaja Pravda” című lapban, nem sokkal később pedig más napilapokban is. Valószínűleg magyarul is megjelent a „Szociális Forradalom”-ban, de ezt a számot mindeddig nem sikerült megtalálni.

* A közzététel napja.

Az orosz proletár-paraszt szovjet kormány sziklákon álló világitótoronyként emelkedik ki a világháború vértengeréből, az imperialista rablóbandák közepette, s bevilágítja a világ proletárjai felszabadításának útját.

Ezt a sziklát, amelyet a szennyes imperialista óceán hullámai mindeddig hiába ostromoltak, most belülről akarják felrobbantani.

Az imperializmus nyomorult zsoldosai, a francia és angol imperializmus által felbérelt gyűjtogatók, a nemzeti gyűlölettől megveszett csehszlovák nemzeti hadsereg szíven akarja döfni a forradalmat, el akarja fojtani a tűzfészket, amelyen a nemzetközi forradalom parazsa izzik.

Testvérek! Ha meg akarjátok akadályozni, hogy a csehszlovák nemzeti hadsereg nyomorult ellenforradalmárai kioltásák azt a tüzet, amelynek a ti kezetekről kellene leolvasztania a láncokat, akkor, testvérek, *fegyverbe!*

Erős kézzel fogjatok fegyvert! Acélozzátok meg szíveteket, hogy a fegyver még véletlenül se remegjen a kezetekben, mert nem testvért öltök, ha a szuronyt tövig veritek az ellenforradalmárok szívébe, *csak az orgyilkos ellenséget ölitek meg!*

Az orosz proletárforradalom harcosai senkitől sem kérdezték, ki fia, milyen nyelven beszél, hol ringott a bölcsoje. Ez csak a cári rendszernek volt fontos, a proletárok elnyomtatása idején. A dolgozó nép köztársasága, a proletárság diktatúrája csak egyet kérdez tőletek: elnyomtatok és kizsákmányoltok vagytok-e? Ha igen, akkor testvérek vagytok, akárhány oroszul beszélő proletár életét oltottátok is ki az imperialisták rablóháborújában.

Ezért ti se kérdezzétek, milyen nyelvet beszélnek azok, akik felkeltek a nemzetközi forradalom tűzfészke ellen.

Fegyverbe! S addig le ne tegyétek kezetekből a fegyvert, amíg ki nem téptétek az ellenforradalom gyökerét.

Testvérek! Gyertek hozzánk! Fegyvert adunk nektek, megváltó fegyvert, *mert az orosz forradalom győzelme a ti felszabadítástokat is jelenti.*

Gyertek soraink közé, a nemzetközi kommunista forradalmárok közé, annak a hadseregnek a soraiba, amely el fogja tiporni a csehszlovák ellenforradalmi bandákat.

Jelentkezzetek az ellenforradalom elleni harcra alakuló kommunista nemzetközi osztagok szervező bizottságánál: Moszkva, Drezda Szálló, 361. szoba.

Testvéreitek már várnak. Különböző nyelveket beszélnek, de hozzátok hasonlóan elnyomtatok és kizsákmányoltok. *Egyek a megváltó szociális forradalomért vívott harcban.*

Egyek vagyunk az orosz proletárforradalom védelmében, s nem riadunk vissza semmilyen áldozattól.

Siessetek! Nem jöbettek elég korán, hogy ennek a kötelességnek eleget tegyetek!

Siessetek a forradalom védelmére! Verjük le a csehszlovák ellenforradalmi bandákat.

Testvéri üdvözlettel a kommunista csoportok nevében.

Csehszlovák csoport: <i>A. Muna</i>	német csoport: <i>K. Toman</i>	magyar csoport: <i>Kun Béla</i>
román csoport: <i>A. Pescariu</i>	délszláv csoport: <i>dr. V. Marković</i>	lengyel csoport: <i>Bobinski.</i>

Welt-Revolution (Moszkva), 1918. június 16.

99

*Részlet Némethy Lajos¹ magyar kommunista leveléből
az OK(b)P magyar csoportjához,
a hazatérő hadifoglyok körében végzett agitációs munkáról*

Vjazma

1918. június 24

Elvtársak!

19-én (szerdán) reggel érkeztem meg ide a vjazmai állomásra, ahol éppen invalidus hadifoglyok szállítmánya állott. Az itt eddig működő Kertész és Szabó elvtársakat felkeresve, újságokat és röpiratokat véve magunkhoz, azonnal munkához láttunk. Kocsiról kocsira jártam, miután csoportosítani őket igen nehéz, mert sok az olyan, aki nehezen hagyja el a vasúti kocsit.

Mindenütt sikerült magyar hazatérőre találnom, akik között kocsinként megfelelő mennyiségű újságot és röpiratot osztottam ki és mindenütt egy vagy több személyhez kisebb, nagyobb beszédeket intéztem. – A munka bőséges. Naponkint kölcsönösen 2–2 hazainduló és ide érkezett orosz invalidus szállítmányok haladnak itt át, és a legtöbbször pár órán át a külső állomáson időznek, így az idő kb. elégséges a velük való érintkezésre.

Hétfőn, 17-én, haladt át az első egészséges hadifogoly-szállítmány, amely Moszkvából indult és tegnap, 23-án (vasárnap), a második, akik között sikerült gyűlést tartottam. *A hangulat közöttük igazán forradalmi.* Eltekintve, hogy 1¹/₂ órán keresztül tartó beszédem alatt senki sem zavart meg közbeszólásával, és beszédem a jelenlevő 120–150 magyar legőszintébb helyeslésével találkozott, még a leghiggadtabb elemek is kijelentették, hogy „csak fegyvert adjanak a kezünkbe, majd megmutatjuk mink, hogy nem vagyunk buta parasztok”. Az pedig különösen az egészségesek között egybehangzó elhatározás: „nem megyünk többet a frontra”.

Békés megyei parasztokkal beszéltem, akik, mint elhatározott szándékukat je-

¹ Némethy Lajost, miután elvégezte a Kun Béla által vezetett első moszkvai agitátoriskolát, Vjazmába küldték, hogy a hazatérő hadifoglyok között dolgozzon (a városon ugyanis számos hadifogoly-transzport haladt át). 1918 novemberében a magyar kommunista csoport hazaküldte Némethyt, hogy működjék közre a KMP megalakításában. (Lásd a 133. sz. dokumentumot.)

lentették ki, hogy úgy tesznek, mint 1916-ban az aratósztrájk alkalmával; leégetik a termést, de mégsem fog abból a magyar és német burzsoá enni. A fegyvert határozottan óhajtják, és egymás között nyíltan beszélnek forradalmi szándékaikról. Közöttük volt *Tóth Antal* is, aki vállalkozott a lapok hazajuttatására, és nyilatkozott, hogy most, miután már ismeri a vele utazó többi foglyok hangulatát és szándékát, még nagyobb ambícióval teljesíti feladatát. Felkért arra, hogy tudassam a Szerkesztőséggel, hogy ha nem sikerülne Budapesten a megjelölt helyen leadni az újságokat és röpiratokat, akkor magával viszi és *Orosbázán, Czabán Samu néptanítónak, aki 1914-ben élénk szociális tevékenysége miatt elvesztette Nagyszénáson betöltött állását*, de később az orosháziak megválasztották – adja át, aki mint ő itt értesült – ma még élénkebb tevékenységet fejt ki, mint valaha. Ugyanekkor közölte velem, hogy *Almási Ferenc*, a másik vállalkozó, úgy őt, mint a Szerkesztőséget a legpiszkosabb módon félrevezette. Hogy megijedt-e attól, amire vállalkozott vagy ravasz terve már akkor kész volt, amikor a Szerkesztőségben éppen az én nevemet kérte, hogy otthon majd felhasználhassa, nem tudni, de annyit Tóthnak kijelentett, hogy ő, „nem hajlandó azokért a gazemberekért” feláldozni magát, hanem a ládát össze fogja törni és majd felkeresi a Szerkesztőséget azzal a mesével, hogy őt leleplezték az úton, s éppen hogy csak vissza tudott menekülni, s miután ő így áldozat lett, gondoskodjon róla a Szerkesztőség, hogy valami álláshoz, foglalkozáshoz jusson.

Tóth, miután ezeket elmondta, figyelmeztetett, hogy néhány nap múlva érkező valamelyik szállítmánnyal Almási itt fog áthaladni, sőt lehet, hogy innen vagy Orsától fog visszafordulni, tehát vigyázzak. – Ha értesítem elkésett volna, igen sajnálnám, mert ezt a piszkos alakot megfelelő kezelésben kellene részesíteni, aki nem hogy eltűnne gyáva visszavonulása után, hanem még támaszkodni is számít – mint valami szerencsétlenül járt – a Szerkesztőségre.

Az itt eddig működő Kertész és Szabó elvtársak (?) közül csak az előbbi van most velem, a másik elvtárs könnyelműen bajt szerzett magának, s tegnap kórházba került. Kertész egyelőre még kitarat mellettem és elég szorgalmasan igyekszik tehetsége arányában segítségemre lenni a lapok és röpiratok terjesztése körül.

Beküldeni Moszkvába innen senkit sem tudok, magam pedig le vagyok kötve, így a lapokról és röpiratokról postai szállítás útján kell gondoskodni.

Úgy a „Sz. F.” mint a „W. R.”-ből* 300/300 példányt kérek ezentúl küldeni. Minden nyelvű „Hazatérőkötő” című¹ nyomtatványból 400/400 példányt és az eddig megjelent magyar röpiratokból 50/50 példányt, a más nyelvekből 25/25 példányt kérek a lehető legrövidebb idő alatt.

Üdvözlettel
Némethy

PI Archivum. f. 966/2. ó. e. 13. 23–26. l. – Kézírási levél.

¹ Az országos hadifogoly-kongresszus kiáltványáról van szó. (Lásd a 70. sz. dokumentumot.)

* A „Szociális Forradalom” és a „Welt-Revolution” című lapokról van szó.

A „Voronyezsszkij Krasznoj Lisztok” című lap közleménye arról, hogy az OK(b)P kazanyi kormányzósági bizottsága mellett megalakult a német és magyar kommunisták szekciója

Voronyezs

1918. július 5

Kazany, június 30. Munkához látott a német és magyar kommunistáknak az a kezdeményezőkből kész csoportja, amely szekciót alakított a kazanyi kommunista bizottság mellett.¹ A kezdeményező csoport első ülése úgy határozott, hogy mindenki, aki be akar lépni a pártba, ellenforradalmi megmozdulások esetén köteles a többiekkel együtt védelmezni a forradalom vívmányait.

Voronyezsszkij Krasznoj Lisztok, 1918. július 5

*Kun Béla és Pór Ernő felszólalása
a külföldi kommunisták képviseletében Ukrajna Kommunista Pártjának
I. kongresszusán²*

Moszkva

1918. július 5

Az Oroszországi Kommunista Párt internacionalista csoportjai föderációjának nevében a kongresszust Kun Béla elvt. üdvözli, aki magát a nemzetközi proletariátus egyik forradalmi osztaga képviselőjének nevezi, aki számára csak egy cél létezik: az egész világ proletariátusának forradalmi felkelése s polgárháborúja az egész világ burzsoáziája ellen és egy közös kötelesség: – a világforradalom. A föderáció itt a hadifoglyok között dolgozik és szervezi a munkások és parasztok Ukrajnát megszálló csapatok közötti munkát.³ A szónok arra hív fel, hogy egy

¹ Kazanyban a hadifoglyok forradalmi szervezkedése megindult már az októberi forradalmat követő napokban. Élén Apáthy Sándor, a hazai munkásmozgalom aktív résztvevője állt. 1917 november végén 40–50 fős vörösgárdista csapat is működött a városban.

² Ukrajna Kommunista Pártjának I. kongresszusa 1918. július 5–12-én ülésezett Moszkvában. Szervezetileg ez a kongresszus vetette meg az alapját annak, hogy Ukrajna Kommunista Pártja az SZKP alkotórészeként álljon fenn.

³ A kongresszus leszögezte, hogy az UK(b)P és a föderáció céljai közösek. Határozatában rámutatott, hogy „a pártunk előtt álló jelenlegi legfontosabb feladatok közé tartozik a legszorosabb kapcsolatot teremteni a megszálló csapatokkal, forradalmi internacionalista propagandát és agitációt folytatni soraikban, külön apparátust szervezni erre a célra a külföldi internacionalista csoportokkal karöltve és külön katonai szervezetet teremteni az osztrák–német csapatok között...” (Protokoli I. szjezda Komunijiszticeszkov Partyii [bolsevikov] Ukraini. M. CK. KP. Ukraini. 1918. 8–9. old.)

Az OK(b)P magyar csoportja ezzel összhangban rölapokat nyomtatott, s ezekkel és a „Szo-

darab kenyeret se adjanak Németországba és Ausztriába, mivel minden ilyen darab kenyér eszköz az osztrák és német forradalom elnyomásához.

Éljen a nemzetközi fegyveres felkelés! Éljen a nemzetközi polgárháború! – fejezi be beszédét a szónok.

*

Az OK(b)P magyar csoportjának nevében Pór elvtárs üdvözli a kongresszust, kijelenti, hogy Magyarország már nem a forradalom előestéjét éli át, hanem benne van a forradalomban.¹ A magyar elvtársak nem ismernek el a Kommunista Internacionálén kívül más internacionálét, nem ismernek el más harcot, mint az osztályharcot, amely most Ukrajnában folyik. Az első feladatuk, amelyet maguk elé állítanak, hogy felnyissák Ukrajnában a félrevezetett osztrák-magyar csapatok szemét. Ugyanezt a munkát folytatják majd otthon Magyarországon is. A szónok üdvözli az ukrajnai felkelést, amelynek a szocialista forradalom győzelmével kell végződnie Ausztriában és Németországban is.

Protokoli I. Szjezda Kommunisztyicseszkoj partii (bolsevikov) Ukraini.

M. CK KP Ukraini, 1918. g. 8–9. old.

Közli: *Józsa Antal*: Ukrajna Kommunista (bolsevik) Pártja

I. kongresszusának néhány magyar vonatkozása.

Hadtörténelmi Közlemények, 1963. 1. sz. 340–341. old.

102

*A külföldi munkások
és vöröskatonák szibériai kommunista szervezetének
felhívása az orosz munkásokhoz,
amely leleplezi az internacionalistákkal kapcsolatos
ellenforradalmi kóhalmányokat*

Irkutszk

1918. április 15. és július 10. között*

Elvtársak, polgártársak és testvérek!

Az utóbbi napokban elképzelhetetlenül aljas kiáltványokat ragasztottak ki Irkutszk kerítéseire. A kiáltványok az első szavuktól az utolsóig hazugak és kigyómeleggel írták őket.

ciális Forradalom” című lappal felszerelve Ukrajnába küldte agitátorait. Sokat közülük letartóztattak és kivégeztek. (Lásd *Józsa Antal*: Ukrajna Kommunista [bolsevik] Pártja I. kongresszusának néhány magyar vonatkozása. Hadtörténelmi Közlemények, 1963. 1. sz. 343–346. old.)

¹ Pór Ernő az abban az időben Magyarországon kibontakozó forradalmi eseményekre gondolt. 1918. június 20-án Budapesten a MÁVAG-ban munkásokat lőttek agyon. Válaszul általános sztrájk tört ki, amelynek folyamán utcai gyűlések és tüntetések zajlottak le a következő jelszavakkal: „Békét!”, „Általános választójogot!”, „Le a háborús kormányral!” A sztrájk a szociáldemokrácia és a szakszervezetek jobbszárnyának árulása következtében 10 nap alatt elbukott.

* Ezt a dátumot azon az alapon állapítottuk meg, hogy a Szibéria Külföldi Munkásainak

Példátlan módon bemocskolták a ti felszabadítótok nevét, a nekünk oly drága harcosokét, akik a szabadságért és az emberek szabad életéért küzdöttek, a harcosokét, akik évtizedeken át kínlódtak a kényszmunkatáborokban értetek, a mi közös munkáseszményeinkért, a harcosokért, akik egészségüket, sőt életüket is áldozták értetek, értünk, minden elnyomottért.

A hazugságok ellenünk, külföldi munkások ellen is irányulnak, ellenünk, akik segítségére siettünk az orosz munkásoknak és parasztoknak, ellenünk, akik e véres imperialista háború minden szörnyűségét elszenvedtük.

A kiáltvány szerint árulás és hitványság volna velünk együtt haladni és dolgozni, hiszen mi, úgymond, három éven át harcoltunk az orosz katonák ellen.

Így beszélnek ezek a rágalmozók.

De elhallgatják vagy elfelejtik, hogy minket ebbe a háborúba éppúgy begrattak, mint titeket, hogy hazug beszédekkel akarattunk ellenére ugyanúgy tévútra vezettek, mint titeket! Mögöttünk ugyanúgy az imperialisták géppuskái és puszkái álltak, mint mögöttetek! Vagy azt hiszitek, hogy mi, idegen országok munkásai, önként mentünk ebbe a háborúba?

Azt gondoljátok vagy azt hiszitek, hogy mi gyűlölünk titeket, hogy mi, idegen országok munkásai, elárultuk az internacionalizmust és teljesen elfelejtettük mindazt, amit az internacionalizmus jelent?

El tudátok hinni, hogy a szeretet ilyen hamar gyűlöletté változzék?

Azok az orosz nép ellenségeinek neveznek minket. Azokra gondolnak, akik testestül-lelkestül eladták magukat a junkereknek!?

Még a német tábornokok sem nevezik az oroszokat ellenségeiknek.

Azok, a nép árulói, újra gyűlöletre és háborúra uszítják a békés lakosokat, újra házárdjátékot szeretnének – és próbálnak is – űzni az emberekkel. A földalatti kormánynak ezek az önjelölt „megbízottai”, a munkásság és a szegényparasztság ügyének árulói gyűlöletet hintenek el ott, ahol már a szeretet uralkodik! Újra háborúra bujtogatnak, megint ki akarják robbantani a véres háborút, el akarnak vonni titeket, elvtársak a munkától, hogy folytatódjék ez a véres mészárlás, amelyre több mint három éven át kényszerítettek minket.

Ezzel ők, a ti ellenségeitek, világosan megmutatják, hogy a világburzsoázia vesztegette meg őket, hogy megdöntsék a népi kormányt. Azért neveznek minket ellenségnek, mert a segítségtekre siettünk nektek, elvtársak.

Akkor volnánk ellenségeitek, elvtársak, ha nem tennénk így, ha tétlenül üldögnénk a táborok kerítései mögött.

Ott nem fenyegetnének minket a golyók és gránátok, Szemjonov fegyverei, ott messze volnánk az ellenforradalmárok ravasz csapdáitól, ott nem fenyegetne az a veszély, hogy az imperialista kormányok hadbírótság elé állítanak forradalmi gondolkodásunkért.

Kommunista Pártja (ez volt a szervezet hivatalos neve) a szibériai internacionalista kongresszuson alakult meg (1918. április 15.), de a felhívás semmiképpen sem keletkezhetett később 1918. július 10-nél, vagyis Irkutzknak a szovjet csapatok által történt kiűritése után. Az irat említést tesz a Szemjonov-bandák elleni harcban való részvételről. Ez valószínűvé teszi, hogy április–májusi felhívásról van szó.

De nem akartunk várni és ölbe tett kézzel üldögelni, amikor javában folyt a forradalom.

Ezért nyújtottuk ki felétek sietve testvéri segítő kezünket, ezért iratkoztunk fel a Vörös Hadseregbe, hogy veletek együtt ontsuk vérünket és haljunk meg az orosz forradalomért.

Tudjuk, hogy a ti ügyetek a mi ügyünk, a ti győzelmetek a mi győzelmünk.

Külföldi munkások és vöröskatonák
szibériai kommunista szervezete

Partarhiv Irkutszkovo Obkoma KPSZSZ. f. 300. e. hr. 1. d. 353. l. 12. – Nyomatott rölap.
(Oroszul.)

103

*Kun Béla cikke a „Pravda”-ban:
„Az osztrák–magyar militarizmus bestialitása”*

Moszkva

1918. július 13

Ezt a fényképfelvételt Ukrajnából kaptuk.

Azt lehetne gondolni, hogy lázadó ukrán parasztok kivégzését ábrázolja.

Az akasztófákon azonban nem ukrán forradalmárok lógnak, hanem volt hadifoglyok, internacionalista forradalmárok, bolsevikok.

A bitófák körül tisztek álldogálnak és nézegetik a kivégzetteket, akik a nemzetközi szocialista forradalomért haltak meg, miután itt Oroszországban elsajátították a forradalmi kommunizmus tanait, és vállalták, hogy érte életüket is feláldozzák.

Az osztrák–magyar imperializmus hóhérai kifogástalan munkát végeztek: a kivégzett katonák a szolgálati szabályzat valamely paragrafusa alapján lógnak az akasztófán.

De nem csupán Jekatyerinoszlavban emeltek bitófákat. Sőt, nemcsak Ukrajnában. Ausztriában és Magyarországon is akasztófákat ácsolnak.

Megbízható hírforrásokból ismerjük a Magyarországon, Pécs városában lezajlott katonai zendülés részleteit.¹

Az Oroszországból hazatért hadifoglyokat menetzászlóaljakra sorozták. A 8. ezred zászlóalja már a pályaudvaron várta a bevagyonírozást. A csoportokba verődött katonákat a családtagok vették körül, hogy búcsút vegyenek az imperializmus áldozataitól, mielőtt azok útnak indulnak a frontra. A szuronyos örök megkezdték az asszonyok és gyerekek eltávolítását. Amikor az egyik asszony utoljára meg akarta ölelni a férjét, egy fiatal tiszt kivont karddal rontott rá.

¹ Az 1918. május 20-i pécsi felkelésről van szó. Lásd bővebben: A magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai. 5. köt. 202–205. old.

A felháborodott katonák ott helyben agyonlőtték ezt a teifelesszájú hóhért. Aztán egy ezredes jelent meg, kezében revolverrel. A katonák őt is megölték a zászlóalj valamennyi tisztjével együtt, és hatalmukba kerítették a pályaudvart.

Teljes öt napon keresztül tartott a harc a fellázadt katonák és az ellenük küzdött osztagok között.

Csak az ötödik napon tudták elragadni a pályaudvart a felkelőktől; de akkorra már csak mintegy százan voltak – a többiek ugyanis hazamentek a családjukhoz.

A foglyul ejtett száz katonát pontosan ugyanúgy akasztották fel, mint testvéreiket Ukrajnában.

Hasonló kivégzések voltak a magyarországi Rimaszombat¹ és Indesdorfban.²

Bitófák nőnek a földből. Az osztrák–magyar imperializmus bestialitása napról napra fokozódik.

Ám mindez hiábavaló. A forradalmi mozgalom növekedik. Gyorsabban, mint az imperialisták bandája által állított bitófák száma.

Az Ausztria–Magyarországra hazatérő hadifogolytömegek magukkal viszik hazájukba a forradalom lángját, és ezt már semmivel sem lehet megakadályozni.

A bitófák mit sem segítenek, mert a forradalmi önfeláldozás az emberek húsvárá és vérévé válik.

Jellemző, hogy az osztrák–magyar katonák, akik a kommunista lap szerkesztőségében megpillantották ezt a fényképfelvételt, nyomban kijelentették:

„Nemcsak ezeknek az élenjáró küzdőtársainknak emlékét őrizzük meg, hanem a bitófákét is, amelyeken kivégezték őket, és azokat fogjuk felkötni oda, akik ezt az ocsmány gazztetet elkövezték.”

A gonosztett, amelyről e fényképfelvétel hírt ad, érthetővé teszi ezt az ádáz haragot.

Kun Béla

Pravda (Moszkva), 144. sz. 1918. július 13

Közl.: *Kun Béla* Válogatott írások és beszédek. I. köt.

Kossuth Könyvkiadó 1966. 168–169. old.

¹ 1918. május 12-én Rimaszombatban fellázadtak a 80. cs. és kir. ezred katonái, felgyújtották a laktanyát, és szétszéledtek. A lázadás elfojtására a szomszédos katonai alakulatokat vetették be. A felkelés három vezetőjét elfogták és halálra ítélték. (HIL HM. 1918–15/a oszt. 11. 384. [18.149] V. 198.200.)

² Az indesdorfi eseményekről nincsenek anyagaink.

Az Osztrák–Magyar Hadügyminisztérium válasza
Vinzenz Malík osztrák alsóházi képviselőnek
az Oroszországban élő hadifoglyok helyzetével kapcsolatban föltett kérdéseire

Bécs

1918. július 13

Hivatkozva nagyságodnak a Hadügyminisztérium 10/Kgf. osztályának vezetőjével folytatott beszélgetésére, a Hadügyminisztériumnak van szerencséje az alábbiakat közölni az *Oroszországban levő hadifoglyok jelenlegi helyzetéről*, a védelmük érdekében tett lépésekről és az idevágó tények nyilvánosságra hozatalának lehetőségéről.

Az a remény, hogy a régi rendszer bukása után meg fog javulni az Oroszországban levő hadifoglyok helyzete, semmilyen tekintetben sem vált be. Kilátásba helyezett szabad mozgásuknak nemcsak a hadifoglyokat a hazájuktól elválasztó roppant távolság miatt nem volt gyakorlati értéke; ez egyben az orosz részről való kötelességszerű gondoskodás megszűnésével is együtt járt. A helyzet javítását célzó tárgyalások folyamán a jelenlegi orosz kormányból nem hiányzott a jóakarát, s alárendelt szerveinek több olyan értelmű parancsot adott ki, hogy érvényesítsék a hadifoglyokkal való bánásmódra vonatkozó koppenhágai jegyzőkönyv rendelkezéseit.¹ Az orosz kormánynak azonban az ország túlnyomó részében abszolúte semmiféle hatalma és semmiféle tekintélye sincs, s ennél fogva nem áll módjában, hogy érvényt szerezzen parancsainak. Ettől eltekintve Oroszország számos körzetében hiányoznak az anyagi feltételek ahhoz, hogy Oroszország eleget tehessen vállalt kötelezettségeinek. Turkesztánban éhínség van, nemkülönben Észak-Oroszországban; Szibériában, a központi hatalomtól távol, helyi önkényuralmi rendszer alakult ki,² amellyel szemben minden ilyen irányú intézkedés kudarcot vall.

Ilyen körülmények között a katonai adminisztráció szükségesnek látta, hogy a hadifoglyokról való gondoskodást teljesen a saját kezébe vegye, nevezetesen ak-

¹ A koppenhágai egyezményt 1917. november 15-én (2-án) írták alá, a német, a török, az osztrák-magyar, az orosz és a román Vöröskereszt képviselői által folytatott tárgyalások eredményeként. Az egyezmény az 1916–1917-i stockholmi megállapodásokat fejlesztette tovább, elsősorban a súlyosan sebesült és súlyosan beteg hadifoglyok hazatérése és a polgári foglyok szabadon bocsátása ügyében. Az egyezmény előírta, hogy a hadviselő felek kölcsönösen tájékoztatják egymást a hadifoglyok számáról, a hadifoglyok munkafeltételeinek rendezésére tett lépésekről stb.

1918. január 31-én (február 13-án) Szovjet-Oroszország és Ausztria–Magyarország egyezményt írt alá arról, hogy (bizonyos módosításokkal) hatályba léptetik a koppenhágai értekezlet cikkeleit (Dokument vnyesnyej politiki SZSZSZR. [A Szovjetunió külpolitikájának dokumentumai] I. köt. Moszkva 1957. 651–652. old.)

² Szibériában, ahol a munkásosztály a lakosságnak kevesebb, mint 2 százalékát alkotta, 1918 tavaszán több helyütt még erős befolyásuk volt az eszereknek, mensevikeknek és anarchistáknak. (Isztorija Velikoj Oktyabrszkoj szocialiszttyicseszkoj revoljucii [A Nagy Októberi Szocialista Forradalom története], Moszkva AN SZSZSZR. 1962. 243. old.)

kor, amikor teljesen beszüntette a hadifogoly tisztek illetményfizetését, beleértve a hadifogoly tisztek zsoldját is.

Ennek a feladatnak a megvalósításához olyan hatékony eszközökre volt szükség, hogy az addig foganatosított intézkedéseket ebből a szempontból elégtelennek kellett tekinteni.

Ennek értelmében a Hadügyminisztérium már igen korán, nevezetesen 1917 nyár utóján az alapok lényeges mértékű emelését kérte mindkét fél pénzügyi hatóságaitól, aminek azok eleget is tettek. A pénzügyi hatóságok készsége elismerést érdemel, hiszen a szükséges orosz valutát csak a legnagyobb nehézségek árán tudták előteremteni.

Jóváhagytak:

1917 október–decemberre havi 4 millió koronát,

1918 január–márciusra havi 4 millió rubelt,

1918 április–szeptemberre kb. havi 15 millió rubelt.

Bizonyos időpontokban gyakorlatilag egyszerűen lehetetlen volt Oroszországba juttatni a jóváhagyott és kiutalt összegeket. Különösen ez volt a helyzet a második német előnyomulás után Pszkov bevételéig, és ez az akadály annál súlyosabban esett a latba, minthogy a Finnországban folyó harc következtében a Pétervárra vezető legészakibb futárút is el volt zárva. Emiatt a kiutalt milliőkat vissza kellett tartani Bécsben és Koppenhágában mindaddig, amíg újra meg nem nyílik az út.¹

Nagyon sok oldalról összehasonlításokat tesznek Ausztria–Magyarország és Németország között a hadifoglyokról való gondoskodás terén. Ezek az összehasonlítások merőben téves elképzeléseken alapulnak. Németországnak mindössze tizedannyi hadifoglyorról kell gondoskodnia, mint Ausztria–Magyarországnak. Ezenkívül Németország sokkal könnyebben és nagyobb mennyiségben jut hozzá

¹ A szovjet kormány a breszt-litovszki béketárgyalásokon azt javasolta, hogy a felek kölcsönösen annullálják a hadifoglyok eltartására fordított összegeket, de a német fél elutasította a kompenzációt ezt a módját. A német kormány arra hivatkozott, hogy Németországban 1917 végén majdnem tízszer annyi orosz hadifogoly volt, mint német Oroszországban, s az orosz hadifoglyok eltartási költségeinek megtérítése címén lényegében hadisarcot követelt Szovjet-Oroszországtól.

Lenin a Hoffmann tábornok által átnyújtott ultimátummal kapcsolatban a következőket írta: „Ez az ultimátum a következő: vagy további háború, vagy annexiós béke, azaz béke olyan feltételekkel, hogy mi visszaadjuk az általunk elfoglalt valamennyi területet, a németek megtartanak minden általuk elfoglalt területet és (hadifoglyok tartásköltségének leple alatt) hadisarcot vetnek ki ránk, mintegy 3 milliárd rubelt kitevő hadisarcot, amit néhány év alatt részletekben fizetnénk meg.” (Lenin: Tézisek az annexiós különbéke azonnal megkötésének kérdéséről. Lásd Lenin Művei. 26. köt. Szikra 1952. 460. old.)

A szovjet javaslat elutasítása azt eredményezte, hogy az osztrák–magyar kormánynak gondoskodnia kellett majdnem kétmilliárd Oroszországban levő hadifoglyáról. Ez a polgárháború és az intervenció körülményei között nagy nehézségekbe ütközött. Így például 1918. január 1-től az év közepéig 66 millió rubelből mintegy 31 milliót, azaz a kiutalt összegnek kevesebb, mint a felét használták fel a hadifoglyok eltartására (elsősorban a tisztekre). Ebben is elsősorban a központi hatalmak kormánykörei voltak a hibásak, nem pedig a szovjet kormány, mint ahogy azt a polgári magyar, az osztrák és a német történetírás próbálta beállítani. (Józsa Antal: A breszt-litovszki béketárgyalások és a hadifogolycsere. Hadtörténelmi Közlemények, 1965. 2. sz. 266–270. old.)

semleges és orosz valutához, mint Ausztria–Magyarország, mert még mindig folyik a semleges országokba irányuló exportja. A Hadügyminisztérium minden módon igyekezett újabb eszközökhöz jutni. Sikerült is néhány millió északi koronát kapni Dániában és Svédországban, s ezt csak a háború után kell visszafizetni. Amikor azonban a Hadügyminisztérium ez év elején egy erre különösen alkalmas magas állású személyiség közvetítésével újabb lépéseket tett, a hitelkérést elutasították, mert Ausztria–Magyarország anyagihiány miatt nem tudta szállítani a kívánt áruellenértéket.

A breszt-litovszki béke megkötése után nagyon erősen kibontakozott a *bazafelé irányuló mozgás*. Téves az az elképzelés, hogy ez a mozgás teljesen automatikus volt, s a mi részünkről való nyomatékos közreműködés nélkül is ilyen kedvező eredményeket mutatott volna. Csak az általunk megbízott szervek rendszeres munkája tette lehetővé, hogy 1918 első felében 550 000 hadifogoly jött haza Ausztria–Magyarországra Oroszországból és Ukrajnából.

Németország, bár szemmel láthatóan sokkal kevésbé érdeklődik hadifoglyai iránt, a breszt-litovszki békét igen hamar ratifikálta,¹ s ennek folytán hadifogolymissziói is igen korán utazhattak el Oroszországba. A Hadügyminisztérium nem volt ilyen kedvező helyzetben, s ezért a hivatalos és nem hivatalos dán és svéd szerveket, egyes esetekben éppenséggel a német missziókat kellett megkérnie, hogy az osztrák–magyar hadifoglyokkal is foglalkozzanak.

Bár az a körülmény, hogy a békeszerződés nem volt ratifikálva, elméletileg kizárta, hogy bizottságaink Oroszországba mehessenek, a Hadügyminisztériumnak, amikor felismerte az Oroszországban uralkodó rettenetes ínséget és a segítségnyújtás sürgősségét, különböző utakon sikerült elérnie, hogy a pétervári kir. dán nagykövetségen beosztást nyerjenek a *Hadügyminisztérium bizonyos szervei*,* sőt a későbbiekben még azt is megengedték, hogy főbizottságunk még a ratifikálás megtörténte előtt Oroszországba utazzék.²

Ez a misszió teljes erővel végzi szervező és segélyező munkáját.

Megalakultak az Oroszország különböző területeire irányított helyi bizottságok. Itt különös súlyt helyeztünk arra, hogy minden körzetbe csak olyan tisztek és orvosok menjenek, akik oroszországi hadifogolyként szerzett több éves személyes tapasztalat útján megismerték az illető terület helyi viszonyait. Csak ez a feltétel kezeskedik arról, hogy az eredmény a lehető legjobb lesz. Az a több oldalról elhangzott javaslat, hogy nőket is küldjünk – utópia. Oroszország olyan vidék, ahol még katonatisztek is csak a legkülönbözőbb veszélyekkel dacolva láthatják el a szóban forgó szolgálatot. Ugyanilyen céltalan volna, hogy a missziókat nem katonai jellegű szervekkel egészítsük ki, hiszen ezek nem ismerik sem az országot, sem annak nyelvét, újoncként, gyámoltalanul állnának szemben az

¹ Németország 1918. március 22-én ratifikálta a breszt-litovszki békeszerződést.

Ausztria–Magyarországon 1918. május 15-én IV. Károly császár ratifikálta a szerződést, megke-
rülve az alkotmányos parlamenti formákat.

² 1918. július 5-én érkezett Oroszországba a hivatalos hadifogolyügyi delegáció Krejczy Ágoston vezérőrnaggyal az élén.

* Lásd 82. sz. dokumentumhoz fűzött jegyzetet.

Oroszországban uralkodó viszonyokkal, s ezáltal nemcsak saját maguk, hanem az egész misszió küldetését is veszélyeztetnék. A Hadügyminisztérium, tekintettel az ügyért viselt súlyos felelősségére, *semmi esetre sem egyezhet bele* a missziók ilyen értelmű kiegészítésébe.

Közben azonban olyan események következtek be, amelyek miatt újra halasztást szenved a hadifoglyok hazahozatala. Főlölesleg itt elismételni azokat a híreket, amelyek minden napilapban olvashatók. A jelenlegi orosz kormány a *Volga-Káma*-vonaltól keletre minden hatalmát elvesztette. A legfontosabb *vasúti csomópontok* – s tekintettel a roppant távolságokra, vasúti közlekedés nélkül mindennemű evakuálás tökéletesen elképzelhetetlen – *bandák birtokában* vannak, amelyeknek felszámolása mindeddig megoldhatatlan feladatot jelentett a kormányhatalom számára. Emiatt sem a német, sem az osztrák–magyar bizottságok nem juthatnak el *ázsiai Oroszország* területeire. A Hadügyminisztérium, felismerve a hadifogolycsere elhúzódásából eredő súlyos veszélyt, elhatározta, nem várja meg, amíg eltűnnek ezek a beláthatatlan fejlemények felé tartó akadályok, hanem a rendelkezésére álló eszközökkel *különleges akciókat* kezdeményez, amelyeknek nyilvánosságra hozatala azonban pillanatnyilag nem látszik ajánlatosnak. Ennek okai a következők.

Az az oroszországi párt, amelyik *ellenforradalmat* szeretne keresztülvinni, az *antant* és az *Amerikai Egyesült Államok* parancsait hajtja végre. Az antant felismerte, hogy kerek $1\frac{1}{2}$ millió osztrák–magyar hadifogoly gyors hazatérésének milyen messzemenő jelentősége van Ausztria–Magyarország védereje szempontjából, és egyetlen reális és agitatív eszközt sem hagytak kihasználatlanul, hogy gátolják a hazatérést. Nemcsak Oroszországot, hanem sok saját hadifoglyunkat is rávették magas *vesztegetési összegekkel*, hogy erősítsék meg a hadifoglyok örzését. Könnyű belátni, hogy azt az *egyetlen* utat, amely sok ezer kilométeren át vezet kietlen pusztaságon keresztül, játszva el lehet zárni viszonylag kis létszámú megbízható – ti. rendkívül magas fizetés és jólét folytán megbízható – erőekkel.¹

Ha mármost a Hadügyminisztérium, bár most, amikor a lakosság részéről súlyos támadások érik, kétségtelenül kellemes volna a számára saját akcióinak nyilvánosságra hozatala, csakugyan engedne a saját vágyának, akkor *a saját akcióinkat tudomására hoznánk az ellenségnek* anélkül, hogy a lakosságot egyidejűleg lényegesen megnyugtató eredményeket tudnánk felmutatni, s az antant már a kezdet kezdetén ellenrendszabályokkal bénítaná meg a cselekvésünket.

A Hadügyminisztérium tartozik a hadifoglyoknak azzal, hogy a saját publicitási szükségletét alárendelje *az ügy érdekének* mindaddig, amíg fennállnak a jelenlegi viszonyok.

Kiegészítésképpen még megjegyezzük, hogy egyetlen eszközt sem hagyunk kiaknázatlanul a hadifoglyok eltartására és mielőbbi hazahozatalára, amihez egyéb-

¹ Stöger-Steiner tábornok, osztrák–magyar hadügyminiszter itt a csehszlovák hadtest lázadására gondol, amely elzárta a Szibériából és Turkesztánból hazafelé tartó osztrák–magyar és német hadifoglyok útját.

ként szükséges a *hadifoglyok* nem mindig megállapítható *közreműködése* és a foganatosított rendszabályokhoz való okos alkalmazkodásuk is. Kétségen felül kellene állnia annak, hogy nem lehet és nem szabad *bizonyos hadifogoly-kategóriák külön érdekeit* kielégíteni, ha ezzel csorbát szenved valamennyi hadifogoly közös érdeke. Különösen szükségesnek látszik, hogy a *hadifogoly orvosok* kitartsanak a hadifoglyok mellett a hazaszállításig és enyhítsék az őket éppen most fenyegető súlyos egészségügyi veszedelmeket.

A katonai igazgatás, bár tökéletes megértéssel viseltetik a hivatalos bírálat iránt, nem nézheti jó szemmel, ha *agitációs célokra* használják ki a hadifoglyok *bozzátartozóinak* magában véve érthető *izgalmát*, és ha olyan személyek, akiknek jóhiszeműségét korántsem akarjuk elvitatni, akiknek azonban a legegyszerűbb bepillantásuk sincs az egész akció alapjaiba és lehetőségeibe, tárgyilag alaptalan kritikával illetik a kormány, illetve a katonai igazgatás intézkedéseit.

Figyelembe kell venni, hogy napjainkban nemcsak a hadifoglyoknak, de a hadseregnek, sőt az ország lakosságának is súlyos terheket kell viselnie. Azok a személyek, akik miután alig tértek haza Oroszországból sokéves hadifogság után, most *önzetlenül* visszatérnek oda, hogy *hadifogoly* bajtársaiknak segítséget és menekvést vigyenek, elismerést érdemelnek, nem pedig gáncsolat és gyanúsítgatást.

A Hadügyminisztériumnak tudomása van róla, hogy nagyságod a szokásost meghaladó mértékben használta fel több éves oroszországi fogságát arra, hogy mély betekintést nyerjen az ottani viszonyokba, s éppen ennél fogva bátorkodik feltételezni, hogy nagyságod nemcsak elfogulatlan, hanem tárgyilagossá is tud és akar mondani ebben a kérdésben, ezért a Hadügyminisztériumnak van szerencséje arra kérni önt, *nyomatékosan vesse latba jelentékeny* befolyását a hadifogoly-védelmi akció *zavartalan folytatása* érdekében. A Hadügyminisztérium megfelelő osztályán a tárgyra vonatkozó további felvilágosítások is mindig rendelkezésére állnak önnek, azzal a magától értetődő előfeltétellel, hogy megőrzi azok bizalmas jellegét.

Stöger-Steiner vezérezredes¹

Kriegsarchiv. Wien. Präs. K. u. K. Kriegsministerium. Abt.

10/Kgf. 1918. Nr. 57. 400/10/7/7/818. HIL Filmtár. 426-427. dob. - Gépírási másolat. (Németül.)

¹ Rudolf Stöger-Steiner von Steinstetten gróf, vezérezredes, az Osztrák-Magyar Monarchia utolsó hadügyminisztere volt.

*A moszkvai katonai körzet biztosának parancsa,
amelyben utasítja Moszkva valamennyi katonai biztosát, hogy működjenek együtt
azokkal a személyekkel,
akik Kun Béla aláírásával ellátott megbízólevelet mutatnak fel*

Moszkva

1918. július 25

Megparancsolom Moszkva valamennyi katonai biztosának, legyenek föltétlen bizalommal mindazok iránt, akiknek megbízólevelét Kun Béla elvtárs, az OK(b)P Külföldi Csoportjai Nemzetközi Föderációjának elnöke írta alá. Azokat, akik provokatív, hazug híreket terjesztenek az ilyen megbízólevelek birtokosaival kapcsolatban, azonnal le kell tartóztatni és hadbíróság elé kell állítani.

A Kun Béla elvtárs aláírásával ellátott megbízólevelek birtokosaival minden tekintetben együtt kell működni.

Kun Béla elvtársról köztudomású, hogy forradalmi pártmunkás, aki teljesen és fenntartás nélkül a szovjethatalom platformján áll, kommunista, tagja a nemzetközi kongresszusnak.

*Muralov, a moszkvai körzet katonai biztosa
M. Szapelov titkár*

CGASZA. f. 26032. op. 2. d. 78. b/1. – Távmond. (Oroszul.)

*Szamuely Tibor „A mi háborúnk” című cikke
a „Szociális Forradalom”-ban¹*

Moszkva

1918. július 27

Nem az ünnep kegyeletes áhítatát ébresztgetjük – a bosszú, a harag, a gyűlölet harangját kongatjuk negyedik gyászos fordulóján a világödlöklésnek.² Csak a nyugat hóhérjainak van joguk ünnepelni. Mi csupán a könnyeket, az elkeseredés kifakadásait gyűjthetjük össze e napon.

Nyugat imperialistái vérszomjazva, újabb milliók és milliók elpusztítására áhi-

¹ Mindeddig nem sikerült megtalálni a „Szociális Forradalom” 1918. július 27-i, 32. számát, amelyben ez a cikk megjelent. A szöveget Szamuely Tibor cikkeinek gyűjteményéből vettük át.

² Az első világháború kitörésének évfordulójáról van szó. 1914. július 28-án Ausztria–Magyarország Szerbiának, augusztus 1-én Németország Oroszországnak, augusztus 3-án Franciaország, s augusztus 4-én Anglia üzent hadat Németországnak, 5-én pedig Ausztria–Magyarország lépett hadba Oroszország ellen.

tozva s újabb milliós és milliárdos profitok délibábos képében kéjelegve, tajtékozó szájakkal a békéről fognak rikácsolni hazug frázisokat a jubileumi lakomákon és ünnepségeken. A béke kifestett, színpadi drágaságba öltözött, forgácsbélű bábapostolainak szemfényvesztő álnok szerepére mi nem vállalkozunk. Mi nem is a békét, hanem a háborút hirdetjük. Az osztályok harcát, a polgárháborút. Szent háborút a proletariátus minden ellensége, összes elnyomója, kizsákmányolója, az egész burzsoázia ellen.

Ez a harc folyik most a legvéresebb elkeseredettséggel, a végső leszámolásra érett elszántsággal forradalmár munkások és parasztok szabad orosz földjén. A baromi öldöklés – ami nyugat véraradatos mezőin folyik – nem a mi háborúnk, érdekeinknek legparányibb atomja se kívánja azt, proletáröntudatunk soha meg nem szűnő, lángoló bosszújával szemlélhetjük csak e háború borzalmas eseményeit. A harc azonban, amely itt, forradalmárok drága proletárvérével szentelt földön folyik, szerteszét, amerre csak a szem ellát, a mi harcunk, a mi küzdelmünk, amelynek befejezése is csak a mi győzelmünk: a proletariátus teljes felszabadítása lehet. Ebben a harcban támogatja a nemzetközi proletariátus és parasztság teljes önfeláldozással, az orosz proletártestvérek küzdelmét. Mindenütt a mandzsúriai határon, Szibéria végtelen mezőin, az Urál hegyei között, lent a Volga déli partmezőin, Kaukázus fennsíkjain és minden városban, minden faluban, ahol csak a burzsoázia ellenforradalma felüti fejét, együtt küzdenek az öntudatos, forradalmár harcosai a magyar, német, tót, horvát, szerb, cseh munkáságnak és parasztságnak az orosz proletár hadsereg forradalmi katonáival. Ennek a harcnak legújabb eredménye Irkutszk megszabadítása a cseh–tót ellenforradalmi bandáktól, ami jórészt szibériai elvtársaink nemzetközi csapatának érdeme. És ezt a győzelmet nyomon fogják követni a többiek is, nyomon fogja követni a többi szibériai városok megtisztítása az ellenforradalmi gazemberektől, a babér csak a proletárfegyvereké lehet.

A világöldöklés negyedik évfordulóján nem is lehet más jelszavunk: „Előre, az új szent polgárháborúra!”

Szociális Forradalom, 1918. július 27

Közli: *Szamuely Tibor*: Riadó. Moszkva–Leningrád.

A Szovjetunióban élő Külföldi Munkások Kiadóvállalata 1933. 77–78. old.

Részlet Leninnek az Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottság, a Moszkvai Szovjet, a moszkvai üzemi bizottságok és szakszervezetek együttes ülésén elmondott beszédéből

Moszkva

1918. július 29

... Mindenekelőtt meg kell mondanunk, hogy katonai tekintetben csak most tisztázódott véglegesen a szovjetköztársaság helyzete. A csehszlovák felkelést kezdetben sokan úgy tekintették, mint az ellenforradalmi lázadások egyik epizódját. Nem tulajdonítottunk kellő fontosságot azoknak az újsághíreknek, amelyek az angol–francia tőkének, az angol–francia imperialistáknak a felkelésben való részvételéről szólnak. Emlékezzünk most vissza arra, hogyan alakultak az események Murmanszkban, a szibériai csapatoknál és Kubanyban, hogyan akarták megdönteni a szovjeteket az angolok és a franciák a csehszlovákokkal szövetségben, az angol burzsoázia legközvetlenebb részvételével. Mindezek a tények most megmutatják, hogy a csehszlovák mozgalom egyik láncszeme volt annak a Szovjet-Oroszország megfojtása céljából kovácsolt láncnak, amelyet az angol–francia imperialisták következetes politikája már régóta arra szánt, hogy Oroszországot ismét beszorítsa az imperialista háborúk gyűrűjébe. Most Szovjet-Oroszország nagy tömegeinek kell megoldaniuk ezt a válságot, mert most nemcsak arról van szó, hogy a csehszlovákok ellenforradalmi merénylete ellen, nemcsak általában az ellenforradalmi merényletek ellen, hanem az egész imperialista világ nyomása ellen kell harcolnunk a Szovjet Szocialista Köztársaság megvédéséért . . .

... A mi feladatunk az, hogy még jobban összekovácsoljuk a proletariátus sorait, és olyan szervezetet létesítsünk, hogy a legközelebbi hetekben mindent a katonai kérdés megoldásának szentelhessünk. Mi most az angol–francia imperializmus ellen harcolunk és minden ellen, ami Oroszországban burzsoá, kapitalista, ami megfeszíti erejét, hogy megghiúsíthassa a szocialista forradalom egész ügyét és belesodorjon bennünket a háborúba. Az a helyzet, hogy a munkások és a parasztok valamennyi vívmánya forog kockán. Biztosak lehetünk abban, hogy a proletariátus nagy tömegei rokonszenvezni fognak velünk és támogatnak majd bennünket, a veszélyt teljes egészében elhárítjuk, s a proletariátus újabb osztagai fognak felsorakozni osztályuk védelmére, a szocialista forradalom megmentésére . . .

Lenin Művei. 28. köt. Szikra 1952. 1–2., 17–18. old.

*Az OSZFSZK Legfelsőbb Katonatanácsának közlekedési osztályvezetője
értesíti a Központi Hadifogoly- és Menekültügyi Kollégiumot
a hadifogoly munkászászlóalj megalakulásáról¹*

Moszkva

1918. augusztus 10

Voronyezs körzetében hadifoglyokból *megalakult* a huszadik – négy századból álló – munkászászlóalj (vasúti munkák, berakodás és kirakodás elvégzésére).

Az említett zászlóalj feltöltésére mozgósított hadifoglyok a következő nemzeti-ségekhez tartoznak: magyarok, szlovákok, horvátok, románok, ruszinok, lengyelek, csehek és szerbek. Mind az osztrák–magyar hadseregből való foglyok.

Több századot Voronyezs kormányzóságán kívül szándékozunk munkára vezényelni.

A hadifoglyokat saját kívánságukra vettük fel a zászlóaljba, s bérezésük annak a tarifának az alapján történik, amelyet a Hadügyi Népbiztosság ez évi 51. sz. parancsa állapított meg a segéd munkások számára.²

Ugyanilyen feltételek mellett még egy hadifogoly-zászlóaljat szándékozunk szervezni.

Az osztályvezető helyett*

Az 5. alosztály vezetője helyett*

CGAOR SZSZSZR. Kollekcija dokumentov. 1. 19. és ob. – Gépírásos tisztázat. (Oroszul.)

¹ A Központi Hadifogoly- és Menekültügyi Kollégium a Népbiztosok Tanácsának 1918. április 27-i rendelete értelmében alakult meg. Mint az Oroszországi Szocialista Föderatív Szovjetköztársaság legfőbb kormány szerve „... mindazon intézmények és szervezetek tevékenységének összehangolására, egyesítésére és irányítására, amelyek... a hadifoglyokkal, polgári foglyokkal, túszokkal és menekültekkel kapcsolatos ügyeket intézik, mindazoknak az ügyeknek a legfőbb kezelésére, amelyek a fenti kategóriákba tartozó személyek tekintetében a háború befejezése folytán előállnak...” (Szobranijje uzakonyenij i raszporjazsenij rabocsevo i kresztyanszkovo pravityelsztva, N°. 34. 4. maja [21. aprelja] 1918. g., sztyatija N°. 451. 4. old.)

² Az önkéntes munkavállalók bérezésére vonatkozó 1918. január 18-i (31-i) parancsról van szó, amely a segéd munkások munkabéretét havi 275 rubelben állapította meg. (CGASZA. f. 1. op. 1. d. 93. 1. 16. ob.)

* Olvashatatlan aláírás.

*Karikás Frigyes¹ és Szabó Sándor levele
az OK(b)P magyar csoportjának a fronton folyó agitációs munkáról*

Vityebszk

1918. augusztus 21

Kedves Elvtársak!

Jó régen nem számoltam már be a munkámról, de nem is volt eddig valami újdonság, amiről beszámolni lehetett volna. Most azonban eme hosszú levélben egy tömeg újdonságról, új munkaeredményről írhatok önöknek.

A Moszkvából szétzavart kijevi eszerek egy része itt az én frontomon és Orsa körül összpontosult, a németekre támadást csinált. Itt nálunk Szenno község környékén körülbelül 30 embert agyon is ütöttek a németekből. A bandát szétvertük. Ez volna az általános újság. Most pedig a munka a következőképpen áll:

1. Augusztus 4-étől kezdve állandó agitáción voltam kinn a fronton, ahol minden a már ismert körülmények között folyik. Agitáció, lapkiosztás, beszélgetés stb.

2. Az átszökött német katonákat, akik megfelelők, koncentrálok az itteni 4-ik varsói ezredbe, az itt maradt hadifoglyokkal együtt. A többit pedig, aki nem megfelelő, elküldöm Moszkvába.

3. Alakítok itt a Vojennij Komisszariat*-tal egyetértve egy nemzetközi otrjádot.** Az otrjád a szó szoros értelmében véve nemzetközi lesz és kommunista. A terv kidolgozására a komisszariátus egy 5 tagú bizottságot alakított, amelynek én is tagja vagyok. Az otrjád az én tervem szerint a következőképpen alakul: Minden itt levő ezred bolszeviki collegie-től 3-4 ember alkotja a „stáb”-ot, a katonák főleg a német hadseregből lesznek verbuválva, agitáción keresztül. Mindenesetre ez még nem fix, ezt majd az a bizottság dönti el. A csapatot majd, ahogy számban és proletár erkölcsben megerősödik, Moszkvába fogom küldeni.

4. Az agitáció nagyon nagy arányú lett. Ugyanis találtam a németek között (az átszököttek között, akik a 4. ezredben szolgáltak) három német elvtársat, akiket most kommandírozatok a frontra, mint orosz vörösarmistákat állandó agitációra. Én magam fogom őket holnap kivinni, én állítom ott fel őket szembe a német katonákkal és én ellenőrizni fogom a munkájukat. Most majd körülbelül az egész frontot felölelem Pszkovtól Orsáig.

Most számítok nagyon szép eredményre a munkám után. Már nem fog előfordulni az az eset, hogy a németeket, akik átszökönek, agyonlövik, azt a rablóbandát*** onnan leváltottuk és ott most megbízható szovjet katonák állnak.

¹ Karikás Frigyes az agitátortanfolyam elvégzése után, más németül tudó magyar kommunista agitátorokkal együtt, a Belorussziában és Ukrajnában állomásozó német megszálló csapatokhoz küldték agitációs munkára. Szabó Sándor ekkor Karikás agitátor-társa, segítője volt.

* Az eredetiben cirillbetűkkel írt két szó.

** Osztagot.

*** Valószínűleg az eszer beállítottágú egységről van szó.

Szervezek most egy titkos transzport-állomást, amely az esetleg átszökő németeket tovaszállítja Vityebszk felé.

Kérem az elvtársakat csupán német lapokat és broszúrákat, valamint 50 darab lengyel lapot pontosan küldeni. A magyar lapból s az esetleg megjelenő újabb magyar broszúrákból csupán két számot tessék küldeni a mi saját részünkre, amelyet mi fizetni fogunk. A többi lapokat kérem leinteni minden szerkesztőségben, mert erre itt nincs többé szükség, mert a hadifoglyok elmentek. Azonban a mi részünkre ismételve kérem pontosan küldeni a magyar lapot.

Kérjük ezen jelentést megmutatni a Külföldi Munkások és Parasztok Központi Forradalmi Szocialista Egyesületének* is, amennyiben ők szintén jelentést kértek (postafordultával) munkánkról.

Tekintettel arra, hogy rendkívül kevés időnk van, nem írhatunk két példányban is ilyen hosszú jelentést, ezért kérjük az elvtársakat, minden ezután küldött jelentésünket a fent nevezett központnak is elküldeni. Tudomásul óhajtjuk nekik is adni működésünket, de ez nem áll külön-külön módunkban. Például eme jelentést is a hajón írjuk.

Az elvtársaktól, amióta visszajöttem Moszkvából, egy sor írást sem kaptam. A párt működéséről is csak egy-egy idetévedt lapból tudok valamit.

B. válaszukat elvárva vagyunk

elvtársi üdvözlettel
Karikás Frigyes
és
Szabó Sándor

PI Archivum. f. 966/2. ő. e. 13. 21–22. l. és hátoldalak. – Kézírásos levél.

110

*A Központi Hadifogoly- és Menekültügyi Kollégium tájékoztató
irodájának közleménye arról,
hogy az osztrák–magyar foglyok nem kívánnak hazatérni***

1918. augusztus 29***

Kurszk. A Kurszkból, Orelből, Voronyezsből hazaindított osztrák–magyar foglyok körében erős erjedés észlelhető. Sokan útközben megszöknek a szerelvényekről, mások munkát vállalnak a falvakban, mert nem kívánják elhagyni

* Az áprilisi moszkvai hadifogoly-kongresszuson létrehozott fent nevezett szervezet Központi Végrehajtó Bizottságáról van szó.

** A közleményt egy Kurszkból érkező távirat alapján továbbították a Népbiztosok Tanácsa sajtóirodájának.

*** A „Bojevoje szodruzsesztvo trugyascsihszja zarubezsnihsz sztran sz narodami Szovjetszkoi Rosszii (1917–1922) Moszkva 1957.” című gyűjteményben az irat hibás dátummal jelent meg.

Oroszországot. Mindnyájan azt hangoztatják, hogy nem mennek a nyugati frontra. Különösen dühösek a tisztekre a cseh foglyok, azt mondják, hogy a tisztek rántották bele fivéreiket Szibériában az esztelen kalandba. Csak Oroszországban értették meg, miért folyik a világméretű mérsárlás, és hogyan kell ellene harcolni.

CGVIA. f. 13554. op. 2. d. 323. l. 164. – Őgépírtásos másolat. (Oroszul.)
Közlí: Bojevoje Szodruzsesztvo . . . Moszkva 1957. 109. old.

III

*Az OK(b)P magyar csoportjának jelentése
az OK(b)P Központi Bizottságához
az 1918 augusztus folyamán végzett munkáról*

Moszkva

1918. szeptember 4

Augusztus havában az OK(b)P magyar csoportjának tevékenysége még harcossabb, háborús jellegű volt.

Mínthogy jelenleg minden kommunista elsőrendű feladata az, hogy minden erejével az ellenforradalom ellen forduljon, mi is mindent el akartunk követni a proletárforradalom és a szovjethatalom ellenségeinek leverése érdekében. Mint az OK(b)P minden szervezete, a magyar csoport is elhatározta, hogy tagjainak egyötöd részét mozgósítja, tekintet nélkül arra, hogy már hányan harcolnak a fronton.

A mozgósítás már folyamatban van és mi, mínthogy a csoportnak¹ 45 tagja van, 8–9 embert szándékozunk a frontra küldeni. Egy részük a III. internacionalista-kommunista osztaggal együtt megy, más részük a front különböző szakaszaira, ahol internacionalisták már harcolnak.

Az első osztag, amelyet az OK(b)P nemzetközi föderációjának más csoportjaival együtt szerveztünk, az uráli fronton küzd, ahol az internacionalisták Wienermann elvtársnak, a magyar csoport tagjának parancsnoksága alatt nemrégiben elfoglalták a kozákoktól Novouzenszk városát. A Petropavlovszk faluért (25 versztnyire Novouzenszktől) vívott harcokban az osztag 25 embert vesztett, de e veszteség után győzött és szétvert egy kozák ezredet.

A második osztag, amelyet ugyanúgy szerveztünk, mint az elsőt, augusztus elején mint a VI. szovjet ezred internacionalista százada, a kazanyi frontra utazott, ahol már harcol a csehszlovákok ellen.

A harmadik osztag már felkészült és a napokban utazik a jekatyerinburgi frontra. Már ott van Kun Béla elvtárs, a magyar csoport elnöke, aki a támadás

¹ Az OK(b)P moszkvai magyar csoportjáról van szó.

érdekében egységes, központosított nemzetközi osztag kiküldését kérte, és nagy mennyiségű hadianyagot követelt. Mi Szamuely Tibor elvtársat, a magyar csoport tagját küldjük ki Kazanyba a Legfelsőbb Forradalmi Katonai Tanácshoz és azoknak a megbeszéléseknek értelmében, amelyeket ő ott Trockij elvtárrsal és Moszkvában a Hadügyi Népbiztosság operatív osztályával folytatott, rövid időn belül a Perm körüli frontra irányítjuk a III. kommunista osztagot, 300–400 emberrel, elegendő mennyiségű géppuskával és ágyúval. Ezzel az osztaggal mint katonai vezető, agitátor és vöröskatona megy a frontra a csoport néhány tagja és a napokban befejeződött agitátortanfolyam hallgatóinak jelentős része is.

A harmadik agitátortanfolyam kb. egy hét múlva fejeződik be. A tanfolyamnak 34 hallgatója van. Ezek közül hetet haza, Magyarországra akarunk küldeni a katona- és proletártömegek körében végzendő agitációs munkára. 12-t a frontra küldünk, agitátorként Oroszországban fog tevékenykedni öt, különböző helyekre pártmunkára tízet rendelünk ki. A negyedik agitátortanfolyam szeptember 15-én kezdődik.

Az első és második tanfolyam hallgatói közül agitátorként dolgozik: különböző internacionalista osztagoknál a fronton négy, Ukrajnában kilenc, Oroszországban 12 (Petrograd, Moszkva, Vjatka, Szaratov, Brjanszk, Orel, Kurszk, Vjazma, Vityebszk, Voronyezs, Tambov, Rjazany városokban). Utóbbiak a forradalmi jellegű agitáció és a kommunista eszmék terjesztése mellett szervezik ott az internacionalista osztagokat is.

Az oroszországi és hazai agitáció érdekében augusztus havában is hetenként kétszer kiadtuk a „Szociális Forradalom” című újságot, számonként 17–18 000 példányban. Az újság nagyobb részét a frontra küldjük az ott harcoló internacionalista osztagoknak, de már igyekszünk minden számot Magyarországra is eljuttatni. Augusztus havában csak egy brosúra jelent meg, N. Buharin 64 oldalas brosúrája: „A kommunisták programja”, magyar fordításban. A brosúra 20 000 példányban került ki a nyomdából.

Itt megjegyezzük még, hogy a csoport minden tagja – azok is, akik részt vesznek a Kremlben tartott agitátortanfolyamon – állandó hadikészenlétdben van és a Kreml parancsnokának speciális parancsnoksága alatt tevékenykedik.

Az elnök helyett:

Rudnyánszky E.

Vántus Károly titkár¹

CPA IML. f. 17. op. 4. d. 97. ll. 8–12. – Tisztázat. (Oroszul.)

Közl.: Párttörténeti Közlemények, 1958. 1. sz. 175–176. old.

¹ Az aláírások után a következő megjegyzés található: „5–6 sejt, 300 ember. Új sejt Kurszkban 15–16 emberrel.”

Az irathoz csatolt lapon a következő megjegyzés található: „11 állandó munkatárs Szaratovban, Asztrahanyban, Kurszkban, Orelben, Rjazanyban, Vityebszkben, Vjazmán, Pityeren (Pétervárott), Tambovban, Voronyezsben, Permben.

Magyarországra küldve 10–11 ember, 5 ember Ukrajnában dolgozik.”

*A keleti front főhadiszállása politikai osztályának átirata
az OK(b)P Központi Bizottságához
a magyar hadifoglyok körében folyó agitációról
és forradalmi irodalom terjesztéséről*

1918. szeptember 6

Kun Béla elvtársnak

A keleti front seregeiben rendkívül együttérző magatartást tapasztalunk a magyar hadifoglyok részéről. Sokan közülük annak az óhajuknak adnak hangot, hogy sorainkba lépjenek. Ez a hangulat nagy hasznunkra lehet, ha megfelelően kiaknázzuk.

Ezért az agitáció kifejlesztése érdekében rendkívül szükséges, hogy magyar nyelvű irodalmat terjesszünk közöttük. A főhadiszállás politikai osztálya kéri önt, hogy az irodalomterjesztési osztályon (2. Szovjetház, 26. szoba, Burov elvtárs) keresztül küldjön nekünk Arzamaszba 5–5000 példányt az önök összes magyar nyelvű kiadványaiból.

CGASZA. f. 106. op. 2. d. 106. l. 34. – Gépírásos másolat. (Oroszul.)

Közlő: Bojevoje szodruzsesztvo trugyascsihszja zarubezsnihsz sztran sz narodami Szovjetszkoj Rosszii (1917–1922). Moszkva 1957. 112–113. old.

*Jegyzőkönyvi feljegyzések a kokandi internacionalista hadifoglyok
helyi pártszervezetének bizottsági üléseiről és taggyűléseiről¹*

Kokand

1918. augusztus 25–szeptember 15

A Központi Bizottság kiküldte Weisskopf elvtársat (német) és Jelenfi elvtársat (magyar), hogy megalakítsák a szervezetet.

25-én folyt le az első gyűlés a volt Obszecsztvennoje Szobranijjében. Körülbelül 1000 külföldi állampolgár jelent meg.²

¹ Kokandon kívül Szamarkandban, Taskentban, Mervben (Marí), Szkobelevben (Fergan), Novaja Buharában (Kagan), Csardzsouban és más turkesztáni városokban is alakultak kommunista szervezetek. Az első, a Szamarkandi Külföldi Kommunista Párt 1918. augusztus 4-én alakult meg. (Lásd a 227. sz. dokumentumot.)

² 1919. augusztus 25-én a kokandi külföldi, orosz és muzulmán elvtársak nagy lelkesedéssel ülést tartottak a kokandi külföldi kommunista szervezet megalakulásának első évfordulóját. Reggel az internacionalista lovaság és gyalogság a hadifogoly munkásoktól kísérve zenés felvonulást rendezett, majd gyűlést tartottak az erőd előtti téren számos helyi elvtárs és az erődben állomásozó

Augusztus 26-án volt a második gyűlés ugyancsak az Obscseztvennoje Szobranijében, és szintén körülbelül 1000 külföldi polgár volt jelen. Mindkét gyűlés a legnagyobb rendben folyt le. Több orosz polgár jelenlétében.

Augusztus 26-án megválasztották a bizottságot, 11 tagból áll. Éspedig: 1 elnök, 1 elnökhelyettes, 1 titkár, 2 ellenőr, 1 pénztáros (aki titk.) és 5 tag: Kuželó, Cseke, Kellner, Gere, Szuda, Timcsák, Hartinger, Schrött, Pencziás, Hrdlicska és Kiss elvtárs.

Augusztus 27. Az újonnan választott bizottság ülése és az elnökség megválasztása. A következő elvtársakat választották meg. *Elnök elvtárs: Ernst Kuželó, helyettes: Kellner Ernő, titkár: Cseke Gyula, ellenőrök: 1. Gere Márton, 2. Timcsák András. Egyidejűleg megválasztották pénztárosnak Cseke Gyula elvtársat.*

Augusztus 28. Az újonnan választott elnökség elhatározta, hogy kétféle igazolványt fognak kiadni: a politikai párttagságra vonatkozót, 2. csak a munkásszövetségre szólót. Határozatot hozott, hogy az a külföldi állampolgár, aki nem tagja a szervezetnek, nem lakhat a városban és nem dolgozhat. Az új elnökség elhatározta, hogy irodai órák: de. 10–1, du. 6–8. Elnök: 12–3.

Augusztus 29. Babuschka¹ elvtárs a következő 5 kérést terjesztette elő:

1. Helyiség, bútorzat és szükséges pénz, teljesítve 1000 rubel előleggel.
2. A szakszervezeti szövetség jóváhagyása, teljesítve.
3. Felügyelet tisztjeink felett, rendben.
4. Ellennyomozó szerv létesítése, rendben.
5. Állandó rovat biztosítása az újságban, jóváhagyva.

Aug 30. 1. A százalékokat a következőképpen állapították meg: azok a tagok, akik csak a szakszervezeti szövetségben vannak, keresetükből 5⁰/₁₀-ot fizetnek. Azok, akik a politikai (bolsev.) szervezetben vannak, havonta 3⁰/₁₀-ot fizetnek. 2. Mihelyt a szakszervezeti szövetség dolgozni kezd, gyűlést kell összehívni, elfogadva.

Táviratot kell küldeni Namanganba, amely üdvözli az újonnan alapított pártot. Cseke és Hartinger elvtársat bízzák meg a távirat megszövegezésével. Elfogadva és rendben.

Aug. 31. Babuschka elvtárs javaslata néhány tagnak a politikai klubba való felvételére. Elfogadva.

Pencziás elvtárs Hrdlicska elvtárs helyett Elbert Gyula elvtársat javasolja a bizottságba. Elfogadva.

Következő ülés IX. 1. 4 órakor.

Timcsák elvtárs elmondta, hogy az emberek általában nagyon rosszul vannak

vörös alakulat jelenlétében. A helyi szovjet, a muzulmán pártszervezet és a Vörös Hadsereg szónokai üdvözölték az internacionalistákat és megemlékeztek érdemeikről. Az internacionalisták nevében Kuželó elvtárs szólalt fel és a szoros együttműködés szükségességét hangoztatta. Ezután szűkebb gyűlés volt, amelyen az említettek kivül Pintér, Takács és Kotik elvtárs, magyar kommunista internacionalisták is felszóltak. (Világszabadság, 1919. október 2.)

¹ Valószínűleg J. A. Babuskinról (1880–1927) van szó. Babuskin 1902 óta volt a kommunista párt tagja, tevékenyen részt vett Turkesztánban az októberi forradalomban és a polgárháborúban, a kokandi pártszervezet megalapítója és első elnöke, 1917 decemberétől kezdve pedig a szovjet elnöke volt. (Za Szovjetszkij Turkesztan. Taskent 1963. 512. old.)

tájékoztató a szakszervezeti szövetségről; félnek, hogy ez csak taktika, csak hogy minél többen lépjenek be a bols. közé. Meghallgatva, a közeljövőben felhívást kell kiadni oroszul, németül és magyarul.

Szept. 1. 1. A szaksz. szövetség megalakítása: kapcsolat az orosz munkatőzsdével, elintézni, hogy azok ne dolgozhasanak, akik nem tagjai a szaksz. szövetségnek. Elfogadva. Minden este kimutatást készíteni, hány szabad hely van a munkatőzsdén. 2. Minden munkanélküli kap egy igazolványt, amely feltünteti a foglalkozást és hogy mióta van munka nélkül. Elfogadva. 3. . . * Este 7-kor ülése a helyi szovjetben. Szept. 5-én 6-kor ülés az Obscsesztvennoje Szobranijje termében a következő napirenddel:

1. Mi a szakszervezeti szövetség.
2. Mi a munkatőzsde.
3. A szervezet célja.

Az ehhez szükséges plakátok megszövegezésével Elbert elvtársat és Cseke elvtársat bízzák meg. Elfogadva. *Kuželo, Kellner, Elbert.*

IX. 1-i pártjegyzőkönyv.

1. Kellner elvtárs: a bizottsági ülésen csak a bizottsági tagok jelenhessenek meg, és idegeneket vagy szaksz. szövetségi tagokat nem szabad beengedni. Elfogadva.

2. Előadásokkal, felolvasásokkal és a kommunisták melletti csendes agitációval fel kell ébreszteni az embereket és megnyerni céljainknak. Elfogadva.

Szept. 5. A titkár jelentése: a titkár összecszerűen ismerteti a pénztár helyzetét és a hét általános lefolyását. Jóváhagyva.

2. Kuželo elvtárs felolvasta azokat a leveleket, amelyeket a következő helyekre küldünk: katonai biztos, végrehajtó bizottság, munkatőzsde, továbbá a Petyolakov, a Krajt és a Gidrand gyárba. Elfogadva.

3. A pénztárunknak bolet-kasszát és csekk-könyvet (számadást) kell vezetnie.

4. Timcsák elvtárs átvizsgálta a tábor területén levő cigarettagyárat, mert ott az emberek 1000⁰/₀-ra dolgoznak. Elfogadva.

5. Vasárnap, szept. 8-án gyűlés az Obscsesztvennoje Szobranijje nagytermében. Elfogadva.

Szept. 5-i pártjegyzőkönyv.

Minden bizottsági tagot fel kell fegyverezni, mert ellenséges hangulat észlelhető a táborban. Elfogadva.

Pártjegyzőkönyv, szeptember 1-15.

1. A Moszkvából érkezett „Csagirum” elvtárs egyelőre Szkobelevben van. Pozsonyban (Magyarország) titkos ülés volt, amelyen elhatározták, hogy 1918. dec. 6-án Ausztria-Magyarországon elkezdődik a forradalom. Ehhez már itt fel kell készülnünk a „harmadik internacionalista légio” megalakításával.

Taskentben már 150 tag van! Másfél hónap múlva megindul a hadifogolycserél!

2. A megalakított és kiképzett 3. internacionalista légiónak itt nem köteles-

* Egy szó nem olvasható.

sége, hogy fegyvert fogjon. Ez csak előkészület arra, hogy kész erőkkkel menjünk haza és kiképzett forradalmárok legyünk.

3. A jelenlegi bizottság elfogadta a 3. internacionalista légió megalakítását, a szabályzatot az irodán fogják kidolgozni.

4. A szükséges pénzt a bols. pártbizottság fogja rendelkezésre bocsátani. Szept. 15-i jegyzőkönyv.

1. Titkári jelentés: a mai napig 269 tagja van a szervezetnek, ebből 58 a párt-szervezetben is benne van.

Taggyűlés lesz szept. 22-én du. 3-kor az Obscsesztvennoje Szobr. kertjében.

5. napirendi pont. Kuželov elvtárs vállalta a kenyérjegyek elintézését.

6. napirendi pont. Szuda elvtárs és Kellner elvtárs a munkatőzsdére delegálva.

7. napirendi pont. Letárgyalva és elintézve az elnökség funkcióinak betartása, az, hogy a titkárhoz csak írásban lehet benyújtani mind a kéréseket, mind a panaszokat. Az elnöknek sem szabad írás nélkül semmit sem tudomásul vennie és jegyzőkönyveznie.

A mai nappal megváltoznak az irodai órák, éspedig: délelőtt 10–2, este 6–7. Az elnök mindennap 12–3.

8. napirendi pont. „Filori” elvtárs Namanganból beszámol a jelenlegi naman-gani helyzetről. A szervezet még kezdetleges, mindamellett már előjegyeztek 100 tagot.

Utolsó pontként elhatározva, hogy hetenként egyszer lesz ülés pártügyekben és egyszer szaksz. szövetség ügyekben.

Pártülés minden szombaton 6-kor, szakszervezeti szövetség ülés minden szer-dán 7-kor. Ezeket minden bizottsági tagnak meg kell jelennie.

Partarhiv. Uzb. filiala IML. Taskent f. 60. op. 4. d. 42. ll. 1–3. – Kézírásos tisztázat. (Németül.)

*Internacionalista agitátorok naplója
Tambov kormányzósgában végzett munkájukról**

Tambov

1918. augusztus 25–szeptember 29

Augusztus 25. Augusztus 25-én lezajlott az első nagygyűlés. Körülbelül ezer ember gyűlt össze. Magyarul mondott beszédet Scheiermann elvtárs, oroszul Miller elvtárs, németül Leigeb elvtárs, horvátul Nagy elvtárs, olaszul Maile elvtárs, csehül Jurda, a III. Internacionálé ifjúsága részéről oroszul Cvetkov elvtárs, lettül Miller elvtárs.

* Az oroszul írt napló számos olyan hibát és stilisztikai fogyatékoságot tartalmaz, amelyek jellemzők az oroszul nem tökéletesen tudó külföldiekre. A magyar fordításban is szükségképpen érvényesül a kezdetleges kifejezőmód.

Minden szónok arról beszélt, hogy minden külföldinek fegyvert kell fognia és védenie a szovjethatalmat és a burzsoázia ellen kell mennie.

És bizottságot választottak, amely el is kezd dolgozni, azaz szervezi a kommunista pártot. S bár itt a nép még sötét és keveset ért, mi mégis megküzdünk ezzel, és rá fognak jönni, hogy meg kell érteniük, mi az a kommunizmus.

Augusztus 27. Augusztus 27-én Scheiermann elvtársat a frontra vezényeltük, hogy agitáljon a külföldiek között, mert az osztrák–magyar és német bizottság¹ kijelentette, hogy aki a Vörös Hadseregben levő külföldiek közül eldobja a fegyvert és hazamegy, azzal nem lesz semmi, azaz nem tekintendő bűnösnek. Erre néhányan visszatértek a frontról és ezzel példát statuáltak. Úgyhogy agitálni kellett az olyanok között, akik így jártak el, biztató szavakra volt szükség, hogy szilárdan kitartsanak a posztjukon. Nagy Péter elvtárs agitált a nemzetközi osztag lengyel ezredében.

Augusztus 29. Nagy és Zoltán elvtárs agitált a tambovi hadifogolytáborban.

Augusztus 30. Nagy Péter elvtárs agitált a menekült- és hadifogolyügyi kollégiumban és az internacionalisták lovassági laktanyájában.

Szeptember 1. Nagy elvtárs agitált az itteni vasútállomáson dolgozó hadifoglyok között. Utána Scheiermann elvtárs megérkezett a frontról. Rodnyicsok állomáson volt Sivers hadseregénél és Jelany faluban Kikvidze hadseregénél. Természetesen mindkét fronton nagy volt az öröm, hogy híreket kaptak hazulról, és megígérték, hogy szilárdan kitartanak, azaz utolsó csepp vérükig harcolnak.

Szeptember 2. Nagy elvtárs agitált a Vörös Hadseregben egy munka Apteljunnál,* Scheiermann elvtárs pedig agitálni volt a balasovi fogolytáborban.

Szeptember 4. Nagy elvtárs agitált a vasúton az itt dolgozó hadifoglyok között. Nagy elvtárs még útközben is agitált, amikor a hadifoglyok pihenőt tartottak Tambov állomáson.

Szeptember 5. Scheiermann elvtárs megérkezett Balasovból és elmondta, hogy a táborban eddig ő volt az első agitátor, s beszédeit természetesen szívesen fogadták, és kérték, menjünk el gyakrabban és agitáljunk közöttük.

Szeptember 6. Zoltán és Nagy elvtársat agitációra vezényeltük Kirszanovba, mert levelet kaptunk a kirszanovi szovjettől, hogy az ottani táborban 900 ember van és agitálni kellene közöttük. Scheiermann, Nagy, Farkas, Szántó elvtárs pedig agitálni volt a tambovi hadifogolytáborban.

Szeptember 7. Scheiermann elvtárs agitált a tambovi táborban, rajta kívül pedig még Szántó, Jurda és Pekař elvtárs (Penzából), és meghívtak mára a „Kolizej”-ben tartandó nagygyűlésre 200 hadifoglyot.**

Szeptember 8. A városgazdálkodási osztály szállítási részlegétől üzenetet hoz-

¹ A breszt-litovszki békeszerződés, és az azt követően aláírt, a hadifoglyok kicseréléséről szóló szerződés értelmében Szovjet-Oroszországba küldött hivatalos osztrák–magyar és német hadifogoly-bizottságokról van szó, amelyek Szovjet-Oroszország-szerte törekedtek ellenagitációt kifejezni a szovjethatalom védelmére kelt magyar, osztrák, német és más nemzetiségű hadifoglyok között.

* Minden bizonnyal a német „abteilung” szó (a. m. zászlóalj, osztag) torzított változata. Valószínűleg munka-zászlóaljról van szó.

** A szám a javítások miatt rosszul olvasható.

tak nekünk, azaz a bizottságunkba, hogy mára nagygyűlést hirdettek. Ezen 80 hadifogoly munkás is lesz, akik gyengén tudnak oroszul, és kérnek minket, hogy szólaljunk fel idegen nyelven. Scheiermann és Szántó elvtárs, meg Pekař elvtárs, a Penzából érkezett cseh agitátor, beszédet mondtak. A beszédeket szervezetünk nevében mondták, vagyis kifejezték a kommunista programot, azt, hogy mindenkinek csatlakoznia kell a párthoz, aki megéri a kommunizmust.

Szeptember 9. Nyolc fő részvételével ülést tartott a régi bizottság. Ezek az elvtársak a hatalomról beszéltek, vagyis arról kérdeztek, hogy milyen alapon van jogunk nekünk, nem pedig nekik, a kommunista párt megalakítására. Ekkor Scheiermann elvtárs röviden így válaszolt: „azért, mert most arra kell képessé tenni az embereket, hogy segíteni tudják a szovjethatalmat, nem pedig csak segíyezni kell a foglyokat. Ez a kommunista párt nehéz helyzetben fegyvert tud fogni.”

Szeptember 11. Nagy és Szántó elvtárs visszaérkezett Kirszanovból és elmondja, hogy ebben a kirszanovi táborban 980 fogoly van. Eddig egyáltalán nem kaptak irodalmat, és rajtuk kívül még egyetlen agitátor sem volt ott, s Kirszanov járásban 2500 hadifogoly tartózkodik.

Első agitációnk feldühítette őket és ellenünk voltak, éspedig azért, mert első alkalommal agitáltunk. Egyetlen szót sem értettek az egészből és lázadóknak neveztek minket. De mindennap beszélgettünk velük, és három nap elteltével végül megértettek minket, már ők jöttek oda hozzánk beszélgetni, figyelemmel hallgatták, amit mondtunk, utána pedig egymás közt megvitatták. Némelyek azt mondták, hogy igazat beszélünk, mások azt, hogy nem.

Az utolsó napon azonban üdvözöltek minket és bocsánatot kértek tőlünk, és kérték, hogy minél több irodalmat juttassunk el nekik, és minél többször keressük fel őket és beszélgessünk velük, mert szeretnék megérteni a forradalmat.

Szeptember 12. Tauber Iván elvtársat Moszkvába küldtük, és levelet is vitt, amelyben beszámolunk arról, hogy mit tett eddig a bizottság.

Szeptember 13. Ivan Penza elvtárs, agitátor, a Román Kommunista Párt tagja megérkezett Moszkvából, hogy dolgozzék a bizottságunkban.

Szeptember 14. Ma gyűlésre hívtuk bizottságunk tagjait, hogy kiválasszuk azokat a jelölteket, akik belépnek a kommunista pártba. 19 főt választottunk ki, és most összesen 31-en tagjai a pártnak. A gyűlést berekesztettük és határozatot hoztunk.

Szeptember 15. Szovjet népi felvonulás volt a városban. A hadifoglyok között a Vörös Hadsereggel kapcsolatos irodalmat osztottunk szét.

Szeptember 16. Nagy Péter, Szántó Béla és Zweitsch Theodor elvtársat agitációra vezényeltük Kirszanovóba, és irodalmat küldünk az egész Kirszanov járás számára.

Szeptember 17. Ivan Penza, Vjacseslav Csambulja elvtárs . . . ból*, Scheiermann István és Farkas József elvtárs agitálni volt a tambovi táborban.

Szeptember 18. Zoltán és Penza Iván elvtársat agitálni vezényeltük Morsanszkba és Tambov kormányzóságba.

* Pagarból?

Szeptember 19. Scheiermann és Farkas elvtársat agitációra vezényeltük Kozlovba.

Szeptember 20. Scheiermann és Farkas elvtárs visszaérkezett Kozlovból és közölte, hogy ott egy Szaratovból érkezett 1500 főnyi hadifogolytranszport állomásozik. Azt mondták, hogy vasúti kocsikat várnak a továbbszállításra, de a szovjet eddig még nem intézkedett, Scheiermann és Farkas elvtárs egész nap beszélt velük, és magyarázta, hogy ebben az ő konzuljuk a hibás, mert nem akar egyszerre túl nagy tömeg hadifoglyot elindítani, mert ha hazaérkeznek, otthon forradalmat csinálnak, és éppen itt van a lényeg, hogy fél egyszerre több tízezer embert haza küldeni, hogy ne csinálhassanak otthon forradalmat.

A hadifoglyok megértették őket, egyetértettek velük, és végül természetesen a konzuljuk ellen* fordultak. Azt mondták, hogy füttyölnek rá, mert úgysem fognak harcolni, hanem minden erejükkel azon lesznek, hogy a munkások felkeljenek a burzsoázia és az imperializmus ellen. Több fogoly (12 fő) belépett a Vörös Hadseregbe, és ugyanennyien este nyolckor gyűlést tartottak. Többüket jelöltből taggá minősítették, és egy ideig agitáltak közöttük.

Szeptember 21. Farkas elvtárs kiment a frontra.

Szeptember 22. Scheiermann elvtárs az 57. kórházban volt. Itt agitált a betegek között a forradalom mellett, és általában a kommunista eszme mellett. Zoltán F. elvtárs visszaérkezett Moszkvából, mert be kellett mennie a Központi Bizottságba, és a központbeli elvtársaink természetesen utasították, hogy többet agitáljunk Tambov kormányzóságban és több embert írassunk fel a Vörös Hadseregbe, mert nagy fegyveres erőkre van szükség, hogy minél előbb ki lehessen űzni Oroszországból a munkásosztály ellenségeit.

Szeptember 23. Taggyűlést tartottunk, amelyen a városi bizottság részéről Serman elvtárs szólalt fel, rajta kívül mások is beszéltek, és határozatot hoztunk. Scheiermann elvtárs felkereste a petrovszki különleges zászlóaljat. 150 ember volt jelen; ő beszédet mondott ügyünk mellett, arról, hogy mit kell tenni otthon Ausztriában és elindítani a forradalmat.

Szeptember 24. Gyűlés volt, amelyen minden nemzet részéről megbízottakat választottunk ki a bizottsági munkára. Scheiermann elvtárs a nehéztüzérségnél volt, és ott volt néhány hadifogoly is. Többen beszédeket mondtak (Farkas elvtárs).**

Szeptember 25. Itt volt a rendkívüli bizottság megbízottja, és kérte Scheiermann elvtársat, látogassa meg a börtönöket, és kérdezze meg a külföldiektől, miért vannak lecsukva és milyen ügyben.

Szeptember 26. Scheiermann elvtárs a rendkívüli bizottság megbízásából a tambovi börtönben járt, és beszélt két lecsukott külföldi tiszttel (osztrák alattvalók), és minden szavukat pontosan közölte a rendkívüli bizottsággal.

Szeptember 27. Scheiermann elvtárs a zemsztvo kórházban volt Ciescutti elvtárs temetésén, Zoltán elvtárs pedig visszaérkezett Morsanszkból. Közölte, hogy

* A szó kibetűzhetetlen, valószínűleg: ellen.

** Így van az eredetiben.

ott megérkezésükig egy cseh szekció működött, de amikor Penza elvtárrsal együtt odaérkeztek, feloszlatták, majd pedig, hogy ne legyenek külön nemzetek, hanem egyetlen külföldi csoport legyen, nagygyűlésre hívták a hadifoglyokat. A gyűlésen határozatot hoztak, hogy megszervezik az OK(b)P külföldi csoportját. Zoltán elutazott, Penza elvtárs azonban ott maradt, hogy dolgozzon és megszervezze a külföldi csoportot. A határozat és a kiáltvány részletesen olvasható az újságban.

Szeptember 28. Nagy Péter elvtárs megérkezett Kirszanovból és közölte, hogy szeptember 16. óta folytatott ott forradalmi agitációt a hadifoglyok között, és az egész idő alatt szervezte a Vörös Hadsereget. 30 ember iratkozott fel és néhányan ki is mentek a frontra, 30 ember pedig belépett a hadseregbe és Kirszanovban maradt.

Szántó és Zweitsch elvtárs ott maradt dolgozni, hogy megmutassák, hogy a sötét elemekből is lehet forradalmárokat nevelni, és ezért ott maradtak, hogy agitáljanak közöttük.

Szeptember 29. Eltemették Ciescutti elvtársat. Scheiermann elvtárs reggel fuvarossal a kórházba vitette magát, majd az ezredhez, hogy zenekart szerezzen. A zemsztvo kórházból a „Kolizej”-ig fegyveres katonák és a szervezetünkhöz tartozó hadifoglyok kísérték a koporsót. Utána különböző nyelveken beszédeket mondtak. Scheiermann elvtárs magyarul, Stemmer elvtárs németül, *elvtárs olaszul, Jorda elvtárs csehül, két elvtárs a városi bizottságtól oroszul. Fényképfelvételek is készültek. A menet zenekísérettel vonult a temetőbe. Utána a sírnál újra beszédeket mondtak magyarul, olaszul, oroszul, lengyelül és németül a forradalmi eszméről, hogy hát ez a Ciescutti elvtárs meghalt, de tudjuk, hogy forradalmi eszméje, amelyért élt, amelyet hirdetett és amelyre tanította a felvilágosulatlan elemeket, nem halt meg vele, hanem él és élni fog és tanítani fogja a mi tanulatlan munkásainkat és parasztjainkat, akik még nem ébredtek fel erre az eszmére. A mi elhunyt Ciescutti elvtársunk lelkében sohasem csüggedt, hanem azt hangoztatta, hogy menjünk előre a forradalomért és zúzzuk szét mindörökre a burzsoá osztályt.

CPA IML. f. 549. op. 1. d. 57. ll. 2–12. ob. – Kézírásos tisztázat. (Oroszul.)

* Így áll a szövegben.

*A Külföldi Munkások és Parasztok Nemzetközi Forradalmi Szocialista Szervezete
központi végrehajtó bizottságának jelentése
1918. április 19. és szeptember 30. között végzett munkájáról*

Moszkva

1918. szeptember 30. után*

A központi végrehajtó bizottság, amelyet az Oroszországban és Szibériában levő külföldi munkások és parasztok szervezeteinek küldöttközgyűlésén választottak meg,** elhatározta, hogy 1918. szeptember 30-ával beszünteti tevékenységét.

Ezt a döntést a megváltozott politikai helyzet diktálja. Amíg Oroszországban a táborokban és a különböző munkásközpontokban százezrevel voltak hadifoglyok, szervezetünkre szükség volt, megvolt a létjogosultsága. A hatalmas tömegek neveléséhez és forradalmasításához megfelelő eszközökre és keretekre volt szükség.

A körülmények azonban megváltoztak. Miután a központi hatalmakkal létrejött a béke, a hadifoglyok tömegesen utaztak el, és így az általunk hozzáférhető területeken úgyszólván egyáltalán nincsenek hadifoglyok nagy számban. Akik itt maradtak, a forradalom szolgálatában állnak. Osztályöntudatuk fejlesztése, irodalommal való ellátásuk, a kommunista tanokba való teljes bevezetésük kommunista pártjaik feladata.

Az Oroszországban levő külföldi kommunisták – az OK(bolsevik)P Külföldi Csoportjainak Föderációja révén – kiterjesztették tevékenységüket az Oroszországban élő összes külföldi proletárokra, és így a KVB fennállása fölöslegessé vált.

A KVB-nak nem volt módja arra, hogy országos kongresszus elé terjessze munkájának beszüntetését. Erre technikai és politikai okokból nem volt lehetőség.

Másrészt az a körülmény, hogy a külföldi proletárok körében folyó agitációs munka semmilyen tekintetben sem változott, fölöslegessé tette a kongresszust.

De hogy jelentésünk valamennyi tartományi szervezet és valamennyi külföldi proletár számára hozzáférhető legyen, az alábbiakban röviden vázoljuk hathónapi tevékenységünket.

Ez a jelentés azonban nem részletes és még kevésbé bürokratikus. Ilyenfajta jelentésre nincsen sem szükség, sem lehetőség. Hiszen forradalmi munkánk során egyáltalán nem az volt a feladatunk, hogy valamilyen nagyszabású, precíz pártgépezetet építsünk ki. Ehhez nem volt sem elég időnk, sem elegendő pártmunkásunk. A KVB mindegyik tagja elsősorban agitátor volt: a fő figyelmet az agitációra fordítottuk.

* A dátumot az irat tartalma alapján állapítottuk meg.

** Lásd a 72. sz. dokumentumot.

Az októberi forradalom adta szabadságot a proletártömegek felvilágosítására használtuk, hogy neveljük és e forradalom tapasztalata alapján felkészítsük őket forradalmi kötelességük teljesítésére.

Hogy ennek a feladatunknak mennyire tettünk eleget, erről maguknak a tömegeknek kell számot adniuk. És ez a számadás, amely egyúttal leszámolás is lesz – a központi hatalmak proletariátusának leszámolása a saját burzsoáziájával –, ezenkívül pozitív mérlege mindazok tevékenységének, akik velünk együtt szolgálják a felszabadulás nagy ügyét.

HELYI SZERVEZETEK

Az októberi fordulat után, amely az elnyomott, kizsákmányolt hadifoglyokat is felszabadította, a külföldi proletárok milliói kaptak lehetőséget arra, hogy éljenek a gyülekezési és szervezkedési szabadsággal. Nyomban megalakultak a forradalmi szocialista bizottságok, s bátran fölvtették a harcot az első napok nehézségeivel. Ezeket a nehézségeket, amelyek részint a szervezőerők és az anyagi eszközök híjából fakadtak, részint a hadifoglyok kétségbeejtő lelkiállapotából, akik a táborokban élve a legtökéletesebb közönyt tanúsították minden iránt, ezeket a nehézségeket csak óriási munkával lehetett leküzdeni.

A hazafias, a vallásos, az öntevékenységtől rettegő, a „hazai” törvények fenyegető súlyát érző tömegeket csak lankadatlan tevékenységgel lehetett öntudatra ébreszteni. Csak akkor értették meg az orosz forradalmat, amikor leromboltuk egész múltjukat, és megmagyaráztuk a társadalomban elfoglalt valódi helyüket. Mihelyt felismerték, hogy ez a forradalom a miénk is, nyert ügyünk volt.

AGITÁCIÓ

Am igen nehéz volt eljutni erre a fokra. Ebben az időben a KVB egész feladata abban állt, hogy minden erőt egyetlen irányba tereljen, hogy ellássa a helyi szervezeteket megfelelő agitátorokkal és irodalommal. Agitátoraink működésünk rövid ideje alatt százával keresték fel a táborokat és városokat. Mindenütt, ahova csak sikerült eljutniuk, számtalan gyűlésen minden nyelven szóltak a proletariátushoz, terjesztették a világforradalom eszméit és hirdették, hogy a proletárok felszabadulásának egyetlen módja a fegyveres felkelés.

Az agitáció két irányban folyt: 1. minden erővel toboroztuk a harcosokat a Vörös Hadsereg soraiba; 2. instrukciókat adtunk a hazatérőknek.

Megelégedéssel állapíthatjuk meg, hogy mindkét tekintetben nagyszerű eredményeket értünk el.

A VÖRÖS HADSEREG

A Vörös Hadseregben a különböző frontokon több mint 50 000 külföldi proletár harcol¹ a világproletariátus szent ügyéért, a szovjetköztársaságért. Kornyilov

¹ Ebben a számban csak azok az internacionalisták szerepelnek, akik a frontokon bevett hadseregek kötelékébe tartoztak. Nem tartalmazza azokat, akik a hátszországban, a Vörös Hadsereg helyőrségeiben, a csekánál, az élelmiszer-osztagokban, a milíciánál stb. szolgáltak. A. N. Glukovszkij, „Из истории руминских коммунистических организаций и интернационалистов”

és Kalezjin, Dunet és Kraszov, Szemjov és Horvát ellen, s a különböző lobogók alatt metelő összes csehszlovák és ellenforradalmi bandák ellen harcolva, az öntudatos orosz munkásokkal együtt ontják vérüket a mi internacionalista elvtársaink is. A történelem feladata lesz majd megállapítani, hogyan küzdöttek együtt azok, akik tegnap még egymást meg sem értve, ellenséggé álltak szemben egymással, a világ proletárjai, a mi egyedüli ellenségeink ellen, a burzsoázia ellen.

A HAZATÉRŐK

De azokról sem szabad megfeledkezni, akik itt még nem fogtak fegyvert. Míelőnn hazatérnek saját tőkésországukba, magukkal viszik egész kétségbeesésüket, egész gyűlöletüket az otthoni állapotok iránt, hozzájárulnak a hadsereg demoralizálásához, az ő soraikból kerülnek ki első hirdetői azoknak a gondolatoknak, amelyeket itt, a szovjetköztársaság területén fogadtak be lelkükbe.

A SAJTÓ

Nagyban megkönnyítették agitációnkat azok az újságok, kiáltványok, broszúrák stb., amelyeket a különböző kommunista csoportok adtak ki. Így például megjelent:

- a „Szociális Forradalom” (magyar) hetenként kétszer 18 000 példányban;
- a „Welt-Revolution” (német) hetenként kétszer 18 000 példányban;
- a „Foiaia Ţăranului”¹ (román) hetenként kétszer 10 000 példányban;
- a „Průkopnik Svobody”² (cseh) hetenként kétszer 55 000 példányban;
- a „Svjetska Revolucija”³ (jugoszláv) hetenként kétszer 10 000 példányban;
- a „Trybuna”⁴ (lengyel) naponta 12 000 példányban.

ceszkih csasztyej na tyerritorii Szovjetszkoj Rosszii (1918–1920. gg.)” („A Szovjet-Oroszország területén működő román kommunista szervezetek és internacionalista alakulatok történetéből [1918–1920.] című cikkében egykorú forrásra hivatkozva (CGASZA. f. 28361. op. 3. d. 446. 1. 13.) közli, hogy 1918. szeptember 15-én körülbelül 130 000 volt hadifogoly harcolt a Vörös Hadsereg soraiban, s a körzetekben, a toborzóközpontokban több mint 320 000 embert tartottak nyilván. (Novaja i Novejszaja Isztorija, 3. sz. 1957. 8. old.) Az utóbbi számot pontatlannak kell tekintennünk, mert ez minden valószínűség szerint azoknak a hadifoglyoknak a száma, akik részt vettek a különböző politikai gyűléseken. Az első számnak viszont – figyelembe véve, hogy az internacionalista hadifoglyok száma végig erősen fluktuált – feltehetően van alapja. Tény, hogy ez már csak egynolcad vagy egykilenced része az 1918 derekán Oroszországban tartózkodó hadifoglyok számának.

¹ A „Foiaia Ţăranului” („Parasztifjúság”) 1918. március 18-án jelent meg Moszkvában a Román Parasztpárt Végrehajtó Bizottságának orgánusaként. (Internacionalishti v bojah za vlaszty Szovjetov. Moszkva 1965. 382. old.)

² „Průkopnik Svobody” („A szabadság úttörője”) az oroszországi Csehszlovák Kommunista Párt központi lapja. 1918. június 7-től 1919 áprilisáig jelent meg Moszkvában. (Ugyanott, 385. old.)

³ „Svjetska Revolucija” („Világforradalom”) az OK(b)P délszláv csoportjának lapja, 1918. június 8-án jelent meg Moszkvában szerb-horvát és orosz nyelven, és 1919. június 11-ig látott napvilágot. (Ugyanott, 386. old.)

⁴ „Trybuna” („Szószék”) Lengyelország és Litvánia Szociáldemokrata Pártja oroszországi csoportjának lapja. 1919. január 1-től az LLSZDP oroszországi csoportjai központi végrehajtó bizottságának és az LLSZDP moszkvai csoportjának lapja, 1919. január 5-től pedig a Lengyel Kommunista Munkáspárt oroszországi csoportjainak Központi Végrehajtó Bizottságáé és moszkvai cso-

A magyar hadifoglyok forradalmi mozgalmát aktívan segítő szovjet párt és állami vezetők: J. M. Szverdlov, Sz. M. Kirov, V. V. Kujbisev, P. P. Posztisev, J. D. Sztaszova

Magyar kommunista hadifoglyok Moszkvában, a Vörös téren 1918. november 7-én

A moszkvai Hotel Dresden épülete, amelyben az OK(É)P magyar csoportja és a „Szociális Forradalom” szerkesztősége működött

Ezenkívül az egyes csoportok kiadásában különböző, eredeti és fordított broszúrák jelentek meg 2–2000 példányban.

Az irodalom terjesztéséről részint a nyelvi csoportok gondoskodtak, részint a KVB, posta útján, agitátorok révén és futárok segítségével.

Ezek a broszúrák, röplapok és újságok eljutottak minden olyan megközelíthető városba, ahol voltak hadifoglyok. Vidéki elvtársaink vagy maguk kerestek föl minket, vagy idő hiányában gyakran elküldték hozzánk a szovjet pártok tagjait, néha éppenséggel munkáltatóikat, hogy elvigyék nekik az irodalmat. Ahova nem ért el az élő forradalmi szó, eljutottak a forradalmi röplapok, újságok és broszúrák.

Hogy ezekre az újságokra milyen nagy szükség van, azt az is mutatja, hogy mihelyt a postaforgalom zavarai miatt nem jutnak el rendeltetési helyükre, tömegével kapjuk a leveleket. Még jellemzőbb azonban, hogy a demarkációs vonal mentén és az Ukrajnában állomásozó osztrák–német csapatok katonái drága pénzen vásárolják meg ezeket a kiadványokat az Oroszországból érkező foglyoktól, vagy maguk jönnek át hozzánk, hogy hozzájussanak a forradalmi nyomtatványokhoz.

A KÖZPONT TAGÁLLOMÁNYA

A központi szervezetbe 2863 főt vettünk fel. Ez a szám azonban nem pontos, mert sokan más városokba utaztak el, sokan pedig beléptek a Vörös Hadsereg soraiba.

A taglétszám növekedése az utóbbi időben fokozatosan lelassult, részben azért, mert a táborokban csak átmenő transzportok állomásoznak, részben pedig azért, mert a felvétel feltételül szabtuk a szovjetköztársaság fegyveres védelmét.

GYŰLÉSEK

Fennállása alatt a KVB három ízben 240 különböző nemzetiségű agitátort küldött vidékre, hogy rendezzenek gyűléseket, előadásokat, vitákat, és terjesszék az irodalmat.

Moszkvában a kórházakban, a gyűjtőpontokon és a pályaudvarokon, irodalom terjesztésével egybekötve, 59 gyűlést, 28 felolvasást, 278 röpgyűlést tartottak. Agitátoraink mindenütt nagy sikert arattak, a különféle ellenforradalmi elemek, többek között a különböző komissziók* ellenállása ellenére.

A tisztek és az altisztek tehetetlenül nézték, hogy a katonák tömegei részt vesznek a gyűléseken és tülekednek az újságok után.

POSTAFORGALOM

A központ és a helyi szervezetek között a frontokon kialakult helyzet következtében nem fejlődött ki erős postai kapcsolat. Már hónapok óta el vagyunk szakítva Szibériától és európai Oroszország néhány részétől.

portyjáé. 1917. június 9-től Petrográdon jelent meg, 1918. március 28-tól Moszkvában, 1918 decembertől Minszkben, 1919. január 1-től 1921-ig Moszkvában. (Ugyanott, 378. old.)

* A hadifogoly-cserével foglalkozó hivatalos német és osztrák–magyar bizottságokról van szó.

Elküldtünk 174 levelet és 58 táviratot.

Kaptunk 212 levelet és 46 táviratot.

Kiállítottunk összesen 1398 megbízólevelet, felhatalmazást stb.

HADIFOGOLYCSERE

A cserébe nincs beleszólásunk. Jól értesült körök adatai szerint május 1-től szeptember 30-ig már 700 000 hadifogoly hagyta el Oroszországot.

HELYI SZERVEZETEK

A KVB 55, összesen mintegy 100 000 tagot számláló vidéki szervezetet képvisel. A taglétszám országosan is ugyanazokból az okokból csökkent, mint a központban.

Sajnos, semmit sem mondhatunk arról, hogy hány szervezetünk és hány tagunk van a csehszlovákok által megszállt helyeken.

Ezzel be is számoltunk hathavi tevékenységünkről. Tisztában vagyunk e jelentés fogyatékoságaival, de ezek nem rajtunk múltak. Ismertetni kellett volna tartományi szervezeteink életét, be kellett volna számolni tevékenységükről. Meg kellett volna említeni a vidéken megjelenő sok lapot, beszélni kellett volna vöröskarona elvtársainkról, az osztrák-német bizottságok, a tisztek és altisztek, a dán és a svéd konzulok ellenforradalmi tevékenységéről stb.

Normális körülmények között mindezt meg lehetett volna oldani, mint ahogyan korábban meg is oldottuk. Most azonban ez lehetetlen volt. Szibériát és európai Oroszország egy részét elfoglalták az ellenforradalmárok. Ezeken a területeken elvtársaink vagy a frontokon harcolnak, vagy nincs róluk semmiféle hír. Nagyon ritkán kapunk értesüléseket.

Az Oroszországban levő külföldi proletárok forradalmi mozgalmának története csak egyik kiegészítő fejezete a nagy forradalom történetének. A történész dolga lesz felmérni jelentőségét.

Meggyőződésünk, hogy egyszer még lehetséges lesz felkutatni és összegyűjteni minden anyagot, és ezzel örök emléket állítani a külföldiek forradalmi mozgalmának, amely oly dicső szerepet játszott az orosz forradalmi mozgalomban.

ÁLDOZATAINK

Beszámolónk végén okvetlenül meg kell emlékeznünk hőseinkről, akik elesetek a proletariátus felszabadításáért.

A cseh és szlovák volt hadifoglyok egy része csatlakozott az angol-francia tőkésék bérenceihez. A testvéráruló szomorú szerepét játsszák, fegyverrel támadtak a világproletariátus első szabad hazájára. Ennek az árulásnak minden gyalázata az imperialista ragadozókra száll.

Azok a proletár hősök, akik az ellenük vívott harcban estek el, az ő felszabadításukért is, minden proletár felszabadításáért ontották véréüket. A volt hadifoglyok többsége, köztük a csehszlovák proletárok öntudatos része is a világforradalom zászlaja alatt küzd e hóhérok ellen.

Dicsőség hőseinknek. Emlékük örökké élni fog.

Dicsőség mindnyájatoknak, az elnyomók elleni harc mártírjai, a proletár felszabadítás proletár hősei, a világforradalom élharcosai.

*A külföldi munkások és parasztok
központi végrehajtó bizottsága**

CPA IML. f. 17. op. 1. d. 135. ll. 2-4. – Gépírásos tisztazat. (Oroszul.)

116

*A „Szociális Forradalom” közli
a troicki magyar internacionalisták nyilatkozatát a Lenin élete ellen elkövetett
ellenforradalmi merénylettel kapcsolatban¹*

1918. október 5. előtt**

A bolsevikiek permi szervezete magyar csoportjának pártlapja a „Forradalom” október 5-i száma közli a troicki magyar nemzetközi csapat határozatát, kapcsolatban a Lenin elvtárs ellen elkövetett merénylettel. Egyszerű magyar munkások és parasztok ösztönszerű osztálydűhe a burzsoázia ellen és kimondhatatlan nagy szeretete a proletariátus nagy vezére iránt sugárzik ki a határozat minden szavából. Hadd szóljon maga a határozat:

„Bosszút, bosszút a gyilkos, rabló bandának! Pusztulni, veszni kell minden alávaló gaznak, aki a mi szeretett vezérünkre fel meri emelni átkos kezét! Kívánjuk Lenin elvtársnak, hogy minél hamarább kigyógyuljon és megadja nekünk a jelét, hogy hová menjünk! Az ő szavára ezer és ezer ágyú, fegyver fog eldördülni és küldeni fogja a halált a gazemberek szívébe!”

Reszkessen tehát a magyar burzsoázia, mert ha itt az oroszországi ellenforradalmároknak a revolver vagy puskagolyó is elég, nekik, a magyar vérszopóknak, az ágyugolyót szánják azok, akiknek okuk van a legnagyobb gyűlöletre.

Szociális Forradalom (Moszkva), 1918. október 16

¹ A Lenin elleni merényletet 1918. augusztus 30-án Moszkvában, a Michelson-gyári gyűlés után követték el. Egy Kaplan nevű eszer nő súlyosan megsebesítette Lenint.

* Az aláírás kézírásos. A szervezet orosz nyelvű körpecsétje is látható az iraton.

** A dátumot a közlemény adatai alapján állapítottuk meg.

A „Szociális Forradalom” közleménye
az OK(b)P Külföldi Csoportjai Föderációjának üléséről

Moszkva

1918. október 9

Legutóbb tartott ülésén az Oroszországi Kommunista Párt külföldi csoportjainak szövetsége elhatározta, hogy ezentúl minden hét szerdáján délután 5 órakor rendes ülést tart, amelyen a csoportok képviselőinek megjelenése kötelező. A szövetség elhatározta, hogy a Vöröskereszt egyesület által a rendelkezésére bocsátott hadikórházat, amelyet sebesült, beteg és invalidus nemzetközi vöröskatonák részére rendez be, Lenin elvtárs nevéől nevezi el. A magyar csoport kezdeményezésére elhatározta továbbá a szövetség azt is, hogy a Vörös Hadsereg nemzetközi osztagainak egységes szervezése, irányítása és ellenőrzése, valamint az agitáció eredményének sikere érdekében katonai alosztályt szervez, amely a nemzetközi vöröskatonákat érintő összes ügyekkel (honosítás, összeírás, halottak összeírása, invalidusok és a halottak hozzátartozóinak támogatása ügyében) foglalkozni fog s azokban az illetékes katonai tanácshatóságoknál eljár. A katonai alosztály tervezetét véleményezés végett a szövetség kiadta az egyes kommunista csoportoknak. Az Oroszországban élő külföldiek különböző adminisztratív ügyeinek elintézésére, illetve azoknak az illetékes tanácshatóságokkal való közvetítésére a szövetség „Információs irodát”¹ állít föl, amelynek szervezési munkálatait a legközelebbi napokban megkezdi. Az ülés ezenkívül több folyó ügyet intézett el.

Szociális Forradalom (Moszkva), 1918. október 9

118

*Megbízólevél Jakabffy Lajos és Harkay Imre vöröskatonák részére,
hogy utazzanak agitációs munkára az észak-kaukázusi front vezérkarához*

Moszkva

1918. október 17

Ezennel igazolom, hogy Jakabffy Lajos és Harkay Imre vöröskatonák elvtársakat valóban az észak-kaukázusi front vezérkarához vezényeltük.

Mindkét elvtárs elvégezte pártunk magyar csoportjának agitátortanfolyamát, és agitáció céljából utaznak az említett hadsereghez. Kérem az összes intézményeket, párt- és vasúti hivatalokat, hogy részesítsék a két elvtársat a legszelebb körű támogatásban.

Elnök

CPA IML. f. 549. op. 1. d. 13. l. 68. – Hitelesített gépirásos másolat. (Oroszul.)

¹ Az Információs Iroda tevékenysége nem követhető nyomon az anyagokból.

*A 3. asztrahanyi nemzetközi zászlóalj üdvözlő távirata
az OK(b)P Külföldi Csoportjai Föderációjának az októberi forradalom
évfordulója alkalmából*

Asztrahany

1918.* október 23**

A 3. asztrahanyi nemzetközi zászlóalj a nagy proletárforradalom évfordulóján üdvözli az önök személyében a nemzetközi proletariátus első szervezőit.

*Gavró
Sugár*

CPA IML. f. 549. op. 1. d. 1. 39. – Távirat. (Oroszul.)

Közl.: Bojevoje szodruzsesztvo trugyascsihszja zarubezsnih sztran sz narodami Szovjetszkoi Rosszii (1917–1922). Moszkva 1957. 199–200. old.

* Az esztendőt az őrzési egységben levő szomszédos okmányok alapján állapítottuk meg.

** A távirat kézhezvételének napja.

IV. FEJEZET

A magyar internacionalisták
politikai szervezetei s azok forradalmi tevékenysége
1918 novemberétől 1919 márciusáig

*A Külföldi Csoportok Központi Föderációjának levele
egy volt hadifoglyokból álló csoporthoz, amelyben támogatásáról biztosítja
vörös fegyveres osztag alakításával kapcsolatos kezdeményezésüket**

Moszkva

1918. november 2

Kedves elvtársak!

Levelükre válaszolva a következőket közölhetjük.

Most, amikor Ausztria–Magyarország és az egész világ munkástömegei magasra emelték a Nagy Szocialista Forradalom zászlaját, kötelességünk fegyveresen támogatni ezt a forradalmat. Ezt meg is értették mindazok az Oroszországban élő hadifoglyok, akik már hónapokkal ezelőtt megalakították vöröskatonasztagaikat, s az orosz elvtársakkal együtt harcolnak a különböző frontokon.

Ezért, amennyiben az önök levele őszinte, üdvözljük azt az óhajukat, hogy csatlakozzanak a forradalmi csapatokhoz, és ígérjük, hogy az osztag létrehozásában minden tekintetben támogatni fogjuk önöket. Osztagukba természetesen csak öntudatos elvtársakat szabad fölvenniük, akik őszintén, meggyőződésből akarják szolgálni a munkások és parasztok nagy felszabadítását.

Igyekszünk agitátort küldeni önökhöz elvtársaink közül, aki majd felvilágosítást ad önöknek az osztag szervezésével kapcsolatos összes kérdésekben. Arra, hogy már itt, Szovjet-Oroszországban, kisipari és földművelő kommunát alakítsanak, nincs szükség, hiszen nagyon hamar, burzsoáziánk megsemmisítése után, módjuk lesz rá, hogy otthon, Szovjet-Ausztria–Magyarországon és Szovjet-Németországban szervezzenek ilyen kommunákat. Célunkat azonban csak fegyverrel a kézben érhetjük el.

Ezért felszólítjuk önöket, alakítsák meg vöröskatonasztagukat, s keljenek a világproletariátus védelmére, támogassák harcát.

Egyidejűleg irodalmat is küldünk önöknek minden nyelven, és javasoljuk, forduljanak támogatásért a helyi parasztküldöttek szovjetjéhez vagy a Kommunista (bolsevik) Párthoz.

További értesítéseiket várva elvtársi üdvözlettel az OK(b)P Külföldi Csoportjai Föderációja nevében

Kun elnök
Nánási Gy. titkár

CPA IML. f. 549. op. 1. d. 7. 1. 109. – Gépírásos másolat. (Oroszul.)

Közl.: Bojevoje szodruzsesztvo trugyascsihszja zarubeznih sztran sz narodami Szovjetszkoj Rosszii (1917–1922). Moszkva 1957. 130–131. old.

* A címzettek kilétét nem sikerült megállapítani.

*A Magyarországról származó kommunisták (volt hadifoglyok)
1918. november 4-i moszkvai értekezletének határozatai
a Kommunisták Magyarországi Pártjának megalakításáról,
az internacionalista vöröskatonákról
és a további oroszországi propagandamunkáról*

Moszkva

1918. november 4

A volt magyar állam területéről származó kommunistáknak¹ a Drezda Szállóban november 4-én tartott értekezlete

kijelenti, hogy – megerősítve az október 24-i kiáltványban² foglalt elvi deklarációt – létrehozza az internacionalista kommunista párt magyarországi szervezetét.

¹ A tanácskozáson részt vevő kommunisták között az akkori Magyarország területén élő összes nemzetiségek képviselve voltak.

² A magyarországi forradalmi válság érlelődésével napirendre került a magyar kommunista párt létrehozása, hogy élére álljon a dolgozó tömegek forradalmi mozgalmának. Evégett meg kellett gyorsítani a magyar kommunista hadifoglyok hazatérését. E feladatok jegyében 1918. október 24-én tanácskozásra gyűltek össze az Oroszországban élő magyar kommunisták.

A tanácskozás meghallgatta Kun Béla beszámolóját, majd annak főkérdéseivel kapcsolatban – a jelenlegi helyzet, az előttünk álló feladatok, az MSZDMP-vel való szakítás és a Kommunisták Magyarországi Pártja megalakításának szükségessége – elvi nyilatkozatot fogadott el „Kiáltvány Magyarország dolgozó népéhez” címmel, amelyen aláíróként a Kommunisták Magyarországi Szövetsége szerepelt. A dokumentum leleplezte a reakciós uralkodó pártoknak és az ellenzékben levő demokratikus pártoknak, köztük az MSZDMP-nek azt a kísérletét, hogy lefékezzék a néptömegek forradalmi mozgalmát és kisebb-nagyobb engedmények árán fenntartsák a burzsoá társadalmi rendet. A kiáltvány figyelmeztette a dolgozókat, hogy ne engedjék magukat becsapni, és minden erővel törekedjenek arra, hogy fegyveres felkelés útján meghódítsák az államhatalmat. A kiáltvány bizonyította, hogy az MSZDMP az uralkodó osztályokkal való megalkuvás pártja, s kijelentette, hogy a munkásosztály igazi képviselői a kommunisták, akik között Magyarország valamennyi nemzetiségének proletárai helyet foglalnak. A nyilatkozat a következőkben jelölte meg a munkásság felszabadító harcának közvetlen feladatait: 1. kiszabadítani a politikai foglyokat; 2. haladéktalanul összezúzni a katonai diktatúrát; 3. haladéktalanul elkobozni a földesúri és egyházi földeket és megváltás nélkül átadni a dolgozóknak; 4. elkobozni a bank- és ipari tőkét, munkásigazgatást szervezni az üzemekben, gyárakban és bányákban, bevezetni a nyolcórás munkaidőt és a munkások képviselőire ruházni a munkabér megállapítását; 5. annullálni az összes államkölcsönöket; 6. leszerelni az állandó hadsereget és felfegyverezni a dolgozókat, milíciával felcserélni a rendőrséget és a csendőrséget; 7. megszüntetni a hivatalnokok kinevezését, és választott személyeket állítani a helyükre; 8. általános munkakötelezettség; 9. megszüntetni minden nemzeti kiáltást, biztosítani a munkások és szegényparasztok örendelkezését; 10. az állam és az egyház elválasztása.

A kiáltvány felhívta a munkásokat, alakítsanak tanácsokat, hogy segítségükkel meghódítsák a hatalmat, a földet, a gyárakat és a bankokat, fegyverezzék fel a népet s az orosz munkások és parasztok példájára, a proletariátus diktatúrája útján teremtsenek tanácsköztársaságot a burzsoá állam helyén.

A kiáltványt 20–30 000 példányban nyomtatták ki (az okmány teljes szövegét lásd Párttörténeti Közlemények, 1964. 2. sz. 164–169. old.).

A pártszervezet elnevezése: Kommunista Magyarországi Pártja.

Az értekezlet kijelenti azt is, hogy addig is, amíg meg nem alakul a III. Internacionálé és létre nem jönnek az internacionalista szovjetköztársaságok, a munkásosztály nemzetközi képviselőjének ismeri el az Oroszországi Kommunista Párt Központi Bizottságát és mindenben aláveti magát e bizottság döntésének és határozatainak.

Az értekezlet kötelezi az Oroszországi Kommunista Párt minden Magyarországról származó tagját, hogy a legrövidebb időn belül hagyja el az Oroszországi Szovjetköztársaság területét, és minden erejét Magyarországon állítsa a nemzetközi forradalom szolgálatába.¹

Az értekezlet külföldi irodát hoz létre, amelynek tagjaivá a következő elvtársakat választja: Rudnyánszky Endre, Jaross Béla, Gisztl Pál, Mandl Arnold, Guiu Mihail, Genegario Alexej, Vukitenics Lázár.

Az értekezlet kijelenti, hogy a magyarországi legális és illegális munka végzésére Központi Bizottságot választ, amely a mozgalom ügyét addig vezeti, amíg egy legális vagy illegális magyarországi konferencián lehetőség nyílik új Központi Bizottság választására. A Központi Bizottság tagjaiul megválasztja a következő elvtársakat: Vántus Károly, Kun Béla, Pór Ernő, Peszkarió Hariton, Bozdogh Emil, Kovács Mátyás, Krisják Mátyás, Matuzovics Iván, Drobnik Ferenc.

Az értekezlet még egyszer figyelmezteti mindazokat a Magyarországról származó elvtársakat, akik az Oroszországi Kommunista Párt tagjai, hogy a Kommunista Magyarországi Pártja Központi Bizottságának vagy a KMP Külföldi Irodájának útmutatása szerint azonnal kötelesek Magyarországra utazni és ott a párt elvei alapján dolgozni a proletárforradalomért.

*

A volt magyar állam területéről származó kommunistáknak a Drezda Szállóban november 4-én tartott értekezlete üdvözli a nemzetközi forradalom ügyéért

¹ A tanácskozás határozata értelmében a magyar csoport vezetőinek és tagjainak jelentékeny része már november második felében hazautazott. A magyar csoport Oroszországban maradt tagjai a Külföldi Csoportok Föderációjával együtt nagy erőfeszítéseket tettek annak érdekében, hogy számottevő hadifogolytömegeket is hazairányítsanak. (Lásd a 125., 133., 134. sz. dokumentumokat stb.)

A hazatért kommunista hadifoglyok, Kun Bélával az élen, kezdeményezőként léptek fel a Kommunista Magyarországi Pártja megalakításában 1918. november 24-én, azon az értekezleten, amelyen a volt hadifogoly kommunisták, a baloldali szociáldemokraták és a forradalmi szocialisták képviselői vettek részt (részletesen lásd *Milei György*: A Kommunista Magyarországi Pártja megalakulásának történetéhez. Párttörténeti Közlemények, 1958. 4. sz. 23–82. old.; *D. Milei*: Vengerszkaja gruppá RK[b]P 1918. g. [Az OK(b)P magyar csoportja], Voproszi Isztorii KPSZSZ, 1958. 5. sz. 140–152. old.; *A. Zsilak*: Velikij Oktjabr i revoljucionnoje dvizsenyije vojenno-plennih vengrov v Rosszii [1917–1918. gg.] [A Nagy Október és az Oroszországban levő magyar hadifoglyok forradalmi mozgalma]; Intyernacionalishti v bojah za vlaszty Szovjetov. Moszkva 1965. 117–148. old.; *M. F. Lebovics*: Vengerszkaja Szovjetszkaja Reszpublika 1919. goda [Az 1919-es Magyar Tanácsköztársaság]. Szocsekgiz, Moszkva 1959. 57–60. old.)

Szovjet-Oroszország területén harcoló vöröskatoná internacionalistákat, és kéri az Oroszországi Kommunista Párt külföldi csoportjainak föderációját: tegye meg a szükséges lépéseket, hogy amint a forradalom nemzetközi frontjának oroszországi helyzete lehetővé teszi, hazájukba történő irányításuk céljából koncentrálják és szervezzék az internacionalistákat, előzetesen pedig kéri, hogy tegyen meg mindent e munka előkészítésére.

*

A volt magyar állam területéről származó kommunistáknak a Drezda Szállóban november 4-én tartott értekezlete mély háláját fejezi ki az Oroszországi Kommunista Párt és az öt képviselő Központi Bizottság iránt azért a messze-menő támogatásért, amelyet nekünk nyújtott. Tekintettel arra, hogy Oroszországban még nagyszámú hadifogoly él, ami megköveteli a további propagandát, az értekezők szükségesnek tartja, hogy a propaganda irányítására és végzésére a nyelvi csoportok és e csoportok föderációja fennmaradjanak, s kéri az Oroszországi Kommunista Párt Központi Bizottságát, hogy továbbra is részesítse támogatásban e csoportokat, valamint a Kommunisták Magyarországi Pártjának Központi Bizottságát és Külföldi Irodáját.

PI Archívum. F. 966/3. 32. ö. e. 1-3. lap. – Gépírásos másolat. (Oroszul.)

Közl.: Párttörténeti Közlemények, 1964. 2. sz. 169-171. old.

122

*Az OK(b)P szarátovi magyar csoportjának felhívása
a hadifoglyokhoz hazatérésük alkalmából*

Szarátov

1918. november 9. után*

Elvtársak!

Munkások!

Parasztok!

A világ politikai helyzete megváltozott. Akik rövid pár hónappal ezelőtt még rabszolgatartói voltak millióknak, ma megalázva a porban hevernek, akik négy és fél éven keresztül vágóhídra hajtották a munkások és parasztok millióit, azok ma reszketve néznek a jövőbe, mert tudják, hogy a rettenetes bosszú ideje elérkezett. *Közép-Európa forradalmi lángokban áll.*

A német birodalomból tanácsköztársaságot alakítottak a forradalmi munkások és katonák. Ausztria–Magyarországot darabokra szaggatta a nemzeti forradalom. Ukrajnát most szabadítja fel az orosz tanácsok Vörös Hadserege, Lengyelországból kivonulnak a forradalmi német katonák.

* Az irat tartalmából következően a németországi forradalom kezdete (1918. november 9.) után keletkezett.

A szövetséges imperialista államok hódító politikája, dacára a győzedelmes háborúnak, még nem ért véget.

Mint a breszti béke idején Németország, bízva a szoldateszka erejében, betört a védtelen Oroszország területére és egymás után foglalta el Ukrajnát és a balti tartományokat, ugyanúgy cselekszik most a demokratikus álarc alatt operáló szövetséges hadsereg.

Felszabadító rablóhadjáratokban megszállták fél Magyarországot és Ausztriát, védelmet nyújtva az ottani burzsoáziának, egyesítik a nemzetközi ellenforradalmi hadsereget a járom alól felszabadulni akaró dolgozók ellen.

Munkások! Szegény földtelen parasztok!

Ti, akiket a gazdagok háborúja ide sodort a nyomorba, szenvedésbe, akik már ötödik éve véreztek a tőkés érdekeiért, akik elszakítva szülőitől, asszonytól, gyerektől, csak egy vágnak: a hazatérésnek éltetek, szabadok vagytok, mehettek!!

A Kommunisták Párt vette kezébe ügyeteket, gondoskodik arról, hogy a határra kerüljete, és ottan a burzsoázia hitvány ellenforradalmi bandája ellen fegyverrel a kézben kerüljete haza.

A szállítás a jelentkezés sorrendjében történik.

A kommunisták vörös zászlója alatt indulunk haza, hogy felszabadítsuk családkat, gyermekeinket az évszázados rabság alól.

Jelszavunk: Éljen a munkások és parasztok tanácsának hatalma az egész világban!

A szaratovi kommunista párt magyar csoportja

Muzej Revoljucii SZSZSZR, Invent. №. A-46558. – Nyomtatott röplap.

123

A „Pravda” közleménye a voronyezsi hadifoglyok tüntetéséről az oroszországi és a németországi forradalom mellett

Moszkva

1918. november 12

Voronyezs, november 11. A németországi forradalomról szóló hírek viharos lelkesedést keltettek a lakosság körében. Tegnap este hatalmas tüntetés zajlott le a városban. Az osztrák és német hadifoglyok is nagyszabású megmozdulást rendeztek az osztrák–magyar konzulátus épülete előtt. A németekből, magyarokból, csehekből, ruszinokból és más nemzetiségűekből álló kétezres tömeg éltette az orosz és a német forradalmat. Ausztria és Németország hivatalos katonatiszti képviselőit leváltották és különleges bizottságokkal helyettesítették. A konzulátus épületében végrehajtott házkutatás során nagyarányú cipő- és ruhakészleteket fedeztek fel. (ROSZTA.)

Pravda (Moszkva), 1918. november 12

*A Turkesztáni Köztársaság Központi Végrehajtó Bizottságának rendelete arról,
hogy a volt hadifoglyokkal kapcsolatos összes ügyek intézését
át kell adni a külföldi munkások és parasztek pártszervezeteinek**

Taskent

1918. november 12

A Németországban lezajlott fordulat következtében a volt osztrák és német hadifoglyok érdekeinek védelme többé nem illeti meg a császári kormányt képviselő személyeket, ezért a hadifoglyok érdekeinek védelmével kapcsolatos összes ügyek a hadifoglyvédelmi bizottságok és képviselők kezéből a külföldi munkások és parasztek kommunista pártjai bizottságainak kezébe kerülnek át.**

A Turkesztáni Köztársaság nevében
Votyincev, a Központi Végrehajtó Bizottság elnöke
Uszpenszkij, az elnök munkatársa
Fotyjev, titkár
Anton Bernagyuk
Ivan Braun
A. Witt***

Partarch. Uzb. filiala IML. Taskent f. 60. op. 4. d. 18. l. 28. – Gépirásos másolat. (Oroszul.)

*A „Szociális Forradalom” cikke forradalmi harcra buzdítja
a hazainduló hadifoglyokat*

Moszkva

1918. november 13

Mire vártok még?

Százötvenezer Ausztria–Magyarországból való hadifoglyot jegyzett fel nyilván-tartásában az a bizottság, amelynek rendeltetése, feladata a foglyok hazaszállítá-tása lett volna. Százötvenezeren vannak még azok, akik számára megvan minden lehetősége a hazatérésnek, akiknek csak el kell indulni, akik elfásultan nyögtek

* A rendeletet megküldték a köztársaság valamennyi szovjetjének s a külföldi munkások és parasztek kommunista pártja bizottságainak.

** A Külföldi Munkások és Parasztek Kommunista Pártjára vonatkozólag lásd a 166. sz. doku-mentumot és a hozzáfűzött jegyzetet.

*** A. Bernagyuk és I. Braun aláírását a következő feliratú bélyegző hitelesíti: „A Külföldi Munkások és Parasztek Kommunista Pártja taskenti szervezetének bizottsága.” Witt aláírása alatt a következő feliratú bélyegző áll: „A Dán Nagykövetség munkatársa.”

mindmáig a fogságot, akik nazarénuskodva nem kérték a hazamenésből az „általános békéig”, akiket más apróbb-nagyobb ok tartóztatott, marasztott.

Mire vártok még ti százötvenezer?

Négy hét trónokat és országokat döntő földrengése megrázta, széthullasztotta a monarchia épületét. Az a hadsereg, amelynek bilincseivel, börtönével, fegyelmével rémítettek benneteket még itt a fogságban is: köddé foszlott. Mint sötét felhőfoszlányok, akként kóvályognak szerteomladozott részei imitt-amott. Az az államhatalom, amely a háború előtt elnyomott, kiszípolyozott, már cserepekre tört és az újonnan támadt nemzeti államok – bár nem az elnyomottak és kizsákmányoltak hatalma – könnyebben megrohanható, könnyebben megvívható bástyái a tőkéseknek.

Odahaza szakadatlanul remeg a föld. Az ember-százezreket faló frontok, amelyek talán a ti százötvenezer embertestetekre is áhítoztak, megszűntek vért inni, csontot morzsolni, emberhúst emészteni. Az a délszláv állam,¹ amely az imperialista monarchia vasjarmában legjobb fiait vesztette el, függetlenségével együtt a békét is megszerezte magának. Megnyitotta a frontot, odaadta Triesztet, Fiumét az olaszoknak,² megkötötte velük a fegyverszünetet és hazaeresztette az amúgy is elszéledő csapatokat. Az a Magyarország, amelynek bérenc lelkesítői a „magyar vitézség” káprázatával vágóhídra zúdították a férfilakosság tömegeit, az a Magyarország most az orosz Kerenszkij példáján okult magyar Kerenszkij gróf – Károlyi Mihály – révén békéért és kegyelemért, segítségért és támogatásért fut Belgrádba a délről felvonuló antantseregek parancsnokához.

Ha a fronttól féltél: nincs többé front. Ha béke kellett: itt a béke. Ha új országba vágytál: itt forr, alakul ki előtted. Ha nem akartál rab lenni, elnyomott és kizsákmányolt: most virrad a láncokat törő, elnyomókat ledöntő nap.

Mire vártok még?

Körös-körül vörösbe borulnak országok. Vörös városok nőnek ki a rabszolgatartó tőkések rideg háztengereiből. A német munkásság nehéz harccal küzd, viaskodik, hogy megalkuvókon és árulókon átvergődve a saját kezébe vegye a hatalmat. Az osztrák munkások tömegeiben nincs nyugvás, nincs megelégedettség az eddigi eredményekkel. A magyar proletariátust sem boldogítja még az, hogy ketten-hárman a proletárérdekeket elalkuvó vezérekből miniszteri székekben ülhetnek. Az utolsó láncok semeit érzi pattogni a proletárorszály.

Lehet-e nyugodtan, eltespedten, várakozón nézni, lesni az eseményeket e nagy napok legnagyobbjaiban? Lehet-e beletemetkezni a fogság megszokott szürke jármába, amíg otthon lángzó vörösbe feslik a világ!? Szabad-e ölbetett kézzel, földbegyökerezett lábbal megállni, amikor egész sorsotok van kockán?! Amikor talán már holnap kibuggyan a proletárforradalom lángja, amikor talán már holnap harcba kell szállni az elnyomottaknak, hogy kicsikarják a hatalmat – a szegények

¹ 1918. október 29-én a Központi Népi Vecse kimondta, hogy a jugoszláv földek elszakadnak Magyarországtól és megalakul a szerbek, horvátok és szlovénok önálló állama.

² A Habsburg-monarchia örökségéről már a háború alatt vita folyt Olaszország és a délszlávok között. Triesztet és Fiumét (ma Rijeka) megszállták az olasz csapatok, de a két város sorsáról politikailag csak később döntöttek.

és dolgozók, a proletariátus hatalmát – a nemzeti felszabadítás nevében új tőkés elnyomó államgépezetet kovácsolók kezéből.

Százötvenezrek, mire vártok még?

Az a Magyarország, amelyet Károlyitól Garamiékig dagaszt, gyúr most mindenki, sosem lesz a ti hazátok, proletárok hazája, ha innen nézitek, ami ott készül. Vajon azt gondoljátok, hogy Károlyi gróf, a tízezerholdas forradalmár odaadja a földet a maga jószántából a földteleneknek, a földművelő szegényeknek? Avagy lehetséges, hogy a többi függetlenségi grófok és ügyvédek, a mindenféle gyári részvénytársaságokba beházasodottak, kiadják a munkásság birtokába a gyárak feletti rendelkezést? Azt képzelitek, hogy a miniszterségbe csöppent szociáldemokrata vezérek az általános, titkos, háromévenként egyszeri szavazáson kívül – egyéb beleszólást is engednek nektek, dolgozóknak a hatalomba?!

Ha erre vártok: ítéletnapig elvárhattok!

Őnektek, akik itt éltek az orosz proletárköztársaság tűzhelye mellett, tudnotok kell, hogy a földet, a gyárat, a hatalmat nem osztják, nem adják, se a grófok, se az ügyvédek, se miniszter-szocialisták. Mindezt el kell venni, el kell venni nektek magatoknak! Mindezért keresztül kell gázolni a grófokon, ha még oly radikálisok is, az ügyvédeken, ha még oly demokraták is, a minisztereken, ha még oly szocialisták is! Meg kell rohanni őket, meg kell nyitni ellenük a frontot, a forradalom frontját, a proletárforradalom vörös frontját!

Ha ma toppantok be odahaza, máris késő, ha ma keltek útra, máris sokat haboztatok, ha ma látjátok meg a feladatot, amely reátok vár, máris sokáig voltatok vakok!

Mire vártok még?

A Monarchia tőkésállamának szolgálói minden eszközzel és móddal azon voltak, hogy késleltessék, elhúzzák-halasszák a hazaszállításokat. Nem bánták, ha nem is nagyon igyekeztek elindulni. Nehezítették, gyötrelmessé tették az utat, a szállításig eljutást. „Legalább kevesebb bolsevizmussal megfertőzött ember kerül haza!” – ez a titkos, nemegyszer hangosan is kimondott gondolat élt bennük. Most ezek a gátak, ezek a megakasztó horgok nincsenek többé. Ezentúl nincs szó arról, hogy kevés a vonat, rossz a közlekedés, lassú a kicserélés . . .

A hazaszállítás ügye a mi kezünkben van, a ti kezetekben, önnön hatalmatokban. Amint kivették a fogolyszállítás körüli hatalmat a konzulok, ezredesek, őrnagyok, kapitányok kezéből: tehát az elnyomók kezéből: egyszerre megszűntek a sokat emlegetett akadályok.

Ma már nincs tovább mire várni.

Az út szabad. A vasút fényes sinkígyói hazafelé mutatnak. Indulni kell. Vörös Magyarországból árad, harsan felétek az ígélet, feszülő munkásmellekből kiszakadóan: Minden ember a magyar forradalmi frontra!

Szociális Forradalom (Moszkva), 1918. november 13

*Az asztrahanyi hadifogolytábor közgyűlésének jegyzőkönyve
a külföldi katonatanács megalakításáról*

Asztrahany

1918. november 14

Jelen volt körülbelül ezer ember, és képviseltette magát a külföldi föderáció. A gyűlést este hétkor nyitották meg. Elnök Gavró elvtárs, titkár A. Obuhovszkij elvtárs. Előjegyzésben a következő szónokok:

oroszul Gavró elvtárs, magyarul Kovács elvtárs, románul Magos elvtárs, németül Schmidt elvtárs, csehül Pekač elvtárs, magyarul Matkovics elvtárs.

Az elnök megnyitja a gyűlést, ismerteti a jelenlegi ausztria–magyarországi és németországi helyzetet, szemléletes képet rajzol a hadifoglyok életéről. Rámutat arra, hogy az orosz munkás-paraszt hatalom valódi proletárhatalom, s felszólít minden hadifogoly elvtársat, legyenek egységesek, alakítsanak nemzeti tanácsot az orosz mintára.

Beszéde végeztével Gavró elvtárs üdvözlí az összes elvtársakat.

A második szónok Kovács elvtárs. Beszámol arról az összeforrott szervezetről, amelybe a moszkvai és a szaratovi hadifoglyok tömörültek. Ezek készen állnak arra, hogy Liebnecht elvtárs első szavára segítséget vigyenek azoknak az elvtársaknak, akik Magyarországon és Németországban felkeltek az imperializmus és a burzsoázia ellen.

A harmadik szónok, Magos elvtárs, románul számol be az Ausztria–Magyarországon és Németországban pillanatnyilag uralkodó helyzetről.

A negyedik szónok, Schmidt elvtárs, németül beszél. Rámutat, hogy az Asztrahanyban tartózkodó német misszió saját jószántából adta át az ügyeket a Külföldi Csoportok Föderációjának. Ebből arra lehet következtetni, hogy Németországban nincs többé imperializmus.

Az ötödik szónok, Pekač elvtárs, csehül beszél. Beszámol a Németországban és Ausztria–Magyarországon jelenleg uralkodó helyzetről, s szoros tömörülésre szólítja fel a hadifogoly elvtársakat.

A hatodik szónok, Matkovics, magyarul beszél. Példának állítja az orosz proletariátust, amely lerázta az évszázados jármot és kézbe vette a hatalmat. Matkovics elvtárs felszólítja a hadifoglyokat, hogy egyesüljenek és teremtsék meg hazájukban is a munkás-paraszt hatalmat.

A szónoklatok elhangzása után a következő határozatot terjesztették elő:

„Mi, volt hadifoglyok, az 1918. november 14-i közgyűlésen elhatároztuk, hogy többé nem ismerünk el semmiféle burzsoá rendelkezést és hatóságot, egy emberként belépünk a nemzetközi Vörös Hadsereg soraiba. Követeljük, hogy a külföldi kommunisták alakítsanak Asztrahanyban külföldi katonatanácsot.¹ Ennek rendel-

¹ A közgyűlés határozata alapján megalakult a Külföldi Katonatanács. Tagjai magyar kommunista internacionalisták lettek: Gavró Lajos, Kovács Imre és Sugár Mór. A tanács 1919. április 13-án szűnt meg. Munkájára vonatkozólag lásd a II. köt. 543–547., 558–564. sz. dokumentumát.

kezéseit és parancsait végre fogjuk hajtani. A burzsoá kormányhivatalokat és szervezeteket nem ismerjük el.

A fentieket aláírásunkkal erősítjük meg.”

Ezután az asztrahanyi hadifogolytábor gyűlésén jelenlevő elvtársak aláírták a határozatot.

Az aláírások számára külön listát nyitottak.

Gavró, a közgyűlés elnöke
A. Obubovszkij titkár

Kommunizist (Asztrahany), 1918. december 3

127

*A „Voronyezsszkij Krasznij Lisztok” közleménye
a szaratovi osztrák és magyar hadifoglyok 1918. november 11-i tüntetéséről*

Voronyezs

1918. november 15

Szaratov, november 11.

Az osztrák és magyar hadifoglyok nagyszabású tüntetést rendeztek. Majdnem 6000 főnyi tüntető vonult a szovjet épületéhez. Itt orosz és külföldi kommunisták mondtak beszédeket.

A hadifoglyok örömujjongása nem akart véget érni. A német misszió tagjai elbújtak. Az osztrák misszió tagjait letartóztatták. Ügyeinek intézését az osztrák kommunisták vették át.¹

Voronyezsszkij Krasznij Lisztok (Voronyezs), 1918. november 15

128

*A Szovjet-Oroszországban tartózkodó volt osztrák–magyar alattvalók
szovjetjének levele
a Központi Hadifogoly- és Menekültügyi Kollégiumnak arról,
hogy a szovjet átvette az osztrák–magyar alattvalók képviselőit*

Moszkva

1918. november 23

Van szerencsénk közölni, hogy 1918. november 5-én Moszkva városában megalakult a Szovjet-Oroszországban tartózkodó volt osztrák–magyar alattvalók

¹ Nyilvánvalóan az osztrák–magyar hadifogolycseréről és osztrák, magyar és más, a monarchia területéről származó kommunistákról van szó.

szovjetje, amely folyó év november 6-án forradalmi rendben átvette a volt osztrák–magyar birodalom képviselétével kapcsolatos összes ügyeket, elsősorban a volt osztrák–magyar hadifogolyügyi misszió ügyeit.¹

A volt osztrák–magyar alattvalók moszkvai szovjetjét az összes helyi szovjetek központjukul ismerték el.

A Szovjet-Oroszországban tartózkodó volt osztrák–magyar alattvalók szovjetje (központ Moszkva) azzal a tiszteletteljes kéréssel fordul önökhöz, ismerjék el a szovjetet a volt Ausztria–Magyarország alattvalóinak kizárólagos képviselőjeként, és nyújtsanak neki nehéz munkájában minden tekintetben védelmet és támogatást.

A szovjet elnöke*
titkár*

CGAOR SZSZSZR. Kollekcija dokumentov. I. 5. – Gépírásos tisztázat. (Oroszul.)

¹ A moszkvai osztrák–magyar szovjet aktív tevékenységet fejtett ki. Felfedte a volt hadifogolycsere-bizottság bürokratizmusát és reakciós jellegét. Az elkövetkező hónapokban több orosz városban alakultak osztrák–magyar szovjetek és széles körű tevékenységet fejtettek ki.

Az 1919 januárjában készített beszámoló megállapította: „A szovjet a rendkívüli nehézségek ellenére hét hét leforgása alatt körülbelül 60 000 hadifoglyot indított haza, míg az előző bizottság hat hónap alatt összesen 150 000 hadifoglyot indított el.

Azokon a pontokon, ahol a hadifoglyok nagy tömegekben vannak együtt, képviseliteink működnek: Szaratovban, Szamarában, Asztrahanyban, Tambovban, Penzában és Kurszkban. A fölöslegessé vált kirendeléseket azonnal feloszlattuk. Mindazokra a helyekre, ahol a győzelmesen előrenyomuló Vörös Hadsereg nagy hadifogoly-csoportokat szabadít ki a fehérgardisták keze közül, a szovjet elküldi képviselőit. Így például a vöröskatonák december 28-án foglalták el Ufát, s a munkás-paraszt szovjet képviselője már ott van: gondoskodik arról, hogy a féléven át fehérgardista fogságban levő hadifoglyok mihamarabb hazaindulhassanak.” (Szociális Forradalom, 1919. január 8.) A szovjet tevékenységére vonatkozólag lásd még a 134., 155., 157., 158., 163., 173. sz. dokumentumokat.

Az 1918 októberi magyarországi polgári demokratikus forradalom után Károlyi Mihály gróf kormánya elismerte az osztrák–magyar szovjetet mint olyan szervezet, amely az Oroszországban levő magyar hadifoglyok érdekeit képviseli, az osztrák–magyar missziókat ugyanis a hadifogoly-tömegek 1918 novemberében felszámolták.

Az osztrák–magyar szovjet 1919 novemberében megszűnt. Egyidejűleg megalakult a magyar munkás- és katonaküldöttek szovjetje. (Lásd a 173. sz. dokumentumot és a hozzá fűzött jegyzetet.)

* Olvashatatlan aláírások.

A „Privolzsszkaja Pravda” című lap közleménye arról,
 hogy 1918. november 19-én Szamarában megalakult az osztrák–magyar
 munkás- és katonaküldöttek szovjetje

Szamara

1918. november 25

A Szovjet-Oroszországban tartózkodó volt osztrák–magyar alattvalók moszkvai szovjetje, amely a németországi és az ausztria–magyarországi forradalom kapcsán alakult meg,* Szamarába delegálta Prusánszky elvtársat, hogy Szamarában is alakítson ilyen szovjetet, amely vállalná a volt osztrák–magyar birodalom alattvalóinak képviselését.

Ebben az ügyben november 19-én ülést tartott az Oroszországi Kommunista Párt Külföldi Csoportjainak Szamarai Föderációja. Az ülésen elhatározták, hogy kommunista elvtársakból forradalmi szovjetet alakítanak,** amely haladéktalanul munkához lát és addig is, amíg utasításokat nem kap az új osztrák–magyar kormánytól, átvesz minden ügyet és minden vagyont a volt osztrák–magyar miszsiótól.

A szovjet tagjai a következő elvtársak lettek: Glass, Eigel, Iványi, Joszimo-
 vics és Frabic.

Privolzsszkaja Pravda (Szamara), 1918. november 25

Felhívás az Ukrajnában élő német és osztrák–magyar katonákhoz¹

1918 november

Fel a fejjel! A segítség jön!

Eljöttetek ide, hogy Ukrajna munkásait és parasztjait elnyomjátok, hogy a gyalázatos vérszopóknak, az orosz junkereknek és kapitalistáknak segítsetek. Kénytelenek voltatok a német kapitalista kormány parancsára, a német tisztek parancsszavára a hóhér szerepét játszani. *Most már Németországban és Ausztria–Magyarországon győzött a forradalom.* Mindenütt katona- és munkástanácsok alakulnak. A tőke urai nem parancsolhatnak többé, s minden reményük

¹ A felhívást valószínűleg az Ukrajnában dolgozó magyar kommunisták írták, vagy fordították.

* Lásd a 128. sz. dokumentumot.

** Osztrák–magyar szovjetet.

abban van, hogy titeket még tovább is *ámítsanak* és miután elámítottak, az orrotoknál fogva vezessenek. *Ti most Ukrajnában úgy ültök, mint egy boszorkányüstben.* A feladatot, ami miatt ide jöttetek, *nem tudjátok és ti nem is akarjátok teljesíteni.* Hisz' az természetes, hogy a német munkások és katonák, akik odahaza a császár igáját, a militarizmus jármát lerázták magukról, akik otthon már ráléptek az útra, melyen a kizsákmányoló kapitalisták és junkerek hatalmát megtörik, hogy azok a német katonák és munkások *nem játszhatják Ukrajnában a hőhérokok szerepét.* Kötelességtek a *vérbűnért*, melyet velük szemben elkövettek – amikor kényszerítve voltatok az ukrainai nép hőhéraiként fellépni –, engesztelő áldozatot hozni. *Azonnal összeköttetésbe kell lépnetek az ukrainai munkásokkal és parasztokkal, a kapitalista vezéreket, a junkereket, az orosz generálisokat Ukrajnában mindenütt le kell tartóztatnotok, és segítenetek kell a munkásoknak megalakítani a munkástanácsokat, miként ti a ti katonatanácsaitokat megalakítottátok.*¹

Nem csak *becsületbeli kötelességtek teljesítéséről* van szó, *hanem szó van a ti saját börtönökről is.* *Szkoropadszki* és az orosz tőkésék és junkerek, akiket Németország régi kapitalista kormánya állított lábra, fegyverzett fel, *most az angol tőkéséssel kötöttek szövetséget, hogy a forradalmat Németországban is teljesen megfojtsák.* Az orosz munkások és katonák kenyeret ígértek és küldöttek is a német népek, hogy *forradalmát meg ne fojtsák, hogy ki ne éheztesse őt,* hogy már idejében képes legyen a hazát új alapokon berendezni. Az angol tőkésék most csapataikat küldik Ukrajnába, hogy az orosz forradalmat megfojtsák, hogy ne segíthessen a német forradalomnak, úgyszintén véres fegyverszünet-feltételeket diktáltak a német forradalomnak, hogy azt megfékezzék, mielőtt még abba a helyzetbe kerülne, hogy az orosz forradalomnak segítségére jöhessen. *Az angol tőkésék ütései éppúgy vannak irányítva az orosz, mint a német munkások és katonák ellen.* Sőt még több: *a veszély, mely benneteket erről az oldalról fenyeget, még nagyobb.* Az angolok minden eszközzel arra fognak törekedni, hogy *titeket saját otthonotoktól elvágjanak,* nehogy erősíthessétek a német forradalmat. Rátok fogják zúdítani az ukrainai junkerek és generálisok *fehérgárdáját,* hogy *kiirtsanak* benneteket, vagy hogy gyalázatos és kemény hadifogságba kényszerítsenek. *Egyedüli segítségtek tehát Ukrajna munkásai és parasztjai, akik most mindenütt fel fognak kelni kinzóik és kizsákmányolóik ellen. Velük szövetkezettek, de azonnal.*

A német katonatanácsoknak összeköttetésbe kell jönniük az ukrainai paraszts- és munkástanácsokkal s velük együtt kell gondoskodniuk a nyugalomról, saját embereik ellátásáról, a saját biztonságukról. *Semmiféle erőszakoskodás ne legyen többé a munkásokkal és parasztokkal szemben.* Teljes energiával kell fellépnetek a *fehérgárdista ellenforradalmárok ellen.* *És ha a német forradalmat megmentő*

¹ Az Ukrajnában állomásozó osztrák–magyar hadsereg némelyik helyőrségében már 1918 nyarán működtek illegális katonatanácsok, és kapcsolatot tartottak az illegális bolsevik szervezetekkel. (CGAOR. f. 1318. op. 1. d. 628. ll. 31., 32., 46.; CPA IML. f. 17. op. 9. d. 6. ll. 184–185.; Szociális Forradalom, 1918. szeptember 28; Ukrajnában történt; Pest és Nógrád megye Állami Levéltára. Pest megye alispánjának iratai: 1918/170.)

munkások közben zavarnának benneteket saját tisztjeitek, kik már régen szövetségben vannak a tőkésekkel és junkerekkel, úgy bánjatok el kíméletlenül a kiszákmányolók e zsoldos szolgálival. Állítsátok őket választás elé: „Ha a néppel együtt mennek, úgy bizalommal és engedelmesen vesszük katonai parancsaikat.” Ha azonban a legkisebb okotok is megvan a gyanúra, hogy katonai parancsaik mögött valamiféle fondorlatot rejtegetnek, úgy azonnal kíméletlenül járjatok el velük szemben. Ne tétovázzatok soká, hanem kurta gyeplőre kell fogni őket. *A gyors eljárás sok drága munkás- és katonavért fog megkímélni.*

Tanuljatok az orosz forradalom tapasztalataiból. Mi sok generálisnak meghagytuk az életét, mivel ők szavukat adták nekünk, hogy nem fognak harcolni a munkások és katonák ellen. Ilyen volt Krasznov generális is, s aztán a gazemberek a fegyvert ellenünk fordították, és most sok munkásvérnek kell folynia, hogy az ellenforradalom ezen vezéreit letörhessük. Ne csináljátok utánunk a mi hibáinkat, hanem tanuljatok a mi tapasztalatainkból, és ne csüggedjete! *Ne vezettessétek magatokat a háborús járadalmak által szervezetlen futásba. Nem találtok utat, amelyen menekülhetnétek.* Ukrajnából csak Románián, Ausztria–Magyarországon vagy Lengyelországon keresztül térhettek haza. Az egyik oldalról, Románia felől, az angolok nyomulnak előre, Lengyelországban a lengyel légionáriusok támadnak meg és fosztanak ki; a lakosság, mely generálisaitok okkupációs garázdálkodása által a legmélyebben el van keseredve, ellenetek fog fordulni, és útközben hátulról fog megtámadni benneteket. *Nincs tehát választás. Keresztül kell vágnotok magatokat, akár ki vagytok merülve a háború által, akár nem. És ti keresztül tudjátok vágni magatokat, mert az orosz vörös hadsereg, a forradalmi munkások és parasztnak vörös hadserege megy segítségekre nektek és az ukrainai munkásoknak és parasztnak.* Északról vonul lefelé s fel fogja venni a harcot Anglia és Oroszország tőkéseinek csapataival. Ne ingadozzatok, *ne habozzatok, ezt ajánlja nektek a két tűz köze* és ti tudjátok a saját tapasztalataitokból, hogy ha két hadsereg egymásra tör, az semmisül meg legelőbb, aki közéjük van bezárva.

Az angolokkal, akik Németországot ki akarják éheztetni, akik titeket el akarják pusztítani, nem egyesülhettek. Oroszország vörös munkás- és paraszthadseregével, mely az egész világ munkásosztályának a felszabadításáért harcol, amely egynek érzi magát veletek, német katonákkal, amely jön Ukrajnába, hogy az orosz és ukrainai munkásoknak kenyeret, az ukrainai munkásoknak és parasztnak földet és szabadságot hozzon, vele kell tehát egyesülnötök.

Még egyszer halljátok tehát: *kíméletlenül mindenkit leütni, aki benneteket ebben akadályoz.*

Még egyszer halljátok tehát: Habozás nélkül, gyorsan az ukrainai munkások és parasztnak segítségére, a fehérgárdisták fészkeit szétrombolni, a munkásképviselek tanácsait megalakítani és aztán a Vörös Hadsereggel egyesülni, amely jön.

Bátorság és határozottság, német és osztrák–magyar katonák Ukrajnában! *Szervezett előnyomulás és nem fejetlen futás! A fegyvereket a nép ellenségei ellen használni és nem gyáván és könnyelműen eldobni!* Ez a jelen pillanat jelszava.

Éljen a német és osztrák–magyar katonák szövetsége az ukrainai munkásokkal és parasztokkal és a Vörös Hadsereggel!

Éljen a német, az osztrák–magyar, az ukrainai és orosz dolgozó nép felszabadulása!

PI Archivum. F. 966/17. 221. ö. e. 1. l. – Nyomtatott röplap.

131

*Jelentés az OK(b)P Külföldi Csoportjai Caricini Föderációjának
1918-ban végzett tevékenységéről*

Caricin

1918. december 2

Folyó év május hó elején három külföldi kommunista érkezett Caricinba: Franz Wager, Hochfelder Lipót és Hilbert Melcher elvtársak, akiket a külföldi szocialisták első országos kongresszusa,* amely április 16-tól 21-ig ülésezett Moszkvában, azzal bízott meg, hogy Oroszország déli részén megfelelő helyen szervezzenek gyűjtőtábor az összes nemzetiségű hadifogoly proletárok és agrárproletárok részére, hogy elkülönítve őket a nem proletár elemektől, politikai öntudatuk felébresztésével elő lehessen készíteni őket eljövendő otthoni tevékenységükre. A terv értelmében ezeket a hadifoglyokat Oroszország egész déli részéből egy külön erre a célra berendezett táborban kellett összegyűjteni, biztosítva számukra a lehető legjobb életfeltételeket és mindazokat a kedvezményeket, amelyeket a Népbiztosok Tanácsának 1917 decemberi rendelete ír elő a hadifoglyok részére,¹ avégett, hogy ennek révén megérezzék és tisztán felismerjék, milyen változás zajlott le az Orosz Köztársaságban, s ily módon új erőket lehessen bevonni a külföldi munkások és parasztok köréből a forradalomért vívott harcba. A többi hadifoglyot viszont, akikről nem várható, hogy támogassák törekvéseinket, Szaratovban kellett összegyűjteni, hogy onnan hazainduljanak.

A három elvtársat megbízták, járja végig a Szaratov és Asztrahany kormányzóságban, a Don-vidéken, a Kubányban és az Észak-Kaukázusban levő táborokat, hogy itt – a külföldi munkások és parasztok forradalmi szervezeteinek Központi Végrehajtó Bizottsága által kiadott 1015. és 1016. sz. felhatalmazás alapján – embereket toborozzon.

Mínthogy ez a tevékenység éles ellentétben állt azokkal a kötelezettségekkel, amelyeket a szovjet kormány Breszt-Litovszkban Németországgal és Ausztria-

¹ A Népbiztosok Tanácsának arról a határozatáról van szó, amely előírja, hogy könnyíteni kell a Novgorod kormányzóság borovicsi járásában élő hadifoglyok helyzetén. (Lásd a 24. sz. dokumentumhoz fűzött jegyzetet.)

* Lásd a 73., 80. sz. dokumentumokat stb.

Magyarországgal szemben magára vállalt,¹ először is meg kellett találni e tevékenység számára valami olyan módot, hogy a német imperialisták meg ne gátolhassák és ne vonhassák felelősségre a szovjet kormányt a békeszerződés megszegéséért. Vagyis létre kellett hozni egy olyan szervezetet, amely külsőleg összhangban volna a békefeltételekkel, azaz nem viselne semmiféle politikai színezetet, ám ugyanakkor alkalmas volna az eléje tűzött feladatok megoldására.

A kongresszus által megbízott három említett elvtárs Caricinben megszervezte az úgynevezett caricini hadifogoly munkás művelődési egyletet. Mellette azonban szükség volt egy másik, látszólag vele kapcsolatban nem álló szervezetre is, amelynek az volt a feladata, hogy az orosz állampolgárságot fölvevő hadifoglyokból internacionalista fegyveres osztagokat alakítson s ezeket beolvassza a Vörös Hadseregbe. Ennek a szervezetnek, amelynek költségeit hivatalosan az államkincstár fedezte, egyben támogatnia kellett a fent említett caricini hadifogolyegyletet. Evégett a dél-orosz köztársaságok körzeti katonai biztossága keretében, amely akkor Caricinban működött, külön nemzetközi osztályt alakítottak.

Amikor a három megbízott megkezdte felvilágosító munkáját, körülbelül 5000 hadifogoly tartózkodott a caricini táborban. Több nagygyűlést tartottak itt, majd kiválogatták a tömegből a legöntudatosabb elemeket, akik egyre szorosabban tömörültek a kezdeményezők köré. A szövetségnek ekkor már 400 tagja volt, s ebből már ki lehetett választani a legöntudatosabb és legmegbízhatóbb elemeket s azokat munkatárssá nevelni. Evégett az általános ismeretterjesztő tanfolyamokon kívül, amelyeken mindenki részt vehetett, külön agitátortanfolyamokat is indítottunk német, magyar és délszláv nyelven. Mindhárom tanfolyamon 12–12 fő vett részt. Ezeket az embereket külön barakkban helyeztük el, és a leg gondosabb politikai nevelésben részesítettük. Négy hét múlva 25 kiválóan képzett, teljesen munkaképes agitátorunk volt.

Most már módunk volt rá, hogy ezeknek az új munkatársaknak a segítségével nagy arányokban megkezdjük a felvilágosító munkát és kiterjesszük a ránk bízott egész területre. Hat, különböző nemzetiségű agitátorokból álló csoportot alakítottunk. Ezeket szétküldtük minden irányba, egy-egy meghatározott körzetbe. Elláttuk őket nagy mennyiségű ingyenes irodalommal, amelyet külön e célra hozattunk Moszkvából a külföldi szocialisták KVB-jától, továbbá különböző nyelven nyomtatott kiáltványokkal, azzal, hogy mindezt terjesszék a hadifoglyok között.

Közben Caricinban megkezdtük az „Internacionalista” című lap kiadását németül, magyarul és szerbül. Hetenként kétszer jelentettük meg és rendszeresen elküldtük az agitátoroknak.

Június közepén megalakult az I. caricini nemzetközi zászlóalj. Itt a fő figyelmet a politikai nevelésre fordítottuk. Minden vöröskatonának, mielőtt fegyvert kapott volna a kezébe, kötelezően végig kellett járnia egy kététhes politikai tanfolyamot, hogy megismerkedjék a forradalom minden részletkérdésével, s így

¹ A breszt-litovszki békeszerződés II. cikkelyéről van szó. (Lásd a 71. sz. dokumentumhoz fűzött 1. sz. jegyzetet.)

kialakuljon a tökéletesen öntudatos, fegyelmezett forradalmi katonák magva, olyan emberekből, akik minden tekintetben készen állnak a rájuk váró feladatokra. Minthogy a hetenként kétszer megjelenő lap nem elégíthette ki az olvasók minden szellemi igényét, július elején a „Fény” című naponta megjelenő rölapot is létrehoztuk.

Munkánk eredményei hamarosan mutatkozni kezdtek. Július végén Caricinban már készen állt egy minden tekintetben kiképzett lövészszázalaj és egy könnyű tüzérségi üteg; egy századot az ellenforradalom ellen harcoló kormányzósági rendkívüli bizottság* rendelkezésére bocsátottunk, a többit a város védelmére vezényeltük, a tüzérséget pedig a katonatanács parancsára Bakuba irányítottuk a partraszálló angol-francia egységek ellen.

Ez alatt az idő alatt több mint négyszeresére nőtt a tartományban dolgozó agitátorok száma. A caricini külföldi kommunista csoport taglétszáma július végén elérte a 21 főt.

Minthogy közben nehézségek keletkeztek a hírközlés terén, s egész tevékenységünknek Caricinban való összpontosítása bonyodalmakat okozott, kirendeltségeket szerveztünk a következő pontokon: Asztrahany, Szvjatoj Kreszt, Pjatyigorszk, Csornij Jar, Carevo, Dubovka, Kamisin, Szvoboda Nyikolajevszkaja és Balasov. A többi dél-oroszországi városban csak irodalom szétosztó állomásokat hoztunk létre.

Megjegyzendő, hogy a szóban forgó idő alatt agitátorainknak két ízben sikerült irodalmat átjuttatniuk a lövészárkok túlsó oldalára. Ezt először Klemens Dimter elvtárs tette meg. Zselubovka állomásnál átlépte a demarkációs vonalat, behatolt Harkov városába, s pártirodalmat osztogatott a 133. és 244. német lövészrezred katonái között. Második alkalommal Ivanevics és Gürtler elvtárs 16 pud súlyú irodalommal Kurszkba utazott, s átadta az egészet a 33. osztrák-magyar lövészrezrednek. (Az ezred ezt követően átállt a mi oldalunkra.) A hozzájuk juttatott irodalmat repülőgépről szórták szét. Egyébként elvtársaink ott-tartózkodásuk alatt megszerezték a főhadiszállásról az osztrák császári zászlót és áthozták.

Pillanatnyilag a Vörös Hadseregbe besorozott internacionalisták száma több mint 3500 fő, s a következő osztagok között oszlik meg: asztrahanyi osztag (800 fő), Csornij Jar-i osztag (300), carevói (50), dubovkai (120), kamisini (80), balasovi (500), Szvoboda Nyikolajevszkaja-i (150), pjatyigorszki (400), Szvjatoj Kreszt-i (100) és caricini (1200). Azok a hadifoglyok, akik a mi szempontunkból alkalmatlanok voltak, most már majdnem kivétel nélkül együtt vannak a szaratovi gyűjtőtáborban.

Ezzel feladatunk ebben a körzetben elvégzettnek tekinthető.

Mielőtt ezeket az eredményeket elérhettük volna, természetesen igen nagy nehézségeket kellett leküzdenünk. A külföldi kommunisták munkája elé főleg egy, már említett körülmény gördített akadályokat: azok a kötelezettségek, amelyeket a szovjet kormány a központi hatalmakkal szemben magára vállalt. Így pél-

* Cseka.

dául a dél-orosz köztársaságok körzeti katonai biztosságának megszüntetése után a caricini hadifogoly művelődési egyletnek egy teljes hónapon át nem volt semmiféle pénze, egészen addig, amíg meg nem találtuk finanszírozásának új formáit. Az OK(b)P caricini bizottsága mellett „külföldi kommunista bizottság” alakult, s a pártbizottságtól ez vette át az agitációs tevékenységhez szükséges pénzt. Amikor azonban a pénzszükséglet túl nagyra bizonyult és a caricini pártbizottság már nem tudta fedezni, akkor a déli front forradalmi katonatanácsának agitációs, szervező és tájékoztató osztályán működő bizottság határozata értelmében megalkult a külföldi kommunisták alosztálya, s mind az agitáció, mind a lapkiadás összes költségeit ennek közvetítésével fedezték.

Az anyagi nehézségeken kívül azonban számos más nehézség is jelentkezett, amelyek több ízben kudarccal fenyegették egész munkánkat: a szakadatlan mozgás a fronton, a közlekedés bomlása és az élelmezési válság megakadályozta, hogy az eredeti elképzelésnek megfelelően az egész munkát Caricinban összpontosítsuk. Így azután, hogy tarthassuk a kapcsolatot a nagy területen szétszórt számos sejtrel, külön létre kellett hozni egy egész futárgárdát, ami amúgy is gyér szervezetünket végzetesen meggyengítette.

Munkánkat befejeztük. Elmondhatjuk, hogy nem dolgoztunk hiába, mert nagy területeken hintettük el a kommunista tanok magvát, s a vetés dús termést hozott.

Az internacionalisták, akik négy esztendeje jogtalan, akarattalan hadifoglyokként, az imperialista mészárlás áldozataiként vetődtek ide, most váll váll mellett küzdenek az ellenforradalmi bandák ellen a déli front soraiban harcoló orosz munkásokkal és szegényparasztokkal. Kegyetlen sorsuk rányitotta szemüket a szörnyű méltánytalanságra, amelyet velük szemben elkövettek, s amikor külföldi kommunista testvéreik megmutatták nekik a helyes utat, odaálltak, ahol megfizethetik a nekik okozott sok keservet: a forradalom csataterére. Önfeláldozásuk számtalan példája, az ellenséggel vívott hősi harcban elesettek hosszú névsorai ékesszólóan bizonyítják, hogy az internacionalista osztagokat mélységes öntudat és forradalmi lelkesedés jellemzi. Mi, külföldi kommunisták, elvégzett kötelességünk tudatában, héthavi munka után most készen állunk újabb munkára a felkelt Ukrajnában, a forradalomnak ezen a Nyugatra vezető hidján.

H. Melcher, a külföldi kommunisták caricini föderációjának elnöke

K. Müller, a külföldi kommunisták caricini föderációjának titkára

*Az Asztrahanyban levő magyar vöröskatonák közgyűlése követeli,
hogy aktívan harcolhassanak
a nemzetközi ellenforradalom ellen és kommunista sejtet szervezhessenek*

Asztrahany

1918. december 17

Mi, a szocialista Vörös Hadsereg asztrahanyi kötelékébe tartozó magyar katonák, a magyar kommunista-bolsevik csoport asztrahanyi bizottságával egyetértésben, miután úgy látjuk, hogy a szegénynép helyzete elképzelhetetlenül szörnyű, s figyelembe véve a világ ellenforradalom terveit és céljait, azt ugyanis, hogy el akarja fojtani az országainkban megindult és még fiatal forradalmat, főleg pedig meg akarja semmisíteni az orosz proletariátus hatalmát, vissza akarja azt szerezni tőle,

– mi, az egész világ egész proletariátusának fiai, újra fennszóval jelentjük ki a világproletariátus színe előtt, hogy le nem tesszük kezünkől addig a puskát, amíg meg nem semmisítettük és el nem töröltük a föld színéről az egész világ burzsoáziáját, s nyugati testvéreink legelső hívó szavára fegyverrel a kézben Nyugatra vonulunk, testvéreinkhez, hogy megteremtsük és megszilárdítsuk a szovjetek hatalmát, a szegény munkásság és parasztság hatalmát.

Kérjük, tegyék itt lehetővé számunkra, hogy kellő mértékben fejlődjünk politikailag, s ezért kérjük, hogy haladéktalanul szervezzenek kommunista sejtet és indítsanak magyar nyelvű tanfolyamokat.

Partarhiv Asztrahanyzkovo Obkoma KPSZSZ. f. 4445. op. 1. d. 13. l. 21. –
Gépirásos másolat. (Oroszul.)

Jelentés az OK(b)P magyar csoportjának 1918 novemberi tevékenységéről

Moszkva

1918 december*

Tekintettel a magyarországi forradalmi eseményekre, november elején a volt magyar állam területéről való kommunisták tanácskozó ülése¹ megalapította a Kommunisták Magyarországi Pártját, és elhatározta, hogy minden kiváló agitátort Magyarországra küld. Az ülésen hozott határozat értelmében a Kommunis-

¹ Az 1918. november 4-i tanácskozástról van szó. (Lásd a 121. sz. dokumentumot és a hozzá fűzött jegyzetet.)

* A dátumot az irat tartalma alapján állapítottuk meg.

ták Magyarországi Pártja új Külföldi Irodájának¹ vezetésével ez év novemberében megkezdődött az agitátorok kiküldése Magyarországra. Ebben a munkában a Külföldi Iroda állandó kapcsolatot tartott fenn az OK(b)P magyar csoportjával, valamint a föderációval. November végéig összesen 80 magyar agitátort küldtünk el, köztük a magyar csoport elnökségének minden tagját, nevezetesen:

Kun Béla	Vántus K.	Feckó A.	Nánási Gy.
Harláthi G.	Herskovics I.	Lázár G.	Miklós Gy.
Mondok Gy.	Gelebán M.	Csató Ö.	Mikó Gy.
László L.	Münnich F.	Jancsik F.	Rabinovics J.
Tubán A.	Kronavéter F.	Sajtos J.	Bognár Gy.
Szabó I.	Parthi A.	Mészáros A.	Breszler V.
Kohn G.	Kovács M.	Policzer G.	Bartaki L.
Krammer A.	Hajdu J.	Némethy L.	Palcsó J.
Krajcs S.	Pelhe J.	Karikás F.	Krsák M.
Faragó L.	Weitz G.	Weiss J.	Hangya I.
Sáska S.	Töröcsik G.	Bende Gy.	Balassi G.
Kerti Gy.	Szöke S.	Kunle M.	Berta Gy.
Szabó S.	Gungl Gy.	Seper I.	Stern Zs.
Kertész Gy.	Balogh Gy.	Gaber I.	Konzul A.
Szabó F.	Petrovics L.	Tóth B.	Dangusz D.
Hegedüs P.	Orován A.	Fekete B.	Ferencfi Gy.
Lánci I.	Hochfelder L.	Nickl F.	Gyórfi A.
Major I.	Látó G.	Huszár A.	Rabek F.
Leidenbach I.	Gernovics K.	Fehér G.	Horti E.
Serbán J.	Kondor K.	Nazi I.	Vinke M.

Legtöbben Budapestre utaztak, egy részük pedig Magyarország különböző városaiba. A fent említett agitátorokon kívül, akiket a helyi pártszervezetek delegáltak, vagy akik mozgalmunk kiváló munkásai voltak, és mindannyian elvégezték a magyar csoport moszkvai agitátortanfolyamát, még mintegy 100–120 személyt küldtünk ki, illetve segítettünk visszatérni, akik – úgy mondhatnánk – a pártmunka közkatonái voltak.

E tömeges kiküldés után nehéz helyzet állt elő a további pártmunka elvégzésénél. Egyes helyeken a mozgalom minden vezetője eltávozott és így a hadifoglyok tömegei, valamint a nemzetközi vöröskatonák, agitátorok, vezetés nélkül maradtak. Így azután a legfontosabb az volt, hogy ezeken a helyeken az új pártsejtek szervezésével foglalkozunk. Új sejteket a következő városokban szerveztünk: Szamara, Szaratov, Kurszk, Orel, Perm, Tambov, Szimbirszk. A régi pártmunkások közül néhányan Asztrahany, Tula, Moszkva, Voronyezs és Kazany városokban maradtak. E csoportoknak most (egyenként) mintegy 10–15 tagja van, úgyhogy a hazaküldött és az Ukrajnába agitációra küldött személyeken kívül

¹ A KMP Külföldi Irodája ugyancsak az 1918. november 4-i értekezleten jött létre. (Lásd ugyanott.)

az összes sejtekben a magyar csoport tagjainak összlétszáma mintegy 130. Szovjet-Ukrajna ideiglenes kormányának novemberben rendelkezésére bocsátottunk Ukrajnában 25 magyar agitátort.¹

November 10-től 20-ig Moszkvában a nemzetközi kórház helyiségében (Voznyeszenskaja ul. 17.) tartottuk meg a magyarországi kommunisták konferenciáját. A konferencián Oroszország különböző helyiségeiből meghívott pártszervezeti képviselők is részt vettek. A konferencia tájékoztató jellegű volt és minden vita nélkül elfogadta az ez év november 4-i első konferencián hozott határozatokat. A konferencián 48 elvtárs vett részt. Legtöbbjük a konferenciáról egyenesen Magyarországra utazott agitálni.

November havában a pártirodalmi kiadói tevékenység a következő volt: A „Szociális Forradalom” című lapot a jövőben hetenként csak egyszer adjuk ki, de nagy számban jelentetünk meg brosúrákat, rölapokat, általában agitációs, népszerűsítő irodalmat. Így ebben a hónapban a „Forradalmi Írások”, második számaként kiadtuk Pannekoek „A zsákmány elosztása” című brosúráját és a „Felhívás”-t a magyar dolgozó néphez (mindegyiket 20–20 000 példányban). Most még két népszerűsítő brosúra van nyomdában, Szamuely T.: „Mi történt Magyarországon?” és Rudnyánszky E.: „Az árulók tanácsai és a munkástanácsok”.

Minthogy a magyar csoport november 5-i ülésén, tekintettel a régi elnökség hazatérésére, új elnökséget választottunk, át kellett vizsgálnunk a csoport összes ügyeit és így kiderült, hogy a VCIK nyomdánál néhány régi pótszámla kifizetetlen (20 112 rubel és 40 kopek összegben). A decemberi költségvetést felemeltük.

A csoport elnöke:
Rudnyánszky E.

CPA IML. f. 17. op. 4. (obs.) d. 35. l. 1–2. Kézírásos tisztázat. (Oroszul.)

Közl.: Párttörténeti Közlemények, 1958. 1. sz. 179–180. old.

¹ Az okmány számadataiból ítélve a magyar csoportnak körülbelül 350 tagja volt (80 agitátor, 100–200 egyszerű párttag, akiket hazaküldtek, 25 Ukrajnába irányított kommunista és 130 fő, aki Szovjet-Oroszországban maradt).

Ez ellentmond azoknak az adatoknak, amelyeket a magyar csoport az OK(b)P VIII. kongresszusán közölt, amelyek szerint 240–260 fő volt a taglétszáma. (Lásd a 134. sz. dokumentumot.) Közéletben áll az igazsághoz a novemberi jelentésben szereplő szám. Ezt közvetve a magyar csoportnak 1919-ben végzett tevékenységéről szóló jelentése is alátámasztja, amely szerint 1919 áprilisáig több mint 300 kommunistát küldtek haza Magyarországra. (173. sz. dokumentum.)

Valójában 1918-ban jóval több volt a magyar kommunisták száma. A fenti szám ugyanis nem tartalmazza sem azt a 20 párttagot, akiket még november előtt küldtek haza Magyarországra illegális munkára, sem azokat, akik tagjai voltak az OK(b)P-nak, de nem szerepeltek a magyar csoport nyilvántartásában; nem is beszélve azokról a magyar kommunistákról, akik olyan területeken éltek és harcoltak (és jelentős részben el is estek), amelyek éppen ellenforradalmi erők megszállása alatt álltak vagy el voltak szakítva a központtól (Szibéria, Urál, Turkesztán). 1918 végén 2200 tagja volt csak a Turkesztáni Köztársaság Külföldi Munkás-Paraszt Kommunista Pártjának.

Az Összoroszárszági Központi Végrehajtó Bizottság hadifogoly-irodája elnökének 1919. november 30-i jelentése szerint az Oroszországból eltávozott 700 000 hadifogoly közül összesen 20 300 fő részesült politikai képzésben, ebből 5000 magyar. (CGAOR. Kollekcija dokumentov.; I. V. Uljanov: Oktyabrszkaja revolucija i vojennoplennije [Az októberi forradalom és a hadifoglyok]. Proletarszkaja Revolucija, 1929. 7. sz. 109. old.)

*Jelentés az OK(b)P Külföldi Csoportjai Föderációjának
1918-ban végzett tevékenységéről (Részlet)*

Moszkva

1918 december

I ÁLTALÁNOS JELENTÉS

Az Oroszországban tartózkodó hadifoglyok körében nyomban a februári forradalom után megkezdődött a forradalmi mozgalom. A proletár elemek érezték, hogy mihamar módjuk lesz egyesülni Oroszország harcra kelt forradalmi proletariátusával. Minthogy azonban a Kerenszkij-kormány a burzsoázia járszalagjára kerülén fel akarta tartóztatni a forradalom továbbfejlődését, a hadifoglyoknak ezt az első forradalmi fellángolását elfojtották. A foglyoknak csak az októberi fordulat után, a proletariátus teljes győzelme után nyílt lehetőségük arra, hogy megteremtsek saját forradalmi szervezeteiket.

Ettől kezdve gyors növekedésnek indultak az osztrák–magyar és német foglyoknak azok a kis létszámú földalatti szervezetei, amelyek helyenként még májusban megszülettek. A közép-európai szociáldemokrata mozgalom több olyan régi alakja, aki fogoly gyanánt Oroszországban tartózkodott, agitációs és propagandatevékenységbe fogott az öntudatlan elvtársak körében. Már 1917 december elején megjelentek a különböző forradalmi lapok első számai, német, magyar,¹ román, valamivel később pedig szerb–horvát nyelven. E lapok körül, a Külügyi Népbiztosság nemzetközi propagandaosztályán tömörült a külföldi publicisták és agitátorok első csoportja. Ebben a szellemben folyt a munka 1918 március végéig. E három hónap alatt a mozgalom és a szervező munka szélesebb méreteket és tartósabb jelleget öltött; az első időben a foglyok mozgalma csak forradalmi volt, most azonban, azoknak az embereknek a befolyása alatt, akik a mozgalom élén álltak és erre az időre már az Oroszországi Kommunista Párt tagjai lettek, tisztán bolsevik jelleget öltött.

Miután a munkás-paraszt kormány Moszkvába költözött, a legsúlyosabb pillanatban – amikor vissza kellett vágni a német imperializmusnak – az addig félhivatalos hadifogoly-szervezetek szigorúan pártalapra helyezkedtek. Megalakultak az OK(b)P Központi Bizottságának külföldi szekciói, előbb a magyar és a román, később a jugoszláv, a csehszlovák és a német.

Minthogy mindezek a csoportok azonos célokat és azonos elveket követtek, s egymással kapcsolatban kellett dolgozniuk, szükségessé vált egy olyan szerv, amely egyesíti ezeket a csoportokat, és biztosítja mind az eszmei irányítást, mind a létrejött nemzetközi tömörülés képviselőjét. Ilyen szervként jött létre az OK(b)P Külföldi Csoportjainak Föderációja.

¹ A „Nemzetközi Szocialista” című lapról van szó, amelynek első száma Petrográdon jelent meg 1917. december 14-én (27-én).

A föderációban mindegyik nemzeti csoportot 2–2 megbízott képviseli. Mind-egyik csoport minden elvi és taktikai kérdésben legfelsőbb szervéül ismeri el a föderációt. Az OK(b)P Központi Bizottsága jóváhagyta a föderációt mint a külföldi kommunisták vezető szervét, s az május óta Kun Béla elvtárs elnökletével ténylegesen működik.

A föderáció eleinte pártmunkát végzett, elsősorban a hozzátartozó csoportokon belül. A szélesebb rétegek körében folyó agitációról és propagandáról, az agitátorok kiküldéséről az általános hadifogoly-szervezetek, a külföldi munkás-paraszt bizottságok gondoskodtak, bár ezek is végig kommunista befolyás és vezetés alatt álltak.* Fokozatosan azonban az egész munka a föderáció kezébe ment át, és a nem pártjellegű szervezetek elhaltak.

A csehszlovák lázadás után a föderáció megkezdte az internacionalista vöröskatonák szisztematikus szervezését, s Moszkvában különleges osztagot állított fel a fehérgárdisták és ellenforradalmárok elleni harcra. Ez volt az I. moszkvai kommunista osztag. Kötelékéből állandóan indultak alakulatok a különböző frontokra, ezenkívül jelenleg Alekszandrov-Gajban, Permben, Caricinban, Voronyezsben és Ukrajnában vannak osztagai a föderációnak.**

A föderáció az irodalom terjesztésére és a folyó ügyek intézésére irodát létesített. Ez küldi szét az agitátorokat Oroszország területén és külföldre az egyes csoportok utasításai szerint, s irodalommal látja el a helyi csoportokat. Azok az elvtársak is mindig visznek magukkal irodalmat, akik gyűléseket tartanak a táborokban stb. A föderáció által kiküldött pártinstruktorok a nagyobb hadifogolyközpontokban létrehozták a föderáció osztályait, amelyek föderatív alapon egyesítik a különböző nemzetiségű kommunisták sejtjeit. Ilyen föderáció Asztrahanyban, Caricinban, Szaratovban, Szamarában, Kazanyban, Kurszkban, Orelben, Voronyezsben, Permben és Tverben működik.

Amíg Szibériát el nem vágják Szovjet-Oroszországtól, szoros kapcsolatunk volt a szibériai elvtársakkal. Erős szervezetek működtek az omszki, a tomszki, a krasznojarszki, az irkutszki és a habarovszki hadifogolytáborban, saját német és magyar nyelvű pártlapokkal. E szervezetek központja az irkutszki föderáció volt, amely kapcsolatot tartott a központtal. Amikor a fehérgárdisták elfoglalták Szibériát, természetesen a hadifoglyok kommunista mozgalmát is elfojtották.

A volt hadifoglyok turkesztáni kommunista szervezetével is megszakadt minden kapcsolat. Csak a szikratáviratokból állapítható meg, hogy Taskentben működik a szervezet és sok hadifogoly belépett a Vörös Hadseregbe.

Az utóbbi időben megnőtt a föderációhoz tartozó csoportok száma. Júliusban csatlakozott a finn csoport, augusztusban pedig a francia (utóbbi egyébként nemrég kilépett a föderációból és a központi végrehajtó bizottság szovjet propagandaosztályának irányításával működik); októberben megalakult a külön bolgár csoport. Később létrejött egy angol–amerikai csoport. Most tehát a föderáció kere-

* A külföldi munkások és parasztek nemzetközi szocialista szervezetének és e szervezet központi végrehajtó bizottságának tevékenységére vonatkozólag lásd a 72., 76., 115. sz. dokumentumokat.

** Lásd a II. köt. 290–298., 397–411., 449–460., 541., 542., 548–552. sz. dokumentumát.

tében hét, Szovjet-Oroszországban összesen kilenc külföldi csoport működik. Amikor Kun Béla elvtárs elutazott Magyarországra, Rudnyánszky elvtársat választották a föderáció elnökévé.

A nemzeti csoportokon és a helyi föderációkon kívül a következő szervezetek állnak a központi föderáció közvetlen irányítása és ellenőrzése alatt:

1. Az első moszkvai nemzetközi kommunista tartalék zászlóalj (a volt osztag). Itt folyik a föderáció katonai osztálya vezetőjének irányítása alatt az internacionalista vöröskatonák kiképzése, és innen vezénylik őket a frontra. A katonai osztállyal közösen dolgozik az a már régebben megalakított bizottság, amelynek feladata a Vörös Hadsereg internacionalista alakulatainak szervezése. Ezeknek a szerveknek a dolga, hogy pontos nyilvántartást vezessenek az internacionalista vöröskatonákról és a Forradalmi Katonatanács rendelkezése értelmében a frontra küldjék őket.

2. Az internacionalisták kommunista kórháza. Itt gyűjtjük össze a sebesült és beteg internacionalista vöröskatonákat, akik gyógyulásuk ideje alatt a tartalék zászlóalj rendelkezési állományában vannak. Körükben rendszeres agitációt és propagandát folytatunk.

3. A moszkvai osztrák–magyar szovjet és német szovjet. A föderáció képviselői ott vannak ebben a két szovjetben, s a kommunista forradalmi proletariátus érdekében végzik munkájukat.

A föderáció feladata, hogy az OK(b)P-hez tartozó valamennyi külföldi kommunistát közös harcra egyesítse a szociáldemokrata megalkuvók ellen, tömörítse őket a III., Kommunista Internacionáléban. Evégett a föderáció szoros kapcsolatot kíván létesíteni mindazokkal a kommunista csoportokkal és szekciókkal, amelyek mindeddig nem csatlakoztak a föderációhoz . . .*

A MAGYAR CSOPORT JELENTÉSE

Az Oroszországi Kommunista (bolsevik) Párt magyar csoportja 1918 április elején alakult,¹ amikor néhány magyar kommunista, akik addig a hadifoglyok között propagálták a kommunizmus eszméit, összefogott, és magára vállalta a magyarok szervezését és a magyar nyelven folyó egész agitációs és propaganda-munka végzését. A csoportnak eleinte csak 4–5 tagja volt, de egy hónap múlva már hozzátartoztak mindazok a tekintélyesebb és valóban aktív írók és agitátorok, akik részt vettek az oroszországi hadifoglyok forradalmi mozgalmában. Az utóbbi időben a csoportnak már több mint 90 tagja volt. A moszkvai csoport fokozatosan más városokban: Asztrahanyban, Kurszkban, Orelben, Permben, Szamarában, Szaratovban, Szimbirszkben, Tambovban, Voronyezsban, Rjazanyban, Szerpuhovban, Caricinben, Tverben, Kazanyban, Nyizsnyij Novgorodban, valamint a perm-liszvai, novouzenszki, Alekszandrov Gaj-i, caricini és szaratov-bugulmai fronton harcoló internacionalista vörös alakulatokban is szervezett magyar kommunista sejteket. A moszkvai magyar csoport által kiküldött kommunista

¹ A magyar csoport 1918. március 24-én alakult meg. (Lásd a 49. sz. dokumentumot.)

* Továbbiakban a föderáció külföldi csoportjainak külön jelentései következnek, amelyek közül itt csak a magyar csoportét közöljük.

agitátorok a helyi sejtek megszervezése után megkezdték a munkát a hadifoglyok nagy tömegei között. A sejtekben összesen 150–170 magyar szervezett kommunista tömörült.¹ A csoport, hogy a pártmunkát szélesebb körben sikeresen elvégezhesse, már májusban agitátoriskolát szervezett Moszkvában. Ebből az iskolából 102 agitátort küldtek a helyi szervezetekbe, a Vörös Hadsereg alakulataiba, Ukrajnába és részben Magyarországra.

Csak a magyar forradalom után* kezdett a csoport rendszeresen, több agitátort Magyarországra küldeni: novemberig mindössze 20 agitátor ment a csoport megbízásából Magyarországra, november 1. óta pedig már több, mint 80. Április 14-e² óta a csoport Moszkvában magyar nyelven pártlapot ad ki „Szociális Forradalom” címmel, 15–20 ezer példányban. A lap eleinte hetenként kétszer jelent meg, november 6-³ óta azonban csak hetenként jelenik meg. A csoport brosúrasorozatot is adott ki magyar nyelven „Kommunista Könyvtár” címmel, amelyben a következő munkák jelentek meg:

1. *Kun Béla*: Mit akarnak a kommunisták?; 2. *N. Bubarin*: Osztályharc és forradalom Oroszországban; 3. *Lenin*: Levél a taktikáról, Előadói beszéd és zárszó a tanácsok III. kongresszusán; 4. *Marx és Engels*: Kommunista Kiáltvány; 5. *N. Bubarin*: A kommunisták (bolsevikiek) programja. Emellett kiadott egy füzetesorozatot is:

1. *Kun Béla*: Kié a föld?; 2. *Szamuely Tibor*: Milyen mély a papok zsebe?; 3. *V. Liebknecht*: Pókok és legyek; 4. *Kun Béla*: Ki fizet a háborúért?; 5. *Szamuely T.*: Miért hullt le a cári korona?; 6. *Kun Béla*: Mi a Tanácsköztársaság?; 7. *A. Pannekoek*: A zsákmány felosztása; 8. *Szamuely T.*: Mi történt Magyarországon?; 9. *Rudnyánszky E.*: Árulók tanácsai és a munkástanácsok.

Ezenkívül megjelent sok agitációs röplap és népszerű brosúra külön abból a célból, hogy Ukrajnában a magyar katonai egységek között szétosszák. A legutóbbi időkig a csoport Kun Béla elvtárs vezetésével dolgozott. November elején³ a csoport kezdeményezésére és részvételével Magyarországon megalakították a Kommunista Pártot, és a csoport tagjainak többségét Magyarországra irányították. Az itt maradt elvtársak először is fokozatosan újabb és újabb pártmunkásokat küldenek Magyarországra, irányítják a volt hadifoglyok hazaszállítását; másodsor, folytatják a hazatérők, valamint az ellenforradalmi fehérgárdista iga alól felszabadult magyarok között a szóbeli és sajtóagitációt; harmadszor, előkészítik a magyar vöröskatonákat arra, hogy a nemzetközi Vörös Hadsereg soraiban folytassák a harcot.

VIII. szjezd Rosszjiszkoj Kommunisztjicseszkoj Partii (bolsevikov). Sztenograficseszkiy otcso. [Az Oroszországi Kommunista (bolsevik) Párt VIII. kongresszusa. Gyorsírói jegyzőkönyv.] Izd. Kommunyiszt, Moszkva 1919. 385–390. old.

¹ A magyar csoport létszámára vonatkozólag lásd a 133. sz. dokumentumhoz fűzött jegyzetet.

² A lap első száma 1918. április 3-án jelent meg. (Lásd az 55. sz. dokumentumot.)

³ A jelentés a november 4-i moszkvai értekezletre utal (lásd a 121. sz. dok.) ténylegesen a KMP 1918. november 24-én Budapesten alakult meg, a magyar munkásmozgalom forradalmi csoportjait képviselő küldöttek értekezletén. (Lásd a 121. sz. dokumentum jegyzetét.)

* Az 1918. évi októberi polgári demokratikus forradalomra utal.

** Pontosán: 1918. november 20.

*A Turkesztáni Köztársaság kormányának távirata
a volt hadifoglyok andzsani bizottságának arról,
hogy a Malleson angol tábornokkal folytatott tárgyalásokról szóló híresztelések
minden alapot nélkülöznek*

Taskent

(1919) január 30*

A Turkesztáni Köztársaság kormánya semmiféle tárgyalást nem folytat Malleson tábornokkal. Mindenki, aki a Malleson tábornok segítségével történő hazatuzásról mer beszélni, ellenforradalmárnak nyilvánítandó, bíróság elé állítandó és szükség esetén halállal büntetendő. A Turkesztáni Köztársaság kormányának nincs és nem lehet semmi dolga Malleson tábornokkal.

*I. Fomin, az Ideiglenes Forradalmi Katonatanács titkára***

Partarhiv. Uzb. filiala IML. Taskent f. 60. op. 4. d. 21. l. 13. – Távirat. (Oroszul.)

*A „III. Internacionálé” nevű szibirszki hadifogolyszervezet jelentése
1918-ban végzett tevékenységéről*

Szimbirszk

1919 január***

Egy évvel ezelőtt, amikor felhangzottak a forradalom° első kiáltásai, egész Oroszországban egyetlen hadifogoly sem volt, aki ne igyekezett volna elébe menni az oly rég óhajtott és várt szabadságnak.

Hatalmas tömegekben vettek részt május 1. megünneplésén, hogy az orosz munkásokkal, Oroszország proletariátusával együtt üljék meg a nemzetközi munkásosztály ünnepét. Mekkora volt azonban a csalódásuk, amikor a szociáláruló Kerenszkij egyre-másra adta ki az olyan rendelkezéseket, amelyek tartalmukat tekintve egyszerűen csúfot üttek a meghirdetett szabadságból. A hadifoglyok újra a bűzös, füledt barakkokban ocsúdtak fel. Ki voltak szolgáltatva a durva erőszaknak, puskatussal kergették őket kényszermunkára, s lábbal tiporták emberi méltóságukat. Mindez joggal töltötte el ádáz haraggal minden egyes fogoly szívét. Mohón kapkodták egymás kezéből az akkor oly kis példányszámban megjelenő „Pravda”-t, s titokban terjesztették a munkahelyeken és a táborokban. Milyen

* A dátumot az őrzési egységekben levő szomszédos iratokból állapítottuk meg.

** Az aláírás valódiságát a távirat igazolta.

*** A dátumot a dokumentum tartalma alapján állapítottuk meg.

° 1917 tavaszáról, a februári forradalomról van szó.

mohón szívták magukba az elnyomott hadifoglyok a bolsevik „méreg” nagy igazságát, milyen termékeny talajra talált az körükben!

Amikor végbement a nagy októberi fordulat, a többség jelszava ez volt: itt a mi táborunk.

A régi pártmunkások a legelső napoktól kezdve mindenütt tevékeny részt vettek ebben a felszabadító mozgalomban.

1918. január 26-án Szimbirszkben első ízben hívták közgyűlésre az összes polgári foglyokat. Mindenfelől tömegesen indultak el a „Szabadságház” felé. A gyűlésen különösen aktív szerepet játszottak a volga-bugulminszki vasútról jött elvtársak. Ők egyhangúlag elhatározták, hogy beszüntetik a munkát, s eljönnek Szimbirszkbe a hadifoglyok első közgyűlésére. A főnökség lenyelte dühét, s méz-édes mosollyal bocsátotta őket útjukra.

A „Szabadságház” nagyterme kicsinek bizonyult, annyian jöttek el a gyűlésre, hogy szabad folyást engedjenek az idők folyamán felgyült haragjuknak. Így aztán szabad ég alatt kellett megtartani a gyűlést.

A szónokok minden nyelven beszéltek, de mindnyájan egyet kívántak, egyvalamit, aminek neve: „Szabadság”. A gyűlés csak késő este kezdett oszladozni, s a foglyok elindultak messzi szállásaikra. Egy kis csoport azonban késő éjszakáig együtt maradt, hogy megvitassa, milyen elvek szerint szervezze meg pártéletét. Ezen az estén rakták le a „III. Internacionálé” nevű szervezet alapjait, amely később oly fontos szerepet töltött be Szimbirszk történetében.

Az ezt követő küldöttgyűlés szilárd szervezetet teremtett azzal, hogy a jelenlevő nemzetiségek képviselőiből pártbizottságot választott.

Gyakran üléseztek a 12-es szobában Sver elvtárral, akinek vitathatatlan érdemei vannak a bizottság megszervezése és összeforrasztása terén. Megvitatták vele a szervezet szoros összefogásához szükséges összes módozatokat.

Más kiút már nem volt. Persze, sok gyáva korcs kivált a hadrendből, és faképnél hagyott minket. Jó néhány kalandor és csirkefogó került a felszínre, akik tetteikkel – s összefogva a szimbirszki burzsoáziával – nyilvánvalóan lejáratták a helyi szervezetet, minden erejünkkel le akartak téríteni minket a szociális forradalom igaz útjáról. Az orosz elvtársak nem segítettek nekünk ezzel az aljas özszeesküvéssel szemben, és mi teljesen a sorsunkra voltunk hagyatva. Keserves órákat éltünk át. Az egyik oldalon csak gúnnyal és nevetéssel találkoztunk, a másikon tökéletes közönnyel, s amellet olykor az éhség is gyötört. Ám nem veszítettük el a reményt a ragyogó jövőben, nem ültünk ölbe tett kézzel, hanem dolgoztunk, mert tudtuk, hogy a megváltás nincs már messze. Az egész idő alatt mindenfelől különböző támadásoknak és üldöztetésnek voltunk kitéve, úgyhogy a legjobb munkatársak végül is egy időre kénytelenek voltak felhagyni tevékenységükkel. Kiúttalan helyzetünkben végül is kénytelenek voltunk beismerni, hogy lehetlenség nyíltan folytatni a munkát. Ezt a március 5-i közgyűlésen jelentettük be. A gyűlés elhatározta, hogy két elvtársat Moszkvába vezényel, hogy átvegyék a szükséges értesítéseket és utasításokat. Ezt Korjanszkij elvtárs, volt hadifogolyügyi biztos segítségével sikerült is keresztülvinnünk. Érdeklődéssel hallgattuk és tudomásul vettük a visszatért elvtársak beszámolóit. Minden tekintetben meghoz-

ták a szükséges útmutatásokat és felvilágosításokat az orosz elvtársakhoz fűződő kapcsolatainkat illetően.

Pezsgő munka kezdődött. Szervezetünk újra nyíltan kezdett dolgozni, és megkezdte a szervező munkát. A szocialista irányzat felülkerekedett, s a külföldi burzsoázia kártevő elemeit elnyomtuk. Bár még nem éreztünk szilárd talajt a lábunk alatt, csapások többé nem értek minket.

A tisztikar, az értelmiség és a többi gazember szövetségre lépett a német, a dán és a svéd konzulátussal, meg a szovjet hivatalokba beépített szabotőrökkel, s diplomáciai hadjáratot indítottak ellenünk. Többször úgy látszott, hogy ez a horda fog győzedelmeskedni, de az egyenlőtlen harcból mégis mindig mi kerülünk ki győztesen, megújult erővel és reménnyel. Nyomot sem hagyott végül maga után a provokációs rágalmazás, amellyel Mirbachnál vádoltak be minket, aki azzal fenyegetőzött, hogy eltörli a föld színéről a szibirszi „III. Internacionálé”-t.

A szovjet kormány, részint az erőszakkal rákényszerített breszti békeszerződés folytán, részint a reális erők teljes hiánya következtében, rendkívül súlyos helyzetbe került. A szovjet kormánytól ebben a pillanatban nem várhattunk semmiféle segítséget. Legelőször is reális haderő megszervezéséhez kellett hozzálátni, s meg is kezdtük a III. Internacionálé osztag megalakítását.

Szinte pillanatok alatt több száz önkéntes jelentkezett az öntudatos munkások közül. Ezekből Silwinder elvtárs vezetésével mintaosztagot alakítottunk, amely példaképpül szolgált a Szibirszkben levő valamennyi alakulat számára. Az osztag fennállásának első idejében az orosz elvtársak körében általános bizalmatlanság uralkodott, de ez fokozatosan eltűnt. Az internacionalistákat nemzetközi szellem hatotta át, s hamarosan valamennyien a munkás-paraszt kormány szilárd támaszai lettek.

Amikor felütötték fejüket az ellenforradalmi bandák, az internacionalisták Orenburg, Buzuluk, Penza, Sziztany és Kazany alatt tettekkel mutatták meg, hol állnak. A szibirszi internacionalisták bizonyosságot tettek osztályöntudatukról. Meggyőződésükért sokan áldozták életüket, részint nyílt harcban, részint fogságban, olyan áruelők kezétől, akik a csehszlovákok és fehérgárdisták vadállataivá lettek. Ki ne emlékeznék a Muravjov-féle kalandra.¹ Néhány kommunista párttaggal együtt az internacionalisták keltek elsőnek a szibirszi szovjet védelmére, és szétzúzták az árulást.

Amikor a fehérgárdisták Szibirszk ellen vonultak, a szervezet minden tagját mozgósítottuk. Egy részüket a kommunista osztagba soroztuk be, a többiek az orosz elvtársakkal együtt őrszolgálatot teljesítettek.

¹ Az 1918 júliusi Muravjov-féle lázadásról van szó. M. A. Muravjov baloldali eszer, a keleti front parancsnoka, parancsot adott egy – úgymond – németellenes akcióra: megpróbálta elfoglalni Szibirszket és Moszkva ellen vonulni a „baloldali eszer” felkelés támogatására.

Még idejében megfelelő intézkedések történtek, így Muravjovnak nem sikerült megvalósítania tervét. Maga Muravjov ellenállást tanúsított és megölték. A lázadás felszámolásában magyar internacionalisták is részt vettek. Erről lásd *J. Scserbakov*: Inosztrannije intyernacionaliszti na vosztocsnom fronte (1918 g.) (Külföldi internacionalisták a keleti fronton. 1918.). – Intyernacionaliszti v bojah za vlaszty szovjetov. Izd. Míszl, Moszkva 1965. 310–311. old.

Elérkezett Szibírszk utolsó éjszakája. A fehérgárdisták akkora nyomást fejtettek ki, hogy csak a hidegvér és a cselekvőképesség menthette volna meg a helyzetet. A vezérkar árulása következtében azonban Szibírszket átadták a fehérgárdistáknak, s ebben a válságos pillanatban az internacionalisták tettekkel mutatták meg állhatatosságukat és bátorságukat. Az utolsó pillanatilg, akna- és srapnelzuhatagban, lépésről lépésre védték a várost.

Tyetyusiba érkezve megszerveztük a megmaradt elvtársakat, megalakítottuk a lett ezred internacionalista századát. Alatirba érkezve folytattuk a szervező munkát az internacionalista harci osztag létrehozása érdekében.

Erőinket azonban nemcsak a katonai feladatoknak szenteltük. Szervezetünknek ezenkívül nagy területen szétszórva még több mint 1000 tagja volt.

Ennek ellenére minden erővel igyekeztünk terjeszteni körükben a kommunista eszméket, s egyidejűleg termékeny, alkotó munkánkat is folytattuk a táborokban levő hadifoglyok között.

Szibírszk kormányzóságban a kormányzósági bizottságon kívül három járási bizottság is működött, továbbá egy bizottság Melekesszben. Ezeket a fehérgárdisták bevonulásukkor felszámolták. A szibírszki bizottság több mint 1500 szabadságharcost, akik között nem volt régi pártmunkás, hazaindított.

Széles körű agitációt és propagandát folytattunk, hogy tájékoztassuk a hadifoglyokat az orosz forradalom menetéről. Összesen 10 tömeggyűlést és több tucat előadást tartottunk különböző kérdésekről.

A bizottság kétszer számolt be tevékenységéről a közgyűlésnek. Körülbelül 60 000 kiáltványt nyomtattunk ki és terjesztettünk el a hadifoglyok között. Lapjaink németül, magyarul, románul, délszlávlul és lengyelül jelentek meg. Ezek kommunista szellemben terelték az olvasókat a kommunizmus igaz útjára.

Amikor Ausztria–Magyarországon kitört a forradalom, azonnal kezünkbe vettük az ügyintézést, likvidáltuk a Szibírszkben működő osztrák–magyar miszsiót, és proletárkormányt alakítottunk, s ezzel egyszer s mindenkorra megszünt a koronás hóhérok képviselőinek garázdálkodása.

Az akkor még Szibírszkben levő hadifoglyok annak a forró óhajuknak adtak kifejezést, hogy hazatérve aktívan részt vehessenek a forradalmi mozgalomban és véglegesen felszabadítsák a munkásosztályt. Kívánságukat teljesítettük.

A Szibírszkben maradt internacionalisták türelmetlenül várják a rendelkezést, hogy hazautazhassanak, hogy megtisztíthassák az utat a felszabadított Szibériából hazainduló elvtársak előtt.

Akkor nem lesz kegyelem a szociálárulóknak! Reszkessenek a keletről közelgő forradalmi hullámtól.

Ausztria–Magyarország proletariátusa reménykedve veti tekintetét keletre, ahol a döntő harc folyik.

Éljen a szociális világforgadalom, éljenek annak vezérei!

A III. Internacionáléhoz tartozó
külföldi munkások és parasztlak
forradalmi bizottsága

*A „Szociális Forradalom” cikke
a kommunista sejtek alakításáról a Vörös Hadsereg nemzetközi
alakulatainál*

Moszkva

1919. február 5

A kommunista-bolszeviki párt abból a célból, hogy a pártélet a tanácsköztársaság életével, gazdasági felépítésével szorosabb kapcsolatba hozza, a párt-szervezetek hideg, szélessé vált kereteit az egyes párttagokat jobban összefogó kisebb csoportokkal töltse ki, a pártcsoportok (jacsejkák) szervezését tűzte legfontosabb teendői sorába. A Vörös Hadsereg csapataiban is csoportokká egyesítik a kommunistákat. A vöröskatonák kommunista csoportocskáinak szervezésére a Kommunista Párt külön utasításokat adott ki. Az erre vonatkozó utasítások legfontosabb részeit – a szervezésre, megalakulásra vonatkozókat – internacionalista elvtársaink számára itt közöljük:

A csoport megalakításának céljából a csapattest komisszárja, vagy ennek beleegyezésével a Kommunista Párt egy tagja alakuló ülést hív egybe, amelyre a csapattestekben levő összes párttagok meghívotnak, akiknek pártigazolványuk van.

Az első ülés a pártigazolványok hitelességének megállapítására egy háromtagú bizottságot választ, amelyben feltétlenül helyet foglal a csapattest komisszárja – ha van ilyen –, és aki megbíztatik azzal, hogy a következő ülésre készítse elő a jelentést.

A második ülés nem később, mint egy héttel az első ülés után hívotnak egybe. A bizottság beszámolója után a hivatalosnak elismert pártigazolványokkal ellátott elvtársak az általános ülés határozata alapján a csoport tagjaivá választotnak meg.

A második ülés a csoportügyek vezetésére állandó jegyzőt nevez meg, ha a csoport tagjai nem haladják meg a 15-öt.

Ha a tagok száma több, mint 15, úgy egy háromtagú elnökség; ha több 100-nál, úgy egy öttagú elnökség jelöltetik ki.

Az általános ülés vagy a csoport egyharmadának határozata alapján az elnökség és a jegyző új választásnak vettetnek alá.

Ha az adott csapattestben egyáltalán nincsenek párttagok, úgy a csoportot a jelöltek vagy a komisszár, vagy a pártszervezet meghatalmazottja alakítja meg.

A csoportok kötelessége életbe léptetni a pártszervezetek intézkedéseit.

Propaganda és agitáció révén a vöröskatonák közt fejleszteni a tiszta, szilárd kommunista öntudatot.

A környezetben levő elvtársak közt kulturális oktató működést fejteni ki. E célból a csoport a már meglevő kulturális intézetekkel érintkezésbe lép, avagy ugyanezt saját maga alkotja meg a felső pártszervezet, vagy a politikai ügyosztály utasításai alapján.

Kérlelhetetlenül harcolni a pártfegyelem megsértése ellen.

Teljes eréllyel támogatni a komisszárt és a parancsnokot a vörös hadseregbeli fegyelem megtartására, valamint ez iránt saját magának jó példával előljárni. A csapattestben végbemenő minden rendellenességről és hanyagságról a komisszárnak jelentést tenni. E célból a csoport igyekszik tagjait a gazdasági hivatal ellenőrző bizottságába bejuttatni, ahol ti. ez felállíttatik.

A pártcsoportok minden igyekezete oda irányuljon, hogy a kommunista és az azokkal együtt érző vöröskatonákkal egy oly öntudatos tábor hozzon létre, amely a győzelem jelentőségének tudatában lévén, a szükséges pillanatban áldozatkészségével magával ragadja a kevésbé öntudatos vörösharcosokat is, és mindenütt küzd az oktalan és pánikot előidéző hírek terjesztése ellen.

A sikeres pártműködés céljából a csoport köteles: *a)* gondoskodni a hírlapok és egyéb irodalmi termékek terjesztéséről; *b)* általános megbeszéléseket tartani; *c)* ha lehetséges, tanfolyam révén fejleszteni a politikai ismeretet.

A pártcsoportok nem avatkoznak bele a parancsnokság működésébe.

A csoport összes tagjai hetenként egyszer a komisszár intézkedésére megjelennek a sorozatos általános összejövetelen.

A hadiviszonyokhoz mérten az általános gyűlés a komisszár megállapítása szerint elmellőztetik.

Szociális Forradalom (Moszkva), 1919. február 5

138

*Az orenburgi kommunista internacionalisták szervezete
az ellenforradalom elleni harcra szólítja fel a volt hadifoglyokat*

Orenburg

1919. február 15

Eltársak!

Az egész világ proletariátusa felébredt lidérces álmából, és talpra állt, hogy felszabaduljon a burzsoá tőke igája alól. Az egész világon harci szervezetek alakulnak, amelyekben az egyesült proletariátus már harcol a nemzetközi tőke ellen. A nemzetek közötti harcot felváltotta az osztályok közötti harc, és ennek a harcnak a kimenetelétől függ a proletariátus sorsa, a ti éhségtől elgyengült gyermekeitek sorsa.

Az összes frontokon, ahol alig hogy befejeződött a nemzetek világháborúja, a nagyvárosok utcáin ismét tömörülnek a seregek, a proletariátus és a burzsoázia, a két megbékíthetetlen ellenség közötti harcra, amelyek seregeik megalakítása után megütköznek egymással.

Ennél a leszámolásnál, elvtársak, senkinek sem szabad hiányoznia. Mindenki, aki képes, be kell hogy álljon a vörös zászló alá, és részt kell hogy vegyen a proletariátus burzsoázia feletti ítéletének végrehajtásában. A proletariátus ebben a háborúban nem ismer kíméletet.

„Aki nincs velünk, az ellenünk van.” – Ez a mi jelszavunk. És minden gyávát, aki fél velünk jönni, elér a büntetés, eléri azokat is, akik félreállnak és várják, hogy más kaparja ki helyettük a gesztenyét a tűzből.

Eltvársak! A világproletariátus egyesült a Dutov-, Krasznov- és Gyenikin-féle bandák elleni harcra, és ellenük nemcsak az orosz proletariátus harcol, hanem a magyar, német, szlovák, lengyel és horvát munkásosztály is. Az ukránok, lettek és észtek a mi orosz testvéreink segítségével harcolnak az ukrán, észt és német burzsoázia ellen.

A nyugati proletariátus teljes erejéből igyekszik megsemmisíteni országának rabló szervezetét, hogy helyébe szovjetköztársaságot hozzon létre, amely egyedül felel meg a dolgozó nép és szegényparaszttság kívánságának. Berlin utcáin naponta elkeseredett harcok folynak a forradalmi proletariátus és az áruló kormány zsoldos katonái között.

Bréma és Königsberg a kommunista munkások kezén van, s annak ellenére, hogy az első harcban vezérei, Karl Liebknecht és Rosa Luxemburg áldozatul estek, a spartakistáknak győzniük kell és két vezetőjük, a kommunizmus harcosainak haláláért kíméletlen elégtételt kell követelnünk. Párizs munkásai általános sztrájkjal nyújtották be a burzsoáziának a hadüzenetet, az angol munkások elfoglalták Belfast városát.

Magyarországon a munkások szervezetükben elfogadták a kommunizmus eszméit, s nincs messze az az idő, mikor a magyar proletariátus szocialista minisztereit felelősségre vonja a munkások elárulásáért – eladásáért.

Spanyolországban forradalmi harcok folynak. Amerika nagy rettegéssel várja a bolsevizmus átterjedését az amerikai munkásokra, amelyet minden eszközzel igyekszik megakadályozni.

Eltvársak! A mi eszméink ellen dolgozni hasztalan. Beköszöntött a forradalom pillanata. A kommunizmus vihara hatalmába keríti egész Európát, és átterjed Amerikára is, Wilson úr minden ellenkezése dacára.

A ti szívetekben is, elvtársak, akik még nem lettetek a kommunizmus harcosai, kell hogy helye legyen a dolgozó osztályoknak a kapitalizmus igája alól való felszabadítása eszméinek. Azok a *megaláztatások és szemedések*, amiket eddig elviseltetek, el kell hogy vezessenek benneteket oda, ahol ma a proletariátus leszármolást keres. – „A vörös zászló alá.”

És ti, elvtársak, akik már annyiszor hordoztátok a győzelem vörös zászlóját, készüljétek a végső csapásra, és fizessetek kíméletlenül a kommunista eszmék elárulásáért. Minden proletárnak készen kell állnia a harcra, és a burzsoázia halálának napján az egész világ munkásai megszorítják egymás testvéri kezét.

Keljetek fel a proletariátus szent harcára! Éljen a szociális forradalom!

Éljen a III., Kommunista Internacionálé!

*A külföldi munkások és parasztok
kommunista pártja*

Muzej Revoluciji SZSZSZR. Inv. NO. 29149/551. Nyomatott röplap.

Közlő: Magyar internacionalisták a Nagy Októberi Szocialista Forradalomban.

Kossuth Könyvkiadó 1957. 105–106. old.

Részlet Leninnek
az OK(b)P VIII. kongresszusán mondott beszámolójából
az OK(b)P Külföldi Csoportjai Föderációjának tevékenységéről

Moszkva

1919. március 18

... Fel kell hívnom figyelmüket a külföldi csoportok szövetségének tevékenységéről szóló beszámolóra. Ezt a munkaterületet annyiban ismerem, amennyiben alkalmam volt futólag átnézni a külföldi csoportok anyagát. Ilyen eleinte hét volt, most kilenc van.* Azok az elvtársak, akik tiszta nagyorosz vidékeken élnek és nem volt lehetőségük arra, hogy közvetlenül ismerjék meg ezeket a csoportokat, akik nem látták az újságtudósításokat, szíveskedjenek átnézni az újságszemelvényeket, amelyeket én nem fogok részletesen ismertetni. Meg kell mondanom, hogy ezekből kirajzolódik az igazi alapja annak, amit a III. Internacionálé érdekében tettünk. A Harmadik Internacionálét Moszkvában egy rövid kongresszuson alapították meg. Erről a kongresszusról, valamint mindarról, amit a Központi Bizottság az Internacionálét érintő valamennyi kérdésben javasol, Zinovjev elvtárs fog részletesen beszámolni. Ha a kommunisták moszkvai kongresszusán rövid idő alatt annyi sokat tudtunk tenni, ez annak köszönhető, hogy pártunk Központi Bizottsága és a kongresszus szervezője, Szverdlov elvtárs, óriási előkészítő munkát végzett. Propagandát és agitációt folytattunk az Oroszországban tartózkodó külföldiek között és egész sor külföldi csoportot szerveztünk. Ezeknek a csoportoknak elég jelentős számú tagját teljes egészében beavattuk a fő politikai tervekbe és az általános politikai feladatokba olyan értelemben, hogy megismertettük velük a vezérvonalakat. Azokból a hadseregekből, amelyeket az imperialisták kizárólag saját érdekeikben létesítettek, több százezer hadifogoly ment vissza Magyarországra, Németországra, Ausztriába és munkájuk eredményeképpen a bolsevizmus bacilusai teljesen elárasztották ezeket az országokat. És ha ott velünk rokonszenvező csoportok és pártok vannak uralmon, ez annak a láthatatlan és a szervezeti beszámolóban csak sommásan és röviden érintett munkának köszönhető, amelyet az oroszországi külföldi csoportok végeztek és ami az Oroszországi Kommunista Párt mint a világ kommunista pártja egyik sejtje tevékenységének egyik legfontosabb lapja . . .

Lenin Művei. 29. köt. Szikra 1953. 155–156. old.

* Részletesebben erről lásd e kötet 134. sz. dokumentumát.

*Közlemény a Turkesztáni Külföldi Munkás-Paraszt Kommunista Párt
II. kongresszusáról¹*

Taskent

1919. március 25

Folyó év március 17-én Taskentben II. határterületi kongresszusra gyűltek össze a Turkesztáni Köztársaság Külföldi Munkás-Paraszt Kommunista Pártja szervezeteinek küldöttei. Még ezen a napon előzetes tanácskozást tartottak, március 20-án pedig megnyílt a kongresszus. Az ülésen a következő napirendet fogadták el:

1. A politikai helyzet (előadó Teichner elvtárs oroszul és Lóránd elvtárs németül és magyarul).
2. A határterületi bizottság beszámolója (előadó Fagler elvtárs).
3. A helyi szervezetek beszámolója.
4. A taktika (előadó Spitzer elvtárs).
5. A kiürítés (előadó Bednár elvtárs).
6. A párt szervezeti szabályzata (előadó Spitzer elvtárs).
7. A sajtó (előadó Lóránd elvtárs).
8. A határterületi bizottság megválasztása.
9. Folyó ügyek.

A határterületi kongresszus elnökévé Grosser elvtársat választották.

A kongresszus megnyitásának napján Kobozjov elvtárs mondott üdvözlő beszédet. Egyebek között ismertette a pillanatnyi világpolitikai helyzetet, és rámutatott azokra a nehézségekre, amelyek egyelőre lehetetlenné teszik a volt hadifoglyok hazaindítását.

A II. határterületi kongresszus fő feladata megvitatni a pillanatnyi politikai helyzetet, s azt, hogy milyen taktikát kövessen a párt az eljövendő harcban.

Nasa Gazeta (Taskent), 1919. március 25

¹ Turkesztán Köztársaság Külföldi Munkás-Paraszt Kommunista Pártjának II. értekezlete (kongresszusa) 1919. március 17-től április 7-ig ülésezett.

Munkájában 14 pártszervezet küldöttei vettek részt 3722 párttag képviselésében. (Taskent 470, Golodnaja Szytyep 78, Kazalinszk 105, Perovszk 185, Szamarkand 845, Szanto 14 (A Szántó Rt. olajkitermelő üzeméről van szó Verjovkino helységben), Dragomirovo 35, Szkobeljev 270, Kokand 340, Andizsan 400, Namangan 240, Kagan 330, Csardzsou 340, Kerki 70 (Partarhiv. Uzb. filiala IML. Taskent f. 60. op. 4. d. 22. l. 6.) Ezenkívül jelen voltak a kommunista internacionalista vöröskatonák képviselői is, de ezeknek a létszámára vonatkozólag nem állnak rendelkezésünkre pontos adatok.

Az értekezlet megvitatta a napirendi pontokat, elfogadta a párt szervezeti szabályzatát (lásd a 157. sz. dokumentumot) és megválasztotta a párt határterületi bizottságát (elnök G. Szloboda, tagok: Braun, Lóránd, Bednár, Faragó, Spielmann, Zurull, Wolff, Jahn, Sternberg és Kleiner [Kellner]).

Részletesebben a kérdésről lásd a 113. sz. dokumentumhoz fűzött jegyzetben feltüntetett munkákat.

V. FEJEZET

**A magyar internacionalisták
forradalmi aktivitásának fokozódása
a Magyar Tanácsköztársaság időszakában
(1919 március–augusztus)**

*A Kommunisták Magyarországi Pártja Külföldi Irodájának felhívása
az Oroszországban tartózkodó magyarokhoz
a szocialista forradalom magyarországi győzelme alkalmából*

Moszkva

1919. március 22

Elváltások! Munkások! Földművesek! Katonák!

A proletárforradalom minden határon átcsapó lángja új tűzfészket gyújtott. A Kommunista Internacionálé harcos csapatai új, előretolt erődben tüzték ki a szociális forradalom, a proletárdiktatúra zászlaját.

Március 22-én Magyarországi munkás-, földműves- és katonatömegei kezükbe vették a hatalmat, megalakították a Magyar Tanácsköztársaságot!*

Októberben rázta le magáról a magyar dolgozó nép a Habsburgok igáját és azoknak a kapitalistáknak a jármát, akik az uralkodóházzal együtt telepedtek a proletariátus és a szegény földművesosztály nyakára. Mint a Monarchia egyéb népei: a magyar is felszabadulást remélt. Rövid időn belül – öt hónap alatt – meggyőződött arról Magyarország minden dolgozója, hogy a nemzeti jelszavakat kürtölő burzsoázia uralma újabb, további rabságot jelent, a német és osztrák nagytőke helyett az antantimperialisták kizsákmányolt gyarmatává teszi az országot. Októbertől márciusig megtanulta a magyar proletariátus és földművesség, hogy felszabadulását csak önmaga hajthatja végre, és annak útja az, amit a kommunisták hirdetnek: *Minden hatalmat a munkás-, földműves- és katonatanácsoknak!*

Egy hónap előtt még utolsó erőfeszítését tette a magyar burzsoázia. Hazug vádakkal illetve, bebörtönözték a proletárforradalom előharcosait, rendőrpribékek kezébe adták a kommunisták vezetőit, hogy arra a sorsra jussanak, mint a német proletariátus nagy vezérei: Liebknecht és Luxemburg. Az orgyilkos terv azonban nem sikerült. Félholtra verve, de életben maradt Kun Béla elvtársunk börtönében, ahonnan a most föllángolt forradalom élére lépve szabadult ki. Mert ez a gaztett felnyitotta a vakok szemét, szilárddá tette az ingadozókat. A magyar proletariátus és földművesosztály egységes tömeggé forrt össze, és végképp, utolsó szálíig elhagyta a „nemzetiszínű” burzsoáziát. A proletárdiktatúráért, a szocializmushoz vívő út kivívásáért *egyesült a Kommunista Párttal a Szociáldemokrata Párt.*

* Helyesen március 21-én.

Igy történt, hogy minden véráldozat nélkül létrejött a tanácsbatalom Magyarországon.

Ám a Magyar Tanácsköztársaság, ez a legnyugatabbra előretolt őrszeme a terjedő proletárforradalomnak, nem áll veszélytől menten. A francia és angol, amerikai imperialisták mindent elkövetnek, hogy azt a magyar földet, azt a magyar dolgozó népet, amelyet már-már gyarmatuknak tekintettek, visszaragadják. Azt a szolgálatot, amelyet eddig Károlyi gróf és nemzeti-demokratikus társasága tett, London, Párizs és New York tőkésai, bankárai, gyárosai most a román, a cseh-tót burzsoáziára akarják bízni. Ezeket uszítja rá a munkások, földművesek és katonák Magyar Tanácsköztársaságára, ezekkel küldet nemzeti hódító vágytól elkápráztatott hadakat a magyar proletárforradalom ellen.

A Magyar Tanácsköztársaság a nemzetközi szocializmus védelme alá helyezte magát.

A magyar népkommisszárusok tanácsa bizalommal fordul a szomszédos népekhez. Békét kínál nekik, és elvárja úgy a román, mint a cseh-tót, mint minden más nyelvet beszélő munkástól és földművestől, hogy nem lesz hóhéra magyar munkás- és földművestestvérei forradalmának.¹

Eltársak! Mi, akiknek nem jutott az a szerencse osztályrészül, hogy ott lehetünk volna a Magyar Tanácsköztársaság születésénél, még mindig nem késtünk el attól, hogy *védelmezői legyünk a veszélyeztetett magyar proletárforradalomnak.*

E forradalom előkészítésére, kivívására a magyar kommunisták százai siettek haza Magyarországra. Párthatározat kötelezte összes elvtársainkat arra, hogy a már kiépített orosz tanácsköztársaság földjéről a még csak kiépülendő magyar proletárállam munkásai legyenek. *Kivételt csak a Vörös Hadsereg katonái képeztek: azok az elvtársak, akik fegyverrel a kézben harcolnak máris a közös ellenség, a nemzetközi burzsoázia ellen.*²

Most, amikor az orosz, eszt, lett, litván és ukrainai tanácsköztársaságok testétől már csak Galícia keskeny hídjá választja el Tanács-Magyarországot; most, amikor az ellenforradalmár imperializmus utolsó döntő rohamra készül fel minden oldalról a proletariátus ellen, most újból, teljes erővel ismételjük meg a forradalmi parancsot a magyar proletariátus, az ifjú és diadalmas Magyar Tanácsköztársaság nevében.

A nemzetközi forradalom új, magyar bástyáját meg kell oltalmazni minden erőszak ellen, de emellett egy percre sem, egy hajszállal sem szabad gyengíteni a nemzetközi forradalom eddigi frontjait, ahol a fehérgárda utolsó, kétségbeesett rohamát kell felfogni. Egyetlen magyar munkás, földműves, katona ne feledje

¹ A Magyar Tanácsköztársaság Kormányzótanácsának „Mindenkihez” című, a nemzetközi proletariátusához intézett kiáltványát lásd A magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai. 6/A. köt. Budapest 1959. 7. old.

² Az OK(b)P magyar csoportjának 1918. november 4-i határozatáról (lásd a 121. sz. dokumentumot) és az 1919. január 1-i határozatáról (Vörös Ujság [Budapest], 1919. január 23.) van szó, amelyben a csoport kötelezte valamennyi tagját (kivéve a különösen fontos beosztásban levőket), hogy térjenek haza Magyarországra.

el, hogy most egyedüli kötelessége *fegyverrel a kézben odaállani azok sorába, akik a proletárforradalom nemzetközi frontját tartják.*

A Magyar Tanácsköztársaság védelmére, a nemzetközi szociális forradalom zászlója alá *mozgósítunk minden magyarországi munkást, földművest, katonát, Tanács-Oroszország területén.*

Akik a Vörös Hadseregben harcolnak, akik tehát *már mozgósítva vannak úgyszólván a burzsoázia ellen,* ma tartsák szem előtt jobban, mint valaha, hogy bármely fronton álljanak is: *azon a fronton kitérve, rendületlenül harcolva ugyanúgy oltalmazzák Magyar Tanácsköztársaságunkat,* mintha Budapest utcáin állnának fegyverben. Mert *a nemzetközi proletárforradalom ügye közös. A mi Magyar Tanácsköztársaságunk együtt áll és bukik a többiekkel, és amikor felfogjuk az imperialisták rohamát az orosz tanácsfrontokon, akkor testünkkel, életünkkel, vérünkkel védjük a magyar proletárdiktatúrát.*

Amennyire kerülni kell azonban a harcban álló frontok megbontását, amilyen mértékben megköveteli a forradalmi proletáröntudat és kommunista kötelesség minden vöröskatonától, hogy dacolva minden nehézséggel, *megállja a helyét ott, ahová a nemzetközi proletárforradalom közös érdeke küldte* – a Kaukázusban, az Urálban, a Volgán túl, Ukrajnában –, ugyanúgy *forradalmi parancs* mindenki számára, aki nem áll a vörösfronton, egyedül vagy kisebb csoportokban elszórva szolgálta eddig az orosz proletárállamot és a kommunizmust, *forradalmi parancs* mindazok számára, akik nem bontanak meg e lépésükkel harci vonalat, Vörös Hadsereg-csapatot, *azonnal útra kelni Magyarország felé, és fegyvert fogni ott a proletárforradalom védelmére.*

A munkásosztály ellensége, a burzsoázia akaratlan szolgája mindenki, aki most nem áll a felfegyverzett proletariátus Vörös Hadseregében. Meg nem gyengíteni az eddigi forradalmi frontot, erősíteni az újat: ez a kötelesség ma, erre hívunk fel benneteket, ezt üzeni nektek, magyar munkások, földművesek, katonák, a tanácsok Magyarországa!

Eltársak! Vöröskatonák! Egyetlen lépést sem a proletárfegyelem ellen! Tartatok ki abban a tudatban, hogy minden ponton, ahol Tanács-Oroszországot védelmezitek a nemzetközi ellenforradalom rohama ellen, egyúttal a Magyar Tanácsköztársaság élete ellen mért csapásokat fogtok fel.

Eltársak! Mindazok, akik még nem fogtak fegyvert a proletárforradalomban! Siessetek a Magyar Tanácsköztársaság védelmére! Erősítsétek a nemzetközi forradalom magyar frontját!

Éljen a Magyar Tanácsköztársaság!

Éljen a nemzetközi proletariátus egységes, közös harca a burzsoázia ellen!

Éljen a forradalmi, kommunista Internacionálé!

Éljen a vörös Magyarország!

Moszkva, 1919. március 22.

A Magyar Tanácsköztársaság nevében:

A Kommunisták Magyarországi Pártja
Külföldi Iroda

*Az asztrahanyi külföldi kommunista szervezet
üdvözőlő távirata Leninnek a Magyar Tanácsköztársaság
kikiáltása alkalmából*

Asztrahány

1919. március 29

Ujjongva üdvözöljük a hírt, hogy Magyarországon megdőlt a burzsoá uralom és megszületett a tanács hatalom. A proletariátus új nagy győzelme azt parancsolja, hogy megkettőzött erővel dolgozzunk és harcoljunk az egész világ tőkéje ellen. Kérjük önt, Lenin elvtárs, értesítse Budapesten dicső magyar kommunista elvtársainkat, hogy mi, még Asztrahányban levő külföldi kommunisták, szívből jövő testvéri üdvözetünket küldjük, és reméljük, hamarosan segítségükre siethetünk. Előre a III. Internacionáléért!

Külföldi Kommunista Pártja Asztrahányban

Arhiv Vnyesnej politiki SZSZSZR. f. 82. p. 24. op. 3. d. 63. 1. 24. – Másolat. (Oroszul.)
Közl.: Bojevoje szodruzsesztvo trugyascsihszja zarubezsnihsztran sz narodami
Sovjetszkoi Rosszii (1917–1922. gg.). Moszkva 1957. 173. old.

*A „Kommuna” című lap közleménye
a magyarországi forradalom győzelme alkalmából tartott szamarai
hadifogolygyűlésről*

Szamara

1919. március 30

A magyarországi fordulat alkalmából a szamarai német forradalmi szovjet gyűlést rendezett a hadifogolytáborban. Tiger elvtárs megnyitotta a gyűlést és felolvasta a „ROSZTA” különkiadását arról, hogy Magyarországon győzelmet aratott a szovjethatalom. Arról, hogy mi a magyarországi fordulat jelentősége az orosz forradalom szempontjából, Vanyumin elvtárs beszélt oroszul, Hohulskij elvtárs pedig németül.

– Az, ami e hó 22-én* Budapesten történt, előbb-utóbb Németországban és német Ausztriában is bekövetkezik, és a burzsoázia hiába gyilkolja le a proletariátus legjobb vezéreit, ezzel nem kényszerítheti a munkásokat arra, hogy lemondjanak a maguk elé tűzött célról.

Beigazolódtak Lenin elvtársnak, az orosz proletariátus nagy vezérének a

* A dátum hibás. Helyesen: március 21.

breszt-litovszki szerződés után mondott szavai: „Nem félünk Németországtól, semmiféle békétől” – mert Ausztria–Magyarország és Németország munkásai, akiket imperialista kormányuk egy évvel ezelőtt még arra kényszerített, hogy az orosz forradalom ellen vonuljanak, most maguk is leszámolnak sanyargatóikkal, és nincs már messze a végleges leszámolás órája. A szónok felszólította a magyar elvtársakat, fogjanak fegyvert, hogy erősítsék a fiatal magyar proletárforradalmat.

A gyűlés határozatot hozott, amelyben a volt hadifoglyok megesküdnék, hogy utolsó csepp vérükig fogják védelmezni a munkások és parasztek kivított hatalmát!

Kommuna (Szamara), 1919. március 30

144

A Szibirszkből hazatérő magyar internacionalisták barátságukról és szolidaritásukról biztosítják orosz elvtársaikat

Szibirszk

1919. április 1*

Kedves elvtársak!

El kell válnunk tőletek. Hazautazunk. De ne higgyétek, kedves elvtársak, hogy pihenésről, alvásról, semmittevésről ábrándozunk.

Nem, elvtársak, mélységesen téved, aki ezt hiszi. A munkáskéz sohasem nyugszik, az igaz kommunista szív egyre jobban repes az örömtől, látva, hogy világszerte fejlődik a kommunista mozgalom, hogy a munkások és a szegényparasztek győzelmet aratnak, kikiáltják a proletárdiktatúrát és segítségével utat törnek a kommunizmushoz. Drága testvéreink! Mi, külföldi munkások és parasztek, akik a Vörös Hadsereg megszervezésének első napjaitól fogva harcoltunk soraiban a burzsoázia ellen, védelmezve a forradalmat és a világproletariátust, üdvözlünk titeket, itt maradó orosz elvtársakat.

Hazautazunk szeretteinkhez, akiket oly régóta nem láttunk, de számunk nem teljes: elvtársaink közül sokan elestek az orosz forradalomért, s ők itt maradnak. Örökké fog élni a hősök emléke, akik életüket áldozták szent ügyünkért! Nyugodjatok, elvtársak, mi otthon bosszút állunk értetek, folytatjuk a könyörtelen harcot a világburzsoázia ellen a kommunizmusért. Nincs mitől félnünk, nincs mit vesztenünk, de mindent elnyerhetünk.

Világ proletárjai, egyesüljete! Éljen a proletár viláforradalom!

Éljen a III., Kommunista Internacionálé! Éljen a proletariátus diktatúrája! Halál a világburzsoáziára!

* A közzététel kelte.

Éljen a proletár Vörös Hadsereg!
Éljen tanítónk, az OK(b)P, éljenek a párt vezérei!
Harminc hazautazó nevében

Gyemis

Proletarij (Szimbirszk), 1919. április 1

145

*Kimutatás az 1919. április 1-én Turkesztán területén tartózkodó
volt hadifoglyok létszámáról*

1919 (április 1)*

A tábor megnevezése	Jelen van			Rokkant	Betegek kórház- ban	Munkára kihelyezve		
	orvos	e. ü.	katona			orvos	e. ü.	katona
1. Taskent, lovas tart.	1		65	17				118
2. Taskent, 8. század			25	15	1			59
3. Taskent, régi árkásztábor	1	1	566	501				7406
4. Taskent, Katonai kórház	1	7	222		72			
5. Taskent, 109. gyűjtőkórház	6		157		196		6	
6. Turkesztán	1			5	13			97
7. Csernyajev (Csimkent)		1	325	108	17	1		648
8. Perovszk	1	2	110	241	32		1	253
9. Kazalinszk	3	1	832	329	80			539
10. Andzsán			145	84	26			713
11. Namangan	2	2	450	22	115			294
12. Szkobeljev, katonai tábor	7	6	390	315	228			1619
13. Szkobeljev v. tisztek tábora			201	148	11			56
14. Os	1	1	143	23	15			34
15. Kokand	1	3	440	100	52	2		814
16. Hodzsent	1	2	250	133	22	1	1	594
17. Szamarkand	4	1	1379		122	1	1	1037
18. Katta-Kurgan	1	2	277		31			126
19. Csardzsou	1	2	93	78	23			240
Munkahelyek:								
20. Píspek járás				3				172
21. Arisz								26
22. Aral-tó								20
23. Szir-Darja, Gol. Sztjep								676
24. Novaja Buhara	2	2		22				300
25. Aulie-Ata								40
<i>Összesen:</i>	34	33	6070	2144	1056	5	11**	15881

Összesen 25 234 fő.

Szloboda elnök Faragó titkár

Partarhiv Uzb. fiialia IML. Taskent f. 60. op. 4. d. 7. l. 1. – Gépírási tisztázat. (Oroszul.)

* A dátumot megközelítőleg, a dokumentum címe alapján állapítottuk meg.

** Eredetiben így. A helyes szám 10.

*Az OK(b)P penzai kormányzósági bizottsága mellett működő
nemzetközi csoport levele
a kormányzósági pártbizottságnak, amelyben anyagi segítséget kér
a hadifoglyok körében folyó agitációs munka fokozásához*

Penza

1919. április 2

Fent nevezett csoport értesíti a városi bizottságot, hogy jelenleg igen nagy számú német és osztrák–magyar fogoly érkezik a csehszlovákok alól felszabadított helyekről, s ezért a csoport a lehető legszélesebb körű agitációs és felvilágosító munkát szeretne folytatni közöttük, amit eddig is megtett azoknak az eszközöknek a segítségével, amelyeket 1918 novemberétől 1919 januárig kapott az osztrák–magyar szovjettől, továbbá januártól mostanáig a német szovjettől; november előtt pedig a kormányzósági katonai biztosság agitációs osztálya látta el anyagi eszközökkel a csoportot, s el is tartotta két agitátorát.

December elején azonban az agitációs osztály beszüntette ezt a segítséget, jelenleg pedig a német forradalmi szovjet közölte velünk, hogy a továbbiakban nem áll módjában pénzt adni a csoportnak, mert elvették tőle az ARSZ film-színházat, s a központból kapott pénz éppen csak a szovjet saját szükségleteire elegendő.

Fent nevezett csoport azonban a városi bizottsághoz fordul azzal a kéréssel, hogy támogassa a további agitációs munkát a foglyok körében.

Elnök
Titkár

GAPO. Penza. f. 36. op. 1. d. 37 l. 41. – Gépírásos másolat. (Oroszul.)

*Részlet Leninnek a Munkás- és Vöröskatona-küldöttek
Moszkvai Szovjetjének rendkívüli plenáris ülésén
a szovjetköztársaság külső és belső helyzetéről mondott előadói beszédéből*

1919. április 3

... Magyarországon a forradalom rendkívül eredeti módon ment végbe. A magyar Kerenszkij, akit ott Károlynak hívnak, maga mondott le, és a magyar megalkuvók – mensevikek és eszerek – megértették, hogy el kell menni a börtönbe, ahol Kun Béla magyar elvtárs, az egyik legjobb magyar kommunista ült. Oda mentek hozzá és azt mondták neki: „Önöknek át kell venniük a hatalmat!”

(*Taps.*) A burzsoá kormány lemondott. A burzsoá szocialisták, a magyarországi mensevikek és eszerek, beolvadtak a magyar bolsevikok pártjába és egységes pártot, egységes kormányt alakítottak. Kun Béla elvtárs – a mi elvtársunk és olyan kommunista, aki Oroszországban teljesen végigjárta a bolsevizmus gyakorlati útját –, amikor szikratávíró útján beszélgettem vele, a következőket mondta: „Nincs többségem a kormányban, de győzni fogok, mert a tömegek mellett vannak; és tanácskongresszust hívunk egybe.” Ez világtörténelmi jelentőségű fordulat.

Eddig az európai munkásoknak hazudtak, amikor azt mondták Szovjet-Oroszországról: „Ott nincs semmiféle hatalom, hanem egyszerűen anarchia van, azok ott egyszerűen verekedő emberek!” Pichon francia miniszter nemrégiben kijelentette Szovjet-Oroszországról: „Ez – anarchia, azok ott az erőszak emberei, bitorlók!” – „Nézzétek Oroszországot – mondták a német mensevikek munkásaiknak – háború, éhínség, pusztulás! Ilyen szocializmust akartok?” És ezzel megfélemlítették a munkásokat. Magyarország pedig egy olyan forradalom példáját mutatta, amely egészen másképpen születik. Magyarországnak kétségtelesen súlyos harcot kell majd vívnia a burzsoáziával – ez elkerülhetetlen. De tény, hogy amikor ezek a vadállatok, az angol és a francia imperialisták, látták, hogy Magyarországon forradalom várható, meg akarták semmisíteni, nem akarták engedni, hogy megszülessen. Nálunk a helyzet nehézsége abban rejlett, hogy nekünk a patriotizmus ellenében kellett létrehoznunk a szovjethatalmat. Csapást kellett mérni a patriotizmusra, meg kellett kötni a breszti békét. Ez igen vakmerő, brutális, véres csapás volt. A szomszédos országokban a burzsoázia meglátta, kinek kell kormányoznia. Kinek, ha nem a szovjetnek? Ez olyasvalami, mint amikor a régi időkben a királyok, a cárok és a hercegek látták, hogy hatalmuk gyengül, azt mondták: „Alkotmányra van szükség, jöjjön a burzsoázia és kormányozzon!” Ha pedig a király lejáratta magát, nyugdíjat vagy zsiros állást kapott. Ami 50–60 esztendővel ezelőtt a királyokkal és a cárokkal történt, ugyanaz történik most a világburzsoáziával. Amikor az angol és a francia imperialisták hallatlan követelésekkel léptek fel a magyar tőkésekkel szemben, ezek azt mondták: „Mi nem tudunk háborút folytatni. A nép nem követ minket, de mi mint magyar hazafiak ellenállást akarunk tanúsítani. Milyen hatalomnak kell hát lennie? – Tanács hatalomnak.” A magyar burzsoázia az egész világ színe előtt elismerte, hogy önkéntesen lemond, és hogy csak egy hatalom van a világon, amely nehéz pillanatokban képes vezetni a népeket és ez – a szovjethatalom. (*Taps.*) Ezért a magyar forradalom azzal, hogy egészen másképpen született meg, mint a miénk, megmutatja az egész világnak azt, ami Oroszország tekintetében nem volt világos: nevezetesen, hogy a bolsevizmus az új proletárdemokráciával, munkásdemokráciával függ össze, amely a régi parlament helyébe lép. Ez olyan idő volt, amikor a munkásokat becsapták, kapitalista igában tartották. A régi burzsoá parlament helyébe a szovjet világhatalom lép, amely meghódította minden munkás rokonszenvét, mert a szovjethatalom a dolgozók hatalma, a millióké, akik maguk uralkodnak, maguk kormányoznak. Lehet, hogy rosszul kormányoznak, mint mi Oroszországban, de mi hihetetlenül nehéz viszonyok között

vagyunk. Abban az államban, amelyben a burzsoázia nem fog ilyen veszett ellenállást tanúsítani, a szovjethatalom feladatai könnyebbek lesznek, munkája során elkerülheti majd azt az erőszakot, azt a véres utat, amelyre Kerenszkij úrék és az imperialisták kényszerítettek bennünket. Mi még nehezebb utat is végig fogunk járni. Ám legyen Oroszországnak osztályrésze, hogy más országoknál több áldozatot kell hoznia. Ez nem meglepő, tekintve, hogy ránk csak ócska romhalmaz maradt örökségül. Más országok más, emberibb úton jutnak el ugyanahhoz – a szovjethatalomhoz. Épp ezért lesz Magyarország példájának döntő jelentősége.

Az emberek tapasztalat útján tanulnak. A szovjethatalom igazát szavakkal bebizonyítani nem lehet. Egyedül Oroszország példája nem volt érthető az egész világ munkásságának. Tudták, hogy Oroszországban szovjet van – mindnyájan a szovjet mellett vannak, de megijedtek a véres harc borzalmaitól. Magyarország példája döntő lesz a proletártömegek számára, az európai proletariátus és dolgozó parasztság számára, mert azt bizonyítja, hogy nehéz pillanatokban a szovjethatalmon kívül senki más nem tudja kormányozni az országot.

Öreg emberek azt szokták mondani: „Felnőttek a gyerekek, emberré lettek, most már meghalhatunk.” Mi nem készülünk meghalni, mi haladunk a győzelem felé, de amikor olyan gyermeket látunk, mint Magyarország, ahol már szovjethatalom van, akkor azt mondjuk, hogy mi már megtettük a magunkét nemcsak orosz, hanem nemzetközi méretekben is, és hogy mi kibírunk minden szörnyű nehézséget, hogy teljes győzelmet arassunk, hogy az orosz és magyar szovjet-köztársaság kiterébélyesdjék – és meglátjuk, ki is fog terebélyesedni – nemzetközi szovjet köztársasággá. *(Taps.)*

Lenin Művei. 29. köt. Szikra 1953. 270–273. old.

148

*A Turkesztáni Köztársaság Forradalmi Katonatanácsának rendelete
a hadifoglyok munkakötelezettségéről*

Taskent

1919. május 8

I

Az összes volt hadifoglyok, kik a hadifogolytáborokon kívül élnek és jelenleg a különböző munkahelyek nyilvántartási lapjaiban szerepelnek, valamint a hadsereg kötelékében állnak és az összes volt hadifogoly tisztek tartoznak nyilvántartás végett a Külföldi Munkások és Földművelők Kommunista Pártjának helyiségében jelentkezni.

Mindama hatóságok és magánszemélyek, kiknél volt hadifoglyok vannak alkalmazásban, tartoznak a náluk alkalmazásban levő volt hadifoglyok névjegy-

zékét a külföldi kommunisták szervezetének jelen rendeletünk közhírré tétele után három napon belül átadni.

Mindama volt hadifoglyok, kik alkalmazásban vannak, valamint az újonnan alkalmazásba lépők tartoznak szakmájuk szakszervezetébe beiratkozni. Oly helyi csoportokban, ahol a Külföldi Munkások és Földművelők Kommunista Pártjának van ipari szakszervezete, ezen szakszervezet tagjai közé tartoznak magukat felvetetni.

II

Nem tudjuk helyeselni, hogy a jelenlegi nehéz viszonyok között, a volt hadifoglyok egy ismert nagy csoportja tétlenül tölti idejét, mindenféle munkát megtagad, dacára annak, hogy a Tanácsköztársaság minden erejével arra törekedett, hogy nevezettek alkalmazásáról, lakásáról, ruházatáról és ételmezéséről gondoskodjék. Azért a külföldi kommunisták országos bizottságának hozzájárulásával elrendeltük, hogy a Turkesztáni Köztársaság területén valamennyi hadifoglytábori bizottság, valamint a Kommunista Párt összes vidéki szervezetei a következő rendeletünket hajtsák végre:

1. Minden egészséges volt hadifogly tartozik azonnal a külföldi munkások és földművesek kommunista szervezeténél nyilvántartás végett jelentkezni. A helyi pártszervezetek tartoznak a nyilvántartásra jelentkezettek névjegyzékét az ottani munkaközvetítő hivatalnak (Birzsa Truda) átadni, hogy a munkakereső szaktudása, illetőleg esetleg egyéb munkaképességéhez mérten munkát kapjon.

2. Mindazok, kik alkalmazást nyertek, az állami ellátásból törleendőek. Mindama volt hadifoglyok, akik a munkát megtagadják és indokolás nélkül nyilvántartásra nem jelentkeznek, az állami ellátásból kizáratnak.

3. Sok hadifoglytáborban sok olyan hadifogly részesült eddig állami ellátásban . . .* megállapított fizetéssel van alkalmaztatásban. Mindeme hadifoglyok az állami ellátásból azonnal kizárandók és kötelesek a városban lakni.

4. Csupán harcképtelenek és munkaképtelenek részesülhetnek állami ellátásban. A harcképtelenség és munkaképtelenség megállapítására az országos bizottság által egy bizottság szerveztetik, melynek tagjai orosz és külföldi orvosok, amely bizottság a hadifoglytáborok állományát felül fogja vizsgálni. A harcképtelenek névjegyzéke a turkesztáni hadügyi népbiztosi hivatalnak nyújtandó át.

5. Az egészséges volt hadifoglyok, kik a munkát megtagadják, minden rendelkezésre álló eszközzel munkára kényszerítettnek és a forradalmi törvényszék elé állítandók.

6. Eme parancsot az összes tábori bizottságok a Kommunista Párt támogatásával tartoznak végrehajtani.

III

A forradalmi haditanács 397. sz. parancsának kiegészítéseképpen az összes internacionalista párttagok mozgósítása folytatandó. A többi volt hadifoglyok,

* Itt egy szó olvashatatlan. Értelemszerűen: aki.

akik nem tartoznak a Kommunista Párt kebelébe, pusztán általános munkakötelezettségnek vannak alávetve, jelen parancsunk 1. és 2. pontjában foglaltak értelmében.

Az országos bizottság kötelességévé tesszük jelen parancsunk végrehajtását Taskent területén és körzetén, valamint ezen parancsunk közhírré tételét a vidéki sajtóban.

A volt hadifoglyoknak kötelességévé tesszük, hogy eme parancs minden pontját illetően az országos bizottságnak magukat alávevessék. Mindazok, akik eme parancsnak engedelmessé válnak, forradalmi haditörvényszék elé állítandók.

Kazakov s. k.

a forradalmi haditanács elnöke

Federnesser s. k.

a taskenti hadügyi népbiztos

Szvoboda s. k.

az országos bizottság elnöke

Jegyzet. Azon esetben, ha a lakásügyi bizottság a szükségelt lakásokat rendelkezésre bocsátani nem volna képes, a volt hadifoglyok a hadifogolytáborokban fognak ideiglenesen lakást kapni lakbérfizetés ellenében. Eme kérdésben a lakásügyi bizottság által a hadügyi népbiztosi hivatallal egyetértően az országos bizottsággal megegyezés kötendő.

Világsszabadság (Taskent), 1919. május 21

*A Turkesztáni Külföldi Munkás-Paraszt Kommunista Párt
határterületi bizottságának 1919. május 4-i határozata
a külföldi munkás- és katonatanács megalakításáról*

Taskent

1919. május 11

A Külföldi Munkások és Földművesek Kommunista Párt országos vezetősége a II. országos pártértekezlet¹ határozatainak megfelelőleg a „külföldi munkás és katona kiküldöttek tanácsa” kérdésében 1919. évi május hó 4-én tartott gyűlésén a következő *határozatot* hozta:

1. A Turkesztáni Köztársaságban fennálló Külföldi Munkások és Földművesek Kommunista Párt országos bizottságának gazdasági és katonai osztályai átszerveztetnek „a külföldi munkás- és katonaküldöttek országos tanácsává”.

2. A külföldi munkás- és katonaküldöttek országos tanácsa tagjai egyúttal tag-

¹ A Turkesztáni Külföldi Munkás-Paraszt Kommunista Párt II. értekezletéről van szó, amely megvitatta a szovjetek létrehozásának kérdését. (Lásd a 140. sz. dokumentumot és a hozzá fűzött jegyzetet.)

jai a Külföldi Munkások és Földművesek Kommunista Párt országos bizottságának a szabad Turkesztáni Föderatív Köztársaságban.

3. A Turkesztáni Köztársaságban élő valamennyi volt hadi- és polgári foglyok összes gazdasági, diplomatikus és jogi ügyeit ezentúl a külföldi munkás- és katonaküldöttek tanácsai vezetik, melyek kizárólag a Külföldi Munkások és Földművesek Kommunista Párt tagjaiból alakulhatnak és melyek központja a külföldi munkás és katona kiküldöttek országos tanácsa, Taskent székhelyel.

4. A Külföldi Munkások és Földművesek Kommunista Párt helyi szerveiben a pártszervezet felállítja a külföldi munkás- és katonaküldöttek tanácsát és átadja továbbvezetésre a gazdasági alosztályt a tanácsnak. Taskentben a külföldi munkás- és katonaküldöttek tanácsa ügyvezetését az országos tanács, mint központ fogja ellátni.

5. A külföldi munkás- és katonaküldöttek tanácsába mint felelős képviselők csakis a Külföldi Munkások és Földművesek Kommunista Párt tagjai választhatók be, azonban a III. pártértekezlet jóváhagyásáig (1919. évi július vége)¹ a helyi szervezetekben, a külföldi munkás- és katonaküldöttek tanácsa ügyeit a Külföldi Munkások és Földművesek Kommunista Párt helyi szervének elnöke és titkára vezetik.

Azon helyeken, ahol nagyobb számú volt hadifogoly tartózkodik, azonban ott a Külföldi Munkások és Földművesek Kommunista Párt helyi szervezete még nem létezik, az országos tanács rendel ki személyeket a külföldi munkás- és katonaküldöttek tanácsa ügyeinek vezetésére.

6. Kivéve a pártpolitikai ügyeket, minden más, a volt hadi- és polgári foglyokat érintő ügyek a „külföldi munkás- és katonaküldöttek tanácsa” által vezetettnek keresztül és általa jegyeztetnek.

7. A még táborokban tartózkodó volt hadifoglyok ügyei intézését a külföldi munkás- és katonaküldöttek tanácsa veszi át.

8. A külföldi munkás- és katonaküldöttek tanácsa személyzetének fizetési kérését a Külföldi Munkások és Földművesek Kommunista Párt helyi szervezete lehetőség szerint saját alapjából fedezi. Új és pénzügyileg gyenge szervezetekben a külföldi munkás- és katonaküldöttek tanácsa ügyvezetését (elnök és titkár), illetve annak költségeit az országos tanács Taskentben fedezi.

9. A Külföldi Munkások és Földművesek Kommunista Pártja ellenőrző közege a külföldi munkás- és katonaküldöttek tanácsának. Az ellenőrzés havonta történik és az ebbeli jelentések havonta az országos pártbizottságnak beküldendők.

A Külföldi Munkások és Földművesek Kommunista Párt országos bizottságának politikai osztálya ellenőrző közege a külföldi munkás- és katonaküldöttek országos tanácsának.

10. A központ által kiadott rendeletek, úgyszintén a központ útján a tanácskormány által kiadott parancsok a legpontosabban keresztülvezetendők.

¹ A Külföldi Munkás-Paraszt Kommunista Párt III. értekezlete 1919 szeptemberében zajlott le. (Lásd a 165. sz. dokumentumot.)

11. A Külföldi Munkások és Földművesek Kommunista Párt országos bizottságának jelen határozata 14 (tizennégy) napon belül, de legkésőbb 1919. évi június hó 10-ig keresztülvezetendő és a külföldi munkás- és katonaküldöttek tanácsa felállítása ezen időpontig okvetlenül befejezendő, amiről a központ távirati úton értesítendő.

A Külföldi Munkások és Földművesek Kommunista Párt országos bizottsága nevében

jegyeznek

elnök
alelnök
titkár

gazd. oszt. elnök
katonai oszt. vez.

a moszkva-szamarai külföldi munkás- és katonaküldöttek központi tanácsa helyett

Parthiv pri Uzb. filiala IML. Taskent. f. 6o. op. 4. ed. hr. 34. sztr. 29-30. – Gépírásos másolat.

150

A Turkesztáni Szovjetköztársaság

Külföldi Munkás-Paraszt Kommunista Pártjának szervezeti szabályzata¹

Taskent

1919. május 21

Elnevezés:

A Külföldi Munkások és Földművesek Kommunista Pártja a Turkesztáni Szövetségi Tanácsköztársaság területén.*

Alapelv:

A párt alapelvül vallja Marx tanát, gyakorlati téren Lenin, Adler, Liebknecht és Csizmadia irányelveit követi.² A párttagok gyakorlati előkészítése a szociális

¹ A szervezeti szabályzatot a Turkesztáni Köztársaság Külföldi Munkás-Paraszt Kommunista Pártjának 1919 március végén és április elején lezajlott II. értekezlete vitatta meg és dolgozta ki. (Lásd a 140. sz. dokumentumot és a hozzá fűzött jegyzetet.)

² A Turkesztánban levő kommunista hadifoglyok éveken át el voltak szakadva Oroszország többi részétől, s még inkább hazájuktól. Így téves elképzeléseik voltak Ausztria–Magyarország különböző munkásvezetőjének politikai fejlődéséről. Abban a körülményben, hogy Leninnel és Liebknechttel együtt említik Friedrich Adler ismert osztrák szociáldemokratát, valamint Csizmadia Sándort, a költőt, a magyar szociáldemokrata mozgalom földmunkásvezetőjét (aki egyre jobban eltávolodott a forradalmi munkásmozgalomtól), a Turkesztánban levő külföldi kommunistáknak az a reménykedése fejeződik ki, hogy ezek az emberek az eltelt évek folyamán forradalmi irányban fejlődtek. A valóságban azonban (különösen, ami Csizmadiát illeti) inkább fordítva történt.

* A párt megalakításáról lásd a 113. és 166. sz. dokumentum jegyzeteit.

forradalomra abban nyilvánul, hogy a munkásság nemzetközi összetartozóságának álláspontján a szociális világforradalmat tettel, tanáccsal és fegyverrel támogatja osztályellenségei ellen.

Tagság:

A párt tagja lehet minden munkás, aki saját munkájából él, és nem használja ki mások munkaerejét.

Tökés vagy haszonélvező a párt tagja nem lehet. A pártnak kétféle tagja van, tényleges és nem tényleges. Tényleges tagnak tekintetik, aki három hónap óta áll a párt kebelében. Pártszervezők (bizottsági tagok) tényleges párttagoknak tekintendők. Nem tényleges párttagoknak tekintendők mindama párttagok, kik még nem állanak három hónap óta a párt kebelében.

Tagfelvétel:

Tagfelvétel szóbeli vagy írásbeli kérelem folytán eszközöltetik. A felvételhez két tényleges párttag ajánlása szükséges. A tagfelvételt a pártbizottság hagyja jóvá és tartozik hét napon belül a kérelmezőt az eredményről értesíteni. Az új párttag a jóváhagyás napjától számítandó nem tényleges párttagnak.

Párttaktika és pártfegyelem:

Minden párttag a felvételtől számított naptól kezdődőleg tartozik magát a pártfegyelemnek és a párt határozatainak alávetni. A pártfegyelem megsértése vagy egyéb kihágások a pártbírósnak adandók át felülvizsgálás végett.

Jogok és kötelességek:

1. Minden tényleges párttag választó és választható úgy a pártban, mint az alsztályokban. Nem tényleges párttagok a háromhavi várakozási idő tartama alatt csupán választók, a pártba való felvétel napjától kezdődőleg. Újonnan szervezett helyi csoportokban a háromhavi várakozási idő tartama alatt választók is választhatók, de kizárólag a helyi csoportban. A várakozási idő letelte után a tényleges párttag jogai illetik meg őket.

2. Minden párttag tartozik a párt gyűlésein pontosan megjelenni, az általános gyűléseken reá ruházott feladatokat és kötelességeit híven, lelkiismeretesen teljesíteni.

3. A párt határozata nélkül egy párttag sem szerepelhet vagy cselekedhetik a párt nevében.

4. A párttagok kötelessége mindenütt a párt érdekeit képviselni, eszméit terjesztetni, mindazonáltal a párt nevében való cselekvésre csak a bizottságok tagjai vagy megbízottaik jogosítottak.

5. Minden párttag a párt katonája, és kötelessége a tanácsköztársaságot a helyi elvtársakkal egyetemben fegyverrel megvédelmezni ellenforradalom és anarchia ellen.

6. Mindama párttagok, kik többé-kevésbé járatosak az orosz nyelvben, tartoznak az orosz elvtársak gyűlésein részt venni.

7. Párttagok, kik egyúttal a tanácsok és hatóságok tagjai, tartoznak a tanácsok és hatóságok gyűlésein megjelenni.

8. A párttagok kötelessége tényleges pártmunkát végezni, és visszatérve a Nyugatra, párttevékenységet folytatni, pártszervezeteket alakítani mindenütt,

ahol pártszervezetek nincsenek, és a kommunizmus eszméjét mindenütt terjeszteni és megvalósítani.

9. Lakásváltoztatás esetén a párttag tartozik a pártbizottság előtt a lakásváltoztatást igazolni; a pártbizottság által kiadott igazolvány az új lakhely pártbizottságának bemutatandó.

Pártvezetőség:

a) A pártvezetőség 11 tagú és több alosztályra oszlik, úgymint az 5 tagú politikai osztály, a 4 tagú gazdasági osztály, és a 2 tagú katonai osztály.

b) A vidéki csoportok bizottsága 11 tagból áll. Kisebb helyi csoportok e bizottság számarányát a helyi viszonyokhoz mérten állapítják meg.

c) Bizalmi férfiak. A munkahelyek szakszervezetei, a szükséghez mérten választják a bizalmi férfiakat a párttagok köréből.

d) Az ellenőrző bizottság 5 tagú. A bizottság tagjai nem okvetlenül a választmány tagjai közül választandók. E bizottság ellenőrzi a választmány pénzkészletét, és megilleti a jog, hogy az összes üléseken megjelenhessenek. E bizottság havonként tartja beszámolóját a taggyűlés előtt.

e) Pártbíróóság. A pártbíróóság 7 tagú, kik esetről esetre választatnak. 3 tagot a választmány, 3 tagot a vádlott jelöl ki, elnököt a taggyűlés választ. A pártbíróóság nyilvánosan tárgyal. A vádlottat megilleti a védekezés joga. A választmány tagjai csak a taggyűlés hozzájárulásával állíthatók a pártbíróóság elé. Az országos pártvezetőség tagjai csak az országos pártvezetőség hozzájárulásával állíthatók a pártbíróóság elé. A pártbíróóság ítélete fellebbezhető a taggyűléshez, az országos pártvezetőséghez és végezetül az országos pártértekezlethez.

Választás és szavazás:

a) A taggyűlés az összes párttagok kétharmad részének jelenlétében határozatképes.

b) A többség távollétében újabb taggyűlés hívandó össze, mely gyűlés, tekintet nélkül a jelenlevő párttagok számarányára, határozatképes.

c) Sürgős esetben a második taggyűlés* határozatképesnek tekintendő egy-órai várakozási idő letelte után. Ezen esetben már a gyűlés megnyitásánál utalni kell arra, hogy az egyórai várakozási idő letelte után ezen gyűlés határozatképesnek fog tekintetni, tekintet nélkül arra, hogy a tagok kétharmad része jelen van-e vagy sem.

d) Határozathozatalnál a szavazattöbbség dönt.

e) Titkos gyűléseken szintén szavazattöbbség dönt.

f) A taggyűlés mindenkor jogosult a választmány újjaválasztását kérelmezni.

Pótlás:

Aki alapos ok nélkül három esetben nem jelenik meg a taggyűlésen, pártbíróóság elé állítandó.

Jegyzet:

A július hónapban megtartandó országos pártértekezletre** a vidéki csoportok,

* Nyilvánvalóan az első taggyűlésről van szó.

** A turkesztáni külföldi kommunisták III. értekezletét csak 1919 szeptemberében tartották meg. (Lásd a 163. sz. dokumentumot.)

valamint a hadsereg internacionalistái a következő számarányban küldik képviselőiket:

Vidéki csoportok 100 tagig 1 képviselőt küld.

Vidéki csoportok 250 tagig 2 képviselőt küld.

Vidéki csoportok 500 tagig 3 képviselőt küld.

Vidéki csoportok 800 tagig 4 képviselőt küld.

Vidéki csoportok 800 tagig* 5 képviselőt küld.

A hadsereg kötelékében álló internacionalisták is megbízottat küldenek, kiknek a hadsereg kebelében létező kommunista szervezet tagjainak kell lenniük. Az egyes frontok kiküldöttjeire vonatkozó részletes ismertetést a bizottság fogja kiadni.

Az első országos pártértekezlet által hozott alapszabályok, jogok érvényben maradnak, annyiban, amennyiben a második országos pártértekezlet határozataival nem ellenkeznek.¹

Világ szabadság (Taskent), 1919. május 21

Közlő: A magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai.

6/B. köt. Budapest 1960. 578–580. old.

*A „Vörös Újság” közleménye arról,
hogy Szamuely Tibor tárgyalások céljából Szovjet-Oroszországba érkezett*

Kijev

1919. május 24

F. hó 21-én reggel Szamuely Tibor a Magyar Tanácsköztársaság hadügyi népbiztosa Kijevbe érkezett.

Szamuely elvtárs egy hétórás légitúra után Vinicán leszállott és Vinicától Kijevig vonaton tette meg az utat.

Szamuely elvtárs fontos katonai kérdések megbeszélése végett érkezett Kijevbe, innen Moszkvába utazik az Orosz Tanácsköztársaság vezetőivel való tárgyalásokra,² s feladata befejeztével aeroplánon fog visszarepülni Magyarországra.

* Eredetiben így. Helyesen: 800 tagon felül.

¹ A Turkesztáni Köztársaság Külföldi Munkás-Paraszt Kommunista Pártjának I. értekezlete által kidolgozott szervezeti szabályzat nem áll rendelkezésünkre.

² Kijevben Szamuely Tibor tárgyalásokat folytatott N. I. Podvojszkij ukrán hadügyi népbiztossal és az Ukrán Szovjet Köztársaság más vezetőivel. Szamuely Tibor Kijevbe érkezésekor a Magyar Tanácsköztársaság nevében kiáltványt jelent meg a magyar internacionalistákhoz a „Vörös Újság” című kijevi magyar nyelvű lapban, amely felszólította őket, hogy fegyverrel törjenek utat Tanács-Magyarországra, s így teremtsék meg az összeköttetést Szovjet-Oroszországgal.

Moszkvában Szamuely május végén találkozott Leninnel, s több megbeszélést folytatott vele. Május 25-én Leninnel együtt végignézte a Vörös téren az általános katonai kiképzésben részt vevő

Az otthoni viszonyokról nagyon örvendetes híradással szolgált a magyar hadügyi népbiztos. Az új Vörös Hadsereg szervezete kifogástalan, a munkásezredek valósággal vetélkednek egymással fegyelmezettség tekintetében. Az ország belső élete normális. A kormányzótanács óriási energiával dolgozik. Kb. kétharmad része a tanácsnak kint van a fronton. A pártélet napról napra fejlődik.

A kijevi kommunista magyar csoport vezetőivel folytatott beszélgetése során Szamuely elvtárs azt a fontos kijelentést tette, hogy a magyar proletárság a leghatározottabban számít arra, hogy Oroszországban élő proletártestvérei részéről nem fog elmaradni a segítség, és hogy különösen a magyar proletárság erejének legvégső megfeszítésével fog a megtámadott Magyar Tanácsköztársaság védelmére sietni.

Vörös Újság (Kijev), 1919. május 24

Részlet Ukrajna Kommunista (bolsevik) Pártja magyar csoportja alakuló gyűlésének jegyzőkönyvéből¹

Kijev

1919. május 31

Felvétetett 1919. május hó 28-án a *Kommunista Párt magyar-német közös csoportja gyűlésén.*

4. pont. A gyűlés Gross elnök elvtárs előterjesztésére szótöbbséggel elhatározza, hogy a kettős csoport a mai napon különválik.

Erre Gross elnök elvtárs a közös gyűlést bezárja.

Kijev, 1919. május hó 28-án

Szél titkár

Felvétetett 1919. május hó 28-án a *Kommunista Párt magyar csoportjának alakuló közgyűlésén.*

munkásegységek felvonulását. Hazatérve, magával hozta Lenin „Üdvözet a magyar munkásoknak” című, 1919. május 27-én írt cikkét (*Lenin Művei*. 29. köt. 393-397. old.). Még Budapestre érkezésének napján, május 31-én jelentést tett útjáról a Budapesti Munkástanács ülésén. (A magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai. 6/A. köt. 599-602. old.)

¹ A Magyar Tanácsköztársaság kikiáltása után a magyar (és más) internacionalisták jelentős része Kijevben sereglett össze. Megszervezték saját katonai alakulataikat, s készültek arra, hogy összeköttetésbe lépjenek a Magyar Tanácsköztársasággal. Sok kommunista is volt közöttük. Emiatt a Külföldi Csoportok Föderációja, ezen belül az OK(b)P magyar csoportja tevékenységének súlypontja Kijevbe helyeződött át. (A csoport tevékenységére vonatkozólag lásd a 173. sz. dokumentumot.)

A magyar csoport Kijev elestéig, 1919 augusztusáig működött. Május 15-től augusztus 16-ig megjelentette a „Vörös Újság”-ot és több röplapot adott ki. A Külföldi Csoportok Föderációjával együttműködve számos gyűlést, nagygyűlést rendezett, s igen tevékeny munkát végzett a Kijevbe érkező magyar internacionalisták és vöröskatonák körében.

Márkus elvtárs, a gyűlés vezetését ideiglenesen átvéve, ajánlja a magyar csoport vezetőségét két elvtársból megválasztani.

Gross elvtárs ellenajánlatot tesz: amennyiben a vezetőségbe három elvtársat ajánl beválasztani.

A két ajánlat közül *Márkus* elvtársét fogadta el a közgyűlés, amire *Márkus* elvtárs, *Goldberger* elvtársat, mint a pártcsoport elnökét, *Szél* elvtársat, mint titkárát hozza javaslatba.

Miután a kandidált elvtársak személyei ellen senkinek kifogása nem volt, más ajánlatot senki nem tett, az ajánlat szavazás elé bocsáttatott és *Goldberger Hugó* elvtárs a magyar csoport elnökévé, *Szél Jenő* elvtárs a magyar csoport titkárává egyhangúlag megválasztott

Kijev, 1919. május hó 28-án

Szél titkár

Vörös Újság (Kijev), 1919. május 31.

Közli: A magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai.

6/B. köt. 582–583. old.

153

*A Magyarországi Szocialista-Kommunista Munkáspárt
és a Magyar Szövetséges Tanácsköztársaság oroszországi képvisellete
felhívja az internacionalistákat,
hogy tömörítsék erőiket Tanács-Magyarország fegyveres megsegítésére¹*

1919. június 12–13 után

Világ proletárjai, egyesüljetek!

Fegyverrel a kézben – haza!

Eszteendő szenvedése után, ezer kilométeres távolságból végre nyílik az út, tárul a lehetőség: a tőkés rablőháború utolsó áldozatai, *a hadifoglyok indulhatnak haza.*

Vissza az elhagyott otthonhoz, vissza a családhoz, a megszokott munkásélethez. Még ma is tartana a hadifogság járma, aminthogy tart mindenhol, Olaszországban, a franciáknál, angoloknál, Szibériában, ahol csak a tőke, a földbirtochosok, bankárok, gyárosok, tábornokok, egyetlen szóval kimondva: az „urak” hatalma áll. A tőkés vérszopó dehogyis ereszti ki karmai közül a legolcsóbb munkaerőt, a fehér rabszolgát, a hadifoglyot! *Számotokra csak ott szűnik meg a rabság, ahol megszűnik a tőkésék uralma, ahol a felszabadult proletariátus vörös*

¹ A KMP és az MSZDMP 1919. március 21-én egyesült; a pártkongresszus 1919. június 12–13-án zajlott le. A párt a kongresszuson a Magyar Szocialista-Kommunista Munkáspárt nevet vette fel.

A Magyar Szövetséges Tanácsköztársaság a magyar kommun hivatalos neve volt, amelyet az 1919. június 14–23-i országos tanácskongresszus fogadott el.

A Magyar Tanácsköztársaságot Moszkvában Rudnyánszky Endre képviselte.

zászlaja leng, a tanácsok földjén, az orosz munkások és szegény földművesek tanácsköztársaságában. Itt nem hajt munkára a kancsuka, itt nem várja láger, rabság, kegyetlenkedés a hadifoglyot, itt szabad út, szabad mozgás, proletártestvérek szeretete fogad.

Tanács-Oroszország vörös földjén, amelyet az orosz munkásság két éve védelmez makacs vitézséggel a burzsoázia zsoldosbandái ellen, minden ember tudja, hogy a hadifoglyot szíve, vágya odavonzza, odahúzza az évek előtt elhagyott otthon felé, kit a magyar Alföldre, kit a Kárpátok alá, kit Dunántúlra. Minden kéz, minden akarat, minden forradalmi tűz segítségetekre van, hogy eljussatok oda, ahová menni akartok, *eljussatok mennél gyorsabban, mennél biztosabban.*

Pár hónap előtt még úgy látszott, hogy ez a hazajutás egyszerű dolog. Az Orosz Tanácsköztársaság földjén szállított a vasút a határig és ott Galicián át, lengyelek, csehek feldúlt földjein, fosztogató fehérbandáin át valahogyan elvergődött haza a hadifogoly. Mennél többen értek haza, annál erősebb lett a magyar proletariátus forradalmi tömege, és március végén ezeknek a hazatért volt hadifoglyoknak támogatásával megalakult a Magyar Tanácsköztársaság.

A magyar munkásság kezébe vette a hatalmat, elűzte azokat a grófi gazokat, bárói banditákat, bankárokat, gyárosokat, akik a dolgozók vérét szítták, akik a világháború átkát, szenvedését reánk zúdították. Magyarország földesúrtól mentes rónáin ma a dolgozó földművesmunkás proletártestvérei számára műveli a közös földet. Budapest gyáraiban nem részvényeseket hizlal verejtékével a proletár, hanem a dolgozók összességének javára dolgozik. A tőke uralma Magyarországon is megszűnt.

Ezzel ellenünk is felzúdult a Magyarországot körülfogó burzsoázia. Cseh bankárok, román bojárok uszítják hordáikat Tanács-Magyarország ellen, elragadták tőle a magyarlakta Tisza-melléket, Hajdúságot, Nyírséget, hogy ott a proletárhatalmat megfojthassák, a földet megint az ezerholdasok kezére adhassák. A hazatörekvő hadifoglyoknak pedig elvágta az útját, hogy ne erősítse meg munkájával a magyar proletárországot. Lengyel légiók, rutén Petljura bandák, román bojár bérencek, cseh fehérgárdisták négyszeres gyűrűt vontak a hazafelé vezető útra Galiciában, Felső-Magyarországon egészen a Tiszáig. Aki kezükbe kerül hazavándorló volt hadifogoly, vagy a fehérek közé kényszerítik, a proletárszabadság hóhérai sorába, vagy fogolytábornál is rosszabb gyűjtőlágerekbe zárják.

Soha nem kerülünk haza, ha a burzsoáziától várjuk a hazatérésre a kegyelmes jóakaratot. És csak az eddigienél is súlyosabb rabságba, kizsákmányolásba térünk vissza, ha engedjük, nézzük, mint fojtja meg a nemzetközi burzsoázia a Magyar Tanácsköztársaságot. Egy út, egy mód van előttünk: fegyvert a kézbe és megnyitni az utat, amely haza vezet.

Az orosz Vörös Hadsereg még nem végzett saját ádáz ellenségeivel annyira, hogy elvégezhethné ezt a munkát. Orosz elvtársaink útja most Szibéria felé vezet, ahol naponta, lépésről lépésre újabb ezrei szabadulnak fel a fehérek igája alatt szenvedő, sínylődő fogoly elvtársaknak. Ezek mind hozzánk jönnek, erősítik sorainkat, és képessé tesznek a feladatra: *áttörni a burzsoágyűrűt Magyarországot batárán.*

Ott a magyar Vörös Hadsereg vitéz munkásapatai már építik, törik ezt az utat. Egyesülnünk kell velük, kezünkbe kell venni a két tanácsország között vezető vasútvonalat, ebben segít a galíciai földművelés is, amely tudja már, hogy csak a proletárforradalom szabadítja meg a földesúri igától. Ha ezt elvégeztük, a biztosított úton szabadon szállítjuk haza a felszabadult foglyok tízezreit, új munkásait és harcosait a tanácsköztársaságoknak. Ezt a munkát várja tőlünk a forradalmi magyar munkásság, a végre saját földjén dolgozó, elnyomóitól megszabadult magyar földművesosztály. Ezt az utat mutatja a józan öntudat is, az a belátás, hogy a burzsoázia folyton fenyegető újabb rabláncaitól csak az ment meg, ha az elnyomókat, a kizsákmányolókat összetörjük, hatalmukat elpusztítjuk.

Fegyverrel a kézben – haza!

Ez a jelszava ma itt az orosz tanácsországban minden öntudatra ébredt szegény földművesnek és munkásnak. Most itt az alkalom megfizetni a világháborúban, a hadifogságban átélt szenvedésekért, most itt az óra, amikor biztosíthatjuk végképp azt, amit otthon levő elvtársaink már kiharcoltak és elszántan védelmeznek: a dolgozók hatalmát, a kizsákmányolástól mentes munkáséletet, a munkás-, katoná- és földművestanácsok vörös köztársaságát.

Éljen a magyar proletárdiktatúra!

Éljen a dolgozók tanácsköztársasága az egész világon!

Éljen a vörös munkáshadsereg, a burzsoázia letörője!

*A Magyarországi Szocialista-Kommunista Munkáspárt
és
a Magyar Szövetséges Tanácsköztársaság képviselői
Oroszországban*

PI Archívum. F. 966/17. 219. ó. e. 31. l. és hátl. – Nyomatott röplap.

Közli: Párttörténeti Közlemények, 1958. 1. sz. 180–182. old.

154

*A kijevi külföldi internacionalisták üdvözlők
a Magyar Tanácsköztársaság tanácskongresszusát¹*

Kijev

1919. június 21

A külföldi kommunista csoport kijevi föderációja üdvözetletét küldi a szocialisták és a tanácsok kongresszusára a vörös Budapestre. A mozgósított magyar, német, cseh, szlovák, francia, román, délszláv kommunisták egyesülve föderá-

¹ A Magyar Tanácsköztársaság tanácskongresszusa 1919. június 14–23-án ülésezett Budapesten. Egyik első dolga volt, hogy üdvözetletet küldjön a Szovjet-Oroszországban levő magyar dolgozóknak. Ebben az okmányban egyebek között a következőket olvassuk:

„A magyar tanácsok első kongresszusa túlradó örömmel üdvözlöi Oroszországban levő magyar

cióban, minden erejüket összpontosítják arra, hogy a vörös Tanács-Magyarország győzedelmes proletariátusával egyesüljenek. Ez lesz a legjobb válasz a nemzetközi burzsoázia és zsoldosainak a világ-proletárforradalom bátyja elleni merényletére.

Éljen a magyar Vörös Hadsereg!

Éljen a proletár világforradalom magyar előcsapata!

A külföldi kommunista csoport
kijevi föderációja

Vörös Újság (Kijev), 1919. június 21

155

*A „Vörös Újság” közleménye
a kijevi osztrák–magyar munkás- és katonatanács tevékenységéről*

Kijev

1919. június 28

Miután Észak-Oroszország és Közép-Oroszország nagy részéből a volt hadifoglyokat a pétervári kollégium¹ és a moszkvai központi tanács² hazaszállította, a legnagyobb feladat a kijevi fiókra hárul.

proletártestvéreit, akik a magyar proletárok közül elsőnek gyűltek az Internacionálé és a forradalom vörös zászlaja alá.

A magyar kommunisták csoportjának szenvedések árán és hősie munkával sikerült elvezetnie a magyar proletariátust oda, ahol most van: hogy kezébe tudta venni saját sorsának intézését.

Az első országos tanácskongresszus végtelen szeretettel emlékezik meg azokról az elvtársakról, akik még most is lángoló lelkesedéssel harcolnak az orosz földön közös szent ügyünkért, a nemzetközi kapitalizmus megsemmisítéséért és a világ dolgozóinak föderatív köztársaságáért.

Éljen a világ föderatív tanácsköztársaság!

Éljen a magyar proletárforradalom dicső úttörője, a moszkvai magyar (kommunista) csoport!

A magyar munkás-, paraszt- és katonatanácsok országos kongresszusa.” (AVP SZSZSZR. f. 4. papka 66, d. 930. l. 20. – Távirat.)

A kongresszus megtárgyalta a Magyar Tanácsköztársaság gazdaságpolitikáját, a közellátás kérdéseit, a köztársaság katonai helyzetét, a Vörös Hadsereg megerősítését, a külpolitika kérdéseit. Elfogadta a Magyar Szocialista Szövetséges Köztársaság alkotmányát és megválasztotta a Szövetségi Központi Végrehajtó Bizottságot.

A lapnak ugyanez a száma közli azokat a táviratokat, amelyekben az I. nemzetközi brigád, a kijevi magyar kommunista csoport s az Oroszországban és Ukrajnában levő csehszlovák kommunisták Központi Végrehajtó Bizottsága üdvözlí a kongresszust. Ezek a táviratok küldöiknek azt a szilárd eltökéltségét fejezik ki, hogy minél hamarabb segítségére siessenek a magyar proletariátusnak. (Lásd Vörös Újság [Kijev], 1919. június 21.)

Az országos tanácskongresszus a moszkvai magyar kommunista csoporttól is kapott üdvözlí táviratot. (A Tanácsok Országos Gyűlésének Naplója. Budapest 1919. 10–11. old. – Megjelent: A magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai. 6/B. köt. 89–90. old.)

¹ A volt hadifoglyok hazaküldésével foglalkozó képviselőről van szó.

² Az 1918 novemberében alakított osztrák–magyar munkás- és katonatanácsról van szó, amely elsősorban a polgári és hadifoglyok ügyeivel, hazaküldésük kérdésével foglalkozott. (Lásd a 128. sz. dokumentumot.)

A hadifoglyok nagy része a Volga mentén tartózkodik, azonkívül a Kolcsakfronton győzedelmesen előrenyomuló Vörös Hadsereg egyre-másra hódítja meg a szibériai és uráli városokat, s ezáltal rengeteg sok hadifogoly szabadul fel a fehérgárdisták rabságából.

A határ le van teljesen zárva, s nincs út jelenleg, amelyen keresztül haza lehetne szállítani a volt hadifogoly proletárokat. Az a néhány ember, aki nem hallgatva az okos szóra, megkísérelte a fronton való átmenést, sajnos életével fizetett rá. A Petljura-bandák kíméletlenül felkoncolták a fegyvertelen, védtelen hadifoglyokat. Csak egy út vezet ma már haza, s ez az út fegyverrel a kézben, kíméletlen harc az ellenforradalmi fehérgárdista banditák ellen, akik utunkat állják a hazamenetelben.

A tanács legfőbb feladata jelenleg az invalidus és beteg hadifoglyok gyógykezelése és ellátása, a polgári foglyok, asszonyok és gyermekek gondozása és védelme. A tanács egyik legszebb és legnemesebb feladata azonkívül a vöröskatonák hozzátartozóinak minden tekintetben való ellátása, és a szabadságért harcoló vöröskatonák ma már nyugodt lélekkel vehet búcsút szeretett hitvesétől, mert a tanács gondoskodik a vöröskatonák feleségeinek tisztességes ellátásáról; foglalkozást szerez nekik, azonkívül fenntartja az állandó összeköttetést a távollevő harcos és családja között.

Vörös invalidusaink részére Kijevben Horovaja u. 37. szám alatt kellemes, tiszta otthon van berendezve meleg és hideg fürdővel ellátva, s azon invalidusok, akik könnyebb munkát tudnak végezni, a lehetőség szerint állást, foglalkozást is kapnak. Hetenként egyszer az invalidus-otthonban politikai előadásokat is tart a tanács különböző nyelveken.

Jelenleg tervbe van véve egy nagyobb otthon berendezése, ahol mintegy 6000 invalidus, üdülő vöröskatonák, nők és gyermek nyerhet majd elhelyezést.

A tanács Funduklejevskaja u. 57. szám alatt levő gyűjtőállomásán naponta négy-hatszáz volt hadifogoly fordul meg, akik szintén kitűnő ellátásban részesülnek. Ugyanitt van felállítva egy kis, 20 ágyból álló gyengélkedő szoba.

Beteg és gyöngye proletár elvtársaink a kijevi „Kun Béla” kórházban nyernek elhelyezést, amely kórház a moszkvai Lenin kórház mintájára van berendezve. Az ápoló és orvosi személyzet úgy van megválasztva, hogy bármilyen anyanyelvű proletár is kerüljön a kórházba, mindenki saját anyanyelvén adhatja elő panaszait és kívánságait.

A kórház a Marija Blagovescsenskaja utca 72. szám alatt van. Jelenleg 120 betegünk van a kórházban elhelyezve.

Egészséges, de katonai szolgálatra nem alkalmas polgári és hadifoglyaink, valamint nők és gyermekek a Szirec-nyaralón vannak elhelyezve. A lehetőség szerint a tanács őket kisebb transzportokban vidékre küldi, hol az élelmezés sokkal olcsóbb és jobb, mint jelenleg Kijevben.

A kijevi tanácsnak jelenleg két fiókja van. Az egyik Zsmerinkán, a másik Ogyesszában. Az Ogyesszában székelő fiók azért igen fontos, mert az utóbbi időben Kaukázusból a hadifoglyok tömegesen jönnek elő és nyár folyamán vár-

ható, hogy ezúton legalább 1000 hadifogoly proletárról kell gondoskodni a tanácsnak.

Hat elvtársunk tart állandó politikai előadásokat a Kijevbe érkező hadifoglyok között, akiknek legnagyobb része lelkesedéssel csatlakozik a nemzetközi vöröskatonák csapatához.

Vasárnap nyílik meg a tanács épületében a kommunista klub és könyvtár, ahol hetenként kétszer előadásokat tart majd a tanács própagandaosztálya.

A tanács minden kérdésben szívesen szolgál felvilágosítással az érdeklődőknek úgy szóban, mint írásban. Cím: Kijev, Kruglouniverszityetskaja ulica 7/b. Telefonszámok: 7-57 és 47-97.

Vörös Újság (Kijev), 1919. június 28

Közl: A magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai. 6/B. köt. 395-396. old.

156

*A „Vörös Csillag” vezércikke
felhívja a Szovjet-Oroszországban harcoló internacionalistákat,
hogy küzdjenek a Tanács-Magyarországgal való összeköttetés
megteremtéséért*

Szamara

1919. július 9

Lapunk a keleti fronton levő nemzetközi vöröskatonáknak és az Oroszország keleti részén levő volt hadifoglyoknak lett szánva. Minthogy a volt hadifoglyok evakuálása nagyon előrehaladt, a nemzetközi vöröskatonák pedig rövid időn belül szintén Ukrajnába kerülnek, így tehát lapunk is átköltözik Kijevbe.

Elvtársak! Nemzetközi harcosok!

Hozzátok, bátor harcosok, szól ezen felhívás! Ti, akik már hónapok óta harcban álltok, abban a harcban, amely a szabadságért folyik, akik szétvertétek Kolcsak bandáját; vállalva az orosz proletártestvérekkel visszafoglaltátok Ufát, Permet és felszabadítottátok az ott fehér iga alatt szenvedő munkásokat és volt hadifogolytestvéreiteket. A szibériai hordák – akik 1918 június óta azon törek-szenek, hogy lángba borítsák az orosz munkás és parasztek szabad földjét, akik a munkások vérebe akarják fojtani a kivívott szabadságot, hogy újból a karmaik közé kaparinthassák a dolgozó népet; akik nyomorúságot és pusztulást, rablást és gyilkosságot hoztak az elfoglalt falvakba és városokba, ezek a barbár hordák 3 hónappal ezelőtt megközelítették a Volgát.

Egész Oroszországban megszólaltak a vészharangok. A keleti frontra! Az Urálhoz! hangzott a kiáltás. És ti vállalva az orosz proletártestvérekkel, mint önfeláldozó szabadságharcosok széjjelvertétek Kolcsak rablóbandáját, és visszazereztétek a munkásoknak a gazdag Urált. A trónra vágyó Kolcsak menekül

Szibériába, ahol meg az ottani elnyomott munkásság és parasztság lázadt fel a zszarnoka ellen.

Szibéria és az Urál hideg földjén nyomultatok előre; nélkülözések és szenvedések dacára magasán hordoztátok a III. Internacionálé vörös zászlaját. Az erős harcokban és véres küzdelmekben sok bajtárs kiesett soraitokból vagy az ellenforradalom orgyilkos keze oltotta ki életüket – de a proletariátus nem fog megfélekedni az ő hősiek harcosairól és vértanúiról, a munkásosztály teljes győzelme után hálásan fog megemlékezni azokról, akik életüket áldozták ezért a szent célért. Az egész világ proletariátusa szolidáris velünk, és büszkén tekintenek a ti győzelmeitekre.

Büszkén tekinthetünk ma már Magyarországra, ahol a proletariátus lerázta a szolgaság igáját és szétverte a külföldről rárohanó ellenforradalmi bandákat. A föld, a gyár ma már nem kizsákmányoló eszköz, hanem a munkások és parasztok tulajdona. A budapesti parlamentben, ahol eddig üresfejű arisztokraták és a burzsujok ültek és kovácsolták láncokba a görnyedő munkást és robotoló parasztot – ott ma már munkások és parasztok vannak. Annál az asztalnál, ahonnan 1914 augusztusban testvérgyilkosságra küldötték a magyar munkásokat, amelyből annyi gyász, annyi nyomorúság és szenvedés származott – ott ma a munkások és parasztság képviselői ülnek, szabadságot és egyenlőséget hozva minden dolgozónak. És a győzedelmes magyar Vörös Hadsereg megmutatta, hogy megküzd úgy a bel- mint a külföldi ellenforradalommal szemben. Egyik kezében a kasza avagy kalapács, a másikban pedig a fegyver – így végzi emberfeletti történeti hivatását a magyar proletariátus. Egyik oldalon a lázas alkotó munka, a másikon pedig a kíméletlen harc az ellenforradalommal és a külföldi imperialisták ellen.

Áhítattal és szeretettel tekintenek felénk a magyar proletártestvéreink, és tárt karokkal várnak bennünket Magyarország most már szabad földjén. A magyar proletariátusnak szüksége van, hogy gazdasági és politikai összeköttetést kapjon az Orosz Tanácsköztársasággal. A mi feladatunk az, hogy válllvetve az orosz bajtársainkkal eléje siessünk a magyar Vörös Hadseregnek.

Ebben az értelemben határozott az osztrák–magyar katonatanácsok Moszkvában megtartott második kongresszusa,¹ amely az orosz központi hatósággal egyöntetűen oly értelmű rendeletet adott ki, hogy az összes volt hadifoglyok és nemzetközi vöröskatonák a keleti frontokról rendszeres és organizált szállítással az Ukrajnába kerülnek.

Ukrajnába! Előre a vörös Magyarországhoz! Ez most a nemzetközi vörösharcosoknak a jelszava. Fegyvereiteket most már nem Kolcsak bandája ellen kell irányítani, hanem azon szedett-vedett, megvásárolt zsoldos rablók ellen, akik megszállva tartják azt a földsávot, amelyen keresztül az út Magyarországra vezet. Ukrajnában már nyomulnak előre a nemzetközi vöröskatonák, nekünk csak erősíteniük kell az ő soraikat.

¹ Az osztrák–magyar katonatanácsok kongresszusára vonatkozólag nem rendelkezünk adatokkal.

A nemzetközi külföldi iroda szintén átteszi működésének színhelyét Ukrajnába, ahol a rövid időn belül meginduló nemzetközi vörös harcosok szervezését fogja vezetni.

Tartsátok és őriztétek meg továbbra is a ti öntudatos proletárfegyelmeteket, és ha megszólal a felhívás – Kijevbe! – úgy nyújtsátok kezeteiket búcsúzásra az orosz bajtársaknak és rendezett sorokban, mint igazi szabadságharcosok kerülünk Ukrajnába. Az ott összpontosított internacionalisták egy olyan erőt fognak képviselni, amelynek semmi sem fogja útját állani, és megállás nélkül megtisztítja az utat egész a vörös Magyarországra. Ott hozzánk csatlakozik minden volt hadifogoly, aki még eddig nem volt sorainkban.

Előre tehát Ukrajnába és rövidesen élvezni fogjuk fáradozásunk és küzdelmünk gyümölcsét, mert:

Ez a harc lesz a végső

Csak összefogni hát!

Nemzetközivé válik

Holnapra a világ!

A Külföldi Iroda

Vörös Csillag (Szamara), 1919. július 9.

157

Az oroszországi osztrák–magyar munkás- és katonaküldöttek szovjetjének elnöksége levélben kéri a Közlekedésügyi Népbiztosságot, hogy segítse a Vörös Hadsereg kötelékébe lépett hadifoglyokat

Moszkva

1919. július 28

A Vörös Hadsereg győzelmes keleti előrenyomulása folytán naponta százával sőt ezrével érkeznek Szovjet-Oroszországba a volt osztrák–magyar hadifoglyok, akiket az oroszországi osztrák–magyar munkás- és katonaküldöttek szovjetje Kijevbe irányít, hogy lépjenek be a Vörös Hadseregbe, mert az Oroszországban levő külföldi kommunista csoportok föderációjának határozata értelmében minden osztrák–magyar alattvaló mozgósítandó,¹ hogy fegyverrel a kézben törjön utat a hazába.

Hogy a fehérgárdista fogságból visszatérő elvtársainkat politikailag felvilágo-

¹ Amikor létrejött a Magyar Tanácsköztársaság és szövetségi kapcsolata létesült az Orosz Szovjetköztársasággal, megváltozott a hadifoglyok jogi helyzete: most már a testvéri, Szövetséges Magyar Tanácsköztársaság állampolgárai voltak. Ilyen körülmények között Kun Béla – egyetértésben Szovjet-Oroszország kormányával – 1919. május 8-i táviratával a magyar tanácskormány nevében elrendelte a Szovjet-Oroszország és Ukrajna területén tartózkodó összes magyar állampolgárságú katonaköteles volt hadifoglyoknak a mozgósítását. (Lásd a II. köt. 316. sz. dokumentumát.)

síthassuk s egyben orvosi segítségben részesíthessük, két repülőbizottságot kellett szerveznünk a keleti fronton. Ezek közvetlenül a vörös front mögött, a vonaton működnek. Ezenkívül néhány nappal ezelőtt szikratáviratot kaptunk a magyar tanácskormánytól, s ez ugyancsak előírja számunkra ezt az agitációs munkát és a hadifoglyokról való gondoskodást.¹

Az osztrák–magyar szovjet két mobil alosztályt szeretne felállítani. Az egyik a Perm–Jekatyerinburg-vonalon mozogna, a másik Ufa és Cseljabinszk között. Mindkét alosztály két-két vasúti kocsiból állna. Ebből az egyik (első- vagy másodosztályú) személyszállító vagon, ahol az irodát és a személyzetet helyeznénk el, a másik pedig tehervagon, a gyógyszerek, a forradalmi irodalom és az egyenruha számára.

Tervének mielőbbi megvalósítása érdekében az osztrák–magyar szovjet kéri, hogy haladéktalanul bocsássonak rendelkezésére egy személyszállító és egy tehervagont, hogy az első bizottság azonnal kimehessen a frontra, ott ugyanis már több ezer osztrák–magyar alattvaló verődött össze.

Az elnökség elnöke
Titkár
Ügyvezető

CGAOR. Kollekcija dokumentov. 1. 39. – Gépírásos másolat. (Oroszul.)

158

*Az OSZFSZK Belügyi Népbiztosságának levele
az osztrák–magyar munkás- és katonaküldöttek szovjetjéhez
a hadifoglyoknak nyugatra történő szervezett átirányításáról*

Moszkva

1919. augusztus 2

Az osztrák szovjet* adatai szerint nagyszámú ausztriai** fogoly áramlik a felszabadított uráli körzetek felől. A Külföldi Kommunista Föderációjának ez év július 25-i határozata² értelmében a volt osztrák–magyar állam valamennyi katonai szolgálatra alkalmas alattvalóját mozgósítani kell a Vörös Hadseregbe. Az osztrák szovjet Kijevet és Moszkvát jelölte meg az alkalmasok gyűjtőhelyéül.

Tekintettel az élelmezési válságra és arra, hogy Moszkvában nincs hely, ez a város teljesen alkalmatlan gyűjtőhelynek, ezért a Központi Hadifogoly- és Menekültügyi Kollégium azt javasolja az osztrák szovjetnek, hogy Moszkva helyett

¹ Az említett szikratáviratot nem sikerült megtalálni.

² Ezt a határozatot 1919. július 23-án hozta a Külföldi Csoportok Központi Föderációja. (Lásd CPA IML. f. 349. op. 1. ed. hr. 1. ll. 14–16.)

* Az osztrák–magyar munkás- és katonaküldöttek szovjetjéről van szó. Lásd a 157. sz. dokumentumot.

** Az osztrák–magyar hadseregből való, különböző nemzetiségű hadifoglyokról van szó.

Kazanyt és Ufát jelölje ki erre a célra, hogy az alkalmasokból ott mindjárt katonai transzportokat szervezzenek, s így a hadifoglyok Kazanyból már vöröskatonákként induljanak Kijevbe, ne pedig mint hadifogoly-transzportok.

Ami a katonai szolgálatra alkalmatlan s így nem mozgósítható volt hadifoglyokat illeti, ezeket továbbra is Moszkvába és Orelbe lehet irányítani.

Ejduk, a Belügyi Népbiztosság kollégiumának tagja
Blagovescsenszkij, a kollégium ügyvezetője

CGASZA. f. 106. op. 3. d. 1102. l. 250. ob. – Gépírásos hitelesített másolat. (Oroszul.)

V I. F E J E Z E T

A magyar internacionalisták tevékenysége
a Magyar Tanácsköztársaság leverése után
s az orosz Vörös Hadsereg döntő győzelmeinek
időszakában

(1919 augusztus–1920 március)

*Az OK(b)P Központi Bizottsága magyar csoportjának határozata
Magyarország Forradalmi Bizottságának megalakításáról¹*

Moszkva

1919. augusztus 6

Az OK(b)P központi magyar csoportja folyó év augusztus 6-i ülésén elhatározta: megalakítja Magyarország Forradalmi Bizottságát a forradalmi munka folytatására és a magyarországi proletárdiktatúra visszaállítására. A Forradalmi Bizottság a körülményekhez igazodva folytatni fogja a tanácskormány tevékenységét. Tanács-Magyarország teljhatalmú képviselője ezennel a Forradalmi Bizottságot illeti meg.

¹ Július végén a túlerőben levő és az antant hatalmak támogatását élvező román királyi hadsereg vereséget mért a magyar Vörös Hadseregre. A román csapatok gyorsan nyomultak előre Budapest felé, és augusztus első napjaiban meg is szállták. A jobboldali szociáldemokrata politikusok megátolták a munkásságnak Budapest védelmére történő mozgósítását, s 1919. augusztus 1-én lemondásra kényszerítették a magyar tanácskormányt.

A hivatalba lépő úgynevezett „szakszervezeti” kormány megkezdte a proletárhatalom vívmányainak felszámolását, a kommunisták üldözését, a kapitalizmus visszaállítását. A nyílt ellenforradalom azonban hat nap múlva szétkergette a „szakszervezeti” kormányt. Nyíltan megkezdődött a kommunistáknak és a tanács hatalom képviselőinek véres üldözése. Tanács-Magyarország vezetőinek egy része úgy kerülte el a megtorlást, hogy Ausztriába menekült, ahol Kun Bélát és társait internálták. Az itthonmaradottakat a szakszervezeti, majd az ellenforradalmi kormány letartóztatta, s bebörtönözték vagy kivégezték őket.

A Moszkvában élő magyar kommunisták úgy határoztak, hogy a magyar forradalmi mozgalom ügyeinek ideiglenes intézésére megalakítják Magyarország Forradalmi Bizottságát. (E bizottság munkájának rövid összegezését lásd a 173. sz. dokumentumban.) Magyarország Forradalmi Bizottságának egész tevékenységére, valamint megszűnésére vonatkozólag részletes adatokkal még nem rendelkezünk, mert nincsenek birtokunkban a bizottság üléseinek jegyzőkönyvei.

Valamivel részletesebb, bár nem teljes adatokkal csak a bizottság katonai tevékenységére vonatkozólag rendelkezünk, nevezetesen az 1–5. sz. parancs alapján. Az augusztus 28-án kelt, 1. sz. parancs kimondja, hogy meg kell alakítani „a nemzetközi Vörös Hadsereg szervezésével foglalkozó parancsnokságot (jóváhagyta az OSZFSZK Forradalmi Katonatanácsa)”. A parancs Szerpuhov városát jelöli ki a parancsnokság székhelyéül, ahol hozzá kellett fognia a 2. nemzetközi lövészezzred megalakításához. A bizottság ebben és következő parancsaiban kinevezi a parancsnokság tisztviselőit s a Moszkvában levő nemzetközi alakulatokat Szerpuhovba vezényli a parancsnokság rendelkezési állományába. Az 5. sz. parancs közli, hogy a Köztársaság Forradalmi Katonatanácsának 1919. szeptember 30-i, 1576/323. sz. parancsa értelmében Magyarország Forradalmi Bizottsága 1919. október 1-i hatállyal a nemzetközi alakulatok szervezésével kapcsolatos összes ügyeket átadja az OK(b)P Külföldi Csoportjai Föderációja Katonai Bizottságának. (CGASZA. f. 803/19. op. 1. d. 6. ll. 1–12.)

A föderáció a megfelelő határozatot szeptember 18-án hozta azért, mert Magyarország Forra-

A Forradalmi Bizottság tagjainak tekintendők a magyar tanácskormány összes kommunista tagjai, továbbá a Kommunista Párt Központi Bizottságának tagjai, akiknek munkája minden területen és vonatkozásban szorosan összefügg a Forradalmi Bizottság munkájával. A Forradalmi Bizottság egyelőre a következő elvtársakból áll: Kun Béla, Pór Ernő, Leibovitz Farkas, Rudnyánszky Endre, Mandl Arnold, Márkus Pál, Lipsitz Ernő, Grósz Kristóf és Molnár Károly.

Elnök
Titkár

PI Archívum. F. 966/3. 34. ó. e. 1. l. – Gépírásos másolat. (Oroszul.)

160

*A Központi Hadifogoly- és Menekültügyi Kollégium rendelete arról,
hogy Szarapulban össze kell gyűjteni a hadifoglyokat
és felhasználni a betakarítási munkában**

Moszkva

Nem később, mint 1919. augusztus 8**

A német hadifoglyok további evakuálás céljából Moszkvába irányítandók. A magyarokat ideiglenesen Szarapulban kell összevonni és felhasználni a Volga melléki kormányzóságokban a betakarítási munkában. Erről egyidejűleg külön rendelet jelenik meg.

A Központi Hadifogoly
és Menekültügyi Kollégium ügyvezetője

CGAOR SZSZSZR. Kollekcija dokumentov. 1. 57. – Gépírásos másolat.

dalmi Bizottsága csak egy nemzetiséget képviselt, s így szükségessé vált, hogy a nemzetközi alakulatok szervezésével kapcsolatos ügyeket átadják „egy megfelelő nemzetközi szervezetnek, amelyben föderatív alapon vesznek részt az OK(b)P összes külföldi nyelvi csoportjai”. (CPA IML. f. 17. op. 9. d. 2. l. 40. és ob.)

Az OK(b)P Külföldi Csoportjai Föderációjának Katonai Bizottsága e követelményeknek megfelelően a magyar, a jugoszláv, a román és a csehszlovák csoport képviselőiből tevődött össze. (CGAKA. f. 808/19. op. 1. d. 10. l. 1. és ob.)

* A rendeletet táviratilag kézbesítették Perimovnak, a szimbirszki katonatanács tagjának.

** A dátumot a dokumentumon látható ügyintézői széljegyzet alapján állapítottuk meg.

*A kijevi „Vörös Újság” cikke
a Magyar Tanácsköztársaság bukásáról és a további feladatokról*

Kijev

1919. augusztus 9

Budapestről érkezett rádió arról ad hírt, hogy a Magyar Tanácsköztársaság kormányát az antant rablópolitikája és a szociáldemokrata vezérek árulása, támogatásra találva a magyarországi burzsoázia ellenforradalmában – távozásra kényszerítette.

Kun Béla elvtárs Bécsben tartózkodik. Szamuely Tibor elvtárs, volt hadügyi népbiztos öngyilkosságot követett el.¹

Egyéb részletek hiányoznak.

A Magyar Tanácsköztársaság pillanatra megingott.

Éljen az új Magyar Tanácsköztársaság!

A kommunista magyar csoport és a nemzetközi vöröskatonák a Magyar Tanácsköztársaság megdőltenek hírére a következő rádiót menesztették a Magyar Tanácsköztársaság proletárijaihoz:

A szabad Orosz és Ukrán Tanácsköztársaságok területén a szociális világforradalom kivívására fegyverben álló nemzetközi vöröskatonák, amidőn mély szomorúsággal tudomásul vesszük a proletár világforradalom nyugati őrszemének, a Magyar Tanácsköztársaságnak a nemzetközi burzsoázia intrikája, munkásvezéreink árulása, s a teljesen magára hagyott, maroknyi magyar proletariátusnak erőtlenség volt következményeképpen beálló megdőlését – felhívjuk a Magyar Tanácsköztársaság proletárijait, hogy ne csüggedjenek, a fegyvert, amelyet a nemzetközi burzsoázia bérencei elleni harcokban olyan csodálatos hősiességgel forgattak, ne adják ki a kezeikből mindaddig, amíg a kidőlt helyére fel nem állították az új, biztosabb alapokon nyugvó tanácsállamot.

Mi, törhetetlen harcosai a proletár világforradalomnak, fogadalmat teszünk, hogy minden már meglevő erőnkkel még kitartóbban, még elszántabban és még kíméletlenebbül fogunk harcolni a világ egyesült burzsoáziája ellen.

Megrendíthetetlen hittel bízunk Nyugat proletariátusa részéről jövő segítségben, s az orosz Vörös Hadsereg diadalmas előrenyomulása 400 000 proletárral, kiket a burzsoázia kétszeres igája forradalmasított, szaporítja a világ-tanácsköztársaság felállításáért harcoló sorainkat.

¹ Szamuely Tibor Tanács-Magyarország 1919. augusztus 1-én bekövetkezett bukása után illegálisan próbált átjutni az osztrák határon, mert az osztrák szociáldemokrata kormány nem adott neki politikai menedékjogot. A határ átlépése közben osztrák csendőrök tartóztatták fel. Az osztrák hatóságok hivatalos közlése szerint Szamuely Tibor 1919. augusztus 2-án, letartóztatásakor, agyonlőtte magát. Feltételezhető, hogy megölték. Holttestét titokban temették el.

Éljen a viláforradalom!
Éljen az elnyomott, de meg nem tört magyar proletárság!
Fel a Magyar Tanácsköztársaság visszaállítására!

*Kommunista magyar csoport és
a nemzetközi vöröskatonák*

Vörös Újság (Kijev), 1919. augusztus 9

Közlő: A magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai. 6/B. köt. 605. old.

162

*A moszkvai „Vörös Újság” közleménye arról,
hogy a magyar Vörös Hadsereg visszavonuló alakulatai visszatérnek
Szovjet-Oroszországba*

Moszkva

1919. szeptember 6

A Magyar Tanácsköztársaság Vörös Hadseregét leszerelték. Miután négy hónapig bámulatos erővel védelmezték meg a vörös munkáskatonák a tanácsországot minden ellenséggel szemben: a szociáldemokraták árulása védtelenül kiszolgáltatta őket ugyanezeknek az ellenségeknek. Először a „békés” szociáldemokraták letétették a fegyvert a munkássággal, azután jöttek a román hadak, amelyek elszedték ezt a fegyvert és végül a magyar burzsoázia, amely a lefegyverzett munkásságnak megint a saját felfegyverzett csendőri, rendőri fehérgárdáját ültette a nyakára. A magyar Vörös Hadsereg harcosai nem valamennyien törődtek bele ebbe az árulásba. Voltak, akik az első pillanatban megértették, hogy a munkásság csak fegyveresen állhat szemben a burzsoáziával, ha le akarja azt gyűrni. Sok vöröskatona ellene szegült az árulók és betörő románok lefegyverző parancsának, voltak olyanok is, akik a megtartott fegyverrel utat törtek maguknak oda, ahol még áll a proletárdiktatúra. Az Orosz Tanácsköztársaság Vörös Hadseregébe százhusz főből álló magyar csoport tért vissza pár nap előtt. Három hétig tartó kalandos és nehéz vándorlás után érkezett meg ez a maroknyi vöröskatona Magyarországból Kijev alá törve utat magának. Kijevnél az ott harcoló nemzetközi vöröscsapathoz csatlakoztak és használják a megtartott fegyvert arra, amire öntudatos proletár használhatja: az ellenforradalom leküzdésére. Valamennyien vöröskatonák voltak már itt Oroszországban, a magyar forradalom után hazasiettek, hogy kipróbált harcosai legyenek a fiatal magyar Vörös Hadseregnek. Most ismét visszatértek ide harcolni addig is, amíg újból lábra kap, forradalomra kél a magyar munkásság.

Vörös Újság (Moszkva), 1919. szeptember 6

*Az osztrák–magyar munkás- és katonaküldöttek
szovjetjének felhívása a hadifoglyokhoz,
hogy minden erővel védelmezzék a proletárforradalom vívmányait¹*

1919. szeptember 22 előtt

Volt hadifogoly elvtársak!

Hozzátok, akik éveken át hazátoktól távol, hadifoglyokként sínylődtetek Oroszország pusztaságain, hozzátok, akik Szibériában, szeretteitektől távol éveken át várva vártátok a szabadulás és a hazaindulás napját, hozzátok intézi alábbi figyelmeztető szavait az osztrák–magyar munkás- és katonatanács a kolcsakista járom alól való felszabadulás órájában.

Ismerjük minden szenvedésteket, magunk is éltünk és szenvedtünk e körülmények között, vagy a gyűjtőtáborokban, vagy a bányákban, a murmanszki mocsárvidéken, vagy az észak-, meg kelet-oroszországi erdőkitermeléseken, elviselhetetlen hőségben vagy szörnyű hidegben, a kozákok és a cári pribékek korbácsa alatt. Most, amikor a Vörös Hadsereg győzelmes keleti előnyomulása meghozta nektek a szabadságot, s így Szibériából testvéreitek és sorstársaitok ezrei és ezrei indulnak el egyre nagyobb csapatokban a haza felé, sajnos, meg kell hogy mondjuk nektek, hogy újra nagy akadályok tornyosulnak hő vágyatok teljesülésének útjába.

Kik vagyunk mi? Mi az osztrák–magyar munkás- és katonatanács?

1918. november 5-én, amikor eljutott Oroszországba az ausztria–magyarországi nagy fordulat híre, amikor megtudtuk, hogy összeomlott a Habsburg-monarchia korhadt épülete s a szabadságot áhító proletariátus forradalmi cselekvése révén új állam született a helyén, Oroszországban is megalakult az Oroszországban tartózkodó proletárforradalmár hadifoglyok és polgári foglyok soraiból az osztrák–magyar munkás- és katonatanács, hogy felváltsa a k. u. k. hadifogoly-missziót, ezt a társaságot, amely nem azt tartotta feladatának, hogy védelmet és segítséget nyújtson a rászoruló hadifoglyoknak és lehetővé tegye hazautazásukat, hanem hogy spekulációval és egyéb sötét ügyletekkel foglalkozzék.

A tanácsunk munkájában jelentkező nehézségek ellenére sikerült megoldanunk az előttünk álló feladatot, s a 2. tanácsülés megalapozással állapíthatta meg, hogy 120 000 osztrák–magyar hadifogoly és polgári fogoly hazaszállítása megtörtént.

¹ A felhívás kelte ismeretlen. Szövege valami módon a bécsi Hadügyminisztériumba került, ahol jelen volt a magyar Hadügyminisztérium hadifogolyügyi kérdésekkel foglalkozó megbízottja. Ekkor ugyanis a volt Osztrák–Magyar Monarchia hadifogolyügyi még nem kerültek át teljes egészében az újonnan keletkezett államok kezelésébe. A Bécsben tartózkodó magyar katonai megbízottak 1919. szeptember 22-én küldték át Budapestre, a Hadügyminisztériumba a felhívás szövegét. Innen a dátum. A felhívás szövegéből valószínűnek tűnik mindenesetre, hogy az nem sokkal előbb születhetett; talán a Magyar Tanácsköztársaság utolsó napjaiban, vagy – s ez a valószínűbb – nem sokkal azt követően.

Bár nem állnak rendelkezésünkre milliókat tartalmazó teli pénztárak, mint a k. u. k. misszióknak, mégis igyekszünk megtenni, ami tőlünk telik, hogy megoldhassuk nagy feladatunkat, és lehetővé tegyük hazajutástokat. Sajnos, a politikai viszonyok úgy alakultak, hogy Szovjet-Oroszország és hazátok között újabb front zárja el az utat.

Mi vár rátok?

A munkás- és katonatanács rendelkezésére álló ruha-, fehérnemű- és élelmiszerkészletek oly csekélyek, hogy távolról sem elegendők ahhoz, hogy a legszükségesebbel ellássunk titeket, arról nem is beszélve, hogy hosszabb ideig támogatásunk. Most még jó az idő, de ha megint beköszönt a tél és ti lomposan, rongyosan, éhesen kóboroltok, ha a hóviharak miatt újra leromlanak a közlekedési viszonyok, milyen sors vár rátok? Százvezrek feküsznek már az orosz földben, s ti tovább növelnétek a számukat, miközben szeretteitek sóvárogva várnának rátok.

Van-e kiút?

Az osztrák–magyar munkás- és katonatanács táviratilag és futárok révén ismételtén felszólította kormányotokat, tegyen lépéseket megsegítétek érdekében, de nem bocsátottak rendelkezésre sem pénzt, ruházatot és gyógyszert, sem semiféle más segítséget. Mindannyiszor csak újabb tudakozódás és ígéretés volt a válasz.

Mit kell tenni?

Bizonyára jó néhányan jutnak köztetek arra a gondolatra, hogy a saját szakállukra törjenek maguknak utat hazáig.

Ettől a leghatározottabban óvnunk kell titeket!

Sok ezer ilyen elvtárs járt már úgy, hogy nacionalista söpredék, bandák megtámadták, kirabolták, még az utolsó inget is lehúzták róluk, sőt, sok, nagyon is sok esetben legyilkolták őket. Nagyobb alakulatokat az éhség veszélye fenyeget, mert transzportok ellátásához szervezetre volna szükség, amely azonban sehol, semmiféle formában nem létezik.

Az egyetlen és utolsó kiút: Saját magatokra vagytok utalva.

Nem egyenként, hanem nagy tömegekben, éspedig fegyveresen kell utat törnetek a hazába. Ez az egyetlen garancia és az utolsó mentőkötél számotokra. Fegyveres katonákként hurcoltak el titeket a hazából, s fegyverrel a kézben kell újra meghódítanotok a hazát.

Volt hadifogoly elvtársak!

Az osztrák–magyar munkás- és katonatanács ezért felszólít titeket:

Valamennyien, akik még fegyverképesek vagytok, tömörüljetez ennek jegyében. Sorstársaitok közül ezren és ezren betegek és rokkantak, de ők is szeretnének hazakerülni. Így ti egészségesek megépíthetitek az utat, amelyen követhetnek titeket.

Ezzel egyben proletár kötelességetek is teljesítetek, azzal, hogy megteremtitek a kapcsolatot az osztrák–magyar és az orosz proletariátus között, megvalósítjátok a népek testvériségének nagy gondolatát, s hazátokban hozzátartozóitok és munkástestvéreitek lelkes és viharos ujjongással fogadnak majd, mint győzelmes és aktív szabadságharcosokat.

Csak gyávák és ellenforradalmárok nem követik ezt a felbívást. A munkás- és katonatanács vállalta, hogy mindezt megszervezi és az ügyet gyors győzelemre viszi.

Csak egyetlen megoldás létezik számotokra! Proletárok és parasztok, elvtársak és volt hadifoglyok!

Harcra fel a haza meghódításaért, a szabadság és a népek közötti béke kivívásáért!

Éljen az összeforrott nemzetközi forradalmi proletariátus!

Osztrák–magyar munkás- és katonatanács,
Moszkva központ

OL K. 73-18–1919. –IA4. fol. 104. – Gépírásos hitelesített másolat. (Németül.)

164

*A Turkesztáni Köztársaság külföldi kommunista szervezete
kéri az OK(b)P Külföldi Csoportjainak Föderációját,
tisztázza az Oroszországban működő külföldi szervezetek feladatait*

Taskent

1919. szeptember 29

A Turkesztáni Köztársaságban levő külföldi kommunisták szervezete, amely a központtól elszakítva, saját erejéből folytatott politikai és kulturális-felvilágosító munkát a külföldi proletárság körében, mivel a központtól nem kaphatott e téren támogatást és segítséget, az általa delegált küldöttek részére útmutatásokat és utasításokat kér tájékoztatásul és irányításul, nevezetesen:

1. Közöljék, kérhetünk-e pénzt a központi szovjettől a munkaképtelen, beteg és rokkant volt hadifoglyok szükségleteire, amivel kapcsolatban megjegyezzük, hogy e célra legalább 2 000 000 (kétmillió) rubel kell havonta.

2. Bocsássák rendelkezésünkre a III. Internacionálé értekezletének teljes anyagát, továbbá kérünk vörösirodalmat a volt osztrák–magyar birodalom nyelvein, valamint latin nyomdabetüket olyan mennyiségben, hogy elő tudjunk állítani két, egyenként négyoldalas újságot és brosúrákat négy nyelven.

3. Tájékoztatást kérünk a központban levő külföldi állampolgárok helyzetéről, a pártszervezetek számáról, feltüntetve a taglétszámot és a szervezet nevét, továbbá a hadseregben levő internacionalisták számáról, és arról, hogy mik a tervek a jövőre nézve.

4. Vannak-e hírek a Szibériában levő volt hadifoglyokról, ezeknek számáról, és szeretnénk tudni, mit szándékoznak tenni velük kapcsolatban.

5. Van-e olyan terv, hogy hadsereget szervezzenek a volt hadifoglyokból, s azt az ukrán és a lengyel frontokra küldjék.

6. Hol gyűjtik össze a rokkant volt hadifoglyokat, nekik ugyanis árt a turkesztáni éghajlat.

7. Vannak-e hírek az Ausztria–Magyarországra agitációs feladattal küldött emberekről, milyen irányban végzik munkájukat, milyen eredményeket értek el, továbbá arról, hogy hogyan fogadja Ausztria–Magyarország lakossága a kommunista eszmék terjesztését, és miért érkeznek Ausztriából mindig olyan szűkösen a hírek.

8. Létezik-e még a Vöröskereszt, és foglalkozik-e még az Ausztria–Magyarországra és onnan Oroszországba szülő levelek továbbításával, vagy gondoskodnak-e más módon levelek és táviratok továbbításáról.

9. Szóba került-e már a központban a külföldi proletárságnak Turkesztán határterületéről való evakuálása, s az, hogy a külföldi szakembereket és szakképzett dolgozókat felváltsák megfelelő más személyekkel.

10. Nagyon szeretnénk, ha havonta vagy kéthavonként delegátusokat küldenének a központból Turkesztánba, hogy tájékoztatásul és irányításul híreket hozzanak.

A külföldi kommunisták határterületi bizottságának
és III. határterületi értekezletének megbízásából:

Braun titkár

CPA IML. f. 17. op. 9. d. 7. l. 194. – Gépírásos tiszttázat. (Oroszul.)

165

*A „Világszabadság” közleménye
a Turkesztáni Külföldi Munkás-Paraszt Kommunista Párt
III. értekezletéről¹*

Taskent

1919. október 2

Szeptember 22-én ült össze a külföldi kommunista pártszervezetek harmadik országos pártértekezlete Taskentben a „Szövetség” házában. A III. országos pártértekezleten az országos bizottság tagjai (Szvoboda, Lóránd, Sternberg, Faragó, Bednár, Braun, Jahn, Kellner, Spielmann, Wolf, Cyroll), a hadsereg képviselői, a taskenti és a vidéki pártszervezetek kiküldöttei vettek részt.

A szeptember 22-én megtartott előértekezleten a megbízólevél felülvizsgáló bizottság megválasztása és az ügyrend megállapítása után az értekezlet a tárgyalási időt délután 4 órától éjjeli 12 óráig állapította meg. A tárgyalási idő az értekezlet második napján reggeli 9 órától délután 3 óráig állapították meg.

Az országos pártértekezleten következő szervezetek képviseltették magukat:

¹ Az értekezlet munkájának anyagai az OK(b)P turkesztán határterületi bizottsága „Turkesztanszkiej Kommunyszit” című lapjának 1919. október 17-i számában is napvilágot láttak.

Az országos bizottság tagjai, a taskentihelyi csoport (Grosser, Gábor, Kovjanics), Szamarkand (Székely, Hock, Magyar).

Internacionalisták kiküldöttei

Orenburgi front: Stranzl József, Hugo Salamon, György Kadlec, Laszany Alfred, Tullner János, Grabner József.

Zakaszpiszki front: Kaufer Leopold, Kraus István, Neumann Rudolf.

Ferganai front: Stürk, Takács Károly, Klamm Antal.

Kollektív Oszibij Otgyel,* Taskent: Polák Sándor.

Szamarkand: Székely, Matzl és Magyar Béla.

A szervezetek 100 tag után 1, 300 tag után 2, 500 tag után 3 delegátust küldöttek ki.

Országos bizottság: Szvoboda, Lóránd, Sternberg, Bednár, Faragó, Spielmann, Braun, Kellner, Jahn, Cyroll és Wolf.

Taskent: Grosser, Gábor, Kovjanics.

Szamarkand: Hock.

Kazalinszk: Mikus Elek.

Perovszk: Senner Max, Holowski Henrik.

Turkesztán: Kausz István.

Aulie Ata: Savorer Antal.

Kagan: Haas, Riedl Mihály, Stumpf Jakab.

Csardzsou: Lunenfeld, Soltesz.

Dragomirovo: Varga.

Kokand: Kotik.

Szkobelev: Benesch.

Namangan: Singer.

Kerki: Koselka Ferenc.

A következő szervezetek nem vettek részt: Pispek, Andizsan, Surab (Kop-Kobzo), Ki-il-Kia, Szuljukta és Termes. Összesen 190 tag.

Elnökül Grosser elvtársat, társelnökül Székely és Haas elvtársak, jegyzőkül Faragó és Braun, fordítókul Stranzl, Kaufer és Mikus elvtársak választottak.

Az ellenőrző bizottság tagjaivá Gábor, Singer, Lunenfeld, Hock és Kadlec elvtársak választottak.

Üdvözlő sürgönyöket a frontok és a különböző szervezetek küldöttek.

A Moszkvába küldendő küldöttség tagjaivá Faragó, Székely, Grosser és Kadlec elvtársak választottak.

A napirend a következőképpen lett megállapítva:

1. A politikai helyzet.
2. Az országos bizottság jelentése.
3. Szervezetek jelentése.
4. Párttaktika.

* A különleges osztály kollektívája.

5. Az alapszabályok módosítása.
6. Az országos bizottság újjászervezése.
7. Választások.
8. Különfélék.

A politikai helyzet tárgyalásánál Faragó elvtárs messzire kiterjedő politikai ismertetése után az országos értekezlet a következő határozati javaslatot fogadta el:

A külföldi munkások és földművesek kommunista III. országos értekezlete a politikai helyzetről tartott előadások meghallgatása után a következő határozatot hozza:

„A proletárság világhorradalmának menete jelentékeny fordulóponthoz érkezett. A *világburzsoázia*, élén a párizsi népek ligájával, a társadalmi forradalom nyugat-európai előharcosait, a Magyar Tanácsköztársaságot, valamint a németországi kommunista felkelést megsemmisítve, *minden erejét harcba viszi az oroszországi proletárforradalom elszigetelésére és letörésére, mert jól tudja, hogy az orosz forradalom győzelme az egész világ proletárságának a győzelmét, veresége az egész világ proletárságának vereségét jelentené.* A világburzsoázia utolsó erőfeszítései az ukrajnai fronton ideiglenes sikereket értek el, minden egyéb erőlködésük azonban megtörik a napról napra erősödő proletár Vörös Hadsereg szuronyain. Az erőviszonyokat mérlegelve látjuk, hogy az állandóan erősödő egységes tanácsköztársasággal gazdaságilag és harcászatiilag nem egységesen szervezett, lassanként szétszülő burzsoá csoportok állanak szemben. Nyugaton megindult az imperialista tőkés rend züllése, a nyugati proletárság mind félelmetesebben hallatja forradalmi szózatát az elnyomó kapitalizmus ellen, segítő kezet nyújtva az oroszországi forradalomnak.

Mi, a nyugati proletárság képviselői, megértvén a pillanat fontosságát, nem tágitunk eddigi kommunista harckészségünktől és minden erőnkkel támogatjuk a társadalmi forradalmat ott, ahol a helyzet szükségessége megkívánja. Így a jelenlegi helyzet parancsoló szava: „Minden erőnkkel az orosz forradalom megsegítésére!” A felvett küzdelem folytatásához elkerülhetetlennek tartjuk a proletárság egységes szervezését, a világburzsoázia ellen. Csak egységes fellépés törhet rést a burzsoázia fekete sorain. A világ proletárság egységes szervezése pedig csak a kommunizmus eszménye alatt történhetik.

Tehát minden munkás és katona be a kommunista pártba!

Éljen az egységes, összeműködő, legyőzhetetlen Vörös Hadsereg!

Éljen a III. Internacionálé!

Előre a kommunizmus felé!”

A politikai helyzetről Sternberg elvtárs tartott német nyelvű politikai ismertetést.¹

Világzabadság (Taskent), 1919. október 2

¹ Az értekezlet új határterületi bizottságot választott a következő összetételben; elnök Gábor József, tagok Székely József, Lóránd, Sternberg, Tullner, Wolf, Lazányi, Stranzel, Szücs, Zurl. (Partarhív Uzb. filiala IML. Taskent f. 60. op. 5. d. 314. l. 31.)

*Beszámoló a külföldi kommunisták turkesztáni szervezetének tevékenységéről
és a Vörös Hadsereg nemzetközi alakulatainak
szervezésével foglalkozó katonai bizottság tervzetéről.
Részlet az OK(b)P Külföldi Csoportjai Föderációjának ülésén készült
jegyzőkönyvből*

Moszkva

1919. október 22

Jelen voltak:

A föderáció elnöksége: Milkics, Rudnyánszky, Horaz.

A jugoszláv csoporttól Pavics, a némettől Bogumilski, a franciától Stella Costa, az olasztól Godina, a romántól Penza, a magyartól Raáb, az osztrák szövettől Kurz és Schliesser.

A Turkesztáni Köztársaság határterületi bizottsága nevében beszámol Kadlec, Faragó.

Valamint Sztaszova, az OK(b)P Központi Bizottságának titkára.

Napirend:

1. A turkesztáni külföldi kommunista szervezet képviselőinek beszámolója.*

2. A katonai bizottság tervzete.

Meghallgattak az alábbiak:

1. 1918. április 14-én, a volt hadifoglyok szabad állampolgárrá nyilvánításának napján megindult a szervező munka a Turkesztánban élő külföldi proletariátus körében, bár egyelőre csak Taskentben és csak gazdasági alapon.¹

Ez az első időszak 1918 augusztusáig tartott. Amikor azután Turkesztánba érkeztek azok az elvtársak, akiket az orenburgi frontról küldtek, hogy önkéntes légiót szervezzenek, megalakult a külföldi munkások kommunista szervezete.² Ez

¹ A külföldi alattvalók taskenti bizottságának tevékenységéről van szó, amely 1918. április 21-én alakult meg 29 taggal. A bizottság a volt hadifoglyok mindennapi életével és az evakuálás előkészületeivel összefüggő szociális és gazdasági kérdésekkel foglalkozott, továbbá politikai felvilágosító munkát végzett közöttük. (A. Matvejev: Dvizsenyje inosztrannih intyernacionalisztov v Szrednyej Azii i revoljucii v Avsztro-Vengrii i Germanyii [A külföldi internacionalisták mozgalma Közép-Ázsiában s az ausztria-magyarországi és a németországi forradalmak], Internacionaliszti v bojah za vlaszty Szovjetov. Moszkva 1965. 264–265. old.)

² Turkesztán határterületen több okból későbbben kezdődött meg és lassabban haladt a forradalmi, kommunista hadifogly-szervezetek megalakítása, mint Oroszország központi területein vagy Szibériában. Több esemény, így a Turkesztáni Köztársaság Népbiztosai Tanácsának 1918. április 27-i rendelete, a Turkesztán Kommunista Párt 1918 júniusi alakuló kongresszusa, végül az OK(b)P Külföldi Csoportok Föderációja küldötteinek 1918 augusztusi látogatása (F. Fagler, F. Lóránd, I. Zentfleber, J. Jelenffy) elősegítette az internacionalisták aktivizálódását. A föderáció megbízottainak kezdeményezésére céltudatosság váltotta fel az eddigi határozatlanságot a forradalmi hadifoglyok szervező tevékenységében. 1918 őszén a Turkesztán Kommunista Párt központi és helyi szerveinek segítségével lázas munka bontakozott ki. 1918. szeptember 22-én Taskentben összegyűltek a kommunista volt hadifoglyok (németek, magyarok, szlávok), megalakították a

* A beszámoló teljes szövegét lásd CPA IML. f. 549. op. 1. d. 4. ll. 49–55. ob.

a Külföldi Munkás-Paraszt Kommunista Párt átvette a volt hadifoglyok és polgári foglyok ügyeinek intézését a német és dán delegációtól.*

Ezután hozzáfogtunk a táborbizottságok átszervezéséhez, és új bizottságokat alakítottunk. Akkor, amikor pártunk ideiglenes tanácsa átvette az ügyeket, a következő helyeken működtek táborok: Kazalinszk, Perovszk, Turkesztán, Csemkent, Taskent, Szamarkand, Katta-Kurgan. Hodzsent (volt tisztek tábora), Kokand, Szkobeljev, Andizsan, Namangan, Os és Csardszou.

1918. december 8-án összeült a Külföldi Munkás-Paraszt Kommunista Párt első határterületi értekezlete, amely héttagú határterületi bizottságot választott.¹ A határterületi bizottság két részből, egy politikai-katonai és egy gazdasági osztályból állott.

Az ideiglenes tanács a volt hadifoglyokat és polgári foglyokat érintő összes ügyeket átadta az új bizottságnak, az úgynevezett krajkomnak.

A „Világszabadság” című pártlap hetenként jelenik meg németül, magyarul, románul és jugoszlávu. Eddig 27 száma jelent meg (nem számítva a rölapokat, rendkívüli kiadásokat, brosurákat).

Pártunk már ebben az időszakban 13 helyi szervezetet hozott létre, összesen 2200 taggal.

A fronton ekkor 2500 internacionalista volt, akik megfeszített agitációs munkánk jóvoltából odaadónan szolgálták a forradalom ügyét.

Csak a tevékenységünk második időszakában érkezett szikratáviróból értesültünk arról, hogy Moszkvában megalakult a központi osztrák–magyar munkás-és katonatanács. Április első napjaiban, pártunk II. határterületi értekezlete alatt kaptunk utasításokat arra vonatkozólag, hogy szervezzünk szovjeteket az Orosz-

Külföldi Munkás-Paraszt Kommunista Pártot és ideiglenes bizottságot választottak. (Partarhív. Uzb. filiala IML. Taskent f. 18. op. 28. d. 12. l. 7.) 1918 decemberben már 13 szervezet működött, 2200 párttaggal. Létrejöttek a feltételek ahhoz, hogy összehívják Turkesztán határterület külföldi kommunistáinak értekezletét.

Az értekezlet 1918 december elején ült össze, s megalakította a Turkesztáni Autonóm Szovjet-köztársaság Külföldi Munkás-Paraszt Kommunista Pártját.

A Turkesztán határterületen tartózkodó volt hadifoglyok forradalmi és kommunista szervezeteinek létrejöttére és fejlődésére vonatkozólag lásd *I. Sz. Szologubov*: Inosztrannije kommunyiszi v Turkesztanye (1918–1921. gg.) (Külföldi kommunisták Turkesztánban), Taskent 1961.; *A. M. Matvejev* cikkeit, különösen Inosztrannije kommunyiszi v Turkesztanye (1918–1920 gg.), *Voproszi Isztorii KPSZSZ*, №. 3. 1961. 114–126. old. és *Dvizsenyije inosztrannih intyernacionalisztov v Szrednej Azii i revolucijii v Avsztro–Vengrii i Germanyii* (1917–1918 gg.), *Intyernacionaliszi v bohaj za vlaszty szovjetov*. Moszkva 1965. 255–296. old. Ugyanebben a gyűjteményben (131–133. old.) lásd még *A. Zsilak*: Velikij Oktyabr i revolucionnoje dvizsenyije vojennoplennih vengrov v Rosszii (1917–1918 gg.), magyarul: *Zsilak András*: A Külföldi Munkások és Földművesek Kommunista Pártja, a Turkesztáni Szövetséges Tanácsköztársaság területén (1918–1919). Párttörténeti Közlemények, 1962. 3. sz. 62–89. old.

¹ A határterületi bizottság tagjai a következők lettek: Fagler elnök, Bednár, Braun, Lóránd, Zentfleber, Spitzer és Teichner. Az értekezlet határozatot hozott a párt taktikájáról, az agitációs és szervező munkáról, a hadifoglyoknak nemzetközi osztagokba való mozgósításáról. (Partarhív. Uzb. filiala IML. Taskent f. 60. op. 4. d. 37. ll. 2–3.; CGA Uzb. SZSZR. f. R-17. op. 1. d. 191. l. 4.; CPA IML. f. 549. op. 1. d. 4. ll. 49–55. ob.)

* Lásd a 124. sz. dokumentumot.

országban működő szovjetek mintájára. Ekkor azonban úgy döntöttünk, hogy egyelőre korai volna bevezetni az újfajta szovjeteket.

A külföldi kommunisták II. határterületi értekezlete, amely folyó év március 17-től április 7-ig ülésezett,* nagy feszültségben dolgozott, szoros kapcsolatot tartva a helyi szervezetekkel. Nagy erőfeszítésekre volt szükség, hogy rendbehozzuk a dolgokat az ashabadi fronton. Itt ugyanis az internacionalisták, akiket már régóta nem váltottak le, belefáradtak a hosszan tartó, szakadatlan munkába, s orosz elvtársaik példáját látva vagy 600-an önkényesen otthagyták a frontot. A határterületi bizottság megállapodott a Forradalmi Katonatanáccsal, hogy dolgozni küldi őket a Taskenttől északra fekvő területekre, ám semmiképpen sem olyan helyekre, ahol szervezeteink vannak, hogy megóvjuk párttagjainkat a frontkatonák káros befolyásától, annál is inkább, minthogy ekkor már megkezdődött a párttagok mozgósítása. A következőkben, amikor felvilágosítottuk őket, szinte kivétel nélkül valamennyien beléptek a Vörös Hadseregbe.

A mozgósítás segítségével egyidejűleg párttisztítást is végrehajtottunk. Jelenleg Taskentben és a tartományokban 24 szervezetünk van 1545 párttaggal, majdnem valamennyien fegyverben. Ezenkívül több mint 3000 emberünk van a hadseregben: az orenburgi fronton 1600, a Kaspin túli fronton 600, a ferganai fronton 850 internacionalista. Sok elvtársunk elesett: az orenburgi fronton kb. 600 ember, az aktyubinszki fronton több mint 400. Jelenleg átszervezéssel igyekszünk javítani a parancsnoki kar összetételén.

Október elején az egész Turkesztán határterületen fokozott agitációt folytatunk a Vörös Hadseregbe való belépés érdekében, főleg azért, hogy át lehessen törni az orenburgi fronton keletkezett reteszt, és tovább lehessen irányítani az internacionalistákat Oroszország központi részei felé.

Határozat:

A Külföldi Csoportok Föderációja keretében működő valamennyi nyelvi csoportnak tudomására kell hozni a Turkesztán határterületi kommunista szervezet képviselőinek beszámolóját.¹

2. Meghallgattuk a katonai bizottság tervezetét a Vörös Hadsereg nemzetközi alakulatainak az OSZFSZK területén történő szervezéséről.

A tervezetet egyhangúlag elfogadtuk. A tervezet másolatát mellékelni kell a jegyzőkönyvhöz.**

CPA IML. f. 549. op. 1. d. 4. II. 47-48. ob. - Gépirásos hitelesített másolat. (Oroszul.)

¹ Az OK(b)P Külföldi Csoportjai Föderációja a beszámoló meghallgatása után egyhangúlag a következő határozatot hozta: „A turkesztáni külföldi kommunisták a Turkesztánban levő külföldi kommunisták közös szervezetét alkotják. Ha egy-egy nemzetiséget kellő számú elvtárs képvisel, akkor megfelelő nyelvi szekciót kell alakítani. Ezek a szekciók vegyék föl a kapcsolatot a Moszkvában levő megfelelő központi nyelvi csoportokkal.” (CPA IML. f. 549. op. 1. d. 4. I. 58.)

* Lásd a 140. sz. dokumentumot és a hozzá fűzött jegyzetet, valamint a 149. sz. dokumentumot.

** Magát a tervezetet nem közöljük (lásd CPA IML. f. 17. op. 9. d. 1. 58.), de az elfogadott szöveg alapján kiadott instrukciót lásd II. köt. 342. sz. dokumentumában.

*Részlet az OK(b)P cseljabinszki kormányzósági bizottsága mellett létrejött
külföldi kommunista sejt alakuló gyűlésén készült jegyzőkönyvből*

Cseljabinszk

1919. november 3

Napirend:

1. Az oroszországi Kommunista Csoportok Központi Föderációja megbízottainak beszámolója.
2. A külföldi kommunista sejt megalakítása a kormányzósági pártbizottság mellett.
3. Az elnökség megválasztása.
4. A jelenlegi helyzet.

Jelen volt 20 párttag, 48 szimpatizáns.

Jelen voltak a külföldi kommunista csoportok Központi Föderációjának képviselői Moszkvából, Pugacsov, Bátori, Tomin, Szrezoj elvtársak, a hadsereg politikai osztályának külföldi szekcióitól Hagics, Hašek, Nyenkov, Burst, Siedl elvtársak, továbbá Ignatyev elvtárs, a kormányzósági pártbizottság képviselője.

Hašek elvtárs megnyitja a gyűlést, és kéri, válasszanak elnököt és titkárt. Elnökké Ignatyev elvtársat, titkárrá Hašek elvtársat választják.

Ignatyev elvtárs üdvözlí a gyűlést a kormányzósági pártbizottság nevében. Beszédében elemzi az eseményeket. Hangsúlyozza, hogy ma az Oroszországban levő külföldiek meggyőződhetnek arról, hogy Oroszország nem olyan, mint egy nemzeti állam. Oroszország mindenkié, minden proletáré, aki a területén él. A szónok üdvözlí azt a törekvést, hogy itt erős külföldi kommunista szervezetet hozzanak létre, és kijelenti, hogy ebben az Internacionáléval való tevékeny szolidaritás megnyilvánulását látja.

Ezután a moszkvai megbízottaknak az 1. napirendi ponttal kapcsolatos beszámolóit következnek.

Pugacsov elvtárs a központ munkájáról beszél. Néhány hónappal ezelőtt szerte Oroszországban erős külföldi kommunista szervezetek működtek, s tagjaik beléptek az ellenforradalom ellen harcolók sorai közé. Valamennyi szervezet átdobta tagjait Ukrajnába, s ott többségük hősi halált halt. Most fel kell újítani a szervezeteket, új tagokat kell találni. A moszkvai küldöttek feladata tehát az, hogy fokozott agitációt folytassanak a Szibériában levő külföldiek körében és felvilágosító pártmunkát végezzenek a Szibériában levő volt hadifoglyok között, a helyi orosz pártbizottságok mellett külföldi kommunista sejteket szervezzenek, amelyeknek a központtal kapcsolatot tartva kell működniük. Beszámolóját így fejezte be:

– Éljen a III., Kommunista Internacionálé!

Bátori elvtárs (magyarul) a közelmúltban lezajlott ukrainai eseményekről beszél, s arról, hogy minden központi küldött feladata külföldi kommunista sejteket szervezni. Ez nagy munka, mert Szibériában 400–500 000 volt hadifogoly van.

Tomin elvtárs Bátori és Pugacsov elvtárs beszámolóját fordítja le németre . . .

A beszámoló feletti vitában Hašek, Nyenkov, Puchmann, Tomin, Pugacsov, Ignatyev és Bátori elvtársak vesznek részt. Utóbbi kijelenti, hogy a sejt ellenőrizni fogja a külföldiek között azokat az elemeket, akik viselkedésükkel gyalázatot hoznak a külföldi proletariátusra.

Pugacsov elvtárs lényegileg még egyszer kifejti a szervezési kérdést, és kifejti, hogy Szibériában mindenütt meg kell alakítani az ilyen sejteket a külföldi kommunistákból.

A harmadik ponttal, az elnökség megválasztásával kapcsolatban Pugacsov elvtárs szólal fel, javasolja, hogy egy-egy nemzetiség képviselőjét válasszák be az elnökségbe, összesen öt elvtársat.

Hašek elvtárs javasolja, hogy a csehek és a szerbek egy képviselőt válasszának.

Ignatyev elvtárs indítványozza, hogy ebben az esetben négy főt válasszanak a nemzetiségek képviselőjében és egyet mindenkinek a képviselőjében.

Ezt az indítványt elfogadják.

Az elnök szünetet rendel el, hogy a különböző nemzeti csoportokhoz tartozó párttagok megválaszthassák saját jelöltjeiket . . .

Megválasztva:

1. A német kommunisták részéről Prosse elvtárs.
2. A magyar kommunisták részéről Bátori elvtárs.
3. A román kommunisták részéről Strezoj elvtárs.
4. A szerb és cseh kommunisták részéről Gerbanov elvtárs.
5. Mint közös jelölt Buchmann elvtárs.

A választás után megkezdődött a 4. pont, a jelenlegi helyzet vitája.

Hašek elvtárs kap szót, aki az októberi forradalom jelentőségéről beszél a nyugat-európai proletariátus szempontjából, és a párthétről.

Fetr elvtárs, a 308. lövészezred katonai biztosa a fronton uralkodó helyzetről beszél.

Pugacsov elvtárs mindenkit megfeszített munkára buzdít, és a megválasztott elnökséget felszólítja, hogy haladéktalanul fogjon munkához.

Ezzel az ülés véget ért.

Hašek titkár

*Részlet az OK(b)P magyar csoportjának
a magyarországi tanács hatalom bukásával foglalkozó ülésén készült
jegyzőkönyvből¹*

Moszkva

1919. november 11

Az OK(b)P magyar csoportja, miután meghallgatta Gábor elvtársnak a magyarországi eseményekről szóló beszámolóját, kifejezi azt a szilárd meggyőződését, hogy a nemzetközi burzsoázia ellenforradalma csak átmenetileg törte meg a magyar munkások hatalmát.

A nemzetközi proletárforradalom elkerülhetetlen közeledése lehetővé teszi a magyar proletariátusnak, hogy visszaszerezze a hatalmat elnyomói kezéből.

Nagy tanítónk, Marx, azt mondta, hogy a proletárforradalom szakadatlanul megújul és kijavítja hibáit. A magyar proletariátusnak, véres és súlyos veszteségei ellenére, van annyi forradalmi életereje, hogy kijavítsa hibáit és még erősebben és szilárdabban folytassa, amit megkezdett.

A márciustól augusztusig lezajlott magyarországi események tapasztalata alátámasztja azt a meggyőződésünket, hogy az elkövetkező proletárforradalomban csak egy összeforrott, erős, opportunistáktól mentes kommunista párt viheti végig a magyar munkások osztályharcát.

Legközelebbi feladatunk megeremteni és erősíteni ezt a harcoss pártot, élén Kun Béla elvtárral és azokkal az elvtársakkal, akik már az első forradalomban a proletariátus hű vezetőinek bizonyultak.

Az OK(b)P magyar csoportja legfőbb kötelességének tekinti, hogy mind az illegális munka idején, mind a nyílt harc időszakában új pártmunkásokkal, a nagy orosz forradalom tanítványaival erősítse ennek a pártnak a sorait.

A türelmes nevelőmunka nehéz feladata áll az új Magyar Kommunista Párt előtt, de sem a jelenlegi magyarországi tökések reakció, sem a szociáldemokraták árulása nem ingathat meg minket abban a szilárd meggyőződésünkben, hogy Magyarország munkásosztálya egységes és forradalmi harcra kész, hogy a világproletariátus forradalma halad tovább.

A határozatot az ülés egyhangúlag elfogadta.

CPA IML. f. 17. op. 4. d. 35. ll. 5. és ob. – Másolat. (Oroszul.)

¹ Miután Magyarországon megdöntötték a Tanácsköztársaságot, majd a szovjet csapatok 1919. augusztusában feladták Kijevet, a magyar kommunisták fokozott tevékenységbe kezdtek Moszkvában. Az OK(b)P magyar csoportja, Magyarország Forradalmi Bizottsága (lásd a 159. sz. dokumentumot) megkezdte a magyar kommunisták sorainak átszervezését, új káderek nevelését. Ennek a munkának a programjában fontos helyet szántak a „Vörös Újság” című lapnak, amelyet 1919. augusztus 31-től kezdve jelentettek meg. Már maga a lap címe is hangsúlyozza, hogy a magyar ellenforradalmi erők hatalomra jutása következtében megszűnt budapesti „Vörös Újság”, a KMP központi sajtóorgánumának munkáját kívánja folytatni.

A „Vörös Újság” egyik legelső feladatként azt tűzte maga elé, hogy meghatározza a magyar

*Részlet az OK(b)P magyar csoportjának üléséről készült jegyzőkönyvből
a magyar hadifoglyoknak
a fűtőanyag-termelésben való részvételéről¹*

1919. november 17

2. Rudnyánszky elvtárs ismertette a Központi Bizottságnak a fűtőanyag-válságról szóló határozatát,² hogy ti. minden csoport foglalkozzék ezzel a kérdéssel, ezért Rudnyánszky elvtárs azt javasolja, hogy a csoport kérjen engedélyt a Baszman-kerületi bizottságtól, hogy szombatoként dolgozhasson a fűtőanyag-termelésben és -szállításban.

Holländer elvtárs javasolja, hogy mozgósítsuk a táborokban levő hadifoglyokat a fűtőanyag-termelésre, s ezért a magyar csoport forduljon megfelelő előterjesztéssel a külföldi szovjetek föderációjához. Néhány indítvány után egyhangúlag elfogadták Holländer elvtárs javaslatát.

Raab titkár

CPA IML. f. 17. op. 4. d. 85. l. 6. – Gépírásos tisztázat. (Oroszul.)

internacionalisták helyét az új feltételek között. Tekintettel arra, hogy sok internacionalista otthon szeretett volna harcolni, a lap kifejtette, hogy az adott helyzetben a magyarok csak fegyverrel a kézben juthatnak haza. Emellett most elsősorban itt, Szovjet-Oroszországban kell megverni a burzsoáziát, mert itt támad. „Számunkra nem az a kérdés, hogy otthon vagy itt fogunk-e fegyvert a szabadságért, a proletariátus győzelméért. Előbb *itt*, hogy azután *otthon* is végezzünk a kizsákmányolókkal” – írta a lap 1919. augusztus 31-én.

¹ A külföldi kommunista csoportok több ízben megvitatták a hadifoglyoknak a kommunista szombatokon való részvételét.

A kérdést többek között az OK(b)P Külföldi Csoportok Föderációjának 1919. október 1-i ülésén is fölvetették. Az internacionalista hadifoglyok szószólója kijelentette: „... csatlakozunk ahhoz a munkához, amelyet az orosz elvtársak szombatoként végeznek... minden kommunistának kötelessége segíteni, amikor felbomlott a közlekedés és kevés a munkakéz...” Az ülés megfelelő határozatot hozott a szombatokon való részvételről. (CPA IML. f. 17. op. 9. d. 2. l. 45–46. old.)

A magyar internacionalistáknak a kommunista szombatokon való részvételére vonatkozólag lásd a 194., 195., 197., 198., 201. sz. dokumentumot.

² Az OK(b)P Központi Bizottságának Politikai Irodája 1919. november 8-án megtárgyalta a fűtőanyagkérdést. A Politikai Iroda úgy döntött, hogy körlevélben értesíti a kormányzósági bizottságokat, hogy minden erőt a fűtőanyag-termelésre kell összpontosítani. A levél megszövegezésével Lenint bízták meg. Az OK(b)P Központi Bizottságának Lenin által írt, „Harcra a fűtőanyag-válság ellen!” című levele november 13-án jelent meg a „Pravdá”-ban. A párt által foganatosított intézkedések megállították a fűtőanyaghiány fokozódását. A fűtőanyagnak döntő jelentősége volt az ipar, a közlekedés és a községgazdálkodás munkájának biztosítása szempontjából. (Lásd *Lenin* Művei. 30. köt. Szikra 1953. 125–129. old.)

*Kivonat az OK(b)P Tyumeny kormányzósági bizottsága mellett működő
külföldi szekció gyűléséről készült jegyzőkönyvből*

Tyumeny

1919. november 29

Fischer elvtárs elnök üdvözli a megjelenteket és megnyitja az ülést, majd ismer-teti a napirendet.

1. A kommunisták programja – Fischer elvtárs.
2. A párttagok és szimpatizánsok igazolása.
3. Az elnökség megválasztása.
4. Az agitátor megválasztása a Hadifogoly- és Menekültügyi Bizottság tagjai közül.

5. A végrehajtó bizottság megválasztása.
6. A jelenlegi helyzet.
7. Különfélék.

1. Fischer elvtárs ismertette a jelenlevőkkel a kommunisták programját, és energikus munkára szólított minden párttagot. A közgyűlés jelenlevői közül igazoltak 23 párttagot és 8 szimpatizánst.

2. Kutik elvtárssal kapcsolatban az a döntés, hogy információt kell beszere-zni.

3. A párt elnökévé majdnem egyhangúlag Alexander Fischert választották, titkárrá Mihályi Jánost. Agitátor és pénztáros Schreiber Dezső lett. A végre-hajtó bizottságba öt embert választottak. Az ellenőrző bizottságba három em-bert. Utána megválasztották a kultúrbizottságot a megfelelő tisztségekkel. A je-lenlegi helyzetet Fischer elvtárs magyarázta el, akinek határozati javaslatát taps-sal fogadták el.

Határozat: az OK(b)P-hez tartozó Tyumeny városi külföldi kommunista szek-ció melegen üdvözli a forradalmi orosz népet és annak végrehajtó szerveit abban a harcban, amelyet a világkapitalizmus ellen vív, minden népnek a rabszolgá-ság jármából való kiszabadításáért.

A külföldi kommunista szekció célul tűzte ki, hogy kulturális és agitációs mun-kát végezzen minden nemzet népei között, minden rendelkezésére álló eszközzel védelmezve az Orosz Szovjetköztársaság érdekeit, proletárdiktatúrára törekedve az egész világon, a legerélyesebb lépéseket téve a magyar tanácshatalom megte-remtése érdekében.

Éljen a szovjethatalom!

A munkásmozgalmak résztvevőinek mindig a világforradalmat kell szem előtt tartaniuk. Az egyik legigazabb kommunista mondta: „Nem a hibák pusztítják el a forradalmat, hanem a cselekvés hiánya.” Vagyis: munkára fel, elvtársak!

Éljen a világ proletariátusa és parasztsága!

Éljen a második Tanács-Magyarország.

A gyűlés végén felhívták a figyelmet a pártfegyelemre, majd az elnök az Internacionálé eléneklése után 9 óra 30 perckor berekesztette a gyűlést.

A gyűlés magyar és német nyelven folyt le.

Alexander Fischer elnök
Bakos Sándor, a titkár helyett

Partarhiv Tyumenyszkovo Obkoma KPSZSZ. f. 1. op. 1. d. 31. l. 19. ob., 22. -
Kézírásos tisztázat. (Oroszul.)

171

*Részlet az OK(b)P Perm kormányzósági bizottsága mellett működő
külföldi csoport gyűléséről készült jegyzőkönyvből*

Perm

1919. december 12

Jelen van: Johann Kopenig, Szirmai, Friedmann Mihály, Johann Völker, Szilágyi István, Max Rennert, Franz Stoger, Vlagyimir Nikics, Nathan Halpern elvtárs.

A gyűlés elnökévé egyhangúlag Szilágyi elvtársat, titkárává Halpern elvtársat választják meg.

Napirend:

1. A Moszkvából érkezett Szirmai és Kopenig elvtárs beszámolója.
2. A párttagok és szimpatizánsok nyilvántartásba vétele.
3. Az elnökség újraválasztása.
4. Folyó ügyek.

1. Meghallgattuk: Szirmai elvtárs beszámolóját, aki beszámolt magyarul a szervezet tervéről és a kommunisták (bolsevikok) céljáról, majd elmagyarázta a magyarországi politikai helyzetet, és azt a kívánságát fejezte ki, hogy ebben a szervezetben őszinte kommunisták legyenek.

Kopenig elvtárs pontosan a fentieket mondja el németül.

2. Meghallgattuk: a szóban forgó csoport tagjai és a szimpatizánsok által megválasztott gyűlést.*

Elhatároztuk: Stoger elvtárs, Völker elvtárs, Szilágyi és Halpern.

3. Meghallgattuk: az elnökség újraválasztása (Kopenig és Halpern elvtárs).

Elhatároztuk: a kollégium tagjaivá választottuk Kopenig, Halpern és Szilágyi elvtársakat. Póttagok: Nikics és Felének. Elhatároztuk, hogy a kollégium tag-

* Ez áll az orosz nyelvű szövegben. Nyilvánvalóan az alább következő elvtársaknak a csoportba való átigazolásáról van szó.

jai az elnökség legközelebbi ülésén kicserélte egymás között egyéni munkatervüket . . .*

A gyűlés éji 12 óra 30 perckor ért véget.

*J. Koplénig, az elnök helyett
Halpern titkár*

Partarhiv Permszkovó Obkoma KPSZSZ. f. 557. op. 3. d. 287. l. 36. – Gépírásos tisztazat.
(Oroszul.)

172

*Az OK(b)P omszki kormányzósági bizottsága mellett működő
nemzetközi szekció ideiglenes bizottságának beszámolója
az OK(b)P szibériai területi irodájához
Omszki város felszabadítása óta végzett munkájáról*

Omszk

1919. december 14. után**

Miután a vörös csapatok elfoglalták Omszki városát,¹ a kommunista internacionalisták illegális sejtje 1919. december 5-re gyűlést hívott össze a hadsereg politikai osztályán, s itt elhatároztuk, hogy hozzáfogunk a politikai munkához, s az OK(b)P keretei között megszervezzük a kommunista internacionalisták szekcióját.

A gyűlés héttagú ideiglenes bizottságot választott, nevezetesen: elnök Helrich-Petrova elvtársnő, titkár Obt elvtárs, tagok: Kuhlmann elvtárs, agitátor és a németek szervezője, Kossowitz elvtárs, agitátor és a magyarok szervezője, Dán elvtárs, agitátor és a magyarok szervezője, Richter elvtárs, agitátor és a csehek szervezője, Ivanyenko elvtárs, agitátor és az ukránok szervezője.

1919. december 11-én az OK(b)P kormányzósági bizottsága jóváhagyta a megválasztott bizottságot, és vállalta költségeinek fedezését.

A bizottság elhatározta, hogy mindenekelőtt gyűlésre hívja össze a volt hadifoglyokat, hogy agitációt folytasson a hadseregbe való belépésért (és így négy gyűlést hívtak össze: 11-ére a németeket, 13-ára a magyarokat és különbözőket, köztük a szlávokat és románokat, 14-re pedig közös műsoros gyűlést rendeztek valamennyi nemzetiség számára), lapot adnak ki németül és magyarul (az első szám a napokban jelenik meg),² és két pártiskolát szerveznek: egyet a németeknek, egyet pedig a magyaroknak, 50–50 résztvevővel.

¹ A Vörös Hadsereg 1919. november 14-én szabadította fel Omszkiot.

² Az omszki külföldi kommunisták „Vörös Újság” című magyar nyelvű lapjáról van szó, amely 1920 januárjától kezdve jelent meg. A megjelenés pontos dátuma ismeretlen, mert első számát még nem sikerült megtalálni.

* Elhagytuk a „Folyó ügyek” című 4. napirendi pontot, amelynek keretében Magosnak a külföldi csoportba való felvételéről volt szó.

** A dátumot a dokumentum tartalmából állapítottuk meg.

A bizottság a legrövidebb időn belül közgyűlést hív össze, amelynek véglegesen jóvá kell hagynia vagy újra kell választania az ideiglenes bizottságot. Melléklet: az ideiglenes bizottság gyűléseinek és üléseinek négy másolata.*

Ezt a jelentést jóváhagyta az OK(b)P kormányzósági szervező bizottsága.**

Elnök:***

Titkár: *Goncsarova*

CPA IML. f. 17. op. 11. d. 202. l. 1. – Gépírásos másolat. (Oroszul.)

Az OK(b)P magyar csoportjának jelentése 1919-ben kifejtett tevékenységéről

Moszkva

1919. december 31. után^o

Míg az OK(b)P magyar csoportja életét és tevékenységét fennállásának első évében a magyarországi kommunista mozgalom talaja előkészítésének szentelte – a második évben, 1919-ben már a Kommunisták Magyarországi Pártja sorainak támogatásával és kiegészítésével foglalkozott, szoros kapcsolatban és élénk összeköttetésben volt a proletárpártot Magyarországon megalapító magyar elvtársakkal. Ezért a csoport élete, cselekvésének elevensége, tevékenységének fő iránya mindig a Magyarországon lejátszódó eseményektől függött. Így csoportunk élete 1919-ben három fő szakaszra oszlik, amelyek összhangban állnak a magyarországi forradalmi mozgalom adott szakaszaival. *Első szakasz:* 1919 elejétől ápriliséig, ez a likvidáció szakasza, amikor befejeztük tagjaink óriási többségének már 1918 végén megkezdett külföldre irányítását. *A második szakasz:* Tanács-Magyarország bukásáig húzódik, és ezt a szakaszt a magyarországi munkás- és parasztkormányval való kapcsolat kiépítésére, a neki nyújtandó gyakorlati segítségre irányuló szüntelen törekvés jellemzi. *A harmadik szakasz:* a magyarországi vereség után kezdődik és a szervezeti, valamint a belső élet a legélénkebb, legtevékenyebb, mert az Oroszországban élő magyar kommunisták előtt világossá vált, hogy a magyar proletariátus súlyos, véres veresége után reánk hárult az a feladat, hogy kiegészítsük a magyar munkásosztály élenjáró sorait, a magyarországi proletármozgalomnak új kádereket, önfeláldozó és öntudatos munkásokat adjunk. A fent ismertetett három szakasz világosan megmutatkozik a szervezeti kérdések területén.

* Az irat mellett a december 5., 6., 7-én megtartott három értekezlet jegyzőkönyve található. Az üléseken az V. hadsereg politikai osztálya mellett működő külföldi szekciók képviselőiben részt vett Jaroslav Hašek. (Lásd ugyanott 2–4. l. és hátl.)

** A megjegyzés és az aláírások kézírással szerepelnek a dokumentumon.

*** Olvashatatlan aláírás.

^o A dátumot a szöveg alapján állapítottuk meg.

Március–áprilisig a magyar csoport központi szervezet, néhány többé-kevésbé önálló csoport központja, amelyek csak laza kapcsolatban vannak egymással és a központtal. A novemberi (1918) konferencia határozata* és a magyar csoport 1919. január 1-i határozata¹ alapján ezek a helyi csoportok lassanként feloszlanak, és maga a központi csoport is kisebb lesz. Így feloszlott a tveri, permi, vjatkai, kazanyi, nyizsnij-novgorodi, ivanovo-voznjeszenszki, jaroszlavlí, oreli, tulai, kurszki, tambovi, voronyezsi, caricini, rjazanyi magyar csoport. Erősen megfogyatkozott csoportok maradtak Moszkvában, Szamarában, Asztrahanyban és Szaratovban. A feloszlott csoportok tagjait, összesen több mint 300 elvtársat, Magyarországra irányítottuk. A Magyar Tanácsköztársaság kikiáltása éppen e likvidációs szakasz végére esett. Tanács-Magyarország fennállásának idején szervezeti értelemben a csoportban úgyszólván semmi sem történt. Csoportok, mint olyanok, nagyon kis létszámmal léteztek olyan helyeken, ahol még éltek magyar proletárelemek néhány sejtben megszervezve. Ilyenek voltak főleg Moszkvában és a Vörös Hadsereg internacionalista osztágaiban. Ebben az időben a magyar kommunisták legerősebb szervezete a kijevi volt,² minthogy Ukrajnában gyülekeztek a magyar vöröskatonák.

Augusztus után kezdődik a magyar csoport újjászervezése és újjászületése. Ukrajnából visszatér a kijevi csoport, megkezdődik a kommunisták beáramlása a felbomló internacionalista csapatokból.³ Ugyanakkor megnyílik az út Turkesztán felé, tízezrével szabadulnak fel a magyarok Kolcsak igája alól. Előttünk a feladat: fellelkesíteni ezeket a tömegeket, átadni nekik a magyar és ukrán események tapasztalatait, felvilágosítani őket, és ami a legfontosabb: szorosabban és általánosabb elvek alapján egy egységes szervezetben újra megszervezni mindazokat a magyar proletárokat, akik újra fel tudják emelni és akiknek újra fel kell emelni a szociális forradalom zászlaját Magyarországon. Ilyen szervezet magva volt az OK(b)P központi magyar csoportja. Mindinkább erősödött az az irányzat, amely követelte az összeolvadást az OKP többi szervezetével. Májusra így alakul ki a szervezet új formája, az a forma, amely tökéletesen megfelel az OKP szervezeti szabályzatának. Ekkor a Magyar Csoport csupán agitációs és propagandaosztály, és tagjai, lakhelyük szerint, az OKP illetékes szervezetéhez tartoznak. Minden magyar agitációs és propagandaosztály, csoport és kör központi osztálya az OKP KB mellett működő csoportunk. Eddig Szamarában, Ufá-

¹ Az 1919. január 1-i határozat kötelezte a magyar csoport tagjait, hogy a vöröskatonák és a különösen fontos beosztásban levők kivételével mindenki haladéktalanul térjen haza (Vörös Újság [Budapest], 1919. január 23.)

² A magyar csoport tevékenységének kijevi periódusára vonatkozólag lásd a 131., 132., 133., 134. és 135. sz. dokumentumokat.

³ A Magyar Tanácsköztársaság bukásának és Kijev clestének híre, meg a szakadatlan harc közepette folyó ukrainai visszavonulás bomlasztólag hatott a Kijevben 1919 nyarán alakított nemzetközi brigád alakulataira. Ennek a zömében magyarokból álló brigádnak az lett volna a feladata, hogy fegyverrel törjön át Tanács-Magyarországra. 1919 novemberében ezeket az alakulatokat – miután szakadatlan és elkeseredett harcokban vettek részt s nagy veszteségeket szenvedtek – vissza kellett vonni a frontról és átszervezni. (Lásd e kiadás II. kötetének idevonatkozó dokumentumait.)

* Lásd a 121. és 133. sz. dokumentumokat.

ban, Cseljabinszkban, Kazanyban, Permben, Tulában, Jekatyerinburgban, Omszkban, Tyumenben, Tobolszkban, Orenburgban, Sadrinszkban alakultak meg helyi magyar osztályok. Az OKP 1919 decemberi pártkonferenciája után az új szervezeti szabályzat szerint átdolgoztuk a magyar agitációs osztályok szervezési utasításait, amelyekben jóváhagytuk a már létező szervezeti formát.¹ Kezdeményező lépések történtek, hogy a népes turkesztáni szervezet is csatlakozzék az általános szervezethez.

A három szakaszra vonatkozólag a csoportok tagjainak mennyiségi és minőségi megoszlásáról a következő képet kapjuk:

Az első szakaszban a tagok száma

(csak a közp. csoportban) 113.

Közülük Magyarországra irányítva 82.

Meghalt a vörösfronton 8.

Kizárattott 2.

Oroszországban dolgozott 21.

(Mégpedig: pártmunkát végzett 9, a Vörös Hadseregben öt és különböző szovjet intézményekben dolgozott 7.)

A második szakaszban, az OKP-ban végrehajtott általános új tagösszeírás után, 23 tag volt, akik közül pártmunkával foglalkozott hat, szovjetmunkával 14 és a Vörös Hadseregben volt három.

A harmadik (jelenlegi) szakaszban, december 31-i adatok szerint, helyi sejtek nélkül, de a különböző helységekbe kiküldött elvtársakkal együtt taglétszám 124,

¹ Összhangban az OK(b)P VIII. országos konferenciáján (1919. december 2-4.) elfogadott új szervezeti szabályzat alaptételeivel, különösen a 17. ponttal, határozatot dolgoztak ki az OK(b)P szervezeteinek keretében működő magyar agitációs és propagandaosztályokra vonatkozólag, amelyet a magyar csoport 1919. december 22-i ülése elfogadott.

A határozat értelmében az OSZFSZK területén levő egyetlen kommunista szervezeten, az OK(b)P-n belül nem működhet semmiféle önálló nemzeti szervezet. Az OSZFSZK területén élő magyar proletárok körében végzendő kommunista agitáció és propaganda céljára agitációs és propagandaosztályokat kell alakítani a kormányzósági és helyi pártbizottságok mellett, azokban a kormányzóságokban és helységekben, ahol jelentékeny számú magyar él.

A magyar szekció tagjai az OK(b)P szervezeteihez tartoznak, mint azoknak egyenjogú tagjai. A tagfelvételt, felülvizsgálatot, kizárást, tagdíjfizetést, tagkönyvek kiállítását az OK(b)P szervezeti szabályzatának megfelelően a párt helyi szervei révén kell lebonyolítani.

Az OSZFSZK területén élő összes magyarok körében végzendő agitációs-propagandamunka irányítására az OK(b)P keretében megalakul az OK(b)P magyar osztályainak (szekcióinak) Központi Irodája.

A Központi Iroda (KI) képviseli az összes magyar osztályokat, irányítja munkájukat, szétosztja a kádereket, jóváhagyja és ellenőrzi a központi lap szerkesztőségének munkáját, irodalmat ad ki magyarul stb.

A Központi Iroda havonta beszámol munkájáról az OK(b)P Központi Bizottságának. A Központi Iroda tagjait az OK(b)P KB hagyja jóvá.

Az utasítás a kormányzósági és helyi magyar agitációs és propagandaosztályok helyét is megszabta, kimondta, hogy beszámolási kötelezettséggel és felelősséggel tartoznak mind az OK(b)P kormányzósági és helyi bizottságainak, mind a Központi Irodának stb. (PI Archivum. F. 966/1. ő. e. 1. 1-7. l. és hátl.; CPA IML. f. 17. op. 4. d. 35. l. 16-17.)

ezek közül régi és átigazolt 82,

új (pártiskolából kikerült) 42,

közülük Oroszországban dolgozik 92,

Magyarországra irányítva (a Tanácsköztársaság bukása után) 32.

Az Oroszországban dolgozó 92 tag közül pártmunkával foglalkozik 28 (hét Moszkvában, 21 különböző helységeekben), 41 a Vörös Hadseregben van, 14 szovjet közhivatalokban dolgozik, 2 magasabb tanfolyamot végez, ötöt kizártak és két foglalkozás nélküli (betegek).

Ezenkívül 13 tagjelölt van.

A csoport tagjai foglalkozás szerint: a 124-ből munkás 79, paraszt 18, (értelmiségi, kereskedő stb.) 27.

Meg kell jegyezni, hogy a nemrégiben újjászervezett és nagyrészt új helyi szervezetekből még nem érkeztek be adatok. A nem pontos értesülések szerint kb. 600–800 magyar kommunista és tagjelölt van (nem számítva a turkesztániakat, akiknek száma kb. ugyanennyi).¹

Ugyanígy csak a központi csoport által rendezett gyűlésekről vannak pontos adataink. A magyar kommunisták egy konferenciát, 26 taggyűlést, 31 előadást, gyűlést tartottak (a csoport tagjai számára), 57 röpgyűlést és gyűlést (agitációs gyűléseket a hadifoglyok és vöröskatonák körében).

Az agitáció és propaganda terén. A folyó év első negyedében minden erőfeszítésünk arra irányult, hogy a munkások és parasztok minél nagyobb tömege térjen vissza Magyarországra és ott vegyenek részt a forradalmi munkában. Mindenütt ebben a szellemben folyt az agitáció. A Magyar Tanácsköztársaság fennállása idején az agitáció és propaganda arra összpontosult, hogy nagy tömegek lépjenek be a Vörös Hadseregbe, hogy végrehajtsuk a magyar tanácskormány mozgósítási parancsát.²

A „Fegyverrel a kézben – haza!” és „Mindent Tanács-Magyarország megsegítésére!” jelszóval folytatott agitáció sikerrel kezdődött és kb. 10–12 ezer önkéntesből és mozgósítottból Kijevben megalakult az I. Internacionalista dandár.* Az ukrajnai általános helyzet és Tanács-Magyarország váratlan, gyors bukása nem adott lehetőséget arra, hogy további agitációt fejtsünk ki a vöröskatonák e tömegei körében, mert ezek hamarosan felbomlottak, egy részük a harcokban elpusztult.

Augusztusban újra kezdődött az alapos és rendszeres agitáció. Újra megindult az irodalom kiadása. Az Ukrajna kiürítése után Moszkvába visszatért agitációs erőket szeptemberben keletre irányítottuk. Az első csoportot – három elvtársat – Szamarába, Ufába és Orenburgba; a második csoportot – három elvtársat – októberben Permbe és Jekatyerinburgba; a harmadik csoportot – két elvtársat – novemberben Nyugat-Szibériába; a negyedik csoportot – négy elvtársat – Tur-

¹ A turkesztáni párttagok száma ennek többszöröse volt. Lásd erről a 166. sz. dokumentumhoz fűzött jegyzetet.

² Lásd a magyar tanácskormány 1919. május 8-i táviratát kiadványunk II. kötetében.

* Erről részletesen lásd a kiadványunk második kötetének idevonatkozó számos dokumentumát.

kesztánba és az ötödiket – nyolc elvtársat – decemberben Nyugat-Szibériába. Az agitáció és a propaganda, habár célja továbbra is a tömegek felvilágosítása és a Vörös Hadseregbe való belépés, mélyebb, oktató jelleget kezd ölteni. Minden agitációs osztály rendez rövidített tanfolyamokat a tagjelöltek számára, állandó oktató előadásokat a párttagoknak, tanfolyamokat és sorozatos előadásokat a vöröskatonáknak, politikai pártmunkásoknak stb. Moszkvában a csoport minden tagja számára kötelező hetenként kétszer az esti tanfolyam látogatása. A pártmunkások új rétegének oktatása céljából szeptemberben újra megnyílt Moszkvában a *párttanfolyam (agitációs iskola)*, ahonnan már két tanfolyam hallgatói kerültek ki.

A tanfolyamok időtartama 6–7 hét. Hallgatókat a helyi szervezet ajánlására veszünk fel, a hallgatók a tanfolyam idején ellátást, lakást és vöröskatonai fizetést kapnak a csoporttól, a tanfolyam befejezése után a hallgatót a csoport osztja be. A tanfolyamokon naponta háromszor vannak előadások: reggel 10–12-ig, délután 3–5-ig és este 7–9-ig. Tantárgyak: A kommunisták programja. A kapitalizmus fejlődése és csődje. Imperializmus és világháború. Az orosz és a magyar forradalom. A szovjet alkotmány és a szovjetek felépítése. A Vörös Hadsereg. Gyakorlati foglalkozás agitációval és szovjetmunkával. A két tanfolyamnak 36 résztvevője volt. A harmadik tanfolyam, amely átnyúlik az 1920-as évbe, hallgatóinak száma 14. A tanfolyamot végzett 36 elvtársat a következőképpen osztottuk be: Magyarországra irányítottunk 19-et, pártmunkára Moszkvába kettőt, különböző helységekbe 10-et, Turkesztánba kettőt, politikai munkára a Vörös Hadseregbe kettőt, magasabb (katonai) tanfolyamra egyet. Ezenkívül novemberben az akkor Moszkvában tartózkodó vörös parancsnokok és politikai munkások számára kéthetes politikai tanfolyamot rendeztünk, amelynek 18 hallgatója volt.

Az agitáció és a propaganda szolgálatában állt az *irodalom kiadása* is. E tevékenység néhány hónapig részben Ukrajnában folyt. Összesen kiadásra került:

a) *Újságok:*

1. „Szociális Forradalom” (Moszkvában), hetenként, 10 000 pld. 1–9 sz. (Március végén kellő számú olvasó hiányában megszűnt.)
2. „Vörös Újság” (Kijevben), hetenként, 1–12. sz., 3000 pld. (Augusztus elején, Kijev kiürítése folytán megszűnt.)
3. „Vörös Újság” (Moszkvában), hetenként, 1–13. sz., 5000 pld. (November végén, tekintettel a 15-ös állami nyomda feloszlására, ideiglenesen megszűnt.)

b) *Brosúrák:*

1. Szamuely T.: Mi történt Magyarországon? II. kiad. 10 000 pld.
2. Rudnyánszky E.: Politikai pártok Magyarországon. 10 000 pld.
3. A kommunisták VIII. kongresszusán elfogadott program. 10 000 pld.
4. A Kommunista Internacionálé kiáltványa. 10 000 pld.
5. Rudnyánszky E.: Magyarország gazdasági helyzete. (Kijevben.) 3000 pld.

6. *Kun Béla*: Mi a Tanácsköztársaság? II. kiad. 10 000 pld.
7. *Kun Béla*: Mit akarnak a kommunisták? II. kiad. 10 000 pld.
8. *Rudnyánszky E.*: Politikai pártok Magyarországon. II. kiad. 10 000 pld.

c) *Röpiratok*:

1. Fegyverrel a kézben – haza! 30 000 pld.
2. Mi történt Magyarországon? 30 000 pld.
3. Mit adott a tanácshatalom, mit raboltak el az árulók? 30 000 pld.

Az irodalom kiadása a legutóbbi időben nagyon megnehezült, nemcsak az általános papírhiány miatt, hanem inkább a Kommunista Internacionálé nyomdájának dezorganizálódása folytán, ahová az összes külföldi (idegen nyelvű) kiadványokat központosították. Egyébként mindenfelől sokan kérnek irodalmat, van is egy sor kész brosránk (fordítások és eredetiek).

A csoport részvétele más szervezetek munkájában

A csoport, mint az OKP minden külföldi csoportja, az OKP Külföldi Csoportjai Föderációjának állományába tartozik, s így képviselői útján részt vesz a föderáció katonai bizottságában. Ez utóbbi éppen a magyar csoport számára fontos, mert a vöröskatona internacionalisták 60–70⁰/₀-a magyar.

A legfontosabb és feladataink szempontjából elsősorban érdekes számunkra a Magyarországi Forradalmi Bizottság.* A magyarországi tanácshatalom bukása után és azután, hogy a magyar népbiztosokat és a Kommunisták Magyarországi Pártjának vezető tagjait börtönbe vetették, a magyar csoport a Kommunisták Magyarországi Pártjának újjáéledt Külföldi Irodájával együtt augusztus 5-én a magyar kormány tagjaiból és más elvtársakból létrehozta a Magyarországi Forradalmi Bizottságot. A csoport fő tevékenysége, minden tagjának fő figyelme éppen Magyarország felé irányul, ahol nem törődve a fehérterror súlyos viszonyai-val, újjá kell építeni a szétvert pártszervezeteket, meg kell erősíteni azok egymás közötti kapcsolatait, elő kell készíteni a földalatti szervezetet stb., stb. Mindezen feladatok tényleges teljesítése a Forradalmi Bizottság kezében van, amely tagjainak bizonyos részét már kiküldte a munka közvetlen elvégzésére. A Forradalmi Bizottsággal szoros kapcsolatban áll a KMP Külföldi Irodája. E két szervezet működési körébe tartozik a gondoskodás Kun Béla s más internált elvtársak sorsáról, túsok állítása helyettük az Oroszországban levő magyar burzsoá rétegből stb. Így a Forradalmi Bizottság és a Külföldi Iroda adta ki a felhívást a világ proletariátusához a magyarországi fehérterror ellen. Ugyancsak a csoport befolyása alatt áll az 1919 decemberében megalakult Oroszországi Ma-

* Lásd e kötet 159. sz. dokumentumát.

gyar Munkás- és Parasztküldöttek Tanácsa, amely az Oroszországban levő volt hadi- és polgári foglyok polgári ügyeivel foglalkozik.¹

Rudnyánszky E., az elnökség tagja
Raáb titkár

CPA IML. f. 17. op. 4. Obs. d. 35. ll. 19–21. – Gépírásos tiszttázat. (Oroszul.)

Közl.: Párttörténeti Közlemények, 1958. I. sz. 183–189. old.

174

*Az V. hadsereg politikai osztályánál működő
külföldi szekció vezetőjének,*

*Jaroslav Hašeknek beszámolója a szekció 1919 augusztus és november között
végzett munkájáról*

Cseljabinszk

1919 december*

A külföldi szekció általános feladatai:

Szervező és agitációs munkát végezni Szibériában, az V. hadsereg területén levő külföldiek között.

A szekció hatáskörébe tartozó emberanyag:

A hadsereg által felszabadított területeken levő külföldieket két csoportra lehet osztani.

Az első csoporthoz a volt hadifoglyok, az imperialista háborúból itt maradt külföldiek tartoznak. Ilyen körülbelül 500 000 van Szibériában. Többségük magyar és német.

A második csoportot alkotják azok a külföldiek, akik a külföldi ellenforradalmi csapatok soraiban voltak és átszöktek hozzánk, vagy pedig állomáshelyükön maradtak, amíg hadseregünk el nem foglalta azokat a helységeket, így szerbek, csehszlovákok, lengyelek, románok stb. (amerikaiak, olaszok).

Részletezve a fenti csoportok körében végzett munkát:

Népszerűsíteni a munkás-paraszt szovjethatalmat.

Megmagyarázni a Kommunista Párt programját.

Széles körben terjeszteni a proletár világforgóradalom és a proletárdiktatúra eszméjét.

Előkészíteni a külföldieket a Vörös Hadseregbe való belépésre.

Nemzetközi alakulatok, osztagok stb. alakítása (lehetőség szerint).

Kommunista sejtek szervezése a hadsereg nemzetközi alakulataiban.

¹ 1919 októberében a külföldi munkások és parasztek oroszországi osztrák–magyar szovjetjeit nemzeti alapon átszervezték: külön magyar, cseh, román és jugoszláv szovjetek alakultak, amelyek a külföldi szovjetek föderációjában tömörültek. (CPA IML. f. 17. op. 4. d. 32. l. 9.; f. 17. op. 1. d. 165. ll. 2–3.)

* A dátumot a dokumentum tartalmából állapítottuk meg.

Idegen nyelvű rölapok, kiáltványok és a „Nachrichten – Hírek”¹ (az V. [hadsereg] politikai osztálya „Külföldi Szekciójának Hírei”) című lap kiadása.

Idegen nyelvű pártirodalom terjesztése.

A szekció 1919 augusztus–októberi munkájának eredményei.

Rendezvények:

Cseljabinszk – nemzetközi műsoros gyűlések 12, gyűlés a külföldiek táboraiban 18, beszélgetések 9.

Kurgan – műsoros gyűlés 2, gyűlés a külföldiek táboraiban 5, beszélgetések 3.

Troick – műsoros gyűlés 2, gyűlés 6.

Kusztanaj – műsoros gyűlés 1.

A külföldi szekció a Hadifogoly- és Menekültügyi Kollégium közvetítésével, amelyben részt vesznek képviselői, Cseljabinszkban, Kurganban, Troickban több mint 3500 külföldit vett nyilvántartásba.

Összesen 2860 példányban osztottunk szét német, lengyel, magyar, román, szerb nyelvű irodalmat.

Lapok: „Rote Fahne”² (német) valamennyi eddigi száma 2600 pld.

„Trybuna Komunistyczna”³ (lengyel) valamennyi eddigi száma 1800 pld.

„III. Internacionálé”⁴ (német, magyar) valamennyi eddigi száma 900 pld.

Összesen 14 500 példányban adtunk ki különböző idegen nyelvű kiáltványokat.

Megjelent az V. [hadsereg] politikai osztálya „Külföldi Szekciójának Hírei” („Nachrichten – Hírek”), idegen nyelven, 1–2. sz. 3500 példányban.

Kiadtunk több kiáltványt különböző nyelveken. Németül, magyarul 26 000 példányban, csehül 5000 példányban, az „Internacionálé” című dalt németül 3000 példányban.

„Izvesztyija” („Nachrichten – Hírek”).

1. sz. 3000.

2. sz. 3000.

A külföldi szekció 720 külföldi önkéntest toborzott a hadseregbe. Ezeket különböző csapatokhoz osztották be.

¹ A „Nachrichten – Hírek” („Izvesztyija Inosztranoj Szekcii”) című magyar és német nyelvű lap 1919. április 26-án jelent meg először, mint az V. hadsereg politikai osztálya külföldi szekciójának lapja. (Intyernacionaliszi v bojah za vlaszty Szovjetov. Moszkva 1965. 388. old.)

² A „Die Rote Fahne” című német nyelvű lap 1919. augusztus 21-től 1922. november 18-ig jelent meg Moszkvában. 1919–1920 folyamán (a 18. számig) az OK(b)P német csoportjának lapja, 1920-ban (a 19. számtól) az OK(b)P KB német agitációs és propagandaszekciói Központi Irodájának lapja, 1922-ben pedig az OK(b)P KB német szekciói Központi Irodájának lapja. (Ugyanott, 377. old.)

³ A „Trybuna Komunistyczna”, az OK(b)P KB lengyel irodájának lapja, 1919. augusztus 31-től kezdve jelent meg Moszkvában. (Ugyanott, 380. old.)

⁴ A „III. Internacionálé”, az uráli külföldi kommunista szekciók lapja Jekatyerinburgban jelent meg németül és magyarul, 1919 szeptemberétől kezdve. Munkáját 1920 májustól kezdve a „Világforradalom” című magyar nyelvű lap folytatta. (Lásd a magyar internacionalisták által kiadott lapok mutatóját.)

A szekció által szervezett tiszta nemzetközi alakulatok: a Cseljabinszk városparancsnokának vezetése alatt álló nemzetközi osztag, a 35. különleges brigád nemzetközi zászlóalja.

Sejtek alakultak:

a városparancsnok nemzetközi osztagában,

a 35. különleges brigád nemzetközi zászlóaljában,

a 35. hadosztály 308. ezredének nemzetközi zászlóaljában. (Ez utóbbi zászlóalj a mozgósított német telepesekből alakult.)

A szekció a tisztán politikai munka mellett az Orosz Köztársaság gazdasági politikájára is tekintettel volt, s 468 külföldi szakembert szervezett be gyári munkára.

A hadsereg kelet felé folyó előrenyomulása a legszélesebb körű agitációs és szervező munkát írja elő a szekció számára, mert kelet felé még sokkal több külföldi van, mint a Kurgan és Cseljabinszk közötti körzetben, amelyet a szekció két hónap alatt a fenti eredményekkel dolgozott fel.

Jaroslav Hašek, a szekció vezetője

CGASZA. f. 185. op. 2. d. 337. ll. 85–86. ob. – Hašek kézírása. (Oroszul.)

Közlő: Bojevoje szodruzsesztvo trugyascsihszja zarubezsnih sztran sz narodami Szovjetszkoi Rosszii (1917–1922). Moszkva 1957. 208–210. old.

Kimutatás a taskenti közlekedési és mechanikai műhelyekben dolgozó internacionalista munkások számáról

Taskent

1920. január 5

A katonai határterület közlekedési és mechanikai műhelyeiben dolgozó internacionalista elvtársak nemzeti összetétele:

magyar	– – – – –	145 fő
német	– – – – –	30 fő
román	– – – – –	5 fő
cseh	– – – – –	1 fő
jugoszláv	– – – – –	1 fő
	<hr/>	
	összesen:	182 fő

A katonai biztos helyettese*

CGASZA. f. 110. op. 2. d. 441. l. 117. – Gépírásos tisztázat. (Oroszul.)

* Olvashatatlan aláírás.

*Az OK(b)P magyar csoportjának határozata
az internacionalista alakulatok szervezésével kapcsolatos munkáról*

Moszkva

1920. január 22

Az OK(b)P magyar csoportja, 1920. január 22-i ülésén, miután meghallgatta Boskovics és Farkas elvtárs beszámolóját az Ukrajnában és Kazanyban levő nemzetközi alakulatok helyzetéről és állapotáról, újra szükségesnek látja, hogy aláhúzza velük kapcsolatos korábbi álláspontját, nevezetesen, hogy az internationalistákat kis egységekben kell szervezni.

A katonai bizottság fő feladata felkutatni a már létező nemzetközi alakulatokat, ellátni őket irodalommal és politikai munkákkal.

A magyar csoport arra törekszik, hogy fokozza a kommunista szellemet a magyar vöröskatonák körében, s az Oroszországi Kommunista Párt szervei révén egységbe forrassza őket.

A javaslatokat az ülés egyhangúlag fogadta el.

CGASZA. f. 10/11. op. 15. d. 22. l. 44. – Gépirásos hitelesített másolat. (Oroszul.)

*Jegyzőkönyv arról a közös tanácskozásról,
amelyen az OK(b)P szibériai külföldi szervezeteinek felelős funkcionáriusai
és a nemzetközi Vörös Hadsereg katonai szervező bizottsága
a hadifoglyok helyzetéről tárgyaltak*

Omszk

1920. január 27

Részt vettek:

Az OKP Külföldi Csoportok Omszki Föderációjának elnöke: Szabó elvtárs.

A politikai osztály vezetője: Pelek elvtárs.

OKP Külföldi Csoportok Föderációjának a Vörös Hadsereg nemzetközi részeit alakító katonai bizottság tagja: Hoffman elvtárs.

A katonai bizottság tagjának helyettesei: Fischer elvtárs, Raáb elvtárs.

A *Szibrevkom**-mal az internationalisták szervezésére alakult bizottság katonai vezetője: Kendra elvtárs.

A tárgyaláson résztvevők részben a saját tapasztalataikból, részben a hivatalos értesítésekből megállapítják, hogy a volt hadifoglyok helyzete úgy saját ma-

* Szibériai Forradalmi Bizottság.

gukra, mint az egész tanácsországra nézve rettenetes. Éspedig: néhány táborból a hadifoglyokat kidobják azzal a megokolással, hogy ők most már szabad polgárai az RSZFSZR-nek és azt csinálhatnak, amit akarnak. Ilyen módon történik, hogy a volt hadifoglyok, akik nem tudják hova kell menniük, kihez kell fordulniuk, utazni kezdenek nyugat felé, terjesztve a tífuszt és más járványokat a békés lakosság között. Ezren és ezren pusztulnak el a hideg és éhség következtében, közöttük hatalmas tömeg specialista, akikre nagy szüksége van a Tanácsországnak. Hogy ezeknek a bajoknak egyszer s mindenkorra véget vessen, a tanácskozás a következő határozatot hozza:

1. Az összes volt hadifoglyok haladéktalanul a volt koncentrációs táborokba összpontosítandók, amelyek neve ezentúl „a volt hadifoglyok közös lakóhelye” (obscezsityije), Szibéria következő városaiba: Cseljabinszk, Kurgan, Petropavlovsk, Jekatyerinburg, Tyumen, Isim, Omszk, Novonyikolajevszk, Barnaul, Szemipalatyinszk, Tajga, Mariinszk, Tomszk, Acsinszk, Krasznojarszk.

2. Ezekben a városokban az összes volt hadifoglyok, megegyezésben Fomin elvtárral, a *Szibszektor* parancsnokával a következőképpen szervezendők: egyik része az internacionalista zászlóaljakba, másik része a munkásosztagokba. A szervezés célja:

a zászlóaljknál belső védelem,

a munkásosztagoknál: élelmezési pontok, pékségek, elkülönítő barakkok felszerelése a frontról visszatérő vöröskatonák részére, a pályaudvarok és vasútvonalak építése, kijavítása és rendben tartása. Fertőtlenítő egészségügyi osztagok szervezése. Megemlítendő, hogy a lehetőséghez képest ezekben a munkákban a zászlóaljoknak is részt kell venniük. (Lásd a nemzetközi hadsereg szervezési sémáját.)

3. Ennek az összpontosításnak a keresztülvitelére* a városokba utasításokkal felszerelt és kellőképpen kitanított, megfelelő és kiválasztott pártmunkások vezényeltetnek.

4. Omszkban rögtön megkezdődik az összes volt hadifoglyok regisztrálása a következő módon:

az internacionalista vöröskatonákat Fischer elv.,

a többi Szabó elv.,

a nemzetközi zászlóalj parancsnokául (ideiglenesen kineveztetik) Zeic elv.,

ua. zászlóalj politikai megbízottjául (ideiglenesen) Goszpodár elv.,

a politikai tanfolyam már megnyílt, vezetője Pelek elv., aki egyszermind a *Szibszektor* intern. politikai osztályának vezetője is.

Megkezdődtek az előkészületek a vörösparancsnok-képző (századparancsnokig bezárólag) tanfolyam megnyitására, vezetője Kendra elv.

A tanfolyamnak február 1-én meg kell nyílnia 100 hallgató részére. Haladéktalanul be kell szerezni eszközöket, könyveket, felszerelést és helyiséget.¹

¹ 1920 elején kezdték szervezni Omszkban a magyar vörösparancsnokok iskoláját. Működése végül Moszkvában, majd Bakuban és Petrográdon bontakozott ki. Az iskola tevékenységére vonatkozólag lásd kiadványunk II. kötetének a parancsnokképző iskolákkal foglalkozó fejezetét.

* 1-2 szó olvashatatlan.

5. A moszkvai központ által kinevezett Hoffman elvtárs Fomin elvtárrsal, a *Szibszektor* parancsnokával egyetértve ellenőrzi az egész szervezést, az ő távollétében helyettese Fischer elvtárs. Hoffman elvtárs és helyettese Raáb elvtárs haladéktalanul Krasznajarszkba utaznak, hogy ott ezen jegyzőkönyvnek megfelelően szervezzenek, és hogy az összes ottani specialistákat, éspedig: orvosokat, mérnököket, technikusokat és katonákat összegyűjtsék, hogy azután őket Fomin elvtárrsal egyetértve a megfelelő helyekre vezényeljék.

Hoffman és Raáb elvtárs Krasznajarszkból visszatérve az összpontosításra kijelölt városokban ellenőrzik és irányítják a munkát.

PI Archivum. F. 966/16. 197. ő.e. 1. 1. és hátl. – Gépírásos másolat.

178

*Az OK(b)P Omszka területi bizottsága mellett működő
magyar csoport levele az OK(b)P központi magyar csoportjának
a Kolcsak-uralom alól felszabadított Szibériában kifejtett tevékenységéről*

Omszk

1920. január 31

Omszka megérkeztünk 1919. december 28-án, 32 napig utaztunk.

Azonnal utána láttunk a munkának az itteni, már létező szervezettel megismerkedni. A szervezet nagyon gyenge állapotban az 5-ik ármé stáb[jának] politikai osztályához volt kapcsolva egy Inosztranie Szekció formájában.

Hozzáfogtunk a szervezet önállósításához és nyelvcsoportokra való tagolásához, mely utóbbi annál is inkább szükséges volt, mivel az itteni bejelentések szerint Szibéria területén 200–250 ezer volt hadifogoly tartózkodik. Omszka területén 30–35 ezer, a városban 20 ezerig. Ezen mennyiséget megerősítik még, az eddig regisztrálást már végzett szervezetek, pl. plenbezs' milic stb. Dán Vöröskeresztől átvett nyilvántartási jegyzetekből ítélve.* Ezen mennyiség megállapítása után szükséges volt még egy más szervezet föllállításáról is gondoskodni, ti. a katonai szervezetet illetőleg.

A csoportok szervezése után – amely áll. magyar, német és szláv nyelvcsoportokból, ezek összpontosulnak egy közös komité és e fölött egy háromtagú végrehajtó bizottságban –, melyek föllállítása sok nehézségekbe ütközött, politikai erők hiánya és gazdasági akadályok miatt. Föllállítottunk, a „közös komitétól” kiküldve, egy ötös szervező bizottságot.

Az ötös szervező bizottság hivatva volt a katonai szervezési munkákkal foglalkozni, amely vezetésével Pelek elvtárs volt megbízva. A katonai szervezésen kívül, a volt hadifoglyok regisztrálása és azok munkabeosztása, továbbá munkás-

* Eredetiben így. Az egész iratra jellemző a hibás fogalmazás.

bataillonok felállítására volt az ötös bizottság kijelölt munkája. Tevékenységet nem bírt kifejezni, mivel különböző orosz szervezetek egyik a másik hatásköre alá tologatta. Míg megérkezett Hoffman elvtárs, a katonai szervező bizottság moszkvai kiküldöttje. A további munkabeosztásról Hoffman elvtárs küldi beszámolóját.

Áttérek a csoport munkájára.

A csoportnak a mai napig 75 tagja és 110 „vele érző” tagja van. Öttagú prezídium, tagjai Szabó Kálmán, Kendra András, Dán István, Pelek Sándor, Ébner József elvtársak. Háromtagú redakciós kollégium Csáky Gusztáv (volt újságíró) Pelek és Kendra elvtársak.

Az eddig tagokká regisztrált elvtársak a földalatti szervezet tagjai voltak, ezen szervezet vezetője Kendra elvtárs volt. Hetenkint újság jelenik meg, eddig 3 szám (hetenk. 4–6000 példány).¹ Forradalmi énekek, röpiratok. A különböző literatúráknak nagy hiányát érezzük. A vidéki városokban úm. Issim, Petro-pavlovszk, Kurgan, Tyumeny, Novonyikolajevszk, Barnaul, Szemipalatyinszk, Tajga, Tomszk, Mariinszk, Acsinszk és Krasznojarszk magyar nyelvű elvtársak vannak kijelölve, akik e héten fognak kiutazni politikai és katonai megbízatásokkal. Omszk vidékén kint jár állandó agitátor. Politikai tanfolyam van, mely át van vezényelve a katonai szerv[ező] bizottság politikai osztályához 50 hallgatóval. Azonkívül a csoport kebelében esti tanfolyamok a később elvtársak részére, akik közül kéthetenként egy-egy kiváló elvtárs ki lesz küldve vidéki agit[ációs] útra és jacsejkák szervezésére. Most javítás alatt áll egy nagyobb terem iskola részére, ahol 6–8 nap után 150 hallgatóval, megkezdődik a tanfolyam a politikai osztály 50 hallgatójával együttesen. Ezenkívül minden hétfőn fölolvadások és agitációs gyűlések. Hetenkint kétszer agitációs előadások magyar és német nyelven a színházban. Szervezés alatt álló „kulturális prosvet”*. Én hogy itt maradtam, azt hiszem fölösleges említeni, hogy miért. Literatúrát és politikai erőket várunk!

Az omszki külföldiek komitéjának
magyar csoportja

Prezídium tagja
Dán István

Titkár
Szabó Kálmán

PI Archívum. 966/2. ö. e. 22. 2–3. l. és hátl. – Kézírásos tisztázat.

¹ A „Vörös Újság”-ról van szó, amely 1920 januárjától kezdve jelent meg Omszkban.

* Kulturális-felvilágosító szervezet.

*Az OK(b)P központi magyar csoportjának körlevele
tanácskozásra hívja össze a helyi szervezeteket
Moszkvába 1920. március 21–23-ra, a mozgalom új feladatainak
megvitatására*

Moszkva

1920. február 6*

Kedves elvtársak!

A Vörös Hadseregnek Közép-Szibériában messzire előrehatolt egységei folyamatosan az otthontalan magyar proletárok ezreit és ezreit szabadítják fel. Szovjet-Oroszország nyugati határain újult erővel lobog fel a proletárforradalom lángja.

A munkásmozgalom erősödése azt mutatja, hogy a közeljövőben olyan események várhatók, amelyek lehetővé teszik a magyar proletároknak a Magyar Tanácsköztársaság visszaállítását. Az OK(b)P magyar csoportja világosan látja maga előtt azokat a feladatokat, amelyeket egyszer már elvégzett: egyrészt politikailag felvilágosítani azokat a tömegeket, amelyek Szibériában tartózkodtak, s eddig el voltak szakítva a forradalomtól (ahogyan ezt tette a magyar csoport annak idején, 1918-ban, az európai Oroszországból hazatérő tömegekkel), másrészt új erőket és harcosokat nevelni a tömegekből és a régi pártmunkásokból, akik, ugyanúgy, mint 1918 neveltjei, Tanács-Magyarország élcsapata lesznek.

E feladat megoldása érdekében agitációs pontokat kell létesíteni Szovjet-Oroszország területének különböző helyein, erősíteni kell a már meglévő ilyen pontokat, mindezeket egyetlen szervezetbe kell összefogni, s új pártmunkásokat kell előkészíteni az új kampányra.

A csoport ezt az alapvető szervező munkát már el is végezte. A csoport, az OK(b)P szervezeti szabályzatának és kommunista irányvonalának megfelelően szigorúan szem előtt tartva, hogy a proletariátus pártjának egységesnek kell lennie, az OK(b)P Központi Bizottsága által jóváhagyott utasításában** kifejtette az agitációs pontok létesítésével kapcsolatos alaptételeket, kapcsolatot teremtett a turkesztán szervezetekkel, s a párt erőit előretolta Szamaráig, Ufáig, Permig, Jekatyerinburgig, Cseljabinszkig, Tyumenyig, Tobolszkig, Omszkig stb.

A magyar csoport avégett, hogy áttekintést nyerhessen az elvégzett munkáról, hogy megismerkedhessen a helyi szervezetek tevékenységével, hogy összefoghassa a további munkát és megszilárdíthassa mindezeket a pontokat, szükségesnek látta, hogy az OK(b)P Központi Bizottságának engedélyével tanácskozást hívjon össze, amelyre meghívja a kormányzósági pártbizottságok mellett működő agitá-

* A dátumot az irat másolata alapján állapítottuk meg. (CPA IML. f. 549. op. 1. d. 44. 1. 35.)

** Lásd a 173. sz. dokumentumhoz fűzött jegyzetet.

ciós osztályok képviselőit, továbbá a még át nem alakított magyar pártszervezetek megbízottait. A tanácskozás helye Moszkva, ideje 1920. március 21–23.

A tanácskozáson egy szervezet egy megbízottal képviseltheti magát. A küldötteknek a kormányzósági vagy területi pártbizottságok által ellenjegyzett mandátummal kell rendelkezniük.

Napirend:

1. A központ és tartományi csoportok beszámolóí.
2. Tevékenységünk Szovjet-Oroszországban.
3. Feladataink a magyar proletárforradalomban.
4. Nemzetközi alakulatok a Vörös Hadseregben.
5. Munka a párttagok között.

Kedves elvtársak!

Kérjük önöket, küldjék el képviselőiket a kormányzósági pártbizottságokon keresztül és azok mandátumaival. Egyben kérjük, ügyeljenek arra, hogy munkájuk a delegátus elküldése után se szűnjön meg, ellenkezőleg, március 23-ra*, a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltásának évfordulójára, fokozzák a munkát ennek az eseménynek a megünneplésére.

Kérjük, hogy az értekezlettel kapcsolatos kérdéseikkel forduljanak az értekezlet előkészítő bizottságához, az OK(b)P magyar csoportja, Moszkva.

Kommunista üdvözléssel az OK(b)P magyar csoportja.

Rudnyánszky, az elnökség tagja
Raáb titkár

CPA IML. f. 17. op. 7. d. 92. l. 3. – Gépírásos tisztázat. (Oroszul.)

180

*A Cserembovói Forradalmi Bizottság¹ felhívja a város és a járás lakóit,
hogy folytassák a munkát és a normális életet*

Cserembovo

1920. február 14

A Vörös Hadsereg győzelmesen előrenyomuló csapatai rettentő csapásaikkal szétzúzták Szibériában a kapitalizmus utolsó erődjait, s végleg elsöpörték útjukból a szövetséges kalandorok, a véres kezű kolcsakisták és a fekete-reakációs burzsoá hatalom maradványait.

¹ A Cserembovói Forradalmi Bizottságot e nagy kiterjedésű bányásztelepülés illegális bolsevik szervezete alakította meg. A bizottság élén Pataki Ferenc állott, az ezen a vidéken közismert magyar internacionalista. Ez a forradalom ügye iránt odaadó, bátor ember megjárta a fehérgárdisták börtöneit, a „halálszerelvényt”, majd az irkutszki és cserembovói partizánok soraiban részt vett a kolcsakisták elleni fegyveres harcban.

Pataki Ferenc hű segítőtársai voltak más magyar kommunista partizánok, többek között Radó

* A szöveg itt hibás; helyesen: március 21.

A felszabadított proletariátus és parasztság mindenütt ujjongó örömmel fogadta a dicső vörös felszabadítókat, s a dolgozók egységes akarattal fogtak hozzá hatalmuknak, a proletariátus és a dolgozó parasztság diktatúrájának helyreállításához.

A Cseremhovói Forradalmi Bizottság értesíti Cseremhovo város és járás lakosságát, hogy ezennel átveszi a teljes hatalmat. Feladatul tüzi maga elé a proletariátus diktatúrájának erősítését, a szovjetek visszaállítását és a munka termelékenységének minden módon való fokozását.

A Forradalmi Bizottság, feladatainak megoldása és a forradalmi rend biztosítása érdekében kezébe vette a város és a járás közigazgatási-polgári igazgatását. A forradalmi bizottság utasítja valamennyi vállalat munkásait és alkalmazottait, hogy maradjanak a helyükön és folytassák a munkát, s felszólít minden dolgozót, hogy erőinek megfeszítésével teljesítse kötelességét, tartsa észben, hogy a szovjet-köztársaság szétzilált népgazdaságát csak a legintenzívebb, legergikusabb munkával, a munka termelékenységének végsőkéig való fokozásával lehet helyreállítani.

A dolgozó parasztságnak munkája termékeivel kell az orosz szovjethatalom segítségére sietnie, hogy megsegítve ezt a hatalmat, megkapja tőle mindazt, amire a szibériai parasztnak és munkásnak szüksége van.

A Forradalmi Bizottság teljes nyugalomra, forradalmi rendre és békés munkára szólít fel minden polgárt. Annak, aki véteni mer a közrend ellen, bárki legyen az, nem lesz helye Szovjet-Oroszországban.

A Forradalmi Bizottság az ilyen személyeket és csoportokat a szovjethatalom ellenségeinek nyilvánítja, s felszólítja a lakosságot, támogassa minden tekintetben a város és a járás nyugalmának és rendjének biztosításában.

Pataki, a Forradalmi Bizottság elnöke

Perszikov

a bizottság tagjai

Pesztun

Goszudarsztvennij Muzej Revoljucii v SZSZSZR. Inv. № 1849/I. –
Gépirásos másolat. (Oroszul.)

Ödön. Az orosz munkásokkal és vöröskatonákkal együtt harcoltak a szovjethatalomért, segítettek helyreállítani a kolcsakisták által szétrombolt bányákat, vasutakat, hidakat, megindítani a békés életet. Patakiról, Radórol és másokról lásd: *I. Matvejev*: U isztokov vecsnoj druzsbi. Novoszibirszk 1959. 117–127. old.; magyarul *I. Matvejev*: Az örök barátság forrásánál. Kossuth Könyvkiadó 1961. 142–154. old.

A Cseremhovói Forradalmi Bizottság tevékenységére vonatkozólag lásd a Szovjetunió Állami Forradalmi Múzeumának több dokumentumát, inv. № 1892/2. sz. stb.

*A Cseremhovói Forradalmi Bizottság bejelenti,
hogy a szovjet pénz bevezetésével leszállítják az élelmiszerek
és az iparcikkek árát*

Cseremhovo

1920. február 16

Mínthogy a szibériai (kolcsakista) pénz érvénytelen, és kizárólag a Szovjet-Oroszországban jelenleg érvényes pénzjegyek vannak forgalomban, vagyis az új pénzjegyek, amelyeket az OSZFSZK munkás-paraszt kormánya vezetett be, a „kerenkák” és a „nyikolajevkák”, s mínthogy ezeknek értéke tízszer akkora, mint az érvénytelenített kolcsakista pénzé, ezért az összes termékek és áruk ára megfelelően a tizedrésztől csökken.

A jelen rendelkezés ellen vétő személyek spekulánsnak minősülnek s a háborús és forradalmi idők törvényei szerint büntetettek.

Pataki, a Forradalmi Bizottság elnöke

Pesztun, a bizottság tagja

Goszudarsztvennij Muzej Revoljucii v SZSZSZR. Inv. № 1849/3. – Másolat. (Oroszul.)

*A „Tanácsi Magyarország” felbívása
a Kolcsak-uralom alól felszabadult hadifoglyokhoz*

Barnaul

1920. február 22

Másfél esztendeig voltunk rabigába gyűrve Kolcsak uralma alatt. Végre eljött a felszabadulás pillanata.

A győzelmesen előrenyomuló Vörös Hadsereg sikeresen töri össze a szibériai proletárság rabbilincseit.

Mi is szabadok vagyunk, de csak itt Oroszországban, mert otthon még most is Horthy-tábornokok hatalmaskodnak a geszti nagyúr módjára. Köztetek, volt hadifoglyok, sokan azt gondolják, hogy most nincs más hátra, mint hazautazni. Ti elfelejtettétek már, amit egykor gyakran hangoztattatok. Fülemben csengnek még most is a síró szavak, amelyeket Kolcsak idejében mondtatok:

– Rabok vagyunk, elvették minden jogunk. Csak még egyszer jöjjenek az igazi vörösök, valamennyien fegyvert fogunk.

Itt az idő! Most vagy soha!

Fegyverbe mindenki!

Magyarország sorsa a mi kezünkben van.

A magyar proletárság mitőlünk várja a megváltást. Hótakarta, rideg, de most már szabad Szibériából.

Az imperialisták pribékjeitől agyonkínzott proletárok vére hozzánk kiált bosszúért.

Ébredjetek!

Rátok, szibériai magyar proletárok, nagy munka vár. Nektek kell az imperialisták rémuralma alól felszabadítani Magyarországot. És ehhez csak a fegyverek útja vezet a Kommunista Párt vörös lobogója alatt. Éppen ezért nekünk meg kell tölteni a Vörös Hadsereg sorait, hogy izzó vulkánként kitörve, a forradalom lavínájával söpörjük el a kapitalista rendszert, amely rabigába verte a magyar munkásságot, amely mindig saját vérét áldozta a kapitalisták oltárán, az ezerholdasok érdekeinek megvédésére.

S ti mindezt nem akarjátok megérteni? Azt akarjátok talán, hogy gyermekeitek is a tőkésék rabszolgái legyenek? Nem, ennek nem szabad megtörténnie. Ti be fogjátok látni, hogy a kommunisták a munkásság igaz ügyéért vívják nagy küzdelmeiket.

Ti meg fogjátok tölteni a kommunista proletársorokat, s diadalmasan fogtok velünk együtt előrenyomulni a kitűzött cél felé, hogy újból visszaállítsuk a tanácsi Magyarországot.

Előre hát mindazok, akik éhbéren tengették életüket! Még egy utolsó erőfeszítés és rablincseink csörömpölve hullanak le, s mi diadalmasan fogjuk a megsemmisített tőkésék előtt lobogtatni ádáz küzdelmeinkben megtépett vörös zászlónkat.

Zs. B.

Tanácsi Magyarország (Barnaul), 1920. február 22

Közli: Magyar internacionalisták a Nagy Októberi Szocialista Forradalomban. Bp. Kossuth Könyvkiadó. 1957. 117–118. old.

*Az OK(b)P Jekatyerinburg kormányzósági bizottsága mellett működő
külföldi szekció beszámolója a szervezet munkájáról*

Jekatyerinburg

1920. február 23. után*

1. Szervezetünk jelenlegi helyzete:

Az OK(b)P jekatyerinburgi szekciója a széles tömegek kommunista szellemű felvilágosítását tekinti legfontosabb feladatának. E cél elérésére előadásokat tartunk mind a szekció és a szimpatizánsok részére, mind azoknak a külföldi prole-

* A dátumot a dokumentum tartalmából állapítottuk meg.

V. I. Lenin és Szamuely Tibor Moszkvában, a Vörös téren 1919. május 25-én

A magyar kommunista hadifoglyok vezetői:

Dukesz Artúr

Ember Lajos

Gábor József

Karikás Frigyes

Kelinet Sándor

Ligeti Károly
Müller Ernő
Münnich Ferenc
Pataki Ferenc
Pór Ernő

Rabinovits József, Radó Ödön, Somogyi József, Reiner Károly

tárolnak, akik még kívül állnak mozgalmunkon. Az előadásokon elmagyarázzuk a kommunista program minden pontját. Ugyanebből a célból nyílt nagygyűléseket is tartunk, hogy bevonjuk sorainkba a volt hadifoglyok széles tömegeit és megismertessük őket programunkkal és taktikánkkal. Sajnos, a sikerek nem állnak arányban a megtett erőfeszítésekkel. Ennek az a magyarázata, hogy a szekció még mindig nehézségekkel és akadályokkal küzd, s az emberek erői ebben öröklődnek fel, úgyhogy kérdésessé válik egész munkánk eredményessége.

2. Céljaink:

A külföldi kommunista szekció célja elsősorban az, hogy megfelelően felvilágosítsa a tömegeket a nyugat-európai szociális forradalom előkészítése érdekében. Hiba volna, ha a külföldi proletárok között ugyanúgy folytatnánk a munkát, ahogyan az az orosz elvtársak között folyik. Míg az orosz pártszervezetek főleg abban az irányban dolgoznak, hogy a szovjetköztársaság belső építése és a szociális forradalom vívmányainak megőrzése érdekében világosítsák fel a tömegeket, nekünk elsősorban a szociális forradalom iránt kell felkeltenünk a külföldi proletárok érdeklődését, hogy majd véghez vigyék ezt a forradalmat Németországban, Ausztriában, Magyarországon. Nyilvánvaló, hogy ez a munka lényegesen különbözik az orosz pártszervezetek munkájától, és hogy a volt hadifoglyok széles tömegeit sokkal nehezebb megdolgozni. Ezt a gyakorlatban már bebizonyítottuk és további magyarázatot nem igényel. Nekünk elsősorban a külföldi proletárok körében végzendő megfelelő felvilágosító munkáról kell gondoskodnunk, hogy megértessük velük a polgári demokratikus és a kommunista elveken nyugvó szovjet kormány közötti különbséget, amit megint csak egészen más módon kell végezni, mint az orosz munkások és parasztok között. Minden nemzetnél, minden népnél más-más formákat kell alkalmazni céljaink eléréséhez.

3. Javaslatok céljaink elérésére:

Mindenekelőtt arra kell ügyelnünk, hogy a külföldi proletárok között folyó felvilágosító munkát egységes rendszer szerint végezzük egész Oroszországban, és teljesen azonos módon készítsük elő a volt hadifoglyok széles tömegeit a Nyugat-Európában elkövetkezendő szociális forradalomra. Ezt eddig nem mindig tartották szem előtt, s ezért a hadifoglyok körében nagyon gyakran véleményeltérések voltak. A cél elérése érdekében a legrövidebb időn belül föltétlenül össze kell hívni valamennyi Oroszországban tartózkodó külföldi kommunista kongresszusát. Itt egységes elveket kell kidolgozni a szervező munkát, a lapok, sajtótermékek kiadását és terjesztését, s a felvilágosító munka egyéb módozatait illetőleg, a szervezési pontok kérdését (országos központ, területek, körzetek és azok határai), ezenkívül tisztázni kell a költségek fedezésének kérdését. A kongresszust európai és ázsiai Oroszország földrajzi központjában kell összehívni, hogy egyetlen eszközt se hagyjunk kihasználatlanul a nyugat-európai országok politikai eseményeinek meggyorsításában.

4. Összehasonlítás a jelenlegi helyzettel:

Ha a külföldi kommunista szekció jelenlegi helyzetét összehasonlítjuk azzal, hogy valójában milyennek kellene lennie, akkor csodálkozni kell azon, hogyan lehetett ilyen sikeres munkát végezni. A különböző külföldi szekciók még most is

olyan nehézségekkel küszködnek, amelyek egyáltalán nem egyeztethetők össze céljainkkal és törekvéseinkkel. Ha Jekatyerinburgot vesszük példának, a következőket kell megállapítani: az orosz pártszervezetekkel való kapcsolat, szoros kontaktus, ami mindig tervbe volt véve, vagy egyáltalán nem létezik, vagy olyan minimális, hogy említésre sem érdemes. A szekció teljesen magára van hagyatva. Nincs elég pártmunkás, a pénzügyi kérdés rendezetlen. Január elején a külföldi szekció elnöksége tanácskozás összehívását javasolta a kormányzósági pártbizottságnak a további közös munka megalapozására. A tanácskozás azonban csak február 23-án jött össze és ekkor is csak valószínűleg azért, mert megérkezett az OK(b)P KB átirata, amely szóvá tette a szekció finanszírozásának kérdését. Pénzügyi tekintetben még most is vannak nehézségek, ezeket ki kellene küszöbölni. A kormányzósági [gubernyija] pártbizottság csak a kormányzósági méretekben működő intézményeket finanszírozza. Minthogy azonban szekciónk területi [oblaszty]* méretben kénytelen dolgozni, ebből az következik, hogy vagy beszünteti a költségek fedezését a kormányzósági pártbizottság, vagy a vidéken folyó munka sínyli meg a dolgot. Az első ponttal bővebben nem kell foglalkozni: pénz nélkül semmiféle szervezet nem állhat fenn. A második kérdés annyiban érdemel figyelmet, amennyiben a vidéki szervezetek kétségkívül igénylik a segítségünket. A lapok és egyéb sajtótermékek kiadásáról, agitátorok és szervezők kiküldéséről a kisebb szervezetek szintén nem gondoskodhatnak, hanem ezt egy nagyobb térséget ellátó központnak kell biztosítania. A közlekedés ziláltsága, a papír- és fűtőanyaghiány miatt megoldhatatlan, hogy Moszkva mint egyetlen központ lássa el egész Oroszországot, s a feladatot fel kell osztani Oroszország területén több pont között. Így pl. Jekatyerinburg e pillanatban majdnem egész Közép-Oroszországot és Szibéria egy részét ellátja német és magyar nyelvű lapokkal. Ennek folytán Jekatyerinburgnak agitátorokkal, szervezőkkel, irodalommal stb. is el kell látnia mindezeket a helyeket. Ha azonban nincs elég pénzünk, világos, hogy ezt megsínyli a munka. A kormányzósági pártbizottsággal ebben a kérdésben még azért nem jött létre megegyezés, mert a kormányzósági pártbizottságnak túl kevés ideje van ahhoz, hogy alaposabban foglalkozzék óhajainkkal, szükségleteinkkel. Így ma szembe kell néznünk azzal a ténnyel, hogy ilyen kisszerű okok miatt korlátok közé kell szorítanunk a munkánkat vagy meg kell tagadni a politikai segítséget az Urál bizonyos részeitől.

Amúgy is nagy nehézségeink vannak magában Jekatyerinburgban is. A szekció hetenként két-két előadást tart németül és magyarul, taggyűléseket bonyolít le, emellett nagygyűléseket is rendez, mindehhez azonban nincs megfelelő helyiség. Mindannyiszor külön kell helyiséget keresnünk, ami szintén leköt egy munkaerőt. Előfordul, hogy a rendelkezésünkre bocsátott termet mások foglalják el. Ahhoz, hogy helyi munkánk eredményes legyen, föltétlenül szükséges, hogy legalább ötször hetenként megfelelő helyiséget bocsássanak rendelkezésünkre a város központjában. Ugyanezt kell mondanunk a pártmunkásokkal kapcsolatban is. Azok az elvtársak, akiket jelenleg jól fel lehetne használni szervező munkánkban, ve-

* Az uráli, Urál környéki területről van szó, amely több kormányzóságot foglalt magába.

zető hivatalokban vannak, ahonnan nem engedik őket el. Szekciónk munkáját még az is hátrányosan érinti, hogy sok volt hadifogoly orosz szervezetekben dolgozik, pedig, minthogy jól tudnak oroszul, szekciónkban sokkal fontosabb és hasznosabb munkát végezhetnének.

Egész kapcsolatunk a kormányzósági pártbizottsággal abban merül ki, hogy a kormányzósági pártbizottság időről időre elküld egy elvtársat a szekcióba, hogy megnézzé, mi történik ott. Mi a következőképpen képzeljük el a felsőbb párt-szervvel való kapcsolatunkat: e szerv állandó képviselője jelen van minden gyűlésünkön, előadásunkon stb., hogy ott helyben gyakorlati tanácsokat adjon vagy tisztázzon különböző kérdéseket.

Következtetés:

Még sok olyasmit lehetne említeni, amiben gyors változtatásra van szükség. Ahhoz, hogy az Oroszországban levő külföldiek körében végzett munka a kellő színvonalon maradjon, megállapodásra kell lépni az OK(b)P valamennyi külföldi szervezetével és a helyi rendelkezésektől függetlenül egységesen kell dolgozni. Ha ebben az irányban pontos utasítások születnek, akkor a jövőben nagy eredményekre számíthatunk, s hamarabb érhetjük el célunkat, a szociális forradalmat Nyugat-Európában.

Az Uráli Külföldi Kommunista Szekció
(központ Jekatyerinburg) elnöksége

*Standke
Müller Antal**

CPA IML. f. 549. op. 1. d. 67. ll. 4. i. ob. – Gépírásos tisztázat. (Oroszul.)

184

*A nemzetközi Vörös Hadsereg szervezésével foglalkozó bizottság
magyar és egyéb nyelvű irodalmat kérő levele
az OK(b)P Külföldi Csoportok Föderációjához*

Moszkva

Legkésőbb 1920. [február] 25**

A nemzetközi Vörös Hadsereg szervező bizottsága kéri önöket, f. hó 25-én délig készítsék elő elküldésre a következő lapokat és brosrákát:

az ez évi magyar lapokat 2000 [pld-ban]; a németet 1500; a románt 1000; a csehet 1000; a jugoszlávot 500 [pld-ban].

Továbbá különböző brosrákát minden nyelven, főleg a „Kommunisták programja”-t.

Politikai megbízott***

CPA IML. f. 17. op. 9. d. 6. l. 20. – Kézírásos tisztázat. (Oroszul.)

* A harmadik aláírás olvashatatlan.

** A dátumot a dokumentum tartalmából és a szomszédságában levő iratok alapján állapítottuk meg.

*** Olvashatatlan aláírás.

*Az OK(b)P Irkutszk kormányzósági bizottsága
magyar csoportjának levele Omszkba a kölcsönös kapcsolatok
és tájékoztatás növelésének szükségességéről*

Irkutszk

1920. február 28

Az Irkutszk város és környékén tartózkodó magyar kommunisták 1920. február 21-én tartott értekezletükön megalakították a Magyar Kommunista Pártot és hadszervezetét,¹ bár ezen időszakban még a kormányzás nem volt a tanács hatalom kezében.² Ennek következtében csak a hadsereg keretében működhetett, mint ismeretterjesztő osztály. Minden külterjes agitáció nélkül mindennek dacára sikerült 200 régi harcosból álló magyar kommunista otrjádót* alakítani. Csoportunk a tanácsot támadó Kappel³-bandák elleni harcban részt vett, és szolgálatát elszánt meggyőződéses kommunistához illően teljesítette. A tanácsot támadó veszély elhárításával most alkalom adódik, hogy a hadszervezeten kívül különálló szervezetet alkossunk, mely az orosz kommunista párttal fog harmóniában működni. Működésünket nagyban nehezíti, hogy nem vagyunk teljesen tájékozva a tanács hatalom területén működő testvérszervezeteknek szervezeti szabályairól, és ha módjukban van, úgy kérjük ezen szabályzatokat írásba foglalva hozzánk eljuttatni. A fent említett nehézségek dacára munkánkat intenzíven folytatjuk és sikerült 400 emberből álló otrjádót megszerveznünk. A párt lapjának első példá-

¹ 1919 december végén az irkutszki munkások és katonák felkeltek a kolcsakista rendszer ellen, és január 5-én felszabadították a várost. A város felszabadításáért vívott harcokban részt vettek azok a magyar internacionalista hadifoglyok is, akik már 1918-ban is harcoltak a Vörös Hadsereg soraiban, és azok is, akik a partizánokhoz csatlakoztak. 1920. január 21-én a városban a teljes hatalom a Forradalmi Katonai Bizottság kezébe került. A Vörös Hadsereg reguláris egységei csak 1920. március 7-én vonultak be Irkutszkba.

Az Irkutszkban élő magyar kommunisták már 1920. január 21-én (a dokumentum szövegében hibásan szerepel február) megalakították helyi pártszervezetüket „Magyar Kommunista Párt” néven, s katonai szervezetet is létrehoztak. Programjában a pártszervezet a III. Internacionáléhoz csatlakozott, s fő feladatául a szovjethatalom minden eszközzel való támogatását tűzte ki. A katonai szervezet tevékenységét is ennek a feladatnak rendelték alá. A végleges pártprogram kidolgozását a Vörös Hadsereg megérkezése utánra halasztották. (Forradalom [Irkutszk], 1920. február 28.)

A lapnak ugyanebben a számában a katonai díszszemlérlől szóló tudósításban olvasható, hogy ezen az Irkutszki Forradalmi Bizottság alakulatain kívül a magyarokból, németekből, csehekől, kínaiakból stb. álló I. nemzetközi hadosztály egységei is részt vettek.

² Közvetlenül Irkutszk felszabadítása után a városban az eszer-mensevik politikai központ kezébe került a hatalom. De az Irkutszki Forradalmi Katonai Bizottság már január 21-én kezébe vette a teljes hatalmat. (Borba za vlaszty Szovietov v Irkutszknoj gubernyii [1918–1920 gg.] [Harc a szovjethatalomért Irkutszk kormányzóságban]. Irkutszk 1959. 250., 252. old.)

³ Kappel fehérgárdista tábornok, a Kolcsak-hadsereg volgai hadtestének parancsnoka, egysége a szibériai visszavonulásuk során támadták a már szovjetek kezén levő Irkutszket.

* Osztagot.

nyát már kibocsátotta „Forradalom” címmel,¹ amely nagyban hozzájárul mozgalmunk fellendítéséhez, és ennek következtében az eszméink iránt érdeklődők száma napról napra emelkedik.

PI Archivum. F. 966/10. 134. ö. e. 14–15. l. – Kézírásos másolat. (Oroszul.)

186

*Az OK(b)P Irkutszki kormányzósági bizottsága küldöttségének jelentése
a cseremhovói külföldi munkások gyűléséről*

(Részlet)

Cseremhovo

1920. március 3

Tegnap, 1920. március 2-án közgyűlést tartottak a volt hadifogoly külföldi munkások . . .*

A gyűlésen beszédet mondtak a küldöttség tagjai, Kovács és Spacek elvtárs, a Szibériai Forradalmi Bizottság nevében Zsilin elvtárs, az V. hadsereg bányászati meghatalmazottja, a 30. lövészhadosztály nevében pedig Sofer elvtárs, a politikai osztály megbízottja.

A gyűlés a következő eredménnyel végződött:

A volt hadifoglyok egyöntetűen elhatározták, hogy folytatják a munkát a bányákban, tekintettel arra, hogy a hazatérés pillanatnyilag lehetetlen, s egyhangúlag elhatározták, hogy minden erejükkel segítik a szovjetköztársaságot a bomlás elleni harcban.

Ezután a küldöttek azt javasolták, szervezzék meg a Kommunista Párt csoportját és válasszanak ideiglenes bizottságot. A szervezet létrehozását csak hat volt hadifogoly ellenezte. Az ideiglenes bizottságba 7 elvtársat választottak be . . .**

Kormányzósági pártbizottság
Az OK(b)P kormányzósági pártbizottságának
„Nyugati csoport” nevű küldöttsége

CPA IML. f. 17. op. 11. d. 398. ll. 11–12. – Kézírásos másolat. (Oroszul.)

¹ A „Forradalom” első száma éppen ennek az iratnak a keltezési napján, 1920. február 28-án jelent meg Irkutszkban.

* Elhagytuk a részletes napirendet, amely röviden a következő volt: 1. A küldöttség beszámolója; 2. a jelenlegi helyzet; 3. a bányamunka folytatásának kérdése.

** Elhagytuk a további részeket, amelyek nem kapcsolatosak a gyűjtemény témájával.

*Az OK(b)P Ufa városi bizottsága mellett működő
külföldi kommunista szekció levele
az OK(b)P központi magyar csoportjának a kulákbundák elleni harcról*

Ufa

1920. március 7

A március hó első hetében történt eseményeket ezennel közöljük. Március 1-én a Gubernaben* kiűtött kuláklázadás leverésére az RKP az összes tagjait fegyveres szolgálatra mobilizálta, ezenkívül a profszojuz** szintén mobilizálta tagjainak 20⁰/₀-át. A szekciónk irodája 2 napig zárva volt, tekintve, hogy mi is fegyveres szolgálatot teljesítettünk. A Gubkom*** parancsára azonban a vezetőség helyét újból elfoglalta, minthogy a veszély nem volt oly nagy, mint első percben látható volt.

Ugyanezen időben érkezett meg Moszkvából 2 magyar elvtárs, az önök utasításaival, kikkel azonban nem volt módunkban beszélni, tekintve, hogy tovább utaztak. Megkaptuk 1919. december 20-i levelüket és a hozzácsatolt utasításokat. (1. A magyar csoport szervezésére vonatkozó utasítás; 2. Az RKP szervezeti szabályai; 3. Ügyrendi szabályzat.) Egyben átvettük a következő literatúrát.

Magyar nyelven: I. Kun Béla: Mit akarnak a kommunisták?; Mi a Tanácsköztársaság?; röpirat; Vörös Újság november, 27. sz.

Német nyelven: Was ist Bolsevismus?, Program, 8. Kongress, Revolution in Finnland, Kommunistische Internationale No. 1., 2., 3., 4., 5.

Ezenkívül román, cseh és délszláv nyelven különféle brosrák és újságok. Orosz nyelven Kommunistisches Internationale No. 6.

A kapott literatúra a legjobb alkalomkor jött, egy részét azonnal a frontra küldöttük.

Kommunista üdvözlettel az elnökség megbízásából

Reich titkár

PI Archívum. F. 966/2. 21. ô. e. 3. l. – Gépírásos tisztázat.

* Kormányzóságban.

** Szakszervezet.

*** Kormányzósági pártbizottság.

*A „Forradalom” cikke felszólítja a külföldi dolgozókat,
bogy vegyenek részt a gazdasági romlás elleni harcban*

Irkutszk

1920. március 13

Húsz hónapja folyik a véres küzdelem a tanács hatalom, mint a világ proletariátusának megszemélyesítője és a világ összes kapitalista, burzsoá államai között. Ez a példátlanul véres küzdelem, amely még korántsem ért véget, a rombolás és pusztítás minden eszközét felhasználta, mert a küzdelem két kibékíthetetlen ellenséges tábor létharca, amelyben középút nincsen.

Oroszország a pusztulás teljes képét mutatja. A gazdasági élet fő ütőere, a vasút vonal, részben elhanyagolás, részben szándékos rombolás folytán, tönkrement. A vasút vonal helyreállítása hosszú hónapok nehéz, megfeszített munkáját követeli.

A tanács hatalom területén nincsen élőlény, akinek ne a legközvetlenebb érdekét képezné a vasút vonal rendbehozatala. Irkutszk és Zabajkál vidék éhínségnek néz elébe, ha a vasúti forgalom kelettel és nyugattal helyre nem áll. Éppen ezért ezen munka alól senki ki nem vonhatja magát, aki munkaképes és akit a viszonyok oda szólítanak.

A vasút vonal rendbehozása azonban a nagy munkának csak egy részét képezi. A közgazdasági élet hajtóereje, éltető ereje – a szén. Szenet kell szerezni, hogy a fűtetlenül veszteglő mozdonyok, az elnémult gyárak ismét mozgásba jöjjenek. A munkáskezek százezreire van szükség, hogy a közgazdaság holtpontra jutott lendítő kerekét ismét mozgásba hozzák. A vasút helyreállítása után tehát a bányák termelésének fokozása következik.

De ez még nem minden. Ez a két eszköz csak előfeltétele, pillére a közgazdaság nagyszerű gépezetének – a mezőgazdaságnak. Százezer holdak hevernek paragon, nincs aki megművelje ezeket a földeket, mert a reakció csordái a dolgozó nép százezreit irtották ki vagy kergették el otthonukból és taposták le a vetéseket.

Nekünk, az imperialista háború által Oroszországba és Szibériába száműzött külföldi alattvalóknak, saját érdekünkben minden eszközzel és minden képességünkkel támogatnunk kell a tanács hatalmat a gazdasági ziláltsággal folytatott küzdelmében, mégpedig kettős okból.

Az egyik ok az, hogy mielőtt a hármas nagy kérdés, a vasút, szén és kenyér kérdése meg nincs oldva, teljesen világos, hogy csak nem is gondolhatunk a hazamenetelre, mert erre nincs mód.

A másik ok pedig, amely kötelességünké teszi az orosz tanács hatalom támogatását az, hogy a tanács hatalom a dolgozók hatalma, amely képviseli a föld összes dolgozóinak érdekeit és Damoklész kardjaként lebeg a nemzetközi burzsoázia fölött, állandó rettegésben tartva őt. A tanács hatalom a társadalmi világ-

forradalom bázisa, amely rádium gyanánt sugározza ki, a világtájak minden irányában a forradalom perzselő tüzét, forradalmasítja és serkenti az összes többi államok proletariátusát, hogy az orosz munkásság példájára, az első kedvező alkalomnál kezébe ragadja a forradalom zászlóját.

A tanácshatalom gazdasági megszilárdulása a dolgozók hatalmának megerősödése az egész világon. Minden kalapácsütés megerősít bennünket, minden kalapácsütés felér egy kilőtt puskagolyóval – és minden kalapácsütés közelebb visz bennünket az otthonhoz és a jövő boldogságunkat magában rejtő társadalmi forradalomhoz, a kommunizmushoz.

Forradalom (Irkutszk), 1920. március 13

189

*Az OK(b)P Szibéria területi bizottsága mellett működő
külföldi szekció beszámolója
az internacionalisták körében végzett munkáról*

Omszk

1920. március 21. után*

1. A külföldi szekció bizottságának újjáválasztása.

A bizottság új tagjai a magyar csoporttól Raáb elvtárs, a német csoporttól Huber elvtárs, a szláv csoporttól Richter elvtárs, a román csoporttól Dima elvtárs, a katonai bizottságtól Hoffman elvtárs, a külföldi politikai osztálytól Pelek elvtárs.

A végrehajtó bizottság tagjai Raáb elvtárs, elnök, Richter elvtárs, titkár és Dima elvtárs, bizottsági tag.

2. A bizottság táviratot küldött 12 szibériai városba, választ kérve arra, hogy az egyes helyeken mennyi a tag és a szimpatizáns, milyen nemzetiségűek, milyen agitátorokra van szükség. Mindenünnen levélbeli beszámolót kértek.

Válasz érkezett a következő városokból:

Petropavlovsk. Tényleges tag 27, szimpatizáns 25. A városban és környékén 6000 volt hadifogoly van. Ugyanitt lovasezred alakul külföldiekből, ebből önkéntes 180 fő. Politikai tanfolyamokat tartanak, irodalmat Jekatyerinburgból és Omszkból kapnak, de keveset, a pártnak sajtóra lenne szüksége. Német, ukrán és román agitátorokra van szükség. (Levélbeli beszámolót kaptunk.)

Tyumeny. Tényleges tagok: magyar 28 fő, német 10, szláv 2; szimpatizánsok: magyar 108 fő, német 14, szláv 1. A városban 800 fogoly van: 500 magyar, 100 német, 150 lengyel, továbbá néhány cseh és román. Havonta négyszer tartanak

* A dátumot annak alapján állapítottuk meg, hogy az irat beszámol a Magyar Tanácsköztársaság 1. évfordulójának megünnepléséről.

előadást. A zászlóaljban 216 internacionalista van. Politikai biztos nincs. A munkát gátolja a pénziány. Az OK(b)P-től csak 5000 rubelt kaptak. Irodalmat Moszkvából és Omszklból kaptak.

Szemipalatyinszk. A magyar csoportnak 185, a németnek 143 tagja van. Illegális pártmunkások nincsenek. A napokban agitátoriskola indul. Esténként előadásokat tartanak. Szükség van magyar és német irodalomra, továbbá egy magyar és egy német agitátorra. A helyszínen a Vörös Hadsereg több nemzetközi alakulata tartózkodik.

Tara. Levelet küldtek. A tagok száma 15. Az elvtársak remélik, hogy szervezetük gyorsan megnövekszik. Irodalomra és újságokra van szükségük.

Tomszk. Táviratot küldtek. A tagok száma 76, többségük magyar és német, van néhány horvát és román is. Pártmunkások vannak, de nincs pénzük.

Barnaul. Visszaérkeztek a küldötteink és levelet is kaptunk. Tagság: magyar tényleges tag 600, szimpatizáns 1800; német tényleges tag 200, szimpatizáns 100. A nemzetközi ezredben 600 magyar van, a csekánál pedig 160 német fegyverben. Két lap jelenik meg, egy magyar és egy német. A városban több mint 4000 volt hadifogoly tartózkodik.

Tobolszk. Párttag 9, szimpatizáns 31. Hetenként háromszor előadást tartanak németül és magyarul. Van egy orosz nyelviskola. Nagy szükségük van irodalomra. Agitátorra nincs szükségük.

Isim. A német csoportban 8 párttag van és 1 szimpatizáns, a magyar csoportban 23 tag és 15 szimpatizáns. A szervezést technikai erők hiányában egyelőre abbagyták. Esténként előadásokat tartanak.

Novo-Nyikolajevszk. A magyar csoportban: párttag 24, szimpatizáns 36; a német csoportban: párttag 14, szimpatizáns 18; a lengyel-ukrán csoportban párttag 11, szimpatizáns 22. Körülbelül 1000 főnyi külföldi szolgál a Vörös Hadsereg nemzetközi alakulataiban és a csekánál. Megjelenik egy német és egy magyar nyelvű lap. Mindkettő hetenként, 3–3000 példányban. Az OK(b)P-től pénzt nem kapnak, ami az egész munkát gátolja. Delegátusokat küldtek Omszkba azzal a megbízással, hogy vegyék fel a kapcsolatot a külföldi szekcióval, s az kérje meg a kormányzósági pártirodát, hogy rendezze ezt a problémát.

Krasznojarszk. Párttag 40, szimpatizáns 15. Alakulóban van egy nemzetközi ezred, január 26-án 681 fő volt a létszáma. A táborban körülbelül 11 000 volt hadifogoly van, ebből 3000 tiszt. Tisztek nem lépnek be a pártba. Kulturális-felvilágosító bizottság alakult négy osztállyal: irodalom, agitáció, oktatás és művészet. Naponta megjelenik egy magyar és egy német nyelvű újság. A kormányzósági pártbizottságnak nagyon jó a viszonya a szekcióhoz, támogatja. Agitátorokat küldtek Acsinszkba és Kanszkba.

Kolcsugino. Párttag 85, szimpatizáns 65. Volt hadifogoly 800 van a városban, ebből 400 német, 300 magyar, a többi szláv és horvát. Januárban megbízottat küldtek Omszkba, de az útközben megbetegedett tifuszból és csak március 15-én érkezett meg Omszkba.

Irkutzk. Táviratot kaptunk Rozanov elvtárstól. Szervezés alatt áll egy ma-

gyar, egy német, egy csehszlovák és egy jugoszláv csoport. Egy-egy csoportnak 20–250 tagja van.*

Omszk. Négy nyelvi csoport működik. A magyar csoportnak 135 tagja, 532 szimpatizánsa van. Hetenként 6000 példányban jelenik meg a „Vörös Újság”. A politikai iskolának 70 hallgatója van. Ezek az iskolában laknak, és ott kapnak teljes ellátást is. Eltartásuk költségeit a külföldi politikai osztály viseli. Ezenkívül esténként különböző témákról előadásokat tartanak. A német csoportnak 43 tagja, 237 szimpatizánsa van. Hetenként 6000 példányban jelenik meg a „Welt-Revolution” című lap. Esti politikai iskola is működik.

A román csoport február 23 óta áll fenn, a területi pártbizottság még nem hagyta jóvá. Háromszor hetenként jelentetik meg a „Libertatea” című újságot, előadásokat tartanak. A szláv csoportban 20 párttag és 97 szimpatizáns van. Esti iskolájuk működik 50 hallgatóval.

Március 1. és 15. között a következő küldöttek érkeztek: Braun és Benig elvtárs Krasznójarszkból, Brandaisz Tomszkból, Nagy és Litten Novo-Nyikolajevszkből, Busina Kolcsuginóból, Radó Irkutzkból, Kapitány és Koch Barnaulból.¹

A szekció részt vett az orosz forradalom harmadik évfordulójának megünneplésében. A párizsi kommün évfordulójának napján agitátorokat küldtünk ki. A magyar proletárforradalom első évfordulója alkalmából nagyszabású felvonulást rendeztünk a városban. Ezen 4000 külföldi proletár vett részt. Este mindenütt gyűlés volt.

A külföldi politikai osztály vezetőjének rövid beszámolója.

A tevékenység eddig Omszk városára szorítkozott. Itt politikai iskolát hoztunk létre. A tanfolyam végzett hallgatói a napokban elindulnak Szibéria minden városába. A munkát gátolta, hogy nem tudtuk, ki fogja kiutalni a pénzt.

A Katonai Bizottság részéről Hoffman elvtárs számol be. Felterjesztette jóváhagyásra a munkahadsereg szervezési tervét. Kimutatást kért a Vörös Hadereg Szibériában levő összes nemzetközi alakulatairól. Kapcsolatot létesített valamennyi már ismert alakulattal.

Végrehajtottuk az internacionalisták nyilvántartásba vételét. Eddig 9600 főt vettünk nyilvántartásba.

CPA IML. f. 549. op. 5. d. 62. l. 47. i ob. – Gépírásos másolat. (Oroszul.)

* Az irkutzki szervezet tevékenységére vonatkozólag lásd a 185., 186. sz. dokumentumokat.

¹ A barnauli pártszervezet 1920. április 4-i levele közli, hogy Kapitány mellett Káldort vezényelték Omszkba (PI Archívum F. 966/8. ó. e. 119. 5. l. és hátl.), nem pedig Kochot, mint a beszámoló közli.

*Részlet az OK(b)P keretében működő magyar agitprop szekciók
1. országos értekezletének jegyzőkönyvéből*

Moszkva

1920. március 22–23

Szavazati joggal a következő szervezetektől voltak jelen elvtársak: Boskovics elvtárs, az OK(b)P moszkvai bizottsága mellett működő moszkvai szekciótól; Perényi elvtárs, a moszkvai korm/bizottságtól; Raáb elvtárs, a Központi Irodától; Márkus elvtárs, Magyarország Forradalmi Bizottságától; Rudnyánszky elvtárs, a Kommunisták Magyarországi Pártja Külföldi Irodájától; Varga elvtárs Tyumenyből; Koltyán elvtárs Szamarából; Szirmai elvtárs Permből; Kiorán elvtárs Tulából; Török elvtárs Jekatyerinburgból; Nicsinger, Demeter és Ranészlavlevics elvtárs Kazanyból; Selmeci elvtárs Omszkból; Kecskés elvtárs Szimbirszkből; Kimár elvtárs Szaratovból.

Összesen 16 elvtárs volt jelen szavazati joggal, 14 kormányzósági vagy azzal egyenjogú szervezet képviselőjében, amelyek 1161 magyar kommunistát és körülbelül 2600 [tagjelöltet] tömörítettek.

Tanácskozási joggal voltak jelen a következő elvtársak: Mandl, Kovács János, Holländer, Széll, Jelenffy, Balla, Bockmiller, Kovács Imre, Mojzes és Szekszárdi.

Az értekezlet vezetésére Varga, Kiorán, Raáb elvtárs, a jegyzőkönyv vezetésére pedig Széll és Perényi elvtárs kap megbízást.

Tiszteletbeli elnökké választják Lenin és Kun Béla elvtársat.

Az értekezlet az „Internacionálé” élénklése után a következő üdvözlőlevelet küldi az OK(b)P Központi Bizottságának.

„Az OK(b)P keretében működő magyar agit.-propaganda szekciók, amelyek első tanácskozásukra gyűltek össze Moszkvában március 21–23-án, a magyar kommunisták ezrei és a magyar proletárok tizezrei nevében, forró, forradalmi üdvözlőlevelet küldik a világ legerősebb, győzelmes proletárpártjának, a proletariátus felszabadítása élcsapatának, az Oroszországi Kommunista Pártnak.

Üdvözljük azokat a proletárokat, akik elsőnek valósították meg saját burzsoáziájuk felett a proletariátus diktatúráját.

A magyar kommunisták mozgalmuk első (bátortalan) lépéseit itt tették meg az orosz kommunisták között, az első forradalmi elemek már 1917-ben csatlakoztak az orosz elvtársakhoz, s velük kéz a kézben vívták a proletárság roppant harcát a burzsoá rend megdöntéséért.

Az OK(b)P magyar csoportja, amely 1918. március 24-én alakult meg, világosan kítűzte maga elé azt a feladatot, hogy ugyanazon az úton haladjon, amelyet az orosz párt már sikeresen megtett. Ezeknek az elvtársaknak kis csoportjából Oroszországban a magyar kommunisták nagyszabású szervezete bontakozott ki, s ugyanez a csoport lett a bölcsője a Kommunisták Magyarországi Pártjának.

A dicsőséges Vörös Hadsereg, áttörve az ellenforradalom gyűrűjét, a magyar

proletárok újabb tízezreit szabadította fel az Urálban, Turkesztánban, Szibériában, akik pártunkat erősítve friss harcosokként állnak be a Kommunista Párt soraiba, s akikkel mi pártunkat erősítve folytatjuk a megkezdett harcot a végcélig, az egész világ dolgozóinak felszabadításáig.

Nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt a tényt, hogyha szervezetünknek az elmúlt két év alatt voltak eredményei, ezt csak úgy érthette el, hogy a legszigorúbban ragaszkodott a pártfegyelemhez és a párt programjához, a párt Központi Bizottságának célszerű irányítása alatt.

Éljen az orosz proletárdiktatúra!

Éljen a közös építőmunka győzelme!

Éljen a forradalom vezetője, az Oroszországi Kommunista (bolsevik) Párt!"

Raáb elvtárs mint elnök ismerteti az értekezlettel a mellékelt ügyrendi szabályzatot, amelyet a 11. és 12. pont kivételével elfogadnak. A változtatást az a körülmény tette szükségessé, hogy a vártnál kevesebb küldött jelent meg, s így nem 10, hanem 5 jelenlevő állíthat már előadót, s ugyanennyi küldött jelenlétében lehet név szerinti szavazást megejteni.

Az értekezlet megválasztja a mandátumvizsgáló bizottságot a következő három elvtársból: Szirmai, Perényi és Koltyán.

Egyhangúlag elfogadják a következő napirendet:

1. Beszámolók
2. Tevékenységünk az OSZFSZK területén
3. Feladataink Magyarországon
4. A Vörös Hadsereggel kapcsolatos kérdések
5. Tevékenység a párttagok között
6. A következő értekezlet időpontjának rögzítése
7. A Központi Iroda tagjainak megválasztása

(Meghallgattatott): 1. Beszámolók.

A magyar kommunisták moszkvai szervezetének tevékenysége. – Raáb elvtárs részletes beszámolót tart (lásd az 1. sz. mellékletet*) . . .**

Koltyán elvtárs a szamarai szervezet állapotáról és tevékenységéről a következőket mondja el.

Az Iványi elvtárs által újjászervezett szekció most eredményesen dolgozik az OK(b)P helyi szervének keretében. 246 párttagunk és 7 tagjelöltünk van. Széles körű, sikeres agitációt folytatunk a volt hadifoglyok és a vöröskatonák körében.

Szirmai elvtárs, a permi szervezet elnöke elmondja az értekezletnek, hogy a szervezet ez év január 5, vagyis a központ utasításainak kézhezvétele óta ezekben értelmében működik. Műsoros nagygyűléseket rendeznek, mindenki számára elérhető pártiskolákat szerveznek. Kiadták a következő broszúrákat: „A III. Internacionálé felhívása a világ proletárjaihoz”, „Kik a kommunisták?” Kéri, hogy a központ küldjön irodalmat.

* A melléklet nem került elő.

** Itt elhagytuk Varga elvtársnak a tyumeni küldöttnek a beszámolóját, mert az a szibériai szervezet beszámolójának megállapításait ismétli meg. (Lásd a 189. sz. dokumentumot.)

A tulai szervezet tevékenységét Kiorán elvtárs vázolja. Beszámol arról a megfeszített munkáról, amelyet Gyenyikin és Mamontov közeledtekor végeztek az OK(b)P szerveivel együtt. Ebben az időben két munkászászlóaljat alakítottak volt hadifoglyokból. Klubot szerveztek, ahol háromszor hetenként előadást tartanak politikai témákról, ezenkívül iskolát szerveztek az írástudatlanok részére, ahol kommunisták az oktatók.

Török elvtárs, a jekatyerinburgi szervezet küldötte nagy vonalakban vázolja a szervezet tevékenységét. 93 párttaguk és 113 tagjelöltjük van. Németül és magyarul megjelentetik a „III. Internacionálé” című lapot, hetenként egyszer. A közeljövőben különböző broszúrákat fognak kiadni.

Szimbirszki szervezet. Elnök Kecskés elvtárs. Részletesen ismerteti a szervezet helyzetét. 12 párttaguk és 8 tagjelöltjük van.

Az Orenburgból érkezett Jelenffy elvtárs beszámol az OK(b)P orenburgi külföldi szekciójának tevékenységéről. A szekciónak 180 tagja és 15 tagjelöltje van. Az OK(b)P helyi szervezetével szoros kapcsolatot tart. Kommunista szombatokat rendeznek. A klubhelyiségben kétszer hetenként analfabéta-tanfolyamot, hetenként egyszer pedig műsoros gyűlést tartanak . . *

A kazanyi politikai szerveknek a vöröskatonák körében végzett munkájáról Nicsinger elvtárs számol be. Felszólalásában hangsúlyozza, hogy a politikai munkások nem rendelkeznek semmiféle politikai képzettséggel és tudással. Ennek következtében a vöröskatonák körében nem folyik eredményes munka, s e tekintetben igen szomorú a helyzet. A kulturális expedíció semmiféle magyar nyelvű irodalmat nem hozott magával.

A beszámolók elhangzása után Rudnyánszky elvtárs emelkedik szólásra. Üdvözlí a szervezetek vezetőinek az irodalom kiadása terén tanúsított kezdeményezését. Kazannyal kapcsolatban a következő határozati javaslatot terjeszti az értekezlet elé:

1. sz. határozat

Az OK(b)P magyar agit.-propaganda szekcióinak I. országos értekezlete, miután meghallgatta a beszámolót arról a politikai munkáról, amelyet a Vörös Hadsereg Kazanyban levő egységeinél a magyar elvtársak végeztek, úgy találja, hogy magyar osztályt kell szervezni a Kazany kormányzósági pártbizottságon a vöröskatonák elvtársak körében folyó politikai munka irányítására.

Ezenkívül meg kell bízni a magyar szekciónak a katonai bizottságban levő képviselőjét, tegyen megfelelő intézkedéseket annak érdekében, hogy az úgynevezett kultúr vonat magyar részlegének előadásaiban és a magyar nyelvű irodalom terén tapasztalható hiányosságok megszűnjenek.

A szervezetek beszámolóival kapcsolatban a következő általános határozati javaslat kerül az értekezlet elé:

* Itt elhagytuk Helmeczi elvtárs, omszki küldött beszámolóját, mert az a szibériai szervezet beszámolójának megállapításait ismétli meg. (Lásd a 189. sz. dokumentumot.)

„A magyar agit.-propaganda szekciók I. országos értekezlete, miután meghallgatta az összes szervezetek jelentését, tudomásul veszi e jelentéseket azzal, hogy a további munka eredményessége és egységes jellege érdekében a helyi szervezeteket át kell alakítani az OK(b)P KB szervezeti szabályzatának megfelelően.

Az értekezlet megállapítja: igen fontos, hogy a helyi munkát a jövőben energikus, öntudatos és képzett pártmunkások vezessék, különösen a Vörös Hadseregben. Az értekezlet tudja, hogy ilyen elvtársak nincsenek kellő számban, ezért egyetért azzal és lehetségesnek tartja, hogy a jövőben a helyi szervezetek Moszkvába, a Központi Iroda agitátoriskolájára küldjék azokat az elvtársakat, akik mélyebben kívánnak megismerkedni a pártmunkával.”

Mindkét határozati javaslatot egyhangúlag elfogadják.

A szavazás után a Magyarországról érkezett Kovács elvtárs kap szót.

Röviden leírja azt a véres terrort, amelyet a fehérgárdista bandák honosítottak meg Magyarországon. Az értekezlet tudomásul veszi Kovács elvtárs beszámolóját, és áttér a 2. napirendi pontra.

(Meghallgattott): 2. Tevékenységünk az OSZFSZK területén.

Márkus elvtárs néhány szóval megvilágítja azt a tíz pontot, amelyben az OSZFSZK területén folyó tevékenységünk fő vonalát rögzítette.

- Széles körű, mind szóbeli, mind írásos agitáció a volt hadifoglyok körében.
- A politikai munkások oktatása arra vonatkozólag, hogy mi módon lehet a parasztságot szorosan egyesíteni a munkásosztállyal.
- A földkérdés elmagyarázása, különösen a lapokban, és megfelelő irodalom terjesztése.

- Agitátoriskolák alapítása.

- Vörös parancsnokok képzése.

- Munka a Vörös Hadseregben.

- Részvétel a szovjet intézményekben.

- Egyetemi tanulás.

- Közös munka az OSZFSZK népgazdaságának helyreállítására.

- Magyar agitátorok átdobása Amerikába.

A beszámolóval és a fenti 10 ponttal kapcsolatban szót kér Iványi, Varga és Kiorán elvtárs. Felszólalásaik és Márkus elvtárs zárszava után az értekezlet egyhangúlag a további tevékenység alapjául fogadja el ezeket a pontokat.

(Meghallgattott): 3. Feladataink Magyarországon. Előadó Rudnyánszky elvtárs. Beszédében sokoldalúan megvilágítja az alábbi téziseket.

Tézisek:

A proletariátus pártjának feladatai a magyar forradalomban.

1. A kapitalizmus általános csődje, amely nemcsak a legyőzött országokban, hanem a győztes rablóállamokban is szemmel látható, kényszerítő erővel vezet

el minden országot a forradalomhoz. Ez a forradalom, gazdasági okai folytán, csakis annak az osztálynak – a proletárorsztálynak – forradalma lehet, amely képes és hivatott a társadalom átalakítására és arra, hogy kezébe vegye a termelési eszközöket. Egyrésztől ez a proletárforradalom mindaddig nem győzhet véglegesen, amíg csak egy országban győzött, mert a termelő országokat szoros kapcsolatok és függőségi viszonyok kötik össze a világgazdaságban, másrésztől amikor bekövetkezett a kapitalizmus általános csődje, amikor a tőkés termelési rendszer világméretben összeomlik és felbomlik, ez a proletárforradalom elkerülhetetlen minden országban, így Magyarországon is.

2. A jelenlegi Magyarországon is teljes a kapitalizmus összeomlása. Az iparban a kapitalizmust szétrombolta a háború, s amikor tavaly a Habsburgok bukása után a magyar tőkés termelés a nemzeti forradalmak következtében elvesztette nyersanyag- és fűtőanyagforrásait, s az addigi belső piac nagyobbik részét, a csőd folyamata tovább gyorsult. Végleg meghiúsította a tőkés termelés megújításának kísérletét, hogy a román bojárók, saját elmaradott iparuk talpraállítására végezt, gépeket, gyárrészeleket stb. szállítottak ki Magyarországról. A mezőgazdasági termelés területén Magyarország csak igen kis mértékben tért még át a tőkés földművelési rendszerre; sem ez a rendszer, sem a nagy túlsúlyban levő földesúri, nemesi birtok, nemigen állhat ellent a nincstelen parasztnak nyomásának. A hatalmas munkanélküliség – az ipar bomlásának következménye – elzárta azt a szelepet, amelyen át a falusi félproletariátus gyári munkára áramlott át, s bezárult egy másik szelep is: az amerikai kivándorlás.

Így Magyarország belső gazdasági helyzetében világosan jelentkeznek a proletár-paraszt forradalom feltételei, amelyek lehetővé teszik az ipari és mezőgazdasági termelés polgári-földesúri rendjének átalakítását.

3. Ezek a feltételek fennálltak 1919 márciusában is, amikor a magyar proletariátus forradalmi pártja, a Kommunisták Magyarországi Pártja, egyesülvén a Magyar Szociáldemokrata Párttal – amely akkor fenntartás nélkül elismerte a kommunisták programját –, megpróbálta megvalósítani a proletariátus diktatúráját a munkás-, paraszt- és katonatanácsok köztársasága formájában. Miközben azonban a Kommunista Párt abból a megfontolásból kiindulva vállalta ezt az egész munkásmozgalmat egyesítő szövetséget, hogy Magyarországon megkezdődött az össznemzeti forradalomról a tisztán proletárforradalomra való átmenet időszaka, a szövetség másik része, a Szociáldemokrata Párt – mint azt világosan mutatják Tanács-Magyarország négyhónapos fennállásának eseményei és még inkább a bukása – csak új szövetségest keresett a kommunistákban és rajtuk keresztül Szovjet-Oroszországban, de a proletárdiktatúra leple alatt a maga régi nemzeti demokratikus céljait követte.

Így tehát, míg a Kommunista Párt az egyesülésben a . . . * küszöbön álló súlyos harc és a proletárdiktatúra előkészítésének feltételeit kereste, a Szociáldemokrata Párt a nemzeti háború folytatásának utolsó és egyetlen módját látta a Tanácsköztársaságban, egyetértésben a burzsoá-földesúri osztállyal. A magyar

* Egy szó olvashatatlan.

burzsoáziának már nem állt módjában, hogy az antant hűbéreseinek, a román és csehszlovák burzsoáziának hódító tervei ellen egyedül nemzeti jelszavakkal fegyverezze fel a dolgozókat, de hogy a tömegek segítségével mégis megvédhesse bányáit, birtokait, folyóit és vasútjait, félreállt, „átadta a hatalmat”, feloszlatta saját politikai pártjait, s maga szorgalmazta a szociális haza létrejöttét, hogy ezzel az egyetlen, kétségbeesett eszközzel mentse, ami még menthető. A Szociáldemokrata Párt feladata volt ügyelni arra, hogy a Tanácsköztársaságban a szocializálás, a kisajátítás minél kevesebb kárt okozzon a vagyonos osztályoknak. Ez a párt szavakban elismerte a kommunizmust, de a gyakorlatban gátolta a magyar tőkésosztály tényleges lefegyverzését. Az, hogy két ilyen, merőben ellentétes célokat követő párt egyesült, nemcsak nem adhatott erőt a Magyar Tanácsköztársaságnak a harcra, hanem ellenkezőleg, meggyengítette; és elősegítette a belső robbanást abban a pillanatban, amikor a burzsoázia kisebb rossznak látta azt, ha megalázkodik az antant és a vele szövetséges kis rablók előtt, mint azt a veszélyt, hogy a proletariátus, a szociáldemokraták ellensúlya ellenére, megveti lábát a hatalomban. Magyarországon 1919 márciusában az ez a bonyolult helyzet, hogy míg egyfelől a kapitalizmus összeomlása folytán a proletárforradalom gazdasági feltételei már megvoltak, másfelől még nem fejeződött be az összemzeti forradalom.

4. A Magyar Tanácsköztársaság ilyen körülmények között lehetővé tette, hogy a nemzeti burzsoázia az országon belül behatoljon a Szociáldemokrata Pártba, a tanácsintézményekbe és a Vörös Hadseregbe, kifelé pedig a tanács hatalom bomlasztójaként ajánlgassa magát, hogy ezzel megszerezze a nemzetközi burzsoázia jóindulatát és elérje nemzeti-forradalmi céljait. A Tanácsköztársaság bukása után a reakció a kommunisták és munkások üldözése közepette véghez vitte a magyar burzsoázia nemzeti forradalmát. Az államhatalom a nagybirtokos és nagytőkés osztály kezéből csak a tanács hatalom négyhónapos fennállása után ment át egy osztály, a burzsoá osztály és a kialakulóban levő kulák-földbirtokosok kezébe. Huszár, Friedrich, Peyer kormánya, meg azoké, akik minden tekintetben ennek az osztálynak a tagjait képviselik, valamint Károlyi gróf március előtti kormánya mind a régi osztályt (nagytőkések, földesurak), mind az újat (burzsoázia) képviselte. Magyarországon az államhatalom csak most ment át ténylegesen ennek az új osztálynak a kezébe, amikor a burzsoá nemzeti forradalom befejeződött. Ám a burzsoázia és vele együtt a Szociáldemokrata Párt leginkább elburzsoásodott része, a saját gyenge erőitől eltekintve, csak a durva és könyörtelen erőszak révén és az antantzsandárok segítségével tarthatja magát hatalmon, az ország gazdasági válságát azonban képtelen megoldani.

5. A tőkés termelési mód feltartóztathatatlan hanyatlását s a dolgozók terjedő elégedetlenségét erőszakkal és elnyomással nemcsak megszüntetni, de még elrejtteni is lehetetlenség. A magyar proletariátus forradalmi mozgalma a megkezdett irányban feltartóztathatatlanul halad előre s a dolgozók fegyveres felkelésére vezet. Amikor ezt a mozgalmat a történelmi rendeltetésnek megfelelő úton továbbvezetjük, ismételten meg kell jelölni céljait:

a) a munkás-, paraszt- és katonaküldöttek tanácsainak köztársasága, amelynek meg kell valósítania a hajlíthatatlan proletárdiktatúrát;

b) a burzsoázia teljes és mindenre kiterjedő kisajátítása, oly módon, hogy minden termelési eszköz a dolgozók kezébe kerül;

c) helyesen felismerve a forradalmi osztályhaború korszakát, tüstént megteremteni a proletariátus és a szegényparasztok erős Vörös Hadseregét.

6. Az események jelenlegi fejlődési fokán közvetlen feladatunk az, hogy most, amikor már fennáll a burzsoá reakció, megmagyarázzuk Magyarország dolgozóinak a proletár világforradalom jelenlegi korszakát, azt, hogy ez a forradalom Magyarországon is elkerülhetetlen és szükséges, egyidejűleg pedig tisztázzuk az utóbbi események értelmét, azt, hogy miféle kettős tartalma volt Magyarországon a Tanácsköztársaságnak – különösképpen és főleg pedig tisztázzuk azt, hogy a Tanácsköztársaság szükségszerű belső bomlásából nem szabad levonni azt a következtetést, hogy Magyarországon nem voltak meg a proletárforradalom feltételei, hogy helyes volt a burzsoáziával való osztályegyütműködés és a békés, demokratikus fejlődés jelszava, legkevésbé pedig, hogy még nem érkezett el a proletár osztályforradalom korszaka. Ellenkezőleg: a világforradalom és az orosz októberi forradalom korszaka megkezdődött s valószínűleg gyorsasággal fejlődik minden országban. A szociálmegalkuvóknak az osztályegyütműködésre és a tiszta demokráciára irányuló kísérlete mindenütt kudarcot vallott és csődöt mondott. Magyarország dolgozói is csak a termelési rend teljes átalakításával, azaz a szociális forradalommal szabadulhatnak meg a nyomorúságtól, szenvedésektől, elnyomástól és kizsákmányolástól. Meg kell azonban azt is magyarázni, hogy a szociális forradalomnak a proletártömegek akcióegységén kell alapulnia, nem pedig az ezeknek a tömegeknek a nevében beszélő munkásvezérek állítólagos egy ségtörekvésén.

7. Már ez a felvilágosító munka is megköveteli, hogy a forradalmi proletárpárt, a kommunisták pártja ne csak a reakciós-demokratikus nemzeti burzsoáziával, de minden olyan szociáldemokrata csoporttal is engesztelhetetlenül szembeszegüljön, mely nem képes teljesen elismerni a kommunizmust. Ennek az engesztelhetetlenségnek, ennek a forradalmi egységtörekvésnek különösen a sajátos magyar feltételek között, a szakszervezeti mozgalom területén kell érvényesülnie. A „szakszervezeti egység” március előtti bálványozásából kiindulva, meg kell magyarázni a munkásosztálynak, hogy a monopolizált szociáldemokrata szakszervezeti szövetségek a forradalmi osztályharc döntő pillanatában nem hogy nem jelentik a munkások érdekeinek védelmét, hanem gátolják azok érvényesülését; feladatuk kell kitűzni a munkásosztály elé, hogy meghódítsa a szakszervezeteket, s felkészüljön arra is, hogy – ha ez nem megy simán – kommunista vörös szakszervezeteket hozzon létre a régi szakszervezeti szövetségek ellen.

8. A márciustól augusztusig eltelt események azt mutatták, hogy a magyar proletariátus és parasztság – értsd: a szegény- és középparasztok – között nem volt olyan egység, amilyenre különösen a mezőgazdasági Magyarországon, de általában is a harcban álló proletariátus kenyérrel való ellátása szempontjából szükség volna. Ez a türelmes felvilágosító munka a parasztok körében most

annál fontosabb, minthogy a reakciós demokratikus nemzeti burzsoázia még jobban el szeretné távolítani ezeket a rétegeket a proletariátustól. Minthogy az orosz forradalom kétszertendős tapasztalata kétséget kizáróan bizonyítja, hogy a szegényparaztság, főleg a kis- és középparaszti réteg csak hosszú idő elteltével, személyes, gyakorlati tanulságok alapján válik a munkás szilárd szövetségesevé, most, a proletárforradalom első időszakában ezeket a paraszti rétegeket föltétlenül át kell vonni a proletariátus oldalára saját gyakorlati tapasztalataik révén. Ki kell elégíteni a földéhséggel kapcsolatos érdekeiket, a fennálló parasztpárttal való szövetségről sem mondva le. Következésként hirdetni kell pártunk agrárprogramját, amire lankadatlanul törekszünk, a nagyüzemi társas földművelést. E program helyességéről pedig éppen az ilyen gyakorlati úton lehet meggyőzni a parasztságot.

9. Miután a magyar burzsoázia által elnyomott különböző nemzeti területek leváltak Magyarországról, s e nemzetek kizsákmányolói, saját kapitalista érdekeiktől hajtva, nyersanyagban gazdag és a termelés szempontjából fontos területeket szakítottak el, a megmaradt Magyarország a fűtőanyagok, fémek és egyéb nyersanyagok hiánya következtében még ideig-óráig sem állhatna fenn, még akkor sem, ha a termelési eszközök a dolgozók kezébe kerülnének. Ezért, ha a proletárforradalom csak Magyarországon győzne, anélkül, hogy egyidejűleg legalább néhány szomszédos országban is meg ne buktatná a proletariátus a nemzeti burzsoá hatalmat, ezt a forradalmat újra hamarosan levernék. A magyar proletariátus forradalmi megmozdulása magában véve – mint ezt a tapasztalat már bebizonyította, nem idéz és nem idézhet elő ilyen forradalmat pusztá szolidaritásból egyetlen szomszédos országban sem. Következésképpen ez a feladatunk, hogy a magyar proletariátus és parasztság forradalomra való előkészítését összehangoljuk azoknak a szomszédos országoknak a munkásmozgalmával, amelyek a saját gazdasági és nemzeti feltételeik révén a legközelebb jutnak a proletárforradalomhoz, s amelyekkel a Magyar Tanácsköztársaság területi szövetségre léphetne oly módon, hogy a szövetség tagjai az osztályháború és a szociális építés első időszakában segíthetnék egymást a legszükségesebb termékekkel. Világos, hogy a forradalmi munkának ez a nemzetközi összehangolása egyáltalán nem jelenti a magyar proletariátus osztálymozgalmának korlátozását, ellenkezőleg, fokozott, megfeszített, mindenoldalú akciót követel a párttól.

10. Huszár és Tsa nemzeti burzsoá kormánya egyelőre szilárdan tartja magát a reakciós megtorlás vonalához. Amennyire azonban ez az erőszak megnehezíti pártunk nyílt tevékenységét, ugyanannyira bele is sodorja a könyörtelen proletárharc osztálytáborába nemcsak az ingadozó, de még a kishitű munkásokat is. Az augusztusi fehérterror ezekkel ritkította meg a magyar proletariátus sorait. Ezeket a sorokat olyan harcosokkal kell feltölteni, akik részt vettek az orosz forradalom születésében, munkájában, építésében és harcában, meg a távoli Amerikából érkező magyar proletárokkal. Be kell gyógyítani ezeket a sebeket a megmaradtak átszervezésével és erősítésével. Ez az alap, ez a legsürgősebb munka, és minden erővel hozzá kell fogni.

Az értekezlet néhány kérdés tisztázása után egyhangúlag irányelvül fogadja el Rudnyánszky elvtárs téziseit.

(Meghallgattatott): 4. A Vörös Hadsereg kérdése.

Előadó Boskovics elvtárs. Beszámolójában ismerteti az értekezlettel a nemzetközi alakulatok történetét a forradalom első időszakában. Majd rámutat arra, hogy a nagy egységek – brigádok stb. – szervezése nem lehet eredményes, mert mindig súlyos hiány van öntudatos és megbízható parancsnokokban. Úgy látja, hogy e tapasztalat figyelembevételével a következő szempontok érvényesítése volna célszerű.

1. A Vörös Hadsereg nemzetközi alakulatait a hadseregen belül kell szervezni. Ezeknek az alakulatoknak nem lehet valamilyen különleges helyzetük vagy szabályzatuk, hanem érvényes kell hogy legyen rájuk a Vörös Hadsereg főparancsnokságának minden rendelkezése.

2. Az új alakulatokat lehetőség szerint Kazanyba, a köztársaság tartalék hadseregének állományába kell küldeni politikai és katonai képzés végett.

3. Fel kell kutatni a létező alakulatokat, helyre kell állítani velük a kapcsolatot, és minden tekintetben támogatni kell őket.

4. A magasabb parancsnokokban mutatkozó hiány miatt csak zászlóaljkat és különleges esetekben ezredeket lehet alakítani.

5. Öntudatos, katonailag képzett és megbízható parancsnoki kar kialakítása végett vörösparancsnok-tanfolyamokat kell indítani.

Ezután részletesen beszámol a katonai bizottság tevékenységéről. Kazanyban, ahol eddig 4000 szervezett internacionalista volt, jelenleg körülbelül 1100 fő van, a többiek a köztársaság különböző frontjain. Jekatyerinburgban munkászászlóaljak alakultak stb.

Boskovics elvtárs bejelenti, hogy mivel a föderáció nem létezik többé, a keretében működő katonai bizottság ugyancsak megszűnik. A bizottság munkáját azok az elvtársak fogják elvégezni, akik az internacionalistákkal foglalkozó katonai intézményeknél dolgoznak.

Boskovics elvtárs beszámolója után élénk vita indul, amelyben Koltyán, Kiorán, Rudnyánszky, Raáb, Szirmai, Nicsinger és Varga elvtárs szólal fel.

Boskovics elvtárs zárszava után az értekezlet elfogadja vezérelvül annak főbb pontjait.

Raáb elvtárs javaslatára bizottságot választottak, hogy állítsa össze a Központi Iroda tagjainak jelöltlistáját. A bizottság tagjai a következők: Varga, Márkus és Nicsinger elvtárs.

(Meghallgattatott): 5. A párttagok közötti tevékenység.

A párttagok közötti tevékenységre vonatkozólag az értekezlet vezérelvül fogadja el az OK(b)P szervezeti szabályzatát.

Perényi elvtárs ismerteti a mandátumvizsgáló bizottság jelentését. Az értekezleten 16 szavazati joggal rendelkező elvtárs vesz részt, 14 kormányzósági vagy azzal egyenlő jogú szervezet képviselőjében, amelyek összesen az OK(b)P-nak 1161 magyarul beszélő tagját és 2600 tagjelöltjét tömörítik. A tanácskozási joggal részt vevők között ezenkívül 2 további kormányzósági szervezet képviselői ma-

gát 50 párttaggal és 600 tagjelölttel. Az előadó a mandátumvizsgáló bizottság nevében javasolja a mandátumok jóváhagyását.

A beszámolót az értekezlet tudomásul veszi és a mandátumokat jóváhagyja.

Tekintettel arra, hogy az értekezleten a magyar kommunisták kétharmadának képviselői vettek részt, Rudnyánszky elvtárs a következő határozati javaslatot terjeszti elő:

„Az OK(b)P kormányzósági bizottságainak keretében működő magyar agit.-propaganda szekciók képviselőinek értekezlete, amely folyó év március 22–23-án ülésezett Moszkvában, az OK(b)P keretében működő magyar agit.-propaganda szekciók I. országos értekezletének nyilvánítja magát.”

A javaslatot egyhangúlag elfogadják.

A magyar szekciók értekezlete a 6. napirendi ponttal kapcsolatban elfogadja Rudnyánszky elvtárs alábbi javaslatát:

„Az OK(b)P keretében működő magyar agit.-propaganda szekciók I. országos értekezlete úgy határoz, hogy a második értekezletet folyó év szeptember 26–29-re hívja össze Moszkvába, és kéri ehhez az OK(b)P Központi Bizottságának jóváhagyását.

Mínthogy a fenti időpontig mindenütt megoldható a magyar szekcióknak az OK(b)P szervezeti szabályzata szerint történő átszervezése, az értekezlet úgy véli, hogy a második értekezletet már a szervezetek taglétszáma alapján lehet összehívni, vagyis úgy, hogy egy küldött 100 párttagot képviseljen.

Az értekezlet összehívásának feladataival a Központi Irodát bízta meg.

Az OK(b)P KB által jóváhagyott napirendet és az értekezlet megtartásával kapcsolatos részleteket a Központi Iroda legkésőbb folyó hó július 20-ig köteles közölni a kormányzósági pártbizottságokon keresztül.”

(Meghallgattott): 7. A Központi Iroda tagjainak megválasztása.

Varga elvtárs a bizottság nevében a következő elvtársakat javasolja a Központi Iroda tagjaiul: Rudnyánszky, Raáb, Márkus, Varga és Perényi elvtársat, póttagul pedig Iványi, Farkas és Leibovitz elvtársat.

Rudnyánszky elvtárs jellemzi a javasolt elvtársakat.

A bizottság által javasolt elvtársakat egyhangúlag [elfogadták]; jóváhagyás végett az OK(b)P KB elé terjesztendők.

Rudnyánszky elvtárs kéri a tartományi szervezeteket, hogy a nehéz közlekedési viszonyokra való tekintettel küldjenek futárokat az irodalomért, továbbá a pártmunkáshiányra való tekintettel küldjenek elvtársakat a moszkvai agitátoriskolára.

Az értekezlet Rudnyánszky elvtárs zárszava után az „Internacionálé” elének-lésével ér véget.

Rudnyánszky E.

Raáb

VII. FEJEZET

**A szovjet-oroszországi magyar kommunista szervezetek
a polgárháború befejezésének időszakában.**

**A hazatérő hadifoglyok körében végzett
politikai munka**

(1920 április–1922)

Az OK(b)P Szaratov kormányzósági bizottsága mellett működő magyar csoport alakuló gyűlésének jegyzőkönyve

Szaratov

1920. április 7

Jelenlevő elvtársak:

Knopfler Géza, a IV. hadsereg politikai osztálya szervezési osztályának instruktora.

Kimár István, Kajlik József, Kovács István, Galada Károly a szaratovi kommunisták közül.

Kovács Imre, a Poktov-osztag politikai biztosa.

Mészáros Bálint, politikai munkás a IV. hadsereg vezérkarának parancsnoki különítményes századánál.

Handler Ádám, Kozma János, Grundi János, Linz József, Taisz Antal, Friesinger Károly, Schwarz Sándor, Budai Sándor, Újhelyi Elek, a parancsnoki különítményes századból.

Szimkó János, a kormányzósági cseka zászlóaljából.

A jelenlevő elvtársak közül Kajlik elvtárs azt javasolja, hogy válasszanak elnököt és titkárt a mai gyűlésre.

A javaslatot elfogadták, s elnöknek Knopfler elvtársat, titkárnak Kajlik elvtársat választották meg.

Az elnökség elfogadásra javasolja a következő, két pontból álló napirendet:

1. Beszámoló a március 22–23-án Moszkvában lezajlott értekezletről, a központi magyar kommunista szekció jegyzőkönyvének felolvasásával.

2. A kormányzósági kommunista szekció irodájának megválasztása.

1. Knopfler elvtárs, a gyűlés elnöke megnyitja a gyűlést, és elmondja, milyen fontos feladat vár a Szovjet-Oroszország területén levő magyar kommunistákra. Meg kell győznünk az Oroszországban, többek között itt, Szaratov kormányzó-ságban élő pártonkívüli magyarokat, hogy megértsék a különbséget a szovjet-hatalom és a monarchizmus között, s a legrövidebb időn belül második fordulatot hajthassanak végre Magyarországon. Javasolja, válasszanak mandátumvizsgáló bizottságot a küldöttek mandátumainak felülvizsgálására.

A gyűlés az elhangzott beszámolót elfogadja.

(A mandátumvizsgáló bizottságba Mészáros, Galada és Kozma elvtársat választják be.)

2. Kimár elvtárs felolvassa a Magyar Kommunisták Központi Irodájának jegyzőkönyvét.¹

Kimár elvtárs beszámolóját szavazásra bocsátják és szótöbbséggel elfogadják.

Kajlik elvtárs azt javasolja, válasszanak bizottságot három elvtársból, hogy összeállítsák a szekció irodájának jelöltlistáját.

Knopfler, Szimkó és Galada elvtársat választják meg.

Knopfler elvtárs bejelenti, hogy hét főt jelöltek, s javasolja, hogy közülük öt elvtársat válasszanak be az irodába.

Szótöbbséggel megválasztják Kajlik, Galada, Knopfler, Újhelyi és Szimkó elvtársakat.

Az iroda tagjaivá választott elvtársak közül Knopfler elvtárs bejelenti, hogy ezt a jegyzőkönyvet megküldik jóváhagyásra a központnak és az OK(b)P Szaratov kormányzósági bizottságának, s a következő gyűlésen beszámolnak egész tevékenységükről.

A gyűlés az „Internacionálé” eléneklésével ért véget.

Az iroda tagjai ott maradtak, és a következőképpen osztják el a pártmunkásokat: az elnökség titkára és szervezési felelős Kajlik elvtárs; Knopfler elvtárs, az elnökség tagja, megmarad a IV. hadsereg vezérkarának politikai osztályán viselt tisztségében, egyben a kormányzósági magyar szekció vezetője és képviselője; Galada elvtárs, az elnökség tagja, a magyar kommunista szekció szervező agitátora; Szimkó elvtárs, az elnökség tagja, a magyar kommunista szekció szervező agitátora; Újhelyi elvtárs, az elnökség tagja, a magyar kommunista szekció szervező agitátora.

Elnök*

Kajlik titkár

Partarhiv Szaratovszkovo Obkoma KPSZSZ. f. 27. op. 3. d. 548. l. 1. –
Gépirásos tisztázat. (Oroszul.)

192

*Az OK(b)P Orenburg kormányzósági bizottságának
nemzeti kisebbségi osztályán működő magyar szekció vezetőjének jelentése
1920. április 1. és 15. között végzett munkájáról*

Orenburg

1920. április 16

Naponta foglalkozom politikai kérdésekkel, részint mint az OK(b)P magyar szekciójának vezetője, részint mint a kormányzósági bizottság nemzeti kisebbségi osztályának tagja. Munkámról félhavonta jelentésben számolok be.

¹ Az OK(b)P keretében működő magyar agitációs és propagandaszekciók 1920. március 22–23-án Moszkvában lezajlott I. értekezletének jegyzőkönyvéről van szó. (Lásd a 190. sz. dokumentumot.)

* Hiányzik az aláírás.

Április 1. A magyar szekcióban (Buhara u. 3) előadást tartottam magyarul „Mikor szűnik meg a tulajdon?” címmel. Este részt vettem a magyar énekkar próbáján.

Április 2. A magyar szekcióban agitációt és propagandát folytattam, ezenkívül fizikai munkát végeztem.

Április 3. A magyar szekcióban nyilvántartásba vettem a magyar kommunistákat, utána pedig részt vettem a kommunista szombat keretében az udvar rend-behozásában.

Április 4. Sztjerlitamakból nemzetközi század érkezett. Tiszteletére műsoros gyűlést rendeztünk a Rosa Luxemburg-klubban. Én tartottam az üdvözlő beszédet idegen nyelven. Este részt vettem a magyar énekkar próbáján.

Április 5. Részt vettem a kormányzósági bizottság nemzeti kisebbségi osztályának ülésén, ahol beszámolóim után megvitattuk a bizottság további feladatait. A vitából kiderült, hogy a politikai munkát arányosan kell elosztani. Fenti feladatra Orenburg kormányzóság területére két embert jelöltek ki: Paárt és Gencit.

Április 6. A magyar kommunisták közgyűlést tartottak a Rosa Luxemburg-klubban. Beszámoltam a jelenlegi helyzetről s a kormányzósági bizottság nemzeti kisebbségi osztályának üléséről. Majd felkértem a magyar kommunistákat, vegyenek részt az április 11-én, vasárnap a cirkuszban rendezendő műsoros gyűlésen.

Április 7. A Rosa Luxemburg-klubban műsoros gyűlés volt a nemzetközi század búcsúztatására, amely Ileckaja Zacsitába indult. Magyarul szólaltam fel, és rámutattam, hogy mi magyarok voltunk azok, akik a legveszélyesebb pillanatban megtámogattuk a szovjethatalmat, most pedig, amikor újra veszély fenyegeti a szovjetköztársaságot, segítségére kell sietnünk, mind a közlekedés megszervezésével, mind a járvány elleni harcban, ezenkívül pedig könyörtelen harcot kell folytatnunk az olyan elemek ellen, akik gáncsot vetnek a szovjethatalomnak.

Az ünnepségen a magyar énekkar is részt vett.

A fenti gyűlésen a következő határozat született:

„Mi, Orenburg város internacionalista vöröskatonái, miután meghallgattunk több szónokot, akik világosan felvázolták előttünk a III. Világinternacionálé betetőzéséhez vezető további utat, esküszünk, hogy ugyanúgy, mint eddig, a jövőben is minden időben készek vagyunk feláldozni életünket az egész proletariátus érdekeiért.

Amíg élünk, a burzsoáziának nem sikerül újra rabigába hajtani minket.

Éljen a kommunista III. Internacionálé!

Éljen a szocialista világforradalom!

Éljen a legyőzhetetlen munkás-paraszt Vörös Hadsereg!”

Április 8. A Rosa Luxemburg-klubban egyesített ülést tartott a magyar és a német szekció elnöksége. Beszámoltam arról, hogy a megerősített körzet katonatanácsának rendelkezése értelmében a két szekciónak katonai irodát kell felállítania az internacionalisták ügyeinek intézésére.

A következőt határoztuk: az internacionalisták katonai irodája három tagú,

nevezetesen: Podevilsz elvtárs, a német szekció elnöke, Oleander elvtárs, a magyar szekció elnöke és a Forradalmi Katonatanács tagja, akinek kinevezését a politikai osztálytól kell megkapnia. Az iroda ideiglenes titkára Freitag elvtárs.

A határozatot jóváhagyta a megerősített körzet politikai osztályának vezetője. Ezután a katonai iroda hozzáfogott a rábízott feladatok elvégzéséhez.

Este a magyar szekcióban előadást tartottam magyarul „A családi élet kommunista feltételek között” címmel. Az előadáson 60 kommunista volt jelen.

Április 9. A kormányzósági Hadifogoly- és Menekültügyi Kollégiumnál agitációt és propagandát folytattam a külföldi hadifoglyok között, hogy lépjenek be a Vörös Hadseregbe vagy a munkahadseregbe. 14 fő belépett a munkahadseregbe. Este részt vettem a megerősített körzet politikai osztályán a politikai biztosok és politrukok* közgyűlésén.

Április 10. Adminisztratív ügyekkel foglalkoztam a kormányzósági bizottság nemzeti kisebbségi osztályán. Megbíztam Genci elvtársat, vezesse le az 57. különleges lövészászlóalj nemzetközi kommunista sejtjének gyűlését.

Április 11. A német szekció műsoros gyűlést rendezett a cirkuszban. Oroszul felszólaltam a nyugati proletariátus feladatairól. Este részt vettem a magyar énekkar próbáján.

Április 12. Adminisztratív ügyekkel foglalkoztam, ezenkívül beszerveztem 7 külföldi elvtársat a nemzetközi ezredbe, s elküldtük őket Ileckaja-Zascsitába.

Április 13. A magyar szekció kommunistái taggyűlést tartottak. Beszámoltam a jelenlegi helyzetről, s a politikai biztosok és politrukok határozatáról, amelyet egyhangúlag fogadtak el. Ezenkívül jóváhagyták az új kulturális-felvilágosító bizottságot, amelyet 14 önként jelentkezett elvtársból állítottunk össze.

Április 14. Agitációt és propagandát folytattam a pályaudvaron a Taskentből Moszkvába utazó külföldiek között, s lefordítottam egy szikratáviratot oroszról magyarra. Ezenkívül megbíztam Paár elvtársat, folytasson agitációt és propagandát a Hadifogoly- és Menekültügyi Kollégiumnál a külföldiek között. Este részt vettem a magyar énekkar próbáján.

Április 15. Előadást tartottam magyarul „A kommunisták szervezeti szabályzatáról” címmel. Este próbát tartott a magyar énekkar.

Összesítő jelentés folyó év április első felében végzett tevékenységemről.

Háromszor vettem részt üléseken, hatszor folytattam agitációt, háromszor vettem részt közgyűlésen, kétszer tartottam előadást, háromszor szólaltam fel műsoros gyűléseken, hatszor vettem részt az énekkar próbáján, kétszer vettem részt kommunista szombaton, négyszer végeztem szervező munkát.

A külföldi állampolgárok körében folytatott fenti agitáció és szervező munka eredményesen fejleszti kultúrájukat, mert részt vesznek a szovjethatalom útjában álló akadályok elhárításában.

Oleander politikai munkás

Partarhiv Orenburgszkovo Obkoma KPSZSZ. f. 1. op. 1. d. 201. II. 3. i. ob. –
Gépirásos tisztaát. (Oroszul.)

* Politikai vezetők.

*A turkesztáni front forradalmi haditanácsának parancsa
a Vörös Hadsereg katonai alakulataiból létrehozandó munkaosztagokról
és az internacionalisták részvételéről
ezekben az osztagokban*

Taskent

1920. április 19

Az Oroszországi Munkás-Paraszt Vörös Hadsereg hősie erőfeszítéseivel felszámolta a köztársaság frontjainak többségét, és megteremtette a békés építőmunkára való áttérés lehetőségét.¹

Az imperialista háború, majd a polgárháború hosszú évei tönkretették az országot, gyökerében ásták alá a népgazdaság egész gépezetét. A városok és falvak lakossága a legnagyobb hiányt szenvedti az élethez föltétlenül szükséges cikkekben: nincs kenyér, ruha, cipő, fűtőanyag, nincsenek gépek, mezőgazdasági eszközök stb. Most lehetővé válik mindezeknek a hiányoknak a megszüntetése, a háború ütötte sebek begyógyítása. Az egész országnak, a városok és falvak minden dolgozójának egy emberként kell felkelnie erre az utolsó döntő harcra, amelyet az éhség és a hideg uralmával kell megvívunk. Az egész országnak egyetlen hatalmas gyárrá kell változnia, óriási, sürgő hangyabollyá, ahol a proletárok egyesített erőfeszítésével kell megalapozni és felépíteni az új, szabad és boldog Oroszországnak, a munka Oroszországának épületét.

Ebben az utolsó nagy harcban roppant szerepet játszhat és kell is hogy játsszék a dicsőséges Vörös Hadsereg.

Miután megverte az ellenséget a csatamezőn, most el kell foglalnia helyét az éhség és hideg réme elleni küzdelem első soraiban. A hadsereg egész technikai felszerelése, egész emberállománya, amelyet most közvetlenül nem kötnek le ka-

¹ A magyar internacionalista hadifoglyok tevékenyen részt vettek Turkesztán szétdúlt népgazdaságának helyreállításában. Majdnem 22 000 volt hadifogoly dolgozott a különböző iparágakban és a mezőgazdaságban, s köztük jelentékeny számban magyarok.

A Turkesztáni Köztársaság Központi Népgazdasági Tanácsának Kollégiuma már 1919 decemberében elfogadta külföldi kommunistáknak azt a javaslatát, hogy alakítsanak Turkesztánban artyleket az elsőrendű közszükségleti cikkek termelésére. (Partarhív. Uzb. filiala IML. f. 60. op. 5. d. 2. l. 318.)

A turkesztáni front parancsnokságának fenti parancsa értelmében alakított nemzetközi munkaosztagok főleg a bányászatban, a fűtőanyag-iparban, a mezőgazdaságban és a közlekedés helyreállításában tevékenykedtek.

A Turkesztáni Kommunista Párt határterületi bizottságának végrehajtó irodája 1920. április 2-i határozatával megerősítette Teichner Zsigmondot, a magyar kommunisták képviselőjét a munkahadsereg parancsnok-helyettesi tisztségében. (Partarhív. Uzb. filiala IML. f. 60. op. I. d. 344. l. 16.)

Az internacionalisták a turkesztán népgazdaság rendbehozásában való részvételére vonatkozólag lásd I. Sz. Szologubov: Inosztrannije kommunyishti v Turkesztanye (1918–1920) (Külföldi kommunisták Turkesztánban). Taskent 1961. 157–167. old.

tonai feladatok, egész hatalmas, szervezett gépezete a népgazdaság feltámasztásának szolgálatába kell hogy álljon.

A turkesztáni front forradalmi haditanácsa a következőket határozta:

1. Általános gazdasági célokra kell felhasználni a turkesztáni front csapatainak mindazokat az alakulatait, amelyek nincsenek közvetlenül lekötve katonai feladatokra.

2. A front csapatainak állományából haladéktalanul munkaosztagokat kell alakítani, s ezeket gazdasági feladatokra bevetni a Turkesztáni Köztársaság gazdasági szerveinek utasításai szerint. Ezek az osztagok alkotják majd a leendő turkesztáni munkahadsereg magvát.

3. A turkesztáni front csapataiból képzendő munkaalakulatok szervezésével foglalkozó osztály az érdekelt polgári intézményekkel egyetértésben dolgozza ki a frontból kikerült munkaosztagok gazdasági felhasználásának tervét. Ugyanez az osztály dolgozzon ki tervet arra, hogy a köztársaság lakosságát tömegesen munkára mozgósítsák állami szintű gazdasági feladatok elvégzésére.

A fentiek végrehajtása érdekében megparancsolom:

1. Az 1. turkesztáni lövészhadosztály vezetője alakítsa meg a Káspin túli munkaosztagot. Használja fel erre a 2. turkesztáni lövészezredet, kiegészítve műszaki erőkkel a front munkaügyi osztályvezetőjének utasítása szerint. Az osztagot Poltorackban kell megalakítani. A Káspin túli osztag vezetőjévé Paszkuckij elvtársat, a forradalmi haditanács tagját nevezem ki.

2. A 2. turkesztáni hadosztály vezetője alakítsa meg a ferganai munkaosztagot. Ehhez használja fel a 18. lövészezredet.

3. A 3. hadosztály vezetője alakítsa meg a szemirecsenszki munkaosztagot. A megfelelő ezredeket saját belátása szerint válassza ki a hadosztályból. Az osztagot Vernijben kell összpontosítani.

4. Szafonov elvtárs, a munkaügyi osztály vezetője, jelenlegi tisztségének megtartása mellett, vegye át a front összes munkaalakulatainak szervezését intéző főmegbízott teendőinek ellátását. Szafonov elvtárs fogja kiadni a további utasításokat mind a munkaosztagok speciális műszaki erőkkel való feltöltését illetően, mind az osztagoknak a rájuk bízott feladatoktól függő, megfelelő eszközökkel való ellátását illetően.

5. Teichner elvtárs, az OK(b)P határterületi bizottsága mellett működő külföldi csoportok föderációja tagja kezdje el három munkaosztag szervezését internacionalistákból, volt hadifoglyokból. Az osztagokat Taskentben, Szamarkandban és Kokandban kell megalakítani.

6. A megalakítandó nemzetközi osztagok önálló alakulatokként tartozzanak megfelelően a Szamarkand–Káspin túli munkaosztaghoz; a kokand–ferganai és a taskenti nemzetközi munkaosztag közvetlenül Szafonov elvtársnak, a front munkaalakulatai vezetőjének rendelkezése alá kerül.

7. Teichner elvtársat kinevezem a turkesztáni front munkaalakulatainak szervezését intéző 4. osztály helyettes vezetőjévé; az osztagok szervezési ügyeiben Teichner elvtárs a front összes munkaalakulatainak helyettes vezetője.

8. A megalakítandó munkaosztagok gazdaságilag és pénzügyileg közvetlenül a front gazdasági vezetőjének ellátmányi hatáskörébe tartoznak.

9. Feladatainak elvégzése után vagy a hadműveletek kiújulása esetén mindegyik osztag teljes létszámmal visszatér hadosztályához. Erről a megfelelő esetben külön rendelkezem.

M. Frunze-Mibajlov

a turkesztáni front parancsnoka

A turkesztáni front forradalmi haditanácsának tagjai:

V. Kujbisev

S. Eliava

J. Ibragimov

I. Ljubimov

Blagovescsenszkij vezérkari főnök

Partarhiv pri Uzb. filiala IML. Taskent f. 60. op. 1. d. 759. ll. 35-36. – Gépírásos másolat. (Oroszul.)

Közlő: Inosztrannaja vojennaja intyervencija i grazdsanskaja vojna v Szrednyej Azii i Kazahsztan-nye [A külföldi katonai intervenció és polgárháború Közép-Ázsiában és Kazahsztánban]. II. köt. Alma-Ata 1964. 602-604. old.

194

*Részlet az orenburgi magyar internacionalisták közgyűlésének jegyzőkönyvéből:
a szovjethatalomhoz való viszonyról, a Leninnek küldött üdvözléről
és a május 1-i kommunista szombaton való részvételről*

Orenburg

1920. április 27

Paár elvtárs határozatot javasol arra vonatkozólag, hogy milyen legyen a viszonyunk az oroszországi szovjet kormányhoz és hogy milyen jelszót kell kiadni a világburzsoázia ellen.

A következő határozatot hoztuk:

„Mi, Orenburgban élő magyar kommunisták esküszünk, hogy nem tesszük le a kezünköt a fegyvert mindaddig, amíg meg nem semmisül a világburzsoázia, meg a hóhér Horthy vezette magyar vérszopók.

És nem tesszük le a kezünköt a lapátot és a kalapácsot, amíg fel nem számoltuk a gazdasági bomlást, amely ellen most az orosz proletariátussal együtt harcolunk.

Hadd tudja meg a világ burzsoá hordája, hogy az ő irányítása nélkül is ki tudjuk építeni a magunk dicső proletárkormányzatát, amely majd felszabadítja az egész világ dolgozóit.

Éljen a III., Kommunista Internacionálé!

Éljen Lenin, Trockij és Kun Béla elvtárs!

Éljen a proletár világforradalom!

Sumuszevics elvtárs javasolja, küldjünk üdvözlő táviratot a mi dicső proletár-vezérünknek, Lenin elvtársnak, és köszöntsük 50. születésnapján.

Az elnökséget megbíztuk, szövegezze meg ezt a táviratot és küldje el Moszkvába.

Paár elvtárs elmagyarázza a közgyűlésnek, mi a jelentősége az országos május 1-i kommunista szombatnak, s kifejti, hogy a mi proletárünnepeinket is feláldozhatjuk a munkának, hadd tudja meg a burzsoázia, hogy nemcsak húsvétkor dolgozunk, hanem a saját proletárünnepeinken is.

A következő határozatot hoztuk, azzal, hogy meg kell küldeni a kommunista szombat lebonyolítására alakított bizottságnak:

„Mi, magyar kommunisták, miután meghallgattuk az előadót a küszöbön álló május 1-i kommunista szombatról, kinyilvánítjuk azt az óhajunkat, hogy előljárjunk a példával bármiféle munka elvégzésében a kommunista szombaton. Evégett szükségesnek tartjuk, hogy külön, egy csoportban vegyünk részt a kommunista szombaton, ezért kérjük a bizottságot, intézkedjék vezénylésünkről úgy, hogy minket, internacionalista vöröskatonákat május 1-én a magyar szekció rendelkezésére bocsássonak.”

Oleander elvtárs javasolja, hogy mi kommunisták mutassunk példát ezen a szombaton, s azt is mondja, hogy be kell vonnunk a szombatba azokat az elvtársakat is, akik még nem tagjai családunknak. S felszólít minden elvtársat, hogy a leghősiesebben vegyen részt ezen a kommunista szombaton* . . .**

Paár elnök
Vasov titkár

PI Archivum. F. 966/4. 56. ö. e. 6. l. és hátl. – Gépírásos tiszttázat. (Oroszul.)

195

Az OK(b)P Cseljabinszk kormányzósági pártbizottságának keretében működő magyar csoport gyűlésének jegyzőkönyve a május 1-i kommunista szombaton való részvételről

Cseljabinszk

1920. április 28

Napirend: A jelenlegi helyzet. Május 1.

Az elnök megnyitja a gyűlést és átadja a szót Gosztola elvtársnak, aki beszámol a jelenlegi helyzetről.

* Az orenburgi magyar kommunistáknak a május 1-i kommunista szombaton való részvételéről szóló jelentést lásd a 202. sz. dokumentumban.

** Elhagytuk a kultúr csoport munkáját és a folyó ügyeket vitató részeket.

Meghallgattatott:

Gosztola elvtárs beszámolójában rávilágít, milyen nagy jelentősége van május 1-nek most, amikor az orosz proletariátus a polgárháborúból új frontra, a munka frontjára megy át, amikor a gyárakban (Nyugaton) a munkásproletariátus általános sztrájkokat indít, és készül a barikádharcra. Ugyanekkor az orosz proletariátus az új . . . * társadalom alapjait rakja le.

A kommunista állam és mi, külföldi kommunisták, akik jelenleg Oroszországban élünk, megértjük, hogy az orosz forradalomtól függ a világforradalom. Egy emberként fogunk részt venni a május 1-i kommunista szombaton.

Határozat:

A beszámolót tudomásul vesszük.

Elnök
Titkár

Partarhiv Cseljabinszkovo Obkoma KPSZSZ. f. 77. op. 1. d. 389. l. 14. – Kézírási másolat.
(Oroszul.)

196

*A „Krasznoje Znamja” című lap közleménye,
az OK(b)P novo-nyikolajevszki magyar csoportjának
mezőgazdasági mintakommuna alakítását kimondó határozatáról*

(Részlet)

Novo-Nyikolajevszk

1920. április 29

Április 26-án ülést tartott az OK(b)P magyar csoportja . . .**

Utoljára beszámoló hangzott el arról a mintakommunáról, amely Kamenka és Kolivany faluban s a medvegyszki járásban szerveződik.

A gyűlés elhatározta, kérni fogja a kormányzósági mezőgazdasági osztályt, bocsásson rendelkezésre erre a célra földet, vetőmagot és mezőgazdasági eszközöket.¹

Krasznoje Znamja (Novo-Nyikolajevszk), 1920. április 29

¹ A kommuna sorsára vonatkozólag nem rendelkezünk anyagokkal.

* Itt egy szó olvashatatlan.

** A gyűjtemény témájához nem tartozó szövegrészt elhagytuk.

*A magyar kommunisták felhívása Oroszországban élő honfitársaikhoz,
 hogy aktívan vegyenek részt
 a május 1-i országos kommunista szombaton*

Moszkva

1920. május 1. előtt*

Elvtársak!

Még csak néhány nap választ el bennünket május elsejétől, amely nap a nemzetközi proletariátus világünnepé. Ezen a napon a munkának rabszolgái a világ minden egyes országában otthagyták a műhelyeket és gyárakat, és tömeg-manifesztációkkal tüntettek a régi, burzsoá kapitalista társadalmi rend ellen. Le a háborúval. Nyolcórás munkaidő. Az állandó hadsereg eltörlése. Ezek a jelszavak voltak május elsején. Ezen év május elsején Európa, Amerika, Ausztrália és Ázsia munkássága ismét az utcára mennek, hogy az uralkodó osztály, a burzsoázia felé kiáltsa a proletariátus harci jelszavait. Azonban most nemcsak a régi jelszó, a nyolcórás munkaidő lesz kiemelve, hanem ezen a május elsején a nyugat-európai munkásosztály az állam gazdasági és politikai hatalmát is követelni fogja. A vörös zászlókon, melyek a tüntetéskor elöl lengedeznek, ezeket a felírásokat fogja majd olvasni a proletariátus ellensége: *Le a kapitalista társadalmi renddel! Éljen a munkások, katonák és parasztok tanácsbatalma! Éljen a kommunizmus!*

1920. május 1-e csakis az Orosz Tanácsköztársaságban lesz másképp ünnepelve. Itt Oroszországban a proletariátus, a parasztság és munkásság a kapitál elleni harcban győzött. A gyárak, műhelyek, úgy mint a többi termelő- és közlekedési eszközök a munkásosztály birtokában van. Oroszország munkássága két-évi véres polgárháború után, az összes ellenforradalmi frontokon győzött és most az utolsó ellenségével a gazdasági ökonómiai krízissel birkózik meg. Mialatt Német-, Franciaországban, Angliában és Amerikában 1920. május elsejét, mint a proletárforradalom kezdetleges stádiumkorszakát fogják bevégni, amely az utolsó küzdelem lesz az *osztályöntudatos proletariátus* és a burzsoázia között. Addig *Oroszországban május elseje az elnyomott proletariátus győzelmének jelképe lesz. A munka győzelme a kapitál felett.* Mialatt a kapitalista országokban a munka pihenni fog, a gyárak és műhelyek megállnak és nem dolgoznak benne. Ez lesz a kihívásnak a jele a kapitalisták ellen, addig az orosz munkásosztály a proletariátus eme legnagyobb ünnepét *önkéntes munkával fogja megünnepelni, és ezzel május elsejét a kommunista társadalmi épületben mint batárkövet állította fel.*

Az *Orosz Kommunista Párt* határozata szerint 1920. május elsején összoroszországi „szubbotnyik” lesz. Elvtársak! Volt hadi- vagy civil foglyok! Bizonyítástok be ti is május elsején, hogy tudatában vagytok annak, hogy mi a proleta-

* A dátumot a röplap tartalma alapján állapítottuk meg.

riátus feladata. Teljesítsétek ti is kötelességeitek ebben az utolsó, gigantikus, döntő harcban, amely a munka és a kapitál között folyik. Az orosz munkásokkal együtt bizonyítsátok be, hogy a proletariátus nem vesztette el *szilárdságát*, azzal, hogy minden egyes munkás köztetek, a gyűjtőhelyeken megjelenik. És ezáltal május elseje a proletariátus szilárdságának igazi jelképe lesz.

Éljen a felszabadításáért küzdő proletariátus nemzetközi testvéri szövetsége.

Éljen a munkásság világünnepé, május elseje.

Éljen a kommunista önkéntes munka, amely alapja a jövő társadalmának.

PI Archivum. F. 966/7. 107. ő. e. 1. 1. – Sokszorosított röplap.

198

*A május elsejét szervező turkesztáni bizottság felhívása
a magyar internacionalistákhoz,
hogy vegyenek részt a május 1-i kommunista szombaton*

Taskent

1920. május 1

Elvtársak!

A „Képes Népkalendárium”-ban május elsejét ökölnyi betűkkel feketére nyomtatták a burzsoá államok kormányai.

De megjön a nap, vörössé változik az, mert megfesti a sztrájkoló, tüntető munkásság vére, mit a burzsoá szurony ontani fog.

Így volt tavaly Párizsban, így lesz ez idén csaknem az egész világon.

Azon államokban pedig, hol a „liberális és demokrata” kormányok „csupa kényszerűségből” megtűrik a munkásünnepet, tüntető munkástömegek aprajánagyja a kormány szuronyos bakáinak ellenőrzése mellett torka szakadtából éljenezheti ugyan „a világot megváltó nemzetközi szociáldemokráciát”, de torkába fojtják a szót, ha csak egy hanggal is meg „meri” említeni a társadalmi forradalmat és a proletárdiktatúrát.

A nyugati proletártömegek dacolása és sztrájkja most félelmetesebb lesz, mint valaha, mert mögöttük politikailag és katonailag erős, gazdaságilag pedig megújuló proletár kolosszus áll: a Tanács-Oroszország.

Május elsején megmozdul az orosz proletár tenger is. Háborgó hullámai kicsapnak a vén Európa rothadt testére és mint elázott patkányhad bújik el a „Népek Ligája” bűnös odúiban Loid Dzsorzs, Klemenszó,* és a többi hóhér, hogy ledörzsölje magáról a „kellemetlen proletár szennyet”.

Az orosz proletariátus idej májusi mozgalma nem a tüntető sztrájk, de a tüntető munka!

* Eredetiben így. Helyesen: Népszövetség, Lloyd George, Clemenceau.

Május elsejének Tanács-Oroszországban minden határozója új: Megváltozott az ok, a cél, a mód, a körülmény stb. Tanács-Oroszországban a régi májusi ünnep már csak történeti emlékké lett.

Oroszország proletariátusának már *nincs többé oka* régi értelmezés szerint és a régi kereteken belül tüntetni, mert az orosz burzsoázia, mint uralkodó osztály megszűnt.

Május elsején *Tanács-Oroszország egész területén* tüntet a munkástömeg, mely most bontja ki először a maga őszerejét, mely birokra kel a világ exploataciójával.

Megmutatni a világ burzsoáziájának a természetadta erős, de még csiszolatlan társadalmi munkaizmot, ez a májusi szombatos munka *célja*.

Az ünneplés *módja* pedig nem a megengedett vagy kierőszakolt tömegsztrájk, mint régen és még most is Nyugaton, de az együttes testvéri munka az új társadalom érdekében.

Megváltoztak a tüntetés *körülményei is*: Az ellenforradalom vihara elült. A Vörös Hadsereg hőseinek figyelme és munkája a belső ellenség: a nyomor ellen fordult. Az antant bolsevikölő bicskája eltörött. Apró szomszédaink egymás után vetik el a harci kobzot s olajágas galambot eregetnek széjjel.

Elvtársak! Internacinalisták!

Értsétek meg hát, hogy miért kell dolgoznunk május elsején!

Ne hallgassatok azok szavára kik „a munkásünnep profanizálásának” minősítik szent törekvésünket. A vallásos ember imával tiszteli a maga istenét, mi meg a miénket, a teremtő munkát magával a munkával ünnepeljük. Mi keressük a jövő társadalmi munka alakját, tartalmát és ezt csak együttes lelkesedésünk, munkaszeretetünk és fáradozásunk árán tudjuk meglegelni.

A társadalmi munka útját a burzsoázia nem egyengette, erre nekünk az ő történelme példát nem adott.

Amit e napon alkotunk, az kizárólag a miénk lesz, s abból azt tartjuk majd meg, ami az egész társadalom boldogulását elősegíti.

Testvérek fel! Társas munkára fel!

Éljen a május elsejei testvéri munka!

Éljen az orosz proletariátus hősi küzdelme a munka vértelen harcterén!

Éljenek, kik lelkesednek azért a munkáért, mely záloga a világ proletárjai szombatos munkájának!

Éljen az egyetemes tanácsköztársaság!

Éljen a III., Kommunista Internacinalé!

A május elsejei szombatos munka rendező bizottságának tagjai:

Turcik, Kraikom, Politod, Gorkom*

Goszudarsztvennij Muzej Revoljucii v SZSZSZR. Inv. №. A-39769. – Nyomtatott röplap.

* Turkesztáni tanácsok Végrehajtó Bizottsága, a Határterületi Pártbizottság, a Politikai Osztály, a városi pártbizottság.

*Az OK(b)P Tomszsk kormányzósági bizottsága mellett működő
magyar agitációs és propagandaosztály jelentése
az 1919. december 17-től 1920 májusig végzett munkájáról*

Tomszsk

1920. május 9

Az 1919. december 17-én történt fordulat alkalmával a pártnak a hadifogolytáborbeli nem legális pártsejtje aktíve részt vett a fordulat fegyveres megerősítésén és a reguláris tanácsi csapatok megérkeztéig, majd utána január elejéig fegyver alatt állott. December végén az OKP tomszki nem legális organizációja a párt nem legális tagjait leregisztrálta (köztük 8 külföldit) és január elején a megerősített tagoknak a párt kiadta a tagsági könyvecskéket. A külföldi jacsejka január 11-én Krizsán elvt. elnöklete alatt tartott gyűlésén elhatározta, hogy a jövőben mint az OKP tomszki organizációjának külföldi csoportja fog működni, tekintettel arra, hogy utasítások a csoport szervezésére még egyáltalán nem voltak. Az OKP bizottsága a jacsejka határozatát megerősítette.

A külföldi szekció eleinte teljesen le volt foglalva a katonai szervezéssel, tekintettel arra, hogy az alakuló osztag törzse a nem legális jacsejkából és az e körül mindjárt a fordulat után csoportosult régi, kipróbált elvtársakból került ki. Azonkívül erősen igénybe vette a szekció erejét és idejét a volt hadifoglyok ügyeinek saját kezébe való vétele.

A szekció január 13-án tartott gyűlésén megválasztotta a csoport bizottságát 5 taggal, amelybe 3 magyar és 2 német elvtárs került: Komlós elvt. mint elnök, Hodul elvt. – titkár, Krizsán elvt. mint tag a katonai organizációtól, mint annak szervezője és katonai biztosa. A bizottság február hónap elején egy magyar és egy német elvtársat a kórházak intézőségének politikai osztályához rendelt állandó politikai munkára, tekintettel arra, hogy a kórházaknál kb. 1000 volt hadifogoly volt alkalmazva.

A szekció egészen március elejéig, az instrukcióknak Omszkból való megérkeztéig, mint az OKP tomszki organizációjának belső része működött eleintén két nyelvcsoporttal – magyar és némettel, majd február végén a pártból átadott délszláv elvtársakkal megerősödve a harmadik nyelvcsoportot is megalakította. Természetesen teljesen különálló nyelvcsoportok munkájáról beszélni nem lehet, mert a március 1-én megtartott összegyűlés határozata szerint a bizottságnak 9 tagja közül 5 a magyar csoportból, 3 a németből, 1 a délszláv csoportból választott meg. A bizottság hetenkint 2-szer tartott ülést, egyszer hetenkint a nyelvcsoportok közgyűlést és kéthetenként a szekció összegyűlést. A bizottság március 1-i ülésén Komlós elvtárs bizottsági tagot a Revkom*-hoz rendelte, hogy ő ott a március 1-én a szekció sürgetésére megalakuló Plenbezs** -ben a szekciót kép-

* Forradalmi Bizottság.

** Hadifoglyok és menekültek ügyeivel foglalkozó bizottság.

viselje. Ugyancsak ezen az ülésen mindenik nyelvcsoporthoz megválasztotta a maga titkárját. A magyar csoporté Hodul elvt. lett. A titkárok vezették a szekció egész adminisztrációját és az agitációt.

A március elején kapott omszki instrukciók¹ szerint a csoport kivált az OKP kebeléből, átregisztrálta egyidőben az OKP altagjait,* de az átregisztrált könyvecskéket már a külföldi csoport maga adta ki, valamint a tagsági díjak is a csoportnál fizetettek be. A szoros összeköttetést a Partkom**-mal a kéthetenkint beadott jelentéssel és a szekció oroszul tudó tagjainak az OKP politikai életében való aktív részvétellel (gyűléseken, bizottságokban, jacejkákban végzett munka) tartotta fenn.

Így működött a szekció egészen május 3-ig, amikor is a német nyelvcsoporthoz Moszkvából kapott legújabb instrukciói (a 8. kongresszus határozata)² szerint megkezdődött az átalakulás különálló agitációs és propagandaosztályokká. A külföldi szekció bizottságának április 30-án tartott utolsó ülése kimondta a csoport feloszlását és a likvidálással a nyelvcsoporthoz megbízottait bízta meg. A magyar csoport május 3-i közgyűlése megválasztotta a magyar agitációs és propagandaosztály új irodáját, melynek tagjai lettek: Petykó, Komlós, Tuska, Dancs és Merkl elvtársak, póttagjai Kelemen és Szalók elvtársak. A prezídium titkára Kelemen elvt. lett. Ugyancsak a közgyűlés elhatározta a csoport tagjainak átregisztrálását, amelyre egy külön 7 tagú bizottságot választott. A magyar osztály elnöksége május 4-én tartott ülésén elhatározta, hogy a május 20-án Omszk városában a területi iroda ideiglenes elnöksége által összehívott értekezletre³ Komlós elvtársat

¹ Az omszki szervezettől kapott szóban forgó utasítás nem áll rendelkezésünkre. Az OK(b)P Szibéria területi bizottságához tartozó külföldi szekciók beszámolója (lásd a 189. sz. dokumentumot) azt mutatja, hogy az omszki és a tomszki kommunista szervezetek között elég szoros kapcsolat állott fenn.

A szervezeti elvek ebben az időszakban nem feleltek meg az OK(b)P VIII. konferenciáján elfogadott szervezeti szabályzata alapján kidolgozott utasításoknak. (Lásd a 173. sz. dokumentumhoz fűzött 4. sz. jegyzetet.) A külföldi csoportok bizonyos mértékig önálló szervezetekként működtek.

² Az OK(b)P VIII. konferenciáján elfogadott szervezeti szabályzat alapján kidolgozott utasításról van szó. A német csoport utasítása nem áll rendelkezésünkre, de az alapkérdéseket illetően nyilvánvalóan azonosnak kellett lennie a magyar csoport részére kidolgozott utasítással. (Lásd a 173. sz. dokumentumhoz fűzött 4. sz. jegyzetet.)

³ Az OK(b)P Szibéria területi irodájához tartozó magyar agitációs és propaganda szekciók I. értekezletéről van szó, amely 1920. május 20–25-én ülésezett Omszkban. Az értekezlet munkájában 21 szavazati joggal és 8 tanácskozási joggal rendelkező küldött vett részt 1019 párttag és 2050 tagjelölt képviselétében. A napirenden a következő kérdések szerepeltek: 1. Jelentés a magyar szekciók Szibéria területi irodájának munkájáról; 2. A helyi szekciók jelentései; 3. Szervezeti kérdések; 4. Feladataink a magyar forradalomban és munkánk a volt hadifoglyok körében; 5. Katonai kérdések; 6. Az agitációs és propagandaszekció viszonya az OK(b)P-hoz és a területi iroda megválasztása; 7. A jelenlegi politikai helyzet; 8. Indítványok.

Az értekezlet munkájának középpontjában a pártélet és pártmunka átszervezésének kérdése állott. Ehhez két dokumentum szolgált alapul: az OK(b)P-nak az 1919 decemberi, VIII. konferenciáján elfogadott szervezeti szabályzata, valamint az OK(b)P-hez tartozó magyar szekciók 1920. március 22–23-i moszkvai I. értekezletének határozata, amely a magyar szekciók szovjet-oroszországi feladatait, s a magyarországi forradalmi munkával kapcsolatos teendőit szabta meg. (Lásd

* Nyilvánvalóan tagjelöltekről van szó!

** Pártbizottság.

küldi ki, mint az OKP bizottsága mellett levő magyar agitációs és propagandaosztály képviselőjét.

Ez a párt fejlődésének rövid története.

Ami a csoport munkáját illeti, 1919. december 17-től egészen 1920 március elejéig instrukciók teljes hiánya miatt a csoport az OKP helyi organizációjának utasításai szerint dolgozott mindenben. Lehetőleg hetenkint tartott népgyűlést úgy a hadifogolytáborban, mint a városi színházban a külföldi tömegek felvilágosítása és forradalmasítása érdekében. A felvilágosítás március elejéig csupán meeting, agitáció és ritkán felolvasások alakjában folyt. Március közepétől az előadások politikai és társadalmi kérdésekről rendszeressé váltak a szekció klubhelyiségében, az érdeklődők meglehetősen kicsiny részvétele mellett. Meetingeket a szekció ezután is tartott, de már ritkábban, tekintettel az érdeklődés megcsappanására. Ebben az időben a csoport az egyes műhelyekben és kórházakban pártsejteket szervezett a pártmunkának a helyszínen való intenzív keresztülvitele érdekében. Áprilistól kezdve a magyar csoport hetenkint két előadást tartott, 1 politikai tárgyút és 1 társadalmi tárgyút. Népgyűléseket szükség szerint hol a táborban, hol a városban.

A csoport bizottsága a legszorosabb összeköttetésben állott úgy a hadseregben, mint a műhelyekben levő pártsejtekkel. A zászlóaljban levő pártsejt igen intenzív politikai és társadalmi munkát fejt ki, hetenkint előadások és felolvasások folynak, úgyszintén nyelviskola is van. A műhelyekben levő pártsejtek erők hiánya miatt nehézségekkel küzdöttek. Ugyancsak szoros összeköttetésben volt a bizottság a környékbeli szervezetekkel, állandóan utasításokkal látta el azokat, április végén a bányatelepre agitációs körútra elvtársakat küldött ki, és Kis elvtársat állandó munkára oda rendelte.

A csoport a heti taggyűlés napirendjének letárgyalása után politikai kérdések megbeszélését folytatott.

Ez volna röviden, amit a munkáról mondhatunk.

Hogy a bizottság a munkát oly mértékben nem tudta folytatni, ahogy az kívánatos, sőt, sok tekintetben szükséges lett volna, annak a fő oka a csoport rossz anyagi helyzetében keresendő. Kénytelen volt a politikai munkát végezni tudó

erre vonatkozólag a 190. sz. dokumentumot és a hozzá fűzött kommentárt.) Az értekezlet mindezekkel a kérdésekkel kapcsolatban, a szibériai viszonyok figyelembevételével, kiegészítő határozatok hozott.

Az értekezlet megválasztotta az új területi irodát: Iványi János, Pelek Sándor, Krizsán Sándor, Weltner Sándor és Raáb Izsó; pötagok: Seidl István, Weisz Nándor és Rácz Zoltán.

Az értekezlet a káderek jobb elosztása és felhasználása végett elhatározta, hogy szervezési központokat létesít (Omszkban, Novonyikolajevszkben, Krasznajarszkban, Jekatyerinburgban), s megszabta ezek tevékenységi területét. Az értekezlet nagy figyelmet szentelt a katonai kérdésnek, ugyanis az értekezlet időpontjában több mint 9000 külföldi vöröskatona szolgált a különböző szibériai egységeknél és alakulatoknál. Az értekezlet azzal a javaslattal fordult a Szibériai Forradalmi Bizottsághoz, hogy a meglévő nemzetközi alakulatokat irányítsák Kazanyba, a köztársaság tartalékseregének rendelkezési állományába, hogy be lehessen őket vetni a nyugati fronton. Az értekezlet ezenkívül határozatot hozott a pártoktatásról, pártiskolák szervezéséről. (PI Archivum. F. 966/4. 5. e. 6j. 14-24. l.)

elvtársakat állásokban elhelyezni, ahol idejük igen nagy része – tekintettel a pártmunkások kis számára Tomszkban – le volt kötve.

Az OKP kormányzósági bizottsága mellett levő magyar agitációs és propagandaosztálynak jelenleg 108 tagja van, akik közül 22 polgári foglalkozásban, 18 más városokban (nagy részük Omszkban) van, 68 a Vörös Hadsereg katonája. Regisztrálva van 120 jelölt (együttérző). Szudzsenka-Anszerka bányatelepeken 35 tag és 26 jelölt van. Tomszk városában 3250, a környéken 3000 volt hadi- és polgári fogoly van. Ezeknek kb. 40⁰/₀-a magyar. A zászlóaljban 600 vöröskatona közül 285 magyar.

A katonai szervezés kérdésében a bizottság az összpontosítás mellett van. A külföldi tömegek lázasan kívánják hazaszállításukat, tekintettel a rossz gazdasági helyzetre.

A bizottság tagjai:

Petkó Márton

Dancs Sándor

Szalók Gábor

Merkl János

Kelemen Andor

Komlós Márton

PI Archivum, F. 966/7. 105. ó. e. 1-2. l. – Gépírásos tisztázat.

200

*Kiss, horthysta titkosrendőr jelentése
az Oroszországból hazatért magyar hadifoglyok forradalmi tevékenységéről*

Oswiecim

1920. május 15¹

Jelentem, hogy f. hó 13-án du. 1 órakor a fenti ellenőrző állomás tisztjénél szolgálattételre jelentkeztem, s működésemet megkezdttem.

Egyben jelentem, hogy az acsinszki fogolytáborból érkezett foglyoktól arról értesültem, hogy a most útban levő transzporttal több agitátor jön, akik az

¹ Fritz nyugalmazott százados, a magyar hadifoglyok hazatéréseivel foglalkozó iroda vezetője május 16-án 842/1920. sz. alatt jelentést küldött Varsóból Budapestre a Honvédelmi Minisztérium 36. ügyosztályának.

1920. július 30-án Kirchner Sándor ezredes, a hadifogolyügyi osztály vezetője 451/1920. sz. alatt utasítást adott a csóti leszerelési tábornak, hogy írják össze a jelentésben említett személyeket és állítsák őket bíróság elé, ha pedig bizonyíték hiányában nem indítható ellenük eljárás, akkor helyezték őket rendőri felügyelet alá. Erről a Belügyminisztériumot is tájékoztatta. Horthy hatalomra jutásával még intenzívebbé vált az Oroszországból hazatérő hadifoglyok politikai felülvizsgálata. 1919 őszétől kezdve minden volt hadifogoly a Csót faluban felállított központi leszerelési táborba került, egészségügyi és politikai jellegű karanténba. (Lásd a 270. sz. dokumentumhoz fűzött jegyzetet.)

acsinszki vörös klubnak a tagjai voltak, és a bolsevisták mellett erősen agitáltak. Ezek: Stein István, aradi 33. gyalogezredbeli zászlós, Szilágyi Jenő, ugyancsak aradi 33. gyalogezredbeli zászlós, továbbá Steller Jenő zászlós, aki a bolsevistáknál a cipészek szakszervezetének a könyvelője volt, és ugyancsak tagja volt az ottani vörös toborzó klubnak. Tisztelettel kérek utasítást arra nézve, hogy mi történjen nevezettekkel megérkezésük után.

Jelentem továbbá, hogy még a következőkről értesültem: Somlai László hadnagy a politikai iskolában, ahol az agitátorok lettek kiképezve, a tisztí étkezde és a gyógyszerháznak a vezetője volt Acsinszokban, jelenleg azonban Omszokban tartózkodik, aki szintén nagy kommunista volt.

A tisztí és agitátorképzőben pedig Beczner József 21. honvéd gyalogezredbeli tényleges főhadnagy, Létai Péter 26. közös gyalogezredbeli hadnagy, Dávid Tibor 33. k. gyalogezredbeli zászlós és Jolcs Dezső budapesti tüzér hadapród a fenti kiképző iskolában, mint kiképzők szerepeltek.

Dr. Pittner Árpád törvényszéki jegyző, 2. honv. gy. ezredbeli hadapród a barнауi vörös hadseregnek a szervezője és nagy agitátor, valamint az ottani bolsevista lapnak a szerkesztője volt.

Singer Oszkár 71-es főhadnagy, az Acsinszokban megalakult kommunisták táborának a vezetője volt és mint ilyen egy véres szájú agitátor volt. A katonai vezető itt Kapitány Gyula vezérkari százados volt, aki később az egész szibériai vörösmozgalomnak a vezetője lett és a legpiszkosabb szidalmakkal kényszerítette a magyarokat a Vörös Hadseregbe való belépésre¹

Jeney Jenő nagyenyedi 64. közös hadseregbeli zászlós, véres szájú agitátor és dühöngő bolseviki volt, aki ugyancsak terrorizálta a magyarokat a Vörös Hadseregbe való belépésre.

Jávorszky Ferenc hadapródjelölt fogdossa össze a hazatérő hadifoglyokat és sanyargatásokkal kényszeríti őket, hogy lépjenek be a Vörös Hadseregbe.

Tomkó zászlós szintén nagy bolseviki és az acsinszki vörös zljnak a parancsnoka lett.

Jelentem még, hogy Vasvári Imre zászlós Irkutszokban, Mihály Gyula zászlós pedig Krasznojarszokban komisszárosok voltak.

k. m. f.

Kiss János
dtv. felügyelő

HIL HM eln. Hadifogoly osztály. 103. 258. szám. 1920. év. Csóti tábor gy. I. cs. 603-604. fol. – Gépirásos hitelesített másolat.

¹ Kapitány Gyula nem volt az egész szibériai internacionalista mozgalom vezetője, s nem volt Acsinszka katonai parancsnoka sem. A horthysta ügynökök értesülései csak részben feleltek meg az igazságnak. A horthysta hatóságok lépten-nyomon hangoztatták, hogy a magyarokat erőszakkal toborozták a Vörös Hadseregbe, mert szerették volna eltussolni azt a tényt, hogy a volt hadifogoly munkások, parasztok és értelmiségiek jelentékeny része rokonszenvezett a szocialista eszmével, a szovjethatalommal. Ha nem így lett volna, nem tartottak volna annyira a hazatérő foglyoktól. A hazatért hadifoglyok többsége, félve a megtorlástól, természetesen maga is erőszakos toborzásról nyilatkozott.

*A „Forradalom” közleménye a „munka betéről”
és a kommunista internacionalisták részvételéről*

Irkutszk

1920. május 15

Az OKP Központi Bizottsága elhatározta, hogy a május 18-tól 25-ig terjedő hetet a munka frontjának szenteli. A munkahétben a pártnak minden rendes tagja és tagjelöltje *kivétel nélkül* tartozik részt venni. A hét minden egyes napján a rendes munkán kívül legalább háromórai munka végzendő. A munka célja első-sorban a közlekedés javítása és fűtőanyag-beszerzés. Fontos termelőhelyek munkásai a különmunkát is rendes munkahelyükön végezhetik el, mégpedig közvetlenül a rendes munkaórák befejezése után, folytatólag. A munkahét alatt végzett különmunkáért semminemű díjazás nem jár. A további részletek a munka helyére, idejére stb. nézve falragaszokon és az orosz újságokban közzé lesznek téve. Felhívjuk elvtársainkat, hogy azokat figyelemmel kísérjék s kommunista kötelességüknek becsületesen tegyenek eleget.

Forradalom (Irkutszk), 1920. május 15

*Jelentés az OK(b)P Orenburg városi bizottsága magyar szekciójának
1920. május 1. és 15. közötti tevékenységéről*

Orenburg

1920. május 16

Május 1. A magyar szekció tagjai részt vettek az országos kommunista szombaton. Este a magyar szekció helyiségében egyesített műsoros gyűlést tartottak a magyar és a német szekció tagjai. Ezen Oleander és Podevilsz elvtárs vázolta május 1. jelentőségét.

Május 2. Paár elvtársat, mint instruktort, az adminisztratív és az agitációs munka szétesztása után, kiküldték a 2. keleti osztag kórházába agitációs és propagandamunkára. Este Oleander elvtárs részt vett a kormányzósági bizottság nemzeti kisebbségi osztályának ülésén, és havi beszámolót tartott a magyar szekció tevékenységéről.

Május 3. Paár elvtárs instruktort kiküldték az 57. különleges lövészzászlóaljhoz, ahol előadást tartott a jelenlegi helyzetről. Oleander elvtárs este részt vett a magyar kommunisták taggyűlésén (a városi színházban). Oleander elvtárs beszámolt a lengyel pánoknak Szovjet-Oroszország ellen intézett támadásáról, fog-

lalkozott a jelenlegi helyzettel, és rámutatott arra, hogy a lengyel pánok és az antantsöpredék rabságba akarják taszítani a világproletariátust, mert a nyugati proletariátus ezzel a jelszóval harcol a tőke igája alóli felszabadulásért: „inkább a halál, mint egyezkedni a banditákkal”. Egyben felszólította az orenburgi kommunistákat, hogy szabadítsák fel a nyugati proletariátust.

Május 4. Ülést tartott a magyar szekció irodája. Elhatározták, hogy Genci instruktor elvtársat Omszkba küldik magyar tanulókör és sejt szervezésére. Este a magyar kommunisták taggyűlést tartottak. Oleander és Paár elvtárs számolt be a jelenlegi helyzetről.

Május 5. Paár instruktor elvtársat a pályaudvarra küldték, hogy folytasson agitációt és propagandát a Taskentből Moszkvába utazó külföldi rokkantak között. Oleander elvtárs a politikai osztályon megérdeklődte, hogy melyik alakulat hova tartozik, ugyanis hátsországi és front-csapatokra osztják az egységeket.

Május 6. A magyar kommunisták rendkívüli taggyűlést tartottak a szekcióban. Napirend: A jelenlegi helyzet, amiről Oleander és Paár elvtárs számolt be, és rámutattak, mit kell most tenniük a magyar kommunistáknak, amikor veszély fenyegeti Szovjet-Oroszországot, s ezután a következő határozat született: „Mi Orenburgban élő magyar kommunisták meggyőződéssel valljuk, hogy mindazok a lengyel földesurak, bankárok és egyéb fehérgárdista szemetek, akik álnokul, a lengyel nemzet érdekeinek védelmét hangoztatva a mi proletár köztársaságunkra támadtak, kizárólag az antant bujtogatására járnak el, hiszen véres céljaikat követve nemcsak Oroszország proletariátusát, hanem az egész világ proletariátusát fenyegetik.

Nem engedjük, hogy elérjék a céljukat, könnyörtelen háborút üzenünk nekik, s együtt Lengyelország proletariátusával, amely szintén gyűlöli a maga pánjait, eltöröljük őket a föld színéről! Mi magyar kommunisták, kinyilvánítjuk azt az önkéntes óhajunkat, hogy küldjenek minket a nyugati frontra. Halál a hóhérokra, akik a mi testvéreinknek adják ki magukat! Éljen az elnyomók elleni könnyörtelen harci! Éljen a Lengyel Tanácsköztársaság! Éljen a III., Kommunista Internacionálé! Éljen a világproletariátus összefogása!”¹

Május 7. Paár agitációt és propagandát folytatott a hadifogolytáborban, to-

¹ 1920 április végén a pánok Lengyelországa az antant támogatásával új katonai támadást indított Szovjet-Oroszország ellen. 1920 őszéig folyt az elkeseredett harc. A magyar internacionalisták a szovjetország népeivel együtt felháborodva fogadták a fehérlengyelek hitszegő támadásának hírért, és kijelentették, készek fegyveresen harcolni ellenük. A párt felhívására sokan beléptek közülük a Vörös Hadseregbe. A magyar kommunista internacionalisták szervező munkáját, harc-készségét tanúsító okmányok közül gyűjteményünkben csak néhányat közlünk. (Lásd például a 204., 209., 212., 215. sz. dokumentumokat.) Ezekon kívül még számos dokumentum tanúskodik arról, hogy a magyar internacionalisták készek voltak szovjetország védelmére. Így 1920. május 6-án Cseljabinszkban (PI Archivum. F. 966/7. 9x. ö. e. 4. l.), május 11-én Novonyikolajevszkben (ugyanott, 108. ö. e. 33. l.) a helyi magyar kommunista szervezet tagjai önként jelentkeztek a lengyel frontra. 1920. május 12-én a Szudzenszki-Anzserszki bányákban dolgozó magyar kommunisták kijelentették, hogy készek becsülettel teljesíteni mind termelési, mind harci kötelességüket, és fegyvert fogni a dolgozók hazájának védelmére. (Ugyanott, 114. ö. e. 1. l. és hát.) A lengyel intervenció seregek ellen harcoló magyar internacionalistákról lásd még a gyűjtemény II. kötetének idevonatkozó anyagait.

vábbá Oleander elvtárs is agitációt és propagandát folytatott a magyar állampolgárok között.

Május 8. Oleander elvtárs részt vett a nyugati frontra utazó kommunisták gyűlésén, s jelen voltak mindazok a magyarok is, akik önként jelentkeztek a frontra. Paár elvtársat az I. hadsereg munkasztagához küldték agitációra és propagandára. Este próbát tartott az énekkar.

Május 9. A magyar szekció a Hlebnaja téren, a Gyukov-kertben műsoros gyűlést rendezett az Orenburgban levő magyar állampolgárok és vöröskatonák részére. Napirend: 1. A jelenlegi helyzet; 2. A nyugati proletariátus feladatai. Az előadók – Paár, Oleander és Gábrich elvtárs – rámutattak arra, hogy a magyar proletariátusnak erősítenie kell a munkás-paraszt hatalmat Szovjet-Oroszországban, mert meggyőződésünk, hogy minél erősebb a szovjethatalom, annál hamarabb semmisül meg a tőkés rend. A gyűlésen szavalatok hangzottak el, ezenkívül minden műsorszám között magyar zenét játszottak és az énekkar is fellépett. A gyűlésen körülbelül 500 fő vett részt.

Május 10. A magyar szekció jelen volt a nyugati frontra induló kommunisták búcsúztatásánál.

Május 11. Oleander elvtárs agitációt és propagandát folytatott a krasznoszelszki katonai kórházban. Este a magyar kommunisták rendes taggyűlést tartottak a magyar szekcióban. Napirend: A jelenlegi helyzet, amelyet Oleander és Paár elvtárs vázolt.

Május 12. Oleander elvtárs jelen volt az összes sejteknek a Karl Marx-klubban rendezett összevont taggyűlésén. Vasov titkár elvtársat agitációra és propagandára küldték a Taskent utca 6-ba, a faluról érkezett volt hadifoglyokhoz, Paár elvtárs pedig agitációt és propagandát folytatott a keleti katonai kórházban.

Május 13. Oleander elvtárs részt vett a kormányzósági pártiroda ülésén, s elmondta, milyen nagy szolgálatokat tehetnek a nyelvi csoportok a munkás- és vöröskatonaküldöttek szovjetjeinek választásával kapcsolatban. Ezt tudomásul vették, és megígérték, hogy a következő választásoknál alkalmazzák. Paár elvtárs propagandát és agitációt folytatott a pályaudvaron.

Május 14. Oleander elvtárs magyar kommunista sejtet szervezett az alkalmazottak és vöröskatonák házában. A gyűlésen 13 kommunista és 5 szimpatizáns vett részt. Háromtagú elnökséget választottak. Elnök Szabó elvtárs, titkár Szimnyák elvtárs és az elnökség tagja Busa elvtárs, akinek szoros kapcsolatot kell tartania a magyar szekcióval.

A magyar szekció irodája kikísérte a pályaudvarra a Szamarába utazó nemzetközi századot. Oleander elvtárs mondott búcsúbeszédet. A nemzetközi század magyarul elénekelt az „Internacionálé”-t. Paár elvtársat Ileckaja-Zascsitába vezényelték, hogy ott magyar tanulókört és kommunista sejteket szervezzen.

Május 15. Oleander elvtárs részt vett a Karl Marx-klubban a VI. kerület műsoros gyűlésén. Beszédet mondott a jelenlegi helyzetről, és felszólította a jelenlevőket, erősítsék Szovjet-Oroszország hátországát. Ülést tartott a magyar szekció irodája, ahol beszámoltam a kormányzósági pártiroda határozatáról, ezenkívül elhatároztuk, hogy kinyomatjuk magyarul Szovjet-Oroszország alkotmányát, s

Oleander elvtársat jelöltté választottuk a munkás- és katonaküldöttek szovjetjébe.

Összesített jelentés a folyó év május első felében végzett tevékenységről:

Ülés	5	Műsoros gyűlés	2
Agitáció-propaganda	10	Előadás	2
Taggyűlés	6	Énekkar	3
		Szervezés	4

A szekció tagjai a saját alakulatukban vesznek részt a kommunista szombaton. A fenti politikai tevékenység eredményeképpen 37 ember lépett be a Vörös Hadseregbe.

Irodalmat Moszkvából és Jekatyerinburgból kaptunk. Szétosztottunk a magyar állampolgárok és vöröskatonák között 785 művet és 900 újságot.

Oleander elnök
Vasov titkár

PI Archívum. F. 966/4. 57. ö. e. 4. l. és hátl. - Gépírásos tisztázat. (Oroszul.)

203

*A tyumenyi kommunista hadifogoly-szervezet jelentése
az 1919 augusztustól 1920 május közepéig kifejtett tevékenységéről¹*

Tyumeny

1920. május 17. után*

1. POLITIKAI RÉSZ

1919. augusztus hó 8-án de. 10 órakor egy vöröskatona a hadifogolytáborba érkezve jelentette az első vöröscsapat beérkezését Tyumeny városába. 1918-as évi fogolyszervezetnek tagjai rögtön a városba mentek, hogy a fehérgárda ideje alatt tartott titkos tanácskozásoknak megfelelően a pillanatnyi rendfenntartást a városban szervezzék. A titkos tanácskozások már eleve kijelölték a külföldi csapatnak házáat és így az első lépés a háznak (az azeleotti sörgyár) birtokbavétele volt. Ezt követően a városháza üléstermét keresték fel, ahol a város vezetésére beválasztott** bizottságba 3 magyar elvtárs került. Miután a város rendfenntartására illetékes közegek még nem voltak, a városi ülésről nyomban a fogolytáborba tértünk vissza, hirdetve az általános gyűlés megtartását. A táborban az időben kb. 100 vörösgárdista fogoly és néhány 100 elvtársunk maradt visz-

¹ A jelentés az OK(b)P szibériai magyar agitációs és propagandaosztályainak Omszkban, 1920. május 20-25. között megtartott első értekezletére készült. Az értekezlet anyaga sokszorosított formában megjelent. (Lásd PI Archívum. F. 966/4. 65. ö. e.)

* A dátumot a szövegben előforduló utolsó dátum alapján állapítottuk meg.

** Eredetiben így. A dokumentum egészére jellemző a hibás fogalmazás.

sza tifusz és egyéb járványbetegségekben. Az általános gyűlést a városbeli külföldi munkássággal is közöltük, melynek eredményeképp augusztus 8-án du. kb. 800 főnyi tömeg jelent meg a hadifogolytáborban. Csengery elvtárs önként jelentkezőket kért az ideiglenes városi rendőrség szolgálatába. Fischer elvtárs rámutatott a hadifoglyok múltjára, lelkes beszédben serkentve minden önérzetes munkást a múlt láncait szétzúzni és a komoly munkásmozgalomhoz csatlakozni. A gyűlés eredménye 80 magyar és osztrák elvtárs belépését adta a városi rendőrségbe, továbbá a szervezőiroda felállítását. Ugyanabban az időben a szervezőirodának fő munkája a városnak az ellenforradalmároktól való megtisztítása. A hadifoglyoknak akkori vágya a rögtöni hazautazás lévén, a párt, mely első pillanattól a kommunista szellemben dolgozott, erős munka után 20 egynéhány tagot tudott csak számlálni. Fent említett rendőrség 3 hétig tartott a városban a legpéldásabb rendet, és a szervezőiroda, nyomozóiroda is teljességben megfelelt kötelességének. A már életben levő külföldi kommunista csoport a legjobb kontaktusban dolgozott a helyi orosz párttal, melynek ülésein kellően értékelték a külföldieknek bár rövid, de annál szorgalmasabb munkáját. A pártvezetőség látva a hadifoglyoknak népvándorlásszerű távozását a városból, nagyobb részét gyalog, lépéseket tett eme káosz beszüntetésére. Szeptember hó 2-án nagygyűlést hirdetett a magyar rendőrség épületében, melyen kb. 1000 külföldi munkás jelent meg. Minden nyelvű szónokok rámutattak ama bizonytalanságra, melyre a hadifoglyoknak nagy része megfontolatlanul, csak a honvágytól kergetve ráadta magát. A gyűlés határozataképpen Csengery elvtárs Moszkvába lett delegálva információk beszerzéséért. Időközben megszervezték a városi orosz rendőrséget, melynek parancsnoka Csengery elvtárs távollétében Pisk elvtárs lett. A magyar rendőrségnek nagy százaléka szintén hazafelé vette útját, de amint megtudtuk Jekatyerinburgba beérkezve, látva az utazás sikertelenségét, az ottani rendőrségbe léptek be. A pártnak akkori munkája egyes-egyedül repülőagitáció formájában mutatkozik, tekintve, hogy a városnak az állandó munkássága számot nem tevő volt. Különösen erős munkát fejtett ki a párt az időről időre Kolcsak kezeiből felszabadult hadifoglyok Tyumenybe özőnlésekor, akik részére hajlékról és csekély élelelről gondoskodva volt, és a párt minden beérkező transzportot politikai megmunkálásba részesített. Szeptember elején megkezdette a Plenbezs* iteni működését, ezzel egyidejűleg a foglyoknak továbbszállítását nyugat felé. A foglyok távozása csak Csengery elvtársnak Szamarából való visszaérkezése után hagyott alább, mivel Csengery elvtárs, aki már Szamarában megtudta, hogy hazautazni lehetetlen, ezt meggyőző szavakkal tudtára adta az összes külföldieknek. A valóságos pártmunka ez időben veszi kezdetét, bár a keresztütlutazó transzportok pártba lépésre az időben nem voltak alkalmasak. A magyar csoportnak nagyon kevés irodalom állott rendelkezésére, mert Csengery elvtárs nagyobb részét német irodalmat hozott magával. A tél folyamán rendes és fegyelmezett pártélet folyt Tyumenyben. A sorozatos felolvasások és hetenkénti általános gyűlések az érzelmi tagok csoportját egyre növelte. Természetesen az eredmény magyar

* A hadifoglyok és menekültek ügyeivel foglalkozó bizottság.

résről javul, felülmulta a többi nemzetiségeket, ami annak tudható be, hogy az agitációs erő a magyarok részéről túlsúlyban volt. Az orosz párt havi 5000 rubellel segíyezi pártcsoportunkat, mely összeg kizárólag két választmányi tag, világitás, fűtés és lakásszámla fedezésére szolgál. A legerősebb és legeredményesebb pártmunka 1920. évben volt, amidőn a városbeli kb. 300 magyarnak 80⁰/₀-át számlálhatjuk a tag és tagjelöltek csoportjába. Német részről szintén haladás mutatkozott, mely csoport ma már szintén 80 tagjelöltet számlál. Hosszú munka után a lengyel csoport is életre kelt, és ma elég szorgalmasan végzik a felvilágosító munkálatokat. Egyedül a román nem közeledik, de ez csak a szereteszórt tartózkodásra és agitátor hiányára vezethető vissza. A tyumenyi pártcsoport ma egy fegyelmezett, önérzetes, felvilágosodott munkáscsapatot jelképez, s tekintve a szorgos kommunista estéket, a forradalmi harc tanuló katonáiként állnak előttünk. Az irodalomnak hiányát a pártvezetőség szóbeli előadásokkal pótolta, s az újabban beérkező Jekatyerinburg, Omszk és moszkvai lapok csak növelik eme iskoláztatást.

A párt nagyon kevés párttagot számlál, miután a pártvezetőség csak teljesen érett és hosszabb időt kitöltött tagjelölteket vesz fel a párttagok lajstromába. A párt által bevezetett szubotnyik a pártfegyelem mintáját adja, minthogy egy-egy ily szubotnyikon csak oly tag marad távol, ki ezt kellő igazolással tudja fedni.

A Tyumenyen átutazott számos moszkvai és vidéki kiküldöttek ténykedéséről sajnos kevés jót jelenthetünk, először, mert az egyes kiküldöttek által adott instrukciók homlokegyenest ellenkeztek, másodsor, mert politikai agitációs munkát értve ezalatt, gyűléseken adott felszólalást nagyon kevesen fejtettek ki. Ilyképpen a párt fejlődése tisztán a józan munkásész diktálta úton haladt és minthogy a párt nemcsak a pártbeliek, hanem minden külföldinek érdekét képviselte, az eddigi működés a megkezdett úton haladva jónak mondható. A párt vezetése első naptól kezdve Fischer, Csengery és Róna elvtársak kezeibe volt letéve, akik hivatásuknak becsületesen megfeleltek, mit legjobban bizonyít az elmúlt 9 hónap alatt közbejött választások eredménye, mely választások alkalmával fentnevezetteknek teljes bizalmat szavazott a pártgyűlés. Tobolszk bevétele után pártunknak nem kerülte el figyelmét, hogy az ottani külföldi pártcsoportot is megszervezze. E célból küldte ki Schreiber elvtársat, ki a tobolszki pártcsoportot 1919. december 29-én 17 tagból meg is szervezte. Isim elfoglalása után ott sokáig nem lett a külföldi pártcsoport megszervezve; az onnan keresztülutazó volt hadifoglyoktól megtudva az ottani helyzetet, pártunk *Zubek* elvtársat vezényelte el az ottani csoport szervezésére, akinek sikerült is szép számú munkásságot a pártunknak és a nemzetközi hadseregnek megnyerni. Február hó 18-án a centralnij komité rendelete alapján a tyumenyi orosz helyi szervezetek reorganizálva lettek, miután sok nem odavaló elem került volt a pártba; ezen határozat tekintettel, hogy a mi pártcsoportunk már akkor is teljesen az orosz párt kebelébe volt beolvadva, szintén reorganizálva lett, ezen idő alatt a csoport élén szervező bizottság működött, mely a csoport tagjait felülvizsgálat alá vette és ennek eredményeképp a csoportból 3 elvtársat zárt ki a pártból. 1920. március hó 6-án a szervező bizottság munkájának befejezése után a pártcsoport újra megalakult.

Közben a párt *Varga* elvtársat Omszkba küldi ki, hogy az egyöntetű munka vezetése miatt onnan instrukciókat hozzon. *Varga* elvtárs ezen kiküldetése alatt kaptuk meg a moszkvai konferenciára¹ való meghívást, és így az őáltala hozott utasításokat ismét nem vehettük alapul, mert számítanunk kellett azzal, hogy a moszkvai konferencián egy egységes munkatervet fognak kidolgozni. A február 28-i pártgyűlés határozataképp a párt *Fischer* elvtársat küldte a konferenciára, mivel azonban időközben *Varga* elvtárs visszaérkezett omszki kiküldetéséből, és *Fischer* elvtárs távolléte alatt a pártélet hiányt szenvedett volna, a választmány határozata értelmében *Varga* elvtárs lett Moszkvába delegálva. Így a párt ismét csak pontos instrukciók nélkül maradt, de azért kettőzött energiával és munkával haladt tovább a jól elkezdett úton. A legnagyobb súlyt arra fektettük, hogy a felvilágosító munkát mennél nagyobb mérvben fejlessze. A párt saját helyiségében minden este felolvasásokat vagy vitaestélyeket tart, melyre a tagok szép számmal jelennek meg. Hetenként, szombat este tartja pártgyűléseit, melyre való megjelenés minden tagra szigorúan kötelező. Háromszori elmaradás – indokolatlan formában – a pártból való kizárást vonja maga után, továbbá legalább háromszor általános pártonkívüli gyűlést tart. A párt saját iskolájában, írni-olvasni nem tudók részére tanfolyamot vezet; azonkívül részt vesz minden közmozgalomban, úm. múltbani forradalmi ünnepélyek, fronthét stb. A párt keretén belül a Tyumenyben időző és itt átutazó invalidusok részére gyakori gyűjtést rendez. Szórakozást a pártvezetőség egyelőre mellőzött, tekintve, hogy első nagy feladatként a politikai felvilágosítást vette programba; miután e téren már eléggé tapasztalt munkásokat neveltünk, most már klubot is szerveztünk, melynek feladata a tagok szórakozása. Az első szórakozóest, mely egyszersmind a magyar munkásklub megnyitója volt, e hó 16-án folyt le színdarab- és koncerttel egybekötve. Sportcsoport is szervezés alatt áll; a párt saját nagyszámú dalárdájával és a helyi nemzetközi bataillon zenekarával rendelkezik. A párt a magyar proletárforradalom évfordulóján gyönyörű felvonulással egybekötött meetinget rendezett, melyen több száz főnyi külföldi proletár vett részt; este pedig jól sikerült koncertmeeting után a párt vendégül látta a tagokat estebédre. Pártunk eddig összesen 14 elvtársat vezényelt Omszkba politikai és katonai iskolába; április hó első napjaiban hozta meg *Helmeczi* elvtárs a moszkvai konferencia által kidolgozott utasításokat*; 15-én pedig visszaérkezett *Varga* elvtárs kiküldetéséről és kimerítően beszámolt a moszkvai értekezletről. Ezen időtől, bár pártunk azelőtt is azon az úton haladt, szigorúan ezen instrukciók szerint dolgozott. A pártválasztmány azonnal megnyitotta a négyhetes politikai előkészítő tanfolyamot, melyre előadóként mozgósította az egész magyar intelligenciáját a pártnak. Ezen tanfolyam sikeres elvégzése után május hó 17-én 4 elvtárs katonai, 10 pedig a politikai tanfolyamra vezényeltetett Moszkvába. A moszkvai instrukciók értelmében, a pártválasztmány határozatilag kimondotta a fegyvergyakorlatok kötelezettségét,

¹ A magyar agitációs és propagandaosztályok I. országos értekezletéről van szó, amely 1920. március 22–23-án zajlott le Moszkvában. (Lásd a 190. sz. dokumentumot.)

* Lásd a 190. sz. dokumentumot.

mely minden tagra szigorúan kötelező és erről való elmaradás a pártból való kizárást vonja maga után.

A párttagok száma kellő részletezésben:

Párttagok	14			
Tagjelöltek	65	összesen	81*	
185-ös bataillonnál regisztrálva			30 tag	
tagjelölt			4 tag	összesen 34
Sztrelkovaja rota** párttag			9	
tagjelölt			73	összesen 82

Megjegyzés: ezekből május hó 17-én 20 elvtárs önként jelentkezett a lengyel frontra.

Meghalt 4 elvtárs.

Elvezényelve a párttól és a szolgálati helyről 20 elvtárs. Az északi frontra ment 17 elvtárs. Pártból kizárva jelentés szerint 7 elvtárs.

Eddig pártunk tehát összesen 238 tag és tagjelöltet számlált.

Ez volt röviden, dióhéjban a tyumenyi pártcsoport eddigi munkája; midőn politikai beszámolóink tudomásulvételét kérjük, rámutatunk ismételtén ama akadályok és nehézségekre, melyekkel a múltban küzdenünk kellett, úm. irodalomhiány, német és szláv agitátorhiány és végül kellő instrukciók [hiánya] a pártélet tárgyában. Egyedüli kívánságunk, hogy a konferencia hasson oda egy egységes szolidáris programot az összes szibériai és oroszországi pártcsoportok részére kidolgozni és egyszersmind életbe léptetni, mert csak ily módon tudjuk szent harcunkat győzelemmel zárni.

KATONAI RÉSZ

A Vörös Hadsereg beérkezte után, mint politikai beszámolóinkban jelentettük, kb. 80 elvtársunk nyomban fegyverbe állott; akkor a város-rendőrség volt a legfontosabb, a legsürgősebb és így elvtársaink a szolgálatot teljesítették. Midőn az orosz rendőrség szervezve volt, és az otrjad*** feloszlott, a nagygyűléseken erős agitáció ment a következő programmal: Tanács-Oroszország a munkások hona, melyben a jelszó: Mindenki dolgozni tartozik; aki nem dolgozik, az nem eszik. Az adott pillanatban két útja van a munkának: 1. Aki önként, fegyveresen óhajtja támogatni a proletárok diktatúráját, az a nemzetközi hadseregbe lép; 2. aki erre még nem határozta el magát, az tartozik nyomban munkába állni, ha önként nem találna munkát, úgy a párt által kijelölt helyen. E felhívásoknak 500 elvtársunk eleget tett és a nemzetközi bataillonba első ízben 109 elvtárs lépett, kik rövid városi szolgálat után Sadrinszkba lettek továbbítva; a folytatólagos agi-

* Hibás szám; helyesen: 79.

** Lövészsorozat.

*** Osztag.

táció újabb csoportot nyert a nemzetközi bataillonnak, kik közül 26 elvtársunk önként az északi frontra ment harcba és hivatásuknak a beérkezett jelentések szerint magyarán helytálltak. A bataillonisták körében kifejtett erős politikai munka eredményezte, hogy kivétel nélkül pártunknak tagjai, illetve tagjelöltjei lettek. A nemzetközi bataillonnak egy százada Jekatyerinburgból is Tyumenyben állomásozik, úgyhogy ma itt, Tyumenyben kb. 25 nemzetközi hadseregbeli van,¹ tehát felesleges felemlítenünk, hogy ezek 80⁰/₀-a magyar. Ha mérlegeljük, hogy Tyumenyben összesen 450–500 volt magyar hadifogoly él, úgy a pártmunka eredménye jónak mondható. Úgy az első, mint a második bataillon csoportban jacejkák lettek felállítva, melyek a bataillon politikai munkáját irányítják. A járvány, mely Tyumenyben is erősen dúlt, sajnos több elvtársunkat áldozatul követelte. Katonai kérdésekben sajnos nagyon kevés felvilágosítást tudtunk nyerni, hónapokon keresztül tett sürgetésünk meddő maradt.

Kiküldetésem alkalmával katonai dolgokban a következő megbízásokat kaptam: A helybeli sztrelkovaja rota ama kívánságának ad kifejezést, hogy tekintettel arra, hogy ők a rotában kisebbségben vannak, a komando szosztavot* oroszok töltik be. Ezért a rotában egyenlenségek vannak. Kéri a konferenciát, hogy hasson oda, hogyha Omszkban vannak szabad internacionalisták, ezeket ide vezényelni, esetleg komando szosztavval együtt az itteni sztrelkovaja rota kiegészítésére oly értelemben, hogy az egy teljesen internacionalista rota legyen.

Ez a politikai munkát a rotánál nagyban elősegítené.

A 185. bataillon azon kéréssel járul a konferencia elé, hogy a Szibszektornál, mint a többi hivatalos intézeteknél járjon el a következő ügyben:

Úgy a helyi polgári intézmények, mint a katonai hatóságok azon esetben, ha a szekciónak esetleg szüksége van pártmunkásokra, nemcsak hogy akadályokat gördítenek, hanem egyenesen megtagadják azoknak a szolgálatból való elbocsátását. Erre eklatáns példa, hogy a 185. bataillon, illetőleg a 37. brigád, amidőn 5 elvtársat vezényeltünk Moszkvába, a politikai és katonai tanfolyamra, azt a választ kaptuk, hogy ők a Szibszektor átirata nélkül nem engedhetik el őket. Éppen ezért hasson oda a konferencia, hogy úgy a Szibszektortól, mint a Szibrevkomtól** adassék ki egy parancs, melynek értelmében a helyi szekcióknak joguk legyen a tagjaik felett rendelkezni, ha a szükség ezt úgy kívánja, ún. pártmunkára, magasabb kurzusok látogatására stb.

Az egységes szöveg kedvéért kérjük a III. Internacionálé*** 3. szakaszaként a következő versszakot elfogadni:²

¹ Az irat egyes helyein elmosódott a szöveg. Nem 25, hanem 250 internacionalistáról van szó, amit több más dokumentum is alátámaszt. Így például a tyumenyi magyar szekció 1920 májusában a tevékenységéről kiállított kérdőíven azt közli, hogy a 37. brigád 185. zászlóaljában 160, a kormányzósági Forradalmi Katonatanács lövészsorozatában pedig 66 internacionalista szolgál. (PI Archívum. F. 966/7. 97. ő. e. 3. l.)

² Az alább következő sorok szerzője Zubek Mihály tanító és költő, akinek versei és dalai széles körben elterjedtek a magyar vöröskatonák között. (Lásd például a 273. sz. dokumentumot.)

* Parancsnoki állományt.

** Szibériai Forradalmi Bizottság.

*** Eredetiben így.

Falvak és városok ezrében
Félelmetes a mi karunk
A kommunizmus szent nevében
Új világot alkotunk.
Vérünket nem ontja többé senki
Sem a tőke, sem bérenchad
A fegyvert el kell tőlük venni,
Amelyből annyi kín fakad.
Refrain:
Ez a harc most a végső . . .

PI Archivum F. 966/7. 97. ő. e. 1–2. l. – Gépírásos másolat.

204

*A „Pravda” közleménye a szmolenszki internacionalisták gyűléséről,
amelyen támogatásukról biztosították a fehérlengyelek ellen harcoló
szovjethatalmat*

Moszkva

1920. május 20

Szmolenszk, május 17. Nemzetközi nagygyűlés zajlott le a városban. Négy nyelven hangzottak el beszédek: németül, magyarul, oroszul és zsidóul. A gyűlés résztvevői határozatot hoztak, hogy harcra kelnek a lengyel bandákkal, és utolsó csepp vérükig védelmezik a szovjethatalmat.

Pravda (Moszkva), 1920. május 20

205

*Részlet az OK(b)P Jenyiszej kormányzósági bizottsága keretében működő
magyar és német szekció gyűlésének jegyzőkönyvéből
a hadifoglyok körében végzett agitációs munka megjavításáról*

Krasznojarszk

1920. május 20

Elhangzott.

1. Szervezeti kérdések.

Határozat:

Miután meghallgattuk Braun elvtárs beszámolóját a gyárakban a németül és magyarul beszélő elvtársak körében folyó szervező és agitációs munkáról, amivel kapcsolatban Braun elvtárs az értekezlet tudomására hozta, hogy megalakult az

elvtársak között az első politikai tanulókör, nevezetesen a városgazdálkodási vállalatoknál, a következőket határoztuk:

a gyárakban és az üzemekben dolgozó elvtársak között lenni kell egy megbízottnak, aki köteles szoros kapcsolatot tartani a szekcióval;

meg kell állapodni a munkaügyi biztossal, hogy a káros elemeket távolítsa el a becsületes munkások közül;

tekintettel az V. hadsereg távozására, Sugár elvtárs helyett Pogácsás elvtársat választottuk meg a magyar szekció titkárhelyettesévé . . .*

*Friss elnök
Tarnapolszkij titkár*

Partarhiv Novoszibirszkovo Obkome KPSZSZ. f. 1. op. 1. d. 1261. l. 28. ob. –
Gépirásos hitelesített másolat. (Oroszul.)

206

*Az OK(b)P szimbirszki külföldi kommunista sejtjének jelentése
a hadifoglyoknak a népgazdaság helyreállításában való
részvételéről*

Szimbirszk

1920. május 25

... A sejt a városi pártbizottság által kijelölt szombatokon és vasárnapokon nagy lelkesedéssel vett részt a munkában, és sok pártonkívüli hadifoglyot is bevont. Különösen a május 1-i kommunista szombaton, a Szimbirszkben levő hadifoglyok kivétel nélkül részt vettek a kormányzósági hadifogoly- és menekültügyi bizottság kórházi rendelője melletti kert helyrehozásában. Itt pihennek és lábadoznak a gyogyult külföldi hadifoglyok és a fogságból hazatérő oroszok.

A sejt közreműködésével két munkásartyl alakult hadifoglyokból a vasútállomásra érkező tűzifa kirakodására, egy másik artyl pedig sürgős vasúti munkákra. Mindegyik artyl élén a sejtnek egy-egy tagja áll.

A sejt elhatározta, hogy a tavasz beköszöntével, tekintettel a városgazdálkodásnak a munkaerőhiány miatti rossz állapotára, szabad idejében önként megművel 8 városi földterületet, konkrétan 12 gyeszjatyin** kertet és városkörnyéki földet. A munka jelenleg is folyik a sejt valamennyi tagjának részvételével . . .***

*R. Gurko, a sejt elnöke
Kecskés elnökhelyettes
Cemán István titkár*

CPA IML. f. 549. op. 1. d. 44. l. 23. i ob. – Gépirásos tisztázat. (Oroszul.)

Közl: Szimbirszkaja gubernyija v godi grazsdanszkoi vojni

[A szimbirszki kormányzóság a polgárháború éveiben]. II. köt. Uljanov 1960. 316–318. old.

* Elhagytuk a „folyó ügyek” című 2. napirendi pontot.

** Forradalom előtti orosz területmérték. 1 gyeszjatyin = 1,09 hektár.

*** Elhagytuk a gyűjtemény témájához nem tartozó közléseket.

*Jegyzőkönyv a Cseremhovo körzet szénbányáiban dolgozó hadifoglyok
OK(b)P sejtjének alakuló gyűléséről*

Cseremhovo

1920. június 3

Bartl elvtárs és Blum elvtárs gyűlést hívott össze a politikai szervezet megalakítására. A gyűlésen körülbelül 150 ember jelent meg.

Bartl elvtárs valamennyi résztvevő kívánságára megnyitotta a gyűlést, és javasolta, hogy a gyűlés levezetésére válasszanak elnököt és titkárt, továbbá tolmácsot, aki németről magyarra fordít.

Elnökké Blum elvtársat, titkárrá Posch-Keiner elvtársat, tolmáccsá pedig Révész elvtársat választották.

Bartl elvtárs mondott beszámolót.

Elmondta, milyen volt a hadifoglyok helyzete Kolcsak alatt, amikor elvtársaink ezrei börtönben sínylődtek, és egyáltalán, e kormányzat alatt mindnyájan csak kártyák voltunk a kezükben. Ennek a keserves tapasztalatnak rá kell ébresztenie minket, hogy csak a szovjethatalomtól várhatunk védelmet, fel kell ismernünk, hogy valamennyiünknek segítenie kell a szovjethatalmat, és mindenkinek tőle telhetően helyre kell hoznia az azelőtt elkövetett hibákat.

Bartl elvtárs minden jelenlevő elvtársat felszólít, iratkozzanak be az Oroszországi Kommunista Párt szervezetébe, hogy minden munkás egy elven legyen, és mindnyájan készen álljanak a harcra, ha a szovjethatalom hív, a kapitalizmus ellen, a proletárforradalom minden ellensége ellen.

Bartl elvtárs ezután rátért e harc céljaira. Beszélt a kommunizmusról általában, és azt mondta, hogy a világ munkásainak eszménye semmi más nem lehet, csak ez: a kommunizmus. Ez hozza meg nekünk, munkásoknak, azt, amire oly régen vágyunk, a szabadságot és a jogot. Bartl elvtárs még egyszer kér mindenkit, törekedjenek erre a célra, és teremtsék meg hozzá a feltételeket, vagyis dolgozzanak és újra csak dolgozzanak a szovjethatalomért, segítsék az orosz népet a munka frontján, mert jelenleg a munka frontja a legfontosabb. Bartl elvtárs azzal fejezte be beszédét, hogy éltette a nemzetközi kommunista világforradalmat, a nemzetközi proletár tanácsköztársaságot.

Valamennyi résztvevő kívánságára megalakul az OK(b)P helyi csoportjának külföldi szekciója.

A szervező bizottságba a németek közül Blum, Getz, Tacke elvtársat, a magyarok közül Stibi elvtársat [választották be].

A szervezet megalakulásával kapcsolatban szót kért Posch-Keiner elvtárs és egy magyar, és megkérdezték Bartl elvtársat, ki jogosította fel ennek a szervezetnek a megalakítására, amire Bartl elvtárs a következő szavakkal felelt: „Saját kezdeményezésünkre jártunk el, és ez a kezdeményezés az érzéseinkből fakadt, egyébként pedig a gyűlés tervét bejelentettük a forradalmi bizottságnál és a

pártbizottságnál és minden további nélkül hozzájárultak a gyűlés összehívásához.”

Ezután Blum elvtárs számolt be a volt hadifogolytáborban, Irkutzkban maradt élelmiszerekről, és kérte, válasszanak háromtagú bizottságot és küldjék el ez ügyben Irkutzkba. Megválasztották Blum, Brüggemann és Tomann elvtársat.

A gyűlés 5 óra 30-kor ért véget. A szervezetbe való feliratkozást Bartl elvtárs bonyolította le.

CPA IML. f. 549. op. 4. d. 145. ll. 2-3. – Kézírásos fogalmazvány. (Oroszul.)

208

*A kolcsuginói magyar kommunista bányászok határozata
a kommunista szombatokon való részvételről*

Omszk

1920. június 13

A kolcsuginói kommunista bányamunkások június 13-án tartott gyűlésükön hozott határozatukban többek között ezt mondják:

„Mi kommunista magyar bányamunkások, nem tekintve azt, hogy 6 évi fogságunk ideje alatt erőnknek és egészségünknek 60⁰/₀-át elveszítettük, és eltekintve attól, hogy hetenként 6 napot dolgozunk a kőszénbánya sötétségében, arra az időre, míg a munkások hazájában, Tanács-Oroszországban vagyunk, a hetedik napot is feláldozzuk a szubotnyik-munkára.”

Vörös Újság (Omszk), 1920. július 4

209

*Az OK(b)P tomszki magyar agitációs és propagandaosztályának gyűlése
határozatilag mozgósítja tagjait
a lengyel pánok Szovjet-Oroszország ellen intézett támadásakor
(Részlet a gyűlés jegyzőkönyvéből)*

Tomszk

1920. június 14

Meghallgatva Komlós elvtárs jelentését a lengyel kérdésről, a tomszki magyar kommunista csoport 1920. június 14-iki közgyűlése elhatározza a következőket: – A lengyel pánok aljas támadása az oroszországi munkás és paraszt köztársaság ellen, amelyet a nyugati kapitalista államok, közöttük a dolgozók véreben

gázoló – a világon a legreakciósabb fehér magyar kormány is támogat, mi Tomszkban élő magyarországi kommunisták mint egy ember készek vagyunk azonnal a dolgozók tanácsköztársasága védelmére a frontra menni. Táviratilag kérjük a párt Központi Bizottságát, a Szibrevkomot,* a szibériai területi irodát, a helybeli Gubbjurót** és a Pártkomot,*** tegyék nekünk lehetővé, hogy a lenygel pánok holttestein keresztül, a nyugati proletariátus felszabadítását és a szociális világforradalom vörös zászlóját oroszországi elvtársainkkal együtt vihessük a közeli biztos győzelemre. Mi a mai naptól fogva mozgósítottaknak tekintjük magunkat. Vesszenek a dolgozók hóhérai! Éljen a világ dolgozóinak tanácsköztársasága! Éljen a Harmadik, Kommunista Internacionálé!

A gyűlés ezen határozati javaslatot egyhangúlag elfogadta.

PI Archivum. F. 966/7. 104. ő. e. 4. l. – Gépírásos tisztázat.

210

*Az OK(b)P Altaj kormányzósági bizottsága mellett működő
magyar csoport beszámolója
a fehérgárdista uralom időszakában és 1920 első hónapjaiban végzett
tevékenységéről*

Barnaul

1920. június 15

Az OK(b)P magyar csoportja tulajdonképpen már 1919 májusában megalakult illegálisan Barnaulban és tevékeny földalatti munkát végzett. A helyi illegális szervezettel Engel elvtárs tartotta a kapcsolatot.¹

¹ Engel Mihály, a magyar kommunisták földalatti szervezetének vezetője a következőket írja 1920. szeptember 10-i jelentésében: 1918-ban a magyar csoport „... az ellenforradalom fellépésekor jelentékeny kommunista csapatot tudott szervezni tagjaiból, amellyel Nyugat-Szibériában a legnagyobb ellenállást fejtette ki a fehér és cseh ellenbandával szemben. A tanácsuralom megdöntése után, mely pártunktól 90% áldozatot követelt, s a megmaradt elvtársakat bujdosásra kényszerítette – a forradalmasító munka nem szűnt meg, hanem a megmaradt elvtársak, az üldözés dacára is hozzáfogtak a forradalmasító és pártmunkához együttesen az altaji guberniumban létező Oroszországi Kommunista Párt titkos párt- és katonai szervezetével, amely 1919 nyarán nagy eredményeket is hozott a paraszt- és partizánlázdások elősegítésével, az abban való tevékeny részvétellel és a Kolcsak-uralom megdöntésével...”

Ezután Engel közli, hogy a kormányzóság felszabadulása, azaz 1919. december 10. után megkezdődött a legális pártmunka időszaka. A katonai szervező munka került az előtérbe, mert így követelte a kialakult helyzet. A kolcsakista terror odahatott, hogy sok magyar munkás, paraszt és értelmiségi, aki azelőtt csak „lojálisan” viseltetett a szovjethatalommal szemben, most az első alakuló gyűlésen felvételét kérte a pártba. (PI Archivum. F. 966/8. 117. ő. e. 10. l. és hátl.)

Engel 1919-ben a barnauli pártszervezet megbízásából a partizánosztagnban dolgozott. A bar-

* Szibériai Forradalmi Bizottság.

** Kormányzósági Iroda.

*** Pártbizottság.

A taglétszám átlagosan 100 fő volt. Ebből sokan a partizánoknak szállítottak fegyvereket és fontos híreket hoztak a szervezetnek. A többiek fokozatosan a partizánosztagokba távoztak, hogy partizánokat szervezzenek magyarokból, akik azután Mamontov elvtárs osztagaiban harcoltak.¹

Barnaui bevétele után hozzáfogtunk a pártmunkához, és őrzészlőaljat szerveztünk magyarokból.

Decemberben a pártszervezetnek 80 tagja és szimpatizánsa volt. Decemberben irodalom- és információhiány miatt alig folyt pártmunka és csak szervező munkát végeztünk. Két elvtársat megbízottként Omszkba küldtünk, hogy információt és irodalmat hozzanak.

Január.

Szervező munkát folytattunk a kormányzóság területén, szervezőket küldtünk Bijszkbe, hogy szervezzék meg az OK(b)P járási irodáját, továbbá Kamenybe és más helyekre. Ez a munka többé-kevésbé eredményesen folyt. Nyolc politikai munkás elvtársat Szemipalatyinszkba küldtünk, hogy megalakítsák az OK(b)P kormányzósági irodájának külföldi szekcióját. Ezenkívül küldtünk 1500 db bro-

nauli kommunisták a barnaui táborban levő magyar és osztrák katonai szakértők közül többet bevontak a partizánfelkészítés és a város bevétele tervének kidolgozásába. (Lásd erről részletesen *I. Matvejev*: U isztokov vecsnjoi družsbi. Novoszibirszk 1939. 103–104. old.; *I. Matvejev*: Az örök barátság forrásánál. Kossuth Könyvkiadó 1961. 124–133. old.)

1921. szeptember 12-én az OK(b)P Altaj kormányzósági bizottsága mellett működő magyar agitációs és propagandaszekció összeállította azoknak a magyar kommunistáknak a névsorát és adatait, akiket 1918 és 1921 között Altaj kormányzóság területén megölték az ellenforradalmi bandák.

A kimutatásból csak az első oldal maradt fenn, amely az 1918 júniusában megölt magyar forradalmárook nevét tartalmazza. Eszerint 1918. június 22-én a cseh légiósok a Bijszk melletti erdőben agyonlőtték a következő elvtársakat: Németh Mihályt, Jakabovics Gyulát, Tót Józsefet, Kozák András, Munner Jánost, Ungrich Henrichet és Lakatos János géplakatost, a 12. honvédezzredből. Bijszk magyar szekciója a város felszabadulása után közös sírban temette el a hét elvtársat.

1918. június 7-én a barnaui pártbizottság székházának védelme közben megsebesült és kórházba került Kerekes Ferenc. A fehérgárdisták a város elfoglalása után az ablakon át kivetették az utcára. Ugyanezen a napon agyonlőtték N. György vöröskatonát a 23. honvéd gyalogezredből, az OK(b)P magyar csoportjának pénztárosát (családnevét homály fedi). Június 10-én a kormányzóság egyik falujában agyonlőtték Kovács József vöröskatonát.

Június 13–14-én Barnaulban, a temetőben 60 magyar elvtársat lőttek agyon.

Június 16-án agyonlőtték Magyarai Józsefet, Rubcska faluból való kőművest.

Június 17-én kézigránáttal megölték Kalmanki állomáson Morvai József asztalost, barnaui agitátort.

Júniusban a barnaui pályaudvaron agyonlőtték 16 magyar internacionalistát, akiket a szemipalatyinszki vasút mentén fekvő téglagyárban fogtak el. Ugyanebben a hónapban agyonlőtték a Somogy megyei Hegedűs Ferencet (29. honvéd gyalogezred); Nagy Mihályt (22. honvéd gyalogezred), hat magyar cipészt, s velük együtt három szlovákot is, akik nem voltak hajlandók belépni a csehszlovák légiósok közé. (PI Archivum. F. 966/5. 76. ö. e. 164. 1.)

Az omszki „Vörös Újság” 1920. november 7-i, 411. száma közli a barnaui magyar kommunisták gyászjelentését: „A barnaui vörösharcosok mélyeséges szomorúsággal, de égő bosszúvágygal jelentik, hogy a sötét ellenforradalmi bandákkal vívott harcban a legszörnyűbb körülmények között életét vesztette egyik legöntudatosabb elvtársunk, Csengedi Ferenc. A kapitalizmus hiénái megveszekedett dühükben darabokra tépték a kötelességet teljesítő vörösharcos testét.”

¹ J. M. Mamontov a nyugat-sibériai partizánosztagok tehetséges vezetője volt.

sűrűt, amelyek a jelenlegi magyarországi helyzetről és az ott uralkodó fehérterrőről szóltak, továbbá felhívták az elvtársakat, hogy lépjenek be a Vörös Hadseregbe. Agitációt folytattunk a volt hadifoglyok táborában, hogy lépjenek be az őrzászlóaljba. Megkezdődött a párt- és a politikai munka, s taglétszámunk 140-re nőtt. Ennek a tagságnak a nagyobbik része már 1918-ban is megvolt.

Február.

Mínthogy semmit sem tudtunk a külföldi szekció területi irodájához tartozó szimpatizáns szervezetekről, kiküldtük 13 legjobb politikai munkásunkat, hogy szervezzék meg a területi irodát, ezenkívül két elvtársat Bijszkbe küldtünk állandó politikai munkára. Hetenként kétszer gyűlést tartottunk a táborban és párttaggyűlést a munkáspalotában. Elhatároztuk, hogy magyar nyelvű párt-heti lapot jelentetünk meg. A lap februárban, amikor irodalmat kaptunk a központból, meg is indult. Kibontakozott a párt- és agitációs munka, s létszámunk 250 párttagra és 85 szimpatizánsra nőtt.

Március.

Fokoztuk a hadifoglytáborban folyó párt- és agitációs munkát és a szervező munkát a pártban. Engel elvtársat küldöttként Moszkvába delegáltuk a kilencedik kongresszusra.* 8 politikai munkást és 20 hallgatót Omszkba küldtünk politikai tanfolyamra. Bensőségesen megünnepeltük a magyar forradalom évfordulóját. Ezenkívül hetenként gyűléseket, előadásokat, párttaggyűléseket tartottunk. Megemlékeztünk a párizsi kommünről. Taglétszámunk 350-re nőtt.

Április.

A hadifoglytáborban, a rokkantak részére berendezett kolostorban és az őrzászlóaljban hetenként gyűléseket és előadásokat tartottunk. Az Omszkból érkezett agitátor elvtársak fellendítették a pártmunkát, s a központ utasítása értelmében megkezdődött a párttisztítás. Pártmunkásokat küldtünk ki, hogy szervezzenek sejtet Ozjorka (holtvágány) állomáson és Cserepanovo állomáson. Ezenkívül Kamenybe is küldtünk egy politikai munkást.

Engel elvtárs visszatért Moszkvából és taggyűlésen számolt be „a kongresszus lefolyásáról és határozatairól”.

Május.

A párttisztítás befejeződött. A párttagok összeírása után a magyar csoportnak 278 tagja, 29 szimpatizánsa van. Molnár elvtársat Omszkba vezényeltük az OK(b)P magyar csoportjának területi értekezletére, s két elvtársat Moszkvába küldtünk felsőfokú politikai tanfolyamra.

Hat hónap alatt 40 párttagot vezényeltünk különböző tanfolyamokra, 27-et pártmunkára. Emellett az utóbbi időben 23 párttagot küldtünk haza, s 80 párttagot rokkantként.

Az OK(b)P magyar csoportja foglalkozás szerint a következőképpen oszlik meg:

munkás	132 párttag,	8 szimpatizáns
paraszt	120 párttag,	21 szimpatizáns

* Az OK(b)P IX. kongresszusáról van szó, amely 1920. március 29-től április 5-ig ülésezett.

kereskedelmi

és ipari alkalmazott 26 párttag, – szimpatizáns

összesen 278 párttag, 29 szimpatizáns

Iskolai végzettség szerint:

felsőfokú végzettség	11
középfokú végzettség	129
népiskola	160
otthon tanult	7
	<hr/>
	307

Gerda titkár

Partarhiv Altajszkovo Krajkoma KPSZSZ. f. 2. op. 1. d. 20. ll. 11–12. –
Kézírásos tisztazat. (Oroszul.)

211

*Az OK(b)P Turkesztán határterületi bizottsága mellett működő
magyar agitációs és propagandaosztályok I. értekezletének jegyzőkönyve¹*

Taskent

1920. június 20

Szavazati joggal vettek részt a következő elvtársak: Gábor József a Turkesztán határterületi bizottság képviselőjében, Tallér, Veres, Faragó a 217 tagú taskenti magyar szekció képviselőjében; Banutaj, Scheich, Gärtner a 282 főnyi Fergana területi magyar szekció képviselőjében; Buchwald és Legényi a 109 főnyi Szir-Darinszkaja területi magyar szekció képviselőjében; Kauffer, Varga, Kuchta, Paár és Nanyák 485 internacionalista képviselőjében; Hock és Botz a 227 főnyi Szamarkand területi magyar szekció képviselőjében.

¹ Az OK(b)P Turkesztán határterületi bizottsága mellett működő magyar agitációs és propagandaosztályok I. értekezlete fontos esemény volt a magyar pártszervezetek fejlődésében.

Turkesztánban a pártépítés jellemző sajátossága volt, hogy egymás mellett működött a Turkesztán Kommunista Párt határterületi bizottsága, a muzulmán iroda és a Külföldi Munkás-Paraszti Kommunista Párt határterületi bizottsága. Ez szétforgácsolta a pártmunkát.

Az OK(b)P VIII. konferenciája 1919 decemberében határozatokat hozott a párt szervezeti egységének biztosítására, és elfogadta az OK(b)P új szervezeti szabályzatát. (Lásd a 173. sz. dokumentumhoz fűzött 4. sz. jegyzetet.) Erre való tekintettel Turkesztán határterületi bizottsága, a muzulmán határterületi iroda, a külföldi kommunisták határterületi bizottsága és a Turkesztán-bizottság (az OK[b]P kiküldött képviselője) 1920. január 17–21-én tartott együttes ülésén elhatározták, hogy megszüntetik a három önállóan működő köztársasági központot és létrehozzák a pártmunka egységes központját.

A Turkesztán Kommunista Párt V. határterületi értekezlete (1920. január 20–27.) határozatot hozott Turkesztán egységes kommunista pártjának megteremtéséről. Ennek vezető szerve az OK(b)P KB-nak alávetett egységes határterületi bizottság lett, amelyet az értekezleten választottak meg. Gábor Józsefet, a magyar kommunisták képviselőjét, a határterületi bizottság és a végrehajtó bizottság tagjává választották.

Ő irányította annak a különbizottságnak a munkáját is, amelyet a nemzeti pártcsoportok szer-

Tanácskozási joggal vettek részt a következő elvtársak: Székely Szamarkandból, Ernst a turkesztáni front politikai osztályáról, Teichner és Sziklai, az ideiglenes internacionalista föderáció tagjai, Arno elvtárs, a taskenti szervezet titkára, és még sok vendég.

Gábor elvtárs, a Turkesztán határterületi bizottság tagja üdvözli az összegyűlt küldötteket, és kéri, válasszanak háromtagú elnökséget.

Az értekezlet tiszteletbeli elnökévé választja Lenin és Kun Béla elvtársat, az értekezlet elnökségébe pedig Gábor, Faragó és Tallér elvtársat választja be.

Tallér elvtársat megbízzák a titkári teendők ellátásával.

Gábor elvtárs mint elnök javasolja az értekezlet napirendjének megállapítását. A napirend a következő: 1. A jelenlegi politikai helyzet. 2. Szervezeti kérdések. 3. Feladatok: a) Szovjet-Oroszországban, b) Magyarországon, c) munka a párttagok között, d) munka a volt hadifoglyok között. 4. A katonai kérdés. 5. A határterületi iroda megválasztása. 6. Különfélék.

1. §. A jelenlegi politikai helyzet. Előadó Faragó elvtárs.

Határozat:

A tőkés társadalmi és gazdasági rendnek az imperialista háború . . .*, a szociális forradalom, különösképpen pedig az orosz proletariátus győzelemre vitt osztályharca nyomán következő felbomlása világméretekben megindult és a régi rend katasztrófájához vezet. A katonai és gazdasági sikerek fényesen bizonyítják a felszabadult proletártömegek akcióképességét és teremtőerejét. A proletárság tömege súlyos dilemma elé állította a burzsoá internacionálé vezérkarát, nevezetesen:

vagy nyílt háborút viselni az ellen a Szovjet-Oroszország ellen, amelyre az egész világ proletariátusa bizodalommal tekint, vagy pedig békét kötni. Ők azonban a maguk módján oldották ezt meg: békét hirdettek, de illegálisan hadat viselnek. Pontosan ezt a politikát folytatja az antant is. A semlegességről ordítzik, de hadianyaggal látja el a lengyel és krími ellenforradalmárokat.

Ez a taktika belső bomlást idéz elő, és nem követ semmiféle határozott célt.

vezési tervének kidolgozására alakítottak. A tervezet értelmében nemzeti szekciókat alakítottak az egységes városi és területi pártszervezetek keretében. A Turkesztán Kommunista Párt határterületi bizottsága mellett létrejöttek a nemzeti szekciók *határterületi irodái*. A határterületi irodák munkáját a határterületi bizottság nemzeti kisebbségi osztálya – később alosztálya – fogta össze.

A külföldi kommunisták pártjának megszüntetésére és az osztályok (szekciók) megalakítására 1920. március 25-én a nyelvi csoportok képviselőiből megszervezték a határterületi bizottság mellett a külföldi kommunisták föderációjának ideiglenes osztályát. Ez 1920 augusztusáig, vagyis az átszervezés befejezéséig működött. A föderáció élén Gábor József állott.

A magyar agitációs és propagandaosztályok I. határterületi értekezlete kijelölte a további feladatokat, megválasztotta a határterületi irodát. Ennek titkára Legényi, az iroda egyik tagja és a román alszekció titkára pedig Sziklai Sándor lett.

A TKP taglétszáma az átszervezés után 8897 volt, ebből 3192 a külföldi szekciók tagsága (a magyar szekciók létszáma ekkor 884 volt, vagyis az egész párt taglétszámának 10⁰/₁₀-át alkotta). Részleteket ezzel kapcsolatban lásd I. Sz. *Szologubov*: Inoszttrannije kommunyishti v Turkesztanye (1918–1921 gg.) (Külföldi kommunisták Turkesztánban). Taskent 1961. 48–58. old.

* Olvashatatlan szó.

A kapitalizmus a végveszélyben a gyarmatokra menekül, hogy megszédje magát. Egyiptom, Arábia, India, Perzsia, Afganisztán, Törökország – íme, az a szörnyű útvonal, amelyen a tőkések rablóhadjáratokat vezetnek a Kelet népei ellen, abban reménykedve, hogy így megmenthetik a helyzetet.

A burzsoázia láthatólag elfelejtette, hogy amikor a proletárforradalom megkezdődik, az imperializmus külsőleg már nem tarthatja magát.* Szemben a burzsoá rend bomlásával, a proletariátus soraiban az osztályöntudat fejlődése figyelhető meg, különösen Nyugat-Európában. Ez több esetben nagyerejű megmozdulásokban jut kifejezésre. A legutóbbi németországi parlamenti választások megmutatták a megalkuvó irányzat csődjét.¹ A proletárerők feltartóztathatatlan áramlása a III. Internacionálé felé és a proletárdiktatúra eszmei szilárdsága magáért beszél. A proletártömeg felismerte, hogy csak két szélső erő, a harcos szocializmus és a harcos kapitalizmus között folyik a küzdelem. Ebben a harcban csak két erő érdekelt: az élődsi gazdagok és a szegény munkásnép. Középut nincs, ha pedig valaki ilyen középutra mutat, az nyilvánvaló csalás, és az ilyen megalkuvók a legveszedelmesebb ellenség kategóriájába tartoznak.

Ezért nekünk, proletároknak nem szabad lebecsülnünk az ellenfél erejét. A burzsoá rend mélyre eresztette gyökereit, s azokat csak nehéz, állhatatos munkával és kitartással lehet kitépni. Bár a lengyel ellenforradalom falai már ingadoznak, mégis szüntelenül ébernek kell lennünk.

Feladatunk a jelenlegi helyzetben: harcolni és helytállni. Készülnünk kell a megkezdett harc befejezésére, egyszersmind pedig fel kell építeni mindent, amit a régi rend lerombolt. Ez lesz a záloga a proletariátus tőke feletti győzelmének. Az emberi társadalom új korszakát, a dolgozók szabad szövetségén alapuló kommunizmust csak öntudatos és állhatatos harcosok valósíthatják meg.

Éljen e harcosok hadserege, a III., Kommunista Internacionálé! Le az áruló, megalkuvó szocialistákkal. A proletariátus nevében bátran előre a kommunizmus felé!

2. §. Szervezeti kérdés.

Előadó Gábor elvtárs.

Az értekezlet, miután megismerkedett a szervezeti szabályzattal és a szervezeti kérdéssel, a következő határozatot hozta:

A turkesztáni magyar agitációs és propagandaszekciók értekezlete szükségesnek tartja, hogy a jövőben a szervezeti szabályzat keretei között folyjon a pártmunka, ezért a következőt határozza:

1. A föderációt mint olyat meg kell szüntetni.

2. Az új szervezeti szabályzat értelmében meg kell szervezni a határterületi bizottság magyar agit.-prop. irodáját.

3. Az átszervezést a lehető legrövidebb időn belül végre kell hajtani.

4. Ki kell nyomtatni és meg kell küldeni a helyi szervezeteknek az új szervezeti szabályzatot.

¹ Az 1920 júniusi Reichstag-választásokról van szó. Ezekben a jobboldali szociáldemokraták az 1919-i választáshoz viszonyítva szavazóik felét veszítették el.

* Eredetiben így.

3. §. Feladataink.

Előadó Gábor elvtárs.

1. Feladataink Szovjet-Oroszországban.

Az előadás után a következő határozat született: az értekezlet irányelvül fogadja el az ismertetett téziseket, azzal, hogy minden erőnk megfeszítésével törekedni kell a szovjethatalom erősítésére, amely a nyugati forradalom bázisa.

2. Munka a párttagok között.

Előadó Gábor elvtárs.

Az értekezlet, miután megismerkedett a kérdéssel, tekintettel arra, hogy elvi ellenvetés nem volt, a következő határozatot hozta:

Tudomásul vesszük a beszámolót azzal a kiegészítéssel, hogy a fő cél az itteni forradalom erősítése, utána pedig a fő feladat átvinni a forradalmat Nyugatra.

3. A kommunisták és a volt hadifoglyok.

Előadó Gábor elvtárs.

Határozat:

Az értekezlet tudomásul veszi a felolvasott direktívákat, s a határterületi irodát bízza meg a párttagitáció irányításával.

4. A proletárpárt munkája és a magyar forradalom.

Az értekezlet a direktívákkal való megismerkedés után a következő határozatot hozta Gábor elvtárs beszámolójával kapcsolatban:

Valamennyi direktívát át kell adni a határterületi irodának végrehajtásra, azzal, a kiegészítéssel, hogy a direktívákat a legrövidebb időn belül ki kell nyomtatni és meg kell küldeni a helyi szervezeteknek.

4. §. Az internacionalista brigád kérdése.

Előadó Gábor elvtárs.

Az előadó hosszú beszédben világítja meg a kérdéssel kapcsolatos eseményeket, rámutatott az internacionalista brigád szervezése folyamán kiadott téves jelszavakra.¹ Ezután az értekezlet elfogadja ugyanazt a határozatot, amelyet már elfogadott a köztársaság forradalmi haditanácsának, az internacionalista brigád megbízottjának és a volt föderációnak az egyesített ülése.²

Mindamellettt azzal az alább mellékelt kiegészítéssel, amelyet a német szekció nyújtott be az 1. §-hoz a nyelvi csoportok 1920. június 20-i összevont ülésén.³

A magyar agitációs-propaganda szekció ezennel kinyilvánítja azt az óháját, hogy az internacionalista alakulatokat a legrövidebb időn belül indítsák el Turkesztánból a központba, azzal az indokolással, hogy az internacionalista brigád szervezése nem egészen az említett téziseknek megfelelően történt.

5. §. Választás.

¹ Két jelszóról van szó: „Fegyverrel haza!”, és „Nyugatra!”. Minthogy Turkesztán 1919–1920-ban ellenforradalmi erők gyűrűjébe kerül, e jelszavak megvalósításáról nem lehetett szó. Az ilyen jelszavak elvonták a turkesztáni internacionalisták figyelmét az egyetlen reális és abban az időben halaszthatatlan feladatról: a szovjethatalom Turkesztánban való védelméről. Miután 1920-ban szétűzták az ellenséges gyűrűt, fokozatosan Szovjet-Oroszország központi részeibe indították a nemzetközi alakulatokat, s 1920–1921-ben nagyon sokan hazautazhattak azok közül, akik kiyántak.

² Az egyesített ülés határozata nem áll rendelkezésünkre.

³ Ennek az ülésnek az anyagai nem állnak rendelkezésünkre.

A választás lebonyolítására az értekezlet háromtagú jelölő bizottságot választ, nevezetesen Gábor, Faragó és Kauffer elvtársat. 15 perc elteltével felolvassák a jelölteket: Veres, Bocz, Tallér, Kauffer, Gábor elvtársak. Bocz elvtárs jelölését betegsége miatt törlik. Elfogadják Legényi elvtárs jelölését. A plénum ezenkívül még jelöli Gärtner, Hock és Scheich elvtársat. Az értekezlet szótöbbséggel megválasztja Veres, Gábor, Legényi, Tallér és Kauffer elvtársat. Javasolja a határterületi irodának, hogy a fenti személyeket terjessze fel jóváhagyásra a határterületi bizottsághoz.

6. §. Különlélek.

a) Gábor elvtárs javasolja, hogy nevezzék el az értekezletet és a szekciókat is.
Határozat:

1. Az értekezlet neve:

Az OK(b)P turkesztáni magyar agit.-propaganda szekcióinak I. értekezlete.

2. A határterületi iroda neve:

Az OK(b)P határterületi bizottsága mellett működő magyar agit.-propaganda szekció határterületi irodája.

a) A különböző szekciók nevei:

Az OK(b)P városi bizottságának magyar agit.-propaganda szekciója.

b) Gärtner elvtárs javaslata.

Pártmunkáshiány miatt a velük való takarékoskodás végett meg kell szüntetni a területi irodát. A területi iroda szerepét a (terület székhelyén levő) járási-városi iroda töltsse be. Határozat:

Az értekezlet elfogadja a javaslatot, azzal a kiegészítéssel, hogy a területi föderáció már megválasztott tagjait a választások alkalmával jelölni kell az új bizottságba, és hogy a határterületi irodának joga van elvtársakat kinevezni a bizottságba.

3. A sajtó kérdése. Határozat:

a) A szellemi, irodalmi, technikai erők és anyagi eszközök hiányára való tekintettel egyesíteni kell a lapokat, részint a minél nagyobb példányszám érdekében, részint a párhuzamosság elkerülése végett.

b) A magyar irodának felelős képviselőt kell biztosítani az állami kiadónál.

c) Az értekezlet javasolja a határterületi irodának, hívja össze egyesített ülésre az összes irodalmi erőket, hogy rögzítsék a jövőre nézve az irodalmi munka általános direktíváját.

d) Vissza kell hívni a politikai osztályról és a helyi szervezetektől az ott levő irodalmi és szakképzett pártmunkásokat és a központ rendelkezésére kell őket bocsátani.

e) A pártiskola.

Határozat:

Taskentben, Szamarkandban és Ferganában háromhetes előkészítő tanfolyamokat kell szervezni a pártiskola leendő hallgatói részére. A tanfolyamokon minden önként jelentkező részt vehet, akár párttag, akár nem. Ezzel kapcsolatban közölni kell a helyi szervezetekkel a megfelelő instrukciókat.

f) A párterők összpontosítása:

Az értekezlet javasolja az újonnan választott határterületi irodának, tegyen intézkedéseket, hogy a szamarkandi területen szétszórta élő párttagokat és internacionalistákat, gyér számukra való tekintettel, költöztessék Szamarkandba politikai képzésük végett.

g) A tézisekről.

A következő értekezlet téziseit előre meg kell küldeni a helyi szervezeteknek.

b) A politikai osztály kérdése.

Javasolni kell a határterületi irodának, tegyen intézkedéseket a politikai osztályok nemzetközi szekcióinak újjászervezésére.

i) A román sejt kérdése.

A román sejt tagjai, kis létszámukra való tekintettel, a magyar iroda vezetése alatt dolgozzanak. A munka összehangolása végett delegáljanak egy főt a magyar irodába.

4. A Hadifogoly- és Menekültügyi Kollégium (Plenbezs).

a) Azokban a helységekben, ahol volt hadifoglyok élnek, meg kell szervezni a Plenbezs képviselőtét.

b) Meg kell szervezni a Plenbezs kulturális szekcióját.

c) A határterületi iroda megbízottakat delegál a magyar szekció nevében a Plenbezsbe.

d) A Plenbezs hetenként számoljon be munkájáról.

e) A Plenbezzsel kapcsolatos minden egyes rendelkezést közölni kell a helyi szervezetekkel.

5. A következő értekezlet időpontjáról.

Mihelyt visszaérkeznek a helyi szervezetek által a moszkvai értekezletre választott küldöttek¹, azonnal össze kell hívni a határterületi értekezletet.

Az elnök felhívja a küldöttek figyelmét az értekezlet határozataira, mondván, hogy ezek igen fontosak a jövő munkája szempontjából, s kéri, hajtásák őket végre.

Az elnök beszéde után az értekezlet az „Internacionálé” eléneklésével ér véget.

Gábor J. elnök

Tallér F. titkár

Partarhiv. Uzb. filiala IML. Taskent f. 60. op. 1. d. 849. ll. - 2-4. - Gépírásos tisztázat. (Oroszul.)

¹ Az OK(b)P magyar agitációs és propagandaszekcióinak II. országos értekezletéről van szó, amelyet 1920 szeptemberére hívtak össze. (Lásd a 228. sz. dokumentumot és a hozzá fűzött jegyzeteket.) A Turkesztán határterületi bizottságnak az értekezletre készített beszámolóját lásd a 229. sz. dokumentumban és a hozzá fűzött jegyzetekben.

*A kolcsuginói hadifogoly bányászok gyűlése határozatilag kimondja,
hogy készek védelmezni Szovjet-Oroszországot
a lengyel pánok támadásával szemben*

Kolcsugino

1920. [június]* 26

Kolcsuginói bányatelep külföldi munkásai folyó hó 26-án tartott általános gyűlésen . . .** 400 volt hadifogoly vett részt, a következő határozat lett hozva:

Mi egyetértve az orosz proletárokkal, erélyesen tiltakozunk az ellen, hogy a jelenlegi „Horthy” kormánya bármilyen segítségben is részesítse az imperialista lengyel pánokat az Orosz Tanácsköztársaság elleni rabló hadjáratban,¹ ha ez nem elég, akkor csak egy szó kell arra, hogy munkásszerszámjainkat felcseréljük a fegyverekkel.

A gyűlés nevében

Kőszegi Tamás
titkár

Partarhiv pri Szverdlovszkom Obkome KPSZSZ. f. 41. op. 1. d. 540. l. 221. – Kézírásos tisztázat.

¹ A Horthy-kormány bizonyos mértékű katonai és politikai segítséget nyújtott a lengyel kormánynak. Lengyelországba ellenforradalmi tisztek utaztak, akik a lengyel hadsereg vezérkarával együttműködve propagandát folytattak a nemzetközi alakulatok és alegységek bomlasztása érdekében. Megígérték nekik, hogyha megadják magukat, hamarosan hazatérhetnek. (Lásd a kiadványunk II. kötetének 346. sz. dokumentumát és a hozzá fűzött jegyzeteket.)

A Szovjet-Oroszországban élő magyarok mindezt nagy felháborodással fogadták. Az omszki „Vörös Újság” 1920. június 6-án kiáltványt tett közzé, amelyben felszólította a magyar vöröskatonákat és kommunistákat, hogy menjenek a lengyel frontra.

Ugyanezen a napon Irkutszkban a magyar munkások és katonák tiltakozó tüntetést rendeztek a Horthy-kormánynak a lengyel pánok támogatásával kapcsolatos tervei ellen. A tüntetők hangoztatták, hogy készek fegyverrel védelmezni a szovjethatalmat (Forradalom [Irkutszk], 1920. június 12.). A lap ugyanezen számának vezércikke közölte, hogy június 6-án ugyanilyen tüntetések zajlottak le Szovjet-Oroszország minden olyan városában, ahol magyar dolgozók tartózkodnak.

Az OK(b)P tomszki magyar szekciójának június 14-i taggyűlése határozatot hozott, hogy mindnyájan a frontra mennek. (PI Archívum. F. 966/7. 104. ö. e. 8. l. és hátl.)

A moszkvai „Vörös Újság” 1920. június 27-i száma közli, hogy a moszkvai magyar agitációs és propagandaszekció tagjainak 20⁰/₀-a bevonult. Általában az OK(b)P valamennyi magyar szekciójában folyt a mozgósítás.

* A hónap megállapításánál abból indultunk ki, hogy az irat beérkezési dátuma 1920. július 16. Valószínű tehát, hogy az előző hó 26-ról van szó.

** Egy szó olvashatatlan.

Az OK(b)P Cseljabinszk kormányzósági bizottsága mellett működő magyar szekció taggyűlésének jegyzőkönyve az internacionalistáknak a hátországi munkára való mozgósításáról

Cseljabinszk

1920. június 30

Jelen volt: 19 párttag és 33 tagjelölt.

Elnök: *Novitzky*

Titkár: *Kiss*

Napirend:

1. Ács elvtárs beszámolója, a városi körzet taggyűléséről.

Gosztola elvtárs beszámolója a kormányzóságból.

2. Folyó ügyek.

Az elnök megnyitja a gyűlést. Az első előadó megkapja a szót.

Ács elvtárs közli, hogy a városi taggyűlés elhatározta, nyolc kommunista párttagot választ az ügyek helyes vitelére, egyben azzal a felhívással fordul az OK(b)P tagjaihoz, hogy most, amikor a lét és nemlét kérdése dől el a nyugati fronton, a kommunistáknak a legszélesebb körű segítséget kell nyújtaniuk a sebesült vöröskatonáknak.

A gyűlés elfogadja a beszámolót.

Gosztola elvtárs beszámolója. Kiküldetésből tért vissza, közli, hogy Troickban teljesen rendben van a szervezet, és a magyar kommunisták helyzete a lehető legjobb. A szervezetnek 32 tagja és 20 tagjelöltje van. Ezenkívül nagy erővel folyik a kulturális-felvilágosító munka. Hetenként színházi előadásokat, műsoros gyűléseket tartanak stb.

A gyűlés elfogadja a beszámolót.

A jelenlegi helyzetről Kiss és Gosztola elvtárs szólal fel. Megvilágítják a pillanatnyi nemzetközi helyzetet és a frontokon uralkodó helyzetet.

Kiss elvtárs javasolja, hogy 3-án* rendezzék meg a következő kommunista szombatot. Kiss elvtárs javaslatát egyhangúlag elfogadják.

Kiss elvtárs közölte, hogy szombaton ötre ide kell jönni a helyiségbe, majd kivonulni az elosztópontra. Az első szombat-munka után a külföldi kommunisták a vasútra mennek esti szombatra, 8-tól 10-ig. Ezzel kapcsolatban Kiss elvtárs rámutat, hogy az orosz proletariátus véres háborút visel, hogy a szocialista forradalom megvalósuljon Nyugaton, s ezalatt nekünk, külföldi kommunistáknak a hátorszáiban elsősorban fizikai munkánkkal kell segítenünk, s mindnyájunknak egy emberként kell részt vennünk ezen a szombaton.

A gyűlés az „Internacionálé” eléneklésével zárul.

Kiss titkár

Partarhiv Cseljabinszkovo Obkoma KPSZSZ. f. 77. op. 1. d. 389. l. 42. –
Kézírásos tisztázat. (Oroszul.)

* 1920. július 3-án.

*Az irbiti német–magyar csoport átirata
az OK(b)P Urál területi bizottságának magyar szekciójához
arról, hogy a hadifoglyoktól összegyűjtött pénzt
a sajtó megszervezésére fordítják*

Irbít

1920. július 9

Az irbiti német–magyar csoport értesíti önöket, hogy gyűjtést rendeztünk a volt osztrák–német és magyar hadifoglyok között, s az önkéntes adományokból 6157 rubel 50 kopek gyűlt össze. Ennek felét, azaz 3073 rubel 75 kopeket a magyar csoport rendelkezésére bocsátjuk a sajtó helyzetének javítására.

A fenti 3073 rubel 75 kopek (azaz háromezer-hetvenhárom rubel 75 kopek) összeget Kovács Dezső elvtársnak adjuk át, hogy továbbítsa a magyar csoportnak.

A szekció elnöke*
Titkár*

Partarhiv Szverdlovskovo Obkoma KPSZSZ. f. 41. op. 1. d. 540. l. 173. –
Kézírásos tisztázat. (Oroszul.)

*A „Pravda” közleménye a Távól-Keleten élő
magyar internacionalisták tiltakozásáról
amiatt, hogy a magyar reakció támogatja
a pánok Lengyelországának Szovjet-Oroszország ellen indított támadását*

Moszkva

1920. július 10

Nyizsnyeugyinszk. A Távól-Keleten levő magyar internacionalisták a leg-erélyesebben tiltakoznak amiatt, hogy a reakciós magyar kormány** anyagi segítséget nyújt Lengyelországnak Szovjet-Oroszország ellen viselt háborújában. Horthy és az egész világburzsoázia reszkessen bosszúntól.

Éljen a III. Internacionálé!

Éljen a Vörös Hadsereg, az egész világ felszabadítója!

Valaska titkár

Pravda (Moszkva), 1920. július 10

* Olvashatatlan aláírás.

** Lásd a 212. sz. dokumentumhoz fűzött jegyzetet.

Az OK(b)P Petrográd kormányzósági bizottsága mellett működő
magyar osztály felbívása a magyar dolgozókhöz
a III., Kommunista Internacionálé második kongresszusának
megnyitása alkalmából

Petrográd

1920. július 19

Világ proletárai, egyesüljetek!

A harmadik, kommunista Internacionálé második világkongresszusához!

Eltársak!

Ma, 1920. július 19-én nyílik meg Petrográdon a Harmadik, Kommunista Internacionálé második nemzetközi világkongresszusa.¹ Az egész világ legjobbjai, az egész világ proletariátusának legodaadóbb előharcosai gyűltek egybe, hogy itt megbeszéljék a nemzetközi proletariátus nagy felszabadító harcának mikénti továbbfejlesztését, a nemzetközi imperializmus düledező kártyavaráának miként való végleges szétrombolását, hogy azután annak helyébe egy új, szabad kommunista rendszert teremtsenek.

Az 1914–1918. évi világháborúban húszmillió emberéletet vesztett az emberiség. Ez óriási veszteség árán jutott a nemzetközi proletariátus az öntudatosság azon fokáig, hogy további sorsát a saját kezeibe véve, megteremtse az egész világ tanácsköztársaságát, hogy megakadályozza e hallatlan óriási embermészárlás megismétlését.

Emlékezz vissza az imperialista háborúra!

Emlékezz az 1914–1918. évi háborúra!

Csinálj úgy, hogy e rablőháború ne ismétlődhessen meg!

Harcold ki e célből az egész világ tanácsköztársaságát!

Ez lesz a kongresszus első szava.

A Kommunista Internacionálé az egész világ harcoló proletariátusának az útmutatója és védőbástyája. A hároméves nagy proletárforradalom folyamán Tanács-Oroszország megnyerte az egész világ proletariátusának szívét. A vérszomjas antant minden próbálkozása, a nemzetközi burzsoázia minden erőfeszítése erőtlenné bizonyult a nemzetközi proletariátus viharedzett forradalmi akarata előtt, mely napról napra mindig erősebb, mindig érettebb formában mutatkozik.

Eltársak!

Most, amidőn Magyarországon tízezerszámra mészárolja a vérszomjas nemzetközi burzsoázia lakája – Horthy admirális hóhérbandája a magyar munkásságot, most, amidőn a Horthy aranycsillagos hordája ezerszámra küldi vérpadra a ma-

¹ A Kommunista Internacionálé II. kongresszusa 1920. július 19-től augusztus 7-ig ülésezett Petrográdon. A kongresszuson 41 ország kommunista pártjainak és más munkásszervezeteinek képviselői vettek részt. A nemzetközi helyzetről és a Kommunista Internacionálé fő feladatairól Lenin tartott beszámolót.

gyar munkásság legjobbjait, most, amidőn az antant minden erejét megfeszítve, a lengyel földbirtokosokat és a román bojárokat uszítja ismét a proletárforradalom bölcsője: az Orosz Tanácsköztársaság megsemmisítésére, emeljétek fel szavatókat, tiltakozzatok az egész világ proletariátusa előtt e hallatlan – a spanyol inkvizíciót ezerszer felülmúló – véres fehérterror ellen.

Tudja meg az egész világ proletariátusa, hogy ti, akik az imperialisták érdekében már hat éve szenvedtek, ti kik a burzsoázia pénzeszsákja kedvéért már hat éve feleségeitekől, gyermekeitekől, szüleitekől, testvéreitekől elszakadva, hazátlanul vándoroltok a világban, most, amikor végre e sok szenvedés után hazakerülve, ahelyett, hogy megkezdhetnétek a nyugodt, békés munkát, az emberséges életet, megpihenhetnétek szeretteitek kebelén – a Horthy tisztibandája véres terrorjának mentek elébe, hogy újból a piszkos, bűzös légerekben éheztek, hogy újból a burzsoázia vérszomjának legyetek áldozatai.

Eltársak! Ti hazamentek. Vegyetek példát az orosz proletariátustól. Romboljátok széjjel, döntsétek meg a magyar burzsoázia munkásvérben elrothadt kiszároló rendszerét, hogy helyébe megteremthessétek az új, tiszta, szabad, kommunista rendszert.

Halál a nemzetközi burzsoáziára és bérenceire!

Éljen a Harmadik, Kommunista Internacionálé második nemzetközi világkongresszusa!

Éljen a proletariátus nemzetközi világforradalma!

Éljen a világtanácsköztársaság!

Éljen a magyar forradalmi proletariátus!

Az Oroszországi Kommunista Párt petrográdi magyar osztályának kiadása.

PI Archívum. F. 966/3. 37. ő. e. 8. l. – Nyomtatott röplap.

*Az OK(b)P Szamara kormányzósági bizottsága mellett működő
magyar szekció jelentése
a nemzeti kisebbségek osztályának, a szekció 1920 júniusi munkájáról*

Szamara

1920 június

Gyűlések

Hónap, nap	Téma	Előadó	Jelenlevők száma	A gyűlés helye
Június 1	A nyugati front helyzete	Bálint elvtárs	600	Szamara, Sztrukovkert
Június 3	Mik a proletariátus feladatai a nyugati fronttal kapcsolatban	Kerekes elvtárs	70	Szamara, Nemzetközi Klub
Június 10	Az önkéntes osztagokkal kapcsolatban	Moldován elvtárs	400	Szamara, hadifogolytábor
Június 14	Milyen kötelességeink vannak a proletariátussal szemben, hazatérés után	Bálint elvtárs, Moldován elvtárs	56	Szamara, Nemzetközi Klub
Június	A nyugati front helyzete	Kerekes elvtárs	500	Szamara, Sztrukovkert
Június 19	A hazatérők búcsúztatása	Kerekes elvtárs, Kiss és Moldován elvtársak	450	Szamara, hadifogolytábor
Június 28	Gyűlés a vöröskatonák tiszteletére	Bálint elvtárs	75	Szamara, a parancsnoki különítmény klubja
Június 29	A proletárok kulturális munkája, összefüggésben a jelenlegi helyzettel	Bálint elvtárs	400	Szamara, a parancsnoki különítmény klubja

Összes résztvevők száma

2151*

Ezenkívül rendeztünk három megbeszélést, három előadást, öt taggyűlést és négy ülést, a kormányzóságba kiküldtünk két agitátor-instruktort tanulóörök szervezésére. A kormányzóságban pártiskola és analfabéta-tanfolyam működik.

Bálint, az iroda tagja
Titkár**

PI Archívum. F. 966/3. 43. ó. e. 13. l. és hátl. – Kézírásos tisztazat.

* Így áll a szövegben. Helyesen: 2551.

** Olvashatatlan aláírás.

Az OK(b)P Petrográd kormányzósági bizottsága mellett működő magyar agitációs és propagandaszekció taggyűlésének jegyzőkönyve

Petrográd

1920. augusztus 6

Jelen vannak: Haas, Gross, Káldor, Klinghammer, Reithmesser, Scharenberg, Alexi, Szabó, Toddero, Hagenbeck, Sárközi, Weisz, Burgia, Kotek, Trenner és Takács. Elnökké Klinghammer elvtársat választják, aki az iroda nevében napi-rendet javasol, s azt a gyűlés elfogadja:

1. Az előző taggyűlés jegyzőkönyvének felolvasása.
2. Az iroda jelentése.
3. Az agitációs osztály jelentése.
4. Különfélék.

1. A taggyűlés változtatás nélkül tudomásul veszi az előző taggyűlés jegyzőkönyvét.

2. Káldor elvtárs bejelenti, hogy Golodaj szigeten Trenner elvtárs vezetésével agitációs pontot szerveztek. Majd közli, hogy ezentúl minden hadifogyolytranszportot három kommunista fog kísérni, akik útközben gyűléseket tartanak és beszélgetnek a hadifogyokkal. A gyűlés tudomásul veszi a bejelentést.

3. Alexi elvtárs bejelenti, hogy július 31-től augusztus 6-ig az alábbi gyűlések zajlottak le: Golodaj szigeten Káldor elvtárs tartott előadást „Az antant és a világháború következményei” címmel. A Szergejevskaja 10-ben Last elvtárs beszélt „A nemzetközi helyzet”-ről. Ugyanitt Alexi elvtárs is beszélt „Az osztályharc” címmel, majd Weisz elvtárs „Wilson vagy Lenin” címmel. Itt határozati javaslatot is beterjesztettek, amelyet a gyűlés elfogadott.

Transzbaltában Alexi elvtárs beszélt „A gazdasági világválság” címmel. Ugyanitt Toddero elvtárs „A magyar proletariátus feladatai” címmel. A bejelentést a taggyűlés tudomásul veszi.

4. Haas elvtárs javasolja, hogy ezentúl a transzportokban levő fizikailag egészséges hadifogyokat tartsák vissza néhány napig Petrográdon, s használják fel a Petrotop* munkájában, tekintettel arra, hogy egész szerelvényekkel érkeznek Pétervárra, s ezeken tüzfát lehetne szállítani a központba. Ezért nem árt, ha a mi proletariátusunk hazatérése előtt némi segítséget nyújt az orosz proletariátusnak a fűtőanyagkérdésben.

Haas elvtárs javaslatára megválasztják Trenner elvtársat, akinek ezentúl feladata lesz megszervezni az ideiglenes munkacsapatokat és a Petrotop rendelkezésére bocsátani. A gyűlés az „Internacionálé” eléneklésével zárul.

Klinghammer elnök

Káldor titkár

Partarhiv pri Leningradskom Obkome KPSZSZ. f. 16. op. 11. d. 11 171. l. 8. i ob. - Gépirásos hitelesített másolat. (Oroszul.)

* Petrogradszkij toplivij komitet (pétervári tüzelőanyag bizottság) rövidítése.

*A petrográdi munkások üdvözlik Kun Bélát
Szovjet-Oroszországba érkezése alkalmából¹*

Petrográd

1920. augusztus 12

Üdvözet a magyar kommunisták vezérének!

Tegnap a petrográdi munkások képviselői találkoztak Kun Bélával. Azok közé a kommunista vezetők közé tartozik, akik a legkedvesebbek a nemzetközi proletariátusnak, s akiket a világburzsoázia a legjobban gyűlöl. Mert Kun Béla elvtárs állt az élén annak a magyar munkásforradalomnak, amely Európa szívében lobbantotta lángra a kommunizmus parazsát. Kun Béla elvtárs állt az élén annak a népnek, amely elsőként követte az orosz munkások és parasztok példáját. Kun Béla elvtárs 133 napon át harcolt a magyar proletariátus élén a nemzetközi imperializmus erői ellen addig, míg végül a proletariátus hamis barátai, a magyar szociáldemokraták árulása következtében (akik képmutatóan a munkásosztály iránti hűségükről fogadkoztak, valójában azonban tört döftek a hátába), Kun elvtársnak le kellett mondania a hatalomról.

Eltársunk osztályrésze sok-sok üldöztetés volt. A magyar szociáldemokraták még 1919 elején börtönbe vetették, s egyenesen innen került a Népbiztosok Tanácsának elnöki tisztségébe.² Üldöztetés volt a része a Magyar Tanácsköztársaság bukása után is. Ausztriában volt internálva, s a magyar fehérgárdisták szüntelenül az életére törtek.

Kun Béla elvtárs kétszeresen drága az orosz proletariátusnak, mert 1918-ban az Urálban Oroszország élenjáró proletárjaival vállvetve védelmezte a világ első szovjetköztársaságát a francia imperialisták által ránk uszított csehszlovák csapatok ellen.

Kun Béla elvtárs most a világforradalom ígéret földjén, Szovjet-Oroszországban van. Ám, mint a petrográdi munkások üdvözlésekor mondotta, csak rövid időre jött, igyekszik minél hamarabb hazatérni.

A forradalmi hullám, amely lavinaként növekszik Európa-szerte, s Vörös Hadseregünknek a lengyel imperializmus felett aratott győzelme, hadseregünké, amely megsemmisítő kalapácsként sújt le a világreakcióra, közelebb hozza a szabad Szovjet-Magyarország óráját.

Horthy tengernagy fehérterrorjának a történelemben példa nélkül álló bestia-

¹ A Magyar Tanácsköztársaság bukása után Kun Béla Ausztriába emigrált, ahol a köztársaság más népbiztosaival együtt internálták. Egy évig élt majdnem börtön jellegű körülmények között. 1920 nyarán az osztrák kormány, a világproletariátus és a szovjet kormány határozott követelésére, megengedte Kun Bélának, hogy Németországon át Szovjet-Oroszországba utazzék.

² Kun Béla a Magyar Tanácsköztársaság alatt mint külügyi népbiztos és a Hadügyi Népbiztoság kollégiumának tagja működött. Valójában azonban – kiemelkedő tehetsége és felkészültsége folytán – ő volt a magyar tanácskormány tényleges vezetője. Ezért már akkor is gyakran használták a „Kun Béla-kormány” kifejezést, és azt hitték, hogy ő a Népbiztosok Tanácsának elnöke.

litásai, amelyekhez a magyar szociáldemokraták áruló taktikája egyengette az utat, Magyarország minden dolgozóját egyesítette abban a meggyőződésben, hogy az egyetlen menekvés a proletárdiktatúra.

Az elbukott Tanács-Magyarország helyén új munkás-paraszt Magyarország kél, amely egyszer s mindenkorra felszabadítja a magyar népet a földesurak és tőkésék igája alól!

Izvesztyija Petrogradszkovo Szovjeta rabocsih is krasznoarmejszkih gyeputatov (Petrograd), 1920. augusztus 12.

A krasznojarszki pártiskola kommunista hallgatóinak névsora, akik a krasznojarszki elektromos vízkiemelő állomáson kommunista szombaton vettek részt

Krasznojarszk

Legkésőbb 1920. augusztus 17*

A krasznojarszki pártiskola pártsejtjébe tartozó elvtársak:

A krasznojarszki városi elektromos vízkiemelő állomás alkalmazottai a nagy „Westinghouse” gépszerelésén dolgoztak:

	Ig. sz.		Ig. sz.
1. Vasziljeva (tagjelölt)		14. Ur	
2. Goudeer (tagjelölt)		15. Afanaszjev (párttag)	994
3. Somogyi (tagjelölt)		16. Balogh (tagjelölt)	
4. Szikora (szimpatizáns)		17. Grickevits (tagjelölt)	228
5. Forze (tagjelölt)		(kormányzósági forr. tvszk.)	
6. Farkas (tagjelölt)	150	18. Ivanov. A. K. (párttag)	
7. Ikotics (tagjelölt)		19. Vologzsanyin. E. F. (párttag)	
8. Biszterszky (szimpatizáns)		20. Kompanyec (párttag)	
9. Lőrinc (tagjelölt)		21. Vsivcev (pártonkívüli)	
10. Steierich (szimpatizáns)		22. Tyihoncuk (párttag)	
11. Pálos (tagjelölt)		23. Konopcuk (pártonkívüli)	
12. Bandur (tagjelölt)		24. Ganykó (párttag)	
13. Kresztyánki (tagjelölt)			

A munka leírása:

A kigőzkazán 20 db vízforraló csövének a lerakódástól való megtisztítása.
1 köböl föld elhordása a szénárokból.

* A dátumot az okmányon szereplő ügykezelési széljegyzet alapján állapítottuk meg.

A Westinghouse-féle generátor turbinagépéhez tartozó gőzalkatrész összeszerelése.

V. Konopcsuk felelős

Partarhiv Krasznnojarszkovo Obkoma KPSZSZ. f. 1. op. 1. d. 83. l. 25. –
Kézírásos tisztázat. (Oroszul.)

221

*A Szamarkandban élő internacionalisták gyűlése üdvözli Kun Bélát
Szovjet-Oroszországba érkezése alkalmából*

Szamarkand

1920. augusztus 19

Kun Béla elvtárs!

Üdvözljük önt, a magyar proletariátus nagy hőjét és vezérét.

Szívből örülünk, hogy a szovjetköztársaság területén van és kiszabadult a kapitalista fogságból.

Itt, a távoli Ázsiában, proletár együttérzésünket nyilvánítjuk önnek, és várjuk az órát, hogyha eljön az ideje, az ön első hívására teljesíthessük kötelességünket. Mint osztályöntudatos proletárok és meggyőződéses kommunista forradalmárok, reménykedve nézünk a jövőbe, és biztosak vagyunk benne, hogy a proletariátusnak győznie kell.

Éljen a III., Kommunista Internacionálé!

Éljen a világforradalom!

Székely József

A magyar, a német és a jugoszláv
szekció összevont párttaggyűlése
nevében

Partarhiv Uzb. filiala. IML. Taskent f. 60. op. 4. d. 116. l. 97. – Gépírásos fogalmazvány.
(Oroszul.)

222

*Jelentés az OK(b)P Krasznnojarszk határterületi bizottsága mellett működő
magyar agitációs és propagandaosztály
1920. január és augusztus közötti tevékenységéről*

Krasznnojarszk

1920. szeptember 1

A krasznnojarszki kormányzás magyar agitációs és propagandaosztály, mint ilyen 1920. május hó 7. óta működik. Május 7. előtt a német nyelvű kommunista szekcióval együtt működött és egyszersmind az „internationalista” vörös csapatokban megalakult jacsejkákból állott. Tekintettel arra, hogy Krasznnojarszk-

ban a január 6-án meginduló agitáció elsősorban a Vörös Hadsereg sorainak szaporítására irányult (melynek okai közül igen jelentős szerepet játszott a hadi és politikai helyzet keleti Szibériában) a „külföldi szekció” eredményes munkát végezni nem tudott. Az első hetekben megalakult szervezetben teljes tájékoztatatlanságon alapuló hibáin kívül, az V. hadsereg egyes pártmunkásainak dezorganizációs tevékenysége miatt, a rendszeres és eredményt hozó munka, egészen az „OKP magyar agitációs és propagandaosztályának” megalakulásáig, nem volt lehetséges.

A május 7-ig lefolyt munkáról éppen ezért pontos statisztika sem áll rendelkezésünkre. Nagyjában e munkáról a következő adatok nyújtanak tájékoztatást;

Volt egy 90 tagból álló (magyar és német nyelvű) pártsejt, amely havonként 4-szer gyűlést tartott.

A szervezet rendezett mintegy 20 *meetinget* és koncert-meetinget.

A különböző csapattesteknél, a városban dolgozó és a táborban élő volt hadifoglyok részére kb. 50 *előadást* tartott.

Részt vett néhány *demonstrációban* és rendezett néhány *tüntető ünnepséget*.

Hetenként 3-szor *megjelenő újságot* adott ki „Kommuna” címmel. (Ezen újságból 12 szám jelent meg.) Kibocsátott néhány *röpiratot*, kiadta újból a „Kommunista párt programját” magyar és német nyelven.

Plakátokat, falragaszokat adott ki. Május 1-én ünnepi számot adott ki „Május 1.” címmel.

A Vörös Hadsereg soraiba tömörített mintegy 2500 magyar és német nyelvű proletárt.¹

Május 7. óta a következő tevékenységet végezte *szeptember 1-ig*. A városban és a volt hadifoglytáborban tartott 52 *előadást* *Acsinszkban* és *Kanszkban*, valamint augusztus közepe óta *Minuszinszkban* hetenként 2–2 *előadást* tartott.

A kormányzósági osztálynál regisztrált tagok és jelöltek száma *szeptember 1-ig* 77 *tag* és 87 *jelölt*, akiknek kb. 1/3-a ma már nem tartózkodik a kormányzóság területén.

Krasznojarszk városában havonként *négyszer* pártgyűlést tart (eddig a *pártgyűlések száma* 12.) *Acsinszkban* 11-szer, *Kanszkban* 10-szer.

A *kormányzósági iroda* tartott 16 *ülést*.

Pártonkívüli gyűlést a magyar nyelvű munkásság részére 2, *meetinget* 4-et.

Kormányzósági konferenciát 1. (1920. szeptember 5–8-ig.)

Analfabéta-kurzust tartott és befejezett 2.

„*Együttérzők köröcskéjét*” megalakított 15-öt, ebből 3-ban a tagok száma 50–100-ig van.

Pártsejt (önálló) van 3. A többi magyar nyelvű kommunista elszörtan van beosztva a különböző orosz nyelvű jacsejkákba. (*Krasznojarszkban*), *Acsinszkban* van 2 pártsejt, *Kanszkban* 1, *Minuszinszkban* 1.

¹ Kolcsak csapatainak szétzúzása után a hadifoglyok ismét nagy tömegekben jelentkeztek a Vörös Hadseregbe: ez volt a második hullám. A jelentkezők közül 1918-ban sokan még „semlegesek” voltak, de a fehérgárdista uralom felnyitotta a szemüket, s 1920-ban már készek voltak akár fegyverrel is támogatni a szovjethatalmat.

A politikai „együttérzők köröcskéi” hetenként gyűlést tartanak, amelyre a párt egy-egy tagját elküldi.

Literatura kiosztásra kerül a kormányzóságban: kb. 1200–1400 db. újság hetenként. (*Moszkvai, omszki, novonyikolajevszki, jekatyerinburgi és irkutszki.*) Brosúrák, könyvek, röpiratok szintén.

A szervezet lefordított 3 brosúrát, melyeket *Omszkba* küldött a területi iroda rendelkezésére.

Összeállított egy 15 000 szavas orosz–magyar szótárt, melyet *Irkutszkba* küldött kiadás végett.

Augusztus 1. rendszeres, 8 hétre terjedő pártiskola nyílt meg 26 hallgatóval és három hallgatóval.* Kidolgozott *tanterv* a pártprogram és „A kommunizmus ábécéje” alapján. *Tanulási idő naponta 9–10 óra.*

A kormányzóság területéről eltávozott *szeptember 1-ig 52 tag és 8 jelölt* (vöröskatonák).

Más szervből jött 9 tag és 5 jelölt.

Kizárva a szervezetből véglegesen 1 tag.

Vizsgálat folyik 2 párttag ügyében.

A párt tagjai részt vesznek a szombati munkában és a *katonai* gyakorlatokban *betenként egyszer.*

Gyűjtés Ligeti és elhunyt társai részére. Eredmény 50 000 rubel.

Pénzügyekben a szervezet beadott és elfogadott „szmetá”***-ja alapján eddig kétszer vett fel 15 000–15 000 és egyszer 25 000 rubelt, mely összegekről pontos elszámolást adott be a pártbizottságnak.

Méhes Aladár
titkár

PI Archívum. F. 966/8. 126. ő. e. 19–20. old. – Kézírásos tiszttázat.

Az OK(b)P Tula kormányzósági bizottsága mellett működő magyar szekció beszámolója 1920 április–augusztusi tevékenységéről

Tula

1920. szeptember 10

Miután lezajlott a magyar kommunisták 1920. március 21-i moszkvai tanácskozása*** és két politikai munkatársat kaptunk a magyar szekció Központi Irodájától, még nagyobb energiával fogtunk hozzá a párt feladatainak teljesítéséhez. Minden erőnkkel azon voltunk, hogy erősítsük a proletárforradalmat otthon,

* Nyilvánvaló elírás. Három előadóról van szó.

** Elszámolása.

*** Lásd a 190. sz. dokumentumot.

egyre újabb harcös proletárkádereket adjunk, egyben pedig emeljük a termelést, és kiépítjük a szovjet apparátust itt, Oroszországban.

Evégből minden szakembert Tula és a kormányzóság legfontosabb gyáraiban és hivatalaiban használtunk fel, ahol megismerkedtek a szovjet munkával és igazgatással, a gyárakban folyó munkával. A többi munkásból munkacsapatokat szerveztünk, amelyek a legsürgősebb és legfontosabb munkákat végzik, és bármelyik pillanatban, bármilyen munkára vezényelhetők.

Ezek között az elvtársak között a következő módon folyik a pártmunka. Hetenként kétszer előadásokat tartunk különböző politikai témákról, megismertetjük a párt programjával, összekapcsolva a hazatérésük nyomán rájuk váró feladatokkal. Hetenként egyszer a kormányzósági bizottság példájára gyűlést rendezünk időszerű témákról. Naponta elolvassuk az orosz lapokat és lefordítjuk magyarra, hogy megismertessük az elvtársakat a nemzetközi helyzettel. Mindennek eredményeképpen mindnyájan részt vesznek szombatonként a túlórázásban, ugyanúgy, mint a többi orosz elvtárs.

A nemzetközi század vöröskatonái között sokkal nehezebb a munka, mert az élelmezési munkában vesznek részt a járásokban. Politikai munkásokat küldünk utánuk pártmunkára, akik a kommunista sejt elnökségével együttműködve megismertetik a vöröskatonákat az általános fronthelyzettel, a Vörös Hadsereg feladataival, és elmagyarázzák nekik e hadsereg jelentőségét. Nagyon ügyelnek arra, hogy ne csak mint katonák ismerkedjenek meg az élelmezési munkával, hanem hazatérve mindegyik önállóan tudjon élelmezési munkát végezni.

Tudniuk kell elmagyarázni a parasztnak, miért kell átadniuk (gabona)-főlőslegüket, ugyanezt előadásokban ismertetjük, és elmagyarázzuk a párt programját. Szabad időben műsoros esteket, gyűléseket rendezünk a parasztnak. A katonák, hogy jó példával járjanak elöl, segítenek nekik munkájukban, így a kommunista szombatokon, a közmunkában, s elmagyarázzák a parasztnak, hogy nemcsak azért jöttek, hogy elvegyék a gabonát, hanem hogy segítsenek dolgozni ebben a súlyos és nehéz időben.

A többiekhez, akik különböző munkákon vannak a kormányzóság területén, lehetőség szerint pártbeli elvtársakat küldünk, hogy gyűléseket tartsanak, s ezeken elmagyarázzák a nemzetközi helyzetet és a hazatérésük után rájuk váró feladatokat. Lapokat és brosúrákat osztunk szét közöttük és szoros kapcsolatot tartunk velük.

PÍ Archívum. F. 966/3. 38. ő. e. 1. 1. – Gépfásos másolat. (Oroszul.)

Az OK(b)P Szemipalatyinszk területi bizottsága mellett működő
magyar szekció jelentése
1920 januárjától szeptember 10-ig kifejtett tevékenységéről

Szemipalatyinszk

1920. szeptember 10

Szemipalatyinszk városában 1920. január hó 8-án megalakult az inosztrannaja szekcija,* magyar, német és szláv csoportokból. Majd később március hó 20-án kiterjeszkedett a vidékre is, hol meg lettek alakítva az ujezdni** osztályok.

A tagfelvételnél tekintetbe lett véve az illetőknek 1918-bani magatartásuk a forradalommal szemben, azonkívül fel lettek véve kik a fehéruralom alatt partizáncsapatokban harcoltak.

A szervezkedés jelszava „Fegyverrel a kézben nyugatra”, és az egész szervezkedési metódus azonos volt a még 1918-ban itten elsajátított hadifogoly forradalmi szervezkedéssel. Utasítást munka iránt sem Moszkvából, sem Omszktól az itteni szervezet nem kapott, és így, mivel hogy nem rendelkezett oly erővel, ki tisztában lett volna a kommunizmussal, ennek következtében forradalmasító és nem pedig kommunista szervezet volt.

Egyetlenegy mérvadó útmutató, a moszkvai újság január 20-i száma „Várnak odahaza”,¹ ahol szintén „Fegyverrel a kézben haza” agitáció volt forszírozva, az akkori itt működő elvtársakat arra a meggyőződésre juttatta, hogy munkájuk iránya helyes.

A szervezet munkájáról az omszki kongresszusig² pontos kimutatást nem áll módunkban adni, mivel nem volt rendes könyvvezetés, és ezért beszámolónk az omszki kongresszustól számítva csupán csak a mai napig nyújt pontos kimutatást végzett munkánkról.

A kormoszt*** jelenleg a következő létszámmal rendelkezik: tag 46, tagjelölt 48. Ebből:

Szemipalatyinszkban tag 31, tagjelölt 13,

¹ A „Várnak benneteket” című cikk a „Vörös Újság” 1920. január 28-i, 14. számában jelent meg. Január 20-án a lap nem jelent meg. A cikk csakugyan felszólította a magyar internacionalistákat, főleg a Szibériában levőket, hogy fogjanak fegyvert és vegyenek részt a magyar proletariátus felszabadításában, hogy tavaszra már a Kárpátokban lehessenek. A cikk nem vette figyelembe a nemzetközi helyzet realitásait.

A magyar szekciók Központi Irodájának vezetői hamarosan felismerték hibájukat, és elvetették a „Nyugatra!” és a „Fegyverrel haza!” jelszót, tekintettel arra, hogy az adott helyzetben nem lehetett szó megvalósításukról. A fenti jelszavak jegyében megalakított nemzetközi alakulatoknál azonban csalódás fogta el a katonák egy részét.

² A magyar agitációs és propagandaosztályok 1920. május 20–25-i I. omszki értekezletére vonatkozólag lásd a 199. sz. dokumentumhoz fűzött jegyzetet.

* Külföldi szekció.

** Járási.

*** Kormányzósági osztály.

Zmeinogorszkban tag 5, tagjelölt 1,

Pavlodarban tag 2, tagjelölt 14,

Uszty-Kamenogorszkban tag 8, tagjelölt 10.

Június hó 1-től taggyűlés lett tartva: 14.

Felvilágosító oktatás lett tartva 53.

Színielőadás meetinggel egybekötve 1.

Koncert-meeting és meeting 6.

A pontos havi kimutatás céljából mellékeljük a Szibterirhez* beküldött június, július és augusztus havi jelentésünk másolatát.

Az OKP-hez viszonyunk az utóbbi időben a lehető legjobb.

A Guberniában kb. volt hadifogoly 3000, ebből magyar 2000. Az utóbbi időben a volt hadifoglyok és a párt között a viszony szintén jó.

Sajtótermékeket kapunk Moszkva, Omszk és Jekatyerinburgból. Az omszki Terir határozata folytán helyi lapot nem bocsátunk ki.

A nyugati frontra mozgósítva lett 35 tag, kik Omszkba lettek vezényelve.

A nyugati frontra utazott az internacionalista század. Ebből: 120 magyar.

A kormányzóság területén az ellenforradalmárok letörésére a frontra mozgósítva lett 33 tag.

Helyőrségi szolgálatra 27 tag.

Jelenlegi fő feladatunk az evakuáció alá tartozó volt hadifoglyok felvilágosítása, ezen irányban erős munkát fejtünk ki.

Augusztus hó 24-én megnyitottuk a pártiskolát és olvasótermet, hol felvilágosító előadásokat tartunk, hová a pártonkívülieket is bevonjuk. Mellékelve az előre kidolgozott tanrend.**

A kormoszt vezetősege: Horváth Mihály, Radó Ödön, Kiebel József, Jánosy István és Reznák József elvtársak.

Horváth és Jánosy elvtársak ipari üzemeknél vannak elfoglalva, hol a dolgozó magyar munkások között széles körű agitációt folytatnak, és a munkafegyelmet ellenőrzik.

Radó elvtárs a 48. Stábbrigád (wochron)*** komisszárja, aki szintén pártmunkát is végez.

Reznák elvtárs az uszt-kamenogorszki párt ellenőrzésével lett megbízva.

Az osztály rendelkezik két agitátorral: Csepregi Gyula és Raáb József elvtársakkal, kik a volt hadifoglyok között, naponta végeznek felvilágosító munkát.

Az omszki terir által ide lett vezényelve Ebner József elvtárs, ki a titkári teendőkkkel lesz megbízva, mivel Kiebel elvtárs az omszki politikai iskolába lesz vezényelve.

Kiebel J.
titkár

PI Archívum. F. 966/11. 142. ő. e. 6. l. - Gépírásos tisztázat.

* Szibériai területi irodához.

** A melléklet nem áll rendelkezésünkre.

*** A Vohr, a belső karhatalom 48. brigádjának vezérkaráról van szó.

*Az OK(b)P Isim városi bizottsága magyar csoportjának jelentése
1919. december 31. és 1920. szeptember 10. között kifejtett tevékenységéről*

Isim

1920. szeptember 10

Csoportunkat, amely 1919. december 31-én alakult, Zubek Mihály elvtárs szervezte, akit a külföldi kommunista csoport Tyumenyből, e célból vezényelt Isimbe. A szervezés, dacára annak, hogy nagy nehézségekkel járt, tekintettel a magyar irodalom nagy hiányára, mégis elég szép eredménnyel járt, ami Zubek elvtárs fáradhatatlan tevékenységének tulajdonítandó.

F. év február hó 15-én Omszkból Isimbe vezényeltetett Haftl József elvtárs nemzetközi zászlóalj szervezése céljából, egyúttal az isimi külföldi kommunista csoport újjászervezésére felhatalmazással bírván, csoportunkat átszervezte. Meg kell jegyezni, hogy ezen időben csoportunk már kb. . . * rendes és 32 érzelmi tagból állott.

Haftl elvtárs megérkezéssel megalakult a német nyelvcsoporthoz is. A szervezési munkálatok nagy lendülettel folytak. És éppúgy, mint az újjászervezés előtt, hetenként kétszer tartott felvilágosító előadás, egyszer bizottsági, és egyszer nyilvános taggyűlés, az elsőknél és utóbbin pártönkívüliek is jelentek meg nagy számban. Csoportunk tagjai rendszeresen, és majdnem mindig teljes számban jelentek meg a „szubbotnyik”-on. Pártbizottságunk által kinevezett tagok vasárnapként agitációs kirándulásokat szerveztek az „ujezd”** -ben, amely szintén meglehetősen eredménnyel járt.

Március 21., a Magyar Tanácsköztársaság megalakulásának első évfordulója alkalmából pártunk jól sikerült színelőadással egybekötött koncert-meetinget rendezett, amely több mint 8000 rubel tiszta jövedelmet eredményezett. (Az előadás díjmentesen lett volna rendezve, de tekintettel, hogy az OKP az általunk szervezési célokra kért pénzüsszeg kiadását megtagadta, pénzhiánnyal azt indokolva, kénytelenek voltunk a jegyeket tetszés szerinti árakban a közönség rendelkezésére bocsátani.) Tekintettel csoportunk pénzügyi válságára, pártbizottságunk még szükségesnek látta egy „hagyatékrendező bizottságot” alakítani, amely bejárván a kórházakat, az elhalt volt hadifoglyok után fennmaradt ruhaneműt és pénzüsszegeket birtokába vette. A ruhaneműt a volt hadifoglyok közt szétosztotta, a pénz pedig csoportunk forradalmi alapjára fordított. Ugyancsak a pénzen tej vásároltatott a lábadozó volt hadifoglyoknak.

Április hóban külföldi kommunista csoportunk, a Moszkvából és később az Omszkból érkezett utasítások alapján újjászerveződött. Amikor is a külföldi kommunista csoport megszűnt, mint önálló párt létezni. Az OK(b)P pártkongresszus

* Eredetiben így. A tagok számát nem sikerült megállapítani.

** Járásban.

határozata értelmében, tagjai az OKP-ban való regisztrálás útján, azaz egygé váltak. Egyidejűleg azonban megalakultak az önálló magyar, német és román agitációs csoportok.

Március 15-én 4 elvtársat Omszkba vezényeltünk politikai tanfolyamra. Május elején 57 elvtársunk, Zubek elvtárral együtt, a „Vohr” bataillonból* Omszkba utaztak, ahonnan május 22-én a frontra indultak. Május 20-án pártunk képviseltette magát az omszki pártkonferencián.** Június 15-én újból vezényeltünk 3 elvtársat az omszki politikai tanfolyamra.

Ujjezdánkban a volt hadifoglyok evakuálása véget ért. Pártonkívüli volt hadifoglyok maradtak kb. 20–25-en, agitációs munkáink tehát teljesen megszűntek. Az evakuálás megkezdésével agitátoraink minden Isimen keresztül utazó transzportot meeting-rendezéssel fogadtak, amelyen többször részt vettek orosz agitátorok is. Azonkívül ellátták a transzportokat újságokkal és broszúrákkal.

Július hó végén a jekatyerinburgi agitációs osztály utasítása alapján, mely szerint csoportunknak 10⁰/0-át a nyugati frontra kellett mozgósítani, pártunk felhívására Szemecki és Bella elvtársak önként jelentkeztek, ők el is vezényeltettek Moszkvába, s mint később értesültünk, onnan a harctérre.

Végül tekintetbe véve csoportunk tétlenkedésre jutását, magyar, német és román csoportok egyesült bizottsági gyűlésén elhatároztuk mind a három csoport likvidálását, meghagyva azonban egy elvtársat az OKP irodájában. Ennek folytán augusztus 15-én agitátorunkat és még egy elvtársat Moszkvába vezényeltünk, Magyarországra való továbbítás végett, két elvtársat pedig Moszkvába a tanfolyamra.

Meg kell még jegyeznem, hogy szervezési munkálatainkat jelentősen nehezítették azon körülmények, hogy a május 20-i omszki konferenciáig semmiféle szervezési utasításokat nem bírtunk kapni sehonnan. Azonkívül Haftl elvtárs megérkeztével, február 15., kb. másfél hónapig legnagyobb figyelmünket a katonai szervezésre irányítottuk, habár a katonai szervezés azt hiszem, mindnyájunk előtt ismeretes kudarcot vallott. Irodalmat állandóan kapunk Omszk, Jekatyerinburg és Moszkvából, azonkívül Novonyikolajevszkából is.

A helybeli OKP támogatását az egész idő alatt bírtuk.

Csoportunk fennállása alatt, a következő pénzforgalommal rendelkezett: Bevételek kb. 50 000 rubel, kiadások a következők kb.: jekatyerinburgi német és magyar hírlap*** szerkesztőségeinek 3445 rubel. Svéd sztrájkoló munkások részére 1200 rubel, Omszkban felállítandó Ligeti emlékkövére 7586 rubel, lábadozók részére tejért 1030 rubel, a többi szervezési költségekre.

Tagjaink számának növekedése és esése: Március 15. 29 rendes tag, 3 érzelmi tag. Május elején 22 rendes tag és 4 érzelmi tag. Jelen időben az ide mellékelt kimutatás szerint 11 rendes tagunk van. Az összesből az egész idő alatt 14-en lettek kizárva a pártból, a többiek irányítva lettek részint a harctérre, politikai

* Belső karhatalmi zászlóalj.

** Lásd a 199. sz. dokumentumhoz fűzött jegyzetet.

*** A „Die III. (Dritte) Internationale” – „III. (Harmadik) Internacionálé” című lapról van szó.

iskolába stb., részben pedig elutaztak, vagy pedig itt Szibériában utaztak el azon hivatalokkal, amelyben alkalmazva voltak.

Elnöks. tag:*
Titkár: *Engel Márton*

Partarhiv pri Szverdlovszkom Obkome KPSZSZ. f. 41. op. 1. d. 1123. ll. 206–208. –
Kézírásos tisztazat.

226

*Az OK(b)P Petrográd kormányzósági bizottsága mellett működő
magyar szekció beszámolója tevékenységéről
a magyar kommunisták moszkvai értekezletére¹*

Petrográd

1920. szeptember 18

Tanács-Oroszország területén élő magyar munkások, volt hadifoglyok mozgalmában Petersburg mindig fontos szerepet játszott; egyrészt azért, mert mint Szovjet-Oroszország volt centruma, hivatva a mozgalmat megindítani, hogy a forradalom vezetőinek forradalmi iskolát adott.** S tényleg a letört Tanács-Magyarország nagy része itt Petersburgban nőtt fel, innen kezdték meg a munkát, melynek gyümölcse volt Tanács-Magyarország.

Szovjet-Oroszország centrumának Moszkvába történt áthelyezésével Petersburg jelentősége a magyar munkások (volt hadifoglyok) forradalmi mozgalmának történelmében bár jelentékenyen süllyedt, mégis 1918. év végéig mint legerősebb, legergikusabb agitációs és propaganda pont szerepelt.²

1919. év elején, amikor Közép-Európa politikai helyzete sürgősen megkívánta a magyarul beszélő kommunisták megosztását, Petersburg, mint gócpont megszűnt, mert tagjainak legnagyobb része vagy ellenforradalmi frontra, vagy Magyarországra lett vezényelve.

Újabbán, 1920. június hó 15-e óta a magyar agitációs és propagandaosztály ismét létezik Petersburgban. A petersburgi agitációs osztály létesítésére fontos okok késztették a moszkvai magyar agitációs osztályok központi irodáját. Elsősorban az, hogy az evakuálás folytán tömegesen utaznak át az imperialista háború volt hadifoglyai, akikkel Petersburgban úgyszólván mint utolsó helyen lehet őszintén, testvéri módon, szabadon beszélni, amit a jelenlegi fehérterror Magyar-

¹ Az OK(b)P mellett működő magyar agitációs és propagandaosztályok II. országos értekezletéről van szó, amelyet Moszkvában tartottak 1920. szeptember 26–29. között. Határozatait lásd e kötet 228. sz. dokumentumában. Az értekezlet lefolyásáról lásd ugyanott, a jegyzeteket.

² A szöveg eltúlozza a petrográdi hadifogoly-szervezet 1918 március utáni szerepét. Tevékenysége a jelzett időben alig észrevehető, s messze elmarad a moszkvai, omszki, irkutszki, szamarai, penzai, asztrahányi és több más szervezet jelentősége mellett.

* Olvashatatlan aláírás.

** Eredetiben így. Az egész dokumentumot jellemzi a hibás fogalmazás.

országban nem enged meg. Másodszorban szükséges volt a petersburgi magyar agitációs osztályra azért, hogy megakadályozza mindazon elem hazajutását, akik, mint a magyar burzsoázia tagjai, az imperialista háború folytán hadifogságba kerülve, jelenleg Oroszországban időznek, és jó kezesek az otthoni fehérterrorban megkínzott elvtársainkért. Harmadszorban fontos az agitációs osztály azért, hogy mint a Kommunista Párt egy őrszeme, megakadályozza a magyar fehérgárdisták provokátor működését, akik hol itt, hol ott, Szovjet-Oroszország területén feltűnnek, és propagandát folytatnak a hazatérő hadifoglyok között a magyar nacionalizmus érdekében. Nagyon jól tudjuk azt, hogy a magyar burzsoázia nem egy fizetett bérence lépi át Szovjet-Oroszország területét, azonban már itt Petersburgban felismerve, elejét lehet venni átkos munkájának.

Tekintettel arra, hogy a moszkvai centrum most tömegesen küldi haza a Kommunista Párt magyarul beszélő tagjait, fontos, hogy ezek olyként indíttassanak útbá, hogy működésük színterére minden akadály nélkül megérkezhessenek. Ennek biztosítása szintén a petersburgi magyar agitációs osztály feladata.

Jelenleg a petersburgi magyar csoport 14 tagot számlál, akik közül 10 rendes tagja a pártnak és 4 pedig érző tag. Az utóbbiak, mint volt hadifoglyok hazafelé voltak irányítva, azonban itt megismervén az otthoni állapotokat, önként lemondtak a hazautazásról, és mint munkások továbbra is Szovjet-Oroszország gazdasági helyzetének javításán dolgoznak. A rendes tagok mind régi pártmunkások, akiknek egy része a magyarországi forradalomban is részt vett. A 10 tag közül 9 állandó pártmunkára lett Petersburgba kommandírozva, míg a többi más tanácsintézménynél dolgozik.

Legszebb példa az agitációs osztály működéséről az, amit nemegyszer hallunk a hadifogoly-transzportokat kísérő orosz elvtársainktól, hogy az innen hazautazó volt hadifoglyok túl a határon, amikor már Narvában a hazai fehérgárdista megbízottakkal állanak szemben, nyíltan szemükbe mondják a provokatőröknek hazug beszédük alaptalanságát, továbbá amikor az Internacionálé II. kongresszusának megnyitása volt, kb. 2000 magyar munkás vett részt a felvonulásban, akik dacára annak, hogy egész nap élelem nélkül voltak, mégis csak késő este tértek vissza lakóhelyükre.

Az agitációt főleg oda is irányítottuk, hogy hazautazó elvtársaink azon pár napon keresztül is, amíg még itt Oroszországban vannak, mint szubbotnyikosok dolgozzanak. A vízvezeték héten 700 munkásból álló csapat vett részt egy héten keresztül a munkán.

Jelenleg fahordásnál dolgoznak. Kb. 45 munkás pedig mint specialista huzamosabb ideig Petersburgban fog maradni.

Tekintettel arra, hogy a csoportnak hetenként kb. 2000 volt hadifogoly között kell dolgoznia, és csak 9 állandó pártmunkásunk van, az agitációs osztály nem tud kellő eredményt felmutatni, mégis a rövid háromhónapi működése alatt összesen 50 meeting folyt le, 3 röpiratot adtunk ki, és . . .* volt magyar tisztet tartóztattunk le.

* A szám hiányzik a szövegből.

Hogy hazatérő munkástestvéreink lássák a különbséget Tanács-Oroszország és fehér Magyarország között, minden helyen ahol a volt hadifoglyok el vannak helyezve, agitációs pontokat létesítettünk, továbbá a Szergijevszkaja 10. alatt Szamuely elvtársról nevezett klubot szerveztünk, amelyeken állandó előadások folynak, és közvetlen az elutazás előtti estén zenés meetinget tartunk.

Hogy hazatérő munkástestvéreinkkel megismertessük Tanács-Oroszország kulturmunkáját, minden egyes transzporttal kirándulást teszünk Petersburg nevezetességeinek és tanácsintézményeinek megtekintésére.

Úgy az agitációban, mint az organizátor működésünkben arra törekedtünk, hazautazó munkástestvéreinkkel otthon reájuk váró feladatot megértetni, Tanács-Oroszország iránti szimpátiát felébreszteni, mely utóbbira nagy súlyt helyezünk, tekintettel arra, hogy a volt hadifoglyok a cárizmus járma alatt elképzelhetetlen nyomoron mentek át, és most Tanács-Oroszország még nem képes minden polgárának életszükségletét kielégíteni, amit otthon felhasználnának az ellenünk irányuló agitációra. Nagyon jól tudjuk, hogy Magyarország jelenlegi gazdasági helyzetét látva, hazaérkező elvtársaink hitelt fognak adni szavainknak, és tudni fogják kötelességüket akkor, amikor a Magyar Kommunista Párt új harcra fogja őket felszólítani egy II. Tanács-Magyarország felállítására.

Büro tag:
Titkár:

PI Archivum. F. 966/3. 37. ó. e. 1-2. l. és hátl. – Gépírásos másolat.

227

*Az OK(b)P szamarkandi bizottsága mellett működő
magyar agitációs és propagandaosztály beszámolója
1918. július 25. és 1920. szeptember 20. között kifejtett tevékenységéről*

Szamarkand

Legkorábban 1920. szeptember 20*

A Szamarkandon tartózkodó hadifoglyok nagy tömegében sem a februári, sem az októberi forradalom nem váltott ki semmiféle forradalminak nevezhető hangulatot. Ez egyrészt azzal magyarázható, hogy a hadifoglyok sorsán sem az egyik, sem a másik forradalom nem változtatott; egész 1918 májusáig nem élveztek a hadifoglyok semmi néven nevezendő szabadságot, s másrészt, mert nem alkothattak maguknak tiszta képet az Oroszországban lejátszódó eseményekről, nem bírva az orosz nyelvet.

Egész július 25-ig semmit sem tudott az a kis forradalmi csapat, mely a kedvezőtlen körülmények mellett is érdeklődött a forradalom menete iránt. Július 25-én érkezett meg Szamarkandra Jelenfi elvtárs, az orenburgi külföldi otrjad kiküldötte, aki elsőnek informált bennünket az állapotokról. Jelenfi elvtárs be-

* A dátumot a dokumentum szövege alapján állapítottuk meg.

számlója után azonnal szervezetbe is tömörült az a kis munkáscsapat, Székely elvtárrsal az élén, mely már 1916 óta mindig foglalkozott szociálforradalmi agitációval. Jelenfi elvtárs beszámolója alapján e kis csapat széles agitációt fejt ki, s ennek eredményeképpen, augusztus 4-én megalakul Szamarkandon az első turkesztáni kommunista pártszervezet – a Szamarkandi Külföldi Kommunista Pártja, 214 taggal. E pártszervezet, mely megalakulásakor kidolgozott pártprogramjában Marx tanainak hirdetését és megvalósítását tűzte ki céljául, azonnal hozzá is látott a hadifoglyok tömegében rejlő, forradalmi erők szervezéséhez. Fő feladatának azt tekintette, hogy minél nagyobb erőt bocsásson a tanácsok rendelkezésére és támogatására.

Ugyancsak e célból a szamarkandi kommunista párt azonnal a vidékre fordította figyelmét s a taskent–krasznovodszki vasútvonalon öt városban, éspedig: Csernajeóban, Katta-Kurgánban, Ujubuharában, Csardzsouban és Mervben külföldi kommunista pártszervezeteket alakított.

E törekvéseknek első, reális eredménye 1918 októberében mutatkozott, amikor a már 600 párttagot számláló szervezet magára vállalta a város védelmét a keresztülutazó, garázdálkodása révén hírhedtté vált zslobini ezred¹ ellen, s meg is felelt eme hivatásának. Ugyancsak a zslobini eset alkalmával felmerült félreértések tették szükségessé a párt első ízben való újjászervezését. A párt taglétszáma az újjászervezés után 450-re apadt. A lankadatlan erővel folytatott agitáció eredményeképpen a párt, a német és magyarországi forradalmak idején több mint 300 tagját küldte el Turkesztán különféle frontjaira. S mindemellett a turkesztáni kommunista pártok december második felében lefolyt első kongresszusán* a Szamarkandi Külföldi Kommunista Párt 850 tag után, 6 küldöttel képviseltette magát. 1919 január első napjaiban, Malesson angol tábornoknak, Kuskából Taskentba küldött távirata, amelyben megígérte a hadifoglyok hazaszállítását az ashabadi fronton keresztül, erősen megbontotta a párt kebelében uralkodó egyetértést.** Ugyanis a Turkesztáni Központi Végrehajtó Bizottság e kérdés megoldását a Turkesztáni Külföldi Kommunista Párt Központi Bizottságára bízta, mely a maga részéről nem adott hitelt Malesson tábornok úr ígéreteinek, s ajánlatát visszautasította, látva, hogy Malesson tábornok ajánlatával – a hadifoglyok kivonásával Turkesztánból, csakis a Tanácsköztársaság gyengítését célozza, amit a rövidesen reá következő taskenti ellenforradalom világosan be is igazolt. Ebből kifolyólag a párt, 250 ingadozó tagját kizárta soraiból, ami által a többiek forradalmi készsége annyira erősödött, hogy pár nappal később, a taskenti ellen-

¹ Arról a nézeteltérésről van szó, amely a zslobini ezrednek Taskenten való átutazása alkalmával keletkezett. Hogy itt pontosan mi történt, azt nem sikerült megállapítani.

Minden valószínűség szerint ezzel az incidenssel függnek össze azok az események, amelyekről G. V. Zinovjev, a neves szovjet katonai vezető ír visszaemlékezéseiben: „A zslobiniak Taskentba érkezése után különböző zavargásokról kaptunk híreket. Azt beszéltek, hogy a zslobiniak terrorizálják az egész kormányt, hogy valaki állítólag bombát dobott a zslobiniak egyik vagonjába... Taskentba utaztam. Útközben megtudtam, hogy nem történt semmi különös, a hírek csak felfújtak valamit...” (Za Szovjetszkij Turkesztán. Taskent 1963. 205. old.)

* Lásd erről e kötet 166. sz. dokumentumához írt jegyzeteket.

** Lásd erről e kötet 135. sz. dokumentumát és a hozzá tartozó jegyzeteket.

forradalom alkalmával az összes párttagok, kivétel nélkül fegyvert ragadtak a tanács védelmére, s készek voltak az első hívó szóra Taskentba utazni és fölvenni a harcot az ellenforradalommal.¹

Ez időben a párt már levetkőzte egy kezdetleges szervezet jellegét; politikai megértés szempontjából is meglehetősen haladást mutatott, azonban továbbképzésre nem engedtek időt a nehéz körülmények. A pártvezetőség több ízben dolgozott ki terveket, melyek a párt politikai nevelését célozták, ezek a tervek azonban nem juthattak kivitelre.

Így volt ez a januári ellenforradalom után is. A párt rögtön az ellenforradalom leverése után átvette a helyőrségi szolgálatot, a várőrséget, s ugyancsak a határok és vasúti hidak őrzését, mivel a helyőrség teljes egészében a frontra távozott, s így a tervek ismét csak tervek maradtak. Ezzel szemben azonban mind e teljesítmények nagy-nagy agitációs tevékenységről tanúskodnak. A párt forradalmi szelleméről ez időben, legjobban tanúskodik az, hogy a párttagok maguk fékeztek meg fegyveresen a hadifoglyok tömegében provokáció által előidézett, lázadásba fajult hazautazó mozgalmat.

A Szamarkandi Külföldi Kommunista Párt életében fordulópontot képez a Magyar Tanácsköztársaság felállítása. A párt tagjai, kik nem tekintve a távoli célt, eddig is férfiasan harcoltak eszméjükért, most, igazolva látva törekvésüket, újabb erőt és energiát nyertek a további harchoz. De nemcsak a párttagokra gyakorolt nagy benyomást a Magyar Tanácsköztársaság ténye, hanem magukra a közömbösökre, kételkedőkre is, kik szintén igazolva látták a párt törekvéseit, s nem kevésbé titkos ellenségeinkre is, kik megdöbbenve vették a hírt tudomásul, s egy időre mindenestre abbahagyták a munkájukat.

Április 12-én kapta meg a szamarkandi párt a Magyar Tanácsköztársaság felhívását a mozgósításra, Kun elvtárs aláírásával,² s ezt parancsnak véve, azonnal hozzálátott annak a kiviteléhez. Sajnos, a mozgósítás keresztülvitelének nagy akadályok gördültek útjába. Azonban minden nehézségek ellenére is a párt mozgósította tagjait, s egy zászlóaljat képezve, 350 emberrel eltávozott különféle turkesztáni frontokra.

¹ A taskenti ellenforradalmi lázadásról van szó, amelyet az angol imperializmus ügynökei az eszerekkel és menszvikekkel összefogva szerveztek. A lázadás élén Oszipov állott, a Turkesztáni Köztársaság volt katonai biztosa. Az 1919. január 18-ról január 19-re virradó éjjel a fehérgárdisták bestiálisan lemészárolták a köztársaság tizenegy népbiztosát és vezető funkcionáriusát. A taskenti erőd helyőrsége és a munkásosztagok elkeseredett harcok után január 21-én elfojtották ezt az ellenforradalmi megmozdulást. (Iz isztorii grazdsanszkoj vojni SZSZSZR [A Szovjetunió polgárháborújának történetéből]. 1. köt. Moszkva 1960. 796. old.) A lázadás leverésében tevékeny részt vettek a taskenti erődben levő internacionalisták. Külön osztagot alakítottak a lázadók likvidálására. (I. Sz. Szologubov: Inosztrannije kommuniszi v Turkesztanye [Külföldi kommunisták Turkesztánban]. Taskent 1961. 110–111. old.)

² Valószínűleg a magyar tanácskormányznak arról a kiáltványáról van szó, amelyben felszólította a Szovjet-Oroszországban levő magyar internacionalistákat, hogy maradjanak harci posztjaikon. (Lásd kiadványunk II. kötetében a 309. sz. dokumentumot.) A jelentés szerzői a jelek szerint eltévesztették a dátumot, mert a távirat csak valamivel később érkezett meg (április 23. körül). Lehetséges azonban, hogy a jelentés szerzői a hónapot tévesztették el, s Kun Béla 1919. május 8-án kelt mozgósítási parancsára utalnak. Ennek szövegét lásd a II. köt. 316. sz. dokumentumában.

Visszatérve a frontokról, a kiállott megpróbáltatásoktól betegen, igen sokan kedvüket veszítették, s mielőtt még a párt fokozott agitációval segíthetett volna a bajon, eljutott hozzánk a Magyar Tanácsköztársaság bukásának híre, ami szintén fordulópontot képez a párt történetében. A már elkedvtelenedett elvtársak úgyszólván teljesen elvesztették bizalmukat a harcunk jövőjében, s a párt elvesztette kommunista jellegét. A párt vezetősége, hogy megmentse a párt tekintélyét, élére állította a kérdést, s a pártot újjászervezte szigorú kommunista szellemben.

A párt újjászervezése után a taglétszám ugyan 340-re süllyedt, a párt azonban visszanyerte kommunista jellegét és tekintélyét. Az újjászervezés után megszabadulva egy fölösleges tehertől, komolyan hozzákezdhetett a párt megfelelő színvonalra emeléséhez. Megalakult a párt kebelében egy művelődési bizottság, mely több ízben rendezett színelőadásokat, hangversenyeket és előadásokat, melyeket a párt mindig kihasználta agitációs célokra. Ugyancsak gyakrabban voltak pártgyűlések, melyeknek politikai színvonala meglehetősen emelkedett.

Szeptember hónapban folyt le Taskentban Turkesztán külföldi kommunista pártjainak 2. országos nagygyűlése,¹ melyen a szamarkandi párt 4 taggal képviseltette magát. Mivel az orenburgi vasútvonal Kolcsak leverésével felszabadult, s így az érintkezés Oroszország és Turkesztán között másfél évi megszakítás után ismét helyreállott, a 2. országos nagygyűlés 4 tagját küldötte ki Moszkvába. Ez a tény mindenestre egy nagy lépést jelentett a szervezés terén, amennyiben Turkesztán külföldi kommunista pártjai nem kaptak a forradalmilag tapasztaltabb központból semmiféle utasítást, el lévén vágva teljesen a forradalom szívéből, Moszkvától, s ennél fogva szervezeti szempontból nem feleltek meg a kétéves forradalom által meglehetősen kicsiszolódott igényeknek.

A 2. országos nagygyűléstől a moszkvai kiküldöttek megérkezéséig – a Szamarkandi Kommunista Párt fokozatos változásokon, tisztuláson megy keresztül. Ez időben oszlik fel a szamarkandi külföldi munkások és földmunkások szakszervezete, mely teljesen a párt fennhatósága és vezetése alatt állott. E szakszervezet szükségességét a külföldi munkások szervezkedésének idején nem lehet letagadni, a külföldi munkások politikai szervezését jelentősen megkönnyítette a szakszervezeti szervezettség. 1919 vége felé azonban ennek a szakszervezetnek létezése nem bírt többé semmiféle politikai jelentőséggel, csak sértette úgy az orosz kommunista párt, mint az oroszországi szakszervezetek alapelveit, akadályozta a pártot politikai fejlődésében. A szakszervezet feloszlásával a párt valóban egy nagy, fölösleges terhetől szabadult meg.

Ugyancsak ez időtől számítódik a Szamarkandi Külföldi Kommunista Párt közelebbi, szorosabb érintkezése az Orosz Kommunista Párt helyi szervezetével. A külföldiek pártja, mely ez ideig teljesen függetlenül intézte a maga ügyeit s önálló politikát folytatott, részleteiben megismeri az Orosz Kommunista Párt politikai és szervezkedési irányelveit, s tanulva rajtuk, mindinkább közeledik az Orosz Kommunista Párt szervezeteihez, hogy végül egy egészben forrjon vele össze.

¹ A Turkesztán Külföldi Munkás-Paraszt Kommunista Párt III. értekezletéről van szó, amely 1919 szeptemberében Taskentban zajlott le. (Lásd a 165. sz. dokumentumot.)

Ugyancsak megkezdődik a párt tagjainak beavatása a tanácsok és tanácsintézmények fölépítésébe és működésébe. A párt tagjainak nagy része felelős állásokba vezényeltetik, hogy egyrészt a munkásokban szükölködő tanácsot kisegítse, s másrészt, hogy tapasztalatait majd az új magyar tanácsállam fölépítésében és vezetésében értékesíthesse.

1920 január havában a Szamarkandi Külföldi Kommunista Pártja beleolvad az Orosz Kommunista Párt helyi, városi szervezetébe. Az oroszországi tanácsok Központi Végrehajtó Bizottságának (Komisszia VCIK po gyelam Turkesztana*) részvételével, januárban lefolyt rendkívüli országos pártkongresszus határozata értelmében¹ a párt nem nevezi magát többé külföldi kommunista pártnak, hanem mint az Orosz Kommunista Párt városi szervezetének külföldi csoportja szerepel. Az orosz és külföldi kommunista pártok ezen egybeforrása azonban csak elvi jelentőséggel bírt, amennyiben a külföldi csoport továbbra is önállóan dolgozott, s anyagi téren sem függött a városi szervezettől.

Mint külföldi csoport a párt április elejéig dolgozott, amikor a külföldi csoport nyelvcsoportokba lett szervezve, a taskenti központi föderáció kiküldött bizottsága által.

A jelentés mind ez ideig a Szamarkandi Külföldi Kommunista Párt jelentése, mely úgy a magyar, mint a német, szláv és román ajkú elvtársakat egyesítette magában; a jelentés többi része csakis a magyar nyelvcsoport tevékenységére vonatkozik.

A Külföldi Kommunista Pártnak nyelvcsoportokba való szervezése után, a magyar nyelvcsoport bizonyult a legszámosabbnak és legerősebbnek. A magyar nyelvcsoport a szervezés befejezése után 90 tagot számlált. E szám csekélyisége azzal magyarázható, hogy a legutolsó újjászervezés után sok elvtárs távozott el különféle csapatrészekkel, a vöröstiszti tanfolyamra és a pártiskolába.

Április végén folyt le Szamarkandon a külföldi nyelvcsoportok első kerületi (Oroszországban gubernszkaja) konferenciája, mely változtatás nélkül jóváhagyta az új szervezkedési előírásokat, s megválasztotta a kerületi föderációt 3 tagból.

A pártélet a magyar nyelvcsoport belsejében nagy lendülettel indult meg. Gyakori gyűlések, vitaestek és fölolvadások útján igyekszik a magyar nyelvcsoport vezetősége ébren tartani az elvtársak érdeklődését és erősíteni a meggyőződését. A magyar nyelvcsoport energikus fölvilágosító munkáját csak május végén és június elején lefolyt internacionalista összpontosítás zavarta meg, mely összpontosítás nem egészen kommunista jelszavai egyrészt romlással fenyegették a külföldi nyelvcsoportokat, másrészt pedig káros hatással voltak a Tanácsköztársaság érdekeinek megvédésére.²

¹ A Turkesztán Kommunista Párt 1920. január 20–27-i, V. határterületi értekezletéről van szó, amely határozatot hozott az egységes Turkesztán Kommunista Párt megszervezésére vonatkozólag. (Lásd a 211. sz. dokumentumhoz fűzött jegyzetet.)

² A „Nyugatral!” és a „Fegyverrel hazal!” jelszóról van szó, amely ekkor megvalósíthatatlan volt és bomlást okozott az internacionalisták soraiban. (Lásd erről a 211. sz. dokumentumot és a hozzá fűzött jegyzetet.)

* Az Összoroszági Végrehajtó Bizottság Turkesztán ügyeivel foglalkozó bizottsága.

A magyar nyelvcsoportok első országos konferenciáján, mely június közepén folyt le Taskentban,* a szamarkandi magyar nyelvcsoport két kiküldöttel képviseltette magát. A konferencia elfogadta az új szervezkedési formát, a moszkvai Központi Iroda utasításai értelmében, s ennek következtében, a kiküldöttek megérkezése után a szamarkandi magyar nyelvcsoport ismét újjá lett szervezve. A kerületi föderáció, mely a három nyelvcsoportot egy egészbe egyesítette, megszűnt, s az országos konferencia után újjászervezett nyelvcsoportok irodái egymástól teljesen függetlenül folytatják az agitációs és propagandatevékenységüket, kivéve olyan eseteket, melyek az össznyugati proletárság forradalmi képviselőinek, vagyis mind a három nyelvcsoportnak együttes határozatát vagy irányítását igényelik.

A szamarkandi magyar iroda jellegénél fogva városi, helyi; mindemellett azonban a kerületben is agitációs munkát folytat, aktív munkásainak odavezénylése által.**

A szamarkandi magyar nyelvcsoport jelenleg 57 rendes és 8 tagjelöltet számol. Azonban a kis taglétszám mellett is a nyelvcsoport meglehetősen erélyes politikai munkát folytat a párt tagjai között. A magyar nyelvcsoportok első országos értekezlete értelmében Szamarkandon esti tanfolyam nyílt meg, melynek feladata lesz az elvtársakat a pártiskolára előkészíteni. A tanfolyamoknak késése egyrészt onnan ered, hogy az aktív pártmunkások a tanfolyam előadói, hosszabb időn keresztül vezényelve voltak szolgálati ügyben, s másrészt, hogy a buharai front ismét hosszabb időre fegyverbe szólította az elvtársakat, s szétszórta őket Szamarkand területén.

Ugyancsak erős agitáció folyik a párt nélküli nyugati munkások, különösen pedig a hazautazók között. Gyakorta rendez a nyelvcsoport részükre meetinggel egybekötött hangversenyeket, melyek főleg a nyugati munkások osztályöntudatának fölébresztését célozzák. Mindemellett azonban meg kell jegyeznünk, hogy e közömbös, a hazautazás megérthető vágyától eltelt tömeget itt már nem lehet forradalmasítani, arra a munkára sokkal inkább hivatott lesz Horthyék Magyarországa, mely a maga szörnyűségeivel majd észre fogja téríteni a hitetleneket.

A magyar agitációs és propagandairoda munkája – fennállása óta – a rendes, előírt mederben folyik – a taskenti központi iroda irányítása mellett. A munkát nagymértékben elősegíti a moszkvai központtal való érintkezés – a moszkvai újságok és röpiratok.

Kun Béla elvtárs megérkezése Tanács-Oroszországba nagyban emelte a nyelvcsoport forradalmi hangulatát.

Nagy várakozással nézünk a moszkvai konferencia elé, mely hivatva lesz előírni az utat, mely egy újabb, egy legyőzhetetlen magyar proletárdiktatúrára vezet.

A magyar agit. és prop. iroda titkára
D. Acél

PI Archívum. F. 966/15. 175. ö. e. 13–16. l. – Gépírásos és részben kézirásos tiszttázat.

* Lásd e kötet 211. sz. dokumentumát.

** Eddig a szöveg gépírásos, a továbbiakban kézirásos.

*Az OK(b)P KB mellett működő magyar agitációs és propagandaosztályok
II. országos értekezletének határozatai¹*

Moszkva

1920. szeptember 26–29*

Tézisek

az OKP magyar szekciói tagjainak feladatairól Magyarországon és a volt Magyarország területén alakult új államokban.

1. Az OKP magyar szekciói nem külön pártalakulások, hanem csupán agitációs és propagandaszervek az Oroszország területén élő magyar nyelvű munkások és parasztok között kommunista munka szervezésére és vezetésére. Mindamellett egyrészt mint az OKP-nak, a világorradalom vezető pártjának harcosaira, másrészt mint Oroszország területén, jórészt *átmenetileg*, élő kommunistákra különleges feladatok is várnak az agitációs és propagandaosztályok tagjaira a nemzetközi s különösen a magyarországi szociális forradalmat illetően.

¹ Az OK(b)P magyar agitációs és propagandaszekcióinak II. országos értekezletét 1920. szeptember 21-re tűzték ki. Minthogy azonban éppen ezekben a napokban (1920. szeptember 22–25-én) folyt az OK(b)P IX. kongresszusa, szeptember 21-én csak előzetes tanácskozást tartottak. Ezen úgy döntöttek, hogy az értekezlet szeptember 26-án kezdi meg munkáját. Az előzetes tanácskozás a következő napirendet dolgozta ki: 1. Jelentések; 2. Feladataink Szovjet-Oroszországban; 3. Feladataink Magyarországon és a szomszéd államokban, melyek a volt magyar állam területén alakultak; 4. A sajtó kérdése; 5. A Központi Iroda megválasztása. Ezenkívül ügypendet fogadtak el és megválasztották a mandátumvizsgáló bizottság tagjait.

Az értekezlet szeptember 26-án ünnepélyes keretek között nyílt meg a nemzetközi kórház épületében. Munkájában a moszkvai magyar szekció valamennyi tagja részt vett. A napirenden három beszámoló szerepelt: 1. A magyarországi proletárforradalom tanulságai (előadó Kun Béla); 2. Magyarország gazdasági helyzete a proletárdiktatúra alatt (előadó Varga Jenő); 3. A fehérterror Magyarországon (előadó Pogány József).

A mandátumvizsgáló bizottság megállapította, hogy az értekezleten 44 küldött van jelen (31-en szavazati és 13-an tanácskozási joggal), összesen 3392 magyar kommunista képviselőben (2240 párttag és 1152 tagjelölt). Ebből a Vörös Hadseregben szolgál 1266 párttag és 751 tagjelölt. A küldöttek szociális megoszlása: 21 munkás, 1 paraszt és 22 értelmiségi. A küldöttek közül 1917 óta vagy még régebben kommunista párttag 3, 1918 óta 25, 1919 óta 8 és 1920 óta 8 elvtárs. Annak idején a Magyarországi Szociáldemokrata Pártnak 25 elvtárs volt a tagja, a Vörös Fronton 29-en, illegális munkában pedig 12-en vettek részt. A turkesztáni magyar kommunisták küldöttei nem vettek részt az értekezlet munkájában, mert csak az értekezlet befejezése után érkeztek meg Moszkvába.

A Központi Iroda jelentése beszámolt a magyar agitációs és propagandaszekciók 1920 márciusában lezajlott I. értekezlete óta végzett munkáról. Ebben az időszakban az OK(b)P szervezeti szabályzatának megfelelően az OK(b)P 76 városi szervezetében és az OK(b)P négy területi bizottsága mellett (Omszk, Taskent, Kazany, Jekatyerinburg) alakultak meg a magyar osztályok. A Központi Iroda jelentése szerint Szovjet-Oroszország területén 3422 magyar kommunista volt (2095 párttag és 1327 tagjelölt). Ez némileg eltért a mandátumvizsgáló bizottság adataitól.

A jelentés tanúsága szerint a magyar kommunisták sokoldalú munkát végeztek Szovjet-Oroszországban. A kiadói tevékenység is szóba került. A jelentés megállapította, hogy 19 magyar nyelvű

* A dokumentum dátuma azonos az országos értekezlet időpontjával.

Ez a feladat *folytatása a már régebben megkezdett munkának*: segíteni a Kom-
munisták Magyarországi Pártját vezető, szervező, áldozatkész, forradalmi tapasztalatokkal rendelkező, öntudatos harcosok nevelésével, és ezek rendelkezésre bocsátásával ugyanilyen módon segíteni a volt Magyarország területén alakult államoknak a III. Internacionáléhoz tartozó pártjait vagy csoportosulásait.

2. Erre való tekintettel az osztályok agitációs és propagandamunkájának iránya mindenkor összhangba hozandó a Kommunisták Magyarországi Pártjának, a magyarországi proletárforradalomnak, valamint a délkelet-európai országok forradalmi munkásmozgalmának irányával és szükségleteivel. Különösen szem előtt tartandó ebben a munkában a magyarországi munkásság és földművesség felszabadító forradalmi harcának mindenkori állása. Az egyes osztályok a Központi Iroda útján állandó érintkezést tartanak fenn a Kommunisták Magyarországi Pártjával, annak Központi Bizottságával, melynek útján történik a hazatérő kommunisták elosztása is Magyarországon s a vele határos államokban (Csehszlovákia, Jugoszlávia, Románia).

3. A Magyarországi Tanácsköztársaság bukása után a magyarországi munkásság és földművesség felszabadítása a burzsoá diktatúra alól másként, mint a délkelet-európai országok¹ proletariátusának és szegényparasztságának lehetőleg egységes és szervezett forradalmi fellépése útján, nem történhetik. A magyar-

brosúra és könyv jelent meg összesen 154 000 példányban. Hetenként megjelent Moszkvában a „Vörös Újság” előbb 4–8000, majd 12 000 példányban. Moszkvában március óta agitátoriskola működött, amelyen eddig két tanfolyam zajlott le (43, illetve 72 hallgatóval). Szeptemberben új tanfolyam kezdődött 72 hallgatóval. A vörösparancsnokok iskoláján, amelyet Kapitány Gyula vezetett Moszkvában, 1920. június 1. óta 260 hallgató tanult. Az iskola a katonai szervek parancsa értelmében Bakuba költözött, s helyette Moszkvában Kendra András parancsnoksága alatt létrejött a második magyar vörösparancsnoki iskola.

A szovjet-oroszországi feladatokról Rudnyánszky Endre tartott előadást, a magyarországi feladatokról pedig Kun Béla. Az értekezlet elfogadta az általuk előterjesztett határozati javaslatokat. (A szovjet-oroszországi feladatokra vonatkozó határozatot hosszú vita után módosításokkal fogadták el.) Ezeket a határozatokat s a sajtóra vonatkozó határozatot gyűjteményünk a „Vörös Újság” alapján közli.

Az értekezlet megválasztotta az új Központi Irodát. Tagjai a következők lettek: Kun Béla, Rudnyánszky Endre, Márkus Pál, Perényi János, Krizsán Sándor, Batori János, Weisz Nándor; póttagok: Müller Ernő, Nagy János és Sugár Tivadar. Egy helyet fenntartottak Turkesztán képviselőjére.

Az értekezlet ezenkívül határozatot hozott az alábbi kiáltványok közzétételére: „Magyarország dolgozóihoz!”, „A Tanácsköztársaságban [Szovjet-Oroszországban. – Szerk.] élő magyar munkásokhoz és földművességűkhöz!” „Az öt világrész dolgozóihoz!” Lásd bővebben az értekezlet jegyzőkönyvében: A OKP magyar agitációs osztályainak II. összoroszországi értekezlete (1920. szeptember 26–29. Moszkvában). Moszkva 1920. Az OKP magyar agitációs osztály Központi Irodája kiadása.

A turkesztáni küldöttek, akik elkésve, 1919. október 8-án érkeztek Moszkvába, a Központi Iroda ülésén számoltak be a turkesztáni magyar kommunisták 1918 óta végzett munkájáról (lásd jelen gyűjteményünkben a 238. sz. dokumentumot), s részletes tájékoztatást kaptak az értekezlet munkájáról és határozatairól. A küldöttek a turkesztáni magyar kommunisták képviselőjeként Gábor Józsefet választották be a Központi Irodába. (PI Archivum. F. 966/1. 6. ó. e. 1–3. l.; 7. ó. e. 25–26. l.)

¹ Magyarországról, Csehszlovákiáról, Jugoszláviáról és Romániáról van szó.

országi proletárforradalomnak volt egyik hajtása s további sorsa is szorosan összefügg a nemzetközi proletárforradalommal s elsősorban Szovjet-Oroszország, valamint a dunai és a Balkán-államok szociális forradalmával.

Tekintettel arra, hogy a régi Magyarország felosztása után magyar nyelven beszélő proletárok és földművelészek 4 délkelet-európai állam területén élnek, a magyar nyelven beszélő kommunista forradalmároknak legelső kötelességük szembeszállni mindezen országokban a magyar burzsoázia és a szolgálatában álló szociáldemokrácia sovíniszta, Magyarország „területi épségét” visszakívánó politikájával, s a legélesebb elhatározottsággal képviselni a kommunista nemzetköziség gondolatát az agitációban és szervezetileg egyaránt. A már forradalmi tapasztalatokkal rendelkező, forradalmi múlttal bíró magyar proletariátusnak és elsősorban e proletariátus vezető elemének, a Kommunista Pártnak ez a történelmi hivatása ma délkelet-európa forradalmában.

4. A magyarországi proletárforradalom vezető pártja a Kommunista Párt, amely részben emigráns szervezetekből áll a Magyarországgal határos államokban (ezek a félig illegális szervezetek), részben pedig Magyarországon teljes földalatti szervezkedésből. A KMP föladatának tekinti a magyarországi proletár és földművelészek fegyveres felkelésének előkészítését az államhatalom újból való elfoglalása céljából. Emellett azonban a KMP igénybe veszi tagjai révén a legális lehetőségeket is, amelyek közül egyelőre csupán a szakszervezeti mozgalom áll rendelkezésre. A KMP-nak célja a szakszervezeti mozgalomnak a szocdem szakszervezeti bürokrácia kezéből való kiragadása, s így minden kommunistának feladata a megfelelő szakszervezetekben az ez irányú tevékenység hathatós előmozdítása.

5. Az Oroszországban élő magyar nyelvű kommunisták kötelességei Magyarországra való visszatérésük esetén elsősorban a következők:

a) Azonnal bekapcsolódás a Kommunisták Magyarországi Pártjának munkájába, ott, annak keretében Oroszországban szerzett forradalmi iskolázottságuknak, szervezettségüknek, fegyelmettségüknek és öntudatuknak megfelelően, aldozatkészség és bátorság tekintetében példát mutatni az elnyomatásából csak nehezen felébredni tudó magyarországi munkásságnak és földművelészeknek.

b) Fönntartani az összeköttetést a hadifogságból hazatért, de a kommunista munkában részt nem vett elemekkel. Ezen elemek összetartása s megnyerése a Kommunista Párt számára azok révén történhetik legkönnyebben és leggyorsabban, akik az oroszországi viszonyokat ismerve, alkalmas módon tudják a közöttük való agitációban és propagandában a Szovjet-Oroszország és a fehér Magyarország közötti különbséget megjelölni és megmagyarázni.

c) Különösen figyelembe veendő a Magyarországon reánk váró föladatok tekintetében az a körülmény, hogy a Kommunisták Magyarországi Pártja földalatti párt, amely forradalmi harcát nem mint uralkodó párt folytatja, az osztályharcot nem fölülről vívja, hanem alulról az uralmon levő burzsoáziával és az ennek zsoldjában álló különböző szociáldemokrata frakciókkal szemben. Ennélfogva a Kommunisták Magyarországi Pártjának forradalmi harcában való részvétele még

több áldozatkésztséget, lemondást és óvatosságot, még több bátorságot, kitartást és elszántságot és egyúttal még több viszályal való megbírkózást követel, mint a kommunista munka Oroszországban, ahol a Kommunista Párt immáron uralkodó osztállyá szervekedett proletariátus és földművességénység vezető partja.

d) A hazatérő kommunista ipari munkások kötelesek belépni a szakszervezetekbe, s azokban a viszonyoknak megfelelően illegális formában kommunista frakciókat kell alkotniuk, amelyeknek feladata nemcsak politikai propaganda, nem csupán minden eszköz felhasználása a szakszervezeti bürokrácia tönkretételére, de az is, hogy gazdasági harcokat idézzenek föl, sztrájkokat organizáljanak a reakciós szakszervezeti vezetők ellenére is, s e gazdasági harcokat állandóan fokozzák és élesítsék, politikai természetűvé igyekezzenek tenni.

e) A mezőgazdasági munkások és általában a földművességények a földmunkásszervezetek keretein belül végzik ezt a munkát, az ő feladatukat, hogy a kisgazdákat az oroszországi tapasztalataik közlése útján meggyőzzék arról, hogy a kommunisták és a tanácsrendszer nemcsak hogy nem ellenségei a kisbirtokosoknak, nemcsak, hogy nem bántják a kisbirtokot, de egyenesen támogatják úgy az adó-, mint mezőgazdasági politikájukkal.

f) A fehérhadseregben való sorozásokkal szemben különösen a falvakban végsőkig menő ellenállást kell propagálni és szervezni. A hadseregen belül titkos katonai szervezetek alakítandók, amelyeknek feladata a fegyvereknek, muníciónak a munkásság kezére való csempészése is.

6. Minden Magyarországra visszatérő kommunista számára az általános irányítást a KMP adja meg, de már itt tájékoztatni kell a tömegeket a magyarországi munkásmozgalom állásáról, s különösen a magyarországi szociáldemokrácia gyalázatos áruló szerepéről a fehérterror idején. Föl kell hívni minden hazatérő figyelmét a szociáldemokrata frakciók áruló szerepére, s föl kell világosítani mindenkit arról, hogy nincs különbség a nyíltan Horthy szolgálatában álló Vanczák–Miákits-csoport és az emigrációs csoportok, egyfelől Garami, Peidl, másfelől Kunfi, Garbai, Böhm között.¹

¹ A Tanácsköztársaság bukása és az ellenforradalmi Horthy-rendszer hatalomra jutása után a magyarországi szociáldemokrata vezetögárda részekre szakadt. A szélsőjobboldal Vanczák Jánossal és Miákits Ferencsel az élén az országban maradt, és együttműködött politikailag a fasiszta kormánnyal. A szociáldemokrata vezetők egy másik része emigrált. Ám ezen a táboron belül is két fő csoport alakult ki. Az egyik, élén Garami Ernővel és Peidl Gyulával, az MSZDP-nek azokat a volt jobboldali vezetőit tömörítette, akik tevékenyen részt vettek a tanács hatalom felszámolásában. Ezek polgári – szociáldemokrata kormánykoalíciózt szerettek volna, s tárgyaltak is erről Horthyval és az ellenforradalmi rendszer más vezetőivel. A rendszer azonban végül úgy látta, nincs szüksége a kormányban a szociáldemokráciára. A szociáldemokrata vezetők tiltakozásul emigráltak. Peidl azonban már 1921-ben, Garami 1929-ben hazatért az emigrációból és bekapcsolódott az MSZDP politikai életébe. Garami később ismét emigrált.

A második szociáldemokrata emigráns csoport a centrista frakció volt, élén Kunfi Zsigmondal, Böhm Vilmossal, Garbai Sándorral stb. Ezek a polgári demokratikus fejlődés hívei voltak, bírálták a Magyarországon uralkodó fehérterroret. Annak idején ez a csoport is szemben állt a magyar tanács hatalommal, bár képviselői népbiztosi tisztségeket is viseltek.

Ezeknek az emigráns csoportoknak az összetétele gyakran változott, egyesek kiváltak, mások csatlakoztak, új csoportosulások keletkeztek.

7. Azok a kommunisták, akik a Csehszlovák Köztársaságba térnek vissza, mindaddig, míg ebben az országban a munkásmozgalom forradalmi csoportja el nem szakad a munkásmozgalom opportunista irányától, a csehszlovákiai szocialista pártba lépnek be, s ott annak keretében a baloldali (marxista, kommunista) frakciókat¹ kötelesek támogatni. A szekciók keretében dolgozóknak ezenkívül külön is feladatuk arra törekedni, hogy a csehszlovákiai munkásmozgalom nemzet szerinti széttagoltsága megszűnjék, s a mostani különböző széttagolt csoportok helyét egységes, központosított kommunista párt foglalja el.

8. Jugoszlávia területén a magyar nyelvű kommunisták minden további nélkül csatlakoznak a kommunisták jugoszláviai pártjához, s az általános forradalmi kötelességükön kívül kötelességük és feladatuk a magyar munkásság körében minden sovinizta, a területi integritást követelő politika ellensúlyozása.²

9. Románia erdélyi részeiben az úgynevezett Magyar Szociáldemokrata Párt sovinizta, Horthy Magyarországot támogató politikájával, valamint az erdélyi román szociáldemokraták opportunista irányzatával szemben arra kell törekedni, hogy a régi Románia forradalmi kommunista elemeivel egyetértésben egységes és centralizált, minden nyelven beszélő munkást magába foglaló kommunista párt alakuljon.

10. Nemcsak azért, mert a magyarországi proletariátus és földműveszegénység sorsa a fehérterror alól való felszabadulásának lehetősége a legszorosabban összefügg a délkelet-európai országok forradalmával, de azért is, mert ezen területen levő bármely ország proletariátusának részéről az államhatalom elfoglalása és megtartása csakis a többi országok munkásosztályának aktív támogatása mellett lehetséges, az Oroszországban dolgozó kommunistáknak az a feladatuk mindazon államok kommunista pártjában, amelyek a volt Magyarország területén alakultak, hogy e kommunista pártok tervszerű, szoros együttműködését előmozdítsák, s egységes fellépésüket előkészítsék. Arra kell törekedniük, hogy ez országok kommunista pártjainak taktikája úgy a fehérterror elleni küzdelem, s Magyarország elnyomott munkásságának támogatása tekintetében, mint általában a hatalom elfoglalására irányuló tömegakciókat és fegyveres fölkelést illetően összhangzásba hozassék.

11. Szovjet-Oroszországnak, mint a nemzetközi forradalom tüzhelyének és vezető országának támogatása, Szovjet-Oroszország elleni minden támadásnak,

¹ Ebben az időben még sem Csehszlovákiában, sem Romániában nem volt kommunista párt. De a kommunista és baloldali szociáldemokrata elemek mindkét országban tevékenyen készülődtek a kommunista párt létrehozására, a III. Internacionáléhoz való csatlakozásra. Az oroszországi magyar szekciók értekezlete utasította a szekció Csehszlovákiába és Romániába hazatérő tagjait, hogy csatlakozzanak ezekhez az erőkhöz. Az OK(b)P által nevelt magyar kommunisták nemzetközi kötelességükhöz híven tevékenyen részt vettek az 1921-ben megalakult Csehszlovák és Román Kommunista Párt megszervezésében és munkájában, nemkülönbön a már 1919-ben létrejött Jugoszláv Kommunista Párt tevékenységében.

² A Horthy-kormány és a burzsoá-földesúri uralkodó körök úgy akarták elterelni a néptömegek figyelmét az osztályharcról, hogy zajos revansista agitációt folytattak azoknak a területeknek a visszaszerzéséért, amelyek azelőtt Magyarországhoz tartoztak s a trianoni békeszerződés értelmében Jugoszláviához, Romániához, illetve Csehszlovákiához kerültek.

valamint Szovjet-Oroszország ellenségei segítségének megakadályozása a hazatérő kommunisták elsőrendű kötelessége. Ez a támogatás nem merülhet ki pusztán propagandában, hanem a szabotázs formáját kell hogy felöltse a muníció- és fegyvervonatok felrobbantásával és kisiklásának formájában.

LEGKÖZELEBBI FELADATAINK TANÁCS-OROSZORSZÁGBAN

I

A forradalmi proletariátus egységes, nagy világpártja: a Kommunista Internacionálé összefoglalja magában mindazokat a dolgozókat, akik öntudatosak, készek és elszántak az elnyomók és kizsákmányolók elleni harcra. Az Oroszországi Kommunista (bolsevik) Párt – ugyanúgy, mint minden ország kommunista pártja – ennek a nagy világszervezetnek egy országra, az Oroszországi Szöveteséges Tanácsköztársaság területére kiterjedő része. Ennek megfelelően minden kommunista, aki a Tanácsköztársaság területén él, tekintet nélkül színére, fajára, nyelvére, származására, ennek a szervezetnek a tagja. És a szervezeti helyzet meghatározza egyúttal minden egyes kommunista számára – tehát az egymáshoz faji, nyelvi és egyéb munkaközösség folytán közelebb zárkózó kommunisták csoportjai számára is – legközelebbi, közvetlen feladataikat. E feladatok teljes mértékben azonosak az Oroszországi Kommunista (bolsevik) Párt 9. pártkongresszusa által elhatározott, e párt Központi Pártbizottsága és egyéb szervezeti hatóságai által megállapított feladatokkal. Magától értetődő tehát, hogy mindezek a párthatározatok, rendelkezések kivétel nélkül és teljes mértékben elvégzendő feladatok a magyar nyelven beszélő, Magyarországból származó kommunistákra is. Külön hangsúlyozni ezt csak azért szükséges, mert a magyar kommunisták szervezkedése Tanács-Oroszország különböző helyein nem történt mindig egyöntetűen és az elmosódó, zavaros szervezeti formák nem mutathatták meg világosan ezt a feltétlen egységet és azonosságot. A cselekvés egységének, a feladatok egységének felismeréséhez a szervezeti egység kétséget nem tűrő formában megteremtése szükséges. Éppen ezért feladataink egyik legelsője kell hogy legyen: a magyar nyelven beszélő kommunisták szervezeteinek legteljesebb bekapcsolása, beleolvasztása az OKP megfelelő helyi szervezeteibe, gyakorlatban végrehajtva így a 9. pártkongresszus által meghatározott szervezeti elveket.

2

Ahol e szervezeti egység már teljes mértékben létrejött, ahol tehát a magyar nyelven beszélő kommunisták nem alkotnak többé külön párhuzamos, mellé- vagy alárendelt szervezetet az OKP helyi szervezetében, ott e szervezeti egység következményeinek gyakorlati végrehajtása, a való életben következetes és határozott keresztülvitele azon feladat, amelyre legnagyobb súly fektetendő. Eltekintve a szóban és írásban folytatott agitáció, propaganda- és felvilágosító oktatás munkájától, amely természetszerűleg kizárólag a magyar nyelvet értők körében, tehát különállóan folyik, minden más tevékenységet, a pártélet minden más

tevékenységét, a pártélet minden egyéb mozzanatát szorosan bele kell olvasztani, oda kell fűzni az OKP megfelelő szervezetének életéhez. A kommunista szubbotnyikokban, a rendkívüli rendeltetésű kommunista csapatban, a pártmozgósításokban stb. részvételnél mindig és mindenhol az OKP egységes szervezetében fellépés legyen az irányelv. Amennyiben a magyar ilyen kommunisták orosz tudása elegendő, kívánatos mennél számosabb és állandóbb részvételük az általános pártagitációban, delegátus gyűléseken és egyéb pártértekezleteken. A pártfegyelem, az egyöntetű pártmunka szempontjain kívül az ilyen munkálkodás nyomatékos nevelő erősítőjéül szolgál a nemzetköziség, a nemzetközi együttműködés gyakorlati megvalósításának.

3

Az itt vázolt kereteken belül a magyar agitációs- és propagandaosztályok egész működésében állandóan szem előtt tartandó, hogy nem elegendő, ha az Orosz Szocialista Szövetségi Tanácsköztársaság munkájában helyüket megálló, az orosz proletárforradalom már kivívott eredményeinek megtartásában részt vevő kommunisták kerülnek ki sorainkból, hanem többre, arra kell irányítani egész nevelő, oktató, agitáló, szervező munkánkat, hogy a *proletárforradalom továbbvitelére* képes harcosokat, a kommunizmus zászlaját előbbre ragadó rohamcsapatokat alakítsunk: olyan magyar kommunisták tucatjait, százait, ezreit, akik nem csupán itt, Oroszországban, a megívott forradalom földjén, hanem Magyarországon a *forradalom kivívására helytállók*. Soha, egy pillanatra se tévesztendő szem elől az a követelmény, hogy az orosz proletárdiktatúrában nevelkedő magyar kommunistákra Magyarországon a proletárforradalom csapataiban parancsnoki, az altiszti, a legelőljáró példaadó szerep vár. Ez a feladat megköveteli, hogy fokozottabb gonddal, szigorral válasszuk meg a párt sorába befogadottakat (ezt egyébként a hadifogság hosszú évei, a forradalmi és ellenforradalmi uralom változásával járó körülmények stb. által előidézett deklaszszálódás, osztályöntudat-elmosódás is szükségessé teszi). Ez a feladat megköveteli továbbá, hogy e kiválogatás a pártfeladatok teljesítésének elnézést nem ismerő ellenőrzésével és az aktív pártmunkában részvételre képesség állandó fokozásával még határozottabb legyen.

4

Az előharcosok válogatott kommunista csapatának ilyen kiképzése mellett nem szabad elfeledkezni azokról a tömegekről sem, amelyeket a Magyarországba visszatörekvés után megállítani, fenntartani nem lehet a célból, hogy a velük való állandó foglalkozás során kiválogatódjanak soraikból a legjobbak, a legelszántabbak, a legöntudatosabbak az ilyen elemek gyűjtőhelyébe: a Kommunista Pártba. Teljesen elhibázott volna, ha munkánk csak a már többé-kevésbé kipróbált, a Kommunista Pártba besorakozottak és odaigyekvők csoportjaira, ezek továbbképzésére, megerősítésére terjedne ki. Ellenkezőleg: minden utat-módot, minden eszközt igénybe kell venni arra, hogy a kommunista párttagok munkálkodása

éppen a tömegekben, a hazaigyekvők között folyjon, eleven kapcsolatban álljon azokkal, és – ami a legfontosabbak egyike – az érintkezés, a kapcsolat, a kommunisták és nem kommunista volt hadifogolytömegek között ne felsőséges, atyáskodó vagy éppen rendelkező legyen. A bizalom felkeltése és megtartása e tömegekben annak a ténynek gyakorlati felismertetése és megerősítése bennük, hogy a kommunisták a dolgozók érdekeinek legjava, legöntudatosabb előharcosai, megkönnyíti a jövő nagy feladataiban már most, előre, természetszerűen a betöltendő parancsnoki szerepet a kommunisták számára.

5

Mindezen feladatok megoldásához csak úgy foghatunk hozzá eredményesen, ha a magyar nyelven dolgozni képes pártmunkások kiképzésére, továbbfejlesztésére a legnagyobb figyelmet fordítjuk. Arra kell törekedni, hogy egyetlen magyar nyelven beszélő kommunista ne legyen egyetlen szervezetben sem, aki nem vesz részt állandóan a magyar nyelvű kommunista agitációban és propagandában. Hogy az egyes, kevésbé agitációképes elvtársak tudása és gyakorlata növekedjen, minden agitációs osztálynak vagy körnek állandó ismétlődő, fokozatos előadássorozatot, vitaestélyeket kell rendeznie *a)* a még gyakorlatlan elvtársak részére (a kommunizmus négy fő kérdéséről: Mi a kommunizmus? A kommunizmus útja. Miért nehéz ma az élet? A mi pártunk.). *b)* A már több-kevesebb gyakorlatot mutató elvtársak részére A kommunizmus ábécéjének olvasása és megvitatása. *c)* Pártmunkások számára. A Kommunista Kiáltvány. Lenin: Állam és forradalom. Marx: Polgárháború Franciaországban. Buharin: Az átmeneti korszak gazdálkodása. Lenin: Imperializmus. Kun Béla: Forradalomról forradalomra. Varga Jenő: A proletárdiktatúra gazdasági tanulságai és más hasonló művek együttes olvasása és megvitatása. Az ilyen továbbképző előadások sorozatosan, hetenként lehetőleg háromnál nem kevesebb ízben tartandók, és pedig a napi kérdésekről folyó vitaelőadásokon, megbeszéléseken felül azoktól függetlenül. Minden valamennyire kiterjedtebb, több tagot számláló agitációs osztálynál ezenkívül az agitáció rendszeres irányítására, az összes elvtársaknak az agitációba bevonására különös súly fektetendő.

Hogy e feladat elvégzése – az összes magyar nyelven beszélő kommunistáknak bevonása a tényleges pártmunkába – teljes mértékű lehessen, minden agitációs osztálynak keresztül kell vinnie, hogy az Oroszországi Kommunista (bolseviki) Párt magyar származású tagjai és küldöttjei kivétel nélkül kötelezve legyenek a helyi magyar osztálynál magukat összeírni, a magyar agitációs munkában részt venni, magukat az agitációs osztály ez irányú rendelkezéseinek alávetni.

6

A Kommunista Párt tagjainak ilyen továbbképzése s a hazainduló tömegek közötti agitáció mellett és természetesen, ama kötelezettségeken túl, amelyek az OKP minden egyes tagjára és tagjelöltjére hárulnak – igen fontos teendő a Vörös Hadseregben szolgáló magyar vöröskatonákkal megfelelő foglalkozás.

E kérdésben a magyar agitációs osztályoknak a legnagyobb mértékben szükséges az egységes irányelv pontos megállapítása és szigorú betartása, mert éppen az eddigi rendszertelenség, sokirányúság, határozatlanság káros következményei szüntelenül láthatók és tapasztalhatók. Az úgynevezett internacionalista csapatok felőrlődtek, jórészt szétmorzsolódtak az utolsó hónapok alatt a nyugati fronton. Azok a tartaléktömegek, amelyekből új kiegészítéseket vonhatnak magukhoz e csapatrészek, állandóan szűkebbre szorúlnak.

Az egyes, saját felelősségükre és saját gondolkodásmódjuk szerint internacionalista vöröscsapatokat alakító egyének és csoportok, rendkívüli meghatalmazottak, szervezők, hadosztály- és dandártervezők megfontolatlan ígéreteinek, készpénzként vett terveinek káros, bomlasztó hatása még az eddig jól megálló internacionalista csapatok egy részében is mutatkozik. Minden magyar agitációs osztálynak éles megvilágításban kell önmaga és összes tagjai elé állítani ezt a kérdést a következő szempontokból:

a) a „nyugati frontra”, „nyugatra”, „fegyverrel haza” és hasonló jelszavakkal új vörös internacionalista katonák megnyerése, vagy régebben szolgálók csapatainak egyesítése a jelenlegi körülmények között olyan kezdeményezés, amely csak káros következményeket von maga után. A „fegyverrel haza” jelszó teljesen beválthatatlan és előreláthatatlan ígéret, a „nyugatra” irányuló szervezésekbe belépőkben pedig legutóbb és fő részben szintén az a többé-kevésbé titkolt gondolat rejlik, s amikor az így létrejött csapatalakulatok akár a forradalom érdekében máshol nyernek felhasználást (ami elkerülhetetlen), akár pedig nyugatra eljutva ott a „hazafelé”, a „fegyveresen úttörő” tiltott cél kivihetetlenségét szemtől szembe találják (ami okvetlenül bekövetkezik), a bomlás elháríthatatlan, a lehangoigtság, elkeseredés, a hiú ígéretek vagy pusztá remények nyomán beálló bizalmatlanság magával a Kommunistá Párttal szemben is rikító méreteket ölt;

b) a Vörös Hadsereg megizmosodásának és kialakulásának ama fokán, amelyet ez a proletárhadsereg elért, az osztályháború ama nehéz és kipróbált feltételei között, amelyeket a katonailag jól szervezett és modern haditechnikával felszerelt ellenséggel makacs, szívós harcok sorai teremtenek meg, az internacionalista csapatok hordképessége feltétlenül képzett, öntudatos, katonai tudású vörösparancsnokokat követel meg. Ilyen parancsnokokkal azonban még a meglévő internacionalista alakulatok sem rendelkeznek kellő mértékben;

c) a vörös internacionalista csapatokban a politikai iskolázottság, a kommunista öntudat, pártfegyelem és proletár kötelességérzet terén igen gyakran súlyos hiányok érezhetők, mégpedig az esetek nagy részében éppen ott, ahol a csapatnak aránylag igen nagy része kommunistákból áll. Legyenek a megfigyelő, tapasztalt vagy panaszolt esetek a politikai megbízottak (komisszárok) ellen pártmagatartásuk szempontjából emelt kifogások, vagy ellenkezőleg a csapatban levő vöröskatonák részéről általában, a kommunisták részéről nem kevésbé a politikai megbízottak, a pártmunka ellen mutatkozó általános bizalmatlanság, hidegség, elutasítás stb., annyi megállapítható, hogy kellő számú és teljesen megfelelő pártmunkás híjában az egyes csapatalakulatokban nagy számmal levő, de a pártban ifjú és gyakorlatlan, kommunista fegyelemmel meg nem izmosodott kommunista

párttagok magas száma ellenére is, az internacionalista csapatok kommunista politikai izmosságának a foka is kívánni valót hagy hátra,*

d) mennél előbbre halad a volt hadifoglyok tömegeinek evakuálása, mennél tovább tart a természetes hazaözönlés, annál szűkebbre fogy az a réteg, amely az internacionalista vörös csapatok kereteinek kiegészítésére új harcosokat adhatott. Ezzel együtt jár a már meglevő, különösen pedig a különböző ígéretet, biztatásokat (nyugatra, haza stb.) jelszavaival gyűjtött csapatokban is egy bizonyos lemorzsolódás, csatlakozás az evakuáltakhoz. Az ilyen hajlandóságok és törekvések tekintetében általános szabályok alig állapíthatók meg és adott esetekben azokhoz képest kell eldönteni, mily szigorú vagy mennyire enyhe intézkedések legyenek alkalmazva.

Ha ezeket a szembeszökően meglevő jelenségeket nem csupán megállapítjuk, hanem leküzdésükre törekedni, következményeket ellensúlyozni akarjuk, különösen pedig, ha soha nem tévesztjük szem elől, hogy minden egyes magyar nyelven beszélő kommunistára, minden egyes forradalmi öntudatra ébredő, pártunkhoz talán még nem csatlakozott magyar munkásra és földművesre nemcsak itt Oroszországban várnak feladatok, hanem sokkalta nagyobb, fokozottabb mértékben Magyarországon: akkor a következő feladatok elvégzésére fognak törekedni:

I. Az agitációs osztályok szálljanak szembe egyének vagy csoportok internacionalista hadosztály, dandár stb. szervezési, egyesítési kísérleteivel, a meglevő csapatok és a Vörös Hadseregbe önként újabban belépők számára tegyék félreérthetetlenül világossá, hogy proletárkötelességük, amelyet a vörös csillag felütésével magukra vállaltak, ott és úgy szolgálni a nemzetközi proletariátus ügyét, amint ezt a Vörös Hadsereg bármely más tagja teszi, s hogy a jelenleg nemzetközi harctéri, politikai helyzetben mindenféle „nyugatra”, „haza” jelszó üres ígéret, ámítás; hogy a nyugatra menő internacionalista csapatok (ha felsőbb parancs oda rendeli őket) az osztályháború legnehezebb és így legdicsőbb harcterére mennek, ahol a nemzetközi kapitalizmus legádázabb zsoldosaival szállnak szembe stb.; Világosan kell hogy álljon mindnyájunk előtt, hogy a leigázott magyar proletariátus felszabadításában segítség nem az ily jelszóval egybegyűjtött csoportoktól, hanem csak az Orosz Tanácsköztársaságtól várható, amely történelmi feladata – a világ kapitalistái elleni támadás során ezt a segílyt meg is fogja adni.

II. Az agitációs osztályoknak a legnagyobb mértékben támogatniuk kell a moszkvai, bakui és taskenti magyar nyelvű vörösparancsnoki tanfolyamokat, jól kiválogatott, helytálló hallgatók küldésével, nem feledkezve meg arról, hogy e parancsnoki iskolákból kikerülő vörösparancsnokokra nemcsak az itteni internacionalista csapatokban szolgálat, hanem a magyarországi proletárforradalom első vöröstitzi törzsének szerepe is vár.

III. Az agitációs osztályoknak rendkívüli gondot kell fordítaniuk a területükön levő internacionalista vörös csapatok pártmunkájára. Meg nem felelő politikai megbízottak felváltása, a csapatokban levő kommunisták és tagjelöltek ugyan-

* Eredetiben így.

olyan gondos megrostálása, pártfigyelmezése, bevonása minden pártmunkába, mint a többi magyar kommunistáké, az agitációs osztály összes, a Vörös Hadseregén kívül álló tagjainak bevonása az ily internacionalista csapatok közötti pártmunkára – ezek a legelső sorban igénybe veendő intézkedések e téren.

IV. Az agitációs osztályok, amennyire ezt hatáskörük lehetővé teszi, arra törekedjenek, hogy habár kisebb, de megbízható, kitartó, minden körülmények között helytálló csapatok maradjanak internacionalista vörösharcosokként a Vörös Hadsereg soraiban. Ilyen öntudatos forradalmárokból és állhatatos kommunistákból szervezett vöröscsapatok további toborzása természetesen első kötelessége a nemzetközi forradalom védővárában, Tanács-Oroszországban élő minden kommunistának.

7

Minden téren, bárminő pártmunkánál, tanácstevékenységnél, a Kommunista Párt központi és helyi szervezetei által megszabott feladatok végrehajtásánál kivétel nélkül, minden egyes magyar kommunista tartsa állandóan szem előtt, hogy reá, aki a világ forradalmi proletariátusának egyesülésében, a nemzetközi kommunista pártban küzd a tőke uralmának ledöntéséért, itt a Kommunista Internacionálé oroszországi szervezetében, az OKP-ban mindent egybevetve mégiscsak a tanulás, gyakorlatszerzés, kipróbálás, megizmosodás munkája vár, bármily nehéz, fáradalmas, veszélyes, kimerítő legyen is ez az iskolázás. Feladataink teljessége minden magyar kommunistát a Kommunisták Magyarországi Pártjában vár, a Kommunista Internacionálé magyarországi frontján. Itt a példaadással előtte járó, a mintaképül szolgáló, az egész világnak utat törő orosz forradalmi proletárok, oroszországi bolsevik kommunisták tanítványa, ott neki kell példaadóul, mintakép gyanánt, úttörőként előljárni, mint a magyar dolgozó osztály mesterének, tanúságot téve arról, hogy az Orosz Tanácsköztársaság földjén a hősi orosz proletariátustól nem hiába, nem haszon nélkül tanult.

HATÁROZAT

Az Oroszországi Kommunista Párt magyar agitációs és propagandaosztályainak 1920. szeptember 27-én tartott első rendkívüli, sorrendben második értekezlete a magyar nyelven beszélő proletárok körében, Tanács-Oroszország területén végzendő írásbeli agitációs kérdéseivel foglalkozván, elhatározza, hogy:

1. Tanács-Oroszország területén 3 újság kiadását tartja szükségesnek, és pedig egyet Moszkvában, a Központi Iroda kiadásában, egyet Omszkban, a szibériai területi iroda kiadásában és egyet Turkesztánban a turkesztáni területi iroda kiadásában. A három lap központi irányítás alatt áll. A Központi Iroda a Kommunisták Magyarországi Pártjának, az itteni, hetenként egyszer megjelenő lapoknak jó anyagot szolgáltató összes írásbeli küldeményeit tartozik megküldeni a szibériai és turkesztáni területi irodák részére Omszkba, illetve Taskentbe.

2. Új brosúra csak a Központi Iroda kiadásában, vagy annak előzetes jóváhagyásával adható ki. Minden olyan pártszervezetet azonban, amelynek ez módjában áll, megilleti a már megjelent brosrák változtatás nélküli kiadásának joga.

3. A Központi Iroda kiadványai a Moszkvában uralkodó nyomdai technikai nehézségekre való tekintettel Moszkvában, Pétervárott és Jekatyerinburgban jelennek meg.

4. Az összes szervezetek köteleességében áll jelentést adni arról, van-e módjában az illető szervezetnek a már kiadott forradalmi írásokat újranyomtatni.

5. Az összes, vidéken eddig megjelent és az első pontban nem említett újságok az értekezlettől számított egy hónapon belül megszűnnek.

Vörös Újság (Moszkva), 1920. október 17

*A magyar agitációs és propagandaosztályok
Turkesztán határterületi irodájának beszámolója
az 1918-tól 1920 szeptemberéig végzett pártmunkáról¹*

Taskent

1920. szeptember 30

A pártmunka és pártszervezés az 1918-ik évben indult meg Turkesztánban. Taskentbe az orenburgi visszavonulás után megérkezett néhány elvtárs, akik hosszas utánjárással megbízást kaptak az ottani hadsereg-parancsnokságtól, valószínű azzal, hogy a külföldiek körében propagandát folytassanak a Vörös Hadseregbe való belépésre. Ez a feltevés annál is inkább kell hogy megemlítsessék, mivel a Vörös Hadseregben addig már belépett külföldiek az orenburgi, valamint a zakaszpijszki fronton úgy a Ferganában is, mint jó katonai anyag vonták magukra a vezető körök figyelmét. Mindamellet az agitáció és pártszervezés munkája nem terjesztetett ki a frontokra, bár abban az időben a legháládatosabb anyag lett volna a Vörös Hadseregben összeverődött tömeg, mivel az érdeklődés nagy volt. A Taskentből, Orenburgból és Omszkból hozzánk került pártlapokat nagy előszeretettel olvasták, és lelkesedtek az azokban foglalt forradalmi cikkek tartalmán. A szóbeli agitáció azonban hiányzott. Az első országos bizottság működése katonaság toborzásában merült ki, és azért nem jutott ideje a kommunista szellemet ápolni. A ténykedése a hadsereggel való foglalkozás volt, a politikai nevelés azonban nem képezte gondját, mert az 1918 december havában megtartott kongresszuson* csak egy katonai csapat volt képviselve, az is párt-nélküliek által. Ekkor már a katonai csapatoknak a pártélet iránti érdeklődése

¹ A beszámoló az OK(b)P magyar agitációs és propagandaosztályoknak 1920. szeptember 26-29-i II. országos értekezletére készült. Minthogy azonban Turkesztán küldöttei késve érkeztek Moszkvába, s így már nem vehettek részt az értekezlet munkájában, munkájukról a magyar osztályoknak az OK(b)P KB mellett működő Központi Irodája 1920. október 8-i ülésén számoltak be. (Lásd erről a 228. sz. dokumentumhoz fűzött jegyzetet.)

* Lásd e kötet 166. sz. dokumentumát és a hozzá tartozó jegyzeteket.

ismeretes volt, az agitáció azonban még mindig késett, és ennek következtében be is állottak igen sajnálatos események. A többek között Csardzsouban egy kényszermozgósítás 1918 december havában és a külföldiek nagy részének leszerelése 1919 év április havában ugyancsak ott.* Ez volt a legnagyobb meg-
rázkódtatása a turkesztáni mozgalomnak, mert bár a pártban semmiféle össze-
kötöttese nem volt a hadseregben levő katonáknak, mégis a pártot tették érte
felelőssé a provokációkban előljáró, a Kommunista Párton kívül álló, magukat
kommunistáknak nevező egyének. Hogy a szervezési munka és a felvilágosítás
hiánya napnál világosabban megmutatta, hogy a jövőben mi a teendő, ha a már
több esetben megismétlődő eseteket el akarjuk kerülni. Taskentben a külföldi
munkások kommunista pártja felszólított egy csapat szervezésére a pártdu-
zsina** részére, mivel a városi őrség ellátása körül a külföldi kommunisták
kitűnő és követendő példát mutattak. A taskenti helyi csoport bízott meg az
országos bizottság részéről a csapat szervezésével, mely megbízást rövid idő alatt
végrehajtotta, részben kipróbált párttagokból, részben újonnan belépettekből,
akik már a belépés alkalmával felvilágosítottak abban az irányban, hogy mint a
párt katonái városi szolgálatra köteleztetnek, de ha a helyzet megkívánja, a
frontra is tartoznak elmenni, amely körülményt jó előre módjában állt minden
belépőnek mérlegelni és belépését elhatározni. A pártfegyelem, a pártduzsina e
csapatánál példásan betartatott. A belépettek száma 150 volt. Ugyancsak felszó-
lítást kapott az országos bizottság, hogy az oszobij otgyel*** részére párttagokat
bocsásson rendelkezésre csapatszervezés céljából, mivel az internacionalista kato-
nák biztosítékot nyújtanak fontos katonai szolgálatok teljesítésére. Ugyancsak a
taskenti helyi csoport küldte legjobb tagjait, részben itt is újonnan belépetteket
küldött ugyanolyan feltételekkel, mint a pártduzsina. Az agitáció és felvilá-
gosítás munkája itt már mind a két helyen erélyesen megindult. 1919. év őszén
az orenburgi fronton a hadsereg helyzete különböző fejetlenségek következtében
válságossá fajult. A pártduzsina és az oszobij otgyel csapatait küldték ki a front
csapatainak megerősítésére, akik nemcsak fizikai, de erkölcsi erőt is jelentettek.
A fronton is megindult az agitáció és rövid néhány hét leforgása alatt „mivel
érzelemben úgylis magukban rejtették a kommunizmus magvát”, megalakultak a
jacsejkák, s mint a párt tagjai, csodálatos lelkesedéssel láttak a munkához, amely
munka aztán meglepő eredményt mutatott fel a harcok terén is. Ugyancsak a
zakaszpijszki fronton, valamint a Ferganában levő internacionalisták szervezése
meglepő gyorsasággal hajtattott keresztül, vagyis papiroson mindenki kommu-
nistává vált. A papiros-kommunistáknak valóságos, öntudatosra való átgtyúrására
erős, gyakorlott és kiforrott pártmunkásokra, agitátorokra lett volna szükség, s
ebben éppen nagy hiány mutatkozott. – A pártiskolákból, melyeket akkor állí-
tottak fel, csak kevés alkalmas elvtárs került ki. A hiba onnét eredt, hogy a kü-
lönöző csapattesteknél szolgáló és a célnak megfelelő felvilágosodott és fejlődés-
képes elvtársakra a csapatoknál felelősségteljes funkciókat raktak, iskolába ilye-

* Lásd gyűjteményünk II. kötetének 511. sz. dokumentumát és a hozzá tartozó jegyzeteket.

** A párt fegyveres osztaga.

*** Különleges osztály.

neket csak ritkán eresztettek, s így olyanok kerültek be, akiktől úgyis szívesen szabadultak, vagy olyanok jöttek, akik még a Vörös Hadseregben nem szolgáltak, s ezeket nevezték ki hadbiztosoknak és politikai munkásoknak. A hadsereg szellemét az utóbbi időben legjobban rontotta az a láz, mely a legtöbb vöröskatonát hatalmába ejtette, vagyis a hazautazás láza. A nyugati front szétesése és azon keresztül „fegyverrel haza” jelszava hallatszott az egész fronton, hogy leszámolhasson az otthoni burzsoáziával, a fehérterrorral és segédkezet nyújthasson az otthon megkínzott proletártestvéreknek. Különböző jelszavak, melyek a pártvezetőség ellenére terjesztettek, káros következményeket vontak maguk után, még mai napig érezhetők annak hatásai, és a nyugalom nem is áll addig helyre, amíg az akkor hangoztatott jelszavak hatásai el nem ülnek.

A turkesztáni magyar agitációs és propagandaosztályok
Központi Irodájának megbízásából
Legényi Jenő
titkár

PI Archívum. F. 966/14. 169. ó. e. 18–19. l. – Gépirásos tiszttázat.

230

*A „Krasznyj Bojec” című lap tudósítása
a VI. hadsereg magyar internacionalistái körében folyó
politikai nevelőmunkáról*

Kazany

1920. október 8

Két újságról számolhatunk be: megnyílt a pártiskola és az analfabéta-tanfolyam. Az első még csak néhány napja működik, de már szemmel láthatók az eredmények.

A pártiskolába bekapcsolódott minden olyan alakulat, amelyben vannak magyarok. Mindössze 30 hallgatónk van. A foglalkozásokat a Karl Liebknecht-klubban tartjuk naponta 4 óra hosszat. A tárgyak: politikai gazdaságtan, a kommunisták programja, a proletárforradalmak története, az agrárkérdés, az OSZFSZK alkotmánya stb. Az elvtársak nagy érdeklődést mutatnak a foglalkozásokon; kora reggeltől késő éjszakáig foglalkoztatják őket a tanultak. Gyakoriatk a viták. A baj csak az, hogy nagyon kevés a magyar nyelvű irodalom, és nagyon körülményes lefordítani az anyagokat oroszról vagy németről. Mégsem ijedünk meg a munkától, mert reméljük, hogy nagy eredményeket fogunk elérni.

A második újság: az analfabéta-tanfolyam. Mi „otthon” azt tanultuk valaha, hogy Oroszország hóborította vadon, ahol csak félvadak élnek. Itt azonban látuk, hogy ez nem igaz, hogy a hó alatt ott lappang a kultúrára, a tudás fényére törekvő munkások roppant ereje, energiája, hatalmas akarata. És itt felnyílt a

szeme sok elvtársnak, akik az úgynevezett művelt országokban nem tanultak meg írni és olvasni, akiket erőszakkal tartottak szellemi sötétségben, akik a ki-
zsákmányolók vak eszközei voltak. Itt meglelték a fényt és a tudást, és hama-
rosan részük lesz abban a nagy örömben, hogy megelevenednek előttük a nyom-
tatott betűk s legjobb barátaik lesznek. És mindez a „vad” Oroszországban tört-
ént velük, abban az országban, amelyet a jól nevelt külországi urak annyit csú-
folnak. Köszönet nektek, igaz barátaink, orosz munkás és paraszt elvtársak, meg-
adtátok nekünk azt az örömet, hogy ha Nyugaton kitör a forradalom, öntudatos,
olvasott munkásokként, a világproletariátus ügyének harcosaiként térhetünk haza.

P[ogo]nyi A[ntal]

Krasznoj Bojec (Kazany), 1920. október 8

231

*Az OK(b)P Petrográd kormányzósági bizottsága mellett működő
magyar agitációs és propagandaosztály közleménye arról,
hogy Kronstadtban a hadifoglyok önkéntes vasárnapi munkán vettek-részt*

Petrográd

1920. október 11

A Petersburgban időző volt hadifogoly munkások' folyó év október hó 10-én
Kronstadtban részt vettek a balti flotta vasárnapi munkáján. A munka befejezése
után, amikor a hajó a kikötőből kifutott, meeting volt, amelyen a résztvevők egy
határozatot fogadtak el, hogy hazatérve követni fogják vörös Kronstadt példáját
és uo. kitartással fognak küzdeni a III. Internacionálé mellett, mint vörös Kron-
stadt Vörös Flottája.

A petersburgi csoport megbízásából:

Káldor

Haasz

PI Archívum. F. 966/2. 18. ő. e. 8. l. – Gépírásos tisztázat.

Az OK(b)P Tomszsk kormányzósági bizottsága
magyar agitációs és propagandaosztályai
II. kormányzósági értekezletének jegyzőkönyve
az internacionalisták körében folyó agitációs-propaganda munkáról

Tomszsk

1920. október 24–27

Az értekezleten részt vettek: Hidy István elvtárs a tomszki kormoszt.* részéről; Kis Béla elvtárs, Biró Gyula elvtárs, Tígyszer Pál elvtárs, Kákosy Ödön elvtárs, a tomszki osztály részéről; Kánai János elvtárs, a kolcsuginói osztály részéről; Gede Mihály elvtárs, a marinszki osztály részéről; Stern Dezső elvtárs, a szudzsenkai osztály részéről; Berkovics Sándor elvtárs, a tajgai osztály részéről; Süvegjártó Gyula elvtárs, a topki osztály részéről; Berger Alfonz elvtárs, a bogotoli osztály részéről; Rózsa Lajos elvtárs, a kemerovói osztály részéről; Nenich Ferenc elvtárs, a kainszki osztály részéről *szavazati joggal*.

Míg tanácskozási joggal a következő elvtársak vettek részt: Babos Béla elvtárs, Alpári Lajos elvtárs, Szokodi József elvtárs, Götz Tibor elvtárs, a tomszki kormir.** részéről; Pap Kálmán elvtárs, Regecz Lajos elvtárs, Heitz Márton elvtárs, Lorencz Mihály elvtárs, Handzsarik István elvtárs, Tüske János elvtárs, Kiss István elvtárs, a tomszki agitációs-propaganda osztály részéről; Nagy Károly elvtárs, a kolcsuginói, Bodor András elvtárs, a marinszki, Ludvány Sándor elvtárs, a tajgai, Török Mihály elvtárs, a kemerovói osztály részéről.

*

Az előértekezleten a kiküldöttek elfogadják a kormir. vezetősége által előterjesztett *ügyrendi szabályzatot* és az értekezlet *tárgysorozatát*, valamint megválasztják a 3 tagból álló elnökséget Hidy, Berger és Bodor elvtársak személyében, míg jegyzőnek Papp és Berkovics elvtársakat. A kiküldött elvtársak mandátjai átvizsgálására Szokody, Berkovics és Kánai elvtársak választatnak meg.

*

ELSŐ ULÉSSZAK

Az értekezlet az Internacionálé élénklésével vette kezdetét; ezt Prohászka elvtársnak, a kormányzósági bizottság kiküldöttjének üdvözlő beszéde követte. Nevezett elvtársnak meleg üdvözlő beszéde mintegy ünnepi ruhába öltöztette a hallgatóságot, s tartalmasságával, szavainak súlyával szinte bebiztosította az ér-

* Kormányzósági osztály. Lásd továbbra is rövidítve.

** Kormányzósági iroda. Lásd továbbra is rövidítve.

tékezetnek komoly és ünnepélyes lefolyását. Beszédének néhány mondatát megörökítve, a következőket mondta: „Miképpen megszerveztük a Vörös Hadsereget, úgy meg kell alkotnunk a munka hadseregét is.” Beszél a pártmunka fontosságáról; megemlíti, hogy felelős munkásokban hiány van, s ennek hatása minden téren érezhető. Ha a pártban jól megy a munka, az üdvös hatással van úgy a termelő, mint a tanácsi munka sikerére. „*A mi munkánk nem folyhat szűk nemzeti keretek között, mi nem mehetünk két úton, egységes pártunk az egész földkerekségén világméretekben kell hogy a vezető szerepet játssza.*” Prohászka elvtársnak orosz beszédét Handzsarik elvtárs tolmácsolja magyar nyelven, míg a választ oroszul Berger elvtárs adja meg. Berger elvtárs rövid szavakban arról biztosítja Prohászka elvtársat, hogy reánk, magyar nyelvű kommunistákra minden tekintetben számíthatnak, sőt számítsanak is orosz elvtársaink.

Kis Béla elvtárs magyar nyelven üdvözi az értekezletre küldötteket. Lelkes hangon hívja fel a forradalom aktív munkásait a szemeink előtt tornyosuló események egész halmazára, valamint azon feladatok elvégzésére, melyek a világorradalom előharcosainak osztályrészül jutottak. Tartalmas és hosszú beszédében mindvégig égett a forradalom tüze, s az a forradalmi lendület, mely beszédét jellemezte, heves tapsvihart váltott ki a hallgatóság köréből. Beszédének rövid kivonatát a következőkben foglalhatjuk össze: „Szemernyi atomjai vagyunk a világeseményeknek, bár rajtunk is nagy feladatok, súlyos kötelezettségek terhe fekszik. Hivatva vagyunk azon hatalmas erőhöz csatlakozni, annak a kimondhatatlan erőnek egy kis részét képezni, mely a forradalom zászlóját feltartóztathatatlanul viszi az öt világrészen keresztül. Forradalmi energiánkat átadva a szunyadó tömegeknek, százmillióknak megszerezve azt, ami után az elnyomott munkásmilliók vágnak. Megemlékszik Kun Béla elvtársnak három évvel ezelőtti kicsiny forradalmi gárdájáról, kik sokkal kezdetlegesebb viszonyok között kezdték meg nehéz munkájukat itt Tomszk városában. Mi igyekezzünk ezen első zászlóbontókhöz méltóak lenni. Beszédének végén megemlékezett arról, hogy amikor a forradalom áldozatokat követelt, Tomszk akkor sem maradt tétlenül, és bizony nagyon sok elvtársunk, akik három évvel ezelőtt még Kun elvtárs zászlója körül sorakoztak, ma áldozatai a forradalomnak. Amikor életet kellett áldozni a forradalomért, a tomszki gárda akkor is megállta a helyét, mi sem tehetünk egyebet, mint adjuk mindenünket és mindent a forradalom további sikeréért.”

*

Elnök indítványára az értekezlet elhatározta, hogy Kun Béla elvtársnak, a Központi Irodának, az OKP Központi Bizottságának, a területi irodának, az OKP omszki területi irodájának és a tomszki kormányzósági bizottságnak üdvözlő táviratot küld.

Elnök felolvassa az előértekezleten már ismertetett ügyrendet és az értekezlet tárgysorozatát, melyet a kiküldöttek egyhangúlag elfogadtak.

A mandátvizsgáló bizottság nevében *Berkovics elvtárs* tesz jelentést, mely szerint az értekezleten 13 elvtárs szavazati joggal és 15 elvtárs tanácskozási joggal

vesz részt 209 tag és 84 tagjelölt képviselőjében. A kiküldöttek közül fegyverben van 15, polgári foglalkozást űz 13 elvtárs. Ezek közül 50% földműves, 50% munkás és 45% egyéb foglalkozással bír. A delegátusoknak 85%-a már fél évnél idősebb tag.

A mandátvizsgáló bizottság jelentéséhez Hidy elvtárs szól hozzá, aki rosszalását fejezi ki avégből, hogy a novonyikolajevszki szervezet valószínűleg nem tartotta érdemesnek értekezletünket arra, hogy delegátusát az értekezletre elküldje. A felszólalást az értekezlet magáévá teszi, egyben a mandátvizsgáló bizottság jelentését tudomásul veszi.

*

Napirend:

1. A kormányzósági iroda beszámolója. 2. Vidéki jelentések. 3. A moszkvai konferencia beszámolója. 4. Munkánk Tanács-Oroszország területén, feladataink a magyarországi forradalomban. 5. Munkánk a pártonkívüli vörösharcosok között. 6. Általános politikai helyzet. 7. A kormányzósági osztály vezetőségének újraválasztása. 8. Indítványok.

*

A kormányzósági iroda háromhavi működéséről Hidy elvtárs számol be. Beszámolójában rámutat a három hónap előtti állapotokra, s igyekszik az akkori állását kormányzósági szervezetünknek az első értekezlet¹ jegyzőkönyvi adataival megismertetni. Az akkoriban vállalt, célul kitűzött feladatok ma már a gyakorlatban találhatók meg. Mindenütt, ahol volt hadifogyók élnek, pártsejtjeink, politikai körök vagy agitációs és propagandaosztályaink vannak. Ezek szervezettsége elsőrendűnek mondható és azt a szellemet követik munkájukban, amit a világforradalom mindnyájunknak előír. Ezelőtt 3 hónappal pártmunkások hiányát éreztük, ma a saját nevelésünkből egy századot tudnánk kiállítani. Minden osztálynak megvannak a maga nevelt politikailag képzett párttagjai, akik szükség esetén egy kisebb osztályt önállóan tudnának vezetni. Azonban azóta igényeink is emelkedtek, ma már nemcsak pártmunkás kell, hanem előadó és tanerő is. Ez volna a legközelebbi feladatunk, és nem lehet semmi kétség az iránt, hogy a legközelebbi 3 hónapban tagjainknak 50%-a ezt a fokát a tudásnak is el fogja érni. Ez idő szerint a kormányzóság területén 8 osztály és 2 politikai kör van, ezek név szerint a következők: Tomszk, Tajga, Kolcsugino, Szudzsenka, Mariinszk, Kemerovo, Novonyikolajevszk és Kainszk osztályok – Topki és Bogotol politikai körök. Összeköttetésünk az egyes osztályokkal a lehető legjobb volt. A sűrű levélváltástól eltekintve, mozgó agitációs bizottságunk és az egyes osztályoktól

¹ A Tomszk kormányzósági bizottság magyar agitációs és propagandaszekciójának I. értekezlete 1920. július 8–10-én ülésezett. A napirenden a következő kérdések szerepeltek: 1. A kormányzósági iroda jelentése; 2. A helyi szervezetek jelentései; 3. Szervezeti kérdések; 4. Munkánk itt és otthon; 5. Katonai kérdések; 6. A kormányzósági iroda megválasztása; 7. Indítványok; 8. Az általános politikai helyzet.

oly gyakran ideutazó elvtársak az összekötötést tökéletessé tették. Meg kell említeni mozgó agitációs bizottságunk sikeres működését, mely különösen egyes helyeken igen érdekes munkát fejtett ki. Működésünkben négy vezérfonál vezetett bennünket.

1. A kommunisztikus szellem mindenekelőtt azt írta elő, hogy elvtársainkat tanítsuk, szellemi képességüket lehetőleg egyenlővé tegyük azokéval, akiknek az elmúlt társadalmi rend megengedte azt, hogy tudásukat emberhez méltó nivóra emelhessék. Viszonyainkhoz és körülményeinkhez képest mi mindent elkövetünk, hogy a tanítás ne csak a tomszki osztálynál, hanem a kormányzóság többi osztályainál is folyjon. 2. Az osztályöntudat felébresztését, az öntudatos osztályi büszkeséget igyekeztünk kommunistáinkban kinevelni, hogy a harchoz szükséges energiából munkás elvtársaink kifogyhatatlanok legyenek – hogy a társadalomnak egyetlen értékes eleme, a termelő munkásság megismerje önértékét és mindenekfeletti erejét. 3. A társadalom más osztályai iránti gyűlöletet igyekeztünk mindenkor kiélesíteni, hogy a forradalomra és az uralomra érett munkásságnak nehogy egy pillanatra is eszébe jusson az, hogy a forradalmi harcot beszüntesse örökös, de már végpusztulásban szenvedő ellenségével szemben – a tőkésosztálylyal. 4. Az összetartás és szervezettség erejét megértessük elvtársainkkal, s az egymásközi viszonyt, mint testvéries együttműködést léptessük szervezeti életünk valóságába. Mindenféle egyéni érdekeket kizárva, egy célért, mindenki szellemi és fizikai erejéhez képest, szervezetten küzdjünk mint egy test a forradalom sikeres kimeneteléért. Azt a szellemet, ami kormányzósági osztályunk belső életét vezette, bármelyik vidéki osztálynál megtalálhatjuk. Legkevésbé sem kívánom azt a tényt a kormányzósági osztály vezetőségének javára írni, hogy tomszki kormányzósági szervezettségünk a többi kormányzóságok felett áll, mégis büszke öröm tölt el, de egyszersmind afeletti szomorúság, hogy a jelenlegi erőnk mellett nem mi vagyunk az összesek között a leggyengébbek. Álljuk meg helyünket szilárdan továbbra is, munkánk sikere közös lesz, mint ahogy közös volt az a munka, amiről most beszámoltam.

A beszámolóhoz néhány elvtársnak hozzászólása után Kis Béla elvtársnak azon indítványát, hogy az értekezlet fejezze ki megelégedését a kormir. tevékenysége felett, az értekezlet egyhangúlag elfogadta, s a beszámolót tudomásul vette.

*

Vidéki jelentések.

A tomszki osztály működéséről Götz Tibor elvtárs számol be. Pártunk 1919. december 17-én alakult 7 taggal, köztük 3 intelligens és 4 munkás. Kezdetben, instrukciók hiányában, pártunk lassan fejlődött. Azonban úgy március–április havában, amikor a várt utasításoknak birtokába jutottunk, öles léptekkel haladt szervezetünk a fejlődés útján. Osztályunk jelenleg 124 tagot és 56 tagjelöltet számlál. Tagjaink igen kevés kivétellel jól kiképzett és öntudatos kommunisták. A város területén 6 pártsejtünk van. Agitátoraink minden műhelyt, gyárat, vagy ahol magyar nyelvű munkás dolgozik, hetenként legalább kétszer felkeresik.

A volt hadifogolyágerekben, míg ott hadifogolyok voltak, naponta sorozatos előadásokat tartottunk, míg vasárnaponként meetinget rendeztünk. Pontos címjegyzéket vezettünk a városban dolgozó pártonkívüli magyar munkásokról, s el látjuk őket a címünkre érkező újságokkal és brosúrákkal. Minden lehetőet elkövetünk, hogy osztályunk és a pártonkívüli munkások között úgy az összeköttetés, mint a barátság élénk és célravezető legyen. Ennek az intenzív munkának tudható be, hogy még a legutóbbi hónapokban is tömegesen jelentkeztek felvételre soraink közé. Kivétel nélkül mindennap párhelyiségünk gyűléstermében politikai előadásokat tartottunk, melyre tagjaink minden egyes alkalommal szép számban jelentek meg. Egyáltalában a politikai kiképzésre nagy súlyt fektetünk. Tanügyi bizottságunk nagy gonddal állította össze heti programját, és nemcsak a párt körül, hanem a város különböző részeiben sorozatos előadásokat tartott a pártonkívüliek részére. Hogy tagjaink mennyire képzettek a politikai ismeretek terén, legjobban megvilágítja a közelmúlt napokban befejezést nyert átregisztrálás az OKP-ba, mely alkalommal a formális vizsgát egy-két kivétellel összes tagjaink sikerrel állták ki. Tagjainknak 70⁰/₀-a vörösharcos, és mert pártunk tulajdonképpen ezeknek soraiból nőtte ki magát, velük élünk és halunk. Jelenleg városunkban cca. 5–600 volt hadifogoly van különböző munkahelyeken elhelyezve. Ami az általános hangulatot illeti, dacára a súlyos gazdasági helyzet szülte panaszoknak, jónak mondható, tele a továbbtűrés készségével.

Kolcsugimői osztály működéséről Kánai János elvtárs számol be. Politikai iskolákba való tömeges elvezénylés következtében jelenleg csak 28 rendes tagot és 1 tagjelöltet számol pártunk. Egy kivételével tagjaink földművesekből és munkásokból állnak, kiknek megbízhatósága, öntudatossága elvitathatatlan. A pártfegyelem betartására igen nagy súlyt helyezünk, s a legkisebb vétségért is szigorúan büntetjük tagjainkat. Hetenként háromszor tartunk politikai előadást. „A kommunizmus ábécéje” tartalmát már teljesen kimerítettük, ezenkívül előadások tartattak a történelmi materializmusról, a „Kommunista Kiáltvány”-ról, gazdálkodás a proletárdiktatúra idején, tanácsintézmények és egyebekről. Hetenként megtartjuk a rendes pártgyűlésünket, és minden tevékenységünkről beszámolunk a helybeli orosz pártnak gyűlésein. Első kormányzósági értekezletünk határozata értelmében a kemarovói és topki osztályok működése felett ellenőrzési munkálatainknak eleget tettünk; velük állandó levelezésben álltunk, és az utóbbit egyik pártmunkásunk egyheti tartalomra fel is kereste. Viszonyunk a helybeli orosz párttal a legjobbnak mondható, s minden tevékenységünk teljesen összeforrtan történik velük. Havi tevékenységünkről pontosan küldtük jelentéseinket a kormányzósági osztálynak és az ottani Pártkom*-nak. Pártunknak egyik tagja, név szerint Kőszegi Tamás elvtárs a helybeli Pártkom. elnöke, két elvtársunk a végrehajtó bizottság tagja, míg négy elvtársunk a helyi tanácsba van beválasztva. 18 elvtársunk pedig a helybeli kontroll-ottrjában** teljesít szolgálatot. Jelenleg még 10 pártonkívüli magyar nyelvű munkás van körletünkben, kik között élénk barátságot és céltudatos fegyelmet tartunk fenn. Bányatelepünkről múlt hó 29-én

* Pártbizottság. A továbbiakban is lásd rövidítve.

** Ellenőrző osztag.

utaztak el a pártonkívüli magyar munkások, mely alkalommal zenés meeting keretében búcsúztattuk el az elutazókat. A meetingen az összes helybeli pártok kiküldöttjei, meg a női szervezet kiküldöttje is részt vettek, mely alkalommal a hazautazó munkátestvéreink fogadalmat tettek arra, *hogy kötelességüknek eleget fognak otthon tenni.*¹

*

A mariinszki osztály működéséről Gede Mihály elvtárs számolt be. Osztályunk az elmúlt 3 hónap alatt nem fejtett ki olyan haladást, amelyet várni lehetett volna, illetve amelyet megfelelő körülmények között elérhettünk volna. A meghonosodott és benősült volt hadifoglyok részben szembe helyezkednek a rájuk nézve előnyös fejleményekkel, másrészt annyira elszórtan vannak a járás területén, hogy a köztük kifejtett felvilágosító munka csak igen gyenge méreteket érhetett el. *Osztályunknak jelenleg 31 tagja és 18 jelöltje van.* Ezek közül 12 munkás, 13 földműves és 6 egyéb foglalkozású, összesen 31 tag és 3 munkás, 11 földműves, 4 egyéb foglalkozású, *összesen 18 tagjelölt.* Tagjaink és jelöltjeink közül 2 fizetett pártmunkás, 1 az Evak.* vezetője, 1 a helybeli színház festője, 1 a hadiélélmzési iroda könyvelője és 2 ugyanott munkás, 24 vöröskatona, 11 milic és 7 elvtárs az Ortecsekánál,** mint agent van szolgálatban. Osztályunk hetenként egyszer tart pártgyűlést, kétszer politikai előadást. Időközönként meetinget is szoktunk rendezni, különösen akkor, ha a körülmények hallgatóságot engednek összejönni. A vidéket is felkeressük néha agitációs szempontból, azonban eddig nagyon kevés eredményt tudtunk e téren elérni. Újságokat, az összes megjelent sajtótermékeket rendszeresen és megfelelő számban kapjuk, melyeket körültekintéssel és gondnal osztjuk szét a párt tagjai és a pártonkívüli munkások között. A városban és környékén kb. 40 magyar anyanyelvű volt hadifogoly él. Az általános hangulat a polgári kommunisták és a vörösharcosok között jónak mondható. Viszonyunk a helybeli orosz párttal jónak mondható, és teljesen egyúton haladva, szoros viszonyban élünk. Végül osztályunknak azon óhaját kívánjuk leszögezni, hogy egy minden tekintetben megfelelő pártmunkást kapjon a politikai életnek még magasabb nívóra való emelése szempontjából.

*

A szudzsenkai osztály működéséről Stern Dezső elvtárs számolt be. Osztályunknak jelenleg 15 tagja és 2 jelöltje van. Munkánkban nagy súlyt fektettünk

¹ A kolcsugini kommunisták is aktívan harcoltak az ellenforradalom ellen. A szervezetük munkájáról adott 1920. szeptember 8-i beszámolójukban a következőket közlik: „... szeptember 3-tól kezdve az egész helyi szervezet harckészültségben volt, mert 40–50 kilométerre tőlünk a tajgából újra rajtaütéseket szervezett egy úgynevezett anarchista banda... Mi itt a helyszínen láttuk el a szolgálatot, mialatt az orosz elvtársak elintézték a banditákat.” (Partarhiv. Tomszkovo obkoma KPSZSZ f. 1. op. 1. d. 1990. 12. old.)

* A menekültek és hadifoglyok nyilvántartásával és evakuálásával foglalkozó bizottság.

** Helyesen: ORTCŠK. (Otgyel Rajonnoj Transzportnoj Cszrevicsajnoj Komisszii) azaz a Vasúti Rendkívüli Bizottság kerületi osztálya.

arra, hogy a párt és pártonkívüliek között a legtökéletesebb viszony álljon fenn. Ezt elérnünk sikerült is. Hetenként 2 felvilágosító előadást tartottunk. Az egyik taggyűlésünkkel volt mindig kapcsolatos, a másikat körülményeinkhez legmegfelelőbben mindig vasárnap du. 4-től 7-ig tartottuk. Vasárnaponként rendszerint 2 előadás került szőnyegre, mint pl. „részletek a magyar történelemből materialisztikus megvilágításban és a szociális biztosítás, vagy tiszta perspektívák a kommunista társadalomban és az alkoholizmus stb.” A taggyűléseken tartott előadásaink más karakterűek, pl. Az állam és a proletárdiktatúra, Osztályharcok, A tőkés társadalmi rend fejlődése, A tőke stb. Ami tagjaink képzettségét és felvilágosodottságát illeti, az elsődrendűnek mondható, ugyanezt mondhatjuk kommunista mivoltukra is. A hazaszállítási mizériákkal nekünk is, mint mindenütt, rendkívül sok bajunk volt. Hogy e téren nem tudtunk minden nehézséget leküzdeni, az a 6 év óta hazavágyó hadifogoly lelkének analizálásából, könnyen megérthető. A sajnálatos csak abban van, hogy a honvágy néhány, főleg nős, tagunkra is átragadt. Ez azonban nem csökkenti a szudzsenkai bányászoknak, főleg a Horthy-orosz elleni forradalmi hangulatát. Forradalmi készségüknek itt is fényes bizonyítékát adták. A kommunistákról nem is beszélve, a pártonkívülieknek legnagyobb része a legutóbbi Lupkov-féle bandák¹ leverése körül alaposan megállták helyüket. Az újságokat és irodalmi termékeket megfelelő számban és pontosan kapjuk. A helybeli orosz párttal a viszonyunk nagyon jó, és minden tekintetben egy nyomon járunk velük.

*

Tajgai osztály működéséről Berkovics Sándor elvtárs számolt be. A júliusi kormányzósági konferencia osztályunkat földrajzi fekvésénél fogva agitációs pontnak jelölte ki azzal az utasítással, hogy az evakuálás következtében Tajgán keresztül utazó volt hadifogoly-szállítmányok részére meetingek rendezendők és ellátandók irodalommal. Kötelességünk tudatában, osztályunk kebelében megalkult agitációs és kultúrbizottságunk, mely biztos nyomokon haladva, mindenkor igyekezett a tömegekben az osztálygyűlöletet, egyszersmind az osztályöntudatot felkelteni. Nevezett bizottságunk az átutazó szállítmányok részére nemcsak meetinget, hanem forradalmi színjátékot és kabarét is rendezett a legtöbb esetben, s minden lehetőséget kihasználva, hogy a nyugatra áramló bolsevik bacilust útjában segítse. A tajgai állomáson egy igen szépen berendezett agitációs pont áll rendelkezésünkre, és meg kell említenünk, hogy agitációs munkánk körül a Tajgán élő volt hadifoglyok mindig segédkezést nyújtottak, ez csak azt a jó viszonyt igazolja, ami köztük és a párt között volt és a mai napon is fennáll. Heti tag-

¹ Valószínűleg P. K. Lubkov osztagáról van szó. Ez a Mariinszkij járás Szvjatoszlavka falujából való paraszt Tomszk kormányzóság egyik legerősebb partizánosztágát szervezte meg. Politikai tudatlansága miatt azonban a kulákság befolyása alá került, s 1920-ban, a Kolcsak-uralom szétzúzása után szovjetellenes megmozdulást próbált szervezni, amelyet azután gyorsan felszámoltak (Borba za vlaszty Szovjetov v Tomszkoj Gubernyii [1917–1919]. [Harc a szovjethatalomért Tomszk kormányzóságban] Tomszk 1957. 525. old.)

gyűléseinket előadásokkal bővítettük ki, ezenkívül hetenként még 2-szer rendeztünk politikai előadást, 1-szer politikai vitaestét. Hogy munkánk eredményéről meggyőződjünk, minden elvtársnak hetenként egy téma osztatott ki írásbeli kidolgozásra. E dolgozatok együttes megbírálása vitaestéket hívott elő, mikor is alkalmunk volt munkánk gyümölcsét közösen élvezni. Az összes szervezetekkel élénk levelezésben álltunk az összeköttetés szempontjából, s 3 hónap alatt nem kevesebb mint 396 folyószámot ért el iktatókönyvünk. A helybeli orosz újságban részünkre külön rovat van fenntartva, hol pártéletünknek összes mozzanatait közzéteszük. A mai napig osztályunk 2 elvtársat a moszkvai, 5-öt a novonyikolajevszki, 5-öt az omszki politikai iskolába, 2 elvtársat a moszkvai vörösparancsnoki tanfolyamra, 1 elvtársat más osztályhoz és egyet haza vezényelt. *Jelenleg osztályunknak 7 tagja és egy jelöltje van.* Az evakuálás következtében kerületünkben magyar nyelvű volt hadifogoly nincs. Viszonyunk az itteni orosz elvtársakkal, valamint az orosz párttal kitűnőnek mondható. Az általános hangulat csak jónak nevezhető.

*

Kemerovói osztály működéséről Rózsa Lajos elvtárs számolt be. 1920. február 15-én alakult meg a külföldi szekció, melynek hatalmas taglétszáma a szekciónak március 20-án történt átszervezésekor 45-re apadt le, és mert csak 4 magyar anyanyelvű tagja volt, a német csoport nevét kapta. Instrukciók, újságok és irodalom hiányában a pártmunka igen lassan haladt előre. Július 18-án megalakult a magyar agitációs és propagandaosztály 6 taggal. Augusztus hóban a kormoszt. mozgó agitációs bizottsága látogatott meg bennünket, mely alkalommal megismerkedtünk a helyes úttal, és szervezetünk rendes mederbe terelődött. A Tomszkból jövő elvtársak közreműködésével a scseglovszki lovas csapatnál is megalakítottuk a pártsejtet. Osztályunk fennállása óta 14 pártgyűlést és 6 meetinget rendeztünk. 19 politikai felolvasást és szabad előadást tartottunk és egy igen jól sikerült zászlófelavatási ünnepélyt rendeztünk. A hadifoglyok hazaszállítása igen megzavarta pártunk további működését, ugyancsak az a körülmény, hogy a scseglovói lovasok szintén Tomszkbba lettek vezényelve. Ilyen körülmények között pártunk fennállásának létjogosultsága megszűnt, és mi kivétel nélkül bevonultunk a kormoszt. rendelkezésére. Most azonban, hogy a hadifogoly-szállítmányok nem mennek és a kemerovói bányatelep visszakapja a régi munkásainak nagy részét, ismét meg fog kezdődni ott a politikai élet és a magyar agitációs és propagandaosztály folytatni fogja munkáját ott, ahol elhagyta.

*

A kainszki osztály részéről Nenich Ferenc elvtárs számolt be. Osztályunknak 9 rendes tagja és 9 tagjelöltje van. A párt tagjainak legnagyobb része fegyveres szolgálatot végez, s mind megbízható forradalmár. A pártélet a tagoknak nagy elfoglaltságára való tekintettel hiányos, ami kizárólag abban nyilvánul meg, hogy nem nyújtható mód egyeseknek a politikai továbbképzésre, bár a törekvés, a ta-

nulni vágyás egyik elvtársnál sem hiányzik. A helyi és szolgálati nehézségeket leküzdve, hetenként egyszer gyűlésezünk, és amikor csak mód van rá, vitaestélyeket és politikai előadásokat rendezünk. A körletben levő hadifoglyok száma ismeretlen előttünk. Ami az általános hangulatot illeti, forradalmi, de nem titkolható el, néhány elvtársunk kivételével, az az általános óhaj, hogy haza utazni.

*

Topki osztály működéséről Süvegjártó Gyula elvtárs számolt be. Agit. és prop. körünknek jelenleg 4 tagja és 4 jelöltje van. Körletükben csak két pártonkívüli van, így a pártélet, az agitáció bizony csak igen kis keretek között mozog. Bár ami az önképzésüket illeti a tagoknak, erre minden akarat megvan, mégis, hogy pártunk tagjai és jelöltjei fejlődhessenek, szükséges, hogy vagy egy elsőrendű pártmunkást küldjön a kormoszt. hozzánk, vagy körünket felosztatva, tagjainkat berukkoltatja a saját körletébe. Egyébként hetenként egyszer gyűlésezünk, és esténként „A kommunizmus ábécéjé”-ből felolvasást tartunk, és az egyes témákat magunk között megvitatjuk.

*

A bogotoli osztály működéséről Berger Alfonz elvtárs számolt be. Politikai körünknek 1 tagja és 6 jelöltje van. Tagjaink kivétel nélkül az Ortecseka szolgálatában vannak. Körünkben a politikai élet házias jelleget ölt magára, azon egyszerű okból, mert városunkban rajtunk kívül 3 volt hadifogoly van, bár a környéken még kb. 50 tartózkodik, de mert szolgálati elfoglaltságunk az agitációs munkát csak igen kismértékben engedi meg, így csak az önképzés marad meg részünkre. Politikai körünket csak az utóbbi időben állítottuk fel, eddig kivétel nélkül az orosz elvtársakkal együtt végeztük mindazt, amit a pártszabályzatok előírnak a párt tagjai részére. Most azonban, hogy politikai körünk már megalakult, a kormoszt.-tal is teljes az összeköttetésünk, arra fogunk törekedni, hogy az önképzésen kívül, bárhonnét vesszük is az anyagot, agitálni fogunk, és aki csak alkalmas arra, behozzuk pártunk előszobájába, hogy mint tagjelöltet, rendes taggá nevelhessük. A körletben levő volt hadifoglyok hangulata rossz, mert a honvágy nagyon elfogta őket. Köztünk a hangulat kielégítő, bár hiányzik a vasfegyelem, de napról napra erősödünk úgy tudás, mint a forradalmi készség és önfeláldozás terén.

*

A tomszki 383-as önálló zászlóalj ügyeiről Biró Gyula elvtárs számolt be. Jelenleg a zászlóaljnak kb. 200 magyar, 30 német vörösharcosa van, kik részben az első századnál, részben a lovasságnál, részben pedig a zászlóalj műhelyében teljesítenek szolgálatot. Jelenleg az itthon levő elvtársak száma nagyon csekély, miután 30 elvtárs Kuznyeck, 50 elvtárs Mariinszk és 30 elvtárs az Ob folyó menti Kolpasevo faluba lett vezényelve szolgálatra. Az utóbbi 3 hónap alatt a zászlóaljnak katonai teljesítménye igen szép volt. Különösen a környéken mű-

ködő bandák ellen működött szép eredménnyel. A tomszki ujezdi felkelést, amely kb. 500 felkelőt számolt, egyedül likvidálta. A legutóbbi Lupkov-banda szétverésében, amely szintén kb. 5–600 felkelőt számolt, részt vett. A zászlóaljban a fegyelem az orosz elvtársak között példás, ez azonban a külföldiekre sajnos nem mondható. Különösen a gazdasági krízis súlyát egyesek nem bírják el, de egyéb okok is állandóan felkavarják a kedélyeket. Itt meg kell hogy jegyezzem, hogy a zászlóalj parancsnoka egyúttal a zászlóalj politikai komisszárja is.

A zászlóaljnak tagjai szorgalmasan látogatják a párt által rendezett napi politikai előadásokat. Ezen előadásokon kívül a tanításnak mindenféle formáit megtaláljuk pártsejtjeink keretében, s azt mondhatjuk, hogy a politikai élet élénk és intenzív vörösharcosaink körében. A pártonkívüliek hangulata nem mondható jónak. A hazavágyás hangulata nem észlelhető ugyan, de annál inkább a leszerelés folytonos gondolata. Az analfabéták iskolája működik, most van tervbe véve egy másodfokú iskola is, amely a helyesírásra és a fogalmazásra fektetné a fő súlyt. A zászlóaljnak van egy szépen berendezett klubja, hol hetenként színielőadások és zenestélyek rendeztetnek.

*

A vidéki jelentések elhangzása után élénk vita fejlődött ki. A vitából majd kivétel nélkül mindenki kivette részét. Végül Hidy elvtárs örömének ad kifejezést, hogy a vidéki jelentésekből, valamint a hozzáértő kritikákból megállapítható az, hogy az egyes osztályok kivétel nélkül dicséretre méltó munkát fejtettek ki és azon teendőket, melyeket a forradalom sikere megkövetel, pártmunkásaink jól hajtották végre. Az értekezlet az osztályok jelentéseit egyhangúlag tudomásul vette.

*

MÁSODIK ÜLÉSSZAK

A szeptember 26–28-i moszkvai konferenciáról, annak részletes lefolyásáról, valamint az ott hozott határozatokról Hidy elvtárs tartott kimerítő beszámolót. Beszámolójába röviden belefoglalta a néhány nappal előbb lefolyt (*szeptember 21–26-i*) rendkívüli orosz konferencia lefolyását is.¹ Beszámolójának tartalmát, érdekes megfigyeléseit figyelemmel és érdeklődéssel hallgatták meg az értekezleten részt vettek, akik több kérdésükre választ és felvilágosítást kapva, a beszámolót egyhangúlag tudomásul vették.

*

HARMADIK ÜLÉSSZAK

További munkánk Tanács-Oroszország területén, feladataink a magyarországi forradalomban, napirendünk 4. pontjáról Kis Béla elvtárs tartott kimerítő és igen céltudatos előadást. Előadásának tartalma teljesen fedte azt a szellemet, amit a

¹ Az OK(b)P IX. összoroszországi konferenciájáról van szó.

moszkvai konferencia irányelvül leszögezett és kötelezővé tett minden szervezet és minden kommunista részére. Kis elvtárs előadása után a következő irányelveket terjesztette elfogadásra, melyek egyébként előadásának rövid kivonatát képezik:

Irányelvek:

1. Mint átmenetileg az OKP tagjai, minden tekintetben alárendeljük magunkat az OKP szabályainak és rendelkezésének, nem követünk szeparatikus politikát, hanem törekszünk még a nyelvi nehézségek mellett is a legteljesebb együttműködésre és a teljes beolvadásra.

2. Itt-tartózkodásunk ideje alatt minden erőnkkel támogatjuk Tanács-Oroszországot, mint a világforradalom bázisát és zászlóhordozóját.

3. A moszkvai Központi Iroda összes rendelkezéseit mindig magunkévá tesszük és a Központi Irodát úgy fogjuk tekinteni, mint végrehajtóját a Kommunista Magyarországi Pártjának.

4. Akár [mint] osztályok, körök, kisebb pártsejtek, vagy egyenként foglalunk helyet az OKP-ban, mindig fenntartjuk az összeköttetést a kormányzósági osztállyal, mint összekötő kapoccsal, az omszki terir*-t, vagy a moszkvai központtal szemben.

5. Egyetlenegy kommunista sem hagyhatja el a kormányzóság területét a kormoszt. beleegyezése nélkül, feltéve, ha nem a terir-, vagy a Központi Iroda rendelkezéséről van szó. De ezen utóbbi esetekben is bejelentendő az eltávozás.

6. Mindenkinnek kötelessége tanulni és tanítani, forradalmasítani a pártban és a párton kívül, nyelvére való tekintet nélkül.

7. A körülményekhez képest mindenkinnek adassék eshetőség pártiskolába jutni, hogy a nyugati forradalom ne csak forradalmi akarattal, hanem tudással rendelkező harcosokat is nyerjen sorainkkal.

8. Pártiskolát végezni nem azt jelenti, hogy az illető utána csak pártmunkát végezzen. Munkabeosztását mindenkor az illetékes osztály vezetősége fogja kijelölni.

9. Itt-tartózkodásunk ideje alatt célunk minél tömegesebben a legkülönbözőbb tanácsi intézményeknél elhelyezkedni, természetesen képességeink és tudásunknak megfelelő munkahelyeken, mert csak az itt szerzett gyakorlat képesít bennünket arra, hogy a nyugati forradalom teremtő munkájából eredményesen vehessük ki részünket.

10. Az osztályok és körök tisztán tartandók, oda nem való elemektől. Megalkuvók, a forradalom nehézségeivel megküzdenni nem tudók minden habozás nélkül eltávolítandók forradalmi sorainkból.

11. Egyéni érdekeket, vagy egyéni célokat nem ismerünk, mindannyian végcélként tekintjük a nyugati forradalom táborát erősíteni, s várjuk az alkalmas pillanatot, hogy bekapcsolódhassunk az ottani eseményekbe. *A forradalmár élete felett egyedül a forradalom, annak vezérkara: a III., Kommunista Internacionálé rendelkezik!*

* Területi iroda. Továbbra is lásd rövidítve.

A novo-nyikolajevszki magyar pártiskola előadói és hallgatói. Orosz Nándor (1); László Ferenc (2); Kelemen Andor (3).

Blagovescenszki internacionalisták zászlója

Magyar kommunista hadifoglyok újságjai 1919—1921

Magyar kommunista hadifoglyok újságjai 1919—1921

Az előadást több hozzászólás követte. Erdemlegesen Kánai, Papp Kálmán, Kis István, Handzsarik és Babos elvtársak szóltak a tárgyhoz, kiknek Kis Béla elvtárs a zárószóban választ adva, az értekezlet az előterjesztett irányelveket egyhangúlag elfogadta.

*

„*Munkánk a pártonkívüli vörösharcosok között.*” Napirendünk 5-ik pontjáról Szokodi József elvtárs tartott előadást. Előadásában ismerteti a forradalom előfeltételeit, célját és hatását a proletariátusra. Ismerteti a külföldi csapatrészek alakításának körülményeit, hibáit, s három elemet állapít meg a vörösharcosok soraiban. Foglalkozik külön-külön ezen elemek iránti viszonyunkkal és magatartásunkkal az agitációt és tanítást illetőleg. Előadásából az domborodik ki, hogy a vörösharcosoknak azon részét, mely nem forradalmi öntudatból, csupán belső ösztönből állott fegyverbe, tervszerű tanítással kell forradalmasítani és öntudatosabbá tenni. Az oktatásnak a hadi kiképzéssel párhuzamosan kell haladnia, hogy teljes sikert érhessünk el.

Az előadást több hozzászólás követte és igen heves vita kezdett megindulni a tomszki zászlóaljnak speciális belső ügyeiről, mire szavazati többséggel az értekezlet úgy döntött, hogy a további vitát megszünteti. Az előadó elvtársnak elhangzott zárszava után, az értekezlet a leszűrt tudnivalókat magáévé téve, a tárgy felett napirendre tért.

*

Az elnök indítványára jelölő bizottság választatott Berkovics, Szokodi, Babos, Hidy és Lorencz elvtársak személyében, hogy a tárgysorozat 7. pontját, az új vezetőség névsorát összeállítsák és munkájuk eredményéről beszámoljanak.

*

NEGYEDIK ÜLÉSSZAK

Az általános politikai helyzetet Handzsarik István elvtárs ismerteti. Előadásában nagy hozzáértést árul el és jártasságot. Mindvégig érdekes előadását az értekezlet figyelemmel hallgatta végig, és különösen az a része volt érdekes, ahol a III. Internacionálénak harci felvonulását fejtegette a különböző államokban. Több hozzászólásra és kérdésre az előadó elvtárs válaszolva, az értekezlet a napirendnek eme pontja felett is napirendre tért.

*

A kormányzósági osztály vezetőségének újraválasztása ügyében Lorencz elvtárs teszi meg a jelöléseket a kandidáló-bizottság nevében, melyet az értekezlet egyhangúlag elfogadott.

A kormányzósági osztály vezetőségébe a következő elvtársak lettek beválasztva: *Hidy István, Kis Béla, Berkovics Sándor, Szokodi József, Regecz Lajos*

és Götz Tibor elvtársak rendes tagoknak, Bodor András és Kánai János elvtársak póttagoknak.

Indítványok

Az értekezlet a következő indítványokat fogadta el:

Handzsarik elvtársnak azon indítványát, hogy a nyugati országokban sztrájkoló munkások támogatására az egész kormányzóság területén pénzbeli gyűjtés indíttassék meg, az értekezlet örömmel fogadta el és a továbbiakban a kormoszt. vezetőségét bízta meg.

*

Kis Béla elvtársnak azon indítványát, hogy a Tomszki kormányzóság területéről kikerült és az 1918–1919. ellenforradalomban elesett külföldi munkások emlékére Tomszokban emléktábla állíttassék fel az 1918-as külföldi szovjet (Szadovaja ulica) épületére, az értekezlet elfogadta azon megállapodás alapján, hogy a szükséges költségek gyűjtés útján lesznek fedezve – és a továbbiakban a kormoszt. vezetőségét bízta meg.

*

Babos Béla elvtársnak azon indítványát, hogy az értekezlet mondja ki, hogy elismeri a nemzetközi világnyelv, az eszperantó szükségességét és fontosságát, egyszersmind utasítja az összes osztályokat és köröket, hogy a legmesszebbmenő támogatást nyújtsák az eszperantó tanítása és propagálása körül, az értekezlet elfogadta.

*

Berkovics Sándor elvtársnak azon indítványát, hogy arra való tekintettel, miután tudomása szerint egyes szibériai osztályoknak az egyensúlya az utóbbi időben megbillent, hívassék össze mielőbb egy területi értekezlet – az értekezlet magáévá tette az indítványt azon utasítással, hogy a kormoszt.-nak új vezetősége hozza az értekezletnek ezen óhaját a Szibterirnek tudomására.

*

Berkovics Sándor elvtárs indítványozza, hogy amennyiben helyesnek tartja az értekezlet, tegyen javaslatot a Központi Irodánál arra nézve, hogy a moszkvai „Vörös Újság”-ban egy rovat nyitassék, melynek feladata volna a forradalom, illetőleg a kommunizmus nagyjai élettörténetének és működésének megismertetése az olvasókkal. Az értekezlet magáévá teszi az indítványt és utasítja a kormoszt. vezetőségét, hogy ez ügyben tegyen a központnál lépéseket.

*

Ludván Sándor elvtárs indítványozza, hogy dolgoztassék ki egy egységes terv a kormányzóság összes osztályai részére. Az értekezlet az indítványt helyessé fogadta, és a kivitellel a kormoszt. vezetőségét bízta meg.

Kis Béla elvtárs indítványozza, hogy amennyiben a magyar nyelvű kommunis-
ták ma már magasabb pártismeretekre törekszenek, ajánlja, hogy hívja fel az ér-
tekezlet a moszkvai központ figyelmét arra, hogy az 1918-ban kiadott népszerű,
mégis pártműveltséget kölcsönző forradalmi írásokat újból adja ki, mint pl. Bu-
harin: „Orosz forradalom története”, Program” stb. – ezenkívül a tanácsi rend-
szer gazdasági kiépítéséről, valamint általában a tanácsi berendezkedések ismerte-
tését célzó kisebb műveknek kiadását vegye fel programjába. Szinte nélkülözhe-
tetlennek látszik egy népszerű politikai gazdaságtan stb. is. Az értekezlet fenti
indítványt a moszkvai Központ Vezetőségének figyelmébe ajánlja.

*

Kánai János elvtárs indítványozza, hogy a kormányzáság területén levő osz-
tályok politikai iskoláinak tantervébe az írásbeli teendők ismertetése is felvétes-
sék. Az értekezlet az indítványt elfogadja és az ügyet a kormoszt. vezetőségének
figyelmébe ajánlja.

*

Az Internacionálé eléneklésével az értekezlet véget ért.

PI Archivum. F. 966/7. 103. ó. e. 11–18. 1. és hátl. – Gépírásos másolat.

233

*Az OK(b)P Perm kormányzásági bizottsága mellett működő
magyar osztály irodájának ülése
az internacionalistákból alakítandó mezőgazdasági kommuna szervezéséről¹
(Részlet a jegyzőkönyvből)*

Perm

1920. október 27

Az ülés este 7 órakor veszi kezdetét. Jelen vannak a következő elvtársak: Szir-
mai, Csoó, Takács, Klein, Gáli, Gulyás, Mindi.

Napirend:

1. Takács elvtárs beszámolója.
2. Folyó ügyek.

Elhangzott: 1. A Szamarából visszaérkezett Takács elvtárs elmondja, hogy az

¹ A Perm kormányzásági internacionalisták mezőgazdasági kommunájának szervezésére vonat-
kozólag lásd Kun Béla megjegyzését a „Vörös Újság” 1920. december 31-i számában megjelent
cikkében. (241. sz. dokumentum.)

a birtok, amelyet a kormányzósági mezőgazdasági osztály ajánlott a település számára, nem felel meg a mezőgazdasági kommunális gazdaság céljaira.*

Szirmai elvtárs kijelenti, hogy ma, azaz október 27-én a mezőgazdasági osztály vezetője egy másik birtokot ajánlott a magyar kommunális gazdaság számára oszinnyiki járásban, és kérte, küldjenek ki két embert terepszemlére és a leltár felvételére.

Klein elvtárs kéri az ülést, hogy eleve ne szovjet gazdaságként, hanem falusi kommunális gazdaságként rendezzük be a gazdaságot.

Csoó elvtárs elmondja, hogy a területi irodától kapott utasítás értelmében össze kell állítani azoknak a névsorát, akik részt akarnak venni. Egy munkatársat Jekatyerinburgba kell vezényelni.

Határozat:

Az ülés a területi szervezettel való jó kapcsolat végett és a lista összeállítására egy embert Jekatyerinburgba küld, és részére útiokmányokat kér a kormányzósági bizottságtól.

Partarhiv Permszkovo Obkoma KPSZSZ. f. 557. op. 2. d. 84. kor. 12. l. 5. –
Gépírásos tisztázat. (Oroszul.)

234

*Az orenburgi magyar internacionalisták felszólítják a magyar badifoglyokat,
hogy gyűjtsenek a Vörös Hadsereg és a front javára*

Orenburg

1920. november 2

Tisztelt Elvtársak!

November 7-én hároméves évfordulója van az oroszországi proletariátus kivívott győzelmének. Vagyis három esztendeje annak, hogy a munkásság és szegény-parasztság átvette a hatalmat. Kicsavarta mindazon jogokat a burzsoá kezéből, s mindazzal most a becsületes munkások és földművesek tanács hatalma rendelkezik.

Eltársak! hogy ezt a hatalmat meg is védjük, mindnyájunknak kötelességünk, hogy azon nehéz helyzetben, melyek előtt most állunk, segítsünk. Tudjuk, hogy előttünk van a front, vagyis le kell vernünk, meg kell semmisítenünk Tanács-Oroszország utolsó belső ellenforradalmi bandáit, a cári avanturistát, Vrangel bárót és cinkostársait a déli és délnyugati frontokon. Szem előtt kell tartanunk, hogy a fekete cári banda az ő győzelmükkel nagyon rossz benyomást gyakorolna a közeljövőben a nyugati proletariátus felszabadulására. Nem szabad elfelednünk, hogy az a banda, amely az orosz proletariátus ellen tör, nekünk, külföldi

* Mezőgazdasági kommunáról van szó.

proletároknak is a legveszedelmesebb ellenségünk. Tehát mi a kötelessége minden józan gondolkodó és becsületes proletárnak akkor, amikor megkezdődik a Vörös Front segélyezésére rendezendő gyűjtés? El kell követnünk mindent, hogy azon ruhaneműink, melyeket csak egy kicsit is tudunk nélkülözni, eljuttassuk a frontokon nélkülöző vöröstestvéreink részére. Úgyszintén a legmesszebbmenő agitációt kell kifejtenünk ezen a téren a tömegek között. Tehát minden körnek a vezetősége mozgósítson egy három tagból álló komissziót, amely a gyűjtést végzi. A gyűjtés végeztével az összegyűjtött tárgyak átadandók a (fölsőbb fórumnak), fölöttes komissziónak.

Úgyszintén a komisszió köteles beszámolni munkája eredményéről az Orenburgi OKP magyar agit.-prop. osztály vezetőségének.

Ezekon a napokon koncert-meetingek rendezendők a következő témában:

1. Tanács-Oroszország gazdasági helyzete és a Vörös Hadsereg.
2. Kommunisták feladata a forradalom előtt.

Ezen a héten minden kommunista kell hogy aktív részét kivegye ebben a munkában.

A vezetőség
Paár Ferenc

PI Archivum. f. 966/4. 57. ö. e. 21. 1. és hátl. – Gépírásos másolat.

235

*Az OK(b)P Petrográd városi bizottsága mellett működő
magyar agitációs és propagandaosztály felhívása
a magyar proletariátushoz, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 3. évfordulója
alkalmából*

Petrográd

Legkésőbb 1920. november 7*

Világ proletárjai, egyesüljete!

Az orosz proletárforradalom harmadik évfordulójaához!

Munkások! Proletártestvérek!

Ma három éve annak, hogy az orosz munkásság – megértve történelmi hivatását, megismerve hőhérait, kik őt feneketlen arany zsákjuk kedvéért évszázadokon át kiszarolták, megkínózták és vágóhídra kergették – szétzúzta a berrabszolgaság vasbilincseit, megdöntötte az egész korhadtt, munkásvérben elrothadt társadalmi rendet, és saját kezeibe vette életének és ügyeinek a vezetését.

Három éve annak, hogy az orosz munkásság fegyverrel a kezében védi szabad tanácsországát, s vérét ontja azért, hogy a régi kapitalista társadalom hallatlan igazságtalanságait megszüntesse. Azért harcol, hogy ne legyenek osztályok, kik

* A dátumot a felhívás szövege alapján állapítottuk meg.

a munkásság véres verejtékén, sovány, kiaszott bőrén kiváltságokat és előjogokat élvezzenek. Azért harcol, hogy ne legyen, ki a dolgozó munkásmilliókat – egy tucat emberharamia érdekéért – a háború gyilkos tüzébe dobhassa. Azért harcol, hogy az öt évig dúlt véres világháború örökségéül maradt borzalmas nyomort: a férj nélkül maradt tönkrement özvegyet, az apa nélkül maradt árvát, a gyermek nélkül maradt agg szülőt megmenthesse a végpusztulástól, a milliókat számláló nyomorékoknak és rokkantaknak begyógyíthassa vérző sebeit; azért harcol, hogy ennek a véruralomnak a helyébe egy olyan társadalmi rendet teremthessen, ahol nem lesz gazdag és szegény, nem lesz úr és szolga, nem lesz munkás és gyáros, hanem mindenki egyforma, mindenki szabad, mindenki egyenlő lesz.

Ezért kötelességünk nekünk, külföldi munkásoknak is teljes erőnkől támogatni az orosz munkásság forradalmát. Mert az orosz munkásság nemcsak a saját maga felszabadításáért harcol, hanem az egész világ munkásságának a szabadságáért.

Vegyünk példát a burzsoáziától.

A világ burzsoáziája megérezte, hogy létezése veszélyben van, összefogott, az ördöggel is barátokzik, hogy az orosz munkásság szabad országát megsemmisítse, eltörölje a föld színéről. Ráuszította a hóhér Petljurát, Jugyenyicsot, Kolszakot. Gyenyikint, a lengyel pánokat, Vrangelt, teljes erejéből támogatja az egész világ ellenforradalmi bandáit. A Magyar Tanácsköztársaság megfojtására küldte a román bojárokat, a csehszlovák és szerb fehérgárdistákat. Hóhér Horthy admirális aranycsillagos, csirkefogó, herélő, csonkító bandáit pénzzel, lőszerral, élelmiszerral támogatják, hogy pusztítsák el a magyar munkásságot csak azért, mert szabadon akart lélegezni.

A burzsoázia nem mondja, hogy csak „odahaza harcol” – hanem eljön Franciaországból, Angliából, Amerikából, hogy segítsen a kivert orosz burzsoáziának. De nem azért jön, mert olyan jó barátja, mert sajnálja, hanem azért, mert jól tudja: *ha győz az orosz munkásforradalom, akkor nemsokára az egész világ lángba borul, mely láng őt is el fogja pusztítani a föld színéről.*

Fogjunk mi is össze! Alkossunk egy acélgyűrűt a burzsoázia nyaka köré és addig fojtogassuk, míg bele nem pusztul!

Ezen a nagy napon, az orosz munkásforradalom hároméves évfordulóján, amikor megemlékszünk a forradalom harcaiban elesett hőseinkről, jöjjetek ti is közénk, munkástestvéreink, mindnyájan. A ti helyetek itt van a mi sorainkban! Célunk egy és közös: *a munkásszabadság.*

Becsületes munkásokkal ugyanolyan hasznos szolgálatot teszték a munkásszabadság érdekének, mint azok a munkástestvéreink, kik fegyverrel kezükben harcolnak közös ellenségünk: a burzsoázia ellen.

Jöjjetek! Egyesüljünk! Tegyük fogadalmat, hogy addig nem nyugszunk, addig a fegyvert le nem tesszük, míg ellenségeinket teljesen el nem pusztítottuk, míg meg nem teremtettük az emberiség új, szabad, társadalmi rendszerét: a kommunizmust!

Pusztuljanak a kapitalista munkásbóhérok!

Pusztuljon a bérabszolgáság kizsaroló rendszere!

Éljen a világforradalom!

Éljen az egész világ munkásságának az egyesülése!

Éljen a II. Magyar Tanácsköztársaság!

Éljen a bősies orosz proletariátus!

Éljen a vörös munkáshadsereg!

PI Archivum. F. 966/3. 37. ő. e. 7. l. – Nyomtatott röplap.

236

A Turkesztán Kommunista Párt Központi Bizottsága mellett működő magyar agitációs és propagandaosztályok II. értekezletének felhívása a Turkesztánban levő magyar hadifoglyokhoz küszöbönálló hazatérésük alkalmából¹

Taskent

1920. december 4

Munkátestvéreink!

Olyan időben fordulunk hozzátok, amikor végre eltűnt a rengeteg akadály és bekövetkezett az az oly régen várt, áhított pillanat, amely visszavezet titeket hozzátartozóitok körébe. Hat esztendőnek borzalmi és nyomorúságai végigjártatták veletek a legnagyobb kálváriát, mely valaha nemzedéknek osztályrészül jutott. Cipeltétek a keresztet a tömeggyilkolás és a hadifogság Golgotáján, és szenvedtétek a krisztusnál is krisztusibb kínokat.

És most, hogy a hazamenetel órája ütött, visszaemlékezésre hívunk fel benneteket. Ne engedjétek az álnok barátok, a leplezett ellenségek által a feledés takaróját borítani az elmúlt esztendőkre. Nem feledni, emlékezni, amíg élünk, és tovább adni gyermekeinknek is mindazt, amit átéltünk: ez a mi kötelességünk. Ha majd megpróbálják a kapitalizmus bérencei is, akik más ember utolsó csepp vérét is hajlandók voltak feláldozni a hazáért, hogy szenvedéseiteket a legna-

¹ A Turkesztán Kommunista Párt Központi Bizottsága mellett működő magyar agitációs és propagandaosztályok II. határterületi értekezlete 1920. november 16–18-án zajlott le Taskentben. Az értekezlet munkájában 14 szavazati joggal és 5 tanácskozási joggal rendelkező elvtárs vett részt 421 párttag és 29 tagjelölt képviselésében (ebből 308 civil és 142 katona volt). Az értekezleten Gábor József, a magyar osztályok Központi Irodájának képviselője is jelen volt. A küldöttek közül 1918 óta párttag 13, 1919 óta 4. A határterületi iroda beszámolóját Legényi Jenő tartotta.

A küldöttek tájékoztatást kaptak az OK(b)P magyar agitációs és propagandaosztályainak Moszkvában lezajlott II. országos értekezletéről.

A határterületi iroda tagjai a következő elvtársak lettek: Gábor, Elek, Legényi, Veress, Sugár, Gervay és Toldy; póttagok: Kauffer és Bagi.

Az értekezlet megbízta a határterületi irodát, hogy nevében szövegezzon meg és tegyen közzé felhívást a Turkesztánban élő magyar munkásokhoz. (PI Archivum. F. 966/13. 162. ő. e. 5–8. l.) Ez a felhívás az itt közzétett dokumentum.

gyobb hazafias áldozatnak és hősiességnek kikiáltva, titeket félrevezessenek és az utókor hazug hálájával kárpótolni, dörögjétek feléjük a nagy kérdést, hol voltak ti akkor?

Emlékezzetek! 1914 augusztusában nem kérdezve, hogy akartok-e menni vagy sem, uniformisba öltöztettek és küldtek kommandóra más ember életét tönkretenni és meghalni. Egy pillanatra se felejtétek el a Kárpátokat, ahol százezer számra pusztultak testvéreink, Galíciát, Orosz-Lengyelországot és a többi tömegsírait a világnak, ahol azok feküsznek, fiatalon életüktől megfosztva, kiknek hulló véréből sajtolták az aranyat az alföldi kastélyok, budapesti paloták számára. Tízmillió ember pusztult el e háborúban. Tízmillió proletár!

Ha a holttesteket külön sírba temették volna, egész Magyarország kicsi lett volna temetőnek. Ha az apától megfosztott árvák, férjeiktől megfosztott özvegyek, karjuktól, szemüktől megfosztott rokkantak glédába sorakozva masíroznának el, három hétig tartana e szívet facsaró menet. Ha a légerek halottjai megindulnának haza, mint egy rettenetes halotti sövény vehetnék körül Nagy-Magyarországot.

Emlékezzetek! A kutyák és a háziállatok sorsát irigyeltük itt a cári uralom alatt, mert azok legalább a moslékból lakhattak jól, és néha egy jó szót odavetett nekik a gazda.

És ha azt fogjátok kérdezni, miért hullt e rettenetes sok vér, miért volt e töméntelen szenvedés, azt a feleletet kapjátok majd azoktól, akik háborúba küldöttek benneteket, hogy az ellenség el akarta rabolni a haza földjét, azt a földet, amelyből nektek csak egy koporsóra való hely jutott. És azok, akié volt a föld, a gyár, bánya, azok titeket küldtek megvédeni a vagyonukat.

Az orosz forradalom itt ért benneteket, és ha nem jártatok lecsukott szemekkel a vörös lobogós, szabad proletárhazában, sok mindent tanulhattatok. Megtanulhattatok, hogy nem isteni rendeltetés vagy örök természetű törvény, hogy ti rabszolgák legyetek és más javáért pusztuljatok el. Megtanulhattatok – az orosz proletariátus taníthatott meg rá –, hogy csak addig vagytok robotos rabszolgák, míg ti tűritek; hogy nálatok van az erő, és ha ti akarjátok, titek az ország, a föld, a gyár és minden hatalom.

Az orosz proletariátus – tudjátok jól – három éve uralkodik e földön és küzd az egész világ elnyomóinak szent szövetségeivel. Amikor uralomra került, megnyitotta előttek a láger kapuját, testvérül fogadott benneteket, megosztván veletek utolsó falatját, és részesített benneteket mindazon jogokban, melyeket saját részére kiverekedett.

És mégis! Hányszor fakadt ki közületek a rövidlátó, a tisztí provokatőröktől félrevezetett, elbutított, öntudatlan proletár, hogy a kommunisták azok, akik titeket visszatartanak és nem engednek vissza családjaitokhoz. Az orosz proletariátus harcban állt az egész világgal. Fojtogatta mindenfelé a kapitalisták blokádjá, szállítási eszközeit tönkretette a rabszolgatartókkal vívott végtelen háború. De most, hogy lélegzethez jutott és a legkisebb lehetőség van rá, első dolga, hogy titeket, a saját kapitalistáitok áldozatait visszasegítsen hozzátartozóitokhoz. Visszasegítsen abba az országba, ahol ismét a burzsoázia az úr, ahol szabadon ga-

rádzádkodnak a drótsövény elé kikötő, bakapofozó tiszték, egyszóval mindazok, kik titeket a tömeggyilkolásba hajszoltak.

Sokan közülünk megértették az idő szavát. Tanultak a világháborúból, tanultak a forradalomból és odaálltak a világproletariátus felszabadulásáért küzdő hősiesség mellé és kivették a részüket a fronton és a front mögött abból a nagy küzdelemből, amely meg fogja menteni a világot örökre minden kizsákmányolástól. Megértették, hogy az orosz Vörös Hadseregben és a belső felépítés munkájában nem az orosz proletárokért, hanem saját magukért küzdenek. Örökké feledhetetlen marad az internacionalista vöröskatonák áldozatkészsége és az a munka, amit a magyar nyelvű proletárok a gyárakban, s a földeken teljesítettek.

Külön kell megemlékezni rólatok, magyar proletárok, akik a turkesztáni bánnyak mélyében vívjátok a harctérnél nem könnyebb és nem veszélytelenebb csatát a mai legdrágább kincsért, a vonatokat és a gyárakat mozgató fekete gyémántért, a szénért. Tudjuk, hogy mit szenvedtetek idáig és mégis további kitartásra kell felhívni benneteket. Most már csak időről időre van szó.* A proletárszolidaritásokhoz, osztályöntudatotokhoz fordulunk, hogy tartsatok ki azon a fontos előőrsi poszton, amelyre a sors titeket állított. Tudjuk, hogy nem fogunk csalódní benneték, hogy ti, akik három esztendőn át a proletárszolidaritásnak és fegyelemnek lélekemelő példáit szolgáltatattátok, a hátralevő idő alatt is megálljátok múltatokhoz méltóan helyeteket. Nemcsak az orosz, hanem az egész világ harcban álló proletariátusa hálával gondol titeátok.

És ti mindnyájan ipari munkások és földművesszegények, akik hazatértek a kapitalisták országába, vigyétek magatokkal, szívetekbe zárva az orosz proletariátus nagyszerű példaadását. Ne feledkezzetek meg egy pillanatra sem a múltól, és teremtsétek meg a boldogabb és szabadabb jövőt.

A magyar nyelvet beszélő proletárokra vár a legsúlyosabb megpróbáltatás. Sehol oly vadul nem dühöng a burzsoázia tébolya, sehol oly tombolva nem ül ünnepet a kapitalista rablók győzelmi mómora, mint éppen Horthy-Magyarországban és készülnek ismét vágóhídra hajtani a világháborús hóhérok a magyar proletárokat. A tőke ismét munkásvért akar inni Horthy-országban. Lóduhatsz ismét Nincstelen Péter és Földnélküli János hősi halált halni!

De ti tudjátok, hogy van segítség, megtanultátok itt Oroszországban. Lázad-játok föl, fordítsátok hátrafelé a fegyvert saját elnyomóitok ellen, pusztítsátok el mindent, ami a kapitalisták uralmát szolgálja, és teremtsétek meg Horthy országában is a proletárok szabad hazáját.

Ezt üzeni nektek

a Turkesztáni Kommunista Párt magyar agitációs és propagandaosztályainak második értekezlete.

Vörös Újság (Taskent), 1920. december 1

* Eredetiben így.

Az OK(b)P Szaratov kormányzósági bizottsága mellett működő magyar osztály jelentése 1920 október–novemberi tevékenységéről

Szaratov

1920. december 7

A magyar kommunistáknak az OK(b)P Szaratov kormányzósági bizottsága mellett működő kormányzósági irodájához a magyar kommunista szervezetnek 32 tagja tartozik. Szaratov kormányzóságban körülbelül 1500 volt magyar hadifogoly van. Ez alatt a két hónap alatt mintegy 500 ember indult haza. Az iroda két ülést és három taggyűlést tartott, továbbá megrendezte a magyar kommunisták kormányzósági értekezletét.¹

Havonta kétszer van nemzetközi gyűlés a Népházban, ahol egy magyar szónok is beszél anyanyelvén. A magyar pártbeli és pártunkívüli elvtársak egyaránt részt vettek valamennyi gyűlésen.

Október 13-án a pályaudvaron gyűlést tartottunk hazatérő hadifoglyoknak ezzel a címmel: „Horthy államában.” 80 ember volt jelen. 1920. november 7-én a pályaudvaron gyűlést tartottunk ezzel a címmel: „Az októberi forradalom 3. évfordulója.” Ezen 100 hazatérő hadifogoly vett részt. 1920. november 20-án az ellátó-ponton gyűlést tartottunk a bolsevik hadifoglyoknak ezzel a címmel: „Vrangel szétzúzása.” 100 ember volt jelen. 1920. november 28-án az ellátó-ponton gyűlés ezzel a címmel: „100 éve született Engels Frigyes.” Körülbelül 150 ember volt jelen. Orosz, magyar, német, cseh és román nyelvű beszéd hangzott el. Az ellátó-ponton hét alkalommal olvastunk fel különböző témájú anyagokat volt hadifoglyoknak. Minden esetben 30–40 ember volt jelen. A magyar iroda helyiségében 11-szer olvastuk fel „A kommunizmus ábécéje”-t és egyszer „A materializmus történeté”-t. 8–10 pártbeli elvtárs volt jelen. Novemberben könyvtár-

¹ A magyar kommunisták I. Szaratov kormányzósági értekezlete 1920. október 15–17-én ülésezett, 66 párttag képviselőjében, 22 küldött részvételével. Az értekezletnek több időszerű kérdést kellett megvitatnia azzal kapcsolatban, hogy milyen taktikát és politikát kövessenek a magyar kommunisták a kialakult helyzetben. Kajlik József, a magyar kommunisták egyik szervezője, beszédében a következőket mondta: „Feladatunk itt, minden proletár hazájában, védelmezni a szovjethatalmat minden erőnkkel és minden időben, hogy véget lehessen vetni az oroszországi bomlásnak. Szabad időnkben pedig legfőbb feladatunk szervezni, agitálni, tanítani Szovjet-Oroszországban levő külföldi elvtársainkat, hogy felszabadíthassuk szenvedő nyugati kommunista elvtársainkat, és azokat, akik még jobban szenvednek, a fehér Magyarországon . . .

Éljen Lenin elvtárs, a világproletariátus vezére! Éljen a tanács hatalom Magyarországon és vezére, Kun Béla elvtárs!”

Munkája végzetével az értekezlet a következő határozatot fogadta el: „Mi, az OK(b)P szaratovi magyar szekciójának tagjai, miután meghallgattuk a különböző elvtársak beszámolóit, azokat teljes egészében tudomásul vesszük és végrehajtásra elfogadjuk. Mi, nyugati proletárok, az OK(b)P tagjai, minden erőnkkel és energiáinkkal fogunk tovább is dolgozni, hogy növeljük hősi pártunkat, s kiterjesszük azt az egész világra a világforradalom véghezvitele érdekében. Éljen a világforradalom!” (Partarhiv. Szaratovszkovo Obkoma KPSZSZ. f. 27. op. 8. d. 548. ll. 25–26.)

klubot és olvasótermet szerveztünk. Az intézmény, amelyet Szamuely Tiborról nevezünk el, decemberben nyílik meg.

Járási munka. A magyar kommunisták kormányzósági irodájának négy – az OKP járási bizottságaihoz tartozó – járási irodája van. Ezek, a kormányzósági iroda és a helyi kommunista szervezet irányításával politikai szervező munkát végeznek a volt hadifoglyok között a járásokban.

A kormányzósági iroda által a járásoknak adott minden utasítás a további politikai szervező munkát célozza. A szekciók jelentéseiből ítélve, a járásokban sikerrel folyik a politikai szervező munka, s a Szovjet-Oroszországban maradt volt hadifoglyok többsége nem kíván hazautazni a fehér Magyarországra, míg ki nem tört a második magyar forradalom.

Mínthogy Hvalinszk városából megbízható értesületeket kaptunk arra vonatkozólag, hogy a járásban sok hadifogoly van, két elvtársat odavezényeltünk agitációs szervező munkára, ellátva őket utasításokkal és irodalommal. Eredményről még nem tudunk.

Az OK(b)P KB magyar szekciójának Központi Irodájától kapjuk az irodalmat és a broszúrákat, elegendő mennyiségben. Valamennyi hazainduló hadifogolytranszportot elláttuk irodalommal és broszúrákkal, s gyűléseket is tartottunk. Ugyanilyen gyűlések céljaira az utóbbi időben már hetenként küldünk irodalmat és broszúrákat a járási bizottságoknak, mert eleget kapunk a Központi Irodától.

A magyar kommunisták kormányzósági irodája széles körű politikai szervező munkát végez a magyar állampolgárok között mind a városban, mind az egész kormányzóság területén. A jövőben termelővállalatot szándékozunk szervezni, amely egyetlen szakszervezeti szövetségben* egyesíthetné mindazokat a volt hadifoglyokat, akik még Szovjet-Oroszország, ezen belül Szaratov kormányzóság területén vannak, és nem kívánnak hazatérni.

Ezenkívül a közeljövőben kormányzósági pártonkívüli értekezletet szeretnénk összehívni a jövőben.

Kajlik, a kormányzósági iroda
felelős titkára

Partarhiv Szaratovszkovo Obkoma KPSZSZ. f. 27. op. 3. d. 548. l. 30. –
Gépirásos tisztázat. (Oroszul.)

* Így áll a szövegben.

Az OK(b)P Kazany kormányzósági bizottsága mellett működő magyar agitációs és propagandaosztályok területi irodájának jelentése 1920. november 20. és december 20. közötti munkájáról

Kazany

1920. december 20

A Kazterir* e hónapi működését a múlttal szemben szerencsésebb körülmények között kezdte meg. Az 1. politikai iskolát végzett elvtársak jobbjai politikai munkára lettek beosztva, s így a politikai munka vezetésére nagyobb számú erő áll rendelkezésünkre.

Különösen intenzívvé vált a munka a gyalogezredben, ahol az elvtársak a legnagyobb érdeklődést mutatják fel a politikai előadások iránt. Nem lehet azonban ugyanezt mondani a lovas divízióról, ahol, dacára annak, hogy a politikai munkások igen jók, az elvtársakat kényszeríteni kell a politikai előadásokon való részvételre, s maga az eredmény egyáltalán nem kielégítő. Türelmetlenné váltak az elvtársak, különösen a most folyamatban levő 34 évesnél idősebbeknek a katonai szolgálat alól felmentése miatt.

A Tatcseka** zászlóaljnál szintén nehezebbé vált a politikai munka, amennyiben az elvtársak a hiányos felszerelés és a kenyéradagnak egy fontra való leszállítása miatt a politikai előadások iránt csekély érdeklődést mutatnak fel.

Az oszobij otgyel¹-nél a munka általában rendesen folyik. Természetesen a politikai munka rendes menetét az összes csapattestekben zavarja a gyakori vezénylés és a nehéz szolgálat.

A tyehnyicseskaja masztyerszkaja***-ban a politikai munka lehetetlenné vált, amennyiben 7 elvtárs elbocsáttatott, s az ott maradt 5 elvtárs pedig szétszórta lakik, s politikai előadásokat egyáltalán nem akar hallgatni. Ennek következtében az ottani politikai munkás visszavezényeltetik az ezredhez.

Politikai és felvilágosító előadások az egyes csapattestekben naponta folynak. Az előadások tárgyul szolgálnak: A kommunizmus ábécéje; Tanácsalkotmány; Osztályharc és forradalom Magyarországon; Földkérdés; Történelmi materializmus; Általános politikai helyzet stb.

Tartatott összesen 182 előadás és 23 agitációs beszéd. A hallgatók közepes száma naponta 350 elvtárs.

Az egyes jacsejkák, beleértve a századjacsejkákat is, tartottak összesen 58 gyűlést és 4 prezídium gyűlést.

¹ Különleges osztály. – 1919 februárjában a cseka különleges osztagokat szervezett a hadseregben és a flottán belüli ellenforradalmi tevékenység és kémkedés elleni harcra (Iz isztorii VCSK [Az Össz-szövetségi Rendkívüli Bizottság történetéből]. Okmánygyűjtemény. Goszpolitizdat, Moszkva 1958. 259. old.)

* Kazanyi magyar agitációs és propagandaosztályok területi irodája.

** A Tatár Köztársaság Rendkívüli Bizottsága.

*** Műszaki műhely.

Csapattegyülés tartatott 3.

Az intercsapatok jacsejkái egy Kuszt*-ban egyesültek, mely Kuszt kéthetenként egyszer gyűlést tart, s megvizsgálja az egyes jacsejkák pártmunkáját s megadja az irányt ezen pártmunka továbbvitelére. Ezen idő alatt 2 gyűlés tartatott.

A Kazterir tartott ez alatt az idő alatt 3 prezidium és politruk** gyűlést és egy általános kommunista gyűlést.

A pártiskola második tanfolyama a közeljövőben befejezést nyer. December 28-án kezdődnek meg a vizsgálatok s tartanak 31-ig bezárólag. A 2. tanfolyam bezáró és a 3. tanfolyam megnyitó ünnepélye január 1-re lett kitűzve. A 3. tanfolyam hallgatóinak a névsora már összeállítatott és megerősített.

Az analfabéták oktatása rövidesen befejeződik, s ezzel a nemzetközi csapatokban az írni-olvasni tudatlanság a magyar ajkú elvtársak között majdnem teljesen likvidáltak.

A drámai kör, mint ilyen, megszűnt; ahelyett szerveztünk egy udarni truppot,*** amelynek tagjai a katonai szolgálat alól felmentettek, és kizárólag a színelőadásoknak élnek. Ez az udarni trupp rendezi azután a koncerteket és a koncert-meetingeket színelőadásokkal kapcsolatban. Ilyen koncert-meeting tartatott az egyes csapattestekben és az őrségeken összesen 10.

A szépművészeti kör iránt az utóbbi időben csekély az érdeklődés az elvtársak nagy elfoglaltsága miatt.

A zenekör 2-szer hetenként próbál és ugyancsak 2-szer hetenként zeneestélyt rendez.

Az ezredben megalakult egy önképzőkör az elvtársak általános műveltségének fejlesztésére, mely körben hetenként 2-szer felolvasás és tudományos előadás tartatik.

A vezetésünk alatt álló klubok és olvasótermek, tekintettel a világítás és fűtés rendbehozására, nagyobb látogatottságnak örvendenek, mint a múltban.

Az ezred klubjában színpad rendeztetett be, s maga a klub is megnagyobbított, s ilyenformán alkalmassá vált színelőadások rendezésére is.

Az újonnan beregisztráltak száma 10 tag; 70 jelölt.

Jelöltekből taggá átvitettek: 27-en.

Véglegesen elvezényeltetett 2 tag; 1 jelölt.

Jelenlegi állomány: 187 tag; 306 jelölt, összesen 493.

Párt nélküli vöröskatonák: 703; munkások: 50, összesen 753.

Az elvtársak a szubbotnyikokat rendszeren látogatják. Rendeztetett 4 szubbotnyik 385 pártbeli és 152 pártonkívüli elvtárs részvételével. A kis szám azzal magyarázható, hogy az ezred, ahol a létszám a legnagyobb, a nehéz szolgálat miatt fel van mentve a szubbotnyik munka alól, s itt csak házi szubbotnyikokat rendeznek. A könyvtárak látogatottsága közepes.

Az utóbbi időben a „Vörös Újság” nagyon rendetlenül érkezik meg, úgyhogy ez idáig csak a november 28-i számot kaptuk meg.

* Bokor, csoport.

** Politikai vezető.

*** Élénjáró csoportot.

Kaptunk és szétosztottunk 1935 brosúrát és 700 db újságot.

Elláttuk irodalommal Kraszno-Ufimszk, Alatir, Bugulma és Kirja városokat.

A Kazterir lépéseket tett a földalatti munkára alkalmas elvtársak kiképzésére. A politotgyelnél* kapunk két jó, a földalatti munkában tapasztalt elvtársat, akik előadásokat fognak tartani az oroszul jól tudó, erre összeírt elvtársaknak, akik azután képességük szerint kisebb csoportoknak földalatti munkára való kiképzésével bíztatnak meg.

Titkár: *Ozsváth*

A Kazterir szerv.** tagja: *Fodor*

PI Archívum. F. 966/4. 54. ö. e. 6-7. l. és hátl. – Kézírásos tisztázat.

239

*A magyar kommunisták Központi Irodájának határozata arról,
hogy a központban és vidéken bizottságokat kell felállítani
az internacionalista vöröskatonák leszerelésének lebonyolítására*

Moszkva

1920. december 28

1. A Központi Iroda 1920. december 26-án megtartott rendes ülésén Kun Béla elvtárs indítványára elhatározta, hogy a leszerelt nemzetközi vöröskatonák ügyeinek intézésére úgy a központi, mint a területi irodák mellett bizottságokat létesít.¹

2. A Központi Iroda mellett működő bizottság munkaköre kiterjed egész Tanács-Oroszország területére, s ellátja utasításokkal a teri irodák mellett működő bizottságokat. A Központi Bizottság 3 tagból áll.²

¹ A Központi Iroda 1920. december 3-6-i ülésén alaposan megvitatta a magyar internacionalista vöröskatonák további sorsának kérdését. Ennek eredményeképpen bizottság alakult azzal a feladattal, hogy dolgozzon ki megfelelő javaslatokat és terjessze azokat a Köztársaság Forradalmi Katonatanácsa elé. A javaslatok a következő három pontban foglalhatók össze:

1. A magyar vöröskatonákat, ha kívánják, le kell szerelni a Vörös Hadseregből (kivéve a párttagokat);

2. Ügyelni kell arra, hogy a megmaradó internacionalisták ne szóródjanak túlságosan szét, és lehetőség szerint gondoskodni kell koncentrációjukról, akár kis létszámú alakulatokban is;

3. Ne gördítsenek akadályt azoknak a vöröskatonáknak az elvezénylése elé, akiket a központi, az omszki, a taskenti és a kazanyi iroda pártiskolára vagy vörös parancsnoki iskolára javasol.

A bizottság elvégezte a rábízott feladatot, s egészében véve pozitív választ kapott a Köztársaság Forradalmi Katonatanácsától. A Központi Iroda a leszerelésnek és a leszerelőkről való gondoskodásnak az intézését az újonnan létesített leszerelésügyi bizottságra bízta. (PI Archívum. F. 966/1. 9. ö. e. 52-53. l.)

² A bizottság tagja a Központi Iroda politikai osztálya részéről Márkus Pál, a szervezési osztály részéről Müller Ernő, a Külföldi Szovjetek Föderációjának magyar osztálya részéről pedig Czuczor József lett. (PI Archívum. 966/1. 4. ö. e. 15-18. l.)

* Politikai osztálynál.

** A kazanyi területi iroda szervező bizottsága.

3. A bizottság célja a leszerelt vöröskatonák elvtársakról minden tekintetben gondoskodni, politikai felvilágosító előadásokat tartani, a hazautazó volt vöröskatonák elvtársaknak a hazautazását elősegíteni s azon elvtársakat, akik nem óhajtanak hazautazni, hanem részt akarnak venni Tanács-Oroszország gazdasági felépítésében, munkára elhelyezni.

4. A bizottság a Centroevak, Gubevak, Szibevakokkal* együtt működjenek, akképpen, hogy a leszerelt vöröskatonák elvtársak részére megfelelő lakóhelyiségről, jó élelmezésről, ruházatról gondoskodjanak a már létező evakok keretén belül. Tehát nem egy új intézmény létesítéséről van szó, hanem a már meglévő apparátus belevonásával a nemzetközi forradalom harcosait megillető módon el látni, politikailag kioktatni, azon átmeneti idő alatt, míg egyrészt a hadifogolytranszportokkal a volt vöröskatonák hazautaznak, vagy másrészt munkára elhelyeztetnek.

5. A bizottság csakis azon vöröskatonák ügyeivel foglalkozik, akik a csapattestből szabályszerűen ellátott igazolvánnyal bírnak.

6. A vöröskatonák részére berendezett intézmények a megválasztott bizottságok ellenőrzése alatt állanak, s az oda való felvétel csakis a bizottságok által történik.

7. A Központi Bizottság megbízta Omszkban Weisz Nándor, Kazanyban Nagy János, Taskentban Gábor József elvtársakat a bizottságok megalakítására, úgyhogy ezen bizottságokba lehetőleg a Gubevak képviselő is bevonatnak.

8. A bizottságok kötelesek az általuk berendezett fogadóotthonokban elhelyezett vöröskatonák jó élelmezéséről, ruhával való ellátásáról gondoskodni, s ezen célból az evakok mellé külföldi tanácsok szövetségének meghatalmazottjaival érintkezésbe lépni, hogy a megfelelő ruhával a raktárból elsősorban is a leszerelt vöröskatonák legyenek kielégítve.

9. Azon leszerelt vöröskatonák részére, akik hazautaznak, naponta két ízben előadás tartandó. Elsősorban kioktatni őket, hogy miként viselkedjenek az utazás alatt, mi a forradalmi kötelességük otthon, a földkérdés alapos tárgyalása, a nemzetközi forradalmak ismertetése.

10. Köteles azonkívül a bizottság a megfelelő katonai hatóságnál az esetleges elmaradt attyesztátok¹ kifizetését kieszközölni.

11. A leszerelt vöröskatonák közül azok, akik itt óhajtanak maradni, szakmájuk szerint beosztandók munkára, már a helyszínen, s ha a specialisták az illető pontokon nem helyezhetők el, úgy ők a KB rendelkezésére Moszkvába küldendők. Az itt maradó földműves elvtársaknak elhelyezéséről a KB a közeljövőben gondoskodni fog.

12. Figyelem fordítandó a termelési propagandára, s az elhelyezés előtt a specialisták részére napi kétórás előadások tartandók. Felügyelnek a bizottságok

¹ Attyesztát (szolgálati jegy) – olyan okmány, amely a katonai személyeket feljogosítja pénzbeli, dologi stb. ellátás igénylésére.

* A menekültek és hadifoglyok ellátásával és evakuálásával foglalkozó központi, kormányzói és szibériai bizottságokról van szó. Lásd a továbbiakban is.

arra is, hogy a munkára elhelyezett vöröskatonák elvtársak között a pártszervezet állandó felvilágosító és propagandaelőadásokat tartson.

13. A szibériai elvtársak figyelmét különösen felhívjuk, hogy a szállítási nehézségekre való tekintettel nagyobb transzportok küldése egyelőre nem várható, s így az elvtársakat esetleg kisebb csoportokba igyekezzenek a központba vezényelni az esetben, ha ott munkára el nem helyezhetők.

14. Azon elvtársakkal szemben, akik a bizottságnak utasításait nem tartják be, a bizottságok minden támogatást és segílyt megvonnak.

15. Minden esetben kérjük a bizottságokat a központtal való együttműködésre.

16. A vidéki bizottságok a jelen utasítások kézhezvételétől számított egy hónapon belül kötelesek jelentést tenni, s az utasítások egyik vagy másik pontjainak esetleges keresztülvihetlensége esetén a KB-t táviratilag értesíteni.¹

A bizottság tagjai nevében
Müller

PI Archívum. F. 966/1. 9. ö. e. 50. l. – Gépírásos tisztázat.

¹ A Központi Iroda bizottsága nyomban aktív munkába kezdett. Müller Ernő, a leszerelő magyar vöröskatonák ügyeit intéző bizottság tagja már a Központi Iroda 1921. január 11-i ülésén bejelentette, hogy a bizottság tárgyalt a Moszkva kormányzósági evakuációs iroda vezetőjével, s az iroda parancsot adott, hogy a leszerelők részére soron kívül bocsássonak rendelkezésre helyiségeket és egyenruhát.

A bizottság tagjai tárgyalásokat folytattak a Köztársaság Forradalmi Katonatanácsával arról, hogy utaljon ki egymillió rubelt a leszerelő katonák végkielégítésére. (PI Archívum. F. 966/1. 5. ö. e. 29–30. l.)

Ugyanezen az ülésen bejelentették, hogy tárgyalások folynak mezőgazdasági kommunák létesítéséről Moszkva környékén és más helyütt. A bizottságnak január 31-ig erre vonatkozólag részletes tervet kellett előterjesztenie, hogy február 1-én meg lehessen kezdeni a mezőgazdasági munkát. 1921 tavaszán Moszkva mellett valóban működni kezdett egy leszerelt katonákból álló magyar kommuna. Munkájáról azonban nincsenek részletes adataink.

A szovjethatalom szervei segítették és támogatták a bizottságot. Így a bizottság 1921. január 21-i ülésén Müller Ernő, a bizottság tagja közölte, hogy eredményesen végződtek az Élelmezésügyi Népbiztosság képviselőivel folytatott tárgyalások: sikerült élelmet szerezni a leszerelők részére. (PI Archívum. F. 966/1. 5. ö. e. 60–61. l.)

Az első kéthavi munkáról szóló jelentésben szereplő tények a bizottság eredményes tevékenységéről tanúskodnak: ez idő alatt körülbelül 2000 – zömében magyar – leszerelő vöröskatonát vettek nyilvántartásba és részesítettek kellő segítségben. Külön házat rendeztek be a leszerelt vöröskatonák részére, ahol rendszeres és színvonalas politikai munka folyt. A házban állandó pártsejt működött. Minden hazainduló szerelvény búcsúztatására műsoros gyűlést rendeztek.

Albizottságok alakultak Omszkban, Taskentban, Kazanyban és Petrográdon. Ezek pénzt is kaptak az atesztátok címleteinek fedezésére. Folytak az előkészületek az Ukrajnából érkező leszerelők fogadására. (PI Archívum. F. 966/1. 5. ö. e. 60–61. l.)

A 3. amuri lövészhadosztály különleges osztágában működő
pártsejt levele

az OK(b)P Zabajka területi irodája mellett működő magyar osztálynak
a sejt 1920 szeptember–decemberi tevékenységéről

Nyercsinszk

1920. december 29. előtt*

Éljen Tanács-Magyarország!

Tisztelt Elvtársak!

Üdvözljük az elvtársakat a „TKK”¹ hadseregében szolgáló magyar ajkú elvtársak nevében. „Világ proletárjai, egyesüljete!” Pusztuljon a múlt – éljen a jövő!

Horváth Imre elvtárs által küldött könyveket és újságokat átvettük, azonban a leveleket útközben elvesztette, s így ezek megsemmisülve nem jutottak kezeink közé.

Különítményünk címe: Otrjad Oszobovo Naznacsenyija pri 3. Amurszkoj sztrelnkovoju gyvizii.**

Különítményünk parancsnoka: Szveter Ernő elvtárs.

Ideiglenes politikai megbízott: Vásárhelyi Zoltán elvtárs.

Létszámuk: magyar ajkú elvtárs 104, német ajkú elvtárs 11, kínai ajkú elvtárs 7, orosz ajkú elvtárs 2, angol ajkú elvtárs 1, lett ajkú elvtárs 1, norvég ajkú elvtárs 1, összesen: 127 elvtárs.

A különítmény pártsejte szeptemberben alakult meg. Mostani létszáma: tag 22, jelölt 21 = 43 kommunista (azonban valóságban mind az). Kommunista igazolványaink nincsenek a birtokunkban, mert mindent beadtunk a 3. amúri divízió politikai otgyelébe*** s még semmit sem kaptunk vissza, pedig keressük a politotgyelt, de mert nem tudjuk, hogy hol van.^o Az összeköttetés nagyon rossz; ennek következtében inkább gyalog jöttünk Olovjannájáról és ide is értünk XII. 22-én Nyercsinszkbe. A választmányunk Horváth Imre, Csiki János, Savanyú Antal elvtársak.

Iskoláról, tanulásról, egyelőre szó sem lehet, tekintettel arra, hogy 1. folyton mozgásban vagyunk, 2. helyiség nincs és 3. megfelelő politikai könyvek és politikai erők nincsenek.

¹ A Távolskeleti Köztársaság 1920 áprilisa és 1922 novembere között fennálló, kommunista vezetés alatt álló polgári demokratikus köztársaság volt, amely Szibéria Bajkálon túli területeit foglalta magában. A köztársaságnak nagy szerepe volt a japán, amerikai stb. intervenciók utolsó sereggei elleni harcban, ill. azok távortartásában a szovjetköztársaságtól. Ezért gyakran nevezték puffer (ütköző) államnak is.

* A dátum az irat beérkezésének dátuma.

** Az orosz szöveget cirill betűkkel írták az eredeti szövegbe. Értelme: a 3. amuri lövész divízió mellett működő különleges különítmény.

*** Politikai osztály.

^o Eredetiben így.

Ennek következtében a következőket kérjük:

1. Összpontosítsanak bennünket. 2. Küldjenek megfelelő politikai kiképzőket.
3. Vezényeljenek közülünk elvtársakat iskolákba, Szovjet-Oroszországba.

Közülünk sokan szeretnének iskolákba bekerülni (akár politikai vagy katonai). Szeretnénk magunkat jól kiképezni s nyugatra menni, hogy az alvó Tanács-Magyarországot felrázzuk álmából, s lesöpörjük róla hóhérait és kizsákmányolóit.

Szvetter Ernő

a különítmény parancsnoka

Vásárhelyi Zoltán

a különítmény politikai meghatalmazottja
P. H.

A külön[ítmény] pártsejtjének választmánya:

Horváth Imre

Savanyú Antal

Csiki János

nincsenek jelen.

Ui. Bocsnatot kérünk, de papírunk kevés van, a tollaink rosszak, s hideg van az íráshoz.

PI Archívum. F. 966/16. 201. ő. e. 1. l. és hátl. – Kézírástól levél.

Kun Béla cikke a moszkvai „Vörös Újság”-ban

*a katonáknak a munka frontjára való átirányításáról és a magyar pártszervezetek
ezzel kapcsolatos feladatairól*

Moszkva

1920. december 31

Nyugat felé előőrsi csatározások, az oroszországi frontokon tűzszünet: így han-
gozhatnak a nemzetközi forradalom operatív stábjának jelentése. Az oroszországi
Vörös Hadsereg a nemzetközi forradalomnak ez a dicsőséges előcsapata pihen-
teti fegyvereit Szovjet-Oroszországban – éppen ideje már – a gazdasági meg-
újhódás munkája foglalja le a közfigyelmet, s a dolgozók erejének legnagyobb
részét. Nem vagyunk pacifista próféták, akik ostobán hiszik, vagy csalók, svind-
lerekként hirdetik, hogy a háborút meg lehet ölni, mielőtt a kizsákmányolást, a
kapitalizmust megölnék. Kommunisták vagyunk, akik tudjuk, hogy a forradalom
országos és nemzetközi méretekben egyaránt polgárháború, s a polgárháborúnak
országos és nemzetközi méretekben egyaránt a Vörös Hadsereg az eszköze. De
mint kommunisták, azt is tudjuk, hogy a polgárháborút nemcsak a fegyverek-
kel, hanem a gazdasági téren is meg kell vívni az imperialista rabló kizsák-
mányolókkal. Éppen ezért azt is tudjuk, hogy mindazt az erőt, amit a forradalom
veszedelme nélkül át lehet vetni a hadszínterekről a gazdasági csatatérre, hacsak
ideiglenesen is, de át kell gyorsan dobni.

Az Oroszországi Kommunista Pártban tömörült magyar nyelvű dolgozóknak is át kell csoportosítaniuk erőiket, s legalább egy részét át kell dobniuk rögtönösen a munka frontjára. Az internacionalista csapatok idősebb évfolyamait elbocsátják a Vörös Hadsereg kötelékéből. Ezek a vöröskatonák – azok, akik becsülettel, katonai erényekkel ékesen, forradalmi öntudattól vezérelve évek óta küzdenek a forradalmi háború minden frontján, nekünk kommunistáknak becses és szeretett bajtársaink. Az is, aki arra határozza el magát, hogy küzdelme színterét átteszi fehér Magyarországra, az is, aki a nemzetközi forradalom munkafrentjén Oroszországban marad. A pártbeli elvtársak természetesen nem hagyhatják el helyüket a pártfórumok különös engedélye nélkül; azok viszont, akik nem tartoznak a párt kötelékébe, akkor cselekszenek helyesebben, ha minden kérdésben természetes vezetőikhez, a kommunista politikai vezetőkhez, szervezeteikhez fordulnak tanácsért és segítségért.

Minden kommunista szervezetnek az Oroszországi Kommunista Párt kebelében, *kötelessége gondoskodni a Vörös Hadsereg kebeléből elbocsátott internacionalista katonákról*. Minden agitációs osztály, minden területi iroda figyelme ezekre a harcos bajtársainkra forduljon mostan.

A leszerelt vöröskatonákról való gondoskodás azonban semmiképpen sem jelenti azt, hogy mennykőhöz kapkodó Bernát módjára, tervszerűtlen és rendszeretlen intézkedésekkel vágjunk elébe a gondoskodás központosított akciójának. A Központi Iroda annak ellenére, hogy sohasem tartotta magát általános jóléti intézménynek, a legsürgősebb feladatául tűzte ki a leszerelő vöröskatonákról való gondoskodást. Sokat nem ígér, csak éppen annyit, hogy ez a gondoskodás a lehetőség határait el fogja érni. A lehetőség elsősorban: a felszabaduló munkaerő tervszerű elosztása az oroszországi ipari és mezőgazdasági élet kereteiben.

Az iparban és gazdaságban egyaránt specialistákra, tanult, gyakorlott, értelmes munkaerőkre van szükség, s a munka frontja nem kevesebb forradalmi öntudatot, áldozatkészséget és elszántságot követel, mint a forradalmi háború harcmezői. A felszabaduló munkaerőt ezen a helyen kell értékesíteni mindaddig, míg az imperialisták rabló természete újból ki nem tör az akadályokon s újból rá nem kényszeríti a háborút Szovjet-Oroszországra.

Amint helytelen dolog volt, meg nem engedhető könnyelműség, ostobaság, vagy aljas demagógia – egyes kivételes esetekben – be nem váltható ígéretekkel verbuválni vöröskatonákat, éppúgy helytelen volna most a munka frontjára törekvők elé délibábos képeket varázsolni s ígéretekkel festeni. *Helytelen és meg nem engedhető volna szervezetlenül dobni át a Vörös Hadsereg becsületos internacionalista harcosait a munka frontjára*.

Aki Szovjet-Oroszországban élt, az tudja, hogy itt a munkás és földműves az ura a termelőeszközöknek. A dolgozók összessége rendelkezik itt az élet minden java felett, s annyiival rendelkezik, amennyit termel, amennyit előállít. Azt is tudnia kell mindenkinek, hogy az imperialista és a polgárháború lerontotta a gazdasági életet, csökkentette a termelés lehetőségeit, s viszont az sem lehet ismeretlen senki előtt sem, hogy az új élet építése nem tréfadolog, hanem áldozatos munka eredménye lehet csupán. Ebben az áldozatos munkában részt venni

nem kisebb becület, nem kevesebb forradalmi dicsőség, mint amennyit a harc mezején szerezhetett a dicsőséges vöröskatona.

A jó vöröskatona az volt és az lesz, aki úgy lépett be a Vörös Hadseregbe, azal a tudattal vette kezébe a forradalmi fegyvert, hogy ő nem tántorodik meg sem az éhségtől, sem a fáradtságtól, sem az ágyúgolyótól, de még attól sem, ha mind vénasszonyok esnek az égből. A munka frontjának csak úgy szerezhetünk jó katonákat az Oroszországban élő magyar nyelvű munkásság és földműveszegények soraiból, ha elsősorban a forradalmi öntudatukra építünk, nem pedig olyan ígéretekkel traktáljuk őket, mint aminőkkel például a permi agitációs osztály egy mezőgazdasági kommunával kapcsolatban.¹

A Központi Iroda a napokban kiadja intézkedéseit a leszerelt és leszerelendő vöröskatonák támogatására, munkaerejük elosztására vonatkozóan.² Hangsúlyozzuk, hogy mindennek, ami lehető ezen a téren, meg kell történnie. A forradalmiságnak legdöntőbb bizonyítéka mégis csak az, ha valaki fegyverrel a kézben és fegyverekkel szemben szolgálja a forradalom ügyét – a vöröskatona, a becsületes vörösharcos jeleit, bizonyítékát adta a forradalmiságnak. Elhelyezni őket gyárakban, munkatelepeken nemcsak az ő érdekük, de érdeke a munka frontjának is. Összegyűjteni a tapasztalt mezőgazdasági munkaerőket, szervezetbe tömörítve őket, felhasználni Szovjet-Oroszország mezőgazdasági termelésének emelésére, elsőrendű kötelesség. Nem kell gondolni örök időkre szóló letelepülésre, nagyszabású kolonizáló akciókra, mert mireánk nagy feladatok várnak a nemzetközi forradalom más frontján s elsősorban Magyarországon. Minden akció azonban minden gondoskodás is – még a legideiglenesebb is – csak úgy lehet igazán eredményes, ha azt szervezeten, átgondoltan és egységesen kezdjük meg, s ez a cél vezeti a Központi Irodát a legközelebb közzéteendő intézkedéseiben. Ez kell legyen irányadó az egyes osztályokra nézve is, de ezeket az intézkedéseket tartsa meg mértékadónak saját egyéni érdekében is magára nézve minden egyes vöröskatona.

Kun Béla

Vörös Újság (Moszkva), 1920. december 31

¹ A kommuna szervezésére vonatkozólag lásd a 233. sz. dokumentumot. A Kun Béla cikkében említett ígéretekről nem rendelkezünk adatokkal.

² A Központi Iroda 1920. december 28-án írta alá a leszerelő vöröskatonák ügyeinek intézésére, a területi irodák mellett alakított bizottságoknak szóló utasításokat. Ezek tartalmilag a Központi Iroda december 26-i ülésének határozatát ismételték meg. (PI Archivum. F. 966/1. 9. ó. e. 5. l. és hátl.)

Az OK(b)P Pribajkái (Bajkál menti) kormányzósági bizottsága mellett működő
magyar agitációs és propagandaszekció jelentése
1920-ban végzett munkájáról

Verhnyeugyinszk

1921. január 1. után*

A magyar szekcióhoz 6 sejt tartozik:

Polgári sejt	7 párttag	16 tagjelölt = 23
Az 1. biztosító osztag két sejtje	2 párttag	32 tagjelölt = 34
	2 párttag	20 tagjelölt = 22
A 3. biztosító osztag sejtje	1 párttag	16 tagjelölt = 17
A biztosító lovasszázad sejtje	5 párttag	32 tagjelölt = 37
A Kalandarasvili-osztag sejtje	1 párttag	9 tagjelölt = 10
<i>Összesen:</i>	18 párttag	125 tagjelölt = 143

Pallip György elvtársat Troickoszavszkba vezényeltük, hogy szervezzen sejtet a városban levő (körülbelül 40) magyar elvtárs között.

A sejtek hetenként tartanak gyűlést, kétszer hetenként politikai előadások hangzanak el. Az 1. biztosító osztagnak klubja van, ahol hetenként kétszer kulturális-felvilágosító előadást tartunk.

A szekció tagjai részt vesznek a Verhnyeugyinszkban levő összes sejtek politikai munkájában.

A szekció gyűléseket rendez a hazatérő volt hadifoglyok transzportjainak.

Ezenkívül agitációt folytat a Verhnyeugyinszkban és a berezovkai táborban levő volt hadifoglyok körében, s irodalmat terjeszt közöttük.

Mínthogy senki sincs közöttünk, aki jól tudna oroszul, munkánkról nem tudunk részletesen beszámolni.

A szekció arra az idegen nyelvű tanfolyamra, amelyik 1921. január 1-én indul Moszkvában, Mannheim Imre elvtársat szeretné küldeni japán tanfolyamra, mert egy keveset már tud japánul.

Mannheim elvtárs 1920 március óta párttag.

Garam Ernő, az elnökség tagja

A szekció titkára**

Partarchiv pri Burjatszkom Obkome KPSZSZ. f. 57. op. 1. d. 80. szv. 5. l. 11. –
Gépirásos tisztázat. (Oroszul.)

* A dátumot az irat tartalma alapján állapítottuk meg.

** Olvashatatlan aláírás.

Az OK(b)P Zabajkái (Bajkálon túli) területi bizottsága mellett működő magyar szekció jelentése 1920. november 11. és 1921. január 10. közötti tevékenységéről

Csita

1921. január 11

A magyar szekció 1920. november 11-én jött létre. A Zabajkál területi iroda jóváhagyásával a verhnyeugyinszki magyar szekció szervezői alakították meg: Zója Endre, Czira Béla és Farkas Jenő elvtársak.

Csitában körülbelül 100 magyar nemzetiségű munkás van. Ebből 40⁰/₀ vett aktívan részt az 1918. évi forradalmi mozgalmakban; ezenkívül van 50 népfelkelő, akik egytől egyig önkéntesen részt vettek 1918-ban a Vörös Gárdában és Vörös Hadseregben és a Kolcsak-uralom alatti partizánmozgalomban.

A 3. amuri lövészadosztály különleges osztagában (Nyercsinszk) 90 olyan ember van, aki aktívan részt vett az 1918. évi forradalmi mozgalmakban.

A 3. amuri lövészadosztály utászszázlójában (Nyercsinszk) 60 olyan ember, aki aktívan részt vett az 1918. évi forradalmi mozgalmakban.*

Az 1. biztosító lovasszázadban (Aksa) 93 ember vett részt aktívan az 1918. évi forradalmi mozgalmakban.

Az 1. biztosító osztagban 85 ember vett részt aktívan az 1918. évi forradalmi mozgalmakban.

A magyar szekció rendelkezésére 14 pártmunkás áll, ebből:

1. Czira elvtárs a magyar szekció titkára.
2. Böhm elvtárs a magyar szekció lektora.
3. Fekete elvtárs a magyar szekció szervezője.
4. Komáromi elvtárs a Kalandarasvili-osztag politrukja.**
5. Németi elvtárs a különleges osztag katonai biztosa.
6. Nagy elvtárs az utászszázlój politikuskja.
7. Seibert elvtárs az 1. biztosító lovasszázad katonai biztosa.
8. Andrásik elvtárs ugyane század politikuskja.
9. Schröder elvtárs az 1. biztosító osztag katonai biztosa.
10. Ries elvtárs ugyanezen osztag politikuskja.
11. Gámpó elvtárs ugyanezen osztag politikuskja.
12. Kaufmann elvtárs a 2. biztosító osztag katonai biztosa.
13. Zója elvtárs az Amur és Primorje területen kiküldetésben végez pártmunkát.
14. Radó elvtársat az OK(b)P KB szibériai irodája küldte ki, hogy értesüléseket szerezzen a Távol-Keleten működő magyar szekciók állapotáról, s most Keleten van.

* Lásd a 240. sz. dokumentumot.

** Politikai vezetője.

A magyar szekció igyekezett helyesen elosztani a pártteröket, hogy a munkások és a párttagok kommunista nevelést kapjanak.

Magában a városban a magyar szekció egy-egy kommunista sejtet szervezett a polgári munkások között és az állami, politikai rendőrszázalójnál.

A szekció tevékenysége az alábbiakban foglalható össze:

Időpont	Előadás	Taggyűlés	Gyűlés	A szekció elnökségének ülése
1	2	3	4	5
1920. nov. 11.			A párt céljának és programjának ismertetése A pártépités	
14.				
18.	Az emberiség fejlődése			
21.	1. A kapitalizmus 2. A munkások a magyarországi tanács hatalom alatt			
23.	1. Az oroszországi proletariátus három forradalma 2. Tanács-Magyarország bukásának okai			
1920. nov. 25.	1. A családról 2. A kapitalizmusról			
29.		A Kommunista Párt fennállásának szükségessége. A jelenlegi helyzet.		A munka, a párt-erők elosztása
dec. 2.	Mi a párt és a program?			
5.	A tőkés rendszer			
7.	A tőke			
14.	Csoportunk feladata Szovjet-Oroszországban			
16.	A proletariátus összetartozása			
18.				
19.	A válságok és a konkurrencia			Szervezeti kérdések
22.	Az osztályok			
23.				Szervezési kérdések
26.	A jelenlegi helyzet			
27.	A Vörös Hadsereg			
28.	A tőkés rendszer			
30.	A tőkés rendszer alapvető ellentmondásai			

Időpont	Előadás	Taggyűlés	Gyűlés	A szekció elnökségének ülése
1	2	3	4	5
1921. jan.	2. A kommunizmus útjai	Pártunk feladata. A kommunista szombatokról		A párterők elosztása. Az 1. bizt. osztalg kat. biztosságának beszámolója 4 elnökségi ülés
	3. A szervezet szükségessége			
	4. Az I., a II. és a III. Internacionálé			
	9. A társadalmi fejlődés			
	10.			
Összesen	22 előadás	4 taggyűlés	2 gyűlés	

Párttagok és tagjelöltek száma

Hely	Párttag	Tagjelölt	Összesen	Megjegyzés
Csita polgáriak	3	15	18	Újraösszeírás alatt
katonák	8	7	15	
1. biztosító osztalg (Aksa)	27	20	47	
1. biztosító lovasszázad (Aksa)	15	38	53	
Katonai kontroll-pont (Aksa)	2	5	7	
Kalendarszavili osztalg	7	12	19	
Különleges osztalg	22	21	43	
Utászászólalj (Nyercsinszk)	8	13	21	
Összesen:	92	131	223	

Irodalmat kapunk Verhnyeugyinszkból, Irkutszkból, Omszkból, Moszkvából. Egy részét továbbítjuk az amuri és a primorjei szervezeteknek.

A kézhez kapott irodalom nem elegendő. Ezt már közöltük a fenti szervezetekkel, s azok értesítettek, hogy küldeni fognak megfelelő mennyiségű irodalmat.

A jövőre vonatkozó terveink a következők: 1. a különböző katonai alakulatokhoz kivezényelt pártmunkásokat Szovjet-Oroszországból érkező új erőkkel cseréljük fel, amivel elérjük, hogy a politikai nevelőmunka új lendületet kap; 2. elmagyarázzuk, miért van szükség puffer államra;* 3. eddig az előadók és a hallgatóság állandó cserélődése miatt nem voltak tervszerűek az előadások, a jövőben ezt a munkát kidolgozott terv alapján kívánjuk végezni; 4. megalakítjuk az OK(b)P KB távol-keleti irodája mellett működő távol-keleti magyar szekciók legfelsőbb pártszervét, hogy a köztársaság egész területén folyhasson a pártmunka.

*Böhm, az elnökség tagja
Czira Béla titkár*

PI Archivum. F. 966/13. 151. ó. e. 1-3. l. és hát. – Kézírási tisztázat. (Oroszul.)

* Lásd a kötet 240. sz. dokumentumához tartozó jegyzetet.

*Az OK(b)P KB mellett működő magyar agitációs és propagandaosztályok
Központi Irodájának jelentése az 1920 folyamán végzett munkáról*

(Részlet)

Moszkva

1921. január 18*

1. SZERVEZÉSI KÉRDÉSEK

Az OSZFSZK területén az OK(b)P kormányzósági és területi bizottságai mellett működő magyar agitációs és propagandaosztályok március 22–23-án megtartották első értekezletüket,** amelyre kilenc helyi szervezet küldte el képviselőit.

Az értekezlet elhatározta, hogy szerveit az OK(b)P szervezeti szabályzatának és utasításainak megfelelően építi ki.*** Evégett átszervezi a működő szervezetet és minden tekintetben az orosz pártszervezetekkel párhuzamosan építi fel őket.

Az értekezlet a központosítás érdekében nyolctagú Központi Irodát választott, s kötelességévé tette az OSZFSZK területén működő magyar agitációs osztályok propaganda- és agitációs munkájának irányítását.

A Vörös Hadsereg győzelmes keleti és nyugati irányú előrenyomulása szükségessé tette ezt az apparátust, mert nagy tömegű magyarul beszélő dolgozó és volt hadifogoly szabadult fel a fehérjárom alól, s ezek tiszta kommunista szellemben való felvilágosítása céljából a régi hadifogoly-szervezetek helyébe mindenütt egyre több új szervezet alakult.

A Központi Iroda azt tekintette fő feladatának, hogy a felszabadított helyeken a lehető legrövidebb idő alatt agitációs osztályokat hozzon létre, hogy ezek forradalmasítsák az itt levő volt hadifogoly magyar dolgozókat. Evégett a Központi Iroda több ízben irodalommal bőségesen ellátott expedíciókat küldött Turkesztán, Szibéria, a Kaukázus, Ukrajna és a Távols-Kelet területére.

A márciusi értekezletig beérkezett jelentések szerint Szovjet-Oroszországban 19 magyar agitációs-propaganda osztály működött.

Ezzel szemben a szeptemberi értekezletre^o beérkezett jelentések szerint már 4 területi iroda működött (Omszkban, Kazanyban, Jekatyerinburgban és Taskentban), ezenkívül 76 agitációs-propaganda osztály. Ezek közül a szeptemberi értekezletre 4 területi iroda és 37 agitációs-propaganda osztály küldte el megbízottait. A kapott értesülések szerint az OSZFSZK területén működő magyar agitációs-propaganda osztályok 2095 párttagot és 1325 tagjelöltet tömörítettek.

A Központi Iroda a szeptemberi értekezlet után új agitációs-propaganda osztályokat szervezett a következő városokban: Harkov, Sztavropol, Jekatyerinburg, Baku és Penza. Tevékenységükről kielégítő jelentések érkeznek.

* A dátumot a kísérő átirat alapján állapítottuk meg.

** Lásd a 190. sz. dokumentumot.

*** Lásd a 173. sz. dokumentumhoz fűzött jegyzetet.

^o Lásd a 228. sz. dokumentumot és a hozzá fűzött jegyzetet.

Mínthogy a volt hadifoglyokat, köztük a kommunistákat is tömegesen evakuálták Szibériából és Turkesztánból, több agitációs-propaganda osztály tevékenységi területe megszűnt. Így megszűnt a permi és a szimbirszki agitációs-propaganda osztály. Turkesztán területén pedig 11 ilyen osztály. Ily módon jelenleg 68 magyar agitációs-propaganda osztály működik az OSZFSZK területén. Taglétszámukat a folyamatban levő evakuálás miatt nem lehet megállapítani.

Mínthogy a Központi Iroda tevékenysége egyre jobban kiszélesedett, nyolc tagja kevésnek bizonyult, és létszámát növelni kellett. Figyelembe véve a fenti körülményt, a szeptemberi értekezlet határozata értelmében nyolcra tizenegyre növeltük a Központi Iroda létszámát.

Az újonnan választott 11 tagú Központi Iroda tagjainak funkciója a következőképpen oszlott el: a Központi Iroda politikai és irodalmi osztályainak vezetésével Kun Béla, Rudnyánszky Endre és Márkus elvtársat bízták meg; a szervezési osztály vezetését Krizsán, Müller, Bátori és Perényi elvtársra bízták, végül a helyi irodák osztályát (az omszki, a kazanyi, a jekatyerinburgi és a taskenti területi iroda irányítását) Weisz, Sugár és Gábor elvtársra.

A Központi Iroda Moszkvában élő tagjai előadásokat tartanak az I. és II. fokú agitátortanfolyamokon és a vörösparancsnokok tanfolyamain. Ezenkívül a Központi Iroda valamennyi Moszkvában levő tagja közvetlenül részt vesz a moszkvai magyar agitációs-propaganda osztályok munkájában.

A Központi Iroda a tartományi szervezetek munkájának segítésére 82 elvtársat küldött ki különböző helyi osztályokhoz, 61 elvtársat a Vörös Hadseregben végzendő politikai munkára, ugyanebből a célból 6 elvtársat a vörösparancsnokok tanfolyamaira, 17 elvtársat a déli frontra, 12 elvtársat különböző szovjet intézményekhez, 4 elvtársat a Szverdlov Egyetemre, 3 elvtársat a vöröspilóta tanfolyamokra, 35 elvtársat a magyar munkacsapathoz. A politikai tanfolyamot végzett elvtársak közül 101 főt vezényeltünk külföldre. A helyi szervezetek a Külföldi Iroda közvetítésével 313 elvtársat vezényeltek Nyugatra. Fontos megbízatással 14 elvtársat küldtünk Nyugatra. A helybeli (moszkvai) szervezet eredményességének fokozására 10 elvtársat ide osztottunk be.

2. EXPEDÍCIÓK

A Központi Iroda 13 esetben küldött futárokat nagy mennyiségű irodalommal a Turkesztán, a Kaukázusi, a Szibériai, az Ukrán és a Távolskeleti Köztársaság területére, a tartományi szervezetektől pedig a Központi Irodához ugyanebből a célból 21 esetben érkeztek futárok.

3. AGITÁCIÓ

Agitációs pártiskolák

A párttagok és tagjelöltek pártmunkára való kiképzésében és általában kommunista szellemű nevelésében fontos és célszerű eszköznek bizonyultak a Központi Iroda által létesített agitációs (párt-)iskolák. 1918-ban már az akkori ma-

gyar csoport 4 ilyen tanfolyamot bonyolított le 1918 májustól októberig összesen 102 hallgatóval. Ezekben Kun Béla, Szamuely Tibor, Vántus Károly és Pór Ernő elvtárs adott elő. 1919 végén ezek a tanfolyamok újra megindultak, s fennállása óta a Központi Iroda szervezi és irányítja őket. 1920-ban a következő tanfolyamokat indította el a Központi Iroda:

3. agitációs tanfolyam, január 10–február 20. Hallgatók száma 13. Tantárgyak: A kommunizmus ábécéje (oktató Rudnyánszky elvtárs); A szovjet alkotmány és A Vörös Hadsereg (oktató Márkus); Az orosz és a magyar forradalom (oktató Raáb elvtárs).

4. agitációs tanfolyam, március 1–április 9. Hallgatók száma 16. A tantárgyak és az oktatók azonosak a fentiekkel.

Rövid agitációs tanfolyam, április 13–május 1. Hallgatók száma 22. Tantárgyak: Az utópikus és a tudományos kommunizmus, A család, a magántulajdon és az állam (oktató Rudnyánszky); A nagyipar és az ipari proletariátus kifejlődése (oktató Raáb elvtárs); A történelmi materializmus (oktató Márkus elvtárs).

5. agitációs tanfolyam, május 1–június 15. Hallgatók száma 111. A tantárgyak ugyanazok, mint a 3. és a 4. tanfolyamon, ezenkívül: Az I., a II. és a III. Internacionálé, A párt kérdése (oktató Lebovitz elvtárs).

Rövid agitációs tanfolyam, június 20–július 15. Hallgatók száma 33. Tantárgyak: A kommunisták pártjának programja (oktató Lebovitz elvtárs); A nagyipar kifejlődése, A párt kérdése (oktató Raáb elvtárs); Mindennapi kérdések, Politikai alapismeretek (oktató Márkus elvtárs).

6. agitációs tanfolyam, július 17–augusztus 20. Hallgatók száma 73. A tantárgyak mint az 5. tanfolyamon. Oktatók: Rudnyánszky, Rákosi, Raáb és Varga elvtárs.

7. agitációs tanfolyam, szeptember 21–szeptember 30. Hallgatók száma 84. Tantárgyak ugyanazok, mint az előző tanfolyamokon. Oktatók: Márkus, Raáb, Rákosi és Rudnyánszky elvtárs.

1920-ban tehát összesen 5 rendes és 2 rövid tanfolyam zajlott le. A tanfolyamokon 282 hallgató vett részt, éspedig a rövid tanfolyamokon 55, a rendes tanfolyamokon 227. A hallgatók közül munkás volt 196, paraszt 72, értelmiségi 14. A hallgatók közül a háború előtt szervezett dolgozó volt 181, szervezetlen 101. 22 kivétellel mindnyájan tagjai voltak a Vörös Hadseregnek.

A tanfolyamot végzett elvtársak elosztása a Központi Iroda és az iskola igazgató bizottsága egyetértésével történt, nevezetesen:

további tanfolyamra (pártfőiskola, vörösparancsnoki iskola stb.) került 61, a központi és a helyi agit.-prop. osztályokra 47, a Vörös Hadseregbe politikai munkára 71, a Kommunisták Magyarországi Pártja rendelkezésére külföldi munkára 94, nem kapott semmiféle kinevezést, mint nem megfelelő 6, betegség miatt vagy egyéb okokból kimaradt 3.

Ezenkívül a Központi Iroda – amíg a moszkvai iroda külön nem vált a Központi Irodától, irányította azokat a pártfoglalkozásokat is, amelyeken a Moszkvában élő párttagok vettek részt, ezenkívül pártfoglalkozásokat tartott a vöröspa-

rancsnoki tanfolyam 25 hallgatójának, valamint a 224. ezred néhány hétig Moszkvában tartózkodó 600 magyar kommunistájának.

Megfigyeléseink szerint és a tanfolyamot végzett elvtársak további munkájáról érkező értesülésekből ítélve elmondhatjuk, hogy a politikai munkára vezényelt elvtársak 50%-a több mint kielégítően tesz eleget megbízatásának a szervező és agitációs munka terén, körülbelül 15% pedig bizonyos mértékig alkalmas alacsony fokú pártmunkára. Ez az arány valamivel kevésbé kedvező a Vörös Hadsereghez vezényeltelnél, ahol majdnem 36% egyáltalán nem végzett eredményes munkát, aminek oka az, hogy az orosz harci egységekhez vezényelt elvtársak nyelvtudás híján semmiképpen sem felelhetnek meg a követelményeknek. A külföldre vezényelt elvtársakra vonatkozólag nincsenek értesüléseink.

1920 első kétharmadában a tanfolyamok az Aptyekar u. 6. sz. házban folytak, utána megkaptuk pártiskola céljára a Gyenyiszov u. 23. sz. házat. A magyar munkacsapat segítségével sikerült jó ellátást, ruházatot és fűtést biztosítanunk a hallgatók részére, s ez sokat könnyített a hallgatók anyagi helyzetén.

Mínthogy a Központi Iroda felszólítására és irányításával több területi és kormányzósági iroda részint agitátortanfolyamokat szervezett, részint a már működő tanfolyamok tananyagát célszerűbbé tette – így Taskentban, Omszkban, Kazanyban, Novonyikolajevszkban és Irkutzkban – a Központi Iroda megfelelően átszervezte az általa vezetett iskolát (amely egyébként a 6. tanfolyam óta „Kun Béla Pártfőiskola” néven működik).

Annak a pártpropagandára és kommunista nevelésre vonatkozó tervnek az értelmében, amelyet a szeptemberi értekezlet hagyott jóvá, az OK(b)P minden magyarul beszélő tagja köteles elvégezni a megfelelő kormányzósági osztályok által szervezett I. fokú pártiskolákat (heti 2–3 előadás „A kommunizmus ábécéje” alapján).

A fenti általános tanfolyamokat elvégzett tagjelöltek tovább küldhetők állandó hallgatónak a 4–6 hetes tanfolyamokra. Jelenleg az omszki, a kazanyi és a taskenti területi iroda mellett, valamint az irkutzki, a novonyikolajevszki, a krasznnojarszki, a tomszki és a moszkvai helyi osztály mellett működik ilyen tanfolyam. Az ilyen tanfolyamokat végzett vagy a gyakorlatban kipróbált pártmunkások pártfőiskolára mehetnek, ahol háromhónapos tanfolyamok keretében a következő tárgyakat tanítják:

Politikai gazdaságtan heti 5 óra, előadó Varga elvtárs.

A forradalom története heti 5 óra, előadó Raab elvtárs.

A szocializmus története heti 4 óra, előadó Pogány elvtárs.

A szovjet alkotmány.

Gyakorlati agitáció heti 4 óra, előadó Márkus elvtárs.

A „Kommunista Kiáltvány” heti 2 óra, előadó Kun Béla elvtárs.

A magyar munkásmozgalom heti 5 óra, előadó Kun Béla elvtárs.

A Kommunista Párt és programja heti 5 óra, előadó Rudnyánszky elvtárs.

Ezenkívül heti 5 óra napi események, és heti 2 óra vitaest.

Ez a tanfolyam január 1-én 47 hallgatóval kezdődött el.

Figyelembe véve, hogy különösen sok paraszt elvtárs szeretne tanulni, és hogy

az elvtársak kommunista nevelése rendkívül fontos, a Központi Iroda december 1-től hathetes tanfolyamokat szervezett földművelők részére. Ezeket a tanfolyamokat a Központi Iroda tervei alapján a moszkvai helyi szervezet kezeli. Az oktatók a Központi Iroda tagjai. Tantárgyak: A kommunisták pártjának programja, A forradalom története, A földkérdés, A szovjet alkotmány és Politikai alapismeretek. A parasztskolának 31 hallgatója van.

Bár nem a szervezeti kérdéshez tartozik, mégis itt említjük meg a vörösparancsnoki iskolákat. A Guvuz* kezelésébe tartozó moszkvai (ill. bakui) vörösparancsnoki tanfolyam mellett májusban, ill. augusztusban és szeptemberben 2 magyar nyelvű vörösparancsnoki tanfolyam működött.¹

A Központi Irodának nemcsak az volt a célja, hogy ellássa a magyar katonai alakulatokat a mindeddig hiányzó magyar parancsnoki karral, hanem az is, hogy kiképezze az érlelődő magyar forradalom számára a vörösparancsnoki kádert, amely annyira hiányzott az első forradalomban. Az első tanfolyam augusztusban Moszkvából Bakuba költözött, ahol jelenleg Kapitány Gyulának, a szakiskola vezetőjének irányításával összesen 250 vörösparancsnok közül 100 hallgató részére szerveznek magasabb parancsnoki tanfolyamot. Az első tanfolyam Bakuba költözése után Moszkvában hasonló tanfolyam indult, amelyen 130 vörösparancsnok tanul.

A Központi Iroda nagy figyelmet fordít a tanfolyamok politikai nevelő munkájára. Amíg a jelenleg Bakuban levő tanfolyam Moszkvában volt, és most, hogy itt megindult a második tanfolyam, az iroda tagjai állandóan előadásokat tartanak. A heti 3–5 politikai óra felhasználásáról a Központi Iroda hozzáértő előadói és a tanfolyamok politikai biztosai gondoskodnak.

A Központi Iroda, a szeptemberi értekezlet határozata értelmében, szeretett volna 15, oroszul jól tudó elvtársat beíratni a Szverdlov Egyetemre, hogy felsőfokú politikai és szovjet képzésben részesüljenek. Úgy vélte, hogy a hiányos orosz nyelvtudásból eredő nehézségek leküzdhetők, ha ezek az elvtársak heti 3–4 külfönórát is vesznek Kun Béla, Varga stb. elvtárs részvételével.

Mínthogy ez a terv a Szverdlov Egyetem túlszűfolttsága miatt nem volt megvalósítható, a Központi Iroda nyomatékosan rámutat arra, hogy a fenti egyetem következő tanfolyamain kapnia kellene 15–20 helyet, hogy biztosíthassa ezzel a pártmunkások legfelsőbb fokú képzését . . .**

CPA IML. f. 17. op. 1. d. 92. ll. 26–28. ob. – Gépirásos másolat. (Oroszul.)

Megjelent: Bojevoje szotrudnyicsesztvo trugyascsihszja zarubezsnihsz sztran sz narodami Szovjetszkoi Rosszii (1917–1922. gg.). Moszkva 1957. 296–302. old.

¹ A magyar internacionalista vörösparancsnokok első iskoláját Omszkban kezdték szervezni 1920 elején. Június 1-től kezdve Moszkvában működött, augusztusban Bakuba költözött. Moszkvában 1920 szeptemberében megnyílt a magyar vörösparancsnokok második iskolája. Lásd a II. köt. 697–716. sz. dokumentumait és a hozzájuk fűzött jegyzeteket.

* Glavnoje upravlenijje vojenno-ucsebnih zavegyenyii = Katonai Tanintézetek Főigazgató-sága.

** Innen kezdve elhagytuk a Központi Iroda kiadói tevékenységéről szóló beszámolót.

*Tézisek a Szovjet-Oroszországban élő magyar kommunisták
legközelebbi feladatairól.*

*Elfogadta az OK(b)P magyar agitációs és propagandaosztályainak
II. szibériai értekezlete¹*

Omszk

1921. január 15–19

Az OKP magyar agitációs és propagandaosztályának 1920. szeptember 26–29. Moszkvában megtartott összoroszországi értekezletén elfogadott általános irányelvek szem előtt tartása mellett a Szibéria területén működő magyar agitációs és propagandaosztályok feladatai – a helyi viszonyokat tekintetbe véve – a következőkben foglalhatók össze:

1. A különböző ellenforradalmi frontokon kivívott nagyszerű győzelem eredménye a forradalom menetében mérföldes haladást jelent. Jelenti ez nem csupán a szövetkezett világkapitalizmus Tanács-Oroszország elleni összeesküvésének kudarcát, amelynek a példátlanul öntudatosan, a világforradalomért igazán önzetlenül és lelkesen küzdő orosz proletariátus szívós ellenállásán meg kellett törnie – jelenti ez nem csupán azt, hogy a külső határokon kivívott győzelem a belső lapangó, soha megnyugodni nem bíró, a régi „rendet” még visszakívánó ellenforradalmi elemeket elnémitotta, hanem jelenti a forradalomnak egy haladó korszakát, a gazdasági züllöttség ellen megindított harc korszakát. A forradalomnak ezen fejlettebb korszakba való jutása nem vonul el hatástalanul az európai proletariátus felett, mely az ő nehéz küzdelmében a tengerré dagadt forrásból, az oroszországi mozgalomból meríti erejét, de nem maradhat hatástalan a Tanács-Oroszország területén, tehát a forradalom tüzhelyén élő magyar nyelven beszélő kommunistákra sem. A gazdasági züllöttség ellen indított harcban, a forradalom gaz-

¹ A II. szibériai értekezlet 1921. január 15–19-én zajlott le. Munkájában 26 küldött vett részt 18 szekció képviselőjében, amelyek 864 párttagot és 302 tagjelöltet tömörítettek (a párttagok és tagjelöltek 65⁰/₀-a vöröskatonák voltak). A napirenden a következő kérdések szerepeltek: 1. A magyar szekciók Szibéria területi irodájának jelentése; 2. A helyi szekciók jelentései; 3. Feladataink Szovjet-Oroszországban; 4. Feladataink Magyarországon; 5. A vöröskatonák ügyei; 6. A szibériai területi iroda megválasztása; 7. Különféle indítványok. A jelentéseket megvitatták és jóváhagyták. A vöröskatonák körében végzett munkával kapcsolatban megállapították, hogy 1920 nyarán Szibériából 2000 magyar vöröskatonák utazott önként a lengyel és a Vrangel-rontra (ebből 950–1000 volt kommunista; Omszkból 2 zászlóalj ment, Barnaulból 1 zászlóalj, Szemipalatyinszkból 1 század). Szibériában 25 magyar kommunista szekció és 10 pártcsoport dolgozott. Az értekezlet részletesen megvitatta a pártiskolák kérdését: 7 hónap alatt 470 elvtárs végezte el a tanulmányokat. A magyar szekciók feladatainak kijelölésénél a magyar szekciók 1920. szeptember 26–29-i II. összoroszországi értekezletének határozatait vették alapul, figyelembe véve a helyi körülményeket. A magyar szekciók új szibériai területi irodájának tagjai a következők lettek: Iványi János, Fekete Sándor, Rác Zoltán, Kiss Béla, Méhes Aladár; pótagok: Berkovits Sándor, Weltner Sándor és Manhald Antal. (Vörös Újság [Omszk], 1921. február 1.; Vörös Újság [Moszkva], 1921. február 19.)

Az értekezletet a Központi Iroda nevében Kun Béla üdvözölte. (Vörös Újság [Moszkva], 1921. január 9.)

dasági alapokon való megerősítő munkájában, éppúgy, mint mikor kommunista kötelességünk a küzdő színtérre szólított bennünket, az orosz proletariátussal karöltve még sokkal nagyobb energiával kell kivenni részünket abból a munkából, mely legyőzve az éhség és hideg rémét, Tanács-Oroszországot politikai és gazdasági szempontból olyan hatalommá fejleszti, amelyre a világproletariátus bizalommal támaszkodhat.

2. Minden magyar nyelven beszélő kommunista, akit a forradalom érdeke nem állított oda egy másik fontos örhelyre, vagy akit a mozgalom menete nem szólít el egy másik területre: tartsa legelsőbrendű forradalmi kötelességének, minden erejével odahatni, hogy a szükségletet kielégíteni nem képes vagy teljesen üzemképtelenül álló gyárak, ipartelepek és műhelyek, a parlagon heverő, megműveletlen földek termelőképesége az ő szakszerű és öntudatosan szorgalmas munkája által emelkedjék vagy üzemképessé legyen. E célból a magyar agitációs és propagandaosztályokra hárul az a feladat, hogy pártunkban tömörült összes elvtársak közül azokat, akiket a forradalom érdeke nem tart lefoglalva másutt (vöröskatonák) vagy akik olyan helyeken dolgoznak, ahol nem fejthetnek ki szak tudásuknak megfelelő munkát: haladéktalanul a szakmájuknak inkább megfelelő olyan helyekre vezényeljék, ahol szakképzettségük révén sokkal nagyobb munkateljesítményt érhetnek el. Minden agitációs és propagandaosztály hasson oda, hogy pártunk tagjai egyszersmind a szakszervezetek tagjai is legyenek, hogy ezáltal a Tanács-Oroszország gazdasági felépítésére irányuló, a gazdasági életet megszervezni hivatott körök légkörébe kerülve tetterős támogatásukkal megkönnyítsék azoknak alkotó munkáját. Minden agitációs és propagandaosztály tartsa kötelességének a még itt tartózkodó pártunkívüli munkások között széles körű agitációt kifejteni azon célból, hogy azok az elindulásuk előtti időszakot tetterős munkájukkal Tanács-Oroszország gazdasági megerősítésére fordítsák.

3. Tanács-Oroszország feladatainak első része a proletárállamnak minden téren való támogatásában merül ki, míg feladataink másik részét az elvtársaknak a magyarországi forradalomra való előkészítése kell hogy képezze. Ebben a munkánkban legelső helyet a szigorú pártfegyelemre való szoktatás és a nevelés foglalja le. Hogy pártunk összes tagjai megérthessék, mennyire szükséges magukat minden egyes esetben a pártfegyelemnek alárendelniük; hogy megérthessék, hogy a pártfegyelem az az erő, amely pártunkat oly hatalmassá teszi, ahhoz feltétlenül a nevelés egyes fokozatainak kell átesniük. E célból azokon a helyeken, ahol az elvtársak napenkénti esti foglalkoztatása még nem folyik (a foglalkozás csak az orosz gyűlések meghatározott napjain, a katonaképzések és a társadalmi munka alkalmával marad el), haladéktalanul tétessenek meg a kellő intézkedések. Pártunknak minden tagja köteleztessék szóbeli vagy írásbeli előadások tartására, hogy ezáltal is bizonyos önállóságot nyerjenek. Az egyes tanácsintézményekben foglalkozó elvtársak időről időre tartsanak az intézmények működéséről előadásokat, hogy tagjaink ismereteit azáltal is növeljék. A nevelésnek ez a módja óriási mértékben megkönnyíti a pártiskolák munkáját és képessé teszi őket nagyobb eredmény elérésére.

4. A forradalommal való szorosabb kapcsolat megteremtése céljából szüksé-

ges az OKP-val való teljes összeforrás. Bár ez a VIII. pártkongresszus megfelelő határozata értelmében elméletben már megvan, a gyakorlatban azonban még sok kívánnivalót hagy maga után. Az a kivételes állapot, amelyben mi itt Oroszországban a világháború következményeképpen élünk, lehetővé teszi számunkra, hogy az egész világra nagy fontossággal bíró mozgalomban állandóan benne éljünk, megismerjük a kezdetlegességből származó hibákat, és gyakorlati tapasztalatokat szerezve, a magyarországi mozgalomban abban a helyzetben lehessünk, hogy ezeket a hibákat mihamarább kiküszöböljük, illetve elkerüljük. E célból a magyar agitációs és propagandaosztályoknál regisztrált összes tagok és tagjelöltek az OKP helyi szervezeteinek valamennyi gyűlésén megjelenni tartoznak, hogy minden fontos párthatározatról közvetlen tudomást szerezhessenek. Azok az elvtársak pedig, akik az orosz nyelvben némi jártassággal bírnak, legyenek kötelezve nemcsak ott lenni minden gyűlésen, hanem az előadott tárgyhoz hozzá is szólni.

5. A pártonkívüli munkások közötti agitáció és felvilágosító munka magyarországi mozgalmunk érdekében nagy fontossággal bír. Most, hogy a nagyobb tömegek már elutaztak, a még szállításra kerülő pártonkívüli munkások kisebb csoportjaival módunkban van bővebben foglalkozni. Az agitáció kifejtésénél tekintetbe kell venni, hogy a most elszállításra váró volt hadifoglyok nagy százaléka a több éven keresztül falvakon dolgozó földművesmunkásokból kerül ki, ahol politikai kiképzésben nem részesültek, és így a mozgalom menetében teljes járatlanságot árulnak el. Éppen ezért az agitációt közöttük a legközvetlenebb formában kell végeznünk oly módon, hogy az új tanok befogadása minden nehézség nélkül megtörténhessen. Figyelembe kell venni, hogy ezeknél a munkástestvéreinknél a hároméves forradalom minden nagyszerűsége hatástalan maradt, hogy a kulákok, akiknél leginkább dolgoztak, a régi rendszer bukása ellenére, továbbra is kizsákmányolták őket. Így a társadalmi átalakulás az ő életmódjukban semmiféle változást nem idézett elő. Ajánlatos közöttük vitákat provokáló beszélgetéseket folytatni, kiragadni egyes tárgyakat mindennapi életünkől és kerülni minden formaságot, amely a forradalomtól annyi ideig elzárva tartott tömegeket elriasztaná tőlünk.

Minden hadifogoly-transzporton a Központi Iroda 7. számú körlevele értelmében, megfelelő és kellő mennyiségű politikai munkás helyezendő el, akik útközben felvilágosító munkát fejtenek ki, gondoskodnak literatúráról és megérkezve Moszkvába vagy Pétervárra, jelentést tesznek a Központi Irodának, illetve a pétervári osztálynak a végzett politikai munkáról és esetleges megfigyelésükről. A transzportba beosztott politikai munkások felvilágosítandók, hogy a volt hadifoglyokkal való érintkezésben kerüljék az atyáskodást, amely épp az ellenkező hatást szüli, igyekezzenek közvetlenek lenni, mert egy-egy odavetett okos szó alkalmas pillanatban többet ér a legszebb szónoklatnál.

6. A Szibéria területén működő pártiskolákban észlelt tanerőhiány, az ott összegyűlt hallgatóságnak hozzávetőleg sem egyforma értelmiségi foka lehetlenné teszi, hogy az iskolák a hozzájuk fűzött reményeket beváltsák. Ebből a szempontból kiindulva az iskolák mai összeállításának megváltoztatása látszik

szükségesnek olyképpen, hogy egyrészt a tanerőkben észlelt hiány megszűnjék, másrészt a különféle értelmiséggel bíró elvtársak, értelmiségük szerint három iskolában csoportosíttassanak. E csoportok egyike tisztán földművesekből álljon, lehetőleg egyforma képzettségű elvtársakból összeválogatva. A másik csoport részben földművesekből, részben pedig iparosokból álljon az első csoportnál magasabb értelmiséggel, míg a harmadik csoportba szintén tekintet nélkül a foglalkozásukra, a legjobbak kerüljenek be. A rendelkezésükre álló anyagnak az előterjesztett módon való csoportosítása megkönnyíti a hallgatók nevelését és az eddiginél jobb eredmény elérését biztosítja, amely mozgalmunk szempontjából felette kívánatos. A javaslat minden nehézség és megrázkódtatás nélkül, a területünkön működő négy pártiskola közül egyiknek a megszüntetése által életbe léphet anélkül, hogy a hallgatók száma ezáltal megfogyna.

7. Az előrehaladott evakuáció következtében az egyes osztályok körletéből a tömegek teljesen eltűntek, vagy pedig elszállításuk a legközelebbi idők kérdése. Részben a pártonkívüliek kivonása, részben a kommunisták elvezénylése által a párt körletében megmaradt kevés számú párttag között meglehetősen lanya pártélet folyik, mely körülmény forradalmi szempontból káros. A forradalom állandóan a mozgalomban tevékeny elvtársakat kíván, akiket a szükséghez mérten megfelelő helyekre állít. A helyzet mai állása az erőknek összevonását és újból való szétszétét teszi szükségessé. A hosszú idő óta egy helyen működő elvtársak felváltása, a pártélet felélénkítése céljából is szükségessé vált. E célból azok az osztályok, amelyeknek körletéből a volt hadifoglyok eltávoztak, vagy ahol vöröskatonai csapatrészek nincsenek és a tagok létszáma oly alacsonyra apadt le, hogy a pártszempontokat figyelembe véve, az osztályok működése feleslegessé vált, a legközelebbi kormányzósághoz vonulnak be, ahol intézkedés történik elhelyezésüket illetőleg. A hosszabb idő óta egy helyben dolgozó pártmunkásoknak felváltása az újonnan megválasztott terir* legelső feladatai közé tartozik, mely az értekezlet befejezése után azonnal megteszi az intézkedéseket.

8. A Távól-keleti Köztársaságban most újabban alakuló agitációs és propagandaosztályok egyrészt a nagy távolság miatt, mely a Szibterir részéről a helyes áttekintést, az összes pártot érdeklő ügyekben nehézkessé teszi, másrészt azon körülmény, hogy az Irkutszktól keletre eső terület jogilag, úgyszintén közigazgatásilag nem tartozik Tanács-Oroszországhoz, szükségessé teszi egy új távól-keleti terir felállítását. Hogy azonban az általunk is, még az első időben a Kolcsakuralom alól való felszabadulás után elkövetett szervezési hibák, különösen a Vörös Hadsereg szervezésénél meg ne ismétlődjenek, a most felszabadult távól-keleti tartományban, az összes szervezési kérdésekben már gyakorlati tapasztalatokat szerzett szibériai osztályok a megalakult távól-keleti terirnek a legmesszebbmenő támogatást biztosítják. A két és fél évig állandóan ellenforradalmi befolyás alatt élő volt hadifoglyok felvilágosítására, amennyiben e célra a már elvezényelt pártmunkások száma nem volna elegendő, újabb pártmunkások adandók a távól-keleti terir rendelkezésére.

* A szibériai területi irodáról van szó.

A távol-keleti területi konferencia egybehívására, amennyiben azt technikai akadályok nem gátolnák, a Szibterir konferenciájának lezajlása után rögtön tényszerűen meg kell intézkedések. Az irányelvekkel való szorosabb megismerkedés egy egészséges mozgalom kifejlődését biztosítaná. A távol-keleti terir megerősítésére az újonnan megválasztott Szibterir egyik tagját állandó munkára Csibába vezényli.

PI Archivum. F. 966/4. 66. ő. e. 7-8. l. – Nyomatott rölap.

246

*Az OK(b)P KB mellett működő magyar agitációs
és propagandaosztályok Központi Irodájának ülésén készült jegyzőkönyv
a Moszkvai Iroda politikai munkájáról*

Moszkva

1921. február 6

Jelen vannak: Kun Béla, Rudnyánszky Endre, Márkus Pál, Bátori János és Krizsán Sándor elvtársak, a Központi Iroda rendes tagjai, Müller Ernő elvtárs, a Központi Iroda póttagja, Kiss Jenő, Dán István és Landauer Árpád elvtársak, a moszkvai agitációs és propagandaosztály elnökségének (MI)* tagjai, továbbá Majoros Zoltán és Mandl Arnold elvtársak, mint meghívottak.

Elnök: Kun Béla elvtárs.

Jegyző: Krizsán Sándor elvtárs.

Napirend:

1. A moszkvai osztály politikai munkájának tervszerűvé tétele kérdése.
2. A moszkvai osztály pártiskolájának kérdése.

1. Kun elvtárs elfogadott indítványára Kiss elvtárs ismerteti a MI eddigi működési programját, rámutatva arra, hogy az eddigi politikai erők – a párttagok számának erős megnövekedése folytán – a MI szerint is elégtelenek, s ezért ez utóbbi már hozott is határozatot azt illetően, hogy a Központi Irodától újabb pártmunkásokat kér. Megemlíti, hogy az osztály élénk pártéletének nagy akadálya a klub, vagy valamilyen más, gyűlések tartására alkalmas helyiség hiánya. Hogy a MI mindent elkövetett a pártélet intenzitásának emelésére, annak bizonyítására felhossa, hogy a MI január folyamán a párttagok számára 39, a pártonkívüliek számára pedig 19 előadást, illetve meetinget tartott.

Dán elvtárs megjegyzi, hogy az iroda régebben foglalkozik az írni-olvasni nem tudás likvidálásának kérdésével is, de megfelelő helyiség hiányában ez irányban valami gyakorlati lépést tennie még nem állt módjában.

Kun elvtárs elsősorban annak kijelentését tartja szükségesnek, hogy a Központi

* Moszkvai Iroda.

Irodát február 2-iki ülésén hozott határozata alkalmával csupán az a szándék vezette, hogy segítségére menjen a MI-nak a pártélet intenzívebbé és tervszerűbbé tételében. Helyteleníti azt az eddigi szokást, hogy a pártsejtüléseken elméleti kérdésekkel foglalkozó előadásokat tartanak, s ezek helyett az aktuális eseményekhez fűződő kérdések megvitatását ajánlja. A pártonkívüliek közötti munkát gyengének találja, ezért különös figyelmet gondol fordítani a leszerelt vöröskatonák, az „Instrumentalni zavod”-ban (Szerszámgyárban) dolgozók és az evakuálódó, volt hadifoglyok közti munkára. A vöröskatonákhoz kivezénylendők volnának az agitátortanfolyam hallgatói, a magyar munkásosztaghoz¹ Batori elvtárs támogatására még legalább 3 segéderő (1 párt, 1 szakszervezeti és 1 kultúrmunkás) kellene, s az összes pártsejtben be kellene vezetni a „kruzsok” (kör)-rendszerű foglalkozást minden erre alkalmas erőnek pártfegyelmi úton való legerélyesebb mozgósításával, állandó számontartásával és az egyes pártsejtkekhez való erősítésével.

Raáb elvtárs a pártélet intenzitásának fokozására elegendőnek tartja a tervszerűség bevezetését és a helyiségkérdés megoldását. Többek hozzászólása után Kun elvtárs konkretizált indítványára az ülés elhatározza, hogy

1. a felelős pártmunkásoknak az egyes pártsejtkek közt való célszerű elosztása megvalósításaképpen

a vörösparancsnoki tanfolyam pártsejtjéhez Kendra, Petrasevszky, Müller, Raáb és Dán elvtársakat;

a magyar munkásosztag pártsejtjéhez Batori, Kun és Landauer elvtársakat;

a felsőbb pártiskola sejtjéhez Rudnyánszky, Pogány és Gosztola elvtársakat;

a magyar kommuna pártsejtjéhez Pelikán, Márkus és Kiss elvtársakat;

a szerszámgyár jacsejkájához Varga Jenő és Sorger elvtársakat;

a 286. sz. öszp. kórház sejtjéhez Mandl és Pollacsek elvtársakat;

s a Külf. Tanácsok Szövetsége sejtjéhez Leibovicz és Krizsán elvtársakat kapcsolja;

2. az összes, az 1. pontban különböző pártsejtkekhez rendelt pártmunkások kötelesek saját pártsejtjeikben fennálló, lektori vagy másfajta teendőiken kívül az MI rendelkezése szerint legalább heti egy előadást tartani;

3. utasítja Mandl elvtársat, hogy a 286. sz. kórház nagytermét minden csütörtök estére akadály nélkül bocsássa az MI rendelkezésére az osztály öszgyűléseinek megtartására;

4. a magyar munkásosztag vezetőjének meghagyja, hogy hetenként 2-szer megfelelő helyiséget adjon rendelkezésre az osztag pártsejtjének a kruzsokszerű foglalkozásra és az osztag lakóhelyének közvetlen környékén alkalmas termet keresen és biztosítson a heti pártsejtgyűlések megtartására; megbízza Krizsán, Mandl és Dán elvtársakat, hogy az osztály összes céljaira kellő klubhelyiség átenged-

¹ A magyar munkáscsapat még 1920-ban jött létre, azokból a Moszkvába érkezett magyar internacionalistákból, akik nem kaptak rögtön beosztást pártiskolára vagy katonai iskolára. Az alakulat 1921 márciusában, a Központi Iroda határozata értelmében szűnt meg. (PI Archivum. F. 966/1. 5. ö. e. 31. 60., 61., 64. l. és hátl.)

dése vagy kiutalása végett lépjenek érintkezésbe a Baumanovszkij rajon* pártbizottságával és lakásügyi hivatalával; s végül

5. a következő hét folyamán minden az 1. pont szerint valamely pártsejthez erősített pártmunkáscsoport kezdje meg a kruzsokszerű foglalkozás szervezését, s erről a legközelebb összehívandó együttes ülésen számoljanak be.

Landauer elvtárs jelenti, hogy a moszkvai osztály pártiskolájának II. tanfolyamára ez ideig 22 elvtárs érkezett be. Ajánlja a tanfolyam megkezdését.

Raáb elvtárs indítványára az ülés elhatározza, hogy az előadások 10-én megkezdendők, a 30-as létszám azonban a helyben jelentkező pártonkívüli munkások és földművesek sorából csupán 14-én egészíthető ki, tekintettel a vidékről esetleg még beérkezendő vezényelték elsősorban való jogosultságára, és utasítja az iskola vezetőségét, hogy a tanfolyam összetételét az előadások megkezdése előtt vizsgálja felül.

Krizsán Sándor
jegyző

PI Archivum. F. 966/I. 5. ö. e. 43-45. l. – Kézírási tisztázat.

247

*Jegyzőkönyv a IV. hadsereg különleges osztágának 3. századában működő
magyar kommunista sejt gyűléséről
a Vörös Hadseregből történő leszerelés tárgyában*

Szimferopol

1921. február 15

Jelen volt a századnak politikai munkása: Somogyi József.

Elnöknek és jegyzőnek, a december hónapban megtartott gyűlés határozata értelmében Somogyi József, Szabó József elvtársakat jelölte meg. Segéd-elnöknek Hubek Pál elvtársat.

Napirend:

1. Beszámoló az árme konferenciáról – Somogyi.
2. A magyarországi forradalom története – Somogyi.
3. Jelentés a magyar agitáció-propaganda központi vezetőségének.
4. A pártfegyelem, előadó – Somogyi.
5. Esetleges indítványok.

A napirendnek harmadik pontját, mint jegyzőkönyvi kivonatot küldi a Központi Vezetőségnek.

Alulírottan tesszük jelentésünket mi, akik tagjai vagyunk az Orosz Kommunista Pártnak. Akik még az imperialista háborúnak lettünk áldozatai. Kidobva piszkos hazafias érdekekért Szibériának, valamint Ázsiának homoksivatagaiban,

* Kerület.

ahol az 1918. év orosz forradalomnak magasan lengő szabadság vérpiros lobo-
gója, amely megdobbantotta szívünket, ökölbe szorította munkáskezünket.*
Amellyel három éven keresztül sújtunk le elnyomóinkra.

Megértve a kommunnak hívó szavát – az orosz proletársággal együtt fegyver-
rel kezünkben védjük a szabad Orosz Tanácsköztársaság épülőben levő épületét.
És megvédtük az ellene irányuló támadás ellen, valamint a nemzetközi burzsoá
támadása ellen, amely a Tanács-Oroszország ellen irányult.

Jelenleg most ebben az időben, amikor leverve vannak a munkásság ellenségei,
csak egy frontunk maradt, a munka frontja.

És mi külföldiek az orosz forradalomnak önkéntes katonái, akik jelenleg a
jelentésüket küldik a magyar ag. pro. R. vezetőségének,** ha lehetséges emeljen
ki bennünket a Vörös Hadsereg 4 árme kötelékéből és bennünket, akik mindig
fronton voltak, az iskolának padjaiban foglalhassunk helyet, ki meg dolgozni me-
hessen saját tudása szerint az I-ső szabad proletárházában.

Megjegyezni bátorkodunk, hogy fent leírtak nem jelentenek ellenforradalmat,
mert amikor támadni látjuk az Orosz Tanácsköztársaságot, azonnal fegyverrel
kezünkben, annak megvédésére sietünk.

De ami a legjobban vezényelt bennünket a jelentés megtételére az, hogy az
árménak különböző rendelete, amely szabadságot különböző évfolyambelieket.
Amibe a mi elvtársaink is belesznek. És mi mind kommunisták és ezt azon a
szemüvegen keresztül is vizsgáljuk és arra a meggyőződésre jöttünk reá, hogy mi,
akik még nem fejeztük be kötelességünket és nem vezet jóra bennünket az, hogy
széjjeleresszük azt a tömeget, amit 3 éven keresztül nagyon, de nagyon nehezen
tudtunk összehozni.

Ez, ami bennünket kényszerített e jelentés megtételére, és ha lehetséges ben-
nünket a Krímből Szimferopol városába a 4. árme hadsereg kötelékéből kivenni.

Jelenleg mindezen ellenségtől megtisztulva van a proletariátus, csak egy köte-
lesség maradt hátra, dolgozni, helyreállítani mindazon gazdasági romlást, amit
még az imperialista háború, valamint a forradalom tett tönkre.

És mi, akik tudjuk, hogy még nem fejeztük be kötelességünket, menni kell
még oda, ahol rabláncok szorulnak a munkásság kezeire, ilyen hely Magyar-
ország.

Tehát most, amikor leverve vannak ellenségeink, ha lehetőség megnyílt kilépni
a Vörös Hadseregből, együtt, egy csoportban akarunk elmenni, azaz maradni,
hogy hároméves forradalmi tudásunkkal mehessünk a jövő magyar forradalom-
ban.

Mindezeket proletári fogadalmunkkal biztosítjuk, alávetjük magunkat a forra-
dalmi vezetőinknek, határozatainak, tőlük várjuk a mi felvilágosításunkat – (ta-
nításunkat), amely után csak egy öntudatos, megdönthetetlen magyar II. Tanács-
köztársaság következhet.

Továbbá, ha nem leszünk is a Vörös Hadsereg kötelékében, amikor támadni

* Eredetiben így. A hibás fogalmazás jellemzi az egész dokumentumot.

** Eredetiben így. A dokumentum szerzői a magyar agitációs és propagandaosztályok Központi
Irodájára gondoltak.

látjuk a munkásság I-ső szabad hazáját, azonnal fegyverrel kezünkben, annak megvédésére sietünk.

Beismerjük azt, hogy nem lehet óráról órára és napról napra forradalmat előállítani, ezért ki munkájával, ki meg az iskolának padjaiban fog helyet foglalni.

Ez, ami lebegjen minden magyar kommunista szemei előtt. Ne csüggedjünk, ökölbe szorítva tartsuk kezeinket, ha ma nem, holnap miénk lesz a győzelem; az ökölbe szorult kézzel lesújtunk, amikor eljuthatunk a burzsoá szép mondása szerint a magyar rónákra. És mind ilyen hely Moszkva, vagy ahol a külföldi elvtársak csoportosulnak, oda helyezni, hogy ezáltal együttesen mehessünk el az eljövendő magyar megdönthetetlen forradalomba.

Itt jelenleg öten vagyunk, akik mindannyian tagjai vagyunk a kommunista pártnak, akiket a saját öntudata vezényelt be a pártba. Ha nem is vagyunk teljesen annak alapelveivel tisztában, de önöktől várjuk azt el most, amikor csak ez egy van hátra, hogy dolgozni és tanulni – hogy bennünket tanítsanak.

Jelentésünk befejezése után csatoljuk határozatunkat. A Krímben a 4 ármé oszobij otgyeljenél* levő magyar kommunisták részéről.

Határozat,

amely elfogadtatott 1921. február 15-én Krím–Szimferopol város 4 ármé oszobij otgyeljenél megtartott magyar ajkú kommunista gyűlésén.

Mi, akik önkéntes katonái vagyunk az orosz forradalomnak, akik az egész imperialista érdekekért küzdöttünk, kerültünk fogságba a hideg Szibériában, Ázsiának homoksivatagaiban, ahol a mindenféle megpróbáltatásban az 1918-as éves orosz forradalomnak magasan lengő szabadság vérpiros lobogója megdobbantotta szíveinket, és fegyverrel kezünkben az orosz testvérekkel együtt küzdöttünk nemcsak a saját érdekeinkért, hanem az egész világ elnyomott munkásságának érdekeiért. És megvédtük, kivívtuk, levertük mindazon ellenforradalmat, amely a Tanács-Oroszország elnyomására törekedett, és öntudatos legyen a forradalmunk. Megdönthetetlen legyen a II-ik Magyar Tanácsköztársaság.

Legyen ez úgy, amint ezt mi kiáltjuk, felszabadítója minden elnyomott munkás-testvérünknek.

De reszkessenek azok, akik annak elnyomására törekszenek.

Éljen a világot megváltó szociális forradalom!

Éljen a 3-ik kommunista nemzetköziség!

Éljen a II-ik, megdönthetetlen Magyar Tanácsköztársaság! Éljen – éljen!

Elnök: *Somogyi József* ot.** politikai munkása.

Titkár: Szabó II. József.

A század vöröskatonái

Megjegyzés:

1. A századnál a politikai munka gyenge – ok mindennap szolgálatban vannak.

* A 4. hadsereg különleges osztálya.

** Otrjad – osztag.

2. A munkáshadseregbe elvezényelve lett 30 elv.

A hadseregből elbocsátva 26 elvtárs.

A századnál jelenleg 65 elvtárs, abból 60 tagja pártnak, 5 elvtárs kandidált.

Forradalmi írárok a századnál vegyesen van 130 db, 2 db „A kommunizmus ábécéje” újság, magyar nincs.

3. A jelentés átadója bővebben fel fogja a mi ittlétünkről világosítani önöket.

1920. december 24-én Kun Béla elvtársnak Bortolas József elvtárstól küldtem jelentést és úgy volt, hogy vissza fog jönni és nem tudom miért nem jött vissza.

Az ármé a legközelebb szabadságot fogja 94., 93., 92. évfolyambelieket.

Különösebb események a Krímben most még nincsenek.

Elvtársi üdvözlettel:

Somogyi József

ot. politikai munkása

PI Archivum. F. 966/16. 207. ő. e. 24–26. l. és hátl. – Kézírást tisztázta.

248

*Az OK(b)P tyumenyi bizottsága mellett működő
magyar agitációs és propagandaosztály jelentése
a magyar agitációs és propagandaosztályok Központi Irodájához
az internacionalistáknak az ellenforradalom elleni harcban való részvételéről*

Tyumeny

1921. február 15

Tisztelt Elvtársak!

Mellékelten átszámazzuk Anket-ívünket f. é. január hó 15-től f. é. február hó 15-ig terjedő időtartamról.

Pártéletünk menetéről a következőket: A tyumenyi kormányzásban már kb. két hét óta tart a parasztlázadás, jobban mondva a kulákok és banditák felkelése, melyre természetesen az összes kommunisták mozgósítva vannak. Pártcsopor-tunk a legjobb példával jár elől e harcban úgy a fronton, valamint a városban teljesítendő szolgálatban. Tagjaink öntudata és fegyelmezettsége a legodaadóbb támogatásban részesíti orosz elvtársainkat. A gyűlések, felolvasások stb., dacára a nehéz szolgálatnak, nem szenvednek fennakadást. A helyzet a helyi kormány-zóságban nem nevezhető kritikusként, mindazonáltal energikus lépéseket kellett életbe léptetni. Reméljük azonban, hogy a kulákok elleni harc rövid időn belül ezek leveretésével likvidálva lesz.

Mint utolsó levelünkben közöltük volt, nagyon kellemetlen és mondhatni hát-rányos politikai munkálatunkra azon körülmény, hogy a svéd missziótól kapott fehérnemű csak 50⁰/0-át elégítette ki a volt hadifoglyoknak, felsőruhát pedig egy-általában senki sem kapott. Naponta – dacára a kormányzásban folyó harcok-

nak – csoportosan jönnek a volt hadifoglyok a falvakból, és követelőznek a Gu-bevaknál* mondva, hogy Omszkban mindenki kapott alsó- és felsőruhát. Mi természetesen csak azzal tudjuk a tömeget biztatni, hogy a közeljövőben érkezik küldemény és akkor kap mindenki. Kérjük tehát a Központi Iroda hasson oda a federációnál, hogy lerongyolt elvtársainkat kielégíthessük, mert tényleg nagyon rászorulnak a segélyre.

Mindenesetre határozott választ kérünk e tárgyban, mihez tartás végett a tömeggel szemben.

Talán kaphatnánk e sorok átadója útján újabb irodalmat?

Kommunista elvtársi üdvözléssel:

Fischer Sándor titkár

PI Archivum. F. 966/2. 24. ő. e. 10. 1. – Gépírásos tisztazat.

249

Az OK(b)P Orenburg kormányzósági bizottsága mellett működő magyar osztály jelentése 1920. október 15. és 1921. február 28. között kifejtett tevékenységéről

Orenburg

1921. március 10

Tisztelt elvtársak!

Beküldjük jelentésünket október hó 15-től kezdődőleg végzett munkánkról egészen február hó 28-ig bezárólag.

1. Az orenburgi magyar szekció rendes gyűlést tartott 17-szer. Melyen a napirend a következő pontokból szokott állani.

1. pont: a múlt heti jegyzőkönyv felolvasása.

2. pont: a jelenlegi politikai helyzet.

3. pont: lekcio „A kommunizmus ábécéje” vagy más kommunista literatúrából, kibővített magyarázattal.

4. pont: különfélék: mely pontnál szintén politikai és gazdasági kérdésekkel szoktunk foglalkozni.

2. Tartottunk hat rendkívüli kommunista gyűlést, melyen szigorúan pártügyeket vitattunk meg. Többek között Rudnyánszky elvtársnak a „Vörös Újság” III. évfolyam (58) 2. számában megjelent cikkét, ugyancsak a „Vörös Újság” 3. számában Kun Béla elvtársnak megjelent („A pártszervezés kérdései”) című cikkét vitattuk meg.¹ Ezenkívül élénk vitára adott alkalmat a Rudzutak elvtárs által fel-

¹ Rudnyánszky Endre „Halaszthatatlan feladatok” című cikke a moszkvai „Vörös Újság” 1921. január 15-i, 2. számában jelent meg. Kun Béla „A pártszervezés kérdései” című cikke két részben, a lap 3. és 4. számában (1921. január 23-án és 29-én) jelent meg. Ezenkívül a „Vörös

* Kormányzósági evakuációs bizottság.

állított és a Trockij elvtárs által felállított tézisek megvitatása a szakszervezeti kérdésekről.

3. Tizenkét esetben tartottunk vezetőségi ülést, melyen a különböző helyekre való vezényléseket, és heti munkánkat előre szoktuk kidolgozni.

4. Lekciót: 37 esetben tartottunk, melyből 23 esetben „A kommunizmus ábécéjé”-ből és 14 esetben más kommunista literatúrából tartottunk előadást.

5. Vitaestélyt 14 esetben tartottunk a következő címekkel. Mi a kommunizmus? Mi a szocializmus? Bank-kérdések a tanácsállamban. Hogy és milyen körülmények között alakítandók meg a munkástanácsok és más fontosabb kérdések.

6. A hazautazó hadifoglyok között 9 esetben tartottunk meetinget azzal a címmel: Mi a hazautazó hadifoglyok kötelessége? A kapitalizmus csődje és más fontosabb kérdések.

7. Koncert-meetinget rendeztünk 4 esetben úm.

1. a vörös hét jelentősége.

2. Kun Béla elvtárs megérkezése Moszkvába, mely megérkezéssel rámutattunk a nemzetközi kapitalizmus erőtlenségére és végső vonaglására.

3. Gyermekhét, melyre a magyar ajkú elvtársak 70 ezer rubelt és sok ruhaneműt adományoztak a gyermekek felruházására.

4. Liebknecht Károly és Luxemburg Róza elvtársainknak halálának évfordulója emlékére.

8. Vidéki pártmunkára 5 esetben vezényeltünk úm. 2-szer Aktyubinszkba, 2-szer Ileckbe és 1-szer Preobrazsenszkij-zavodba.

9. Moszkvába beszámolót tartani 1 esetben küldtünk egy elvtársat.

10. A moszkvai c. b.* részére havi jelentést 4 esetben küldöttünk.

11. A moszkvai c. b. rendelkezésére eddig 18 elvtársat, név szerint:

1. Oleander Pál

2. Bosnyák György

3. Vágó Ferenc

4. Paár Ferenc

5. Gönczi István

6. Varga Miklós

7. Gruja Demeter

8. Potyondi Sándor

9. Kuruc József

10. Horváth János

11. Bernáth Mihály

12. Lőrincz Sándor

13. Szabó Zoltán

14. Krizsman Ferenc

15. Nagy Ferenc

16. Greiner Oszkár

17. Molnár Ferenc

18. Krizsák István

12. A pártból lopásért ki lett törölve Kedves Pál, és pártfegyelem sértésért Medl Lőrinc.

Újság” ugyancsak az 1921. január 15-i, 2. számában mindkét cikket mellékletben is közölte. Azt vizsgálta, hogy a dühöngő fehérterror közepette hogyan lehet újjáépíteni a Kommunista Magyarországi Pártja pártszervezetét. A cikkek nyomán hosszan tartó vita indult erről a kérdéssel a Szovjet-Oroszországban, Ausztriában, Németországban, Csehszlovákiában stb. élő magyar kommunista emigránsok körében.

* Centralnoje Bjuro – Központi Iroda.

13. Október 15-től február végéig 14 rendes és 5 rendkívüli szubbotnyikon vettünk eredményesen részt.

14. A város különböző helyein, ahol nagyobb számban találhatóak voltak hadifoglyok vagy leszerelt vöröskatonák, naponta csendes agitációt végzünk és végeztünk.

15. A hetenként kötelező kommunista rajoni gyűléseken minden esetben megjelentünk.

16. A szekció körletében jacsejkát alakítottunk. Ide összpontosítottuk azon kommunista elvtársakat, kik különböző helyeken dolgoznak és nem voltak jacsejkában. A jacsejka eredményes szubbotnyik munkákat végzett. A jacsejka, mely januárban alakult meg, eddig 9-szer tartott gyűlést.

17. Február hónapban sorozatos előadások lettek tartva naponta 10–12-ig és 3–5-ig. Összesen 16-szor, mely előadásokra úgy a párt, mint a pártonkívüli elvtársak nagyobb számban ellátogattak.

18. Az Orenburgtól 50 versztnyre megalakult internacionalista kommunában jelenleg 30 magyar elvtársunk, köztük 12 kommunista dolgozik. Ezen elvtársak között a pártmunkát Serkövits elvtárs végzi, aki egyúttal intézője a kommunának.¹

19. Az Orenburgban élő leszerelt vöröskatonák és kommunisták névsorát és adatait itt mellékeljük.*

Elvtársi üdvözlettel

Titkár: Szemeczely József

Elnökségi tagok: Gerő Gyula**

PI Archívum. F. 966/4. 57. ó. e. 26–29. l. – Kézírásos tisztázat.

250

A magyar agitációs és propagandaszekciók szibériai területi irodájának levele a Szibériai Forradalmi Bizottsághoz

Ligeti Károly omszki emlékművének felállításával kapcsolatban

Omszk

1921. március 20

Tavaly májusban a magyar kommunisták I. szibériai értekezlete egyhangúlag elhatározta, hogy emlékművet állít Ligeti Károly elvtársnak, az Omszki Munkás-, Katona- és Parasztküldöttek Szovjetje Végrehajtó Bizottsága egykori tagjának, a

¹ A kommunát Kun Béláról nevezték el. 1921 áprilisában 48 internacionalista dolgozott itt. A kommunát azonban hamarosan fehérbanditák rohanták meg. A gazdaságot szét dúlták és majdnem valamennyi kommunárt bestiális módon legyilkolták. (PI Archívum. F. 966/4. 57. ó. e. 32–33. l.)

* A névsor nincs mellékelve.

** A második aláírás olvashatatlan.

Szibériában levő magyar proletárok vezérének, aki 1919-ben Omszokban hősi halált halt.

Mindeddig azonban nem volt meg a lehetőség e forradalmi kötelességünk teljesítésére. A magyar szekciók ez év januári, II. szibériai területi értekezlete a magyar szekciók új Szibéria területi irodáját bízta meg e forradalmi kötelesség teljesítésével.

E feladat elvégzése most már annál sürgetőbb, minthogy a magyar szekciók Központi Irodájának rendelkezése értelmében megkezdődött a magyar kommunisták átdobása és átcsoportosítása Szibériából a nyugati politikai frontra, s ez azt jelenti, hogy még az evakuálás előtt teljesítenünk kell ezt a kötelességünket.

Az emlékmű költségeinek fedezésére 400 000 rubel van a birtokunkban, amelyet önkéntes adományokból gyűjtöttünk össze. Rendelkezésünkre áll a kész művészi terv, s embereink is vannak, akik megfelelően irányíthatják a munkát. Szükséges azonban, hogy a Szibériai Forradalmi Bizottság lehetővé tegye számunkra az emlékműhöz szükséges anyagok beszerzését, nevezetesen uráli követ, cementet és egyéb építőanyagot.

Az emlékművet Omszokban szeretnénk felállítani, valamilyen, a forradalom története szempontjából emlékezetes helyen, vagy egy olyan ponton, amelyhez Ligeti elvtárs életének valamilyen kiemelkedő forradalmi tette fűződik.

Az előkészítő munkák tervének kidolgozása érdekében kérjük és javasoljuk, hogy sürgősen alakuljon háromtagú bizottság, mégpedig *a)* a Szibériai Forradalmi Bizottság, *b)* a szakszervezetek és *c)* a magyar szekciók szibériai területi irodája egy-egy megbízottjából.

Kérjük, sürgősen tegyék meg a szükséges lépéseket ebben az irányban és legyenek mindenben a segítségünkre.¹

*Rácz, a magyar szekciók
szibériai területi irodájának tagja
Kiss titkár*

PI Archívum. F. 966/3. 74. ö. e. 12. .. – Gépírásos tisztázat. (Oroszul.)

¹ Az OK(b)P KB szibériai irodájának 1921. szeptember 20-i ülésén a következő határozat született: „... az emlékművet fel kell állítani, mihelyt erre lehetőség mutatkozik... az emlékmű céljára összegyűjtött 400 000 rubelt át kell utalni az éhezők segélyalapjába”. (CPA IML. f. 17. op. 2. d. 17. l. 20.) Omszokban azóta emlékmű, emléktábla és utcanév jelzi a szovjet nép tiszteletét és háláját Ligeti és hős társai iránt.

*A verhnyeugyinszki magyar osztály beszámolója
az OK(b)P szibériai területi irodája magyar osztályának,
az 1921 márciusi tevékenységéről*

(Részlet)

Verhnyeugyinszk

1921. március 27

Megküldjük március havi jelentésünket azzal a tudattal, hogy az esetleg hiányosan megírt jelentésünkre megteszik az észrevételeiket, hogy a jövőben a hibákat kiküszöbölhessük.

A március havi titkári jelentésnél Mándli elvtárs beszámol a vezetőség március havi működéséről.

I. A verhnyeugyinszki osztályhoz tartozó tagok és tagjelöltek száma összesen 55 elvtárs (15 tag és 40 tagjelölt). Ebből a városi rajonba tartozik 12 tag és 10 tagjelölt. Ebből 2 tag a prodotgyel* által vidékre van vezényelve, Nagy Sándor és Lados András elvtárs, egy tag, Szávér Mihály a Goszpolitohrán** által határ-széli szolgálatra van beosztva, Mosztováján, az üvegyárban dolgozik 13 elvtárs tagjelölt, a Csikoji börgyárban 1 tag és 6 tagjelölt, Troickoszávzszkban 2 tag és 11 tagjelölt. E hó folyamán belépett a pártba Haraszi Mihály, Bigász György és Tóth János, az üvegyárban dolgoznak. Lovasi Ferenc és Szabó István, akik már régebbi idő óta tagjelöltek az I. Zagrotrjadnál*** szolgáltak és a Goszpolitohrán által hosszabb időre mint katonák Csitára voltak vezényelve, és így nem regisztráltathatták magukat. Talpas János, aki Vlagyivosztkból érkezett, harcolt a Vörös Hadseregben az Amuron, a villanytelepen dolgozik. Rigó Mihály a Karaulni bataillonnál^o és Gallo Jakab a Goszpolitohránnál szolgál, továbbá Silip István Sztretyenszkből lett a szekció rendelkezésére vezényelve.

II. Az orosz pártkommal^{oo} az összeköttetés elég jó, de tekintettel, hogy a szekció helyisége az új Szolvániában van, ahol az orosz pártkom összes helyiségei is vannak, nagyon sok ügyet szóbelileg intézünk el, amennyiben azok nem tartalmaznak fontosabb szervezeti kérdéseket, egyszer kaptunk átiratot a tag és tagjelöltek névjegyzékének összeállítására, hol vannak alkalmazva és melyik jacejkába regisztráltatták magukat, háromszor küldtünk átiratot Bankovits elvtárs költségei tárgyában, Almási József tagsági igazolványának Csitába való elküldésére és egyben papírt, tintát kértünk szükségleteink kielégítésére. A Gubbjuro^{ooo} által januárban elrendelt fegyvergyakorlatra az elvtársak rendszeresen megjelennek.

* Élelmezési osztály.

** Államvédelem.

*** Biztosító osztag.

^o Helyőrségi zászlóalj.

^{oo} Pártbizottság.

^{ooo} Gubernszojc Bjuro – Kormányzósági Iroda.

Március hóban a pártkom az ellenforradalmárok mozgolódására való tekintettel mozgósította az összes tag és tagjelölteket, 11-én egész éjjelre tartó időre, 25-én éjjeli általános kutatásra, amely kiterjedt a város minden lakójára, nagyszámú különböző fegyvernemeket találtunk, amely az ellenforradalmat nagyban elősegítette volna, 27-én este 10 órától éjjeli két óráig tartó időre ellenforradalmi mozgolódás jelzése miatt.

Március 20-án az összes magyarul és németül beszélő elvtársak be lettek osztva gépfegyverosztághoz, fegyvergyakorlat volt 5 esetben. Éjjeli őrség a magyar nyelvű elvtársak részére 3 esetben, és egyszer éjjeli készség a gépfegyverosztágból. Március 16-án a szerda esti fegyvergyakorlat be lett szüntetve, és ezután minden vasárnap reggel 9 órától déli 12 óráig tartó gyakorlat fog tartatni.

Március 12-én impozáns ünnepély keretében fegyveres, tüntető felvonulással ünnepelte meg a verhnyeugyinszki proletariátus a pártkom vezetésével az orosz forradalom 4 éves évfordulóját,¹ amelyen az orosz elvtársaink mellett a magyarul beszélő elvtársak is teljes számban megjelentek, és részt vettek ünnepi beszédek keretében. Méltatták a már 4 évig tartó polgárháborúban a Vörös Hadsereg áldozatkészségét, amely meg fogja hozni az egész világproletariátusnak a testvériségét.

Március 18-án ünnepi meeting keretében ünnepelték meg az udinszki magyar elvtársak a párizsi kommün 50 éves évfordulóját.

...* elvtárs szép beszéd keretében méltatta annak politikai és forradalmi jellegét, összegeyeztette a párizsi kommün forradalmi harcait az orosz proletariátus forradalmi harcaival, a kommunista társadalom fölépítési harcaival, több mint két óráig tartó ünnepély az Internacionálé eléneklésével ért véget, amelyen pártonkívüli elvtársaink is elég szép számmal vettek részt. Március 13-án a pártkom általános Voszkresznyiket** rendelt el, különböző helyekre beosztva elvtársakat munkára, amelyen elvtársaink kivétel nélkül részt vettek.

III. Igyekeztünk felettes osztályainkkal az összeköttetést fönntartani. Küldtünk a Központi Irodának egy levelet Moszkvába, omszki terirnek 1 táviratot és 1 levelet, Irkutzknak kétszer, Csitának kétszer érdeklődve a területi iroda működéséről és a távol-keleti konferencia összehívásáról, továbbá havi jelentést küldtünk Szemipalatyinszknak, kétszer brosurák megérkezését nyugtáztuk. Blagovescsenszknak egy levelet és 3 ízben literatúrát, azonkívül küldtünk troickoszavszki és csikoji elvtársainknak kétszer levelet és újságokat és literatúrát. Levelünk névjegyzékek beküldésére, fölhívás és megnyugtató az elterjedt hírekre vonatkozólag, mintha már a szekció vezetősége is evakuált vagy elutazott volna. Pallos elvtárs március 12-én beérkezett Troickoszavszkból, a Goszpolitohrán küldetésében szóbeli megbízatást adunk a levelekben foglaltak elintézésére. Küldtünk tőle újságokat, a Tóth Nándor elvtárs által hozott „A kommunizmus ábécéje”-t és az „Állam és forradalom” című művet (Lenintől). Troickoszavszki elvtársaink rendelkezésére Pallos elvtárs jelentése szerint szükség volna egy

¹ A februári polgári demokratikus forradalom évfordulójáról van szó.

* A név olvashatatlan.

** Vasárnapi társadalmi munka.

elvtárs kiküldésére legalább 2 hónapi időtartamra, a pol[itikai] munkás segítségére, amelyik a szervezés terén némi gyakorlattal rendelkezik, mert a Goszpolitohránnál megtartandó politikai előadásokra a polgári foglalkozásban levő, magyarul beszélő elvtársak nem jelenhetnek meg, mert a Goszpolitohrán épületébe nem engedik be őket, és így nagyon nehéz a megszervezésük és politikai fölvilágosításuk, tekintettel, hogy nem áll rendelkezésünkre helyiség, míg ellenben egy elvtárs a tömegek között dolgozva, ipari munkával foglalkozva, eredményesebb munkát tudna kifejtetni, és alkalom adódva hetenkint egyszer Csikojba is átmenni az ottani bőrgyárban dolgozó elvtársainkat is politikailag és gazdaságilag fölvilágosítani. Elismeri az erők hiányát, de véleménye szerint ilyen segítő erő van. Kéri a vezetőséget intézkedni, egyben tudatni Pallos elvtárral, hogy ő is a központi pártbizottság által az Obl. komon* keresztül a moszkvai Központi Iroda rendelkezésére be van hívva. Az erre szóló táviratot az Obl. kom. már elküldötte. Kérjük Troickoszavszkba való visszaérkezése után azonnal intézkedni, hogy minél előbb megérkezessen Moszkvába.

Levelet kaptunk moszkvai Központi Irodától egyszer, válasz a december havi jelentésre. Farkas Jenő ügyében kért fölvilágosításra és politikai munkások küldésére vonatkozólag, melyben értesítenek bennünket, hogy az Omszki Szibterir** fog intézkedni, politikai munkások küldéséről, és kaptuk a 9. számú körlevelet és névjegyzékeket kérnek beküldeni a tagok regisztrálására vonatkozólag, és a pártonkívüli vöröskatonák ankétainak kiállítására és beküldésére.

Omszkból 1 körlevelet a leszerelt vöröskatonákra vonatkozólag és névjegyzék beküldésére az osztályoktól. 1 táviratot kaptunk, amelyben értesítenek, hogy Krasznojarszkból 2.: kettő politikai munkást fogunk kapni és viszont mi is küldjünk vissza két elvtársat helyettük Krasznojarszkbba. A távirat március 13-án érkezett, de még nem érkeztek meg az elvtársak, továbbá egy levelet a Ligeti emlékmű sikeres befejezésére szakspecialistákat kérnek, hogyha körletünkben tartózkodnának ilyenek. Szemipalatyinszkból egyszer levelet és broszúrát és Turkesztánból régi újságokat és különböző nyelvű broszúrákat, amit Blagovescsenszkbbe továbbítottunk . . .***

PI Archivum. F. 966/6. 86. ö. e. 45. l. – Kézírásos tisztázat.

* Oblasztnij komitet – területi pártbizottság.

** A magyar szekciók szibériai területi irodája.

*** A levél vége hiányzik.

Az OK(b)P magyar agitációs és propagandaosztálya mellett működő Szaratov kormányzósági pártiskola vizsgabizottságának jegyzőkönyve¹

Szaratov

1921. április 20

1921. április hó 16-án szombaton délelőtt 10 órakor Lázár Lajos elvtárs úgy a kormányzósági iroda vezetősége, mint az iskolabizottság nevében rövid beszéddel megnyitja a vizsgálatokat, röviden ismerteti a vizsgálatok célját és jelentőségét.

Megalakul a vizsgáló bizottság. A vizsgáló bizottságban vannak az iskola-bizottság tagjai: Kálmán Sándor, Kuti István, Vörös József, Lázár Lajos ügyis mint előadó, Kajlik József ügyis mint előadó, Horvát András mint a szaratovi pártsejt titkára, Konrád Péter mint jegyzőkönyvvezető és Halada Károly mint előadó elvtársak. A bizottság tagjai pártkorukra nézve: 1918 óta: 2, 1919 óta: 3, 1920 óta: 2 és 1921 óta: 1. Szociális helyzetükre nézve: munkás 6, földműves 1, intellektuel 1. Volt vöröskatona: 6. Magyarországon szakszervezeti tag és a Szociáldemokrata Pártnak tagja volt: 3.

A megalakult bizottság tagjai ellen a jelenlevő elvtársak részéről kifogás nem emeltetett, az tehát tudomásul vétetik.

Lázár elvtárs ismerteti a vizsgálatok rendjét.

1. A vizsgálatok délelőtt és délután tartanak, és pedig csoportonként, minden egyes csoportban 5 vizsgázó elvtárs vesz részt.

2. A szóbeli vizsgálatok megkezdése előtt a vizsgázó elvtárs felolvassa írásbeli dolgozatát, a már előbb megkapott tételről, amelyet azután a vizsgáló bizottságnak ad át.

3. Az írásbeli dolgozat felolvasása után a vizsgázó elvtárs cédulára felírt 3 tételt kap, azon tételekből, amelyek az OKP Központi Bizottsága agitációs és propagandaosztálya által kidolgozott és titkársága által jóváhagyott „Kormányzósági pártiskola programja” tételeiből vétettek. (Dvuhnyegyelnij organ CK RKP (bolsevikov) № 7-8 - 4-vo marta 1921 goda.*) A tételeken való gondolkozásra az az idő jut az elvtársnak, amely idő alatt a csoport többi tagjai írásbeli dolgozataikat felolvassák. A tételeket a vizsgáló bizottság tagjai írják ki. Amikor ezen tételekre az elvtársak megfeleltek, a vizsgázó elvtárshoz a jelenlevő elvtársak közül bárki adhat tételt.

A vizsgálatok rendje egyhangúlag elfogadtatik.

Az elnöki tisztet Kálmán Sándor elvtárs viseli. Megkezdí a vizsgát az első csoport. Az első csoportban vannak: 1. *Barát Imre elvtárs* (pártonkívüli munkás a

¹ Az iskolában február 15-től április 16-ig tartott a tanítás. Április 16-án kezdődtek a vizsgák. A pártiskola hallgatóival együtt a helyi pártcsoport tagjainak is - összesen 30 főnek - kellett vizsgáznia.

* Az OK(b)P kéthetenkénti lapja. 1921. március 4. 7-8. sz.

balasovi csoport által lett a pártiskolába vezényelve). Felolvassa írásbeli dolgozatát, amely a következő tételről szól: A termelési, használati és csereérték. – Szóbeli tételei: Bér munka, világmindenség. Város és falu. 2. *Budai Sándor elvtárs*, tekintettel arra, hogy írni-olvasni nem tudott, az analfabéta-tanfolyamon részt vett – írásbeli tételt nem dolgozott ki, azonban vizsgalapot nyújtott be, amely az analfabéta-tanfolyamon elért eredményről tanúskodik. – Szóbeli tételei: Artyel és kommuna. Az állandó hadsereg. 3. *Deri Ferenc elvtárs* (földmives, pártönkízüli, a balasovi csoport vezényelte pártiskolába, analfabéta). Írásbeli dolgozat helyett vizsgalapot adott be. – Szóbeli tételei: Szervetlen fejlődés. Mezőgazdaság Magyarországon. Orosz forradalom története. 4. *Farkas Ignác elvtárs* (pártönkízüli, földmives, a balasovi csoport vezényelte a pártiskolába, analfabéta). Vizsgalapot adott be. – Szóbeli tételei: Egyedülálló ember és társadalom. Kapitalista rendszer. Mi a vallás? 5. *Mátyás Lajos elvtárs* pártiskolát nem hallgatott. Írásbeli tétele: Hogyan képzelték el a szociáldemokraták a hatalom meghódítását? Szóbeli tételei: A föld mint a naprendszernek a tagja. Kezdetleges kommunizmus. Állandó-e a proletárdiktatúra?

Az első csoport vizsgálata befejeződven, a vizsgáló bizottság külön rövid megbeszélésre gyűl össze, amely után a vizsgálatok du. 3 óráig felfüggesztetnek.

Du. 3 órakor Kálmán Sándor elvtárs a folytatólagos vizsgálatokat megnyitja. – Néhány elvtárs kivételével a helyi csoport tagjai jelen vannak.

A második csoportban vizsgálják 5 elvtárs. 1. *Halada Károly* iskolai előadó. Írásbeli tétele: Szakadás az Orosz Szociáldemokrata Pártban (bolsevizmus–men-sevizmus). Szóbeli tételei: Az egyház szerepe a gazdaságtörténelemben. A szakszervezet régebben és most. A technika fejlődése. 2. *Fortingel Antal elvtárs* az iskola hallgatója. – Írásbeli tétele: A különféle osztályok a mezőgazdaságban. Szóbeli tételei: Mi okozta a háborút? Az 1848-as forradalom jelentősége. Mivel kezdődött a Kolcsak-ellenforradalom? 3. *Horvát András elvtárs* iskolahallgató. Írásbeli tétele: A pártfegyelemről. Szóbeli tételei: Az I. Internacionálé. Mivel kezdődött a magyar ellenforradalom? Az emberi társadalom és a természet. 4. *Kálmán Sándor elvtárs* a pártiskola hallgatója. Írásbeli dolgozata: Szakszervezetek a forradalomban. Szóbeli tételei: Gazdasági kimerülés. A bolsevik párt története. A kommunista szombati munkákról.

Több vizsgáló ezen alkalommal nem lévén, a vizsgáló bizottság rövid tanácskozás után a vizsgálatok ezen alkalommal bezárattak.

Arra való tekintettel, hogy a pártiskola hallgató elvtársak fegyveres szolgálatra lettek beosztva, az előre meghatározott tervtől eltérőleg a vizsgálatok április hó 17-e helyett április hó 18-án este folytatódnak.

Április hó 18-án este Kálmán Sándor elvtárs a szarlatovi pártsejt heti gyűlésének befejezése után a vizsgálatokat megnyitja. A vizsgáló elvtársak és a helyi csoport tagjai Pécsi Sándor elvtárs kivételével jelen vannak. Vizsgálják a 3. csoport. 1. *Kuti István elvtárs* a pártiskola hallgatója. Írásbeli dolgozata: A föld államosítása. Szóbeli tételei: Proletárdiktatúra. Egy jó kommunista jellemzése. Szabad kereskedelem. 2. *Kisztnér Lajos elvtárs* pártiskolát nem hallgatott. Írásbeli dolgozata: Kommunista vagy pártönkízüli? Szóbeli tételei: Kik lehetnek

a Kommunista Párt tagjai? Az orosz forradalom története. A vallás megszűnése. 3. *Kimár István elvtárs* pártiskolát nem hallgatott. Írásbeli dolgozata: A Vörös Hadsereg jellege és szervezete. Szóbeli tételei: Burzsoá demokrácia és parlamentarizmus. Orosz Tanácsköztársaság alkotmánya. A kényszer szerepe a proletárdiktatúrában. 4. *Károlyi Imre elvtárs*. Írásbeli tétele: A Kommunista Párt lakásügyi programja. Szóbeli tételei: Hogy képzelte el Marx a hatalom megszerzését? A III. Internacionálé. Áru kitermelés. 5. *Kovács János elvtárs* pártiskola hallgató. Írásbeli tétele: A városi proletárság élelmezése. Szóbeli tételei: Munkásszövetség és „Kommunista Kiáltvány”. Marx Károly. Miért bukott meg a III. Internacionálé?

A vizsgáló elvtársakhoz a hallgató elvtársak kérdéseket intéznek, többé-kevésbé vitatva azokat.

A második csoportban a következő elvtársak vizsgáznak: 1. *Ujhelyi Elek elvtárs* a tanfolyamon nem vett részt. Írásbeli dolgozata: „A természetbeni adózásról” szól. Szóbeli tételei: A II. Internacionálé viszonya a háborúhoz. Hogy áll jelenleg a kommunista mozgalom? Szerves fejlődés. 2. *Szímkó János elvtárs* a tanfolyamon nem vett részt. Írásbeli dolgozata: Az elektromosság jelentősége. Szóbeli tételei: Organizátori és agitátori tevékenység. A szervetlen fejlődés. A párizsi kommün. 3. *Bittmann Rudolf elvtárs*, a tanfolyamon nem volt. Írásbeli dolgozata: Az imperializmus. Szóbeli tételei: Milyen Magyarország nagyipara? Város és falu. Az emberi társadalom és természet. 4. *Padlovics Gyula elvtárs* a tanfolyamon nem vett részt. Írásbeli tétele: Vörösparancsnokok. Szóbeli tételei: A társadalomban élő állatok. A párt szerepe a forradalomban. A szakszervezetek jelentősége régebben és most. 5. *Konrád Péter elvtárs* a vizsgáló bizottság jegyzője, a tanfolyamon nem vett részt. Írásbeli tétele: A Kommunista Párt szerepe a forradalomban. Szóbeli tételei: A magyar forradalom története. A parasztság és munkásság viszonya. 6. *Markovics Sándor elvtárs* tekintettel arra, hogy román nyelvű, írni, olvasni nem tud, írásbeli dolgozatot nem adott be. A következő szóbeli tételre orosz nyelven felel meg: A nemzetiségi kérdés. Mi a miliciarendszer? Elnyomó és elnyomott nemzetek. – Több vizsgáló a jelen alkalommal nem lévén, s az idő éjfél felé járván a vizsgálatok ezen a napon az Internacionálé eléneklésével befejeződnek.

A pártiskola hallgató elvtársak 19-én egész nap szolgálatban voltak, 20-án du. 4 óráig. A vizsgálatok folytatódnak 20-án este a következő csoportokban: első csoportban 1. *Sztepanovics Ferenc elvtárs*. Írásbeli dolgozata „A militarizmusról” szól. Szóbeli tételei: A magyar forradalom története. Az állam és egyház viszonya. Állandó hadsereg. 2. *Hajlik József elvtárs* a pártiskola előadója. Írásos tétele: A nemzeti kisebbségről. Szóbeli tételei: A nagybani mezőgazdálkodás. A középparasztság szerepe a forradalomban. Harc a vallás ellen. 3. *Simon Mihály elvtárs*. Írásbeli dolgozata: A proletárdiktatúra időleges jellege. Szóbeli tételei: Az imperializmus és a nemzet. A párt egységes központi vezetésének jelentősége. A szubbotnyiki munkáról. 4. *Mibók Vazul elvtárs*, mint analfabéta részt vett az analfabéta-tanfolyamon és vizsgalapot adott be. Szóbeli tételei: Bér munka. Mi a vallás? Egy jó kommunistának jellemzése. 5. *Lázár Lajos elvtárs*

a pártiskola vezetője és előadója. Írásbeli tételt dolgozott ki a morálról, vallásról és művészetről. Szóbeli tételei: Miért élhet és fejlődhet az emberi társadalom. Munkásszövetség és „Kommunista Kiáltvány”. A bolsevik párt története.

A második csoportban a következő elvtársak vizsgáznak: 1. *Macasai István elvtárs*. Írásbeli dolgozata: A háború. Szóbeli tételei: A vallás megszűnése. Hogyan képzelte el Marx a hatalom megszerzését. Mi a különbség a februári és októberi forradalom között? 2. *Vörös József elvtárs*. Írásbeli tétel: A magyar ipar fejlődése. Szóbeli tételei: Marx Károly. Miért bukott meg a párizsi kommün? Kezdetleges kommunizmus. 3. *Tóth József elvtárs*. Írásbeli dolgozata:* Szóbeli tételei: Artyel és kommuna. Vörös Hadsereg. Kik lehetnek a Kommunista Párt tagjai? 4. *Papp János elvtárs*, román nyelvű, magyarul írni, olvasni nem tud, tehát írásbeli dolgozatot nem adott be. Szóbeli tételei: Mi a nemzet? Milicrendszer. Az Orosz Tanácsköztársaság alkotmánya.

A 30 vizsgára kijelölt elvtárs közül a vizsgán Pécsi Sándor elvtárs nem jelent meg.

Az Internacionálé eléneklése után Kajlik József elvtárs rövid bezáró beszédet tart. Rámutat arra, két és fél hónappal ezelőtt kezdtük meg ezt az iskolát, s mintegy alapot raktunk le a kommunizmushoz. Tőlünk telhetőleg igyekeztünk adni azt, amit tudtunk. Nem szabad elfeledni soha és sehol egy pillanatra sem azt az eszmét, amelynek értelmében kezdtünk dolgozni.

Ebben az eszmében erősödve érhetjük csak el a II. Magyar Tanácsköztársaságot.

Kajlik József
a bizottság tagja,
a korm[ányzósági] oszt[ály] vezetője

Lázár Lajos
a vizsgáló bizottság tagja.
Horváth András
Kálmán Sándor
Vörös József

a vizsgáló bizottság jegyzője:
Konrád Péter

PI Archívum. F. 966/3. 45. ö. e. 100–102. l. és hátl. – Kézírásos tisztázat.

* Eredetiben így: hiányzik az írásbeli dolgozat címe.

*Az OK(b)P KB mellett működő
magyar agitációs és propagandaosztályok Központi Irodájának beszámolója
1920. október és 1921. április között kifejtett tevékenységéről*

Moszkva

1921. május 11

A polit[ikai] burón¹ keresztül a fent említett időközben 1420 kommunista elvtárs lett regisztrálva. Ezek közül az elvtársak közül az OKP organizációs osztályának 94. sz. jegyzőkönyvének 53. pontjában foglalt határozat alapján 5415. sz. rendelettel mozgósítva lett 500 magyar nyelven beszélő kommunista, a regisztráltak többi része részint leszerelt vöröskatoná-kommunista, saját kívánságára lett külföldre vezényelve, részint az állandó s Moszkvában működő, Kun Béla nevére elnevezett felsőbb pártiskola és a moszkvai csoport által fenntartott alsóbb politikai iskola speciálisan kiképzett, magyarországi pártmunkára vezényelt elvtársakból került ki. A moszkvai agitátorképző iskola növendékeinek mintegy 90⁰/₀-a már 1920 év óta, sőt 1919 októberétől kezdve, a Magyar Tanácsköztársaság bukása után minden mozgósítástól eltekintve, magyarországi földalatti munkára lett állandóan vezényelve. A magyarországi elhelyezkedésről és az ottani illegális munkába való beleilleszkedésről bővebb és részletesebb értesítéseink azért nincsenek, amennyiben ezen elvtársak jó része a Kommunisták Magyarországi Pártjának Bécsben székelő Központi Bizottsága rendelkezésére lettek vezényelve.

Nyomban a mozgósítás elrendelése után² a Közp[onti] Iroda a magyarországi

¹ A magyar agitációs és propagandaosztályok Központi Irodájának politikai osztályáról van szó. Ezenkívül szervezési és sajtóosztály is működött a Központi Irodán.

² 1920. május 21-én Koppenhágában egyfelől az OSZFSZK és az Ukrán SZSZK kormánya, másfelől Horthy-Magyarország kormánya egyezményt írt alá a hadifoglyok hazatéréséről. A páнок Lengyelországa által indított hadműveletek azonban a hazafelé vezető rövidebb utakat lezárták, ezért a hadifoglyok hazaszállítása késett.

1920 végén, amikor véget ért a fehérlengyelek elleni háború, megindultak az első magyar hadifogolytranszportok. Az evakuálás folytatódott és 1921-ben lényegében be is fejeződött.

Mínthogy a hadifoglyok zöme megindult hazafelé, a magyar osztályok Központi Irodája a KMP Központi Bizottságával egyetértésben úgy döntött, hogy mozgósítja a Szovjet-Oroszországban élő magyar kommunistákat és a hadifogolytranszportokkal illegális munkára küldi őket Magyarországra. Hazaküldték azokat a leszerelt vöröskatonákat is, akik kijelentették, hogy haza szeretnének menni.

Az OK(b)P magyar szekciójának Központi Irodája már 1920 júliusában körlevelet intézett a területi és kormányzósági irodákhoz a küszöbön álló evakuációval kapcsolatban. A területi és a kormányzósági irodák figyelmét felhívták, hogy ügyeljenek arra, hogy az evakuálás a megállapított rendben folyjon (elsősnek a munkaképtelen, beteg és elaggott foglyokat kellett útnak indítani és csak azután az egészségeseket).

A körlevél elmagyarázta, hogyan kell evakuálni a volt hadifoglyok közül a kommunistákat, utasításokat adott a hazaküldésük előtti ideológiai előkészítő munkára vonatkozólag. Ezenkívül rámutatott, hogy a kommunista vöröskatonáknak meg kell várniuk a Vörös Hadsereg parancsnokságainak megfelelő rendelkezéseit.

illegális szervezet felépítésének előcsapatául tagjai közül hozmat, két régi szervezett munkást, akik részt vettek a háború előtti munkásmozgalomban és Szibériában is erős forradalmi munkát végeztek, a harmadikat, akinek a Kolcsak alatti illegális munkában jelentős szerepe volt, azonnal mozgósította, s az ő segítségükre küldött még 15 elvtársat, a felsőbb pártiskola legjobb növendékeit, és más régi aktív pártmunkásokat.

A mozgósítási tervzet értelmében február és március hónapokban 500 kommunista elvtársnak kellett útra kelnie, és pedig a következő arányban: 50⁰/₀ munkás, 40⁰/₀ földműves és 10⁰/₀ intellektuel.

A mozgósításnál különös súlyt fektettünk arra, hogy a mozgósított elvtársak lehetőleg csonka-magyarországi illetőségűek legyenek, azonban a szukcessziós államokban való elvtársak is beleestek a mozgósításba.

A Budapesten és a nagyobb ipari városokban kiépítendő illegális szervezet létrehozatalára törzscsapatul a Központi Iroda legjobb aktív pártmunkásait küldötte, akik valamennyien politikai iskolát végeztek és vöröskatonák voltak. Ezen elvtársak száma a 100-at meghaladja.

Teljes egészében mozgósítottuk a moszkvai felsőbb pártiskola 43 hallgatóját, valamint a moszkvai földművesiskola 27 növendékét.

Ugyancsak mozgósítva lett teljes egészében a kazanyi tartalék hadseregben elhelyezett nemzetközi ezred politikai iskolája és vörösparancsnoki iskolát végzett parancsnok elvtársak is. A taskenti politikai iskola végzett növendékei is Magyarországra vezényeltettek illegális munkára.

A Központi Iroda figyelembe vette az önként jelentkező elvtársak kérelmét is, s ezekkel együtt 1921. április 15-ig összesen 964 elvtárs hagyta el Tanács-Oroszország területét, s mintegy 150 elvtárs utazott el Péterváron át, Moszkvát érintve a Központi Iroda utasítása folytán.

Eltársaink a Központi Iroda mozgósítási határozatát örömmel fogadták és forradalmárokhoz illően teljesítették is, és csak két esetben fordult elő, amikor mozgósított kommunista nem tett eleget a párt által reá bízott kötelességének. Ezek ellen a megfelelő úton el is jártunk.

Az eredeti tervzet értelmében 15⁰/₀ vasmunkás, 10⁰/₀ famunkás, 5⁰/₀ szabó,

A körlevél utasításokat adott a hazatérő hadifoglyok körében végzendő agitáció tartalmával és módszereivel kapcsolatban.

Az osztályoknak ügyelniük kellett arra, hogy a hadifoglyok között levő ellenforradalmi elemeket (főtiszteket, nagyburzsoá és arisztokrata családok sarjait stb.) ne engedjék evakuálni. Ezeket visszatartották tűsznek. (PI Archívum. F. 966/1. 9. ö. e. 7–11. l.)

(A tűszokat 1921 folyamán és azt követően a magyar horthysta hatóságok által börtönbüntetésre vagy halálra ítélt magyar kommunistákra cserélték ki. Lásd bővebben *Gábor József: A szovjet kormány akciója a magyarországi fehérterror üldözöttjeinek megmentésére. Párttörténeti Közlemények, 1964. 4. sz. 93–111. old.*)

A Központi Iroda 1920 őszétől kezdve kis csoportokban küldte haza illegális munkára a magyar kommunistákat. Amikor meggyorsult az egészséges hadifoglyok evakuálása, 1920 februárjában meghirdették a magyar kommunisták első részleges mozgósítását. (PI Archívum. F. 966/1. 9. ö. e. 68. l.)

A mozgósítás további alakulására és annak eredményeire vonatkozólag lásd a 262., 263. és 266. sz. dokumentumot.

10⁰/₀ cipész, 5⁰/₀ bányász, 10⁰/₀ építőmunkás, 10⁰/₀ magántisztviselő s egyéb intellektuel, 30⁰/₀ földműves, 5⁰/₀ vasutas és bányamunkás lett mozgósítva. Ez a százalék szerinti beosztás csak annyiban változott, hogy az elutazottak 50⁰/₀-a, önként jelentkezőket is beleértve került ki a földművességénység soraiból, s alig 5⁰/₀ intellektuel. A cipész és szabó elvtársak száma jóval felülmúlta az előírt százalékot, míg bányász és vasutas igen csekély számban volt a párttagok között.

Fontos megbízással hazautazott 16 elvtárs, aki politikai munkás volt a Vörös Hadseregben. 8 elvtárs, vörösparancsnok, akik egy része parancsnoki iskolát végzett, más része pedig ezred vagy brigádpárancsnok volt. Aktív pártmunkás 68, akik különböző vidéki szervezetekben 1918 óta vezető állásokat töltöttek be, párttitkár, agitátor, organizátor, terir.*-tag, újságszerkesztő stb. Régi szervezett munkás, a forradalom előtti időből, akiknek egy része különféle tanácsintézményekben, részint mint vezető, részint mint beosztott munkás, 105 elvtárs, akik tevékenyen részt vettek az itteni forradalmi mozgalmakban.

Ezen elvtársak a magyarországi illegális centrum felépítésére, a már ott levő apróbb szervezetek megerősítésére és egységesítésére lettek elvezényelve s közülük többen a szukcessziós államokba lettek küldve, Magyarországgal való összeköttetés, literatúra, kommunista irodalom beszállítás, a szukcessziós államokban levő magyar proletariátus között végzendő forradalmi propagandisztikus munka végett.

Kisebbséggel összesen 278 elvtársat továbbított a politikai osztály, akik jó része Magyarország vidéki városaiban helyezkedett el és innen keresik az összeköttetést Béccsel, Berlinnel vagy Moszkvával. Ezen elvtársak közül 23 politikai munkát végzett a Vörös Hadseregben, 40 vörösparancsnok volt, aktív pártmunkás: párttitkár stb. 12, régi szervezett munkás összesen 203.

A hazaküldött elvtársak közül az aktív pártmunkások s a régi munkásmozgalmi tagoktól eltekintve a fentebb említett agitátoriskola növendékeit is továbbítottuk, a moszkvai, kazanyi és novonyikolajevszki iskolák volt növendékeit teljes egészében, összesen 315 elvtársat. Parancsnoki iskolát végzett elvtársakból 38-at, akik Moszkvában vagy Taskentben végezték a vörösparancsnoki iskolát és 1 elvtársat, aki elvégezte a Szverdlov Egyetemet.

Mindazokat az elvtársakat, akik sem politikai iskolát nem végeztek, sem pedig mint aktív pártmunkások nem dolgoztak, a politikai osztály egy rövid iskolában részesíti, amelyen az illegális munkáról oktatjuk ki az elvtársakat, ismertetjük a jelenlegi magyarországi, általában az európai munkásmozgalmakat s különösen a szukcessziós államokba elkerülő elvtársak figyelmét felhívjuk a magyar irredenta mozgalom elleni legkíméletlenebb harcra.

A kommunista elvtársakkal együtt Tanács-Oroszországot nagy tömegben hagyják el a Revvojszovjet Reszpubliki** 907. sz.¹ s az azt megelőző interna-

¹ A Köztársaság Forradalmi Katonatanácsának 1921. április 30-i, 907. sz. parancsa értelmében le lehetett szerelni a Vörös Hadseregből azokat a külföldi alattvalókat, akik az első világháború kitörése után kerültek Oroszország területére.

A magyar vöröskatonák leszerelése eddig is folyt, de csak a bizonyos korosztályok leszerelése.

* Területi iroda.

** A Köztársaság Forradalmi Katonai Tanácsa.

cionális vöröskatonák leszerelését engedélyező parancsnak következtében az orosz proletariátussal válllvetve együtt harcoló magyar pártonkívüli vöröskatonák nagy tömege. A Központi Iroda mellett működő leszerelt vöröskatonák ügyeit intéző bizottság eddig 6000 vörösharcost továbbított Magyarországra, akik miután itt fegyverrel a kezükben harcoltak a forradalomért, a világforradalom magyarországi frontján is minden bizonnyal meg fogják állani a helyüket, s támogatni fogják a magyar proletariátus avantgarde-ját, a Kommunisták Magyarországi Pártját forradalmi munkájában. Ezen vöröskatonák jó része Szibériában még Kolcsak idejében partizáncsapatokban harcolt az ellenforradalom ellen, másik része pedig lent a Vrangel-fronton aratott győzelmet orosz testvéreivel együtt az antant bérencein.

PI Archívum. F. 966/3. 35. ö. e. 21–22. l. – Gépírásos másolat.

254

*A magyar osztályok Omszk területi irodájának levele
az OK(b)P KB mellett működő Központi Irodának
a krasznojarszki internacionalista vöröskatonák körében
a magyarországi fehérterror áldozatai javára rendezett gyűjtésről*

Omszk

1921. május 30

Tisztelt Elvtársak!

A krasznojarszki osztály által a volt hadifoglyok és párttagok közt a magyar terror áldozatainak javára összegyűjtött 330 000 R-t, azaz háromszázharmincezer rubelt Reich elvtárs által rendelkezésükre küldünk.

Kommunista üdvözlettel:

Kis Béla

titkár

PI Archívum. F. 966/2. 27. ö. e. 10. l. – Gépírásos tisztázat.

sére vonatkozó általános parancsok keretében. A 907. sz. parancs lehetővé tette minden internacionalistának, hogy leszereljen. A magyar osztályok Központi Irodájának 1921. május 9-i, 13. sz. körlevele részletesen ismerteti a leszerelés menetét. A leszerelők tetszés szerint hazamehetnek vagy munkát vállalhatnak Szovjet-Oroszországban. A párttagok is leszerelhetnek. A körlevél nagy figyelmet szentel annak a feladatnak, hogy a leszerelők közül az arra alkalmasakat politikai iskolákra vezényeljék, valamint a kommunisták politikai nevelésének. (PI Archívum. F. 966/1. 9. ö. e. 110–112. l.)

*A Turkesztán KP mellett működő magyar agitációs
és propagandaszekciók Központi Irodájának levele
a magyar agitációs és propagandaszekciók Központi Irodájához
a Turkesztánban létesített magyar mezőgazdasági szovhoz-kommuna
tevékenységéről*

Taskent

1921. június 16

Kedves Elvtársak!

Egyenes fölszólításukra a „magyar kommuna” ügyben a következő fölvilágosítást adhatom.

Mindenekelőtt arra akarok rámutatni – amit az elvtársak is határozottan tudnak –, hogy itt nem „magyar gyarmat” alakult, hanem tanácsgazdaság. Ez a tény már maga kizárja azokat a föltevéseket és híreket, amelyeket a vidéki osztályok különböző – bizonyára illetéktelen helyekről – beszereztek. Éppen azért, nehogy az elvtársak e konyha híreknek hitelt adjanak, én, aki úgy a Központi Végrehajtó Bizottságnál (Turcik*), valamint a Földművelésügyi Népbiztosságnál a tanácsgazdaság ügyében a tárgyalásokat személyesen folytattam, a következő illetékes, rövid, de kimerítő fölvilágosítást vélem szükségesnek küldeni az elvtársaknak.

A kollektív gazdálkodás eszméje itt a magyarok részéről még 1919 őszén került föl, amikor is jelentkezett nálam, mint a Külföldi Kommunista Párt Országos Vezetőségének elnökénél 30–40 magyar földműves, azzal a szándékkal, hogy földet szeretnének kapni és azt művelni. Én azonnal érintkezésbe léptem az illetékes hatóságoknál egy földkommuna alakítása ügyében, de az anyaországtól való elszakadás és az akkori turkesztáni állapotok nem nyújtottak elég garanciát arra, hogy ellássák e kezdőket még csak a legszükségesebb és legprimitívebb gazdasági eszközökkel is, egyedül amit megígérhettek és tudtak volna adni is, az a földterület volt. Ily körülmények között az első terv csütörtököt mondott.

Volt második kísérletezés is a Moszkvából annak idején ideérkezett elvtársak részéről (Kukovics és társai); de nem tudom mi oknál fogva szintén nem vezetett eredményre.

Én az első Moszkvába utazásom alkalmával érdeklődtem az ottani mezőgazdasági kommuna** felől úgy Mandl, mint Márkus elvtársaknál. Márkus elvtárs személyesen is megmutatta a Moszkva mellett elterülő magyar kommunát, valamint annak szervezését is ismertette. Én akkor azzal az elhatározással utaztam vissza, hogy az ilyen gazdaság szervezését Turkesztánban is keresztülvisszük. Sajnos kiderült, hogy Turkesztán nincsen abban a helyzetben, hogy egy nagyobb gazdaságot ellásson a szükséges felszerelésekkel. Sugár elvtárs Moszkvából való

* Eredetiben cirill betűkkel. – A Turkesztáni Tanácsok Központi Végrehajtó Bizottsága.

** Lásd erről a 239. sz. dokumentumhoz írt jegyzetet.

visszaérkezése után (decemberben), azzal a kedvező hírellel, hogy ezen a téren a „Magyarországi Forradalmi Bizottság” („Revkom Vengrii”)* – teljesen segítségünkre lesz, a legmodernebb gépekkel és fölszereléssel, ruhával, sőt közlekedési eszközökkel is (teherautó stb.) ellátja a gazdaságot. Ennek az alapján ismét fölvettem a tárgyalásokat (két ízben Sugár elvtárral együttesen is voltam ott) az illetékes helyeken. A Sugár elvtárs által hozott ígéretek alapján a következő tervet terjesztettem elő a „Turknarkomzem”***-nek: a mezőgazdaság, mint mintatanácsgazdaság szerveződik meg. Célja, hogy az itteni feudális viszonyok közt bemutassuk a bennszülött lakosságnak a társas gazdálkodás előnyeit, kioktassuk őket a modern gazdálkodásra gépekkel és más nyugati modern eszközökkel (itt még a muzulmánok faekékkel szántanak ma is), minden évben egyszer (összel) egy kiállítás keretében a muzulmán lakosság részére gyülekezőhely lett volna a mezőgazdasági alapismeretek elsajátítására. Ez mellett természetesen a tanácsgazdaságot minden oldalról kell szervezni, könyvtár, klub, politikai és szakelőadások, katonai kiképzés (a garázdálkodó baszmacs bandák*** miatt), úgyszintén az ipar és mezőgazdaság összekötése szempontjából megfelelő ipari műhelyek felállítása is tervbe lett volna véve, egyelőre bőr és szaru kidolgozása, tejtermékek előállítására, mert e téren megfelelő szakemberekkel rendelkezünk. Végül párhuzamosan a magyarok eltávozásával (mozgósítás stb.) a szegény muzulmán földművesek (cserejkeri)^o fokozatos bevonása, a tanácsgazdaság munkájába. Semmiféle külön kedvezményben nem részesült a tanácsgazdaság, de föltétlenül biztosítva van, hogy az összes, a tanácsgazdaság részére küldött eszközök annak kezelésében is maradnak. A Turknarkomzem legnagyobb jóindulattal fogadta a tervet, és dacára annak, hogy a legjobb termőföldeket kizárólag a kirgiz földművelők közt osszák föl (ennek több oldalú politikai és gazdasági okai vannak, amit én itt fölöslegesnek tartok kiírni), azonnal két „oblaszty”^{oo}-ban is biztosított számunkra megfelelő földterületet, sőt Paszkudszki elvtárs, a földművelésügyi népbiztos helyettese azt az ajánlatot tette, hogy szervezzünk mind az 5 oblasztyban ilyen tanácsgazdaságot, akkor azonban még egy tanácsgazdaság szervezésébe is – kellő biztosítékok hiányában a Magyarországi Forradalmi Bizottság részéről –, nagyon nehéz volt belemenni. Turkesztánban pedig ezen a téren keveset lehetett várni. Kertész elvtárs visszaérkezése után, akit csakis ez ügyben küldtünk Moszkvába, ismét bízni kezdtem, mert ő azt a hírt hozta, hogy kérésünk – ha nem több, de 80%-ban föltétlenül teljesítve lesz. Mivel azonban az idő múlt, a mezei munkákhoz hozzá kellett fogni, én a februári Moszkvába utazásom előtt kieszközöltem, hogy a narkomzem^{ooo} kiadott egy parancsot, amelynek értelmében a szamarkandi járásban levő 10. számú tanácsgazdaságot átadta a mi kezünkbe, az eddig ott dolgozó orosz-

* Eredetiben cirill betűkkel. A Revkom megalakulásáról lásd a 159. sz. dokumentumot.

** Eredetiben cirill betűkkel. – Turkesztán Földművelésügyi Népbiztossága.

*** Helyi nacionalista ellenforradalmi csapatok.

^o Eredetiben cirill betűkkel.

^{oo} Eredetiben cirill betűkkel. – Terület.

^{ooo} Eredetiben cirill betűkkel. – Földművelésügyi Népbiztosság.

kat és muzulmánokat elosztották más gazdaságokba. A tanácsgazdaság természetesen egy-két faeke és tönkretett gazdasági eszköz (arba, kocsi), néhány ló kivételével, úgyszólván gazdasági eszközök hiányában ment át a magyarok kezelésébe, de azért ez nem csüggesztette őket, kettőzött erővel fogtak hozzá a munkához. Itt meg kell jegyezni, hogy a politikai előkészítésnél semmiféle nagyhangzású ígéretek, kolonizációs irányú agitációk, vagy ehhez hasonlók nem történtek, ezzel ellenkezőleg nyomatékosan figyelmeztetve lettek a jelentkezők, hogy a kezdet minden nehézségeivel meg kell küzdeniük, általában ez is ki lett használva agitációs szempontokból, úgy a nemzetiségi politika, mint a társas gazdálkodás és földkérdés ismertetését illetőleg. (Utalok a Központi Iroda plenáris ülésén elhangzott beszédekre és beszédemre a taskenti párton kívüli magyarok konferenciáján.) Ennek tudható be egyrészt, hogy a jelentkezők közül többen visszaléptek, viszont a már künn dolgozók agitációja következtében a muzulmánok nagyobb része, akik előzőleg is dolgoztak a tanácsgazdaságban és az oroszok iránt bizalmatlanok voltak, kérték a szamarkandi „Zemotgyel”*-t, hogy hagyják meg továbbra is őket ott dolgozni a magyarokkal, amire kaptak is engedélyt.

Ez a hiteles története a magyar tanácsgazdaság megszervezésének.

Ami a tanácsgazdaság jelenlegi helyzetét illeti, ez az eddigi gyér jelentésekből megítélve nem mondható a legkedvezőbbnek. Ennek az okai: a beígért gazdasági eszközök, gépek, szállítási eszközök meg nem érkezése Moszkvából. A rossz gazdasági viszonyok, élelemhiány stb., a szamarkandi földművelésügyi osztály szervezetlensége, amiket Czöndör elvtárs, a tanácsgazdaság technikai vezetőjének folyó hó 6-i jelentéséből tudtunk meg; a ruhahiány (a régi ruhájuk az embe- reknek a megfeszített munkában mind leszakadozott), amelyen most enyhítünk ugyan a megérkezett ruhamennyiségből, a gazdasági eszközök hiánya (az összes tavaszi gazdasági munkálatokat egynéhány kezdetleges faekével teljesítették), mert a vasekéket csak a napokban kaptuk meg. Végül a politikai munka is sok kívánnivalót hagy maga után. A Taskentből adott utasítások a politikai munkát illetőleg nem elegendők, ott szükség van egy állandó, minden téren megfelelő és megbízható, önállóan is dolgozni tudó politikai munkásra, éppen ezért kérjük az elvtársakat, hogy egy ilyen politikai munkást a lehető legrövidebb időn belül küldjenek ide.

Itt jegyzem meg, hogy ezenkívül szükségünk van még 5 politikai munkásra a második mozgósítás után, mert a pártonkívüli magyarok száma, dacára – hogy a transzporttal is utaznak el – nem csökken, de szaporodik. A központból folytonosan érkeznek ide munkára, különösen leszerelt vöröskatonák, akik különböző városokban helyezkednek el munkára; véleményem szerint, ahol nagyobb számban vannak, szükséges volna kirendelni állandó politikai munkást, a kisebb számban levőkhöz – dacára az itt felmerülő akadályoknak e téren – időközönként ellátogathatunk agitáció kifejtése céljából.

Ami a gazdasági eszközök hiányát illeti, ez nem tartozik közvetlenül a Köz-

* Eredetiben cirill betűkkel. – Mezőgazdasági osztály.

ponti Irodához. Moszkvába érkezésem alkalmával személyesen óhajtom elintézni, mindenesetre addig is az elvtársak befolyásukat latba vethetik Mandl elvtársnál, hogy tegyen meg e célból minden lehetőt.

Itt mellékelek egy jegyzőkönyvet a leszerelt vöröskatonák ügyében – amely az előbbi jelentésnél véletlenül lemaradt, – kérem átadni a v[örös]k[atonák] ügyét intéző bizottságnak. A legutóbbi jelentésem óta fontosabb változások ebben az ügyben nem történtek, legközelebbi jelentést személyesen viszem magammal Moszkvába. Még egyszer hangsúlyozom, hogy arra a ruhamennyiségre, amelyet az én jelenlétemben a föderáció elnöksége elhatározott a Turkesztánban levő és egyelőre hazautazni nem szándékozó leszerelt vöröskatonák részére, föltétlenül szükség van, és nem tudom csodálkozásomat vagy rosszallásomat fejezem ki, hogy ez mind a mai napig még elküldve nem lett. Kérem efelől értesíteni a bizottságot és a föderációt.

Végül még néhány szót a Klinghammer elvtárshoz intézett levelelemet illetőleg. Midőn legutóbb Moszkvában voltam, megbeszéltem Klinghammer elvtárral, hogy azokat, akiknek a hazaküldése éppen most a magyar kommunisták tömeges mozgósításával kapcsolatban nem alkalmas, jelezni fogom a transzport vezetőjével küldött levelemben. Mikor a legutóbbi transzport elindult, én betegen feküdtem, és így csak utólag értesíthettem Klinghammer elvtársat, de nem arról, hogy tartóztassák le az illetőket, hanem tartóztassák föl és egyelőre ne engedjék haza. Lássanak az elvtársak túlbuzgóságot az eljárásomban, vagy bírálják meg bármiképp, de én ragaszkodom nézetemhez, hogy akkor, amidőn a szamarkandi osztály tagjainak legnagyobb része mozgósítva van földalatti munkára és utaznak haza, velük egy transzporttal ezen osztály volt titkárját elküldeni, akit okirathamisításért és spekulációért éppen ez az osztály záratott le annak idején, nem helyes. Nem arról volt szó, hogy vonják őt felelősségre Moszkvában az itt elkövetett bűncselekményeiért, de előfordulhat könnyen, hogy személyes bosszúból is elárulja még útközben az elvtársakat. A másik „felcser” illetőleg ugyancsak visszatartásról volt szó, és különben is az elvtársak figyelmét azért hívtam föl rá, mert itt a „Turkcentrevak”* alkalmazottjainak bemondása szerint – amiről én csak fölgyógyulásom után, tehát a transzport elindítása után értesültem – egy külön vagonot követelt saját részére azon a címen, hogy őnála sok és drága, sajátját képező gyógyszerek vannak, és fél, hogy útközben ellopják.

Tény az, hogy az ilyen ügyek közvetlenül a föderáció képviselőjének a hatáskörébe tartoznak, de mivel ő horvát nemzetiségű, az adott viszonyokkal és az itteniekkel saját kijelentése alapján nem ismerős, kénytelen voltam részemről intézkedni, ami úgy látszik az elvtársaknál félreértésre adott okot. Ugyanígy félreértették Nikics elvtársnak a föderáció itteni képviselőjének a táviratát is, amelyben ő kérte egyesek föltartóztatását, Moszkvában az illetőket letartóztatják és kérik ellenük a vádiratokat. Szükséges a föderáció részére egy báró Gramont ellen még külön vádirat, aki volt ulánus vagy dragonyos főhadnagy, és Ausztria egyik mágnás családjának a tagja? Ez természetesen nem tartozik köz-

* Eredetiben cirill betűkkel. – A Turkesztáni Központi Evakuációs Bizottság.

vetlenül a magyar Központi Irodához, de a helyzet jellemzése céljából megemlítem, mint párttag, mert ezek alapján szinte kételkedem, hogy most vívjuk a kibékíthetetlen osztályharcot.

Nagyon kérem még az elvtársakat, hogy külföldi újságot, különösen a „Proletár”-t rendszeresebben küldjék, mert azok hiánya nagyban akadályozza agitációs munkánkat.

Ezzel egyidejűleg a Turkesztáni Központi Iroda is küld választ a legutóbbi két levelükre.

A többi kisebb ügyeket illetően személyesen, amikor a konferenciára felutazom, természetüknél fogva nem sürgősek.

Kommunista üdvözléssel:
Gábor József

PI Archívum. F. 966/2. 31. ö. e. 36–39. 1. és hátl. – Kézírásos tisztázat.

256

*A novonyikolajevszki magyar pártiskola
V. tanfolyama hallgatóinak foglalkozásáról
és tevékenységéről készült napló¹*

Novonyikolajevszk

1921. április 11–június 17

Kelt	Óra	Előadott anyag	Előadó aláírása
1921		<i>I. Előkészítő oktatás 1921. április 11–23</i>	
április 11.	1/29–1/211	Hallgatók megvizsgálása írni-olvasni tudás szempontjából.	Kelemen Katrics
április 11.	1/211–12	Állam. Hatalmi szervek. Parlament és tanácsrendszer.	Katrics
április 11.	12–1	<i>Olvasás:</i> Koldusvilág Magyarországon.	Katrics

¹ Hasonló volt a tanterv az iskola többi tanfolyamán és más városok iskoláin is (Irkutszk, Krasznnojarszk, Omszk stb.). A tanterv a jelek szerint arra törekedett, hogy a hallgatók a lehető legszélesebb körűen ismerkedjenek meg a szocializmus elméleti kérdéseivel, a munkásmozgalom történetével, a pártépítés elveivel, s emellett bizonyos elemi általános műveltségre is szert tegyenek (olvasás, számtan, földrajz, történelem stb.). Az iskolai foglalkozásokról vezetett napló azt mutatja, hogy a hallgatók gyakorlati munkát is végeztek (kommunista szombatok, katonai foglalkozások stb.).

A tanulmányi napló szövegét, a címlapon minden tanfolyam végén aláírta az iskolavezető és ellátta az iskola pecsétjével. Az ötödik tanfolyam naplóját (amelyet itt közlünk) Kelemen, ideiglenes iskolavezető írta alá.

Kelt	Óra	Előadott anyag	Előadó aláírása
április 12.	1/29—11	<i>Olvasmánytárgyalás</i> : Varga J. „A magyar Tanácsköztárs. gazd. szervezete” c. füzetből. * Értelmes olvasás gyakorlása. Felmondás.	Kelemen
ápr. 12.	1/211—1/212	<i>Számтан</i> : Alapfogalmak.	Stern
április 12.	1/212—1/21	<i>Földrajz</i> : Alapfogalmak, világrészek. Európa általában.	Stern
április 12.	1/21—1/22	<i>Fogalmazás</i> : Levelezés pártszervezetek közt.	Katrics
április 13.	1/29—1/211	Monarchia. Demokratikus köztársaság. Tanácsköztársaság. Demokrácia. Történelmi materializmus.	Katrics
április 13.	1/211—1/212	<i>Olvasmánytárgyalás</i> : Varga J. „A magy. Tan. Közt. gazd. szervez.” c. füzete alapján.	Kelemen
ápr. 13.	1/212—1/21	<i>Számтан</i> : Összeadás, gyakorlatok	Stern
április 13.	1/21—1/22	<i>Földrajz</i> : Európa általában. Anglia, Franciaország politikai és gazdasági földrajza.	Stern
április 14.	1/29—1/211	<i>Olvasmánytárgyalás</i> : Varga J. „A magyar Tan. Köztárs. gazd. szervez.” c. füzete alapján.	Kelemen
április 14.	1/211—1/212	<i>Számтан</i> : Kivonás, gyakorlatok.	Stern
április 14.	1/212—1/22	<i>Fogalmazás</i> : Taggyűlési jegyzőkönyv írása.	Katrics
április 15.	1/29—1/211	<i>Olvasmánytárgyalás</i> előbbi füzet alapján: Pénzügyintézetek szocializálása.	Kelemen
április 15.	1/29—1/211	<i>Politikai alapfogalmak</i> : történelmi materializmus (folyt.), militarizmus, antimilitarizmus, imperializmus.	Katrics
április 15.	1/212—1/21	<i>Számтан</i> : Kivonás, gyakorlatok.	Stern
április 15.	1/21—1/22	<i>Földrajz</i> : Az európai államok gazdasági földrajza általában.	Stern
április 16.	1/29—1/210	<i>Alapfogalmak</i> : anarchizmus, utópizmus, rabszolgarendszer, hűbérrendszer, tőkés term. rendszer.	Katrics

* E dokumentum jellegéhez híven a naplóban alkalmazott rövidítéseket nem oldottuk fel, csak ott, ahol ez feltétlenül szükségesnek látszott.

Kelt	Óra	Előadott anyag	Előadó aláírása
április 16.	1/2 10—1/2 11	<i>Alapfogalmak</i> : marxizmus, kollektívizmus, lánckereskedelem, a <i>nép</i> mint proletárfogalom.	Katrics
április 16. szomb.	1/2 11—1/2 12	<i>Olvasmánytárgyalás</i> ua. füzet alapján. Az ipar szocializálása. (Szómagyarázat: tényező, államosítás, kisajtítás, fegyelem fizikai.)	Kelemen
április 16. szomb.	1/2 12—1/2 2	<i>Földrajz</i> : Európa gazdasági földrajza.	Stern
április 18. hétfő	1/2 9—1/2 11	<i>Fogalmazás</i> : taggyűlési jzökv. jacsej- kagyűlés jzkv. <i>Alapismertetek</i> : pacifizmus, opportu- nizmus, taktika, nacionalizáció, expropriáció, konfiskálás stb.	Katrics
április 18. hétfő	1/2 11—1/2 12	<i>Számítan</i> : Szorzás, gyakorlatok.	Stern
április 18. hétfő	1/2 12—1/2 2	<i>Olvasmánytárgyalás</i> ua. füzet alapján: Az ipari termelés szervezése. Ismét- lés ipar szocializálásáról.	Kelemen
április 19. kedd	1/2 9—1/2 10	<i>Olvasmánytárgyalás</i> ua. füzet alapján: Ipari szervezés, üzempözpontok.	Kelemen
április 19. kedd	1/2 10—1/2 11	<i>Földrajz</i> : Oroszország gazdasági földrajza.	Stern
április 19. kedd	1/2 11—1/2 12	<i>Számítan</i> : Osztás, gyakorlatok.	Stern
április 19. kedd	1/2 12—1/2 1	A magyarországi proletármozgalmak története és tanulságai (1918 janu- ártól az októberi őszirozsás forra- dalomig).	Katrics
április 20. szerda	1/2 9—1/2 10	<i>Számítan</i> : tizedes törtek.	Stern
április 20. szerda	1/2 10—1/2 12	<i>Olvasmánytárgyalás</i> ua. füzet alapján: Anyaghivatalok, népgazdasági ta- nácsok.	Kelemen

Kelt	Óra	Előadott anyag	Előadó aláírása
április 20. szerda	$\frac{1}{2}12 - \frac{1}{2}1$	<i>Alapfogalmak</i> : monopólium, agitáció, propaganda, koncesszió, liberalizmus, idea, ideológia, legális, illegális.	Katrics
április 20. szerda	$\frac{1}{2}1 - \frac{1}{2}2$	<i>Fogalmazás</i> : pártbizottsági határozat.	Katrics
április 21. csüt.	$\frac{1}{2}9 - \frac{1}{2}11$	<i>Olvasmánytárgyalás</i> ua. füzet alapján: A népgazd. tanács szervezete.	Kelemen
április 21. csüt.	$\frac{1}{2}11 - \frac{1}{2}12$	A magyarországi proletármozgalmak története és tanulságai. (A Károlyi-köztársaság. Az osztályharc útján).	Katrics
április 21. csüt.	$\frac{1}{2}12 - \frac{1}{2}2$	<i>Földrajz</i> : Ázsia.	Stern
április 22. péntek	$\frac{1}{2}9 - \frac{1}{2}10$	<i>Földrajz</i> : Ázsia.	Stern
április 22. péntek	$\frac{1}{2}10 - \frac{1}{2}11$	<i>Számтан</i> : Tizedes törtek, gyakorlatok.	Stern
április 22. péntek	$\frac{1}{2}11 - \frac{1}{2}12$	<i>Olvasmánytárgyalás</i> : ua. füzet alapján: Nagybirtok kisajátítása. Kereskedelem szocializálása.	Kelemen
április 22. péntek	$\frac{1}{2}12 - \frac{1}{2}2$	A magyarországi proletármozgalmak története és tanulságai (folytatás és befejezés).	Katrics
április 19. kedd	$6 - \frac{1}{2}8$	<i>Világtörténelem</i> : Ókor (Egyiptom, Perzsia, Babilon, Assíria, Palesztina).	Stern
április 22. péntek	$6 - \frac{1}{2}8$	<i>Világtörténelem</i> : Ókor, Görögország. Róma, a keresztény ideák kialakulása.	Stern
április 23. szomb.	$\frac{1}{2}9 - \frac{1}{2}11$	<i>Olvasmánytárgyalás</i> : ua. füzet alapján: Az új termelés szervezésének eredményei.	Kelemen
április 23. szomb.	$\frac{1}{2}11 - \frac{1}{2}12$	Dolgozatok kijavítása, megbeszélése.	Katrics

Kelt	Óra	Előadott anyag	Előadó aláírása
április 23. szomb.	1/2 12 — 1/2 1	<i>Számítan:</i> tizedes törtekkel gyakorlatok	Stern
április 23. szomb.	1/2 1 — 1/2 2	<i>Földrajz:</i> Ázsia, Ausztrália.	Stern
<i>II. Általános politikai oktatás (április 25-től)</i>			
április 25. hétfő	8.30 — 10.30	<i>A hűbériség kialakulása.</i> A jobbágyság kifejlődése. A hűbérbirtok és a hűbéri jog. A föld a hatalom és a kizsákmányolás alapja. Társadalmi rétegződés. Városok fejlődése. Céhek keletkezése.	Stern
április 25.	10.50 — 12.50	<i>A természetgazdálkodás lényege.</i> Különálló termelési egységek életviszonyainak jellemzése. Háziipar jelentősége. Az áru gazdálkodás első szimptomái.	Kelemen
április 25.	2 — 4	A rendi monarchia lényege, keletkezése és megszűnése.	Katrics
április 25.	4.20 — 5.20	<i>Számítan:</i> szorzás, osztás, tizedes törtekkel.	Stern
április 26. kedd	8.30 — 10.30	Az abszolút monarchia lényege, keletkezése és megszűnése. A felvilágosult abszolutizmus.	Katrics
április 26. kedd	10.50 — 12.50	A terménygazdálkodás felbomlása. Az árutermelés kifejlődése.	Kelemen
április 27. szerda	8.30 — 10.30	Mezőgazdaság a hűbériség korában.	Stern
április 27. szerda	10.50 — 12.50	A hűbériség bukása s annak okai. Kikérdezés az előbbi órák anyagából.	Katrics
április 27. szerda	2 — 4	A kapitalizmus kifejlődése. Manufaktúrák. Gépek. Gyárok.	Kelemen
április 27. szerda	4.20 — 5.20	<i>Szerv. szab.</i> A pártszervek kiépítése, fölé- és alárendeltségi viszony.	Katrics

Kelt	Óra	Előadott anyag	Előadó aláírása
április 28. csüt.	8.30—9.30	Árutermelés. Termel. eszközeinek monopolizálása, tőkésék által. Bér-munka. Tőkés termelési viszonyok.	Kelemen
április 28. csüt.	10.50—12.50	A munkaerő kizsákmányolása.	Katrics
április 29. péntek	8.30—12	A tőke. A tőkés állam. A tőkés term. rend. alapellentétei.	Katrics
április 29. péntek	12—1	A tőkés termelés fejlődése.	Stern
április 29. péntek	2—4	Kis- és nagytermelés küzdelme az iparban.	Kelemen
április 29. péntek	4.30—5.20	Ismétlése, kikérdezése az eddig tanult anyagoknak.	Kelemen
április 30. szombat	8.30—10.30	A kis- és nagybani termelés küzdelme a mezőgazdaságban.	Kelemen
április 30. szombat	10.50—12.50	A proletariátus függő helyzete, ipari tartalék hadsereg, női és gyermek-munka.	Stern
április 30. szombat	2—4	A termelés anarchiája, verseny, vál-ságok.	Stern
április 30. szombat	4—5	Katonai foglalkozás: szakasz- és szá-zadgyakorlatok, állóhelyen és me-net közben. Fegyverfogások.	Kelemen
Május 1., 2. és 3-án, tekintettel a helyőrségi szolgálatra, az iskolában a tanítás szünetel. —			
május 4. szerda	8.30—10.30	A tőkés társadalmi rend fejlődése és az osztályok.	Stern
május 4. szerda	10.50—11.50	A tőke koncentrációja és centralizá-lása.	Stern
május 4. szerda	12—1	A kommunista rend jellemzése.	Kelemen

Kelt	Óra	Előadott anyag	Előadó aláírása
május 4. szerda	2—4	Elosztás és igazgatás a kommunista rendben.	Kelemen
május 5. csüt.	8.30—10.30	Termelőerők fejlődése a kommunista rendben.	Kelemen
május 5. csüt.	10.50—12.50	A proletariátus diktatúrája. A politi- kai hatalom meghódítása.	Stern
május 6. péntek	8.30—10.50	A kommunista párt és a tőkés tár- sadalom osztályai.	Kelemen
május 6. péntek	2—4	Finánctőke.	Katrics
május 7. szombat	8.30—10.30	Finánctőke (folyt. és kikérdezés).	Katrics
május 7. szomb.	10.50—12.50	Az imperializmus.	Stern
május 7. szombat	2—4	Az imperializmus.	Stern
május 9. hétfő	8.30—10.30	A militarizmus. Az 1914—1919. im- perialista háború.	Stern
május 9. hétfő	10.50—12.50	Államkapitalizmus és az osztályok.	Kelemen
május 9. hétfő	2—4	A tőkés társadalmi rend csődje és a munkásosztály.	Katrics
május 9. hétfő	4.20—5.20	Az előbbi óra folytatása (a tőkés társ. rend csődje és a munkásosz- tály).	Katrics
május 10. kedd	8.30—9.30	Polgárháború.	Katrics

Kelt	Óra	Előadott anyag	Előadó aláírása
május 10. kedd	9.30—10.30	A pártfegyelem értelmezése és jelentősége a párt kiépítésével kapcsolatban.	Katrics
május 10. kedd	10.50—12.50	A polgárháború alakjai és költségei.	Stern
május 11. szerda	8.30—10.30	A polgárháború alakjai és költségei.	Stern
május 11. szerda	10.50—12.50	A munkásmozgalom nemzetközisége, mint a komm. forrad. előfeltétele. A II. Internacionálé csődje s e csőd okai.	Kelemen
május 11. szerda	2—4	A honvédelem jelszava és a szocializmus.	Katrics
május 11. szerda	4—6	A pártszervezetek főbb intézményeiről (működő szerveiről).	Katrics
május 12. csüt.	8.30—10.30	Szociálsoviniszták. Centrum.	Katrics
május 12. csüt.	10.50—12.50	Munkásmozgalmak. I. Internacionálé.	Stern
május 13. péntek	8.30—10.30	Munkásmozgalmak különböző országokban.	Stern
május 13. péntek	10.50—12.50	A párt központi és területi működő szerveiről, azok hatásköréről, feladatairól.	Katrics
május 13. péntek	2—4	A kapitalista világ, és a Kommunista Internacionálé.	Stern
május 13. péntek	4—5	A kommunizmus kiépítésének feltételei Oroszországban.	Kelemen
május 14. szombat	8.30—10.30	A tanács hatalom mint a proletárdiktatúra alapja. Proletárdemokrácia és burzsoádem.	Stern

Kelt	Óra	Előadott anyag	Előadó aláírása
május 14. szombat	10.50—12.50	A proletárdiktatúra ideiglenes jellege. A dolgozó és kizsákmányolt nép jogairól szóló deklaráció.	Kelemen
május 14. szombat	2—4	A munkásosztály jogai megvalósításának anyagi lehetősége.	Katrics
május 16. hétfő	8.30—9.30	A dolgozók egyenlősége nemre, fajra, vallásra való tekintet nélkül.	Stern
május 16. hétfő	9.40—11.40	Parlamentarizmus és tanácsrendszer.	Katrics
május 16. hétfő	11.50—12.50	Tanácsalkotmány: A központi hatalom szervezete.	Katrics
május 16. hétfő	2—5	A prolet. diktatúra ideigl. jellege. (folyt.) Hadsereg és a tanácshatalom.	Kelemen
május 17. kedd	8.30—10.30	A proletariátus vezető szerepe. Tanácsalkotmány: A központi hatalom szervezetének folytatása, s a helyi hatalom szervezete.	Katrics
május 17. kedd	10.50—12.50	A bürokrácia és a tanácshatalom.	Stern
május 18. szerda	8.30—9.30	Tanácsalkotmány: A központi, a helyi tanácshatalmi szervek, a küldöttek tanácsa, a vhajtó bizottságok stb.	Katrics
május 18. szerda	9.40—10.40	Hűbériség, árugazdaság, terménygazdálkodás, rendi monarchia, abszolút monarchia, felvilágosult abszolutizmus (ismétlés).	Katrics
május 18. szerda	10.50—12.50	Terménygazdálkodás fejlődése és felbomlása. Árugazdálkodás fejlődése. Egyház szerepe a középkorban (ismétlés).	Kelemen
május 18. szerda	2—5	A hűbériség kifejlődése, mezőgazdaság a hűbériség korában. Az ipar tartalék hadserege, term. anarchiája, krízisek, a tőke koncentrációja, centralizációja (ismétlés).	Stern

Kelt	Óra	Előadott anyag	Előadó aláírása
május 19. csüt.	8.30—9.30	A kapitalizmus keletkezése. Gépek. Gyárok. A tőkés termelési rend jellemzése. (Ismétlés.)	Kelemen
május 19. csüt.	9.40—10.40	Tanácsalkotmány: a tanácsok, a vható bizottságok, a népbiztosok tanácsa, jogköre és az előbbi anyag ismétlése.	Katrics
május 19. csüt.	10.50—12.50	A proletariátus diktatúrája, imperia- lizmus, militarizmus. A polgárhá- ború alapjai és költségei.	Stern
május 20. péntek	8.30—10.30	Ismétlés: A munkaerő kizsákmá- nyolása, tőke, a tőkésállam.	Katrics
május 20. péntek	2—5	Munkásmozgalmak Európa különbö- ző országaiban, tanácshatalom mint a proletárdiktatúra alapja: burzsoá demokrácia és proletárdemokrácia.	Stern
május 21. szombat	8.30—10.30	Tőkés termel. viszonyok. Küzdelem kis- és nagyüzem között. Komm. párt és tők. társ. rend. osztályai. Ál- lamkapitalizmus és osztályok. Komm. rend. jellemzése (ismétlés).	Kelemen
május 21. szombat	10.50—12.50	Ismétlés: a tőkés társ. rend. alapellen- tői; a termelés anarchiája: a ver- seny és a válságok; az osztályellen- tők kiéleződése; a tőke kon- centrálása és centralizációja.	Katrics
május 23. hétfő	8.30—10.30	A nemzeti elnyomás. A proletariátus egysége. A nemzeti gyűlölet okai.	Katrics
május 23. hétfő	10.50—12.50	Régi programunk a katonai kérdés- ben. A Vörös Hadsereg osztály- jellege. Általános kat. kiképzés. Fegyelem.	Kelemen
május 23. hétfő	5—8	Szabbotnyik a hajóállomáson. (Lisz- tetszások kirakása teherhajóból.)	52 elvtárs
május 24. kedd	8.30—10.30	Katonai kérdés: előbbieket átismétlése. Pártsejtek és polit. megbízottak a hadseregben.	Kelemen

Kelt	Óra	Előadott anyag	Előadó aláírása
máj. 24. kedd	10.50—12.50	Ki a nemzeti akarat kifejezője?	Katrics
május 24. kedd	5—8	Szubbotnyik (4 vagon megrakása búzacsúszakkal).	Kelemen
május 25. szerda	8.30—10.30	Az antiszemitizmus és a proletariátus. Kikérdezés a nemzetiségi kérdéstről.	Katrics
május 25. szerda	10.50—12.50	A Vörös Hadsereg szervezése. Parancsnoki kar. Választott vagy ki-nevezett parancsnokok.	Kelemen
május 25. szerda	2—3.30	A Vörös Hadsereg ideiglenes jellege. Összefoglalás. Idevonatkozó programfejezet együttes olvasása.	Kelemen
május 25. szerda	3.30—5	Szerv. Szabályzat: A járási, rajoni intézmények működéséről, hatásköréről. A jacejkáról. A fegyelmi büntetések nemeiről.	Katrics
május 25. szerda	7—9	Vitaeste az iskolában.	
május 26. csüt.	8.30—10.30	A burzsoá társadalom iskolája.	Kelemen
május 26. csüt.	10.50—12.50	A burzsoá társad. bírósága. A dolgozók választott bírósága. Egységes népbíróság. A forradalmi törvényszék.	Katrics
május 27. péntek	8.30—9.30	A proletárbíróság jövője. A proletárbíróság büntetései. Kikérdezése a bírósági résznek.	Katrics
május 27. péntek	9.30—10.30	Szerv. Szab. a kommunista frakciókról.	Katrics
május 27. péntek	10.50—12.50	A kommunizmus romboló feladatai. Az iskola mint a kommunista nevelés eszköze. Társadalmi és családi nevelés. Az egységes munkaiskola.	Kelemen
május 27. péntek	2—3	Szakszerű kiképzés. Főiskolák. Párt- és tanácsiskolák. Iskolán kívüli oktatás.	Kelemen

Kelt	Óra	Előadott anyag	Előadó aláírása
május 27. péntek	3—4	Szerv. Szab. Jacsejkák feladatai, munkájuk fontossága. A komm. párt anyagi eszközeiről.	Katrics
május 27. péntek	5—8	Körfoglalkozás.	(Katrics)
május 28. szombat	8.30—10.30	A nevelés új munkásai. A művészet és tudomány kincsei. Kommunizmus állami terjesztése	Kelemen
május 28. szombat	10.50—12.50	Lakáskérdés a tőkés államban. Lakáskérdés a proletárállamban.	Katrics
május 28. szombat	5—8	Szubbotnyik.	
május 30. hétfő	8.30—9.30	Az iskolai programunk átisméltése.	Kelemen
május 30. hétfő	9.40—10.40	A nagyipar szocializálása. Termelés szervezése.	Kelemen
május 30. hétfő	10.50—12.50	Vallás és kommunizmus. (Miért nem fér meg együtt a vallás és a kommunizmus? Az egyház elválasztása az államtól.)	Katrics
május 30. hétfő	2—3.30	Termelőerők fejlődése. A gazdálkodás tervszerű szervezése.	Kelemen
május 30. hétfő	3.40—5	Szerv. szab. Jacsejkák szerv. a Vörös Hadseregben. A hadseregbeli jacsejkák jogai és kötelességei.	Katrics
május 31. kedd	8.30—10.30	Vallás és kommunizmus. Az iskola elválasztása az egyháztól. A vallásos előítéletekkel való küzdelem.	Katrics
május 31. kedd	10.50—12.50	A gazdálkodás tervszerű szervezése. Más országokkai gazd. együttműködés. Kisipar (háziipar) szervezése.	Kelemen
máj. 31. kedd	4—8	Szubbotnyik. (800 db 4½ pudos ¹ búzászsákok bárzsából* vagonba)	

¹ Orosz súlymérték. 1 pud = 16,3 kg.

* Uszályból.

Kelt	Óra	Előadott anyag	Előadó aláírása
június 1. szerda	8.30—10.30	Ismétlés. Szakszervezetek és az ipari szervezés.	Kelemen
június 1. szerda	10.50—12.50	A mezőgazdaság szervezése. Földbirtokviszonyok Oroszországban a forradalom előtt és a forradalom után.	Stern
június 1. szerda	2—4	Miért a nagybani szocialista gazdálkodásé a jövő?	Stern
június 2. csüt.	8.30—10.30	Földbirtokviszonyok Magyarországon a proletárdiktatúra előtt. Miért a nagybani szocialista gazdálkodásé a jövő?	Stern
június 2. csüt.	10.50—12.50	Ismétlés szakszervezetekről. A munkaerő felhasználása. Társas munkafegyelem.	Kelemen
június 2. csüt.	5—8	Szubbotnyik (54 ember) (1200 zsák búrzsából vagonokba 30 szazsen ¹ úton 4 szazs. emelkedéssel).	
június 3. péntek	8.30—10.30	A burzsoá szakemberek felhasználása. A termelés egyesítése a tudományal. Program ipari kérdéstről.	Kelemen
június 3. péntek	10.50—12.50	Földkérdés a magyar proletárdiktatúra idején. Tanácsgazdaságok, mezőgazdasági kommunák.	Stern
június 3. péntek	2—4	A magánkeresk. megszüntetése. Fogyasztási kommunák.	Katrics
június 3. péntek	4—5	Fogyasztási szövetkezetek ezelőtt.	Katrics
június 4. szombat	8.30—10.30	Földkérdés a magyar proletárdiktatúra idején. Termelési szövetkezetek és kooperációk.	Stern
június 4. szombat	10.50—12.50	Fogyasztási szövetkezetek jelenleg. A termékelosztás egyéb szervei.	Katrics

¹ Orosz hossz mérték, 1 szazseny = 2,13 méter.

Kelt	Óra	Előadott anyag	Előadó aláírása
június 4. szombat	5—9	Szombatnyik (zsákolás, 1400 zsák liszt egyik személyhajóból másikba).	
június 5. vasárnap	8.30—9.30	A Magyar Kommunista Párt teendői a földkérdésben.	Stern
június 5. vasárnap	10—2	Voszkresznyik (zsákolás, eredm. 2200 zs. 8 vagonba).	
június 6. hétfő	8.30—10.30	Az ipar egyesítése a földműveléssel. A Kommunista Párt taktikája a parasztság irányában.	Stern
június 6. hétfő	10.50—12.50	A bankok nacionalizálása és az egyseges népbank; a bank mint központi könyvelőség. A pénz és a pénzügyrendszer kihalása.	Katrics
június 6. hétfő	2—4	Program olvasása és megmagyarázása az ipar szervezésének kérdéséről.	Kelemen
június 6. hétfő	4—5	Jacsejka* a Vörös Hadseregben: közgyűlés; a jacsejka összeköttetése a központi intézményekkel.	Katrics
június 7. kedd	8.30—10.30	Az állam — élősdi szerkezet. A proletárállam — termelőszerkezet. A proletárállam költségvetése.	Katrics
június 7. kedd	10.50—12.50	A népegészség megvédése. A gyógyintézmények nacionalizálása. Az orvosok munkakötelezettsége. Legközelebbi feladataink a népegészségügy terén.	Stern
június 7. kedd	5—9	Szombatnyik 52 emberrel. Eredm. 1100 zsák búza 1½ vagonba.	
június 8. szerda	8.30—10.30	Mi a munka védelme? Munkavédelem fő terei. Tanácshatalom eddig e téren tett intézkedései, törvényei.	Kelemen
június 8. szerda	10.50—12.50		*Katrics

* Sejt.

Kelt	Óra	Előadott anyag	Előadó aláírása
június 8. szerda	2—5	A kommunista párt szerepe a proletárforradalomban.	Stern
június 9. csüt.	8.30—10.30	A szociális biztosításról.	Kelemen
június 9. csüt.	10.50—12.50		
június 9. csüt.	2—3	Körfoglalkozás.	Katrics
június 9. csüt.	5—9	Szombatnyik. Részt vett 55 elvt. Eredm. 962 zsák búza és rozs 4270 pud.	
június 10. péntek	8.30—10.30	Komintern vezérelvei az agrárkérdésben.	Stern
június 10. péntek	10.50—12.50	Komintern vezérelvei: Üzemtanácsok, szakszervezetek és a Komm. Internacionál.	Kelemen
június 10. péntek	2—4		Katrics
június 11. szombat	8.30—10	Komintern vezérelvei: Szakszervezetek, üzemtanácsok és Komintern.	Kelemen
június 11. szombat	10.30—12	Mikor és milyen feltételek mellett szabad munkástanácsokat alakítani?	Stern
június 11. szombat	12.10—1		Katrics
június 11. szombat	2—4		Katrics
június 11. szombat	7—10	Szombatnyik (60 ember, 800 zs. á. 4 p. 20h × 2m szasz. út; össz. 3200)*	

* 60 fő, 800 darab 4 pudos zsák (összesen 3200 pud) 20 szaszny távolságra, 2 szaszny magasra.

Kelt	Óra	Előadott anyag	Előadó aláírása
		— <i>Általános ismétlések hete.</i> —	
június 13. hétfő	8.30—10.30		Katrics
június 13. hétfő	10.50—12.50	Ismétlés: Szakszervezetek, üzemtanácsok, Komintern.	Kelemen
június 13. hétfő	2—4	Ismétlés: a proletárdiktatúra, a tőke összpontosítása és központosítása. (Kérdéseknek írásbeli kidolgozása.)	Stern
június 13. hétfő	4—5	Iskolai pártsejt gyűlése.	
június 13. hétfő	7—9	Körfoglalkozás az iskolai közös la- kácson.	
június 14. kedd	8.30—10.30	Ismétlés: földkérdés (kérdéseknek írásbeli kidolgozása).	Stern
június 14. kedd	10.50—12.50	Ismétlés: A katonai kérdés. Az isko- la és a kommunizmus.	Kelemen
június 14. kedd	1.30—3.30		Katrics
június 14. kedd	4—6	Körben való foglalkozás.	
június 14. kedd	7—12	Szabbotnyik (67 ember) (Zsáktöltés és kihordás.)	
június 15. szerda	8.30—10.30	Ismétlés: Az iskola és kommuniz- mus. Ipar szervezése.	Kelemen
június 15. szerda	10.50—12.50		Katrics
június 15. szerda	1.30—3.30	Ismétlés: Mikor szervezzük a taná- csokat? Programunk a mezőgazdasá- gi termelés terén.	Stern

Kelt	Óra	Előadott anyag	Előadó aláírása
június 15. szerda	4—6	Körben való foglalkozás.	
június 16. csüt.	8.30—10.30	Ismétlés: A komm. párt szerepe a prol. forradalomban. A Kommunista Internacionálé.	Stern
június 16. csüt.	10.50—12.50		Katrics
június 16. csüt.	2—4	Iskolai közgyűlés.	—
június 17. péntek	8.30—10.30		Katrics
június 17. péntek	10.50—12.50	Általános ismétlés.	Stern
június 17. péntek	2—4	Általános ismétlések. Az ipar termelése.	Kelemen

PI Archivum. F. 966/17. 216. ö. e. 5—9. l. és hátl. — Kézírásos tisztázat.

*A Sztavropolból hazatérő hadifoglyok nagygyűlésének határozata
és kiáltványa¹*

Sztavropol

1921. június 22

Mi magyar, osztrák, német volt hadifoglyok, az imperialista háború áldozatai, akik rövidesen visszatérünk szülőföldünkre, tisztán látjuk a világeseményekből, hogy csakis a III., Kommunista Internacionálé, annak különböző osztályai, a különböző államok kommunista pártjai képviselik csupán az egész világ proletariátusának érdekeit, minden más párt elárulja, eladja a proletariátus ügyét, engesztelhetetlen ellenségének, a burzsoáziának; látjuk, hogy egyedül csakis a proletariátus diktatúrája jogos, mert egy egységes, osztálykülönbséget nem ismerő világtársadalmat teremt.

Sokat tanultunk itt Oroszországban! Visszatérve otthonunkba, tudni fogjuk melyik az az út, amelyen tántoríthatatlanul kell előrehaladnunk, hogy egyszer s mindenkorra leszámoljunk ellenségeinkkel, hóhéraikkal, azok aljas szövetségeseivel a különböző fajtájú álszocialistákkal, s hogy megdönthetetlenül megteremtsük a proletariátus uralmát.

Éljen a III., Kommunista Internacionálé!

Éljen a világforradalom!

Éljen a tanácsi Oroszország!

PI Archívum. F. 966/2. 20. ö. e. 5. l. – Gépírásos másolat.

¹ Ezt a határozatot az OK(b)P Sztavropol kormányzósági bizottságának magyar agitációs és propagandaszekciója ahhoz az 1921. június 24-i levélhez mellékelte, amelyben beszámolt a Központi Irodának a hazainduló hadifoglyok június 22-i nagygyűléséről.

A hazájukba induló magyar hadifoglyok elutazásuk előtt Szovjet-Oroszország számos városában nagygyűléseket tartottak, s határozataikban megígérték, nem felejtik el az orosz proletariátus és parasztság harcának tapasztalatait.

*Az OK(b)P bijszki bizottsága mellett működő
magyar agitációs és propagandaosztály levele
megbízottjának, Ottó Albertnek a közoktatás területén végzett
munkájáról*

Bijszk

1921. július 2

Kedves Elvtársak!

Alulírottakban tudatjuk, hogy Otto Albert elvtárs a Narobraz* részéről vezényelve lett fontos megbízatásokkal és instrukciók megkeresése végett Moszkvába, és ezek elvégzése és megküldése után Moszkván keresztül Pétervárra a Narobraz rendelkezésére.

Ezek után értesítjük a területi irodát, hogy osztályunk pártszempontra semminemű veszteséget nem lát fentforogni az elvtárs elvezénylésével. Annyiból sem, mivel Ottó elvtárs a munka című iskola szervezése terén a bijszki körletben elismeréseket szerzett a Narobraz részéről, és a jelen időben a körletben nincs nagyobb munkatere.

A fent említettek után, ha a területi iroda pártszempontról veszteséget látna fentforogni Ottó elvtárs vezénylésével, úgy kérjük azonnal táviratilag értesíteni az osztályt.

Különben is a területi irodán keresztül fog utazni.

Kérjük mi van a novonyikolajevszki vezényléssel az iskolába.

Az omszki iskolába az osztály részéről 2 elvtárs útban van.

Kommunista üdvözléssel:

Sidó Árpád titkár

PI Archívum. F. 966/5. 77. ő. e. 30. l. – Gépirásos tisztázat.

* Népművelési osztály.

*Az OK(b)P novorosszijszki magyar agitációs
és propagandaosztályának jelentése,
amelyben beszámol a magyar osztályok Központi Irodájának
a hazatérő hadifoglyok körében végzett agitációs munkáról*

Novorosszijszk

1921. július 12

Kedves Elvtársak!

Június 1-én 2. sz. alatt küldött levelünknek valószínűleg birtokában lesznek már, bár ez ideig még nélkülözzük ezen sorainkra válaszukat. Az első transzport után munkánkról jelentést küldtünk be a terirnek* Krasznodarba, mely önöknek a jelentést továbbította is, amennyiben a terir jelentésének másolatát nekünk is beküldte. Miután a terir, mint olyan, ma már úgyszólván likvidálva van, mi közvetlenül fogunk önöknek a második transzportban végzett munkánkról jelentést adni.

Már tudomásuk van arról, hogy az első hajó június 5-én indult ki az itteni kikötőből. Ezután a láger úgyszólván teljesen kiürült, mert csak azok maradtak, kik mint nemkívánatos elemek vissza lettek tartva. Az emberek egyenként, majd később 5-10-es csoportokban kezdtek szállingózni, és ez a helyzet tartott egész 23-ig, amidőn az első transzport megérkezett. Ez ideig tehát rendszeres politikai munka végzéséről szó sem lehetett, mert mindössze nem volt több 200 embernél, ezek közül majdnem a fele asszony és gyerek, a többi pedig megoszlott nemzeti-ségek szerint és magyar nem volt 30-40-nél [több]. 16-án rendeztünk egy meetinget, amelyre azonban nem tudtunk 50-60 embernél többet összehozni, amely közül talán csak 10 volt magyar. Ilyenformán láttuk, hogy addig, míg legalábbis egy transzport nem fut be, munkánknak eredménye nem lesz. Az első transzport június 23-án Krasznodárból érkezett meg. Ekkor mindjárt megkezdtük a legerélyesebben a politikai munkát. Tekintettel a késői koncentrációra, természetesen nagy nehézségekbe ütközött munkánk. Az emberek dezinficiálással, ruhafaszolással, oltással stb. voltak lekötve, úgyhogy lekióinkat, amelyekre a fő súlyt fektettük, a legnagyobb igyekezet mellett is csak egyszer tudtuk megtartani. Meeting természetesen minden este lett tartva, amelyeken a proletárelem majdnem kivétel nélkül megjelent. Ilyen körülmények között június hónapban tartottunk 1 lekiót, 6 meetinget és 2 koncert-meetinget. Azonkívül az emberek szorgalmasan látogatták a klubhelyiség olvasótermét és a barakkokban való olvasásra is nagyobb számú literatúrát osztottunk ki közöttük.

2-án** kezdődött meg a berakodás és 4-én már a hajó el is hagyta a kikötőt kb. 1250 emberrel. A hangulat az elutazottak között – főleg a magyarok között – határozottan forradalmi volt. És tekintetbe véve azt, hogy a legnagyobb része

* Területi irodának.

** 1921. július 2-án.

a falvakban a kozákoknál szolgált, és azok szovjetellenes nézeteivel voltak megfertőzve, ezen néhány felvilágosító gyűlésünk teljesen megváltoztatta véleményeiket a tanácskormányral szemben, mit az is bizonyít némileg, hogy egy nehéz munkájú voszkresznyiket* rendeztünk, amelyen 120 ember vett részt, nagy részben magyarok. Ha tehát munkánknak nem volt meg a kívánt eredménye, ennek hibájául csak azt lehet felhozni, hogy a koncentráció nem történt meg a maga idejében.

Egészen más a helyzet a harmadik transzportnál, amikor úgyszólván már az egész itt van és máris megkezdhetjük a munkát alighogy a hajó elment és így jó 3 hét áll rendelkezésünkre.¹ Munkánkat nagyban elő fogja segíteni az is, hogy a Kaukázusban levő agit. osztályok munkásai a likvidálás után a mi rendelkezésünkre jönnek, amire nagy szükség is van.

Feltevéseink és a különböző helyekről kapott értesítéseink szerint még legfeljebb 3 transzportra lehet számítani úgy, hogy az evakuálás szeptemberben itt befejezést fog nyerni.²

Értesítjük önöket, hogy az itteni OKP útján kaptunk önöktől nagyobb mennyiségű literatúrát. Ha alkalomuk lesz, kérünk azonban ismét küldeni, különösen broszúrákat a földművesek részére, mert az emberek 90%-a földműves osztályból való.

Ez volna minden, amit jelenthetünk önöknek.

Várjuk mielőbbi válaszukat és maradunk

kommunista üdvözléssel:

Rónai

a novorosszjiszki agitációs osztály vezetője

PI Archívum. F. 966/2. 15. ö. e. 1-2. l. és hátl. – Kézírási tiszttázat.

* Vasárnapi társadalmi munkát.

¹ 1921-ben Novorosszjiszkon át megkezdődött a Kaukázusban, Kubanyban és Turkesztánban levő hadifoglyok evakuálása.

A novorosszjiszki magyar szekció 1921. augusztus 10-i levele arról tudósít, hogy a zömében Sztavropolból és Jejszből érkezett hadifoglyokkal ismét útnak indult egy hajó. A pártonkívüliekkel együtt párttagok és tagjelöltek is útra keltek, köztük a krasznodari pártiskola magyar hallgatói. Sőt, a szekció tagjainak egy része is elutazott.

A szekció 15 gyűlést rendezett a hazatérők között. Ezeken összesen 6000 ember vett részt. Ezenkívül 13 előadást tartottak összesen 2600 embernek, 3 műsoros gyűlést 2000 résztvevővel és 3 önkéntes vasárnapi munkát is szerveztek 1100 résztvevővel. (PI Archívum. F. 966/2. 15. ö. e. 7-8. l.)

² Az OK(b)P magyar osztályok Központi Irodájának 1921. szeptember 15-i levele szerint a novorosszjiszki osztály az evakuálás befejeztével megszűnt, s a még ottmaradt elvtársak Moszkvába utaztak, hogy átvegyék a Központi Irodától a további rendelkezéseket.

*Az omszki „Vörös Újság” felszólítja olvasóit,
vegyenek részt a magyar internacionalistáknak
az októberi forradalomban és a polgárháborúban való
részvételére vonatkozó dokumentumok összegyűjtésében*

Omszk

1921. július 15

Mi kölcsönözte a proletariátusnak azt az erőt, amellyel az elnyomásból, a végnélküli robotolásból egyszer csak föleszmélt, s habár eddig mindenből csak a munka volt osztályrésze, ismét a munka jelszavával egy új világalkotás feladatát tűzte ki maga elé?

Nyilvánvaló, hogy az érdekeltség a kapitalista társadalomban, mivel bázisa, mozzgója a magántulajdon gyűjtése volt, elfogultakká nevelte az embereket. E tulajdonságot annyira túlhajtotta a beteg társadalom, hogy minden tetteivel a magántulajdon felhalmozását szolgálta, meztelen érdekét táplálta. Költők, írók a tőkének, vagy a tőke érdekeit szolgáló, intézményesített üres fogalmaknak: hazának, vallásnak s az ezekért halálba kergetett szegény elvakítottaknak – zengtek diszhimnuszokat. Iskolák létesültek, amelyekben a munkások is tanulhattak azért, mert a tanult munkás több hasznot hoz, a tanult munkás tud a gépekkel bánni, a tanult munkást, ha bevették fejébe a haza szent fogalmát, mely ápolja s eltakarja – mivel törvényekkel nem engedték, hogy karmaikból kicsússzon – egy másik piócat tápláljon vérével – hamarabb be lehetett a haza védelmének kötelességébe ugratni. Kórházak épültek, egészségügyi berendezések történtek azért, hogy a tőkésüket el ne pusztítsa az állandó nehéz robotolás, gyenge táplálkozás és rossz lakás folytán különböző fertőző betegségekben élő piszkos munkásokról rájuk is átragadható veszedelem.

Az állandóan ilyen nyomás alatt tartott munkás ideológiája nem romlott el. Munkájáért nem jutalmazta a társadalom, de egy annál értékesebb természetes tulajdonság maradt meg, sőt fejlődött ki bennük, a történelmi igazság meglátása. Megérti azt, hogy fáj az elnyomás, hogy egy jobb társadalmat csak ennek megszüntetésével lehet felépíteni.

A fejlődésnek olyan szakaszához értünk, ahol a világ proletariátusában a régi társadalomban való helyzete folytán kétségkívül megnyilatkozott egy új társadalom felépítésében garanciául szolgáló életrevalóság. Mindezt bebizonyította az élet.

Félretéve minden társadalmi előítéletet együtt szálltak harcba az elnyomás megszüntetésére orosz proletártestvéreinkkel minden Szibériába és Oroszországba üldözött elnyomottjai is. E minden nemzet proletariátusát egybefoglaló harcban ott van, mindenütt a magyar ajkú proletár is, tetteivel mutatta és mutatja meg, hogy történelmi hivatását nemzetközi méretekben az egyedüli helyes úton gondolja megvalósítani.

Mindennek kézzel fogható bizonyítékai vannak, amelyekre nekünk a világforradalom kiszélesítése és az egyedül helyes út megvilágítása, megadása, a Júdások és Tamások meggyőzése céljából feltétlenül szükségünk van. Szükségünk van a mi nemzetközi mozgalmunkról tanúskodó emlékekre: rendeletekre, újságokra, broszúrákra, okiratokra, dokumentumokra azért is, hogy igazoljuk mink a világ előtt, hogy a proletariátus történelmi hivatását helyesen fogtuk fel, tárgyilagosan értékeltük, és meggyőződve az egyedül célhoz vezető fegyveres osztályharc útjáról, nem ingadozhatunk, nem habozhatunk, nem életbiztosításokról ábrándozhatunk, hanem levetkőzve minden kispolgári felfogást, a tőkés társadalom kitagadottjai szívéből fellángoló jogos gyűlölettel forradalmárok lettünk, forradalmárok, akik győzelmünk biztos tudatában dolgoztunk és dolgozunk az új társadalom felépítését kerestülviendő.

Emlékezzetek, elvtársak, micsoda ügybuzgóságot fejtett ki a burzsoázia, miféle mozgalom hivatalos adatainak összegyűjtéséről volt szó. Mennyivel fontosabb nektek minden olyan forradalmi emlék összegyűjtése, megőrzése, amely egy, méreteiben eddig elő nem forduló s az eddig összes történelmi eseményeket egészen más szempontból értékelt mozgalomról tanúskodik. Gyűjtsétek hát össze és küldjétek el a magyar ajkú kommunisták és vörösharcosok Szibériában lejátszódó mozgalmáról tanúskodó mindazon régi újságokat, okiratokat, amelyekről tudtok, hallottatok vagy hozzáférhettetek. A mindenkinek fájó elnyomás megszüntetéséért életüket feláldozott testvéreinkről emlékezzetek meg olyanképpen, hogy gyűjtsétek össze emlékeiket, rajzaikat, írásaikat, könyveiket, sírok fényképfelvételeit, szóval mindazon eredeti tárgyakat és dokumentumokat, amelyek mozgalmunkban történelmi fontossággal bírnak, és adjátok át ezeket a kormányzósági osztályoknak, a kormányzósági osztályok pedig küldjék el a Szibterirnek Novonyikolajevszkba. A moszkvai forradalomtörténeti levéltár gyűjti ezen adatokat és emlékeket.

E szép gondolat eredményes megvalósítása érdekében felkérjük a még itt élő összes proletárok közreműködését.

Vörös Újság (Omszk), 1921. július 15.

261

Vörös oklevél Erős Miklósnak, a munka hősének

1921. július 18

Erős Nyikolaj Ivanovics, született Budapesten (Magyarországon), aki az Ogyincov kerületi 4. zászlóalj 2. századában a munkahadsereg tagjaként dolgozik, a munka hőse.

Az oklevél kiadását az Oroszországi Kommunista (bolsevik) Párt Ogyincov

kerületi sejtjének gyűlése határozta el 1921. július 8-án. Jávahagyta a munkaszázad katonáinak és kommunistáinak 1921 júliusi gyűlése, azért a szakadatlan és kifogástalan munkáért, amelyet ez a forradalom ügye iránt odaadó, lelkes dolgozó a munka frontján végez a népgazdaság helyreállításáért.

Minyin, a fakitermelő munkacsapat parancsnoka
Drozdov katonai biztos
Lobov, a kommunista sejt elnöke
Zelenyin titkár
Szoboljev, a kultúrbizottság elnöke
Jegorov, az oklevél-kiállító hármashbizottság tagja

Centralnij Muzej Szovjetszkoj Armiji. Inv. № B-7901. -
Gépirásos hitelesített másolat. (Oroszul.)

262

Jegyzőkönyv

a Kommunisták Magyarországi Pártja Központi Bizottságának
és az OK(b)P KB magyar osztályok Központi Irodájának együttes üléséről
az otthoni illegális munkára vonatkozó
intézkedések tárgyában¹

Moszkva

1921. július 29

Jelen voltak: A KMP részéről Kun Béla, Rudnyánszky Endre, Szilágyi, Landler Jenő, Hirosik Béla* és Lukács elvtársak.

A Központi Iroda részéről Kun Béla, Rudnyánszky Endre, Márkus Pál, Bátori János és Perényi János elvtársak.

Elnök: Szilágyi, jegyző Bátori elvtársak.

Napirend:

1. Jelentés a KMP magyar nyelvű kommunistáinak eddigi mozgósításáról.
2. Az általános mozgósítás elrendelése és az ezzel kapcsolatosan szükségessé vált intézkedések megtétele.

3. Jelentés a magyarországi evakuáltak ügyéről, bizottság választása.

I. Előadó Márkus elvtárs.

Márkus elvtárs a Politikai Osztály** részéről jelenti, hogy az eddigi lefolyt két

¹ Ebben az időben (1921. június 22-től július 12-ig) Moszkvában éppen folyt a Komintern III. kongresszusa. A magyar küldöttek – a KMP KB tagjai – felhasználták moszkvai tartózkodásukat, s egyebek között az OK(b)P-hez tartozó magyar agitációs és propagandaszekciók Központi Irodájának tagjaival is több megbeszélést folytattak.

* Így áll az eredetiben. Helyesen: Hirossik János.

** A magyar agit.-prop. osztályok Központi Irodájának politikai osztályáról van szó. Korábbi dokumentumban Politikai Iroda néven is szerepelt.

mozgósítás adatai szerint mozgósított 1070 elvtárs, azonban a leszerelési parancs értelmében leszerelt vöröskatonák kommunistákkal együtt hazaküldetett összesen 1698 elvtárs, akikről a legpontosabb ankétlista van kitöltve, amely a következő tervezet szerint lesz feldolgozva és a magyarországi KMP-nak, Központi Bizottságának rendelkezésére lesz bocsátva. Úgy Magyarország, mint a szukcesszív államokban utazott elvtársokról, hogy járás és falu, város szerint van feltüntetve szám szerint úgy a kommunisták közkezeinek száma, mint a minőség és foglalkozásuk szerint vannak a legpontosabb cím szerint lefektetve.* Ugyanezen rendszer szerint lettek a leszerelt és hazautazott vöröskatonák is vezetve.

Kun, Landler és Szilágyi elvtársunk kérdéseire Márkus elvtárs a megfelelő felvilágosítást megadta, minek utána az ülés a jelentést tudomásul vette.

II. Előadó Kun Béla elvtárs.

Kun elvtárs a KB részéről kéri a Központi Irodát, hogy az OKP kötelékéhez tartozó magyar nyelvű kommunisták általános mozgósítását szorgalmazza, amelynek a legrövidebb idő alatti végrehajtását a magyarországi politikai viszonyok okvetlenül megkövetelik. Ezzel egyetemlegesen előterjeszti azokat a szükséges intézkedéseket, melyek megtétele feltétlenül szükséges a mozgósítás befejezéséig.

Landler, Rudnyánszky, Bátorfi és Márkus elvtársak hozzászólása után a következő határozatot hozták.

Utastotta az Orgbütört,** hogy az általános mozgósítással kapcsolatosan az eddigi felsőbb politikai tanfolyamát átszervezze, egy 40 hallgatóra berendezett kéthetes tanfolyamra, amely tanfolyamra a mozgósított elvtársak soraiból kerüljenek ki az elvtársak, akiknek 75%-a a földművesek soraiból kell hogy álljanak. Ugyanakkor a leszerelt vöröskatonák és kommunisták otthonában, a Zünder gyárban egy állandó tanfolyamot létesítsen, amelynek tanterve egy és ugyanaz, mint a 14 napos átmeneti iskolának. Tantervezet: 1. a mostani magyarországi földbirtok megoszlása; 2. Magyarország a háború előtt, alatt és után; 3. az oroszországi földbirtok-politika; 4. a szakszervezetek szerepe a proletárforradalomban; 5. általános ösmertetése a magyarországi gazdasági életnek és 6. mindkét iskolának külföldi újságokkal bő ellátása.

Egyhangúlag elfogadtatott.

Utastatják az Orgbütört, hogy mindazon még itt tartózkodó elvtársak névjegyzékét, akik újságírói, vagy szerkesztőségi tevékenységet . . .*** francia, angol, olasz és más nyelven tudó, fordításhoz erősnek érző elvtársokról jegyzéket összeállítani és azon jegyzéket haladéktalanul a KB rendelkezésére juttatja.

Tudomásul vétetik.

Szilágyi elvtárs kéri a Központi Irodát, hogy a Csehszlovákiába illetőségű magyar elvtársakat a legrövidebb idő alatt vezényelje pártmunkára Csehszlovákiába, amennyiben a csehszlovákiai hatóságok ezekkel az emigrációban élő, magyar nyelvű kommunistákkal szemben kiutasítással élnek, és ennek következtében a

* Eredetiben így. A hibás fogalmazás jellemzi az egész dokumentumot.

** A Központi Iroda szervezési irodájáról van szó.

*** Egy szó olvashatatlan.

pártmunka igen megnehezült ezáltal. Az ügy gyors elintézése a Központi Iroda hatáskörébe utaltatik.

Tudomásul vétetik.

A KMP-ja a következő elvtársakat kéri legrövidebb idő alatt a rendelkezésére, mint felelős pártmunkásokat:

1. Raáb Nándor,
2. Perényi János,
3. Gábor József elvtársakat.

Az itteni ügyek intézésével a Központi Irodánál Batori és Márkus elvtársak bízhatnak meg, a KB részéről pedig Kun elvtárs marad itten. A közös ülés határozata értelmében Nagy elvtársunk továbbra is a Szverdlov Egyetem tanulmányait folytatja. Evvel egyetemlegesen a KB kér 6–8 földműves elvtársat, közöttük Gosztola István elvtársat is, feltétlenül a KB rendelkezésére bocsátani a legrövidebb idő alatt, akik megfelelő szervezési és irányítói képességgel bírnak.

A Központi Iroda utasíttatik ennek a végrehajtására.

III. Előadó Kun elvtárs.

Kun elvtárs jelenti, hogy a Magyarországból ide evakuálandó 400 elvtárs* érdekében a szükséges lépések meg vannak téve az elhelyezésüket illetőleg. A Komintern rendelkezésére álló, Malaja Nyikitszkaja utcán levő szállodát fogják rendelkezésükre bocsátani, ahol a megérkezettek háromhavi szanatóriumi kezelésben fogják az orosz proletariátus vendégszeretetét élvezni. A Komintern és az OKP részéről Kun, Preobreszenszkij és . . .** elvtársak vannak megbízva az ügyek intézésével. Ezen bizottság kiegészítését óhajtja Batori és Márkus elvtársakkal. Ezen bizottságnak a legrövidebb időn belül gondoskodni kell azon szükséges intézkedések megtételéről, amely az épületnél a fűtés rendbehozatala és fűtőanyaggal való ellátása igényel. A megérkező emigráltak kommunális alapon fognak élni, a saját bizottságuk intézi az ügyeiket, az adminisztrációs teendők orosz nyelven végezendők, amelyhez a szükséges tolmácsról és adminisztratív erőkről gondoskodnia kell a bizottságnak.

Elfogadtatott és intézkedések megtételnek.

jegyző:

elnök:

PI Archivum. F. 966/1. 5. ö. e. 136–137. l. – Gépírásos másolat.

* Lásd ezzel kapcsolatban a 253. sz. dokumentumhoz írt jegyzetet.

** Egy szó olvashatatlan.

*Részlet az OK(b)P Központi Bizottsága nemzeti kisebbségi alosztályához¹
benyújtott jelentésből*
a magyar szekció 1921 február–július folyamán végzett munkájáról

1921. július 31. után*

1. A magyar szekció.

Az utóbbi időben erős ütemben folyik a vöröskatonák demobilizálása és Nyugatra irányítása. Ez év februárjától július 31-ig 4600 embert indítottunk el Nyugatra. Ezek között 2102 kommunista párttag volt. Június folyamán 40, július folyamán 42 előadást tartottak körükben.² A magyar agit.-propaganda szekciónak az OK(b)P KB mellett működő Központi Irodája öt elvtársat küldött agitációs munkára, nevezetesen Tambovba, Taskentba, Ferganába, Petrográdra és Moszkvába.

Alapfokú politikai tanfolyam folyik Omszkban 36 hallgatóval, Novonyikolajevszkban 54 hallgatóval, Irkutszkban 76 hallgatóval. Ez összesen 156 hallgató.**

Augusztus 20-án Moszkvában felsőfokú tanfolyam indul 40–50 paraszt elvtárs részére (hogy illegális munkát végezhesenek Nyugaton a paraszti tömegek között). A petrográdi magasabb parancsnoki tanfolyamnak 150 hallgatója van, a petrográdi alacsonyabb parancsnoki tanfolyamnak 115.

Mínthogy a magyarokat hamarosan Nyugatra likvidáljuk,*** a lapokat és az irodalmat Berlinben és Bécsben kellene kiadni. Az utóbbi időben a szovjetköz-társaság területén már csak Omszkban jelent meg egy újság 2000 példányban.

Július hónapban felhívást adtunk ki az éhínség elleni harccal kapcsolatban.^o Júliusban a Külföldi Iroda 206 kommunistát mozgósított Nyugatra. Ezeknek 60°/0-a demobilizált kommunista.

¹ Az OK(b)P KB nemzeti kisebbségi alosztálya 1921 júliusában jött létre. Több nemzetiségi szekció, osztály tartozott hozzá, köztük a magyar is.

² Az OK(b)P magyar osztályai Központi Irodájának 1921 júliusra vonatkozó statisztikai kimutatásaiban további adatokat is találunk a leszerelt magyar vöröskatonákra vonatkozólag.

A 4600 Nyugatra vezényelt emberből ipari munkás volt 2248, paraszt 1133, értelmiségi 184, egyéb 35.

A 2102 párttag közül ipari munkás volt 1036, paraszt 866, értelmiségi 107, egyéb 23. (A Központi Iroda adatai eltérnek részben az OK[b]P nemzeti kisebbségi alosztály adataitól.) Ezekkel Moszkvában állandóan foglalkoztak előadások, gyűlések, beszámolók, beszélgetések keretében. Így például februárban 24 ilyen foglalkozás volt, márciusban 32, áprilisban 45, májusban 41. Májusban ezenkívül kéthetes politikai iskolát is szerveztek, amelyen 25, korábban állandóan a fronton tartózkodó elvtárs tanult. (PI Archívum. F. 966/1. 7. ő. e. 80. l.; CPA IML. f. 17. op. 1. d. 93. l. 94.)

* A dátumot az irat tartalma alapján állapítottuk meg.

** Így áll a szövegben. Helyesen: 166.

*** Így áll a szövegben. Helyesen: evakuáljuk.

^o Lásd a 265. sz. dokumentumot.

A szekció a közeli hónapokban megszűnik.

A szekció a beszámolási időszakban 6 ülést tartott, és 15 körlevelet adott ki. A szekcióhoz beérkezett 148 irat, a szekciótól pedig 237 különböző tartalmú irat ment ki . . .*

CPA IML. f. 17. op. 1. d. 10. l. 33. – Gépírásos másolat. (Oroszul.)

264

A „Vörös Újság” cikke arról, hogy hogyan koncolták fel 1919. augusztus 1-én Krasznójarszkban a magyar kommunistákat

Omszk

1921. augusztus 1

Ugyanazon napon, 1919. augusztus 1-én, mikor a magyarországi fehérhordák az ellenforradalom gyalázatába fojtották a vörös, proletár Magyarországot, itt Szibériában, Krasznójarszk városában lejátszódott a mi osztályharcunknak egy kicsiny méretű ütközete, mely azonban nyolc legjobb, leghősibb elvtársunk életét követelte áldozatul. Úgy folyt le ez az ütközet, mint sok-sok véres és dacos csatája az osztályháborúnak: különböző fegyverekkel. Az ellenforradalmárok ismétlődő fegyverekkel vettek részt ebben az ütközetben, elvtársaink pedig lángoló és olthatatlan, végig hűséges, a halálig meg nem hátrált forradalmi öntudattal. Pillanatnyilag az ellenforradalom győzött, ostoba golyójával keresztülfúrta nyolc forradalmár fejét. Négy hónap múltán a gyilkosok pánikban menekültek a Szibériába előnyomuló vörös csapatok diadalmas fegyverei elől.

A mindnyájunk számára szomorúan emlékezetes Kolcsak-uralom alatt játszódott le a krasznójarszki tragédia. A krasznójarszki hadifogolytáborban, mely az ellenforradalmi csehszlovák katonai hatóság parancsnoksága alatt állt, 1919 januárjában egy kicsiny forradalmi csoport alakult, melynek az volt a célja, hogy a forradalmi marxizmus tanainak terjesztésével kiépítse a hatalmas tábor munkás, földműves és proletár intelligens lakosságának osztályöntudatát, és hogy ezen az úton kellő pillanatban harcba vigye őket a tanács hatalomért.¹ 1919. január 28-án alakult meg formálisan ez a szervezet, és hosszú hónapokon keresztül folytatta kommunista felvilágosító és szervező munkáját a legridegebb viszonyok között, kémek és provokátorok hadseregeitől körülvéve, a tábor arisztokrata és burzsoánacionalista elemeinek szervezett támadásai közepette.

* Itt a csehszlovák, az észt, a litván és a német szekció munkájáról szóló beszámoló következik, ezeket elhagytuk.

¹ A krasznójarszki magyar kommunisták tevékenységére vonatkozólag lásd még G. Farkas: Gyejatyelnoszty podpolnoj organizacii vengerszkij kommunisztov v Krasznójarszke v 1919. g. (A magyar illegális kommunista szervezet tevékenysége Krasznójarszkban 1919-ben). Proletarszkaja Revolucija, № 10. 1929. 96–108. old.

A krasznnojarszki szervezet az akkor kedvezőtlen körülményekhez mérten igen nagy jelentőségű felvilágosító munkát végzett. Előadásokat tartott a kapitalizmus gazdasági berendezéséről, a tudományos szocializmusról és Marx Károlyról, az alkoholizmusról, a nacionalizmus világnézetéről és a kommunizmusról, továbbá sorozatos természettudományi előadásokat a táborban ellenforradalmi részről tartott vallási szellemű butítások ellensúlyozására. A szervezet kiadott egy kéthetenként 50–80 oldal terjedelemben megjelent kommunista folyóiratot „Jeniszei” címmel, mely a proletár osztályharc szempontjából világította meg a világeseményeket, tárgyalta a magyarországi társadalmi kérdéseket, a magyarországi osztályharcokat, szociológiai és természettudományi cikkeket közölt stb. Ez a folyóirat óriási forradalmi munkát végzett, rohamosan gyorsította a forradalmárok számát, új világot nyitott meg azok előtt, akikkel az 1918-as események nem tudták eléggé megértetni osztályhelyzetüket. A később bekövetkezett üldözések folyamán a szervezet kénytelen volt megsemmisíteni a folyóiratnak minden számát, melyek pedig értékes okmányai lehettek volna a szibériai mozgalomnak. A szervezet ezenkívül forradalmi tartalmú orosz röpiratokat fordított és terjesztett a tábor munkásai között. Összeköttetést tartott fenn a városi földalatti szervezettel, és rendszeres anyagi támogatást nyújtott a krasznnojarszki börtönbe zárt kommunista elvtársaknak. Mikor pedig a Kolcsak-uralom vérengző tisztí bandái túszerrendszert hoztak be (minden holtan talált fehértszert lelőttek 12 elvtársat a börtönbeliek közül), a szervezet jól átgondolt akcióval rábírta a katonai hatóságokat a túszerrendszer visszavonására.

A krasznnojarszki forradalmároknak súlyos harcot kellett folytatniuk a táborban alakult ellenforradalmi magyar szervezettel, az úgynevezett Magyar Szövetséggel,¹ spekulációval foglalkozó tényleges tiszték, burzsoá ügyvédek, szolgabírók, klerikális tanárok stb. bandájával, igazi „ébredő” típusokkal, akik a szovjethatalmat rágalmozó fekete agitációt folytattak a munkások és földművesek között. Ugyanebben az időben, mikor Magyarország a proletárforradalom vörös fényébe borult és egymásután érkeztek az otthoni vöröskatonáink győzelméről szóló hírek, az ellenforradalmi Magyarországnak Krasznnojarszkba verődött hajcsárcsapata monarchista terveket szőtt, a „30 millió magyar” faji örületét prédikálta, és denunciálta a krasznnojarszki forradalmi munkásokat a csehszlovákoknál.

A július 30-ról 31-re virradó éjszaka a hadifogolytábor mellett elhelyezett 31. lövészezred legénysége fellázadt. A gyengén és előrelátás nélkül szervezett lázadást néhány óra alatt elnyomták Kolcsak kozákjai.² Július 31-én a lázadás el-

¹ A Magyar Szövetség magyar nacionalista hadifogoly tiszték szervezete volt, amely a soknemzetiségű magyar királyság régi határainak platformján állott. A szövetség ideológiai harcot vívott a táborban működő magyar illegális forradalmi szervezet ellen, és szovinszta agitációt folytatott a magyar hadifoglyok körében.

A szövetség tagjai az 1919 júliusi felkelés elfojtásakor (lásd a következő jegyzetet) a felkelésben résztvevő hadifogoly forradalmárok kiadását követelték. Ez azonban nem mentette meg őket a csehszlovák burzsoá nacionalisták bosszújától, akik politikai terveik akadályát látták bennük. A magyar forradalmárokkal együtt a Magyar Szövetség öt tagját is kivégezték.

² A felkelés az 1919. július 29-ről 30-ra virradó éjszakán kezdődött. A 3. és a 31. lövészezred lázadt fel. Hadifogoly magyarok is csatlakoztak hozzájuk. A felkelést az OK(b)P krasznnojarszki

nyomása után a 3. csehszlovák divíziókat egyik zászlóalj gépfegyverekkel megszálta a táborn, és statáriális bírósági eljárást indított meg. Rövid kihallgatás után augusztus 1-én este a következő elvtársainkat végezték ki bolsevik agitációért és bolsevik titkos szervezetben való részvételért: Forgách Dezső, Dukesz Artúr, Pap János, Pável György, Ludvig Kálmán, Molnár Lajos, Krasovszky Albin és Gáspár Albert.

Miután előző nap a lázadó orosz katonák százait végezték ki barbár vérengzések közepette részeg orosz tisztek, másnap a csehszlovák tisztek a hadifogolytábor forradalmáira vetették magukat. A csehszlovákok bosszúja két irányú volt. A csehszlovák nacionalizmus fegyverét a magyar nacionalisták ellen is fordították, és így történt, hogy az ellenforradalmi Magyar Szövetség néhány vezető tagjának is életével kellett fizetnie azért, hogy a Szovjet-Magyarország és a Csehszlovák Köztársaság közti háború idején „Magyarország területi integritásáért” agitált.

A tisztjeik által becsapott és félrevezetett csehszlovák katonák golyói legértékesebb elvtársainkat avatták a proletárforradalom vértanúivá. A kivégzettek között volt a szervezet vezetője: Dukesz Artúr elvtárs, a vakmerőségig elszánt, kristálytisza becsületességű forradalmár, akinek rendkívüli tudása, rendíthetetlen forradalmi szilárdsága, minden oportünizmussal szemben álló harcos egyénisége még a legfeketébb ellenforradalmároknak is tekintélyt parancsolt. Ami összetartó energia megmutatkozik a proletárszolidaritásban, az mind összpontosult benne, amennyi gyűlölet felgyülemlett a proletariátusban évszázadok bérrobotjában a kihasználók ellen, az mind, mintha ott égett volna a szemében. Fáradhatatlan tanító munkáját mozgalmunk most is érzi, mert garmadával készítette elő a mozgalomban jelenleg mindenfelé dolgozó elvtársakat. Ludvig Kálmán elvtárs szerkesztette a szervezet folyóiratát, a „Jeniszei”-t. Ami baja-nyomora volt a tábor elnyomott munkásainak, avval nem a hivatalos közegekhez, hanem proletár elvtársukhoz, Ludvig Kálmánhoz fordultak, aki éjjel-nappal dolgozott, szervezett, eljárt, tanácsokat adott, újságot, felhívásokat írt, kémeket leplezett le, keskeny,

bizottságának a katonai városkában működő illegális pártszervezete készítette elő. Eredetileg korábbra tűzték ki az akciót. Minthogy azonban 1919 májusában lebukott a második illegális bizottság, a partizánok pedig 1919. június 14-én visszavonultak a Badzsej sztyeppéről, megváltoztatták a felkelés időpontját. A munkásokkal közölték ezt, de az illegális bizottságot nem sikerült értesíteni. Emiatt a krasznójarszki helyőrség katonáinak felkelése elszigetelődött. Ezenkívül a kolcsakista parancsnokság a felkelés előestéjén tudomást szerzett a készülő akcióról.

A felkelő katonák behatoltak a fegyverraktárba, felszerelték magukat puskákkal, 32 géppuskával, majd kivonultak az erődítményből és bevették magukat a gyakorlósáncokba.

A városból kozákokat és katonai alakulatokat küldtek a felkelés elfojtására, sőt, egy tüzerűteget is bevetettek ellenük. Az erődítményben kitört felkelést nyolcórás harc után leverték. A kolcsakista parancsnokság könyörtelenül elbánt a felkelőkkel. Több mint 700 embert lőttek agyon. A felkelők egy részének sikerült elrejtőznie a szomszédos falvakban.

(Dokumentumok eroicseszkoy borbi. Szbornik dokumentalni materijalov, poszvjascsennih borbe protyiv inosztrannoj intyervencii i vnutrennyej kontrrevoljucii na tyerritorii Jenyiszjejszkoy gubernyii [1918–1920 gg.]. [A hősi harc dokumentumai. Okmánygyűjtemény a külföldi intervenció és a belső ellenforradalom ellen a Jenyiszsej kormányzóság területén vívott harcról]. Krasznójarszkoje knyizsnoje izdatyelsztvo 1959. 317. old.)

tüdőbajos mellével a halálig verekedett a dolgozók jövőjéért. Forgách Dezső elvtárs a Magyarországi Szociáldemokrata Pártnak háború előtt szabadkai titkára volt. 1918-i leverése* folytán börtönbe került, onnan kiszabadulva a táborban folytatta forradalmi munkáját, fenntartotta az összeköttetést a városi orosz elvtársakkal és a börtönbeli elvtársakkal. Pável György elvtárs is 1918-as forradalmi munkáját folytatta a táborban. A többi is, valamennyi, minden tehetségét, munkaképességét és forradalmi akaratát a munkásosztály ügyének szentelte.

Ezen a mai augusztus 1-i gyászünnepélyünkön mártírjainknak szentelt megemlékezésünkben tiszteletre méltó helyet kell biztosítanunk a krasznnojarszki ellenforradalom áldozatainak. A proletariátus harci munkája mestereinek tanítására és vértanúink életére épül, és éppen ezért ezeknek a haláloknak élet a folytatása, ezek a halottak az életet tápláló források, a felszabadulást előkészítő, igazában soha el nem pusztuló, sírjaikban is állandóan ható, eleven, győzelmi rohamra buzdító erői a proletariátus osztályharcának.

A dolgozók szívükbe zárják krasznnojarszki hőseink emlékezetét.

Vörös Újság (Omszk), 1921. augusztus 1

Közli: Magyar internacionalisták a Nagy Októberi Szocialista Forradalomban. Kossuth Könyvkiadó. Bp. 1957. 118–120. old.

265

A magyar agitációs és propagandaosztályainak az OK(b)P KB mellett működő Központi Irodája körlevélben szólítja fel a helyi magyar osztályokat, hogy vegyenek részt az éhezők megsegítéséért Szovjet-Oroszország területén folyó kampányban¹

Moszkva

1921. augusztus 4

Tisztelt Elvtársak!

Központi Iroda július 25-én tartott ülésének jegyzőkönyvi határozata értelmében az oroszországi gazdasági életben bekövetkezett súlyos élelmezési válság likvidálására a következő intézkedések megtételére utasítja az összes osztályokat:

¹ A magyar osztályok Központi Irodája több ízben, így például 1921. július 25-i és 27-i ülésén is foglalkozott azzal, hogy hogyan vegyenek részt a magyar kommunisták az éhínség elleni harci kampányban. A Központi Iroda minden magyar kommunistát kötelezett arra, hogy gyűjtsék össze és adják be az élelmiszer-fölösleget, s ezenkívül agitáljanak a hazatérő leszerelt vöröskatonák és hadifoglyok között is az éhezők megsegítése érdekében. (PI Archívum. F. 966/1. 5. ó. e. 128–129. l.)

Az irat magyar nyelvű fogalmazványa (amelyet a fordításnál is felhasználtunk) megtalálható a PI Archívum. F. 966/1. 9. ó. e. 137–139. l. jelzet alatt.

* Eredetiben így. A szibériai tanács hatalom 1918 nyarán történt ideiglenes leveréséről van szó, amelynek eredményeként az ellenforradalmi Kolcsak-rendszer jutott hatalomra.

Minden osztály karöltve az erre a célra megszervezett helyi bizottsággal az éhség elleni akcióban teljes erővel részt vesz, nemcsak a magyar nyelvű polgártársak körében, hanem az oroszok körében is. Az akció gyors és sikeres lebonyolítása érdekében az ottani elvtársak közt rögtöni segélyakciót indít, mely gyűjtésben fog megnyilvánulni. Az adott viszonyokhoz mérten az élelmiszeradag bizonyos százalékról való lemondás, a fizetésnek bizonyos százalékban való átadása, felesleges ruhaneműknek összegyűjtése. Ezeket a legrövidebb idő alatt az éhség likvidálására megválasztott bizottság kezeihez kell juttatni.

A gyors és pontos munka a segélyakciót óriási arányban megkönnyíti.

Másodszor: nem várni felszólításra. Az osztályok, mint egységek ajánlják fel szolgálataikat, és követeljük a részvételt a segélyakcióban, hogy minden tekintetben minél gyorsabban oldassék meg ez a kérdés. Mozgósítsák az összes nélkülözhető erőket az éhségfrontra, hogy ezen szörnyű elemi csapás, mely bennünket ért, likvidálható legyen.

Bő instrukciót a Központi Iroda nem küld. Sok papírpazarlás és beszéd helyett úgy a múltban, mint most is, az aktív cselekmény hozza meg a kívánt eredményt.

Kommunista üdvözlettel
A Központi Iroda tagja: *Bátori*
Titkár: *Perényi*

CPA IML. f. 17. op. 1. d. 93. l. 100. – Kézírásos tisztázat. (Oroszul.)

266

*Jegyzőkönyv az OK(b)P mellett működő magyar agitációs
és propagandaosztályok Központi Irodájának üléséről*

Moszkva

1921. augusztus 23

Jelen vannak a következő elvtársak: Kun Béla, Márkus Pál, Bátori J. és Raáb Nándor.

Elnök Kun Béla elvtárs.

Titkár Raáb Nándor elvtárs.

Napirend:

1. A magyar szervező iroda beszámolója.
2. A magyar kommunisták általános mozgósítása és az OK(b)P magyar szekcióinak megszüntetése.¹
3. Titkár kinevezése.

¹ Minthogy végéhez közeledett a magyar hadifoglyok tömeges evakuálása és vele együtt a magyar kommunisták mozgósítása, a Központi Iroda már 1921. július 22-i ülésén javasolta a magyar kommunisták általános mozgósítását. (PI Archivum. F. 966/1. 5. ó. e. 127. l.) Az OSZFSZK területén élő magyar kommunisták mozgósítási tervét a KMP KB tagjainak és a magyar osztályok Köz-

Elhangzott:

1. A magyar szervező iroda beszámolója.

Bátori elvtárs jelenti, hogy a legutolsó értesülések szerint a magyar szervező iroda a következő szekciókat szüntette meg: Tomszk, Kainszk, Kameny, Scseglovo, Tajga, Mariinszk, Bogotol, Tara, Barnaul, Bijszk, Krasznojarszk, Kanszk, Acsinszk, Minuszinszk. Csak a nyikolajevi, az omszki és az irkutszki kormányzósági szekció maradt meg. A további likvidálás sikerének biztosítására a Szibériai Magyar Iroda kérésére el kell küldeni a következőket:

a) Annak a parancsnak a másolatát, amelyben a VCsk* elrendeli a Szibériában levő magyar túszoznak Omszkban történő koncentrálását.

b) Annak a megállapodásnak a másolatát, amelyet a szovjet és a magyar kormány a túszo és hadifoglyok kölcsönös kicserélésére vonatkozólag kötött.**

c) A Távol-keleti Köztársaság hadseregének a magyar vöröskatonák leszerelésére vonatkozó rendelkezését.

d) Az Omszkban és a Novonyikolajevszkban működő magyar pártiskola bezűntetésének határidejére vonatkozó utasítást.

2. Turkesztánban a negyedik részleges mozgósítás folytán háromra csökkent a magyar szekciók száma. A további likvidálást csak az a körülmény akadályozza, hogy a tisztí túszo még mindig nincsenek koncentrálva, és nem érkezett meg az indításukra vonatkozó parancs.

3. A Harkovból érkezett legutolsó futár közlése szerint már megkezdődött Ukrajnából a volt hadifoglyok evakuálása (habár igen lassú ütemben). A túszo tekintetében megtörténtek a megfelelő intézkedések. Várjuk a részletes jelentéseket. A beszámolóhoz hozzászólt Kun és Márkus elvtárs.

ponti Irodája tagjainak együttes ülésén hangolták össze a KMP Központi Bizottságával. (Lásd a 262. sz. dokumentumot.)

Az augusztus 13-i ülésén már a konkrét mozgósítási tervet tárgyalták meg.

Megállapítást nyert, hogy a már lezajlott három mozgósítás után még 900 magyar kommunista maradt Szovjet-Oroszország területén, nevezetesen:

a) a magasabb magyar vörösparancsnoki tanfolyamokon	175
b) az alsóbb magyar vörösparancsnoki tanfolyamokon	125
c) a Távol-keleti Köztársaság területén (a néphadsereg különböző alakulatai)	100
d) az irkutszki kormányzósági cseka osztaiban	60
e) polgári funkciókban és a magyar szekciókban	440

Összesen 900

E magyar kommunistákat a *hadifoglyok tömegeivel együtt* kellett külföldre küldeni. A mozgósításukra elfogadott terv a következőképpen festett: mozgósítandó mintegy 470 fő névjegyzék alapján a legrövidebb időn belül, 30 elvtárs a moszkvai szovjet gazdaságból (mezőgazdasági kommuna), a turkesztáni szovjet gazdaság tagjai a betakarítás után mozgósítandók; a politikai tanfolyamok hallgatói az oktatókkal együtt a tanfolyamok befejezése után mozgósítandók; az alsóbb magyar vörösparancsnoki tanfolyamok hallgatói a megfelelő tanfolyamok befejezése után mozgósítandók.

Az ülésen Kun Béla a KMP KB nevében kérte, hogy minél előbb terjesszék jóváhagyás végett az OK(b)P KB elé a mozgósítási tervet és fejezzék be a magyar kommunisták Magyarországra küldését. (PI Archívum. F. 966/I. 5. ö. e. 144-145. l.)

* Vszeroszjjszkaja Cszrevücsajnaja Komisszija – Összoroszországi Rendkívüli Bizottság.

** Lásd a 233. sz. dokumentumhoz fűzött jegyzetet.

Határozat:

1. a) Megbízuk a magyar szervező irodát, hogy gyorsítsa meg az 1/a tekintetében a VCsK-val való együttműködést.

b) Meg kell szerezni az 1/b-ben szereplő kért okmányt.

c) Kérni kell a köztársaság Forradalmi Katonatanácsát, hogy hozzon rendelkezést az 1/c értelmében és a másolatát küldje meg a szibériai irodának.

2. A Novonyikolajevszkban és az Omszkban működő magyar pártiskolát folyó év október 1-én kell bezárni.

3. Batori elvtárs bejelenti, hogy jóváhagyták a Központi Irodának a magyarok általános mozgósítására vonatkozó javaslatát. A szekciók likvidálási tervének kidolgozására bizottságot állítottak fel, a KB szervezési osztálya, a KB agitációs és propagandaosztálya és a magyar Központi Iroda egy-egy képviselőjéből. Az előadó szerint nagy vonalakban rögzíteni kell a gyors likvidálás célszerű módját.

Felszólalt Kun Béla és Márkus P. elvtárs.

Határozat:

1. Az OK(b)P KB titkárságán keresztül meg kell hirdetni az OSZFSZK és a Távolskeleti Köztársaság területén élő összes magyar nemzetiségű kommunisták és tagjelöltek mozgósítását külföldi munkára küldésük végett. Távozásuk az evakuálás ürügyén történik, az imperialista háborúból ittmaradt volt hadifogolytömegekkel együtt. Kivétel Moszkva és Petrográd, ahol a mozgósítás névjegyzékek alapján történik.

2. A mozgósítási parancs végrehajtásának végső határideje (beleértve minden elképzelhető elhúzódást és akadályt) folyó év október 15. A mozgósítottaknak legkésőbb eddig az időpontig jelentkezniük kell a Központi Irodánál.

3. A mozgósítás elhalasztására vagy hatálytalanítására vonatkozó mindenemű kérelmet a KB káderyilvántartási osztályához kell benyújtani. Ennek engedélye nélkül egyetlen intézménynek sincs joga alkalmazásban tartani a mozgósított elvtársakat.

4. A kormányzósági bizottságok felhatalmazást kapnak, hogy kéthetes haladékokat adjanak az intézményeknek, amely idő alatt kérhetik a mozgósítottak megtartásának engedélyezését.

5. Ami a Távolskeleti Köztársaság területén levő magyar kommunisták és vöröskatonák mozgósítását illeti, az OK(b)P KB-n keresztül kell velük kapcsolatba lépni, hogy a kommunisták mozgósításával egyidejűleg a magyar vöröskatonák is leszereljenek és a külföldi frontra távozhassanak.

6. Szibéria területén a magyar szekciók szibériai területi irodájának kell gondoskodnia a mozgósításról és a vele összefüggő likvidálásról. A szibériai likvidáló bizottság Irkutszkban kezdi meg munkáját és fokozatosan terjeszti ki nyugat felé. Ahol több magyar tiszt vagy volt hadifogoly van együtt, a szibériai magyar iroda a saját belátása szerint jár el, s az emberek elindításáig a helyszínen köröket szervez felügyelet és agitáció céljára.

7. A Turkesztáni Köztársaságban a turkesztáni magyar Központi Irodát kell megbízni a likvidálással.

8. Az ukrán szekciók részletes likvidálási tervének kidolgozásával meg kell várni a kért kiegészítő információk beérkezését.

9. Az Orosz Köztársaság területén a Központi Iroda hajtja végre a likvidálást a következőképpen:

a) A kormányzóságokban teljesen.

b) Moszkvában részleges mozgósítás hajtandó végre, amelynek befejeztével a moszkvai magyar iroda megszűnik. A likvidálás legkésőbb f. év szeptember 15-ig lebonnyolítandó.

c) Petrográdon a részleges mozgósítás alatt meg kell hagyni a kormányzósági magyar szekciót, mindaddig, amíg be nem fejeződnek a magyar magasabb vörösparancsnoki tanfolyamok, még akkor is, ha maga a Központi Iroda előbb megszűnik. Ebben az esetben az irányítást és a felügyeletet a Petrográd kormányzósági pártbizottság veszi át.

d) A novorosszijszki magyar agitációs szekció csak akkor szűnik meg, amikor befejeződött a volt magyar hadifoglyoknak a novorosszijszki kikötőn keresztül történő evakuálása.¹

Elhangzott:

3. Titkár kinevezése.

¹ 1921. szeptember 2-án a Központi Iroda az OK(b)P KB nemzeti kisebbségi alosztályának vezetőjével folytatott tárgyalás alapján kimondja, hogy a Központi Iroda 1921. október 1-vel megszűnik.

A likvidálás után meg kell hagyni egy megbízottat, aki utasításokat ad az október 1. után még itt levő elvtársaknak.

A moszkvai szekció megszűnik, de az OK(b)P moszkvai bizottságánál marad két agitátor a magyar szekciók likvidálásának teljes befejezéséig.

A novorosszijszki szekció a likvidálás befejeztéig megmaradt. (Novorosszijszkon át még folyt az evakuálás.)

Ideiglenesen a harkovi szekció is megmaradt.

A pecséteket és az iratokat az OK(b)P KB nemzeti kisebbségi alosztálya vette át, a magyar munkásmozgalom dokumentumait átadták a Komintern magyar szekciójának.

A moszkvai bizottságnál ideiglenesen Gábor József és Dornbusch Richárd elvtárs maradt meg.

A tisztí túsok felülvizsgálására (lásd a 253. sz. dokumentumhoz fűzött jegyzetet) Omszkban maradt Iványi János, Novonyikolajevszkben Berkovits Sándor, Turkesztánban pedig Legényi és Herskovits.

A likvidálással kapcsolatban háromtagú bizottság alakult (Kun, Márkus, Bátor), a következő feladattal:

1. Összeállítani a Moszkvában levő mozgósítandó magyar elvtársak névjegyzékét;

2. dönteni a kötelező mozgósítás alóli mentesítés eseteiben;

3. összegyűjteni és tárolás céljára rendezni a Központi Irodának mindazokat az iratait, amelyek a magyar kommunistáknak és vöröskatonáknak az oroszországi forradalmi mozgalomban való részvételéről tanúskodnak. (PI Archívum. F. 966/1. 5. ö. e. 154., 156., 158. l.)

1921. szeptember 29-én, az OK(b)P magyar szekciói Központi Irodájának utolsó ülésén a következő határozat született: a Központi Iroda 1921. október 3-én megszűnik, az iratokat át kell adni a Komintern magyar szekciójának.

A mozgósítás befejezésének biztosítása érdekében megtették a szükséges szervezeti intézkedéseket.

Ezenkívül elhatározták, kérni fogják az OK(b)P KB-t hogy a Központi Iroda megszüntetése után az addig a Központi Irodához tartozó összes kérdésekben forduljon a Komintern magyar szekciójához vagy személy szerint Kun Bélához. Az OK(b)P KB 1921. október 6-án jóváhagyta az ülés jegyzőkönyvét. (PI Archívum. F. 966/1. 5. ö. e. 155., 157. l.)

Bátori elvtárs bejelenti, hogy Perényi elvtárs külföldre vezénylése miatt megüresedett a Központi Iroda titkári tisztsége.

Határozat:

Perényi elvtársnak az egész idő alatt a Központi Irodán végzett fáradhatatlan és aktív munkájáért proletárhálánkat fejezzük ki, s Darvas Iván elvtársat, a Központi Iroda ügyintézőjét kinevezzük (második) adminisztratív (technikai) titkárrá.

Kun Béla az ülés elnöke

Raáb Nándor titkár

CPA IML. f. 17. op. 1. d. 93. ll. 60–62. – Gépírásos hitelesített másolat. (Oroszul.)

267

A „Vörös Újság” felhívása olvasóihoz a lap megszűnése alkalmából

Moszkva

1921. augusztus 16

A Kommunista Internacionálé kongresszusa folytán teljesen le volt foglalva az a nyomda kongresszusi munkálatok számára, amelyben a „Vörös Újság” készült. Ennek folytán a „Vörös Újság” 2 hónap óta nem jelenhetett meg.

Ez idő alatt Szovjet-Oroszország szabad földjét a még itt maradt magyar nyelven beszélő kommunisták nagy része elhagyta. Nem maradt immár Szovjet-Oroszország földjén csak egy kis töredéke a magyar nyelven beszélő kommunistáknak.

„*Szociális Forradalom*” címmel indult el meggyőző, forradalmasító és harcos útjára az első magyar nyelven megjelenő kommunista újság. Azok alakították, akik elsőnek tömörültek az imperialista háború folytán a cári Oroszországba hajszolt hadifoglyok közül a még akkor szociáldemokratának nevezett bolsevik pártba. Azok indították útnak, akik a zűrzavaros hadifogoly-tömörülésnek homályos, céltudatlan tömegeibe elsőként vitték bele a kommunista öntudat útmutató világosságát.

Két irányú volt a munka: két területen folytatta a harcot a „Vörös Újság” elődje, a „*Szociális Forradalom*”. Toborzó, öntudatosító, harcra hívó és kitartást erősítő kommunista munkája az oroszországi munkásság és földművelészetiség szocialista tanácsköztársaságának védelmére, harcos támogatására állította harcos sorokba a magyar nyelven beszélő dolgozókat.

A fiatal Tanácsköztársaság életeleme azonban mindenkoron a nemzetközi proletárforradalom volt. A nemzetközi proletárforradalom terjedése és győzelme a Tanácsköztársaság alapjainak kiszélesítését jelentette. Új és új forradalmi osztásokat küldött tehát nyugatra hívei közül a „*Szociális Forradalom*”, ezeknek magvető, alapterakó munkája járult hozzá elsősorban a KMP építéséhez.

A „Szociális Forradalom” Magyarországon a „Vörös Újság” címet vette fel, mint a KMP hivatalos lapja.¹

Ennek a „Vörös Újság”-nak első moszkvai kiadása² váltotta fel a „Szociális Forradalmat”, követve a régi, kipróbált kommunista újság harcos szellemét.

Együtt haladtunk, együtt dolgoztunk, együtt harcoltunk mindenütt ebben az újságban is, pártunkkal, az OKP-val. Követtük biven annak szellemét, sosem feledkezve meg arról, hogy a szociális forradalom nemzetközi folyamat, s harcokat neveltünk a Kommunista Internacionálé magyarországi és ama szekciói számára, amelyek a volt Magyarországi területén alakult utóállamokban működnek.

Most, hogy a magyar nyelven beszélő kommunisták száma annyira megcsökkent Oroszországban, hogy a „Vörös Újság” hosszabb ideig való fenntartása csak az Oroszországban oly drága és kevés papírnak ok nélküli pocskolását jelentené, pályájának vége felé jár a „Vörös Újság”. Két szám fog még belőle megjelenni, hogy informálja az evakuáltakat az oroszországi, magyarországi, a nemzetközi forradalom legfontosabb eseményeiről.³

Ez a szám elsősorban a *Kommunista Internacionálé III. világkongresszusának* eredményeit foglalja össze.

A másik megjelenő szám a *magyarországi munkásmozgalom, s elsősorban a Kommunista Párt időközben történt fontos eseményeiről számol be.*

Ezzel a két számmal befejezi pályafutását a „Vörös Újság”.

A „Szociális Forradalom” magvetése hívta életre a „Vörös Újság”-ot Magyarországon, a „Vörös Újságnak” elbintett magvaiból újból szociális forradalom fog fakadni Horthy-Magyarországi területén.

Az Oroszországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaságnak újból szövetségese támad az új magyarországi Tanácsköztársaságban.

Moszkva, 1921. augusztus 16.

A „Vörös Újság” szerkesztősége

Vörös Újság (Moszkva), 1921. augusztus 31.

¹ A „Vörös Újság”, a KMP központi lapja 1918. december 7-től kezdve jelent meg Budapesten. A Magyar Tanácsköztársaság fennállása idején az egyesült Magyar Szocialista-Kommunista Munkáspárt lapja volt. 1919. augusztus 3-án, a magyarországi tanács hatalom bukása után szűnt meg.

² A Magyar Tanácsköztársaság bukása után az OK(b)P-hez tartozó magyar kommunisták 1919. augusztus 31-től kezdve Moszkvában indítottak lapot „Vörös Újság” címmel.

³ A lapnak ezen a számon kívül egyetlen száma jelent meg (1921. október 8.), amely összegezte az OK(b)P magyar kommunista szervezetei által végzett munka eredményeit.

*Habarovszk dolgozói ünnepélyesen búcsúztatják
a Szovjet-Oroszországból távozó magyar internacionalistákat*

Jelentés

Csita

1921. augusztus 30. után*

Ünnepélyesen elbúcsúztatták a Néphadsereg** hazautazó 50 magyar katonáját. A magyar szekció ebből az alkalomból gyűlést hirdetett, amelyre a Katonai Politikai Csoportfőnökségtől katonazenekart is kért. 150 ember volt jelen, képviseltette magát a távol-keleti iroda, a kormányzósági pártbizottság és az állami politikai rendőrség is.

Táncos elvtárs, a magyar szekció képviselője oroszul nyitotta meg a gyűlést. Röviden ismertette a magyarok hazaküldésének célját, majd a zenekar eljátszotta az „Internacionálé”-t, s Bikov elvtárs, a távol-keleti iroda megbízottja emelkedett szólásra.

Bikov elvtárs arról beszélt, milyen feladatok várnak otthon a Néphadsereg magyar katonáira, akik itt, Oroszországban az orosz forradalmi proletariátussal együtt harcoltak, és hogy most ott, a Horthy tábornok fekete reakciója által elnyomott Magyarországon semmivel sem kevésbé kell harcolni a fehérterror és a szociálárulók ellen; felszólít minden hazainduló elvtársat, harcoljanak a világproletariátus ellenségei ellen, és kéri, tanítsák meg a magyar proletariátusnak a tőke elleni harcnak azt a taktikáját, amelyet ők a forradalom alatt itt elsajátítottak.

Az OKP kormányzósági bizottsága nevében Arnos elvtárs szólal fel. Emlékezteti a hazainduló elvtársakat, milyen munkát kell végezniük Magyarországon, leírja nekik a szakadék szélén álló tőkés rendet és hatalmat, s felszólítja a most hazainduló magyar munkás-paraszt csoportot, segítse minden erejével a kommunista népforradalmat, s ezzel állítsa vissza Magyarországon a második, immár erős szovjethatalmat.

Ezután Nesedi elvtárs, az állami politikai rendőrség zászlóaljának politrukja*** szólott magyarul.

Lavrov elvtárs, az állami politikai rendőrség szónoka ismerteti az orosz proletariátus gigászi munkáját, amellyel megsemmisítette az ellenforradalmat, és megteremtette a proletárdiktatúra szilárd fundamentumát.

Táncos elvtárs a gyűlés végén magyarul mond zárszót, s miután a zenekar eljátszotta az „Internacionálé”-t, a gyűlést berekesztik.

A zenekar és a közönség egészen az állomásig kíséri a hazainduló magyarokat. CPA IML. f. 17. op. 2. d. 17. l. 77. – Gépírásos másolat. (Oroszul.)

* A dátumot a „Dalnyevosztocsnaja Pravda” című csitai lap alapján közöljük, amely szerint az ünnepélyes búcsúztatás 1921. augusztus 30-án történt.

** A Távol-keleti Köztársaság hadseregének neve.

*** Politikai vezetője.

*Részlet a Tulában működő külföldi szekciók beszámolójából,
az internacionalistáknak a belső ellenforradalom elleni harcban
és a népgazdaság fellendítésében való részvételéről*

Tula

1921. október 10

... Tulában agitációs munka folyt azoknak a külföldi elvtársaknak a körében, akik a tulai táborban voltak vagy Tulában, illetve környékén dolgoztak.

A szervezetbe újonnan fölvetett külföldi tagokból 22 főnyi osztag alakult a szovjet távirda őrzésére és egy 30 főnyi szakasz a Tulában levő moszkvai partizánosztag feltöltésére.*

A csehszlovákok első szibériai megmozdulása után** az OK(b)P kormányzósági bizottságával egyetértésben önkéntes nemzetközi osztag alakult Tula fontos pontjainak őrzésére.

A városban kitört súlyos élelmezési válság miatt megalakult az internacionalistákból az első élelmezési osztag. Ez Krasznov elvtársnak, a kormányzósági végrehajtó bizottság elnökének vezetésével kiment a járásokba, hogy élelmet rekviráljon a tulai helyőrségnek s a fegyver- és a lőszergyár munkásainak.

A külföldi internacionalisták szervezetének összesen 900 tagja volt...

A nemzetközi osztag részt vett az árucseré-expedíció munkájában, majd a rekvirálásban és a katonai dezertálás elleni harcban, egészen 1921. január 15-ig. A tulai nemzetközi osztag összesen 350 önkéntesből állt.

1919. január 1-én megalakult a külföldi kommunista csoportok föderációja a magyar, a német, a román és a csehszlovák szekcióból. A legöntudatosabb külföldi internacionalista elvtársak lettek a szekciók tagjai. A külföldi szekciókban összesen 120 kommunista volt...

Elnök
Titkár

CPA IML. f. 549. op. 4. d. 235. l. 91. – Gépírásos másolat. (Oroszul.)

Közlő: Bojevoje szodruzsesztvo trugyascsihszja zarubeznih sztran sz narodami Szovjetszkoj Rosszii (1917–1922). Moszkva 1957. 311–312. old.

* Itt 1918-as eseményekről van szó.

** 1918 májusa után.

*Egy rendőrügynök jelentése arról, hogy Magyarországra érkezett
a kommunista Pogonyi Antal, volt hadifogoly*

(Részlet)

Csót¹

1922. június 8

Jelentem, hogy f. hó 7-én ideérkezett Pogonyi Antal, egri szül. 1894. r.k. nő-
len, újságíró, ki nyilvántartásunk szerint „Kazanyban főpolitikus és legnagyobb
agitátor volt. Az agitátorképző-tanfolyamon előadó. Kun Béla jobb keze Moszk-
vában.”

A vörös uralom 1920 január havában Krasznajarszkban érte. Ez év februárjá-
ban már belépett az ottani internacionális brigádba, hol a brigád politikai osztá-
lyában dolgozott, mint politikai munkás. Itt állítása szerint fordítói állást töltött
be, éspedig a Kommunista Párt magyar nyelvű jegyzőkönyveit fordította orosz
nyelvre, az orosz újságokból cikkeket magyar nyelvre, melyeket azután a legény-
ség között az agitáció céljaira fordítottak, a beosztott politikai munkások olvas-
ták fel ezeket. Egy-egy ilyen agitációra szolgáló cikket minden nap kellett a po-
litikai munkások rendelkezésére bocsátania. Ugyanezen év május havában Ka-
zanyba vezényelték.² Ide június közepén érkezett meg, hol ezrede a városban a
helyi szolgálatot látta el. Ekkor őt Mihályi Pál, ki az ezred komisszárja volt,
könyvtárosi állással bízta meg, itt kötelessége volt a központtól kapott kommu-
nista könyveket és brosrúrákat nyilvántartani, valamint a szolgálatmentes legény-
ségnek az említett műveket rendelkezésre bocsátani. Ezen állását 1921 június ha-
váig töltötte be. Időközben azonban Nagy János, ki jelenleg még Moszkvában
tartózkodik, Kazanyban politikai pártiskolát létesített, ahol Pogonyi az egyik elő-
adói tisztet töltötte be. Ő a gazdasági politikát adta elő Bogdanov nyomán. Állí-
tása szerint őt (5) iskola volt egymás után, előadásain kívül az iskola hallgatóinak

¹ A csóti táborban a háború végéig olasz, szerb és orosz hadifoglyokat őriztek. A Magyar Tanácsköztársaság bukása után a tábort átvesztő ponttá szervezték át, ahol a Szovjet-Oroszországból hazatérő magyar hadifoglyokat tartották politikai karanténban. A tábor 1923. július 1-ig állt fenn, vezetője Kremmer Antal ezredes volt. A táborban külön részleget tartott fenn a politikai rendőrség, és működött egy titkos ügyosztály is, amelyik a kommunista hadifoglyok forradalmi tevékenysége után nyomozott.

A nyomozati eredmények – kihallgatások, ügynökök jelentései stb. – alapján a volt vöröskatonák, pártmunkások ügyeit átadták a bírói szerveknek. Ha nem volt elég bizonyíték ahhoz, hogy eljárást lehessen indítani, a volt vöröskatonákat vagy internálták Zalaegerszegre, vagy rendőri, illetve csendőri felügyelet alá helyezték. (HIL HM VI. oszt. 2. d. 38 135/1923.) Lásd még a 200. sz. dokumentumhoz fűzött jegyzetet.

² Pogonyi Antal a III. nemzetközi ezred kötelékében utazott Acsinszkból Kazanyba. Ez az alakulat kísérte a köztársaság aranykészletét szállító vonatot, miután vöröspartizánok visszazsebeztek azt Kolcsaktól és a fehérsehektől. Lásd erre vonatkozólag A. Kladt-V. Kondratyev: Bil o „zolotom eselonye” (Igaz mese az „aranyvonatról”). Moszkva 1962.; Ágoston Jenő: Aranyvonat. Párttörténeti Közlemények, 1958. 1. sz. 215–219. old.

orosz vörös újságokból olvasott fel oktató cikkeket, melyek természetesen a kommun érdekeit tartották szem előtt és ennek léteért lelkesen harcolt. Az ötödik iskola végeztével az előadókat 1921 június havában a moszkvai központi vezetőség rendelkezésére bocsátották. Itt tolmács szolgálatot teljesített, és brosrúákat fordított magyar nyelvre.

1921 szeptemberében a Központi Iroda földalatti munkára Bécsbe küldte, ahol a „Proletár” szerkesztőségében kellett jelentkeznie. Ellátták egy rend új ruhával, azonkívül egy selyempapírosra kiállított gépírásos igazolványt kapott, mely a következő szöveggel volt ellátva: „Ezennel igazoljuk, hogy Pogonyi Antal elvtársat a bécsi központnak a rendelkezésére vezényeljük.” 1921 szeptemberében a szállítmánnyal hazaindult. Ő Stettinben leszállt és saját költségén Hilden nevű német városkába utazott, hol állítólag egy volt hadifogoly ismerősét látogatta meg. 1922 február elején érkezett meg Egerbe. Előadása szerint akarattal került el Csótot, mert félt, hogy az oroszországi szerepléséről itt tudnak és így Zalaegerszegre internálják, annál is inkább, mert Oroszországban figyelmeztették a magyarországi fehérterrorra.

A nyomozás folyamán más terhelő adatot beszerezni nem sikerült, az eljárás érdekében a további intézkedésig őrizetbe helyeztem.

Kotoff Olivér s. k.
államrendőrségi detektív

HIL M. kir. leszerelőtábor, Csót, 73. sz./T. kt. 1922. 767. fol. – Gépírásos tiszttázt.

271

Részlet a Népgazdasági Főtanács Fűtőanyag Főigazgatóságának parancsából, Münnich Ferencnek az olajszendikátus felelős munkatársává való kinevezéséről

Moszkva

1922. december 1.

A Fűtőanyag Főigazgatóság f. évi július 31-i, 134/1. sz. parancsát módosítva, I. N. Sztrizsov elvtárs helyett Münnich Ferenc elvtársat nevezem ki az Országos Olajszendikátus Revíziós Bizottságának elnökévé.

*Berzin, a Fűtőanyag Főigazgatóság
helyettes vezetője*

*Rattel, az adminisztratív osztály
vezetője*

CGANH SZSZSR. f. 2309. op. 10. d. 279. l. 25. – Gépírásos hitelesített másolat. (Oroszul.)

*Kriegler Andor, volt hadifogoly tiszt vallomása Zubek Mihálynak
az oroszországi forradalmi mozgalomban való részvételéről*

Csongrád

1922. december 1

Tekintetes M. Kir. Tanfelügyelőség!

Tudomásomra jutott, hogy Zubek Mihály állami tanító – csongrádi születésű – orosz fogságból hazajött és Csongrád belterületi állami elemi népiskolába lett áthelyezve. Erkölcsi kötelességemnek tartom, hogy az oroszországi dolgairol a tek. tanfelügyelőségnek jelentést tegyek.

A tobolszki fogolytáborban együtt voltunk. Az orosz forradalom, majd a vörösuralom lassan Tobolszkba is eljutott.

Zubek Mihály a városban levő iparosokat megtanította magyar dallamú orosz forradalmi nótákra. Az első tobolszki vörös májusra teljesen elkészülve – vezetésével – kivonultak, és este hosszan énekelték.

Később a foglyok között az agitálás megkezdődött, beállott vöröskatonának, s mint tanító, megválasztott komité tagnak és mint komité tag hangoztatta, hogy mindazokat, akik nem akarnak a Vörös Hadseregbe beállni, meg kellene büntetni, nevezetesen a felügyeletet megszigorítani, és az amúgy is silány és kevés táplálékunkat még silányabbá és kisebbé tenni. Az eddigi napi 1 font (60 dkg) kenyér helyett $\frac{1}{2}$ font (30 dkg) kenyér adassék. A szigorítás sikerült is neki.

Részt vett a tyumenyi harcokban, de a harcok a vörösök veszteségével végződtek.¹ E vereségből – szavai szerint – csak ketten menekültek meg. Menekülés után a Tobolszk környékén levő falvak egyikében húzódott meg – álnév alatt. Megérkezését tudomására adta az iparosoknak, és segítséget kért. Gyűjtés indult. Megfogadta, hogy többé vörös eszmével nem foglalkozik, titkolják el, hogy itt van, mert könnyen megeshetik, hogy az akkor ismét fehéruralom alatt álló Tobolszkban levő valamelyikének* fülébe jut.

Sajnos e fogadás rövid idejű volt! 1919 szeptember havában Tobolszk és környéke ismét vörös kézre került, s most már a talajt biztosnak érezve maga alatt – betegsége után Tyumenyben vöröskatoná lett. Itt már nyíltan agitált, orosz forradalmi nótákat írt, és saját neve alatt füzetbe kinyomtatva, terjesztették.²

1920 május havában nekem is sikerült hazafelé jönni, a régi és újabb foglyokkal beszélgetve: Zubek Mihályt átkozták és szidalmazták, azért, mert sok rossznak volt okozója.

¹ Zubek Mihály több száz – zömében magyar – hadifogolyból álló osztaga 1918 júniusában elszakadt a fő erőktől, lőszerük elfogyott. Az életben maradt internacionalisták az erdőben kerestek menekülést, majd megpróbálták visszajutni a hadifogolytáborba. Maga Zubek Mihály álnéven munkát vállalt egy faluban, de hamarosan visszatért Tobolszkba, és belépett a hadifoglyok cipésszövetkezetébe, amelynek akkor már kapcsolata volt az illegális pártszervezetekkel.

² Zubek Mihály visszaemlékezése szerint verseit és dalait – amelyek közül sokat énekelgettek a magyar vöröskatonák – 1920-ban Isimben kiadták nyomtatásban.

* Eredetiben így.

Az itt felsoroltakat eszkövel merem bizonyítani.

Kihallgatásra: Kiss Pál állami tanító – Hódmezővásárhely és Fáy Ferenc szabósegéd – Budapest, Gellért palota (Markovits Endre szabónál).

A csóti leszerelő fogolytáborban – leszerelési, ill. felülvizsgálati idő alatt – többen bejelentették, ezt onnan tudom, mert amikor jelentettem, azt a választ kaptam, hogy Zubek Mihályt feljegyezték és várják. Én is várakozó álláspontra helyezkedtem és vártam.

Teljes tisztelettel
Krigler Andor s. k.
állami tanító

Szentesi Állami Levéltár. Csongrád m. Közigazgatási Bizottságának iratai. 1925. – 125. –
Kézírásos tisztázat.

273

Zubek Mihály „Kong az óra” című verse¹

Legkésőbb 1922

Nyögtük a jármot. vontuk az igát,
Dolgoztunk rájuk századokon át;
Vérbe vegyült verejtékünk:
Mégis csak bitangul éltünk!
Hej! Bitangul éltünk!

Pattogó korbács, folytonos szitok
S lerágott csontok, mi nekünk jutott.
Üzött kutyák, tiprott férgek . . .
Hol a régi hősi méreg?
Hol a régi méreg?

Feltört a kezed, vénült az arcod;
Azért, mert másnak hajtottál hasznot;
Béred rabság, bilincs, nyomor . . .
Üres zsebbel, üres gyomor.
Hej! csak üres gyomor!

Véreztünk értük, vérünk még ma is.
Pusztuljon hát el, vesszen a gaz is!
Föl a harcra, utolsó!
Virradóra kong az óra:
Nekünk kong az óra!

CPA IML. f. 17. op. 1. d. 61.

Közli: Magyar internacionalisták a Nagy Októberi Szocialista Forradalomban. Kossuth Könyvkiadó, Bp. 1957. 135–136. old.

¹ A vers szövegét egy magyar vöröskatona párttagsági könyvében találták meg.

Előszó	7
--------------	---

I. FEJEZET

A MAGYAR HADIFOGLYOK HELYZETE AZ 1917 FEBRUÁRI
FORRADALOM UTÁN, ÉS AZ OROSZORSZÁGI DOLGOZÓK
FORRADALMI HARCÁVAL VALÓ SZOLIDARITÁSUK ERŐSÖ-
DÉSE

(1917 április-október)

1. Lenin „A proletariátus feladatai a jelenlegi forradalomban” című tézisei (1917. április 4–5 [17–18])	59
2. Kun Béla levele az OSZDMP tomszki bizottságának (1917. április 12 [25])	61
3. Ligeti Károly beszéde az ivanovo–voznjeszenszki május 1-i gyűlésen (1917. április 18 [május 1])	62
4. Kun Béla cikke a februári forradalomról a „Novaja Zsizny” című tomszki lapban (1917. április 22 [május 5])	64
5. A hadifoglyok képviselőjének beszéde Jaroszlavl város munkásküldöttei szovjetjének ülésén. (1917. április 22 [május 5])	65
6. A „Vperjod” című lap közleménye a dél-uráli gyárakban dolgozó hadifoglyoknak május 1. megünneplésében való részvételéről (1917. április 22–26 [május 5–29])	66
7. A „Proletarij” című lap tudósítása a hadifoglyok május 1-i moszkvai tüntetéséről (1917. április 27 [május 10])	67
8. A Michelson-féle szudzszenszki bányákban dolgozó hadifoglyok bizottságának levele a munkás- és katonaküldöttek szovjetjének a szocializmusért harcoló orosz proletariátus iránti szolidaritásról (1917. június 2 [15])	68
9. A. Kollontaj cikke a „Pravda”-ban a bolsevik pártnak az Oroszországban levő hadifoglyokkal kapcsolatos politikájáról (1917. június 3 [16])	69
10. A „Znamja Revoljucii” tudósítása a szibériai hadifogolygyűlésekről, amelyek a Németországban és Ausztria–Magyarországon levő orosz hadifoglyok helyzetének javítását követelték (1917. június 4 [17]) ..	72
11. Tudósítás a Csuszov-gyári munkások 1918. június 18-i, az ideiglenes kormány népellenes politikája ellen tiltakozó tüntetéséről, amelyen hadifoglyok is részt vettek (1917. június 29 [július 12])	74
12. Ligeti Károly levele Bresztovszky Edének Magyarországra arról,	

- hogy milyen hatást gyakorolnak az oroszországi forradalmi események a magyar hadifoglyokra (1917. augusztus 29 [szeptember 11]) 75
13. Melcher volt hadifogoly alezredes jelentése Kun Béla és más internacionalisták forradalmi tevékenységéről (1917. szeptember 20 [október 3]) 76

II. FEJEZET

A MAGYAR INTERNACIONALISTÁK RÉSZVÉTELE A SZOVJETHATALOM GYŐZELMÉERT ÉS MEGSZILÁRDÍTÁSÁÉRT VÍVOTT HARCBAN.

A MAGYAR HADIFOGLYOK POLITIKAI AKTIVITÁSÁNAK FEJLŐDÉSE. A MAGYAR KOMMUNISTA CSOPORTMEGALAKULÁSA AZ OK(B)P KÖZPONTI BIZOTTSÁGA MELLETT

(1917 október–1918 április)

14. A Petrográdi Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetje mellett működő Forradalmi Katonai Bizottság felhívása Oroszország polgáraihoz a szocialista forradalom győzelméről (1917. október 25 [november 7]) 81
15. A II. oroszországi szovjetkongresszus dekrétuma a békéről (1917. október 26. [november 8]) 81
16. A szovjet kormány rádiógramja Ausztria–Magyarország kormányának a fegyverszünetről (1917. november 18 [december 1]) 84
17. A Kremencsugi Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjének határozata a hadifoglyok körében végzendő politikai munkáról (1917. november 25 [december 8]) 85
18. Ligeti Károly levele a „Népszava” szerkesztőségéhez az októberi forradalomnak a hadifoglyokra gyakorolt hatásáról (1917. december 5 [18]) 86
19. Az omszki magyar hadifoglyok üdvözik és testvéri szolidaritásukról biztosítják a szovjet kormányt (1917. december 8 [21]) 86
20. Az Oroszországi Központi Végrehajtó Bizottság, a Petrográdi Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetje és más forradalmi szervezetek felhívása a világ dolgozóihoz, hogy harcoljanak a békéért és a népek önrendelkezési jogáért (1917. december 8 [21])..... 88
21. Az „Armija i flot rabocsej i kresztyanszkoj Rosszii” című lap felszólítja a frontkatonákat, hogy vigyék ki a frontra a békedekrétum idegen nyelven kinyomtatott példányaikat és terjesszék azokat az ellenfél csapatai körében (1917. december 13 [26])..... 90
22. A „Nemzetközi Szocialista” című lap tudósítása a hadifoglyok december 3-án (16-án) Moszkvában lezajlott nagygyűléséről (1917. december 14 [27]) 90
23. A „Nemzetközi Szocialista” című lap szerkesztőségi felhívása a magyar dolgozókhöz, hogy szervezkedjenek és induljanak harcba

a békéért és Magyarország szocialista átalakításáért (1917. december 4 [27])	94
24. Az „Izvesztija VCIK” cikke az Oroszországban levő hadifoglyok helyzetéről, s feladataikról a világ dolgozóinak összefogásáért vívott harcban (1917. december 15 [28])	95
25. A moszkvai katonai körzet helyettes parancsnokának nyilatkozata arról, hogy a hadifoglyoknak jogot ad a szakmai és politikai szervezkedésre (1917. december 15 [28])	98
26. A „Nemzetközi Szocialista” című lap közleménye arról, hogy Petrográdon 1917. december 16-án (29-én) megalakult a hadifoglyok szervezete (1917. december 19 [január 1])	99
27. Részlet az Omszki Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetje elnökségének üléséről készült jegyzőkönyvből a magyar szociáldemokraták ideiglenes pártbizottságának megalakításáról (1917. december 31 [1918. január 13])	102
28. Glósz Pálnak, a volt I. honvéd gyalogezred önkéntes tizedesének nyilatkozata arról, hogy megszakítja kapcsolatait az omszki táborban levő tisztekkel és belép a Szociáldemokrata Pártba (Legkorábban 1917. december 31 [1918. január 13])	102
29. Ligeti Károly „Foglyok” (Plennije) című cikke a „Revolucionnaja Miszl” című lapban (1918. január 9 [22])	103
30. A „Revolucionnaja Miszl” című lap közleménye az omszki magyar hadifoglyok 1918. január 8-i (21-i) gyűléséről és arról a határozatukról, hogy megvédik a szovjethatalmat (1918. január 16 [29])	104
31. A szimbirszki hadifoglyok képviselőinek tanácskozása elhatározza az internacionalista-szocialisták szövetségének megalakítását (1918. január 26 [február 8])	106
32. Részlet a Barnauli Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetje Végrehajtó Bizottságának üléséről készült jegyzőkönyvből; a hadifoglyok megszervezéséről (1918. január 27 [február 9])	107
33. A „Forradalom” szerkesztősége üdvözli az Omszki Munkás-, Katona- és Parasztküldöttek Szovjetjét (1918. január 28 [február 10]) ..	107
34. A „Der Völkerfrieden” tudósítása a tveri osztrák-magyar és német hadifoglyok 1918. január 1-én (14-én) az imperialista háború ellen rendezett tömeggyűléséről (1918. január 30 [február 12])	108
35. Tudósítás a cseljabinszki internacionalista hadifoglyok szociáldemokrata szervezetének 1918. január 28-án (február 10-én) történt megalakulásáról (1918. január 31 [február 13])	110
36. A Magyar Szociáldemokrata Munkáspárt omszki szervezetének közgyűlése az Omszki Munkás- és Katonaküldöttek Tanácsa magyar tagjainak megválasztása tárgyában. Jegyzőkönyv (1918. február 17)	111
37. A „Nemzetközi Szocialista” című lap közleménye arról, hogy 1917. február 17-én Petrográdon megalakult a hadifoglyok forradalmi	

	központja és más helyeken is internacionalista szervezetek keletkeznek (1918. február 19)	112
38.	Reiner Károly cikke a „Znamja Revoljucii” című lapban a tomszki hadifoglyok forradalmi mozgalmáról s a német és osztrák—magyar imperialista követelések elleni tiltakozásukról (1918. február 19) ..	113
39.	A „Pravda” tudósítása a petrográdi hadifoglyok gyűléséről, amelyen a fegyverszünetnek Németország részéről történt megsértése miatt tiltakoztak (1918. február 21)	116
40.	Az Acsinszki Munkásküldöttek Szovjetjének távirata az OSZFSZK Népbiztosai Tanácsának arról, hogy Acsinszokban létrehozták az osztrák, német és magyar katonaküldöttek szovjetjét (1918. február 24)	117
41.	Kivonat a moszkvai és Moszkva területe munkás-, katona- és parasztküldöttek szovjetje elnökségének hadifoglyok agitációs osztágnak megszervezéséről szóló határozatából (1918. február 26)	118
42.	A. Bonde grófnak, a dán nagykövetség megbízottjának jelentése a petrográdi dán misszióhoz az omszki táborban levő forradalmi beállítottságú hadifoglyokról (Legkésőbb 1918 február)	118
43.	A tveri internacionalista hadifogoly-bizottság jelentése tevékenységéről (1918. március 7)	120
44.	Czégely Istvánnak, az izsevszki hadifogoly-szervezet elnökének levele a „Nemzetközi Szocialista” című lap szerkesztőségéhez csoportjukról és a kapcsolatok kiépítéséről (1918. március 9)	121
45.	A moszkvai katonai körzet hadifogoly-bizottságának közleménye a magyar hadifoglyok gyűléséről (1918. március 13 előtt)	122
46.	A zlatouszti magyar hadifoglyok levélben segítséget kérnek a moszkvai hadifogoly-bizottságtól szervezetük megalakításához (1918. március 17)	123
47.	Camitz ezredesnek, a dán misszió hadifogolyügyi megbízottjának jelentése a pétervári dán követségnek az omszki táborban levő magyar hadifoglyok forradalmi mozgalmáról (1918. március 20) ..	124
48.	A „Szoldat, Rabocsij i Kresztyanyin” című lap közleménye arról, hogy Szamarában 1918. március 19-én megjelent az „Ébredés” című magyar nyelvű lap (1918. március 21)	127
49.	A magyar kommunista csoport levele az OK(b)P Központi Bizottságához a csoport megalakulásáról (1918. március 25)	128
50.	Hochfelder Lipótnak, a Novocserkasszki Munkás- és Kozákküldöttek Szovjetje mellett működő hadifogoly-iroda tagjának levele a moszkvai hadifogoly-bizottsághoz a helybeli internacionalisták forradalmi tevékenységéről (1918. március 28)	129
51.	A „Zabajkalaszki Rabocsij” című lap tudósítása a március 25-én Csitában és március 26-án Pescsankában tartott hadifogolygyűlésről (1918. március 29)	130

52. Az „Izvesztyija VCIK” közleménye a moszkvai szociáldemokrata internacionalista hadifogoly-bizottság munkájáról (1918. március 30)	132
53. A tveri hadifogoly-bizottság beszámolója a kormányzósági hadifogoly-kongresszusról, amely tiltakozott a német és osztrák–magyar kormánynak az orosz hadifoglyokkal szemben tanúsított embertelen bánásmód ellen (1918. március 31 után).....	133
54. A kommunista emigránsok orenburgi nemzetközi bizottságának levele Leninhez a bizottság megalakulásáról és tevékenységéről (1918. április 1)	135
55. A magyar kommunista csoport „Szociális Forradalom” című lapja első számának szerkesztőségi cikke a csoport céljairól (1918. április 3)	136
56. Az OK(b)P magyar csoportjának levele munkaprogramjáról az OK(b)P Központi Bizottságához (1918. április 4)	137
57. A moszkvai katonai körzet szociáldemokrata-internationalista hadifogoly-bizottságának ajánlása Moszkva város Rogozsszkaja kerületének katonai bizottságához, több elvtársnak a Vörös Hadseregbe való föl vételét illetőleg (1918. április 6)	141
58. A „Világszabadság” című lap közleménye helyi nemzetközi hadifogoly-csoportok és szervezetek keletkezéséről (1918. április 7)	141
59. A „Znamja Revoljucij” című lap közleménye a kazanyi hadifogoly-szervezet bizottságának munkájáról (1918. április 7)	142
60. Az országos hadifogoly-kongresszus szervező bizottságának távirata az OK(b)P szibirszki kormányzósági bizottságához a kongresszusi küldöttek megválasztásának rendjéről (1918. április 8)	145
61. Az uráli Nemzetközi Szociáldemokrata Hadifoglyok Egyesületének megbízólevele a moszkvai kongresszusra delegált 10 küldött részére (1918. április 8)	146
62. A tocki hadifogoly-bizottság mandátuma a moszkvai kongresszusra megválasztott két küldött részére (1918. április 9)	147
63. A „Vlaszty truda” című lap közleménye arról, hogy az I. omszki nemzetközi proletárosztág internacionalistáinak megadták az orosz állampolgárságot (1918. április 10)	147
64. A tveri hadifogoly-bizottság megbízólevele Kun Bélának a moszkvai országos hadifogoly-kongresszusra (1918. április 12).....	148
65. A tveri hadifogoly-bizottság megbízólevele Szamuely Tibornak a moszkvai országos hadifogoly-kongresszusra (1918. április 12)	148
66. A Turkesztán határterületi Népbiztosok Tanácsának igazolása egy hadifogolycsoport részére arról, hogy joguk van szabadon letelepedni Turkesztán határterületen (1918. április 13)	148
67. A „Krasznojarszkij Rabocsij” című lap tudósítása az osztrák, magyar és lengyel hadifoglyok 1918. március 19-i verhnyeugyinszki gyűléséről (1918. április 13)	149
68. A Muromi Munkás-, Katona- és Parasztküldöttek Szovjetjének	

mandátuma a moszkvai hadifogoly-kongresszus 10 küldötte részére (1918. április 13)	150
69. A „Pravda” tudósítása a moszkvai országos hadifogoly-kongresszus küldötteinek gyűléséről (1918. április 16)	151
70. Az oroszországi forradalmi hadifogoly-bizottság felhívása a hazatérő hadifogoly munkásokhoz és parasztokhoz (1918. április 18)	154
71. Az osztrák–magyar kormány Hadügyminisztériumának memoranduma Szovjet-Oroszországnak, amelyben követeli, hogy vessenek gátat a hadifoglyok forradalmi mozgalmának (1918. április 19)	156
72. Az országos hadifogoly-kongresszus levele a Munkás- és Parasztküldöttek Szovjetjei Központi Végrehajtó Bizottságának arról, hogy a kongresszus megválasztotta a külföldi dolgozók nemzetközi szocialista szervezetének Országos Központi Végrehajtó Bizottságát (1918. április 19)	158
73. A „Petrogradszkaja Pravda” közleménye a moszkvai országos hadifogoly-kongresszus munkájáról (1918. április 23).....	159
74. A „Znamja Revoljucii” című lap közleménye a Szretjenszkben levő hadifoglyok 1918. március 31-i nagygyűléséről (1918. április 24)	160
75. Tudósítás az uráli Nemzetközi Szociáldemokrata Hadifoglyok Egyesülete 1918. április 7–8-án Jekatyerinburgban tartott első területi értekezletéről (1918. április 25)	161
76. Jelentés a külföldi munkások és parasztok nemzetközi szocialista szervezete központi végrehajtó bizottságának 1918. április 18. és 25. közötti tevékenységéről (1918. április 26)	164
77. A „Szociális Forradalom” cikke leleplezi az Oroszországban levő hadifoglyok forradalmi mozgalmának jellegével kapcsolatos burzsóá propagandát (1918. április 27).....	166
78. Tudósítás a „Vlaszty Truda” című lapban a szibériai internacionalista hadifoglyok irkutszki kongresszusának munkájáról (1918. április 28)	168
79. A „Welt-Revolution” című lap közleménye a rosztov-na-donui és a tomszki hadifogoly-szervezet megalakulásáról és tevékenységéről (1918. április 29)	170
80. Rabinovits József cikke a „Forradalom”-ban a moszkvai országos hadifogoly-kongresszus munkájáról (1918. május 1)	174
81. A „Szociális Forradalom” felhívása május 1. alkalmából (1918. május 1)	177
82. Az osztrák–magyar Hadügyminisztérium körlevele az Oroszországban élő hadifoglyok forradalmi mozgalmáról és a bolsevizmus elleni harc módszereiről (1918. május 7).....	179
83. Részlet az orosz fogságból hazatért Schweitzer István főhadnagy vallomásából az Oroszországban levő magyar hadifoglyok forradalmi tevékenységéről (1918. május 9)	184

84. J. Bograd cikke a szibériai hadifoglyoknak az orosz forradalmat támogató megmozdulásairól (1918. május 11)	185
85. A „Világszabadság” közleménye a penzai hadifoglyoknak a május 1-i ünnepen való részvételéről (1918. május 12)	187
86. Ember Lajos „Miért nevezzük magunkat kommunistáknak?” című cikke a „Világforradalom”-ban (1918. május 15)	188
87. A külföldi munkások nemzetközi szervezeteinek szibériai kongresszusán elfogadott pártprogram (1918. május 15)	190
88. A berezovkai internacionalista hadifogoly-bizottság levele a „Szociális Forradalom”-nak a hadifoglyok forradalmi mozgalmáról (1918. május 15).....	193
89. Az OK(b)P Asztrahany kormányzósági bizottsága mellett szervezett magyar csoport alakuló gyűlésének jegyzőkönyve (1918. május 18)	195
90. A „Welt-Revolution” című lap közleménye a Nyizsnyij Novgorod-i hadifogoly-szervezet megalakulásáról és tevékenységéről (1918. május 23).....	197
91. Az „Izvesztyija VCIK” közleménye az 1918. május 24-én Moszkvában lezajlott magyar hadifogolygyűlésekről (1918. május 25)	198
92. A „Pravda” közleménye a moszkvai internacionalista hadifoglyok színházi előadásáról (1918. május 29)	199
93. Részlet Groó Gyula őrnagynak az osztrák–magyar vezérkarhoz benyújtott jelentéséből, amelyben beszámol a Tomszk melletti táborokban levő hadifoglyok politikai mozgalmáról (1918. június 4)	199

III. FEJEZET

A MAGYAR KOMMUNISTÁK SZEREPE A HADIFOGLYOK FORRADALMI NEVELÉSÉBEN ÉS MOZGÓSÍTÁSUKBAN A SZOVJETHATALOM VÉDELMERE A KÜLFÖLDI INTERVENCIÓSOK ÉS A BELSŐ ELLENFORRADALMÁROK TÁMADÁSÁNAK KEZDETÉN

(1918 május–október)

94. Megbízólevél Vörös Sándor és Clemens Dimter részére külföldi önkénteseknek a Vörös Hadseregbe való toborzására és agitációs munkára (1918. június 7)	203
95. Közlemény az uráli Nemzetközi Szociáldemokrata Hadifoglyok Egyesületének második területi értekezletéről (1918. június 9)	203
96. Az OK(b)P magyar csoportja engedélyt kér az OSZFSZK Hadügyi és Tengerészetiügyi Népbiztosságtól nemzetközi osztag szervezésére (1918. június 10)	206
97. A Külügyi Népbiztosság jegyzéke az antantországok Moszkvában akkreditált képviselőihez a csehszlovák lázadás ügyében (1918. június 12)	207

98. Az OK(b)P Külföldi Csoportjai Föderációjának felhívása a külföldi dolgozókhöz: keljenek a szovjetkőztársaság védelmére (1918. június 16)	208
99. Részlet Némethy Lajos magyar kommunista leveléből az OK(b)P magyar csoportjához, a hazatérő hadifoglyok körében végzett agitációs munkáról (1918. június 24)	210
100. A „Voronyezsszkij Krasznyj Lisztok” című lap közleménye arról, hogy az OK(b)P kazanyi kormányzósági bizottsága mellett megalakult a német és magyar kommunisták szekciója (1918. július 5)	212
101. Kun Béla és Pór Ernő felszólalása a külföldi kommunisták képviselőjében Ukrajna Kommunista Pártjának I. kongresszusán (1918. július 5).....	212
102. A külföldi munkások és vöröskatonák szibériai kommunista szervezetének felhívása az orosz munkásokhoz, amely leleplezi az internacionalistákkal kapcsolatos ellenforradalmi koholmányokat (1918. április 15. és július 10 között)	213
103. Kun Béla cikke a „Pravdá”-ban: „Az osztrák–magyar militarizmus bestialitása” (1918. július 13)	215
104. Az Osztrák–Magyar Hadügyminisztérium válasza Vinzenz Malik osztrák alsóházi képviselőnek az Oroszországban élő hadifoglyok helyzetével kapcsolatban fölített kérdéseire (1918. július 13)	217
105. A moszkvai katonai körzet biztosának parancsa, amelyben utasítja Moszkva valamennyi katonai biztosát, hogy működjenek együtt azokkal a személyekkel, akik Kun Béla aláírásával ellátott megbízólevelet mutatnak fel (1918. július 25)	222
106. Szamuely Tibor „A mi háborúnk” című cikke a „Szociális Forradalom”-ban (1918. július 27)	222
107. Részlet Leninnek az Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottság, a Moszkvai Szovjet, a moszkvai üzemi bizottságok és szakszervezetek együttes ülésén elmondott beszédéből (1918. július 29) ...	224
108. Az OSZFSZK Legfelsőbb Katonatanácsának közlekedési osztályvezetője értesíti a Központi Hadifogoly- és Menekültügyi Kollégiumot a hadifogoly munkászászlóaljak megalakulásáról (1918. augusztus 10)	225
109. Karikás Frigyes és Szabó Sándor levele az OK(b)P magyar csoportjának a fronton folyó agitációs munkáról (1918. augusztus 21) ...	226
110. A Központi Hadifogoly- és Menekültügyi Kollégium tájékoztató irodájának közleménye arról, hogy az osztrák–magyar foglyok nem kívánnak hazatérni (1918. augusztus 29)	227
111. Az OK(b)P magyar csoportjának jelentése az OK(b)P Központi Bizottságához az 1918 augusztus folyamán végzett munkáról (1918. szeptember 4)	228
112. A keleti front főhadiszállása politikai osztályának átirata az OK(b)P	

	Központi Bizottságához a magyar hadifoglyok körében folyó agitációról és forradalmi irodalom terjesztéséről (1918. szeptember 6) ...	230
113.	Jegyzőkönyvi feljegyzések a kokandi internacionalista hadifoglyok helyi pártszervezetének bizottsági üléseiről és taggyűléseiről (1918. augusztus 25–szeptember 15).....	230
114.	Internacionalista agitátorok naplója Tambov kormányzásában végzett munkájukról (1918. augusztus 25–szeptember 29)	233
115.	A Külföldi Munkások és Parasztok Nemzetközi Forradalmi Szocialista Szervezete központi végrehajtó bizottságának jelentése 1918. április 19. és szeptember 30. között végzett munkájáról (1918. szeptember 30. után)	238
116.	A „Szociális Forradalom” közli a troicki magyar internacionalisták nyilatkozatát a Lenin élete ellen elkövetett ellenforradalmi merénnyel kapcsolatban (1918. október 5. előtt)	243
117.	A „Szociális Forradalom” közleménye az OK(b)P Külföldi Csoportjai Föderációjának üléséről (1918. október 9)	244
118.	Megbízólevél Jakabffy Lajos és Harkay Imre vöröskatonák részére, hogy utazzanak agitációs munkára az észak-kaukázusi front vezérkarához (1918. október 17)	244
119.	A 3. asztrahanyi nemzetközi zászlóalj üdvözlő távirata az OK(b)P Külföldi Csoportjai Föderációjának az októberi forradalom évfordulója alkalmából (1918. október 23)	245

IV. FEJEZET

A MAGYAR INTERNACIONALISTÁK POLITIKAI SZERVEZETEI S AZOK FORRADALMI TEVÉKENYSÉGE 1918 NOVEMBERÉTŐL 1919 MÁRCIUSÁIG

120.	A Külföldi Csoportok Központi Föderációjának levele egy volt hadifoglyokból álló csoporthoz, amelyben támogatásáról biztosítja vörös fegyveres osztag alakításával kapcsolatos kezdeményezésüket (1918. november 2)	249
121.	A Magyarországról származó kommunisták (volt hadifoglyok) 1918. november 4-i moszkvai értekezletének határozatai a Kommunisták Magyarországi Pártjának megalakításáról, az internacionalista vöröskatonákról és a további oroszországi propagandamunkáról (1918. november 4)	250
122.	Az OK(b)P szaratovi magyar csoportjának felhívása a hadifoglyokhoz hazatérésük alkalmából (1918. november 9. után)	252
123.	A „Pravda” közleménye a voronyezsi hadifoglyok tüntetéséről az oroszországi és a németországi forradalom mellett (1918. november 12)	253
124.	A Turkesztáni Köztársaság Központi Végrehajtó Bizottságának	

	rendelete arról, hogy a volt hadifoglyokkal kapcsolatos összes ügyek intézését át kell adni a külföldi munkások és parasztok párt-szervezeteinek (1918. november 12)	254
125.	A „Szociális Forradalom” cikke forradalmi harcra buzdítja a hazainduló hadifoglyokat (1918. november 13)	254
126.	Az asztrahanyi hadifogolytábor közgyűlésének jegyzőkönyve a külföldi katonatanács megalakításáról (1918. november 14)	257
127.	A „Voronyezsszkij Krasznyj Lisztok” közleménye a szaratovi osztrák és magyar hadifoglyok 1918. november 11-i tüntetéséről (1918. november 15)	258
128.	A Szovjet-Oroszországban tartózkodó volt osztrák–magyar alattvalók szovjetjének levele a Központi Hadifogoly- és Menekültügyi Kollégiumnak arról, hogy a szovjet átvette az osztrák–magyar alattvalók képviselőtét (1918. november 23)	258
129.	A „Privolzsszkaja Pravda” című lap közleménye arról, hogy 1918. november 19-én Szamarában megalakult az osztrák–magyar munkás- és katonaküldöttek szovjetje (1918. november 25).....	260
130.	Felhívás az Ukrajnában élő német és osztrák–magyar katonákhoz (1918. november).....	260
131.	Jelentés az OK(b)P Külföldi Csoportjai Caricini Föderációjának 1918-ban végzett tevékenységéről (1918. december 2).....	263
132.	Az Asztrahanyban levő magyar vöröskatonák közgyűlése követeli, hogy aktívan harcolhassanak a nemzetközi ellenforradalom ellen és kommunista sejtek szervezhessenek (1918. december 17).....	267
133.	Jelentés az OK(b)P magyar csoportjának 1918 novemberi tevékenységéről (1918 december*)	267
134.	Jelentés az OK(b)P Külföldi Csoportjai Föderációjának 1918-ban végzett tevékenységéről. (Részlet) (1918 december).....	270
135.	A Turkesztáni Köztársaság kormányának távirata a volt hadifoglyok andizsani bizottságának arról, hogy a Malleson angol tábornokkal folytatott tárgyalásokról szóló híresztelések minden alapot nélkülöznek ([1919] január 30)	274
136.	A „III. Internacionálé” nevű szimbirszki hadifogolyszervezet jelentése 1918-ban végzett tevékenységéről (1919 január)	274
137.	A „Szociális Forradalom” cikke a kommunista sejtek alakításáról a Vörös Hadsereg nemzetközi alakulatainál (1919. február 5)	278
138.	Az orenburgi kommunista internacionalisták szervezete az ellenforradalom elleni harcra szólítja fel a volt hadifoglyokat (1919. február 15).....	279
139.	Részlet Leninnek az OK(b)P VIII. kongresszusán mondott beszámolójából az OK(b)P Külföldi Csoportjai Föderációjának tevékenységéről (1919. március 18)	281
140.	Közlemény a Turkesztáni Külföldi Munkás-Paraszt Kommunista Párt II. kongresszusáról (1919. március 25).....	282

A MAGYAR INTERNACIONALISTÁK FORRADALMI AKTIVITÁSÁNAK FOKOZÓDÁSA A MAGYAR TANÁCSKÖZTÁRSASÁG IDŐSZAKÁBAN

(1919 március–augusztus)

141. A Kommunisták Magyarországi Pártja Külföldi Irodájának felhívása az Oroszországban tartózkodó magyarokhoz a szocialista forradalom magyarországi győzelme alkalmából (1919. március 22) 285
142. Az asztrahányi külföldi kommunista szervezet üdvözlő távirata Leninnek a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltása alkalmából (1919. március 29) 288
143. A „Kommuna” című lap közleménye a magyarországi forradalom alkalmából tartott szamarai hadifogolygyűlésről (1919. március 30) .. 288
144. A Szimbirszkből hazatérő magyar internacionalisták barátságukról és szolidaritásukról biztosítják orosz elvtársaikat (1919. április 1)..... 289
145. Kimutatás az 1919. április 1-én Turkesztán területén tartózkodó volt hadifoglyok létszámáról (1919 [április 1]) 290
146. Az OK(b)P penzai kormányzósági bizottsága mellett működő nemzetközi csoport levele a kormányzósági pártbizottságnak, amelyben anyagi segítséget kér a hadifoglyok körében folyó agitációs munka fokozásához (1919. április 2)..... 291
147. Részlet Leninnek a Munkás- és Vörös-katona-küldöttek Moszkvai Szovjetjének rendkívüli plenáris ülésén a szovjetköztársaság külső és belső helyzetéről mondott előadói beszédéből (1919. április 3) 291
148. A Turkesztáni Köztársaság Forradalmi Katonatanácsának rendelete a hadifoglyok munkakötelezettségéről (1919. május 8) 293
149. A Turkesztáni Külföldi Munkás-Paraszt Kommunista Párt határterületi bizottságának 1919. május 4-i határozata a külföldi munkás- és katonatanács megalakításáról (1919. május 11)..... 295
150. A Turkesztáni Szovjetköztársaság Külföldi Munkás-Paraszt Kommunista Pártjának szervezeti szabályzata (1919. május 21)..... 297
151. A „Vörös Újság” közleménye arról, hogy Szamuely Tibor tárgyalások céljából Szovjet-Oroszországba érkezett (1919. május 24) 300
152. Részlet Ukrajna Kommunista (bolsevik) Pártja magyar csoportja alakuló gyűlésének jegyzőkönyvéből (1919. május 31)..... 301
153. A Magyarországi Szocialista-Kommunista Munkáspárt és a Magyar Szövetséges Tanácsköztársaság oroszországi képviselője felhívja az internacionalistákat, hogy tömörítsék erőiket Tanács-Magyarország fegyveres megsegítésére (1919. június 12–13 után)..... 302
154. A kijevei külföldi internacionalisták üdvözlik a Magyar Tanácsköztársaság tanácskongresszusát (1919. június 21) 304
155. A „Vörös Újság” közleménye a kijevei osztrák–magyar munkás- és katonatanács tevékenységéről (1919. június 28) 305

156. A „Vörös Csillag” vezércikke felhívja a Szovjet-Oroszországban harcoló internacionalistákat, hogy küzdjenek a Tanács-Magyarországgal való összeköttetés megteremtéséért (1919. július 9)..... 307
157. Az oroszországi osztrák–magyar munkás- és katonaküldöttek szovjetjének elnöksége levélben kéri a Közlekedésügyi Népbiztosságot, hogy segítse a Vörös Hadsereg kötelékébe lépett hadifoglyokat (1919. július 28) 309
158. Az OSZFSZK Belügyi Népbiztosságának levele az osztrák–magyar munkás- és katonaküldöttek szovjetjéhez a hadifoglyoknak nyugatra történő szervezett átirányításáról (1919. augusztus 2) 310

VI. FEJEZET

A MAGYAR INTERNACIONALISTÁK TEVÉKENYSÉGE A MAGYAR TANÁCSKÖZTÁRSASÁG LEVERÉSE UTÁN S AZ OROSZ VÖRÖS HADSEREG DÖNTŐ GYŐZELMEINEK IDŐ- SZAKÁBAN

(1919 augusztus–1920 március)

159. Az OK(b)P Központi Bizottsága magyar csoportjának határozata Magyarország Forradalmi Bizottságának megalakításáról (1919. augusztus 6) 315
160. A Központi Hadifogoly- és Menekültügyi Kollégium rendelete arról, hogy Szarapulban össze kell gyűjteni a hadifoglyokat és felhasználni a betakarítási munkában (Nem később, mint 1919. augusztus 8)..... 316
161. A kijevi „Vörös Újság” cikke a Magyar Tanácsköztársaság bukásáról és a további feladatokról (1919. augusztus 9)..... 317
162. A moszkvai „Vörös Újság” közleménye arról, hogy a magyar Vörös Hadsereg visszavonuló alakulatai visszatérnek Szovjet–Oroszországba (1919. szeptember 6) 318
163. Az osztrák–magyar munkás- és katonaküldöttek szovjetjének felhívása a hadifoglyokhoz, hogy minden erővel védelmezzék a proletárforradalom vívmányait (1919. szeptember 22. előtt) 319
164. A Turkesztáni Köztársaság külföldi kommunista szervezete kéri az OK(b)P Külföldi Csoportjainak Föderációját, tisztázza az Oroszországban működő külföldi szervezetek feladatait (1919. szeptember 29) 321
165. A „Világ szabadság” közleménye a Turkesztáni Külföldi Munkás-Paraszt Kommunista Párt III. értekezletéről (1919. október 2) 322
166. Beszámoló a külföldi kommunisták turkesztáni szervezetének tevékenységéről és a Vörös Hadsereg nemzetközi alakulatainak szervezésével foglalkozó katonai bizottság tervezetéről. Részlet az OK(b)P Külföldi Csoportjai Föderációjának ülésén készült jegyzőkönyvből (1919. október 22)..... 325
167. Részlet az OK(b)P cseljabinszki kormányzósági bizottsága mellett

	létrejött külföldi kommunista sejt alakuló gyűlésén készült jegyzőkönyvből (1919. november 3)	328
168.	Részlet az OK(b)P magyar csoportjának a magyarországi tanács hatalom bukásával foglalkozó ülésén készült jegyzőkönyvből (1919. november 11)	330
169.	Részlet az OK(b)P magyar csoportjának üléséről készült jegyzőkönyvből a magyar hadifoglyoknak a fűtőanyag-termelésben való részvételéről (1919. november 17)	331
170.	Kivonat az OK(b)P Tyumeny kormányzósági bizottsága mellett működő külföldi szekció gyűléséről készült jegyzőkönyvből (1919. november 29)	332
171.	Részlet az OK(b)P Perm kormányzósági bizottsága mellett működő külföldi csoport gyűléséről készült jegyzőkönyvből (1919. december 12)	333
172.	Az OK(b)P omszki kormányzósági bizottsága mellett működő nemzetközi szekció ideiglenes bizottságának beszámolója az OK(b)P szibériai területi irodájához Omszk város felszabadítása óta végzett munkájáról (1919. december 14 után)	334
173.	Az OK(b)P magyar csoportjának jelentése 1919-ben kifejtett tevékenységéről (1919. december 31 után)	335
174.	Az V. hadsereg politikai osztályánál működő külföldi szekció vezetőjének, Jaroslav Hašeknek beszámolója a szekció 1919 augusztus és november között végzett munkájáról (1919 december)	341
175.	Kimutatás a taskenti közlekedési és mechanikai műhelyekben dolgozó internacionalista munkások számáról (1920. január 5)	343
176.	Az OK(b)P magyar csoportjának határozata az internacionalista alakulatok szervezésével kapcsolatos munkáról (1920. január 22) ...	344
177.	Jegyzőkönyv arról a közös tanácskozásról, amelyen az OK(b)P szibériai külföldi szervezeteinek felelős funkcionáriusai és a nemzetközi Vörös Hadsereg katonai szervező bizottsága a hadifoglyok helyzetéről tárgyaltak (1920. január 27)	344
178.	Az OK(b)P Omszk területi bizottsága mellett működő magyar csoport levele az OK(b)P központi magyar csoportjának a Kolcsakuralom alól felszabadított szibériában kifejtett tevékenységéről (1920. január 31)	346
179.	Az OK(b)P központi magyar csoportjának körlevele tanácskozásra hívja össze a helyi szervezeteket Moszkvába 1920. március 21–23-ra, a mozgalom új feladatainak megvitatására (1920. február 6)	348
180.	A Cseremhovói Forradalmi Bizottság felhívja a város és a járás lakóit, hogy folytassák a munkát és a normális életet (1920. február 14)	349
181.	A Cseremhovói Forradalmi Bizottság bejelenti, hogy a szovjet pénz bevezetésével leszállítják az élelmiszerek és az iparcikkek árát (1920. február 16)	351

182.	A „Tanács Magyarországnak” felhívása a Kolcsak-uralom alól felszabadult hadifoglyokhoz (1920. február 22).....	351
183.	Az OK(b)P Jekatyerinburg kormányzósági bizottsága mellett működő külföldi szekció beszámolója a szervezet munkájáról (1920. február 23 után)	352
184.	A nemzetközi Vörös Hadsereg szervezésével foglalkozó bizottság magyar és egyéb nyelvű irodalmat kérő levele az OK(b)P Külföldi Csoportok Föderációjához (Legkésőbb 1920. [február] 25).....	355
185.	Az OK(b)P Irkutszk kormányzósági bizottsága magyar csoportjának levele Omszkba a kölcsönös kapcsolatok és tájékoztatás növelésének szükségességéről (1920. február 28).....	356
186.	Az OK(b)P Irkutszk kormányzósági bizottsága küldöttségének jelentése a cseremhovói külföldi munkások gyűléséről. (Részlet) (1920. március 3)	357
187.	Az OK(b)P Ufa városi bizottsága mellett működő külföldi kommunista szekció levele az OK(b)P központi magyar csoportjának a kulákbandák elleni harcról (1920. március 7)	358
188.	A „Forradalom” cikke felszólítja a külföldi dolgozókat, hogy vegyenek részt a gazdasági romlás elleni harcban (1920. március 13).....	359
189.	Az OK(b)P Szibéria területi bizottsága mellett működő külföldi szekció beszámolója az internacionalisták körében végzett munkáról (1920. március 21. után).....	360
190.	Részlet az OK(b)P keretében működő magyar agitprop szekciók I. országos értekezletének jegyzőkönyvéből (1920. március 22–23)....	363

VII. FEJEZET

A SZOVJET-OROSZORSZÁGI MAGYAR KOMMUNISTA SZERVEZETEK A POLGÁRHÁBORÚ BEFEJEZÉSÉNEK IDŐSZAKÁBAN. A HAZATÉRŐ HADIFOGLYOK KÖRÉBEN VÉGZETT POLITIKAI MUNKA

(1920 április–1922)

191.	Az OK(b)P Szaratov kormányzósági bizottsága mellett működő magyar csoport alakuló gyűlésének jegyzőkönyve (1920. április 7)....	375
192.	Az OK(b)P Orenburg kormányzósági bizottságának nemzeti kisebbségi osztályán működő magyar szekció vezetőjének jelentése 1920. április 1. és 15. között végzett munkájáról (1920. április 16)	376
193.	A turkesztáni front forradalmi haditanácsának parancsa a Vörös Hadsereg katonai alakulataiból létrehozandó munkaosztagokról és az internacionalisták részvételéről ezekben az osztagokban (1920. április 19).....	379
194.	Részlet az orenburgi magyar internacionalisták közgyűlésének jegyzőkönyvéből: a szovjethatalomhoz való viszonyról, a Leninnek	

	küldött üdvözléről és a május 1-i kommunista szombaton való részvételről (1920. április 27)	381
195.	Az OK(b)P Cseljabinszk kormányzósági pártbizottságának keretében működő magyar csoport gyűlésének jegyzőkönyve a május 1-i kommunista szombaton való részvételről (1920. április 28)	382
196.	A „Krasznoje Znamja” című lap közleménye, az OK(b)P novo-nikolajevszki magyar csoportjának mezőgazdasági mintakommuna alakítását kimondó határozatáról (Részlet) (1920. április 29)	383
197.	A magyar kommunisták felhívása Oroszországban élő honfitársaikhoz, hogy aktívan vegyenek részt a május 1-i országos kommunista szombaton (1920. május 1. előtt)	384
198.	A május elsejét szervező turkesztáni bizottság felhívása a magyar internacionalistákhoz, hogy vegyenek részt a május 1-i kommunista szombaton (1920. május 1)	385
199.	Az OK(b)P Tomszk kormányzósági bizottsága mellett működő magyar agitációs és propagandaosztály jelentése az 1919. december 17-től 1920 májusig végzett munkájáról (1920. május 9)	387
200.	Kiss, horthysta titkosrendőr jelentése az Oroszországból hazatért magyar hadifoglyok forradalmi tevékenységéről (1920. május 15)	390
201.	A „Forradalom” közleménye a „munka hetéről” és a kommunista internacionalisták részvételéről (1920. május 15)	392
202.	Jelentés az OK(b)P Orenburg városi bizottsága magyar szekciójának 1920. május 1. és 15. közötti tevékenységéről (1920. május 16.)..	392
203.	A tyumenyi kommunista hadifogoly-szervezet jelentése az 1919 augusztustól 1920 május közepéig kifejtett tevékenységéről (1920. május 17. után).....	395
204.	A „Pravda” közleménye a szmolenszki internacionalisták gyűléséről, amelyen támogatásukról biztosították a fehérlengyelek ellen harcoló szovjethatalmat (1920. május 20).....	401
205.	Részlet az OK(b)P Jenyiszej kormányzósági bizottsága keretében működő magyar és német szekció gyűlésének jegyzőkönyvéből a hadifoglyok körében végzett agitációs munka megjavításáról (1920. május 20).....	401
206.	Az OK(b)P szimbirszki külföldi kommunista sejtjének jelentése a hadifoglyoknak a népgazdaság helyreállításában való részvételéről (1920. május 25).....	402
207.	Jegyzőkönyv a Cseremhovo körzet szénbányáiban dolgozó hadifoglyok OK(b)P sejtjének alakuló gyűléséről (1920. június 3).....	403
208.	A kolcsuginói magyar kommunista bányászok határozata a kommunista szombatokon való részvételről (1920. június 13)	404
209.	Az OK(b)P tomszki magyar agitációs és propagandaosztályának gyűlése határozatilag mozgósítja tagjait a lengyel pánok Szovjet-Oroszország ellen intézett támadásakor. (Részlet a gyűlés jegyzőkönyvéből. (1920. június 14.).....	404

210. Az OK(b)P Altaj kormányzósági bizottsága mellett működő magyar csoport beszámolója a fehérgárdista uralom időszakában és 1920 első hónapjaiban végzett tevékenységéről (1920. június 15) 405
211. Az OK(b)P Turkesztán határterületi bizottsága mellett működő magyar agitációs és propagandaosztályok I. értekezletének jegyzőkönyve (1920. június 20)..... 408
212. A kolgcsuginói hadifogoly bányászok gyűlése határozatilag kimondja, hogy készek védelmezni Szovjet-Oroszországot a lengyel pánok támadásával szemben (1920. [június] 26) 414
213. Az OK(b)P Cseljabinszk kormányzósági bizottsága mellett működő magyar szekció taggyűlésének jegyzőkönyve az internacionalistáknak a hátszói munkára való mozgósításáról (1920. június 30) 415
214. Az irbiti német–magyar csoport átirata az OK(b)P Urál területi bizottságának magyar szekciójához arról, hogy a hadifoglyoktól összegyűjtött pénzt a sajtó megszervezésére fordítják (1920. július 9).... 416
215. A „Pravda” közleménye a Távolszelel éllő magyar internacionalisták tiltakozásáról amiatt, hogy a magyar reakció támogatja a pánok Lengyelországának Szovjet-Oroszország ellen indított támadását (1920. július 10)..... 416
216. Az OK(b)P Petrográd kormányzósági bizottsága mellett működő magyar osztály felhívása a magyar dolgozókhöz a III. Kommunista Internacionálé második kongresszusának megnyitása alkalmából (1920. július 19) 417
217. Az OK(b)P Szamara kormányzósági bizottsága mellett működő magyar szekció jelentése a nemzeti kisebbségek osztályának, a szekció 1920 júniusi munkájáról (1920. június)..... 419
218. Az OK(b)P Petrográd kormányzósági bizottsága mellett működő magyar agitációs és propagandaszekció taggyűlésének jegyzőkönyve (1920. augusztus 6) 420
219. A petrográdi munkások üdvözlük Kun Bélát Szovjet-Oroszországba érkezése alkalmából (1920. augusztus 12) 421
220. A krasnojarszki pártiskola külföldi kommunista hallgatóinak névsora, akik a krasnojarszki elektromos vízkiemelő állomáson kommunista szombatot vettek részt (Legkésőbb 1920. augusztus 17) 422
221. A Szamarkandban éllő internacionalisták gyűlése üdvözlük Kun Bélát Szovjet-Oroszországba érkezése alkalmából (1920. augusztus 19) 423
222. Jelentés az OK(b)P Krasnojarszk határterületi bizottsága mellett működő magyar agitációs és propagandaosztály 1920. január és augusztus közötti tevékenységéről (1920. szeptember 1) 423
223. Az OK(b)P Tula kormányzósági bizottsága mellett működő magyar szekció beszámolója 1920 április–augusztusi tevékenységéről (1920. szeptember 10) 425
224. Az OK(b)P Szemipalatyinszk területi bizottsága mellett működő

	magyar szekció jelentése 1920 januárjától szeptember 10-ig kifejtett tevékenységéről (1920. szeptember 10).....	427
225.	Az OK(b)P Isim városi bizottsága magyar csoportjának jelentése 1919. december 31. és 1920. szeptember 10. között kifejtett tevékenységéről (1920. szeptember 10)	429
226.	Az OK(b)P Petrográd kormányzósági bizottsága mellett működő magyar szekció beszámolója tevékenységéről a magyar kommunisták moszkvai értekezletére (1920. szeptember 18).....	431
227.	Az OK(b)P szamarkandi bizottsága mellett működő magyar agitációs és propagandaosztály beszámolója 1918. július 25. és 1920. szeptember 20. között kifejtett tevékenységéről (Legkorábban 1920. szeptember 20)	433
228.	Az OK(b)P KB mellett működő magyar agitációs és propaganda-szekciók II. országos értekezletének határozatai (1920. szeptember 26-29)	439
229.	A magyar agitációs és propagandaosztályok Turkesztán határterületi irodájának beszámolója az 1918-tól 1920 szeptemberéig végzett pártmunkáról (1920. szeptember 30)	450
230.	A „Krasznij Bojec” című lap tudósítása a VI. hadsereg magyar internacionalistái körében folyó politikai nevelőmunkáról (1920. október 8)	452
231.	Az OK(b)P Petrográd kormányzósági bizottsága mellett működő magyar agitációs és propagandaosztály közleménye arról, hogy Kronstadtban a hadifoglyok önkéntes vasárnapi munkán vettek részt (1920. október 11)	453
232.	Az OK(b)P Tomszk kormányzósági bizottsága magyar agitációs és propagandaosztályai II. kormányzósági értekezletének jegyzőkönyve az internacionalisták körében folyó agitációs-propaganda munkáról (1920. október 24-27)	454
233.	Az OK(b)P Perm kormányzósági bizottsága mellett működő magyar osztály irodájának ülése az internacionalistákból alakítandó mezőgazdasági kommuna szervezéséről. (Részlet a jegyzőkönyvből) (1920. október 27)	467
234.	Az orenburgi magyar internacionalisták felszólítják a magyar hadifoglyokat, hogy gyűjtsenek a Vörös Hadsereg és a front javára (1920. november 2)	468
235.	Az OK(b)P Petrográd városi bizottsága mellett működő magyar agitációs és propagandaosztály felhívása a magyar proletariátushoz a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 3. évfordulója alkalmából (Legkésőbb 1920. november 7)	469
236.	A Turkesztán Kommunkista Párt Központi Bizottsága mellett működő magyar agitációs és propagandaosztályok III. értekezletének felhívása a Turkesztánban levő magyar hadifoglyokhoz küszöbönálló hazatérésük alkalmából (1920. december 4)	471

237. Az OK(b)P Szarajev kormányzósági bizottsága mellett működő magyar osztály jelentése 1920 október–novemberi tevékenységéről (1920. december 7)..... 474
238. Az OK(b)P Kazany kormányzósági bizottsága mellett működő magyar agitációs és propagandaosztályok területi irodájának jelentése 1920. november 20. és december 20. közötti munkájáról (1920. december 20)..... 476
239. A magyar kommunisták Központi Irodájának határozata arról, hogy a központban és vidéken bizottságokat kell felállítani az internacionalista vöröskatonák leszerelésének lebonyolítására (1920. december 28)..... 478
240. A 3. amuri lövészhadosztály különleges osztagában működő pártsejt levele az OK(b)P Zabajkal területi irodája mellett működő magyar osztálynak a sejt 1920 szeptember–decemberi tevékenységéről (1920. december 29. előtt) 481
241. Kun Béla cikke a moszkvai „Vörös Újság”-ban a katonáknak a munka frontjára való átirányításáról és a magyar pártszervezetek ezzel kapcsolatos feladatairól (1920. december 31) 482
242. Az OK(b)P Pribajkái (Bajkál menti) kormányzósági bizottsága mellett működő magyar agitációs és propagandaszekció jelentése 1920-ban végzett munkájáról (1921. január 1. után)..... 485
243. Az OK(b)P Zabajkái (Bajkálon túli) területi bizottsága mellett működő magyar szekció jelentése 1920. november 11. és 1921. január 10. közötti tevékenységéről (1921. január 11)..... 486
244. Az OK(b)P KB mellett működő magyar agitációs és propagandaosztályok Központi Irodájának jelentése az 1920 folyamán végzett munkáról. (Részlet) (1921. január 18) 489
245. Tézisek a Szovjet-Oroszországban élő magyar kommunisták legközelebbi feladatairól. Elfogadta az OK(b)P magyar agitációs és propagandaosztályainak II. szibériai értekezlete (1921. január 15–19) 494
246. Az OK(b)P KB mellett működő magyar agitációs és propagandaosztályok Központi Irodájának ülésén készült jegyzőkönyv a Moszkvai Iroda politikai munkájáról (1921. február 6) 498
247. Jegyzőkönyv a IV. hadsereg különleges osztagának 3. századában működő magyar kommunista sejt gyűléséről a Vörös Hadseregből történő leszerelés tárgyában (1921. február 15) 500
248. Az OK(b)P tyumenyi bizottsága mellett működő magyar agitációs és propagandaosztály jelentése a magyar agitációs és propagandaosztályok Központi Irodájához az internacionalistáknak az ellenforradalom elleni harcban való részvételéről (1921. február 15) 503
249. Az OK(b)P Orenburg kormányzósági bizottsága mellett működő magyar osztály jelentése 1920. október 15. és 1921. február 28. között kifejtett tevékenységéről (1921. március 10) 504
250. A magyar agitációs és propagandaszekciók szibériai területi irodájá-

	nak levele a Szibériai Forradalmi Bizottsághoz Ligeti Károly omszki emlékművének felállításával kapcsolatban (1921. március 20)	506
251.	A verthnyeugyinszki magyar osztály beszámolója az OK(b)P szibériai irodája magyar osztályának, az 1921 márciusi tevékenységéről. (Részlet) (1921. március 27)	508
252.	Az OK(b)P magyar agitációs és propagandaosztálya mellett működő Szaratov kormányzósági pártiskola vizsgabizottságának jegyzőkönyve (1921. április 20)	511
253.	Az OK(b)P KB mellett működő magyar agitációs és propagandaosztályok Központi Irodájának beszámolója 1920 október és 1921 április között kifejtett tevékenységéről (1921. május 11)	515
254.	A magyar osztályok Omszk területi irodájának levele az OK(b)P KB mellett működő Központi Irodának a krasznojarszki internacionalista vöröskatonák körében a magyarországi fehérterror áldozatai javára rendezett gyűjtésről (1921. május 30)	518
255.	A Turkesztán KP mellett működő magyar agitációs és propaganda-szekciók Központi Irodájának levele a magyar agitációs és propagandaszekciók Központi Irodájához a Turkesztánban létesített magyar mezőgazdasági szovhoz-kommuna tevékenységéről (1921. június 16).	519
256.	A novonyikolajevszki magyar pártiskola V. tanfolyama hallgatóinak foglalkozásáról és tevékenységéről készült napló (1921. április 11–június 17)	523
257.	A Sztavropolból hazatérő hadifoglyok nagygyűlésének határozata és kiáltványa (1921. június 22)	540
258.	Az OK(b)P bijszki bizottsága mellett működő magyar agitációs és propagandaosztály levele megbízottjának, Ottó Albertnek a közoktatás területén végzett munkájáról (1921. július 2)	541
259.	Az OK(b)P novorosszjaiszki magyar agitációs és propagandaszekciójának jelentése, amelyben beszámol a magyar osztályok Központi Irodájának a hazatérő hadifoglyok körében végzett agitációs munkáról (1921. július 12)	542
260.	Az omszki „Vörös Újság” felszólítja olvasóit, vegyenek részt a magyar internacionalistáknak az októberi forradalomban és a polgárháborúban való részvételére vonatkozó dokumentumok összegyűjtésében (1921. július 15)	544
261.	Vörös oklevél Erős Miklósnak, a munka hőséne (1921. július 18)	545
262.	Jegyzőkönyv a Kommunisták Magyarországi Pártja Központi Bizottságának és az OK(b)P KB magyar osztályok Központi Irodájának együttes üléséről az otthoni illegális munkára vonatkozó intézkedések tárgyában (1921. július 29)	546
263.	Részlet az OK(b)P Központi Bizottsága nemzeti kisebbségi alosztályához benyújtott jelentésből a magyar szekció 1921 február–július folyamán végzett munkájáról (1921. július 31. után)	549
264.	A „Vörös Újság” cikke arról, hogy hogyan koncolták fel 1919.	

	augusztus 1-én Krasznajarszkban a magyar kommunistákat (1921. augusztus 1)	550
265.	A magyar agitációs és propagandaosztályoknak az OK(b)P KB mellett működő Központi Irodája körlevélben szólítja fel a helyi magyar osztályokat, hogy vegyenek részt az éhezők megsegítéséért Szovjet-Oroszország területén folyó kampányban (1921. augusztus 4)	553
266.	Jegyzőkönyv az OK(b)P KB mellett működő magyar agitációs és propagandaosztályok Központi Irodájának üléséről (1921. augusztus 23)	554
267.	A „Vörös Újság” felhívása olvasóihoz a lap megszűnése alkalmából (1921. augusztus 16)	558
268.	Habarovszk dolgozói ünnepélyesen búcsúztatják a Szovjet-Oroszországból távozó magyar internacionalistákat. Jelentés (1921. augusztus 30. után)	560
269.	Részlet a Tulában működő külföldi szekciók beszámolójából, az internacionalistáknak a belső ellenforradalom elleni harcban és a népgazdaság fellendítésében való részvételéről (1921. október 10) ..	561
270.	Egy rendőrügynök jelentése arról, hogy Magyarországra érkezett a kommunista Pogonyi Antal, volt hadifogoly (Részlet) (1922. június 8)	562
271.	Részlet a Népgazdasági Főtanács Fűtőanyag Főigazgatóságának parancsából, Münnich Ferencnek az olajsindikátus felelős munkatársává való kinevezéséről (1922. december 1)	563
272.	Kriegler Andor volt hadifogoly tiszt vallomása Zubek Mihálynak az oroszországi forradalmi mozgalomban való részvételéről (1922. december 1)	564
273.	Zubek Mihály „Kong az óra” című verse	565

Felelős kiadó a Kossuth Könyvkiadó igazgatója

Szerkesztette: Kuk Györgyné

A borító és a kötésterv Kass János munkája

Műszaki vezető: Szécsi Andor

Képszerkesztő: Fábri Magda

Műszaki szerkesztő: Lengyel József

A szedést 1967. III. 8-án kezdték meg. Megjelent 1967. IX. 30-án 2500 példányban.

Terjedelme 51,5 (A/5) l v + 1,25 l v képmelléklet.

PL—83—K—6771

67.0976 Athenaeum Nyomda, Budapest

Felelős vezető: Soproni Béla igazgató